

ГЫЦ АСПА

Q-романк–3

Ароманқәа

Акәа
Апхәынтшәкәтыжырта
2021

УДК 821.35
ББК 84(5А6х)6-44
Г 91

Гыц Асца

Г 91 Ө-романк-3 : ароманкэа / Гыц Асца. – Аӕа:
Аӕхэынтшэӕтыжырта, 2017. – 528 д.

Уажэраанза итыцхъан ѡба-ѡба роман згэылаз Гыц Асца ишэӕкэа ѡба. Уажэтэи ишэӕкэгы, даеа ѡ-романк агэылоуп азы, хъзыс иамоуп «Ө-романк – 3».

Актэи ароман «Бла иамбо» афы автор дырѡегъдазфэлымхауп уажэраанза инапы итцихъаз ауаажэларра рфыц экономикатэ еизыӕазаашыаӕа ицэырырго ицѡуруои ицѡурами ауаа рчыдараӕа. Асахъаркыратэ хафсахъаӕа ихы иархэаны, аӕъармыкыатэ экономика амилат аѡиара иахъынзахэо, ма иахъынзаӕырхагоу автор игэтыхоуп. Убри азын иара итиптэу ахафсахъаӕа, итиптэу ахтысӕа аӕстазаара иагэылихуеит.

Аѡбатэи ароман «Иӕсхъаз ашыӕӕсӕа» анын Аӕсны ашэӕыѡѡцэа рессоциация иӕнажыуа ажурнал «Аӕа» № 2, 2005; № 1, 2007 шш. рзы. Аӕсны имѡапысуаз аибашъра ашътахътэи аӕстазаара ануп. Фыц ицэыртцуаз аизыӕазаашыаӕагы убри иацын. Аэкономика фыц ауаа ирзымдыруаз ичыдаз ӕабаак рыуадаѡраӕа еиханархауан. Аӕстазаара аилыхара акырза аазара ианыруан. Аӕаӕара наза зѡо аидара ирзацлоит ахэыцӕеи адуӕеи реилибымкаараӕа доусы ишырныруа. Изташэаз аӕшэара атыцраз амѡаӕа рыцшаара азкуп аӕаӕа рдуinei ахъчараз аӕӕара.

Ари аусумта CC0 1.0 ала иарбоуп.

Алицензия ахѡылаа шэахэаӕшырц азы шэтал:

<https://creativecommons.org/publicdomain/zero/1.0/deed.ru>

УДК 821.35
ББК 84(5А6х)6-44

© Гыц Асца, 2021
© Аӕхэынтшэӕтыжырта, 2021

БЛА ИАМБО

Ароман

АПРОЛОГ

1

Ахышә икылыпшны ирбон, аҳаирплан атәартә цәәхәа мацара рыцқъан акәымзар, иахьабалак асы шышътәз. Иагьтцауан ухәартә, адәахьы аҳауа шыхьантәз ҟашьомызт. Агьежьқәа абетон ишнықәсыз, аҳаирплан итрыс иҟатцәит, аха ҟыц ахьантара агьежь ианынықәнарс, уаҳа ишътымцәкәа, аццакыра иаҳа-иаҳа ирмачуа ишнеиуаз, иаакәтәины иаатгылт. Амоторқәа русура ианаакәыт, апассаҟыр, рмакақәа цырты, иҟагылақәеит. Рчааидыркылақәан, атәартә рыбжьара тынч иныбжьалеит еицырхашьшы. Рчамаданқәа, цьоукых ршәыра дукәа ирытцала, амардуан трап илаҟалеит. Атцааршә нарҟасит. Ара Москва еипштәкьа ихьтамызт, аха аҳаирплан аҟнытқа иҟнатәаз ацхара ашътәхь, адәахьы атцаа рыматәа ирылқьон. Еицырхашьшы аеропорт ахыбрахь рҟынархеит. Ацхьа инеиуаз рыгәтә далагылан астудентцәа рделегация аихабы. Уи ацхәыс ҟа ақыртқәа ркомҟар а-ЦК амазаныкәгаҟцәа дыруазәкын. Ахыбра цшза аҟацхьа қырт нбанла «Тбилиси» хәа ианын. Астудентцәа ныҟналеит. Азал еитцых тбаатцәа аҟы иааикәагылан, абзиараз хәа ааибырхәақәан, ҟыцъа, хҟыла индәылтцуан. Урт рыҟныкақәа ирыззон автобуслә. Абжеихараҟык Қарттәқәан. Егьырт дәытбала, автобуслә даҟа қалақьқәак ирыззон.

– Шәарт? – ақыртқәа ркомҟар а-ЦК амазаныкәгаҟ Акака зхы зырхоз даарызхьацшит.

– Хәирпланк цыруазар, иахьа аҟны хқалоит, – ихәеит амҟақәларақәа усқатәи изгәампхалоз Леуарсан.

– Адәыгбахъ шәеихар еигъхар? – дцаауан лара.

– Уахъ автобуслa хцароуп, нас адәыгба уатцоуп Акәа ианыҕало.

– Ишышәтаху бзиоуп. Абзиараз! – даакәгьежъ ашә шыказ лҕыналхеит, дахьындәылтцыз лмашына лзыгшың, дынталеит.

– Акассаҕы хнеипи! – рымацара ишааидхалазтәҕьа, Автандил авиакассахъ иҕынеихеит.

Леуарсан уи днаишәталеит, аха мыцхәы акасса дазааигәахазомызт. Аказы дзызтцаалак, – Не знаю, дорогой! – рхәон. Уажәраанзагъы Қарт дмаакәахьази, М. Горки ихъз зхыз Акәатәи арцафратә институт астудентцәа русқәа ирызкны. Уи знык акәымхеит, ҕынтә акәымхеит. Еипшыз атак еснагъ иауан, иҕалатәҕьаз иаразнак изеилымкааит. «Ирыталазеи, рыжәлантәааит, уахаакыаарзымдырзакәа?!» хәа гәаныла дшыуаруаруаз, зны дангәаҕ, ахаңахәа ихшығ азцеит, қыртшәала урмазтцаар, зегъы «не знаю, дорогой!» ада, так урымталарц шеибырхәахьаз. Аус руан. Ироухәозеи?! Уажәгъы Автандил иакәхон ак еиликаарц игәаразауаз. Уи иакәымзар, Леуарсан дызыр – уамашәа ибатәызма.

– Иуалхәеи? – иара иаагьежъыз Автандил дизтцауан.

– «Амшқәа цәгьоуп, зхы иакәгәыг иҕыруа апилотцәа мацуп. Акыр ҕалозар аабап, шәаатәа!» – лхәеит.

– Иахьа хзымпыруану?! – Леуарсан адәыгба вокзал ахь рхы ахьыдмырхаз ааицәымҕхеит, ибжьы тга акгъы имхәеит акәымзар.

– Иаалырҕьа хдәықәырцаргъы ҕалоит, – Автандил ари диргәыгуан, аҳаирплан ашәтпырра авиакасса азгаб лнапы иакызшәа. – Хәатәап! – ичамадан аашәтихын, амардуан дәәҕагылеит, хыхьтәи азал ахь дыхәнарц, уакәын атәартақәа цәахәа-цахәа иахьгылаз.

Рҕыцәегъ наҕ-ааҕ иааиҕатәеит азныказ. Рлымха кыдтца изырҕуан, иртахыз лахәарак радиола иҕартцозар хәа. Хәаирпланқәак тәон, игылон, аха Акәанза иҕыршаз азбахә

рхээзомызт акраамта. Леуарсани Автандили рыцсы ршьарц рчааитцыхкээр цэгъа ирбомызт, мацк ацэа анрысуазггы убарын. Рыхкэа нкыдца, ршьапкэа ааитцыхыр, илеиџеиуаз атэарта цэахэакэа рыбжьысра рцэыуадаџхон. Леуарсан итып ипсахын, иџыза дааидтэалан, уи иеипштэџкыа мацк ичааитцых, илацэа аахиџеит. Аџэантэ хаирпланк штээз адырра калеит. Уажэы уи хынхэуазар, аамта цытк цар акэхон. џбака саат еитамкэа, апассацъыр лыбаауан, аидара аџэырхуан, абылтэы тартэон, хыргэаџыргэарак азырмукэа, цкыа игэарымтакэа, шытахъка идырпыруамызт. Акырынтэ аеробаџазаџ ацшра зыкэшэакэахъаз арцарцэа урткэа-егьырткэа тырымцаакэахъази, имыццакзакэа итэан, шыта ишыманшэалахоз гэыграк рызташэеит.

– Уааи, акы хнацхап! – Автандил ичааириашеит.

– Аиашатцэџкыа ухэеит, – Леуарсан дагыџагылеит.

Ааигэа итээз хатцак рыматэа зтакээз инапы ианырцеит. Абуфет аџынтэгы иаацшуан. Ускантэи аамтаз Картцэџкыа зыгэра угодаз. Ани ахатцагы дызустаз, игэы итакыз иалырдыраауази. Ахаамышаакэак Автандил иааихэеит, рџыцъегь хаз-хазы рыфатэ ахэ рымшээрц. Даџазны излачашаз Леуарсан иааихэон. Кахуак хааза, ицахэцахэо иржэын, изыдгылаз аџэцарта мацк иаадхалеит. Иагъа умхэан, Москва ахаирплан ианынтала нахыси уажэи рыбжьара иштээз ишыаеыртц егырымызт, ршьапы икэгылазарц агэазыхэара рыман. Араантэи цакатэи аихагыла тбаатыцэраџ ауаа рылаџеи бзиа ирбартан. Зегь ус дук, ус дук рнапы ианыз цыушыарын. Убаскатэи тэамџахэ рымазамызт. Ахышэ тбаакэа рсаркыа уалыцшыр, ахаирплан тэарта-гыларта цэахэакэа рынца адэы еитцых шытан, асы жэпа хцаалан. Арахь ахаирпланкэа рыцырра, ма ртэара ускатэитцэџкыа ирацэамызт. Қалакькэак рџы амшцэгъа авиация аусзуџэа аџыкарта рнатацэџкомызт.

– Ахаирплан... – иарбан реисыз рылархэон, – ипцит Аџэанза.

– Ари закәи?! – ақыртүа ҫкәын иааҫыеишьеит, усғыы ақыртшәа еилызкаауаз иара иакәын. Ирлас длалбаакъан, авиакасса днадгылеит. Уи дхынхәаанза, Леуарсан, итыҫахь дхынхәны, днатәеит. – Ари закәи? – дуаруаруан Автандил, дааи длатәаанзагы.

– Еилукааи?

– Аҳаирплан ақәтәараз арегистрация шцозгыы рыла-рымхәазеит. Баша уамашәа иубап! «Шәызҫу закәи?!» хәа сналыдгылеит. «Хазҫи?!» – лара лтәала сҫыалшьахуеит. – «Ара хартәаны хазшәымеи?!» – саатҫкярц егысыгым, схы сҫажоит акәымзар. – «Уи еидарамғанагоуп», – лхәеит, уи ахьтәаз-иахьгылаз апассаҫыр зықәтәаз зымтәозшәа-изымгылозшәа. Амц лхәоит, ура!

– Избан ус хзылжъарыз?

– Иалыздырааи. Атцыртыша лҫахызаап.

– Иҳаҫсыхәеи?

– «Ааигәа уаҳа егьҫамлазои?» хәа сазтцааит. «Аҫошьта зго ҫыруеит иаарлас», – лхәеит. «Убри хәқәшәыртәа, сшәыхәоит!» – схәеит. «Иауазар збап» хәа, слыргәыҫызшәа луит.

– Уи аныҫыруа аамҫа еилумкаауаз.

– Ус инҫкааны акыр уалхәома.

Алада, аҫада дахьыҫуаз иаҳа дарааҫсазшәа, Автандил аҫхәа илацәа ааиқәиҫсеит. Мчыла ибла ааиртызшәа иун, аха ҫыц инеиқәиҫсахт. Итәашьа цәгъан, уажәи-уажәи ихы хышәтуан, дааҫшрызма ухәартә, иҫааириашон, аха ибла изыхтуамызт, атцыхәтәан ихы, изыжәҫахырк инықәхазшәа, инаан, ацәа дзаламтцзеит. Адәахьы лашьцан, Леуарсан уи акыр иныруан, иқәызгашаз азы дыррак дазыҫшы, илымҳа кыдцан дахьтәаз. Ус, ихата ихы икәәҫуа, Цәыблаҫкәы дышьтихуа мацара, ихы дазымиааикәа, дынҫахәахаа дыцәеит. Пхызтцәҫыак ибомызт, ибазаргыы игәалашәомызт, убасҫатәи икарауараз ицәеижь аҫсшьара иамҫехакын. Данааҫш, илацәа шааиқәиҫсатцәҫыаз, ибла аахиртызшәа,

кэтыфырхасрак цызшәа игәы иабон. Амала, иңсы шишьаз иныруан, ихшыф акыр еилыккан.

– Сара, цаҕа сылбаар, иҕоу еилыскаакэап, – Автандил, заа ихиҕы ширицкыахыа мөашы, дцырцыруа атэарта цэахэакэа даарылтын, амардуан длафалеит. Уи авиакасса дышнадылаз Леуарсан ибартан. Акыртүа студент уажэы-уашытан дырра ҕыцк иртарышшәа, цаҕа даанхацэеит. Аңсуа студент уи изыпшра игәы цнатэан, иҕыцыз информациак уи иоур – усгы арахь ихэнигон игэахэшәа, дхарахаңшуа ауаа дырзыпшуан, зынгы ахышә тбаахы илапш наиршәуан. Адэахы амш аҕапсахуамызт. Ажэвантэҕыа атцаа атаршэын, аңстхәа еилытуамызт. Аңта хызар – гэыграк урымтози. Атцаа иҕашэызар деигызамкэа, Автандил дөеиуан, нас арахь иҕааихеит. Иҕааиҕкаашәа тынч длатэеит, ажэак ихэылшэомызт, иҕыза аңхыа дцаауазар хәа дыпшышшәа.

– Информациак уаха иурымтазеи? – ҕимтуазшәа аниба, Леуарсан ихы уи инаизирхеит.

– Иахыа хэлаанза ак калозар аабап лхэеит, сгәы касмыжыырц, дсылабжэеит.

– Нас?

– Сгәы касмыжыырц саҕуп.

– Уцэҕам, – Леуарсан иҕыза днаизпышэарччазшәа иун, иартмаҕ ипатцасага аатиган, дөагылеит, ашьмахы иҕынеихарц.

– Узеиҕырбода? – Автандил дцэытцаччон. – Ара акраамта хаанхоит.

– Зегякоуп ххаҕы рыцкыаны хтэазароуп, Аҕэантэ хмааи, – Леуарсан уи дицыхэмарыр цэҕыа ибомызт, арахь изташәаз дҕахәа даман. – Ус иутахымзар, ухаҕа уцкыашэҕа узтэеи?

– Сара усацлабуама?

– Ках! Ушқыртүаз схамышти.

– Аус злоу – Аңснынтә иааз акыртүоуп.

Леуарсан ашымахы дцан, асаркыкээ дызрыдымгыло, зхафы зрыцкыоз рацэан азы, уа длафеиуан. Атцыхэтэан, икнеихахыаз икостуим ишэтцаны, икыаф шкээкээ иакэыз игалстук ахээ днахааха ирееин, имаруга аакэхны, импахышыы измахээрк иныхшыны, даадэылтцит.

– Нас, суеицэоума? – Леуарсан иикыз итцэхын, иеааи-цых дгылан. – Суеигу? – длатэон.

– Усеигымкэан, саатк инеиханы асаркыа уадгылан.

– Ыхы! – Леуарсан даакэыпчычауан. – Хэхэмаршыа шыбзиоу, хакэцышыа бзиахар...

– Уи атэы ахэара цгыоп...

Уи атцыхэтэантэи ирлафхэаран. Аеробагэаза афныцка атцааршэ нархатээзшээ, икэызга-кэызгаза реааикэыркит. Шыта шыыбжэон илхыцон, амла ишакуаз анаарыхташэоз. Уажы-уашытан идырпырырц алахэара ишазыпшыз, рымгээ штэцэуаз рхаштхэан. Абуфет икрыфартазшээ акы афэпшыын. Убрахы инеит, ахаатэкээ ргэы амгахыа-зи, кээцлыхк агыама иалачар цэгыа ирбомызт. Уа еишээ еицарса хэыцкээк гылан, пшыфок аакэшан итээрц. Автандил руак днадтэалеит. Леуарсан а-рагук иреипшыз ааихэан, часақээки зрыжэтэкээки нарыцитцеит. Акээцлых рагучэкээзу здыруадаз, уызтцаауадаз, «не знаю, дорогой» аамчыдараз, так умоуазар. Иааихээз Автандил иапхыа иныкэиргылан, Леуарсан ихатагыы даадтэалеит. Егы афатэ агыамагыы цкыа имбакээ, ичхыпк ныкэиршэын, азы днафыхэеит.

– Иухы? – Леуарсан уи уамашээ дибон.

– Ауасажы...

– Иахы?

– Иснаалазом.

– Иуасажыу иалудырааи?

– Иснымаалозар – ишқасзымдыруеи?

– Уаха кээцлых рымазам. Иузаасхэои?

– Акгы стэхзам. Ауасажы агыама анызба, сфатца цэгыхэеит.

– Хәлаанза ас иахзычхауама, ахаатә узаазгап? – акәацлых иахтнитцаз акәын игәы иалаз.

– Мамоу! Уара крыфа!

– Сымацара крыфашьас исымеи? Уаала абуфет ахы!

– Иаҗахзам! – шихәозгы, Автандил ифыза днаишьтәлеит.

Дәеа мышқәак, уи аеробағәаза азал еитцых иахынзарызбахтаз, уаҗа акрыфартахь имнеирыз, уа ауа-сажьада ак дмырхиауазшәа. Убри абуфет ифнагьежьюан, ахаатә ргәы цнацәаны. Асосиска анаарга, ирызтхаңьырта-хан, ифныцырғыы ртаххомызт. Амала, рызхаратцәкыа ичарц астудентцәа ацара рызтодаз. Азәи-азәи еицәыртцәахуаз рпара хәыцқәагы нцәарц егырыгмызт.

– Икахтои? – Леуарсан дцаауан дәеа җенак, амра анылхыцуаз ахәымеха еимыгго ианубартаз. – Аихамҗа вокзал ахь хәихарыма?

– Уа аматцзура иаҗа итышәынтәалоума? – Автандил инапсыргәытцала илахь кны дтәан.

– Изхухәаи?

– Уаагы абилет хмоур, афныцка хтәазаауеит. Ханцоз иа-уамызт, ханаауа иауам, ари закәи?! – иара изымбатәбаран.

Москва ицаны иаанзагы, уажәгы жәамшкә рацхыа ари абағәазаҗ ишыцшыз рфыцъегь рыба ихшәозма. Дара ры-мацара ракәмызт, еицыз рызынтәык ирхаштрызма. Уи ам-чыбжъазыназынрагәғәахәзеит. Ацсны уамакихьтамхеит, аха егырт асовет республикакәа рҗы амш аҗарцәгъазеит. СССР ахтнықалакь ахь ирышьтырц, Ацсны злакыакъаз Қырттәыла ареспублика еихаз атцараиуртакәа рҗынтә азәазәа студент Қарт еизыргеит. Ахаирплан иакәдыртәарц, аеробағәазаҗ иаарган, мчыбжык иазынацшуа итәан, уажәы-уашьтан ахаирплан италарц. Дара зны Қартынтә изыпыруамызт, зны Москва ирыдыркыломызт. Амш цәгъахәзеит. Закәытә цикло-ныз Асовет Еидгыла адгьыл еитцхәа тбаатыцә иахысуаз аин-формация усқан усгы «имачын», дыррак цкыа икарцозма, Аеробағәаза азал аҗынтә иахынацшуаз, абағәаза адәаҗы

ирбоз затдэык рзырмазомызт умхэозар. Арахь егырт ад-
гыл җацәкәеи ареспубликакәеи рҗынтәгыи хдунеи азыб-
жарак зымчехазкыз атәыла ду ахтны қалақь ахь изцомызт.
Ааимкыарак амш ирнатацыпхьаза, ахаирпланкәа пыруан,
ус мацсац астудентцәа еизыргеит. Қартынтә амҗа ианызгыи
атдыхәтәан цәгыала ипыргәышьеит. Ускан, уи рымҗа иагья
иуадаҗзаргыи, ахәынтқарра азфлымхан. Иахья Аҗәанза
урт рыназара рхала ирызныжын азы ицегь иуадаҗхазеит.
Изыруадаҗуаз мшыцәгыамызт.

– Иалаххызи Аидгылакәа рыстуденттә слиот?! – Автан-
дил ихы игәахшәатцәкыазшәа дтәан.

– Азәы иумырхан! Уи уахьалахәыз уазыгәдузароупеи!

– Аиеи...

Җымш имҗапысуан убри аизара ду. Ускан акоммунистцәа
рмазаныкәгаҗ Хада макьяна акыр дцыхын, дыцца-
кы данаацәыртц, анцәа аҗәван длыбааит рхәан, азал ду
җагылан, рнапы изеиныркьон. Ажәа анирта, ирлас атрибу-
на даакәгылан, даараза дқадақит. Иихәози? Асоциализм
аҗынтә акоммунизм ахь аиасра аламталаз, астудентцәа
инарыгзарц ируалыз, акоммунист ргылара пхьаҗа ишырга-
шаз. Изызырҗуаз рыхшыҗ тцыгәза иааигеит ухәарын, иагья
умхәан, Акоммунист партия аҗар ирыкәгәыгуан. Уи иажәахә
данаалга, еиҗакран, республикала, областла иршеит, Кремль
ауада тбаакәа усгыи ирацәан. Астудентцәа рызынтәык Ле-
нин иира 100-шықәсхытцра иазкыз медальк-медальк рапхья
иадырkit. Ацсуа чараҗ аҗаца аканфети арызны җырпи лхы
инакәрыпсаз цышьарын. Адырҗаҗены делегацияла экскур-
сия иргеит. Ақыртүа студентцәа Ленин имузеи иҗнагылан.
Ахымш рзы ирзрыжәхаз ҳаирпланла икәыргеит.

– Ацәшәта згарц иказ абаргеи? – уи Леуарсан иааи-
гәалашәеит.

– Изакәытцәкыеи, акыр мшы иазыкарцма?!
Иихәаз ихала иааҗеишьеит Автандил, дагыҗатцкьан,
дзыкәгәыгрыз акы икызшәа, длалбаакыеит. Акассаҗы азҗаб

длацәажәон, мацк ирымчны ухәартә. Ашьтахь аилкааратә биуро днадгылеит. Ихы аҕышә икылигарц итахызшә, лара ихаҕы шьтахька дагәтасуазшәа рыцшран. Ирццак даарылтын, амардуан дөаҕагылеит. Азҕабцәа рацәажәара ааста, амардуан ахәнара иаха ицәыхьантәзшәа, ишьаҕа аарла иөеихигон, зынгы даатгылан, шьтахька длацшуан, длагьежьыр ирзиурыз дақәымшәозшәа. Ижәөа тҕьазшәа, өбаҕа шьаҕа шьтахьла иөеихигеит, нас даахәын, дмагама-гар цәҕьа имбо, иҕааихеит.

– Арт еилагазар хәа агәра сымам, – мацк данаатәа, ихы шьтымхзакәа, ибжьы аагеит. – Адөшьта мөаҕызгоз иаха иприт, шәабаказ лхәеит.

– Хтың рхианы илымазма?

– Шьта ус лхәеит, – Автандил Леуарсан изцаара даҕаар-шанхеит. – Илоухәои? Аа?!

– Уаха акгы шәазымпшын рхәама?

– Уаха ак калоит лхәеит. Шәааҕшы лхәеит.

– Ихәыдаҕсадоу ацирк.

– Иумхәан!

Ахәымҕехара ааиуан. Ахәымҕехарақәа ирыкәҕәыҕыз заҕа рыцәахьаз шьта иргәалашәазомызт, чыдала иазымхәыцыр. Ргәалаказамкәа еидтәалан, чкәына хгылак рылаҕш данаацәытәшәоз. Иңшра мацара азә даҕсан ззырхәоз арпысын. Уи абүфет дныөналан, дызлагылаз дырхыхәхәо, хаатәқәаки кахуаки аарымихын, даамыстәшәаха, ихы хатыр ақәцо, акы днацхаит. Данаадәылт, мацк рнаөсан даатәазшәа иун, нас иаамта мырзкәа, длыбааит. Дахьнеи-шаз-дахьааишаз ишәа-иза имазшәа, акасса днадгылеит. Уа иадыҕрылоз ашьшьыхәа днарылсын, аҕышә дазааигәахеит. Азҕаб длацәажәон. Иҕьыба царақәак аатиган, ипаспорт инаҕәылатца иналиркиит. Лара, абилет агәылатца, апаспорт аалырхынхәит. Иара, ишәыра тбаа ыркало, ашәкәтафырта иадгылақәаз днарышьтагылеит. Иара изыңшызшәа, Аҕәанза иҕыруаз ахаирплан ареис... азы ашәкәтафәра рәазыркуан.

– Ари закәи?! – ақыртшәа шизымдыруазгы, Леуарсан аинформация еиликааит.

– Изакайтәкәи?! – Автандил дөацкәахт, дача зны еипшымкәа. – Аңара сыти!

Иара иңарақәеи Леуарсан инаииркызи неилеитқан, рпаспортқәа егыи инапағы икны, иґылеихахт, уажәйтәкәа дшеикәшәоз агәра иманы. Авиакассағы азғаб длацәажәон, аха аңареи апаспорти лиркуаны Леуарсан изгәамтеит. Ихаґаґы длыбаан, ааигәа дгылан, цхыраарак ма изитандаз. Азғаб ателефон дасуан, илғымцуаз астудентгыи ак иалхәон. Лцәажәара убас иццакын, илхәоз Автандил цкәа еиликаа-рызушь хәа, Леуарсан уи диґаңшуан, ихағы тцаауа.

– Хаит, амца шәкааит! – Автандил, амца иґықәло, даақәтәиин, ишыза дааидгылеит. – Ируам лхәеит.

– Изырымуйеи?

– Ареис бронла итәуп.

– Икалеи зырхәа! Асолдаґ аибашьра ирышьтуама, реиск шынеибакәу бронла иртәны?

– Сара соума уызгәаауа? Ус лхәеит.

– Хзыржәои?

– Аңара амцхә рґахуп.

– Ус уалхәама?

– Лара илхәома... Сақәылмыргәыґхәази ашыыжы! Шьґа сара схала, аңара царґыша лыстәрц, алкаа кастахьазар акәын. Сеысмыртцысуазшәа анылба, сыгәхьаа лкуазма.

– Икахґои?

– Амыцхә умоума?

– Исымазам, – ихәеит Леуарсан, жәабака маат изаанхо-зар акыр изаңсамзи.

– Саргыи исымазам, – ақыртуа цкәынгыи аңсуа диеиґызма.

Иеибырхәаз мацара акәмызт. Истудентцәа бзиақәаны ипхьазаны, аслиот ахь идәықәыртахьан. Аха ркәыґара абаказ, аңстазаара ацныкәашьа рызтымцаацзар, ма ишыр-

тандил Леуарсан дизхьаңш, ак ихэон, азал ифнатэаз «ау-у!» акыр унархауазма. «Хаидарақәа ныжьны ушқалыбаауаз?!» хәа еиликааит Леуарсан ифыза иихэоз. Уи артмаққәа аашьтихын, цыхьа иахьтәаз инеигон.

– Ак уасхәар сҭахын, – Леуарсан илаңшықәца ирымаз ақкәын дааицхьейт. – Ақәанза уцозар, уаңсыуазар акәхап, иухьзи?

– Шәарах.

– Хаибадыруз! Леуарсан! – инапы ааимихит. – Абра хтәоуижьтеи мышқәак цуейт. Ақәанза хазцом. Уара иараз-нак абилет урҭейт. Хара ихартазом. Аброн умоума?

– Шәарт шәзызкуи? – Шәарах захьзыз дагыаибарххейт, иааидгылаз иихәақәаз рашьтахь.

– Хара хастудентцәоуп. Аслиот афынтә хаауейт.

– Аиаша?! – Шәарах, шәартак ибозшәа, ицегь дааибарххақәейт. – Ааи, аброн згахьан, – хәа нацитцейт уи.

– Ақалақь афы заа абилет ааухәар қалон, аброн закәи? – Леуарсан уи игәра игазомызт.

– Атагылазаашьақәа еснагь еипшума? Зны анс, зны арс... – атак цқьа иқайтцомызт Шәарах зыхьзыз.

– Аиаша ухәейт, – Леуарсан Шәарах дықҕеицалозшәа ахьибоз ааицәымҭхан, ицәажәашьа ааирцсыҕейт, дааидцыр цәгьа имбо, дагыаақәгьежьхьан: – Уара унапы злакуи?

– Сыстудентуп, – дзызкытәқьаз азыргара уамак иҭах-замкәа, Шәарах иҕааиртуан. – Аиурист факультет ара стоуп.

– Уеиқәшәааит! – Леуарсан даақәгьежьит. – Хәхьеибадырыз сгәы иаахәейт.

Ақәанза ицоз ашәкәы рҭафара аантәахьан, ақассаңьыр ахаирплан ахь ишрыпхьоз радиола ирылархәейт. Даргыи еицырхәхәа абағәаза дәы ахь иназгоз ашә инадеизалеит. Хастудентцәа рыбла траа ишыңшуаз, «ишәықәнаго убри ауп» хәа ргәы иадыргозшәа, Ақәанза ицоз ареис... шышьтыпрааз аарылархәейт.

– Шәарах хәа зухәази уареи шәеицәажәашьа еиңкааны исақәеи! – Автандил Леуарсан дааизхьахәйт.

- Иуасхәаз иацыстдо исымеи...
- Иугәаларшәа! Аброн имазма хәа уара уизтаау, иара ихала заа ицәыреигоу?
- Нас?
- Нас закәи? Ихала заа иуеихәазар, авиакассаҕ азҕаб илхәази иареи еикәшәоит. Ус анакәха, аброн иматцәкьан, егыртгыы ирыман хәа угәы иаанагар ҕалоит. Ухала уизтаазар, уамак угәра имгазар, аброн имазшәа уеихәеит.
- Да?! – Леуарсан даахәыцит. – Уара ГИСХ аҕы усс иума-зи, аиурист факультет итәлашаз уара уакәынеи.
- Стамлозар умбари!
- Ишца?! – Леуарсан иыыза уамашәа дбаны диҕацшуан.
- Хаҕхьа сҕалоит, сызҕу саакәытны.
- Избан?
- Амакәмабарақәа сыриашаларц.
- Аиеи, цыушҕ! – Леуарсан иахауаз излафын.
- Сызтаара аҕак ҕаумтазеит, – Автандил ҕыц изцаара аацәыригеит.
- Икоу удыруама: аиаша ухәеит, сара сизцааит аҕхьа. Иаразнакгыы аҕак изымхәеит.
- Умбои?! Так! Уи бронс акгы имамызт. Амала, аиаша ихәар иҕахзам, дацәшәоит.
- Дзыцәшәои?
- Абилет ааихәеит, цыара цҕарак еилаганы.
- Иаххәап?
- Азхәыцра аҕахуп.

Нак-аак атзамцкәа рзааигәа цәахәа игылаз атәартақәа рыбжьара тбаа ибжыыс иааиуан хөык авиация афицарцәа. Акыртуа цкәын дөацкьан, амардуан илаҕагылаанза, дара днарыдгылеит. Аказы дрызтаауан, нас ак шҕьеишьаз мөашьо, ихы иртцысуан, инапсыргәыцгагы иаргәцыста инадикылеит. Афицарк, уи еицыз дреихабызар акәхарын, Автандил имахәар ааникылан, тынч аөбатәи аихагыла азал ду атцараҕ днеиган, ицегь итбаатыцәыз цакатәи

аихагыла зал ахь длаирпшыи, ак иеиэхэеит, уахагыи дидымахалакэа, днаипыртыи, амардуан илыбаахыаз ифызцэа дларышъталеит. Акыртуа студент дхарахапшуа даахынхэи, икалоз цкыа ибарц, дгыланы ипшуаз Леуарсан дааидгылеит.

– Акыр еимашэма? – апсуа рпыс дцаауан, ифыза ипсы аавивагазар анигэахэ.

– Акыр умаркуама, ишаамсташэақэоу удыруама? – егыи дыткэацырц егыигмызт.

– Ус рхы мѡапыргозар, уара уздыргэамтци?

– «Акэанза хазцом, ари закэи?!» – схэеит. – Шэхацхраа!» – схэеит. «Харт уахь ус хамазам, – ихэеит руазэ. – Цака акассаф ауи ауи ахьумоу», – ихэеит. «Хо-хо-хо!» – ичыасшыеит хэа Автандил ианихэоз, афицарцэа данрыдгылаз еипш, инапсыргэытца иаргэтыста инадитцхт. – «Арт ара изфэу закэи?!» – схэеит. Сыжэѡа инапы аакылидан, нахьхы атцараф снейган, алада слаирпшит. – «Иугэампхои?» – дсазцаауеит. Иасхэои?! – атшэара шэартэ иташэаз ипшра ааихэан, дынкахэыцуа акраамтэ дтэан. – Икоу удыруама? – ихы дѡахеит иаалыркыа. – Кэрышыкэак тэахны иумоума? Иахзынхаз, дэаа енак ара хаанхар, акахуажэыртэаф инаххуеит. Нас амла хэахаргома? Хбилеткэа рыхэпса хфар акэхоит. Иааилапсаны хбилеткэа ааххэап. Апарақэа сыта!

Ирлас длыбаакыан, авиакассаф азгаб дналацэажэеит. Апарақэа згэылаз рпаспорткэа афхышэ инкылеикит. Уамак уа дадмырхылакэа, рпара хэыцкэа рцынхэрас, абилеткэа ргэылатца, рпаспорткэа ааилыркит. Ахаирплан адырѡаены ашыжь ипыруан. Бабышырантэ Акэанза изгашаз рымѡақырақэа анаарыпхыаза, ауаа дэаа знык акахуажэыртэа иатаартэ икан. Нас рзеипшынхартақэа ирызнеианза, чаикгыи рзыжэуамызт.

Аѡымш инадыркны, астудентцэа рпылон, аизарақэа ирылахэи. Акорреспондентцэа рзыпшын, агазет ианырцон. Иахьабалак астудент иапхыа икэгылаз ахасабтэқэа ирылацэажэон. Қарт ателехэапшрахыгыи зны ирыпхыан,

аслиот иалахэыз рызынтэык адырратара мѡапыргеит,
Қырттэыла акомѣар р-ЦК иазнархиаз аматериалкѡа рыла.

Амала, рныкѡара ахѣта бзиақ арт рѡыѣа уаѡы
ирызиахѡомызт.

2

ѡ-жѡашықасак нтакѡѡа ицарц егѡагмызт. Леуарсан
Автандил избахѡк уаха имахазеит. Иаргбы хықѡкыла уи
дишьтамызт, Амала, зны-зынла инимѡатѡ еицырхыргаз
амшкѡа ааигѡалашѡалон. Аихаразак амилат еиѣыхарақѡа
аныхаракзаха, дара, апсуеи ақыртѡеи астудентцѡа, еилых
рымтазакѡа, Қарт аеробағѡазаѣ ишеицдырхѡацѡоз ибла
иаахгылон, дамхаччон. Нас иааигѡалашѡон иара аѣаха
дшиѡыаз. Уа уаѡы дызиацѡажѡазомызт, атак иауамызт азы.

Аапынраз акѡын. Ашкол адиректор Леуарсан дааипхѡан,
адырѡаѡены ақалақь ашколқѡа руак аѣы асеминар
шымѡапгахоз, убрахь иара дцарц шидыз илымха интишьит.
Ақѡантѡ цѡоуки аауазаарын. Леуарсан урт асеминарқѡа уа-
мақ дрықѡшахатмызт, атак ду рытаны ишымѡапыргозгбы.
Аихаразак артѡѡцѡа реитѡаықатцара аинститут аусзуѡцѡа
урт ианрылахэыз. Ипырхагазшѡа агѡаанагара иман, дара
методикақ рзааргон, хатѡапшьгарак раѣаршьѡазомызт.
Ус аусура иара игѡы арѣыгѡуан. Макъана ичхашѡа дааи-
уан. Еилыхара-еилаѡынтран изтагылаз, иарбан семина-
рыз имѡапыргоз хѡа дшыуаруаруаз, ақалақь ахь дцеит уи
аѡены. Ирхѡоз дазызырѡуазшѡа, дазымзырѡуазшѡа, ѡнақ
ицѡызны ицхѡазо, ианааилгақѡа, ақалақь мѡа шыпыла
данын, аѡнықѡа дызлацашаз амашьына ахѡаангылашаз
дназарц.

Дагбыццакуамызт, шыта аѡены ашкол ахь уаха
дхынхѡуамызт. Ақалақь аѣынтѡ аѡны днины, уск
изынагзомызт, аихаразак зегь ратцкыс дзыраапсоны иибоз
асеминар ашьтахь. Акурорт сезон шейхсыгьхѡазгбы, ма-
къана ауаа рацѡан. Акинотеатрқѡа рѣапхѡа еилагылақѡан.

Акультура җны аҗнытқа репетициақ мҗапысуан, идәйлтуаз, иҗналоз кәымжәи-кабалеи еибытан. Ыоуқы рҗы камыжкәа уск дырҗиарц рҗезыршәон, аха иаа-изакы урыхәапшуазар, ахәынтқар ус уамақ ауаа рҗы ахзамызт. Зегы аилабгара ианафыз аамтан. Убасқан акәын аилаҗынтрақәа анцәырцуаз, аихаразак ажәларқәа реизыҗазаашыа цархазон.

Ашәҗәытирта дныҗналан, иҗыцыз ак ааргақәазар ибарц, днарылапш-аарылапшит. Ус еснагь, ақалақь дазаа-цыпхьаза, ашәкә җыцқәа дрыштан, бжеихан егы-заамхәакәа ддәйлтлон. Убри аҗынгы убас ихыт, ирцәҗы пара хәыцқәа дреигзон. Игәы имахьхәха дыҗдәйлтцын, акинотеатр аварала еилагылаз аплатантцла жәпақәа дрыцәпшшәа, амшын дныхцшылеит. Зынзак игәы ита-замкәа, лапшык убрантә дкылнаблаауан, игәиҗаннатҗеит. Амра ибла ишхыпхалозгы, убри алапш зтәыз деилика-арц, иҗырцар длапшызар, димдыри. Икәҗитыр, амашына жәпа, ладеи-җадеи иахьымҗасуаз, уаҗы акы идырхауазма. Даакәгьҗеж, усқан амҗа ацәка ииаргахьаз шыапыла мҗахьы длапбааҗьан, атрасса егы аган ала дыҗцәырцит.

– Узымбеиҗтәи ушцәкоу?! – уи инапы рҗәҗәа иааимихит.

– Хар сымазам, – Автандил уамақ игәалақан узхәомызт, акыр днықәсхьан, дышлан. – Уара ушцәкоу?

– Ус шыта... – Леуарсан «исыбаргузеи» хәа дзыҗхәа-цәомызт. – Аус зуеит. Ақытаҗы сынхоит. Сырахә-сышәахә ухәа, уамақ схы сахашшаауам. Уаалеи!

Акахуажәыртахь иҗынеиҗеит. Автандил итахызшәа-итахымызшәа уи днаишьталеит. Аплатан рытцәка аишәа еи-царса инадтәалеит. Амра шыпхозгы, арака ага цша мацк ытасуан, ацша рыламландаз ааргәахәуа. Леуарсан азҗаб даалыпхьан, кәацлых фатәык рзаалгарц длыхәеит.

– Иахжәуеи? – иара иҗыза дизцәауан. – Аҗы? Ауатка?

– Сухәоит, ихаумырҗьацәан! Акрыфа-крыжә сыкоуп. Арахь арыжәтә сзеицәоуп.

– Фырцѣанк мкзакѣа, ус иауама?! Уаткак хѣаага! – ихы азѣаб иналызирхеит. – Иуцѣстазаашьюу аасахѣеи! – афатѣ ааргаанза, Леуарсан ак еиликаакѣар иѣахын. – Аинститут аѣы уааныркылоу, ухатѣ гѣаѣхарала совхозк уадиректору?

– Аинститут... Мамоу, уара! – наѣ алалара иѣахымзар здыруадаз, дызѣатѣаз дааизѣлымхѣхеит. – Уара унапы злаку аасахѣеи! Уѣѣажѣашья злаѣоу ала, аѣыѣа школ уазаарышьѣит. Ишѣѣакали?

– Уамашѣа изубей?

– Устепендиантын. Иагья ианейѣаха, анаука усзуѣзар ухѣтан. Ѣѣара ак ухѣит, ус ауми? Амилиѣ кадркѣа ирызгѣаѣуейт, уи сымдыруей. Уара уагѣеиѣкааѣ бзиан. Ус ауми?

– Хѣхѣѣаѣашаз хѣзшоз акомиссия аректор иуадаѣы еилатѣан. Сѣжѣла анырхѣа, сныѣнашылейт. «Уѣар аѣоуѣаху?» – Арѣара аминистр дсѣзѣааит. Аиаша уасхѣап, аспирантура сѣазыскып хѣа сгѣы иѣан. Аминистр лызѣаара акыр ахѣон. Сѣгѣхѣаа змаз уаѣ дсымамызт. Амала, аректор, иѣшышьа злаѣаз ала, сгѣыгѣѣажьны сахьрымаз иѣѣымгѣхеит. Уаѣа уахѣ акгьы имхѣеит. Сара сѣазхѣаз аминистр лѣѣаашья акѣымзи. Анаука снапы асыркыр, ма ачынуаѣра сѣахѣозма. «Аѣныѣа сѣоит», – схѣеит. «Уахѣѣѣѣа?..» – азѣы иааиѣыѣѣеит. «Иара аѣныѣа дѣар иѣахуп, уара изуѣѣымгѣхей?!» – аминистр уи дахьлырхѣуан. Мышѣѣак рышьѣахѣ аректор Қарт дѣан, аспирантураѣы сѣыѣ ылх, дааит. Сара аѣныѣа схы смырхахѣази, уажѣшьѣа Қартѣа аѣара сгѣы азѣамлейт.

– Угѣы иалазами?

– Уи сѣзхѣыѣзом.

– Ус ѣаумѣар акѣын. Ахѣныѣалаѣѣ аѣы иахѣ ухѣартѣахон.

– Аѣыѣаѣ аус иахѣ имаѣуп хѣа сгѣы иаанагазом.

– Нас, уа узѣи? Удиректорума?

– Адиректорра, ачынуаѣра аѣалаѣѣ аѣы исыдыргалахѣеит. Иѣѣахым.

– Избан?

– Ачынуаџ абиуџет дахыџшуп. Иуалафахэы маџуп.
Амала, аџбаба раџа збо рааста, амал имоуп. Аттарџыша!
Сара ус аус сызуам. Убри азоуп сбиография зкџаџу. Хнапы
ахаркып! – азџаб рхэы анаакэлыргыла, Леуарсан абатлыка
аахиртын, џ-фырџанк наирџтџит. – Анџа улыџџа хџа!.. –
абжарак аџара ижџџит.

– Анцэа улыпҗа җамазааит! – Автандил иаҗагы имаҗны ижәйт.

– Уара утәык аасоумхәазеитеи, – Леуарсан җатцақәак тынч инылбаайдан, ихы җыштыхит.

– Сара сбиография ицгѣ икѣѣуп. Асубтропикатѣ институт Қәтешъ иахъынзаказ, саб уа аусурта иоуит. Нас Ақәака ианиарга, арахъ дааит. Изанаат бзиа ибон, ауаѣра сылцуазар – убра исылцуеит хәа ипхъазаны, уи стамлар имуит. Сара саныхәыңыз инаркны, сызбаѣызар стахын. Ацәгьюуцәа рус шысызбоз пхыз изымбози. Убри Қарт аеробағәзаѣ хәхтыс инаркны, аиуристпруденция сҕазыскытәкьарц иақәыскит. Сабггы ГИСХ аректорггы шысхынхалаз, анаѣсантәи ацара шықәс азы Қарт ауниверситет сҕалеит. Уа апротекция сымазамызт сызхәазом. Амала, сазықатқан гәгәала. Дызбалон Шәарах. Сапхәа далгеит. Ашътахъ сарггы Ақәа сааит.

– Уқәғиарақәа зеипцшроуи? – Леуарсан деитатцааит, егы, уаха иацымтакәа, инапы ихәы иадикылацәазшәа аниба.

– Қәғиара сымазам, убри ауп аус злоу, – Автандил иа-
разнак атак җаимтцазт, данаацәажәагы ихы шытихуамызт.

– Иухьи?! – Леуарсан ишыза ҫамаша дибит.

– Сзызбаарымхейт.

– Уи акәызма аүс злаз?!

– Акәзамызт. Аха аус сдыруам. Саазлагалак ак цқа
исзынагзом. Иахьабалак атыртыша аус аует. Апротек-
циагы амч мацзам. Амала, урт убла иабазом, аха иуиаа-
иует. Апрокуратураҕ аустцаафыс аусура сахьналадыр-

газ, уа стәоуп, пхьақа сызцом, – шытахьқагы. Ишыахаитха итәанхалаз дубахьоу?

– Таацәарала уеибутоу?

– Стаацәаразам, – уи азцаареи атаки ахәра аңыкхыш афәоупсазар иафыззаарын.

– Избан, уара?! – Леуарсан уахь дахьалалацәаз ицәымгын, даналагах атыхәанза еиликаар итахын. – Зынзак пхәыс дааумгану?

– Дышпаазымга!.. Дқарттәиин. Дызгаб затцәын. Иаалтахыз зегь лыман. Сара саб даныпсы имаз-ихыз зегь стиир акәхеит, лара далазбарц. Ианынтцәа, лара дахьааз дцеит. Хшара дҳамазамызт.

– Иухьыз ухьит, аха макьана убьргым, – Леуарсан ақыртүа хатца игәы иргәгәар еигьеишьон. – Пхьақа аамта умоуп. Амала, мацк уааццакыроуп, аамта цоит, ишыахаитхаз акгы ыказам.

Ицегь дилабжьақәарц, даакәымтцзакәа ахшыфортцага далацәажәалар Леуарсан игәы азыхәон. Автандил, «сара стәы збоуп» ихәозшәа, ихәфы қәацарак амазамкәа, дыпшуан. Ас даниба, аңсуа иеааникылеит. Ирыбжьахаз атынчра днахарц, фырцъанқәак икуан. Егьы дыцлабуазшәа иаатиркәкәон. Даеа батлыкак аалгарц, азгаб длыпхьейт, Автандил иеаңсраңаны мап икит.

– Хаатәап ус, Амала, уаха хамжәып, – уи диҳәон. – Уахьызбаз сгәы иаахәейт. Убри ауп исыхьыз. Қыза дсымазам, удыруоу? Уара усфызсахарызу сыздыруам, аха ...

– Акәа аус ууазар, иахьа ара уабақаз? – реиңылара цыара акала еипимыркьарц, Леуарсан дцаауан.

– Уи амилаң еиғыхарақәа ирызкуп.

– Ишңа?

– Еибаңқақәоит амитингқәа рғы. Ааигәа итахаз шыкалазгы умдыруеи? Иалаххуа сыздыруам, аха ирххо иаагоит.

– Аус штыртцаауа угәаңхома? Хара иахгәаңхазом.

– Иугәаңхо иказам. Апрокуратурақәа рҕынтә абригада еизыргейт. Аиҳаразак зхарахтәуа ганкоуп. Итаку рацәоуп.

– Уаргы убри уалахәума?!

– Салахәуп. Излауала собиективзар стахуп. Аха иауам. Ө-уск убас исымырхын, ачкәынцәа таркит.

– Угәанала, ҳабакылсуеи?

– Уи здыруада. Аха ҕеирак ахь ҳкылсзом. Жәларык еиц-гылазар, – зейиш хьаак рымоуп. Итцааны, атыцкәцашьа уеақәуршәароуп. Арт икарцои? – Қартааи Ацсны рөызцәеи рзы игәы шынамзоз итәахуамызт. – Ажәлар шытырхит. Еиҕадыргылейт. Ахәынтқарратә мчқәа рымч рхы иадырхәарц рҕыршәоит. Ацсуаа шыта иузыршәазом. Даеазны еицшымыкәа еидгылейт. Уи збоит сара. Еилгашьас ихамеи? Ахәара цәгьоуп. Ацсуаа ртәылаҕ иахазарц ртахуп. Рахра рырымтарц, даҕа ганк рҕагылоуп, рхыцхьазара иақәгәыҕеит. Исхәақәо қыртуак иҕытшәоны уахахьоума?

– Уамашәа узымбои!

– Ғеик ахь ҳкылсуаны сыздыруам. Уатцәтәи амш сацәшәоит, аиаша уасхәап.

– Да? – уи иидыруаз зегь шизымхәоз Леуарсан иааинырит.

– Учеицыка тбаахааит! – Автандил ацыхәтәантәи ифырцъан иаалырқьашәа иаақәицааит. – Цшзала ҳаикәшәалааит! Ушынтаацәоу шәхы-шәгәы бзиа! – «изыжәзом» зхәоз интыркәкәаны иатцәа нықәиргылахт.

– Иузыхалалхааит! – Леуарсан ифырцъан аақәихит, Автандил дҕагыларц дшыҕеихаз аниба.

Аплатан иаарытыцтын, рҕыдархеит амҕадунза. Иеибырхәашаз нтәазшәа, иҕеиуан, еизуаамыз цыушыарын. Ианыҕцәыртц, уа иаатгылейт.

– Зныкыр дубахьазма ани аеробағәазаҕ ихақәшәаз? – ҕымтзакәа излагылазауази, Леуарсан уи дааигәалашәеит.

– Шәараху?.. Дызбалоит. Аизарақәа рҕы избахә бзиа ирхәалоит. Амала, дызҕытәҕьоу цқьа исыздырзом. Уи иаха

аусураҕ дманшәалахеит, сгәанала. Абзиара узыҕалааит!
Саатк ашыҕахь апрокуратураҕ ҕаикәшәарц ҕгәы иҕоуп.

– Абзиара узыҕалааит!

Автандил амрагылара ихы хан. Аҕьармыкыа азааигәа апрокуратура ахыбра ҕыц аздыргылахан.

Леуарсан акинотеатр аҕаҕхыа даатгылт. Автобус ара иааиуан. Машына хәычык анаангыла, уи днахьзаны дынтатәаанза, игәыла, ижәлантә Гана шиакәыз изымдырзеит.

3

Абаталион акомандир ыыҕыа иафицарцәа данрыҕхыа, Леуарсани Ганеи еилаҕыххааз, иблыз анхарҕа хыбрақәа ирылкыкы игылаз, еибгаз ынык иныфналеит. Абаталион акомандир дтәан, амедиахәшыа уи измахәарк еилых ифалхәон. Ақыҕа ахы иақәиҕыртәыртц ианжәылоз, иара инапы хәын. Уи азы иарбҕьар матцура ааныжь, агоспиталь ахь дымцеит. Амедиахәшыа дизаауан, иҕахәага лыҕсахларц.

– Адырра ҕартцеит, гәыҕык агәатацәа аидарамфәанга-гақәа рыла ишаауа, – ркомандир афицарцәа даарызыхыаҕшит. – Җазхысыз атыҕқәа, хәыц-хәыц еимданы, идшәырбароуп. Иҕахаз рычкәынцәа ықәыргааит. Җарҕыр-хагамхап. Ажәа хәанчак рашәымхәан. Изыҕшыргаз иалытшәоу уггы ирбоит.

– Җара ҕхыаҕа ҕцароуп, шыҕахыҕа ҕабацои? – Гана атәы алаитцон.

– Уажәы атынчра мышқәак иҕабжьартцеит, ххы иархәаны аҕеидкыларақәа ҕарфуп, иумдыруеи? – абаталион акомандир ахәмаррақәа илазомызт, арахы иара ицәҕахазгы ихәызгы аумаҕхыз.

– Җеидкыларақәа рцынхәрас, ҕаҕацәа хрыцхраарц хцома? – Гана «иуамызт».

– Аиҕабырақәа еикәшахатхеит, ҕара инаҕагзароуп, ура узыбжыаҕалои? – аиҕабы ибла цырцыруан. – Аҕсцәа рықәгараз ҕаибашыцәа дәықәахцар уҕаху?

– Уаха ус рымазами?

– Нас иутахи? – амедиахэшьа инапы анфалхэа, икьаф амагра ахэынцдара анеибалырк, амаиор итыпахь дааскьан, днатееит, «шьта ишэсырбап» ихэозшэа, ихафьа ааирцэгьан. – Итахаз рыфьы тысыр утаху, ма икэахцаз рхэакэа ирфар еигьаушьоу?

– Рхэакэагьы рыдкыланы, икэхамцоз, сукэыхшеит.

– Гана! Уара усыпсахуоу, Леуарсан уиццоу?

– Каи! Сцоит, сцоит. Умшэан! Азэызатцэык ицсыбаф аан-хар зуам. Имцэахзакэа зегь рахтоит.

– Дағазаргьы, ацсы уихымыччан!

– Каи! Сихыччартэ изуеи!

– Шэыцшыз!

Хафицарцэа фдэылтцит. Аштаб азааигэара абцар мца иацэынхаз рымзк икэтэан. Аамта цон, дара гылт, итэеит. Иззыпшыз уаха иаауамызт. Ахэымчехара ааигэахон, абата-лион акомандир ихала дыфдэылтцын, даарыдгылеит.

– Иахьа ус уск иннакылеит хэа адырра соуит. Уатцэы ашьыжь хымцда иаауеит.

– Каи! Уатцэынза рхэакэа ирзычхауама?! – Гана иахауаз «цьеимшьар» иуазма.

– Уара, уатцэы уахьрыццо, абацэа алаф рылухра укоуп.

– Ирыкэнагами!

– Ирыкэнагоу сыздыруам, аха уеыдумыршьын.

– Уи згэагыа дсырбеи!

– Уара зфумтуеи? – акомандир Леуарсан дааизхьацшит.

– Гана дхаламзар, ари аибашьра хгэы цнажэазон, – ихэеит Леуарсан.

– Умбои! – Гана цхьакагьы шыафа гэгэак дааитатцит. – Агэфыгь шэагон.

– Аиеи, аиеи! – акомандир атыхэтэан дынцэытцаччазшэа иуит, – Шьта шэца! Уатцэы ашьыжь сышэзыпшуп.

Адырфачены, Амра фхалахьан, ар рмашьына дукэа еишьтагыла иаауан. Руакаф уаа фажэижабафык ақэтэан, егырт аш рхарцан Ацхьатэи еипш, акыр ақэзар, ма

азәыр татәазар рбарц, Леуарсани Ганеи инарықәыпш-аарықәыпшкәеит. Акабинақәагы, аныкәцаѡцәа рнаѡс ѡыцәа-ѡыцәа ртатәан. Ибцъардан.

– Хабацәа ишцархәоз? – Гана, иавтомат изнапык ала икны, Леуарсан дивагылан. – «Агыруа уацхъеи ушьтахъи ду-мыргылан, илымха ырцәины, дуваргылан дга!» Шьта ажәа «агыруа» «ақыртүа» хәа ицсахтәуп.

– Ак роумхәан! – Леуарсан Гана наикәфитын, дагыаат-гылеит, абацәа рыла итәыз, ацхъа игылаз ар рмашынахъ уи ифанынеиха.

– Рыбла сынтацшуеит, – Гана, «нас, ибзиоума?!» хәа ицаауаз ихафы ырцъбара, зхы ззышьтымхуаз абыргцәа днарылацшит. – Ак расхәо-егъиуа акәым, – дмырмыруа Леуарсан днаишьталеит. – Рыцкәынцәа хәкәыртцеит, иантә-хагы шьтахъка ирахтәроуп.

– Итәхаз уреигзома? Иргааит! – ирзыпшыз «УАЗ» ашьтахътәи атәартә Леуарсн иавтомат ныкәйтцан, ацскы днафәтәеит. Гана уи дааицталеит.

– Хара хәцсцәа хартәу? – Гана игәы иалаз март ажәылараз итәхаз хәибашьцәа ракәын. – Уи аахыс итәуеи?... Ацхамшьақәа!..

«УАЗ» ацхъа аѡхаа илтәлеит. Ар рмашына дукәа еицрыпссы урт ирышьтан. Амѡа ианын ахәы инадгылаанза. Хәфицарцәа рапхъа амашына иаатытцит. Егъырт рфәинтә иаарыдгылаз азә иакәын.

– Шәахыпшәақәаша шәара иаха ижәдыруеит, – ихәеит Леуарсан. – Иахъа хәлаанза аамтә шәымоуп. Иааи-лашәшәаанза, нас ақытә хәлтцны, аштаб афәы хнеироуп.

– Еилыскааит, – ақыртүа афицар, дышьтапсыр ада имоуа дышгылаз, днахынхәын, иааигаз ауаа лыбаарц нарабжье-игеит.

Ақытәф ацсуа ротак акара аанкылан ирыман. Уи акоман-дир итыпәхъ инеин, Леуарсани Ганеи рыпсы ааитаркырц, имблыкәа инхаз адиван иныкәтәеит. Уа иабанзатәазауаз,

иѡдѡылцын, акыртқәа зѣыз рбарц иаарызѣлымхахан, инаѡшааѡшуа амѡа ианын. Иѡахаз ѡюуы еизыргақәан, амашынақәа ирықәыртѡн еивѡѡѡа. Быргѡәақәак рыла-гырыз рѣахәхәын.

– Акъаафыркәа! – Гана иѣы изеихакуамызт.

– Ак думырхан! – Леуарсан уи деикәикуан.

– Хариааип хәа ргәы иѡашәомызт, акъаафыркәа!

Уаѡы дыѡазамызт ахыыргәахәуаз днавѡалеит Гана, амѡаѣынтә азәы илаѡш иқәымшәарѡгы, акырза дласкье-ит, азиас аѣынза длазозма ухәартә. Уаантәы данѡеиуаз, иаха дыѡцакуан данлыбаауаз аастә.

– Цәка атла аѡака азәы дышьѡуоп.

– Иухәо закәи?! – Леуарсан агаѡәа иреихабыз иахь иѣынеихеит. – Абри амѡахәастала шәлеир, азәы дышьѡуоп.

– Уа?.. Дгәартәхьеит, – акыртүа инапы нейкьеит. – Иааз-газ дыртынхазам. Азәгы дизымдырит.

– Ишәхәо закәи?! – Леуарсан излаѡьеимшьарызи. – Иаашәѡыхәшәаз зегы жәгароуп, нас уа, Акәа, еилшәыргақәап. Еиѡааз иртәым дѡынхаѡазма...

– Ускәтәи халымшар калап.

– Иѡахархаз абас имаѡума? – амашынақәа ирықәыртѡз ахыыраѡәатѡкәамыз Гана изымбатәбаран.

– Иѡегь ааргоит, – Леуарсан уи игәшәы ихәахуан. – Цәка ишьѡу дышьѡымхзакәа дышѡааншәыжыуаз?! – акыртүа аѡиѡар дааизхәаѡшит, уи «икәстари» ихәарызшәа, ижәѡахыркәа анааитѡаиркыч, арѡта аѡомандир иѣы днеит. – Ъкәынѡәақәак сүѡма? Цәкантә азәы дыхәнаагароуп.

– Арт дышьѡтырымхзеи? Избан?

– Дызтынхоу уаѡы дыкам. Илагырызшо абыргѡәа адѡа ритар раѡиѡар иѡахым. Дааганы драхѡап, иѡѡы ѡысыр – изахѡахи.

– Зыѡѡы ѡысуа имаѡара иакәзар аха... – дыѡдѡылѡит, Леуарсан диаѡхягыла. – Шәарт шәыѡшьѡык шәиѡны шәѡеи!

– Гана! – Леуарсан уи изѣиѡит. – Аѡсы дахышьѡу харбеи!

- Абас шәҗылашәхар, дыжәбоит.
- Хишьтазаауама?
- Дара дышьтырымхуа? Дзыпсу дышьтихроуп. Җара усс иҗамеи? – Гана дуаруаруа аңхә дгыла длеиуан. – Абра! – тцлак азааигәара даатгылеит.
- Да... – аарла иуахартә Леуарсан, аңсы дшынеиҗаң-шытәкәыз, иааиҗыткәеит. – Арңар! Дышьтышәх!
- Җара усс иҗамеи? – аңсы иҗалара зтахыдаз, аха руазә иеизынкыломызт. – Дтаҳмырхар җамло, хитцамлар җамло... Закәйтә лахынцдази иҗамаз!
- Ада хәаа умоуааит! – иҗәеит иҗызак, аңсы иҗала амәа иахьаныз.
- Изакеи, уара, – Гана Леуарсан дааизыңшуан, – ари ду-дыруазма?
- Ааи.
- Аңсы машынакаҗ иҗызцәа днарывартцеит.
- Иҗызцәа анышә иахьашәто, иарггы тыпк изышәыңшаа!
- Леуарсан ақыртүа афицар дааидгылеит.
- Ижәлоу удыруама?
- Ижәла?.. Исыздырзом.
- Сарггы истцаашәеи... Ижәла иалудырааи!
- Издыруан, уажәы исгәалашәазом. Исгәалашәоит Ав-тандил шихьыз. Апрокуратураҗ аус иуан. Изааигәазоу уаҗы димазамызт, иахьынзаздыруа. Аха дыздыруаз азәы дыҗазамкәа иҗаларызма?
- Еицыз абацәа доусы рыңсцәа зкәыз амашынакәа иҗарыкәтәеит. Урт ирыбарггызи, зыңсыбаә ззымпшаакәан инхаз цоук рааста. Рызынтәык, дара ртәала ишәикәагәха, рапхәа игылаз «УАЗ» иашьтагылан, егы ақыта ахьналагоз ахәы иҗыхәнаанза. «УАЗ» уа иаатгылеит. Амашына дуқәа алада иҗалон, ақалақь иазкылсырц. Леуарсан дыҗытцны урт амашынакәа дрышьтаңшуан. Гана абаталион акоман-дир дидгылан, даәа иааирак игазшәа.
- «Уаха узбазом», – Леуарсан игәы даатацәажәеит, уажә-раанза усқатәи игәаламшәоз, шыта ирлас-ырлас дышиз-хәыцлоз агәра игон.

АКТӘИ АХӘҒА

1

Ажәытан еипштәҕыа амашыынакәа рацәамызт, иахь-цалак иагымачмызт. «BMW» цәыхәак аангылан, амѡан ипшыз арцыс харакы даашьтнахит. Уи ашьтахь дтатәеит. Аныкәцаѡ иватәаз азҕаб иара иааникылалоз атыҕаҕе дтатәан. Аҕскы зкыз Иарат иватәаз азҕаб Аҕсар диирдырит. Лара Лана лыхьзын, иааркыаҕе ус лыхьз ршьозаарын лани лаби дхәыҕаахыс. Егыыс – Милана. Арҕарцәа, еишьарала еижәлантәыз, рѡызак ичарахь амѡа ианын. Уи анеилылкаа, ларгыы дрыцзар лҕаххейт. Аратәи ачара лымбазацызт, ауаа днарылаҕшырц, рцас-ркыабз еилылкаарц дазгәышьуан.

«BMW» амѡа агәҕа иаатгылейт, арымарахь ишыкәтәиуаз адырга аркны. Иарат игәиеанын, иаҕхыаҕа маҕк рхәаран, ипылоз амашыынакәа анаакылкыоз уамак изгәаҕазомызт. Абылтәытирҕа данҕалоз иаҕа ибарҕан, аха данҕыцуаз акәын акыр ианизгәамҕоз, ашәартәцәҕыа данҕагылоз. Иара абылтәытирҕа акыр иашамкәан атыҕ азылхын, убри архәара амшала. Уи зоухәодаз, ауаа рацәаѡны абра иштәахыазгы. Х-«BMW» «Роснефть» р-«Подсолнух» интәлейт. Иарат дцан, аҕара шәаны дшаахынхәытәкыаз, имашыына дынтәлейт. Ара аус зуаз арцыс абылтәы тәтәара иеазикхьан. Ари ино-марка Иарат дахыкәтәаз азы иара имашыыназшәа ххәейт, изтәытәкыаз иаб Гана иакәын. Иҕа еитҕбы ҕыара дцон хәа заҕа мап ицәимкрыз. Аиҕабы Ғадар усгыы ихатәы «Мерседес» изааихәахьан, аусураз иҕахын азы.

Амашыына ахала икәыруазшәа, ашьшьыхәа аҕыланахейт. Амѡаду аҕынза маҕзак иладаран. Ладеи-ѡадеи ииасуаз амашыына рыжәпара маҕк иаантасуазар хәа, Иарат ихәта даанҕаст. Зны арымарахь, нас арыҕыарахь дыҕшуан, ибла царын. Акы шиҕырхагамхоз агәра анига,

имашына наиртасит, арымарахь дыкэтэины, амфаду да-
ныларц. Пицунда, атхацьырта «Инкыт» акэын ачара ахы-
руаз. Иаалыркъазаны, абжы уамага угэы тнакъартэ, сиг-
нал бжык фатцэа-фатцэа илымха тнахаауан. «Уабацо?!
Уаанфас!» хэа азэы дыхэхэозшэа, абжы хызатэ ихшыбаф
иалкъон.

– Сыздырхагада?! – дагъааитцасцэкъеит.

Секундк акара аамта еитатцхар здыруадаз, дзыни-
аз зынзак игэы азфаха имоузакэа, имашына шытуан,
ипырны арыгъарахь игфахаит, уаагы шыакак иаахан,
иаатгылеит. Атыхэтэантэи ахтыс кьаф иара изгэамтеит,
инмырзеит. Ихдырра ицэызхьан. Архэара иаавшэаз «Мер-
седес» хызатэ ишырзааигэхоз зылапш иташэаз Ацсар
иакэын. Уи дзыкэтэаз «ахызатэ» шаахоз, ибжы уамага-
ха, аихақэа реинкъабж ухэа иара игэалашэон, амашы-
на ахыгфажыызгы. Амфаду егы аган ала уи, «Мерседес»,
апхьа кэакэаса иштан, акапот анаат, афы еиххэазшэа
апшра аман. Иарат ихы икэаеын. Фыртысы имазамызт.
Лана цшқа лакэзар, – лхы ахышэ саркьа иадын, илыхьыз
цкьа изеилыргомызт. Ашэ ааиртырц иеишэон, иара иауа-
мызт. Егы аган ашэ днагэтасит, уигы еигъзамызт.

Амфан ауаа еизыффуан, иаангылоз амашынақэа ра-
цэахон. Иара асаркьа дызлахарын хэа игэы итэзамызт,
тачкэымла дасуа, ирхэашеит, мацк инапы цкеит. Азғаб
лыкресла ишқа иааскъан, изшыапык ааимыхэар хэа да-
гъаашэеит. Мацк дфеихеит, иеизыриашомызт, атуан лақэын.
Ишыапқэа изыртысуамызт. Азғаб лыкресла атып итқазар
здыруадаз, ишыататэқэа ирықэгылон. Ишыапқэа иеимаа
иаартигеит. Изшыапык ихьаауан. Инафсан атэартэ тацэы
афы иеааитцихызшэа иуит. Ахышэ дкылсырц дааскъан,
дыкэхэаза инапқэеи ихы кылигеит. Уи дызфыз еилыз-
кааз фыцъа ицхраан, даатыга ишыапы дықэдыргылеит.
Иаргъа шыапы иаха итыстысуан. Ауаа амашынақэа иры-
деизалан, ирурыз рыздыруамызт. ГАИ ааиаанза, итатэаз

тыргар, гәйбәнк роур хәа ишәон. Иара деикәытыркыыңо
иаха изааигәаз ашә амаа инацәа нтарҗа даахеит. Иаатит.
Азҗаб дтигарц иеаназик, игылаз ирымүзт, рхала иаалыхе-
ит. Рнапы дықәтца, ашьацраҗ днадыриеит. Убри иалагза,
иара аныкәцаҗ ишә днадгылахьан. Уи тақәақәан, аса-
пат җжәахьан. Ирҗыжмыжуа иааиртын, ацхыраацәа ани-
оу, Иараҗ дырхәазашәа дааҗырган, ашашәы иҗашы, хазы
днышьҗартцеит.

ГАИ аусзуҗцәа аакылкьеит, машәыр иакәшәазу, ателефон
ирзасу здыруадаз. Егыи амашьына иадгәыңлаз аныкәцаҗ
деитыхәхәа дтыргахьан. Иңсахәага шҗаз ала, азәы ибжбы
геит. Машьынак тәаатцәаауа абжбы аниаха, иара идырит
ацхыраара лас шыццакуаз. Уи аашьала, «BMW» аган ала
иаангылеит. Ихәыз рыхык җәҗәан. Иара, ацхыраара лас,
иазгоз азәызатцәык иакәын, уаха сакаса ақәгылазамызт,
аҗнытқа иагьазкуамызт. Раңхьа азҗаб даашьҗыргит. Ац-
хыраара лас аныкәцаҗ, даҗәа җ-машьынак иаарласзаны
иаарышьҗырг ателефон дасуан. Уаха деитцамхакәа, има-
шьына аакәиртцәин, дыңры амҗа дҗанылеит. Аңсар идыр-
гылоз ахыбра аңхьа ишьҗаз аиашька дныкәтәахьан, ац-
хыраара ласқәа раара аамҗа дук иадхалазшәа иныруан,
ишьапы дахьынзақәгылаз. Аха дара уамак инымхеит. ГАИ
аусзуҗцәа амҗа ршәа-рзозшәа иахьаҗыз реааныркылеит,
амҗа нақ-аақ ишьҗаз ахәцәа асакасақәа иахьынзарныртцоз.
Аңсаргы Иараҗ дызҗаргалаз дынҗадыртәеит.

Ахәышәтәыртә амардуан инадгылеит аңхьатәи амашьы-
на. Иараҗ, дызныз асакаса иаахан ианааҗыргоз, иблақәа аа-
иртит. Амашьына неитаргахьан, иашьҗагылаз аакылкьеит. Уи
иақәыз исакасагы ааҗырган, аҗнытқа иахьыныҗнаргалаз
инадыргылеит. Халаҗ шкәакәараа рхагьежьюан. Атыхәтәан
иларгаз ареанимацияхь ддәықәыртцеит. Зылацәа аахнтәы
җыц инеикәызыңсаз Иараҗ деитәгәартон. Уи, хыхь
дыхәныргарц, асакаса дшаныз, алифт дынҗаргалеит. Шьа-
пыла амардуан дзаҗамлар хәа ишәан, Аңсар алифт дҗаларц

азин иртеит. Ахқатәи аихагылағ ахирургия кәшағы иара данаацәырт, Иарат исакаса ыркәаруа иаахан, атзыбжъара иныбжъалаанза, Иарат иблацәа аахитыхт, шыта зынзак далцит ухәартә.

– Икалеи? – инафсан ицыркыңоз Аңсар дизтауан. – Схы зсыхъуеи?

– Уаха егъумыхъуазар, хар уам, – Аңсар икәыруаз асакаса акара дзыццакуамызт, даанхеит, Иарат цқа иацәажәаха иоуаанза. Асакаса уадак иныфнарғалахъан, атзыбжъара агәта игылаз ачаңшыаф леишәа хәычы днадгы-лит. – Азғабгы ара дышьтарцама?

– Азғаб дарбан?

– Авария ахыкәлаз, амашына дхацтатәан.

– Илыжәлеи?

– Исыздырзом. Милана лыхъызар хәа сыкоуп.

– Узышьтоу лыхъз шқаузымдыруа?

– Иахъада дсымбазацт.

– Адкыларта? – амедиахәшәа атрубка ллымха иадкылан. – Авария иакәшәаз азғаб лфызцәа лызтауеит... Еилыскааит, – атрубка нықәылтан, лхы шышьтылхит. – Ареанимацияғ дышьтоуп. Макъана лхы лыздырзом.

– Абрантә ателефон басны ари ачкәын иаб адырра бызитәма?

– Ус кәхцәлазом, аха уахатыраз... – арпыс дыблахкыгаха дышлыдгылаз аалзымтәахызт, ателефон аакәылхит. – Аномер?

– Итабуп! – лаңхәа икәыз ақъаад номерк нанитцеит.

Аамта цацыңхъаза, ихъаа гәгәахәон, ицыркыңра иахагы инатшыуа, Иарат дзыфнарғалаз ауада дазнеит. Асакаса даакәхны, аиарта чыда ахәы дықәдыриахъан. Ахирург ғыц дгәеитон, ишыапы, инапы ахынзеибгаз. Уи идтала, амедехәшыцәа дфәрхәон. Гәырқәак илартцеит. Ацәыкәбар хәшәы ихадыргылеит. Ахирург данаадәылт, афоие ағы Аңсар адиван дахыныкәтәаз даидгылеит.

– Уара уоума ицыз?.. Абра уфналеи! – уи уадамызт, иуаҥахын, ѿ-иартак цэгъала иакуан. – Абра уқәиа! – Ацсар харцзатәы днаиеит. – Ушьапы зыхти?

– Амашынаѣ сеимаа нсыжбыр акәхеит.

– Ушьапы еибгоуп, ихәахәеит акәымзар. Уажәы идрыцкьоит, хәшәқәак ақәца иѣархәоит. Унапы цызкеи?

– Амашына асаркыа цены стыцит.

– Амедиахәшьа дузааиуеит, – дцарц даакәтәихьан.

– Иарат изааигәара сиязар стахуп. Сагыааихылацшуан.

– Уа атың тахарцаанза ара указ!

– Ихьыз шәзеилкаақәазар?

– Игәчама шыазар хәа агәра сымам. Исендыс цтәоуп. Ихшыбаѿ мацк итысит.

– Дыгәгәоуп хәа дыцхьазоума?

– Уара угәы ишцаанаго? – дтцаан, уи ала атак шыкаитцаз агәраганы, ахирург дындәылтит.

Изықәшәаз, иара ицсынхашыа, – макъана уи аилафынт цкыа дзалымтцацызт. Аихаразак ибла иаахгылоз, – «Мерседес» аакылкыашыа, дара зықәтәаз ишаахаз, рыѿмашынак цырны, акы анахь, егыи арахь ирыгәхашыахаз. Кәтыѣырхасрак мытцзеит. Амашынақәа иртәтәаз рызынтәык еилакәақәа, рхы рзымдыруа, итыргеит. Иара затәык кыыс имазамышшәа ихы ибон, ишьапы шихьуазггы. Ихггы мацк ихьуан. Лана лтыцан иара дтәтәарц игәы итамзи. Машәыр лара дырзаанамгеи. Ицсы еиқәлырхеит, аха лара дзеицшрахари?

– Скәата, ушцақоу? – иан Ирма дааѿнашылеит, лыцсы цаны. Илышьтагылаз иахәшьеитцбы Нара ран длеигьмызт, аказы дагыцаауамызт. – Ахьаа умоума?

– Мацк.

– Баѿ цтәа улазам рхәеит. Анцәа ицьшыоуп. Угәы тымкызааит!

– Сара акгы сыхьуам. Гана идыруама?

– Ахирург диацәажәоит. Азгаб Акәа дгатәуп. Дырцәып-сыр хәа ишәоит.

– Егьи? – Аңсар дзызфлымхаз ирысыз иакәын.
– Уи аңсцәа ртыңахь днаргахьейт, – иахьиалхәоз
лцәымҕын, амцҕы лызхәомызт.
– Ишңа?! – убранза иахьнеиз иара игәаңхозна.
– Шьҕа иҕалаз ҕалеит, ускатәи угәы иалымсын.
Шәишьуанеи!

– Дзыжәлада зырхәаз?
– Кацбаиа Җемир. Аҕәа апрокуратураҕе аус иуан.
– Убарт роуми узмыхәо, – Аңсар инатцишьуан.
– Ушңаҕоу? – дыццакуа Гана даафнашылеит.
– Хар имазам, – Ирма аҕак ҕалцон.
– Ус акәзар, уаха ҕамазам, абааңс. Азҕаб Аҕәа дызгароуп.
Ара илыхәазом, – дшааиз еиңштәҕыа дындәылҕейт.
– Маңк шәындәылтдроуп!

Ус нарабжьазгаз амедиахәшьа лкәырчыжь, ахәшәқәеи,
абинти, мыругақәаки ақәыршә, ачымазаф иаңхыа иаалыр-
гылан, иани иахәшьеи ндәылтцаанза, дааңшит. Ашьшәы
зфәтатаз ишьапы лрыцқейт. Аky ахьылшьын, ифәлхәеит.
Инапы убас ифылызәзәан, абинт ақәылтцейт. Нас
лҕәаидылкылеит.

– Азмыжь уҕашәаны, уемирбаазакәа ас узтытцар, улахь
акрануп, – лхәан, днаҕьежыт.

2

Гана аусураз иңшәма ақытантә ақалақь ахь есышьыжь ди-
галон. Иахәшьеи иареи адәқьан еихагыла еиңдыргылахьан,
аус еиңыруан. Рыбҕа акыр еиңдырххьан. Иара ифны, игәара
дманшәалаха еиңфикаахьан, иаашьоз азәымызт. Иахәшьа
Тата лакәзар, – ақалақь аҕы илымаз ауаҕахқәа лашьа иңа
еихабы Җәадар илҕейт. Лара лыдәқьан афбатәи аихагылаҕе
дңырцыруа дыфнан. Асасааирҕа злыхыз уаҕахқәакгы
еиңқаан. Аңхынраз аңсшьацәа еилаҕа ифнамлози, иахьа-
балак илиуксын, амшын ааигәан. Ишырҕахыз амалрҕара
рнапалакын. Уи аамҕагы атәылаҕе иаины иаарыдымгыла-

ианааутахыз, ишааутахыз унарышьтуазма, аха уажэы ашэ
кьакьаза иаартын, доусы ишыртахыз ифналон, идэылтцуан,
ма цыхыраара гэгэак азэыр изыкатондаз. Ахэсақэа ауадахь
илармышьтит. Иарат изнапыки изжэфахырки агигс итарцон.
Гана затэык днаурышьтын, ица дзеицшраз аагэеитеит.
Дшаахынхэыз Ацсар иғғы дныфнашылеит. Ауадақэа дры-
лагьежьюа уаха дзаангылозма, дыццакы ахирург хада иуада
тшэа дныфналеит.

– Икоу аартны исақэа! – Гана ахирург дидыруан.

– Ацкэын иртцысра атахны избазом. Хамч иқэхоит. Ифы-
за фымш даанхоит, нас доухашьтуеит, ихы имыхьюа даабар.

– Азғаб?

– Лыбға анеирохирург ирбатэуп. Аоперация кататэхар
хэа агэра сывам. Лызчацак еибгазам. Асаркьа дтарцароуп.

– Свинухов даазгома? – еицырдыруаз анеирохирург
Гана дааигэалашеит.

– Уахь дыжэгар иаразнак, иаха шэманшэалахоит.
Ишахэтоу ара хазлыцхрауам угьы.

– Ара иатаху зегьы кашэца! Зегь рыхэ сшэоит.

– Умшэан! Ихалшо рыгхажьюама.

– Азғаб дсыманы сдэықэлаанза, итахаз ддэықэыстап?

– Уи иуацэақэак маакэа дхазшэытазом. Амфэа иқэлахьеит.

– Ус акэзар, инықэгарада ус хамамкэа, хэехархиап?

– Ацыхыраара лас ағы ф-машьынак рымх. Нас азғаб иа-
разнак дга! Улзыцшуа дыказам.

Амашьынақэа акассағ ақара рхушэаарын хэа
указу, аныкэцафцэа днарацэажэан, ақарақэа надиркит,
реихабацэеи дарей ашьтахь еибабарц. Итахаз итаацэа
зымаицызт, аха иабхэраа Пицунда инхон, урт ара еилагы-
лан, иахьрахаз уара идыр. Ацсы дшаарырталак, ирзыцшыз
аныкэцафци дарей неибаирбеит. Уаха аатгылашьак
имазамызт, азғаб, Лана, сакасала даадэылырган, «Ацыхыра-
ара лас» хэа изныз амашьына дынтартцеит. Амедиахэшьа
дынлыцталеит. Цьадари Ганей уи амашьына инашьтагылеит.

Гана дрылашыѡк аусқәа дырҕын, иҕизгәәтөмызт акәымзар, амѡа даннықәла, игәы гәыртас иалакыакьон. Ихшыѡ еибгазамызт, ишитыхыз дхәыцыртә.

Ақхәа игылаз «Ацхыраара лас», лашарас акрамазар зегы аркны, пырхага аиуазшәа абацыпхәаза, артәаа ихәхә, Амрагыларахь иццакуан. Иара уаѡы иникыломызт, уи ихы иархәаны, алашара мырцәазакәа, Цәадар дышътхыс дашьтан. Динк иатцасыз цқәа иззымдыруаз Гана илахь-ицъымшь изатәуан, машәырк иаламшәакәа, ихәыз азғаб Акәанза дфаргарц, ашътыхьгы Анцәа дылхылапшырц дихәон. Деибга-дызѡыдан дырзеикәырхар, затәк шишь-уаз азы, ҕатахәа иқәйтцон. Амѡа ианыз ибгъыжә иузаадыртуазар, пырхагада Акәа аѡеира закәызи, саатк ақаракәын иахықәыз.

– Шәара ишәазхәада? – ареспублика хәышәтәыртә аҕапхәа ипшыз Иарат иѡызцәа, Гана иабхәында ицкәынцәа ухәа, амашынақәа ианаарыдеизала, Гана иабхәында иңеихабы дааизааигәахеит.

– Тали хаб дизасын, хшьапы хәқәиргылеит, – асакаса акырта рибамто еилагъежьюаз арцарцәа уи ацкәын даарылцит. – Иарат атцара Тьыркәтәыла ицызтцоз иқалаз руазә иааиахар усгы рѡызцәа зегь еизигоит. Уи дара иртцасуп.

– Арт ара азәыр дыкоу? – узыкәгәығша ахирургцәа ракәын зызбахә Гана имаз.

– Урт пшуп.

Гана ахыбра даныѡналоз, асакаса ларгахьан. Хыхь ишътырхит. Асаркыа дтартцарц, «Рентген» хәа аѡыра зныз ашә аадыртхьан, ауада иныѡнаргалеит. Ацкәынцәа, ахацәа, ахәса, – рызынтәык ашә иаалахан, атзыбжьара тбааҕы, ана-ара ишеицәажәоз, иааилагылақәеит. Дызлааиз уаѡы изымдыруа, Тали лашъеихабы Назбеи даацәыртцит.

– Зегы срацәажәахьеит, –уи Гана дааидгылеит. – Ак лыгхажьюам рхәеит. Ирылымшо иазууеи аха. Лан лахәшәа

– Макъана, – Гана итак ааиркъафит.

– Мчыбжьык ауп итцуа хаибадыркъазижътеи. Ацъар-мыкъантә хшаауаз, ххала иара даанахкылеит, ацсшъартә џнафынза хнеигарц. Иахъа фыц дхазнеит. «Хчара зеицшроу бсырбоит, баала!» – ихәеит. Лара дгәырғьатцәа диқәшахатхеит. Ифызак дышътихырц игәы итан. Сахәшъацхадиманы, убри ацкәын иахъ дцеит. Нас ирыхы?!.

Аоперация уада асакаса аадәылырган, атзыбжьара иныбжьырган, уадак иныџнаргалеит. Ачымазаџ уа дшаныз даанрыжыт, даеацъара дыргарц ргәы итазу здыруадаз. Егъырт еицкәаз ахақымцәа рааста, иаха ирдыруаз ани, ахалац шкәакәа атцака анацар зшәыз апап жакъа баба Свинухов Назбеи дааникылан, Ганеи ахәсақәеи дырзааигеит.

– Илзааигәазоу роуп ара игылоу, – ихәеит Назбеи. – Деикәхартә дыкоума?

– Лыбга ааха амоуп. Аха уака сара аоперация ззызушаз егъсымбеит. Лызчачак лымаххуан. Сара ус срыцхраауан ауп. Лыхдырра мааицт. Ашок дтаршә дамоуп. Хымшы рышътахъ гәыграк хамазар шәаххәоит. Аиашаз, акыр дыгәгәоуп. Даеа информацияк шәашътазар, лара лхирург абни ауадаф джәбоит, – ихәан, ихатагыи уи ауада дныџналеит.

– Саргыи дызбароуп, – Свинухов данаадәылтц, Гана уахъ ифынеихеит. – Хәышәқәак цшаатәызар еилыскаарц стәхуп, – итәаз ахирург ифацхъа даагылт иара.

– Абра иануп зегъы, – егъи бгъыцк ааирххеит.

– Абри шәара ишышәтаху ишәша! – абгъыц иарма напала ишикыз, иаргъала цара чакәак аациган, ахирург иацхъа иныкәитцеит. – Авансуп. Ицегъ уатцәы ишәзаазгоит. Ак лыгшәмырхан, сшәыхәоит!

– Шәымшәан! – ацара чакәа акәлац интаиршәит.

Гана дшындәылтцыз Цъадари Назбеи ицеи даарыцхъан, ахәшәқәа зныз абгъыци ацарақәеи надиркит, ацтекақәа иаарылагъежъырц. Ихата ахәышәтәыртә тбаатыцә дакуамызт. Алада иказ телефонла мацара еиликаауан, аха аус цкъа

аҕып икәйтдарц, уа, иңа дахышыһтаз, дыһазар еиһын. Арахь Лана дныжыны дызцомызт. Иһахазгыы шыта дааргахьазар, уахыгыы инеины имрыдышшылакәа ирызныжыуамызт.

– Иһахаз дааргахьазар узеилкаауама? – Гана иабхәында днаидгылеит. Уи ақалақьағ хәынтқарра наплагык дахылан, ақалақьуаа рацәазаны идыруан. Урт, Кацбаиакәа, ахыһназгыы харазамызт, Араион ғыц ағы игылан изыһназ, хә-еихагылак змаз ахыбра еитцых.

– Алло! – Назбеи иара уа инхоз азәы диацәажәон. – Уа икоуи?.. Дааргама?.. Еилыскааит. Ирхәо иуахауеи?.. Исахаит. Гана! – уи ителефон итәахуан. – Дааргахьейт. Игәамтцхамтцуа ицәажәо уағы дибазом. Иара иашьейхабы Питерынтә убас дааргахьазаап, – жәабжык ғыцххараза иаацәыригеит. – Уигы аварияла убра дтәхейт. Хәцкәынцәа иухәо рахауам, ирбоит.

– Ара сшыкоу хнейуама?

– Хмыццакып. Хғыцъа хәзнейуам. Ууа, утынха, угәылацәа, цытғык хайцызароуп. Уаха ихазхырцазом. Уара аһныка уца! Ара акы уацәымшәан! Иарат иһызцәа роуп игылоу, рееитһныцсахло ицапшьалоит. Цәадар дшааилак, амәа уқәгылароуп.

3

Убри аены Леуарсан, Аһәантә иңха Нара дааигарц, ашыжы шаанза дцеит. Лара дыңшын, лымацәа еизга. Уаанза җенак шыбжыаз лдипломтә усумта лыхьчон, телефонла адырра илтахьан ибзианы ишылыхьчаз. Шыта усуртак лзыцшаатәын. Лара Аһәа даангыларц далацәажәалон. Иара уамак уи дашытамызт. Зғабк лымацара ақалақь далацта, лынхара ахә шәо, ауадаһрақәа зылтахызи хәа иңха длызхәыцуан. Знык аһныка длеигар, уахь лара далашыцыларын, лһызцәа бзиақәа уа инхон, – гәыграқәак иман. Ама-ла, дақәыпсны лгәы итақәаз лкыр, иара дзылҗагылазомызт.

– Па!.. Иацы иһаз удыруама? – лара амашына ашытахь аҕатәара бзиа илбон, уаантәы даалырзырөит. – Ади-

плом сыхъеит. Ақхъажәа англызшәала исхәеит. Нас – урысшәала.

– Ақсышәала ибхәеи?

– Акгы. Ус уа иарбазам.

– Убри ауми икалаз. Ишбасхәаз еипш, ақбаад бымкзеит хәа сгәыгуеит.

– Анцамтақәа егхысмыртит. Уа ишнықәыстцаз иқәын.

– Зцаара быртама?

– Зцаарак азәы исылтеит. Итегь исыртар стахын.

– Ирылабхи?

– Итегь сәаасмыртуази. Азцаарақәа рцынхәрас, рыцшь-
оык сықәпапа сырkit, аспирантура сталарц.

– Уи азбахә барымхәақәахъази... Харгы хмеицәажәа-
қәахъази, аспирантура аамта рацәа бцәагоит, бахзымбар
хәа хшәоит хәа. Баргы бхақәшахатымзи.

Лара дырфеиафын. Иахъа хәлаанза ашәкәқәа
дыргәылазар, архивк афы дыцшаауазар, ма лхала цхныказ
аус уны, илырхаз ала иаалхәаз «IPAD» афы информациак
лыпшаалар, даацсазомызт. Аспирантурахь лхы шлырхоз заа
дазхәыцуазтгы, лаб аекономика афакультет дтеитцозма
хәышықәса рацхъа. Иара излеиликаауаз ала, ацсуара
иахәашаз рфеиаратә занаатк лырхарц дазыкаимцарызи.
Ускан иара ихы-игәы итаз даеакзан. Дыззикыз атцара дал-
гар, лхы зланыкәылгашаз усуртак лзыцшаазар, царашьарала
азәы дихыпцшымкәа, лгәы тынчзарц. Иахьцалак, ипшәмеи
иареи ахьыртафцәаз ахәыцкәа раазараз ихәартан, аха
дара рхазы изыцсази? Шьта иара апенсия иауан. Ипшәма
лакәзар – атәанчара леазыкалтон, азанаат чымазара
лыхәда иархәхьан, амцхә цәажәара лнааломызт. Адәқбан
дытагылеит. Луалафахәы иаха еихан.

– Уажәытцәкьа аспирантура схы итазамызт, аха акомис-
сия иалаз рызынтәык еицәакны ирхәоз акакәын, ацәажәаха
сыртомызт. Саргы исцәажәахози, исхәара сфәашәомызт.
Афны еибәххәахъазгы сымдыруази. Арахь дара иазәыкны

еицѣак исықәпапеит, – ҕыц еиҕалхәон уи ахшыџцара, лекторцәа рказшьа лхала иҕьалшьон.

– Еицѣак ирхәози?

– Бақәшахатха рхәон, нас еицлабны ателефонқәа цәырыгеит, абыржәйтқәьа брыдыркыларц срацәажәоит! ихәон доусы. Арахь сара ҕыстзом. Ааи сызхәом, мап сызхәом.

– Шәышпеилга?

– Бтаацәа храцәажәоит рхәеит.

– Бара бталатқәьар бтахума?

– Икастара сыздыруам. Арахь слекторцәа бара ибылшоит рхәеит. Уара учымазарақәа, аоперацияқәа иузыпшу... Сыздыруам.

– Хахнафаазарыма... Хаицәажәакәап, бара бцара иацыбцар бтахызар, ишқақахцо?! Хбыдгылароуп.

Лара лызхашьа зхашьак еипшымкәан ибон. Атаацәара ус акәхарын рыхшара ишырзыказ, аха иахьчалак... Лан излалхәоз ала, Нара дании лзааигәа дныкәыртцеит. Ахәыцқәа рыбла хтра рцәыцәгьюуп, уи мышқәак иадхалоит. Лара иаразнак лыбла аахылтын, дахьыкәыршәыз адунеи ҕыц дшанылоз еилылкаауазшәа, лыбла нархәаархәуа, атуан ҕылтцауан. «Лыхдырра аапшхьюума?!» – ан иҕьалшьон. Дшыкәиаз, лыбжы ҕымгацәакәа, азҕы ацәыуара хталкит. Уи ак лгәапхомызт. Амедиахәшьа дааир лтахцәамызт, аха ан анлызҕылт, уи дааџнашылан, асаби даагәалтазар, лычелырбаазахьан. Даалыпсахзар, дчыгәза дыкәыршәыхын. Иара убас акәын длахҕых, лыхшыџ цхафыр шлызхауаз. Ацара хталкуан. Абар алтшәа! Лани лаби лмыцхыраазакәа дызлаанрыжьюази!

Аџны амашьына атып итцаиргылеит, аҕены уаха ҕара дцарымызт игәахәшәа. Нара лыматәакәа ртып икәылтцон. Иара ателербага дшахәапшуаз, дамхацәеит. Шьта амџагьы дараапсон. Имачымкәан, шьарда дыцәан. Ателедырратара дазҕлымханы дыштәазгьы, пхызгьы игәалашәомызт. Ахәымехара ааигәон, агәашә антыт ҕтыбжык иахазшәа,

дааңшит. Дѡагылан дьндѡылтзар, игѡылацѡа абыргцѡа ѡыцѡа агѡарц иааташылон. Днарцѡылеит. Ркѡафкѡа тан. Абыргцѡа зака рыжѡрызи, ркѡафкѡа калартѡ. Рцуѡа акалтан цѡымзак шытырхуан, иаргѡы ицѡахѡан, дахѡымзеит акѡымзар.

– Араион ахѡышѡтѡыртанза хцап, Леуарсан! – иаха ибыргѡы ауаѡ, Сырбеи, иара иабжѡеигон. Уи Ткѡарчалынтѡ дѡхтѡаны даахѡан аибашѡра ашыѡахѡ дшынтѡаацѡаз.

– Икалеи? – рхѡашѡ дшазымхѡыцѡрыз арбаныз.

– Акгѡы камлазеит, – абырг дтынчын, егѡи, ара дрыжѡлантѡын, Ианкѡа, дпѡышѡарччон, фѡтуамызт. – Ацкѡынцѡа авариак иакѡшѡан, ишыѡалацѡеит. Гана ицкѡын абаѡцѡѡѡа илоуп рхѡеит. Уара утѡы ишыапы дыкѡгылоуп рхѡеит. Аха хцап!

Уаха хѡара аѡахызма. Леуарсан днахынхѡын, аѡны ааимидеит. Нара дибомызт. Телефонла аѡак калѡомызт. Лан лусураѡы дасит. Лѡыза ателефон шыѡылхит. Ипшѡма Гагра дѡахѡан, Нара длѡыманы. Иара ицсы идыршыарц даадмырцшызаап. Абыргцѡа иархѡази телефонла иахѡази реиѡарцшышѡа имамызт. Ак иархѡеит, икалатѡѡкѡаз здыруадаз? Ицаѡцхаѡа аакѡиѡаан, инѡытѡхѡаз ибыргцѡа днарывсын, имашѡына аѡыѡ иаатѡигеит.

Аѡалаѡ аѡынза уамак бжѡазма, хѡцкѡынцѡа рныѡѡашѡала цшыба-хѡба минут рыла илазон. Иара дыцѡакуамызт. Еснагѡ авариак ицкѡын даѡшѡар хѡа дшѡон, уи иѡызцѡа иномаркала ианыѡырбоз, иара иаб машѡына изааихѡазомызт. Зынгѡы ацкѡын дааузымчѡауа иѡазшѡа ирѡѡгѡон. Аха, иѡызцѡа дрыцны цѡара дымѡытѡыр ауазма, еицыз рлеишѡа бзиазаргѡы, цѡара иѡѡымныѡѡоз, ирѡѡанагалоз иудыруадаз. Гѡыѡ-гѡыѡ аѡсыѡѡараѡѡа раѡѡан.

Аб дзыѡѡшѡарыз издыруамызт, уажѡы-уашѡтан еснагѡ «ак» иѡазыѡѡаитѡон фѡымѡзакѡа. Уи аѡны дзыниазгѡы цѡѡа изеилкаауамызт, Амала, игѡы тѡызаауамызт, аамѡа дарзрыжѡхѡазшѡа. «Роснефт»-аа р-«Подсолнух»

дладгылаанза, «BMW» ахәа иарымарахь икәәкәаса, «Mersedes» иарыгыарахь апышә еилапыххаа иахькажыыз, рыѡбагы ґыц амѡа ишузанымтѡоз ахьибозгы, игәы тнарзызаауамызт, дзыкәшәалак хәа амѡа данын, дагыаатымгылеит.

Ахәышәтәыртә аґапхәа, дахьыныѡналаз адкылартаґ рыуа-ртынха, иидыруаз-изымдыруаз ауаа мацзамызт. Амардуан дѡаґалеит, ишьтаз абыргцәа дырзыпшзомызт. Ахи-рургиа акәша ашә аартын. Дныѡнашылазар, атзыбжъара атыхәан, иаха иахьытбааз ауаарацәа еилагылан. Ак иазыпшыз рыпшран, адиванқәа, акреслақәа ирыкәтәан. Ирма даарылцит.

– Ароуп дахьыкоу, – ауатах наилырбеит.

Аґсар иґеитдых диан, Нара дидтәалан, лаб дѡаихатгылеит.

– Нас? – аб дцаауан.

– Уи хар имазам, – иара ицынхәра иан атак илтон. – Дхартарц ихтахкыр, иахьагы доурыжъуеит, аха ѡымшка иааихылапшларц ртахуп. Ара дыкәзааит!

– Амашьына!.. Амашьына!.. Амашьына-а!.. – аб аґа икәташыақәа кәитѡозшәа игәы даиргон. – Абас ак шәыхәанза – «Амашьына-а!..»

Дындәылцит. Иарат иахь дызнеиуамызт. Ашә илагылан, аѡныцка еилагылан, ахәы иааихагылоз халат шкәакәараа аусуха рырѡмызт. Медехәшъа хәычык дрытаґьон:

– Шәдәылт! Шәахпырхагоуп, – дара рцынхәра лара ддәылтцун. Дцаны хәышәқәак аалгон. Ашә дазааигәа-хацыпхъаза, лыбжы лыртцаруан. – Шәдәылт! Шәахпыр-хагамхан! – дрывтцала дныѡналон. – Шәдәылт! – аѡныц-кәнтә лыбжы гахуан лара убри азґаб. Лара, ґыц данаадәылт, Аґсар иуатах дныѡналеит. – Уѡыза инаѡсан уиартә хәрхиеит. Ухала узгылома?

– Аиеи!

– Ачымазаѡ амѡа ишәта! – уи иапхәа дгыла, лара даа-рылагылеит. Длыма дныѡналан, итыц наилырбеит.

Згабцэак шагылан, Леуарсан днадыртэеит. Иара Гана дилабжбалон, ацкэынцэа амашына римталарц. Аха дара ачарахь ицон, амашына ица иимтэкэа, ишцакаитцоз? Уи зычхауаз Гана иакэзамызт. Леуарсан ихы имагэхыхьа дтэан. Ишналоз-ишныцуаз ирхэақэоз илымха итасуан. Иарат аихаразак ижэшахыр ихьаауан. Дагыаағызлозаарын. Згэы бзиаз ацхзы рылнахуан, ацхын цхзы ачымазаф илнамхэакэа.

Атзыбжьара дыбжбан згаб наза уамак. Даара илыпшнын. Қбаадқэак лгэыткын. Амилиция акапитан, мацк длышьтагылан ухэартэ, дагыалывагылатцэкъомызт, акы дарцхашьозшэа. Лара адунеи амаа лкын.

– Макьана ашок дтаршэуп, ахьаагы имоуп, – Гана иахэшьа Тата уи дналцылеит. – Иааиашэараза, – анылхэоз, цьоукы ашэ ныдыртцеит.

– Рфахэы рфыхтэуп, – лхэеит азгаб. – Ахирург мап имкзеит, шэара шэызфэу иатцанакуеи?

– Ара дышьтоуп, цьаракыр дцома?.. Уатцэы ыкми?

– Амилиция анариад срыцхьома?! – азгаб илыцыз ГАИ аусзуф, амилиция акапитан дазымхозшэа, даеа цьоукы дышрыцхьоз ала илыршэон.

– Аиеи, нас, икахцдагышьои, – иагылыршэатцэкъон, илыкэшахатхеит.

– Ара азэгы шэаанымхароуп, – ашэхымс дшынхытц-цэкъаз, лыбжы нарықалыргеит, ачымазцэа риартақэа дынрыбжьаларц лшьафа неихылгон.

– Иаххэо акакэзароуп, – Ацсар тыркэшэала Иарат дааирзыршеит. – Ахаршэ схаштын, ашныка хцон.

Авариа иахьақэшэаз машэыр амзаазомызт. Уаха цқа еилкаамхеит абылтэытиртантэ арымарахь уқэцэины амшаду уа уангылар камлозу икалозу. Ак рыцаргалар атцкыс, арыгыарахь амшаду ишанылоз агэра ддыргар иаха иеигьын. Убри азакэын Ацсар маза бызшэала ашныка ицозшэа рхэарц Иарат изиабжьеигоз.

– Ишәтахыз еибшәхәама? – даарыбжагылеит, иаа-
лытадыргылаз аҗәрдә дныкәтәеит.

– Ааи, – Аңсар дңышәырччон. – Шәәхжъар хтахуп.

– Избан?

– Аиаша шәзеилкаауазар хамбои.

– Иаабан. Ухъзи ужәлеи сахәеи!.. – илахауаз атак
лыфуан. – Уаниз... Уахъиз... Аус ахъуа!.. – Аңсар изын ак
зымхәоз азтаарақәа илтон, иара ртак литон. – Шәабацоз?

– Пицунда ачарахъ.

– «Подсолнух» афынтә шәхы абахаз?

– Афныка. Ахаршә шысхаштыз аасгәалашәан.

– Ус ухәартә ара избазом. Шәарт арымарахъ шәцаз-
шәоуп ишыкоу.

– Ус агәаанагара абаажәгеи, хмашынақәа анахъ җъара
икажъзар?

– Авидеонтамта хамоуп.

– Аха агәрагатәкьаны шәыказам, – Аңсар маңк деихач-
чон. – Убаскатәи хашәмырыргамар амуа, икалеи?

– Ахәышәтәыртә уантытцлак, җъара уцар азин умазам.
Ушаахтаххалак уеахурбароуп.

– Афны сыкоуп. Ма аусура. Амашына сзаашышытыр,
сымнеиуеи.

Лара даахьахәын, пыхьатәи лызтаарақәа Иаратгыи ртак
илыркатон.

– Изхарада? – Иарат дтаауан, ихъаа чхауа, лара
даныфагылоз.

– 50 на 50, – лхәеит. – Уара, – Аңсар дааизхьахәит, –
умтәыжәфақәа лашьти!

Лкапитан длышьтаргыла, лара дцон. Леуарсан длышьк-
лапшуан дахьтәазынтә. Җъара диҗылахьазар, дигәа-
ламшәарц ауамызт. Арахъ лыпшра имбацызт изхәомызт.
Лхафы аазыхәхәашәа, лыхцәы аиқәашьа, лыҗьымшь, лы-
план... Дабейбахьаз?

– Гана Аҗәантә дааит, – Ирма дааидгылеит. – Уаха
аңсрафы хнеироуп.

- Уахатѣкѳоу?! – ҕыц Акѳа амѳа ақѳлара итѳхытѳѳымызт.
- Иулымшозар уара уанахмыжьюеи. Анышѳаатараз уѳацѳап.
- Уаха сцароуп, – дааипххѳыцт иара. – Арт ара адтѳала дыртѳахзами?
- Нара даангылоит.
- Уаха ацсрахыы хѳаицѳома? – абыргѳѳа, Сырбеии Ианкѳеи, ааидгылеит.
- Хѳацп, – иара иатцкыс ақѳра змаз дѳықѳелозар, иара аангылашыас имази, дрықѳшахѳтын. «Ирылзыршѳози?» – игѳы дтѳхѳыцуан.

4

Акѳа уахѳѳалагылоз, Араион ҕыц ахѳ, арыҕѳарахѳ уахѳыныбжѳалоз, ицѳоз-иаауаз егѳырт амашѳына жѳпа ирпѳырхагамхартѳ, иаха иахѳыманшѳалаз ипѳшын Назбеии гѳыпѳык ауацѳеи ашызцѳеи. Урт ахѳсақѳагѳы рылан. Усгѳы телефонла еибадыруан, аладантѳ иаауаз амашѳынақѳа арт рзааигѳа иаатгыло, пѳтк рѳеидыркылеит. Назбеи ацсраҕы заа иуаѳ днаишѳтхѳан, рычкѳын дзаахаз иуа-итынха атѳыуараз инеир зтѳахымыз ыкѳазар еиликаарц. Уа атѳы шытыцыр зырѳахызи.

Леуарсан дызлагылаз ирхѳѳоз дазызырѳуан, из-еилымкаауаз рацѳан. Иарат ахара идыртѳозма? Итѳахаз изааигѳақѳазгѳы ара ирылагылан, уи ачкѳын дзакѳытѳ уаѳыз хѳа, абзиарақѳа рымхѳакѳа, игѳаз ицѳгѳа цѳырызгодаз. Аиҳаразак изымычѳауаз – кѳармак арыжѳтѳ иѳѳахѳы иааимгѳозшѳа иалацѳаажѳон. Арахѳ, убри аѳны иалагза, ухѳансхѳанла акѳзаргѳы, цас акѳымкѳа, икѳалаз ахтыс баапсы иахѳалацѳаажѳоз, ашахѳтцѳа иаламтѳазакѳа ирымхѳахѳаажѳон Кацбаиа Тѳеыр Пѳсоу дшырбаз. Убра, иѳызцѳа дрыцны, акы инацѳарц иахѳылатѳаз, акыр имхѳажѳит. Уаантѳи Пицунда иабхѳараа дыртѳааит. Уаагѳы ҕырѳѳанқѳак икит.

Даангыларц, ицсы ишьярц иабжьяргейт. Иара иуаз-
ма. Акэты ашыыга ашыапхыц итнахуейт. Амѡа данылейт,
цѡоуки драцлаб драцхныѡуазшѡа. Ацѡагы иааиманакуан.
Атрасса даназкылс, ѡышѡ-хышѡ метра дназаанза, ѡышѡ
киламeтpа саатк дыццакуан. Имѡаѣ ипырхагамхарц, асиг-
нал ѣапцѡа-ѣапцѡа ирцѡаауан. «Подсолнух» азааигѡара
архѡара анигоз, иѣапхѡа «BMW» шаанѣасыз ибазу имба-
зу здыруадаз, ихаѡа дааитцамсзакѡа, джѡылейт. Уаѡа акы
идыруа дзыкалозма, акы ибама?! Дѡѡаѡаса дантыргоз
ипсахѡага тан.

Гана иуаа зыцныкѣоз иара ихымѡаѡгашья акѡын. Игѣаз даѣакала ушѡаизныкѣарыз? Бзиа уныкѣашья бзиа алтѡазар хѣа имгѣыгуадаз. Игѣы иалаз шыказгы, Леуарсан дызцыз рымѡа шытихуан. Амашынакѣа инырталан, афымца иарлашоз амѡала, ацѡта ѣыц аѡнкѣа инарылагылт. Амашынакѣа рацѣан. Арт ртѣкѣа вѡакьякѣартакѣак рзырыѡшауан. Иаартыцыз ахѣсакѣа ааилагылан, рѣынархеит. Ахацѣа урт инарышьталеит рѣеиѣкаауа.

Адәахыы хәашыак ақәымкәа ауаа рацәан. Изаҳаз зеггы иаразнак имеихеи. Амардуан тшәа ишафәлеит. Ахәсақәа афнытқа еилахеит. Тәли итаҳаз иан дылдырын, лахь лфыналхеит. Еггы ари даалгәыдылхәхәалеит илгәыцхәыз леицш. Агәырша ламыс змоу ауаа еизааигәанатәуеит, иламысдақәоу ахара иаргылоит. Ахацәа рацәамкәа ацсы ихагыларц, Леуарсан ишызцәа дымрылабжьазтгы, ишхәыңыз ауатах тшәа ицәыфналон. Ацсрафы урытцахәхәо алеишәа дурбарын хәа указу. Атцыхәтәан илеиз пшьык иара дрылагылан. Ианаақәгьежь афналарта атзамц иадыгәгәала цәахәак иқәгылаз ахацәа инарыдышшылеит. Чыдала идышшыларц хатцак дыддырбон. Уздышшылазггы атак уитар акәымзи, иара фәитзомызт. Ныр змамыз ихафы еизадазшәа дрыхәапшуан иааидгылаз.

Макыана иҗалаз шыҗалаз ирыдыркылон акәымзар, заҗа
азәы ажәа хәанчак иҗытымшәарыз, ихаамыз лапшык

имыршәрыз. «Уи апрокуратурантә иааз азґаб лакәымзар, – дхәыцуан Леуарсан даныѡдәылт. – Илыхъзызи зырхәаз?.. Фатма?!» Лыґшзара акәымзар, дигәапхомызт иара. «50 на 50» хәа ахара Иараґ идылтѡз иара дақәшахатмызт. Иалыл-хырц илтәхыз акәын аус злаз. Уи аустґаара арххара ґоуuky арчмазаѡуан, идыруан Леуарсан. Азакәан знапаґы иґаз уерылаумгалар бзиан, знык уанырґашәа, атґабырг рбар атґкыс ирымбар еиґьаршьон. Ма анаґшѡы убри агәаанагара шыґихуан. «Иалалхи зґабк апрокуратураґ лусура? Аґазара, арґаѡра, ианамух дменеґьерзар! Аиуристра азґаб, аґхәыс лыґәымшәышәра лымнахуеит.» Ус акәымзарґыы, иара убас ипхъазон.

– Назбеи! – Леуарсан ибыргґәа даарыдґын, уи дынид-ґылеит. – Изакәу сыздыруам, иґахаз иаб санидышшылоз исхәоз изеилымкаауазшәа збеит.

– Аб даґыруоуп, – ихәеит Назбеи. – Рхәыцґәа иаґсыуааны рызхаит. Иарґы уа дрыланхон, хґдас-хґьабз ныґәигоит, дхәцеибашьуан, аха хґбызшәа уамак изымґеит. Иуархәеи? – уи иаарыдґылаз ґана дизґауан.

– Ацхыраараз ґарақәак рыґтарц сәазыскит, ирузом, – ґана игәы иалан. – «Маґьана аамґа ыґоуп, ацәымзақәа ыґоуп, уажәазы уаанґыла!» – рхәеит.

Иеицәажәоз рыда рыбжыы даґәазәы иахәзомызт. Цәґара иазхәаз акы рзалбаауамызт. ґынчран. Ахәсақәа лалбаан, хазы иааикәаґылт. Ауха амцхә аанґылара уаха иаґсамызт. Ахәса рґәанаарха, ахацәа еицырхашьшыы урт инарышьґалеит.

Амашьынақәа шеишьґаґылаз ареспублика хәшәтәырґа ашґа инґалеит. Ара ишыґаз, аурыс зґаб иналызґаарц инкыдымґылакәа, азәґы дызрыцрыґуамызт. Уахынлан акәымзар, ґынла аскатәи машьына ашґаґ иабаурґылоз! Еишьґаґыланы ахыбра иныѡналан, анеирохирургиа аґәшахыы иѡыхәнеит. Иґалаз ззеилымкаауаз пхәыс хґылақ дырзыпшуан. Уи Лана лан лахәшьа лакәын, ара дшыґаз

лызбахэ Леуарсан иахахъан. Лара дрыздыруамызт, лыгэхъаа рымкит. Убри акэын ларггы ицъалшьоз, – ирзымдыруаз азгаб иналызтаарц излышьтеибатцарызеи? Дара цытрак еилагылан, азгаб дахышьтаз имнеизеит, аха ааигэасигэа гэыц иахъеидгылақэаз лара ишлызфлымхацэаз еилылкаа-уан.

– Ахирург хада дызбар сџахын, – Гана ацџаџхэа ртыц дныџналеит.

– Уи ашьыжъ ауп даныџало, – ихэеит иааиз, аџены иимба-цыз ахатца дџагылан.

– Ак лыгџажъуам хэа сиргэыгын.

– Икататэыз анџамџа нижыт. Амедехэшьџэа аус руеит. Сарггы сџацшьоит уаха. Ак лыгџажъуам, шэымшэан!

– Уажэы дышџаџоу?

– Дшыџац. Дыгэџэоуп. Акома дџаршэ дамоуп. Аопераџа лзыруит наркозда, уи шэымдыруеи? Иарбанзаалак нырк лмоузеит. Уи абзиара иазхэам. Аха лџэалжъ зиааиуазар аабап. Хара иахыынзеилахкаауа, лара лџаџа ахъамаххыз акэзам илыпроблемоу.

– Уи иаанагои? – Гана изеилкаатџэџоомызт.

– Егырахъ ус ааха џэџаџк лымазам, уи авариа иахырџаны.

– Исеилкаазом. Иаразнак лыхдырра лџэызитеи? Лыхшыбаџ цысызар?

– Мамоу. Уаанза чымазара џэџаџк лхылгахъан. Уажэы дзықэшэаз убри лыхдырра атџараџ иартцысызар хэа агэра хамам. Ари травма шокуп. Ус иаармариа узлыџауа акэзам. Лыџсы аанхарггы, динвалидуп. Арахъ лызџаџак лымаххит... Амашэыр аџшэымахеит, – ахирург алкаа џаитџон.

– Цсихика травмоума? – изырхэаз цџа ихатџа изымды-руа, Гана дџааит.

– Ус ухэарггы џалоит хэа сыџоуп.

Гана иахақэаз макъана цџа изеилцазоомызт. Ихатџа дџа-рахан, знык ихы нықэитџар иџахын, уи аха изџодаз акэымзар.

Даныџдэылтц, Назбеи Лана лахэшьядуи даарыдгылеит. Урт рхы еидтца акы иалацэажэон, иара ихшыџ рзизышьтуамызт, ахирург-ацапшыаџ иџцэажэара дамеханакуан. Зынгы игэы убаскатэи иааланакыакьон, дцаны ихала дзышьтамлахози, аенытэи ахтыскэа ртыпқэтцара дыршыахауан акэымзар.

– Лана чымазарак лхылгахызма? – Гана ихы азғаб лахэшьядуи иналызирхеит.

– Изухэеи? – лара дтцаанза дааипхыхэыцит.

– Илхылгахыз акы иадырхэалоит иахыатэи лыхдырра ахыымхынхэуа.

– Аихабыратэи акласскэа рфы данапхьоз, агимнастикахь дныкэон. Убаскан, зны аспорт мыруга «аеы» дақэхаит. Баџтцэа лымазамызт, аха гэгэала илхыауан, дышьтанатцеит. Шықэсык акара аныкэара ғыц илцон.

– Иахыа уи ацэынха лымазма?

– Акаҳарақэа цэгъала дрыцэшэон. Лгэабзиарагы уамак джахычэхэомызт.

– Халахь акранызар, аскатэи еикэшэарақэа хрын-иауазма.

– Изакеи? – Гана ихатэы бызшэала иихэаз Лана лахэшьядуи илзеилымкааит.

– Уаха ара шэаангылара иацсазам, – ихэеит Гана. – Шэызгап Пицунда? Усгы ара хцо-хаауа хабжызаауеит, уатэы шэаазгап.

– Даангылааит! – Назбеи ирабжьеигон. – Уажэы ақкэын ари афны дигоит. Ларгы уа дахзаангылап.

– Сара сақэшахатуп, – лара илахаз лгэапхон. – Пицундантэ аара, нас ацара акыр истахым. Саргы схэычым.

– Иуцааз уманы, амџа уқэла! – Назбеи Гана иабжьеи_гон. – Атцх неихьеит. Ашыжь уск змам дхамам.

– Аиаша ухэеит. Рапхыа сдэықэымлар, дара зықэцуам.

– Арахь умшэан! Иарат иџызцэа ара игылоуп. Иашь-цаггы ара иказаауеит, – хэа ззихэаз ичкэынцэа ракэын.

– Шэаала хцалап! – ана-ара, ахацэа-ахэса днарыдгыло, адэахы дрыпхьеит.

Абаскатәи ауаа лызфлымҳаны азҗаб илзааит, аха уалшәаразшәа Леуарсан игәы назомызт. Иаргыи еицызгыи цхыраарак рызлытөмызт. Ааи, Гана цытфөык җәрышыкқак ицыба интарцарын, ицәеилахаз иусқәа изеилыргозар хәа. Араҗа уи азхозма, Лана лыпцстазаара арахәыц иакын. Уафы дызмышәоз ианиаз цсфыхга-хырқьиарак еснагь иман: Анцәа инапы хануп!

Ирма, лфызцәа дрыцны данцоз, иара игәыла бырг-цәа,Сырбеи и Ианкәеи, аашытихын, имашынала амфәа да-нын. Атрасса усқан идмырлашазацызт. Изыгхахьаз ибла-қәа усгыи уамак дрыкәгәыгуамызт, ифылоз амашынақәа ракәзар – убла тызхуаз рылашарақәа шдырмачрыз зын-гыи ирхаштуан. Уи уамашәа ибатәызма, уажәи-уажәи атагылазаашьа амфәан аеапсахуан, алашара армачра, арғә-ғәара ухшыф ианагь иузазышытуамызт, ихаҗагыи заҗантә заҗафы иргәамтхьадаз. Ибыргцәа рыбацәа аахырфалон. Ацхашьараз амфәа ианын акәымзар, шыта ирылшақәомызт. Урт ракәмызт, иара ихаҗа ацәа ааикәхәуан, ихы дақәпо мацара, ацскы икын. Машәырк дақәымшәакәан, афны дзылазандаз шихәоз, икыта даалагылеит.

Ибыргцәа доусы ргәараҗақәа ирызнеиган, афны даа-зеит. Имашына атыц инытцеигалан, атыц ашә аркны, афныка длеит. Ирма дааихьан, уаххьак изаакәлыргылахьан. Ацшәмапхәыс лахатыр азы, җатцақәак лалбааидеит. Игәы иагомызт. Еибга-изфыда инхон хәа ргәы ишабоз, иаалырҗьа ирықәлан индыртәазшәа, ацкәын ахәышәтәырта дта-шәеит, азҗаб уи дидтәалан. Дызлақәшәаз ала, хар имазамкәа далцит, аха деицәахарц игхеи? Аихаразак, уи азҗаб Лана лцынхәрас иара итыц ааникылазтгыи, уаха афны ишцеилазаауаз? Иараҗ иакәзар – закәытә аамтази цхьаҗа ицәызуаз?!. Иҗахаз иҗаацәа зтаиршәаз ацьабареи абанеиуаз? Ацсра иафыз азҗаб... «Ацсра иафыз» ахшыфтак ахызцәыртцыз дабылуан, ихы ааиртцысын, зегь рызхәыцрақәа мап рыцәкуа дфәгылеит. Ихташәаз ракәхарын фымтзакәа акфәфәра икфаз Ирма дзымфәхазкуаз.

Ауада дныфналан, ателербага нафеейцеит. Кинок цон, игәы ихаштуазар игәахәшәа, днатееит. Асахьақәа ибла их-гылан, дара ибазомызт, ирхәоз изеилкаазомызт. Ашьталара игәы ахзамызт. Арахь дахьтәаз дамхацәарц егьяаигхомызт. Ахәыцқәа афны иахзамкәа, закәытә гәтынчымрази дыхтәзкуаз?! Ашә аартыбжы ишьтахька иахауан. Лыбжыы ааиқәлыргаанзагы, уи Ирма шлакәыз ауимдырхуаз. Уаха афны уаф дахызма.

– Уатцәы хәхьыртаххо иалахдырааи. Ушьталар уцсы умшьарызи!

– Уажәытцәкьа! – налатеикит, дизымцшзакәа лхала дышьталарц. – Гана дышцаказ?! Гәырфа имазамкәа даазықәдыршәазеи!

Ателефон аакәихын, Гана дахьтафыз ицшааит. Асигнал уи иоурц, ахәынцәра днагәтасырц, инацәхыц ахьнақәикыз имырцыззакәа иаанхеит. Уи дышьталахьазар, иргәамцтра иапсахомызт.

Еилафынтра згымыз амши атцхи цон. Адырфафены зеицшрахози?..

5

Гана дызланаиааиуаз имашына фыц цыххаа амфан икажын, шыта иусқәа дрышьталон иңеихабы и-«Mercedes» ала, дахьцалак иара Цьадаргы дицзар акәхон. Агәрагарзы ақәыршахатга аиқәыршәаха змадаз, иагьазхәыцуадаз. Аены ашыжь шаанза дгылеит, изхара ицсы изымшьазакәа. Дызлашәаз кьыбазыбаран. Игәы ихьаауан. Аибашьра ашьтахь ахәаахьчараз Тагьелон ианырышьтыз, рацхьаза игәыхь инырит. Даныхынхәы инаилас-ааиласуан. Ёнак дышьтанәгәеит. Жәамшкә дышьтанамцдар амуит. Хар имамкәа данырба, даурыжыт. Иахьа уажәраанза даанагәеит, аха иацтәи иеидара изымчымхарәхеит.

Ирахәтицеит. Дыццакуа аихамфа инхицан, дшаахынхәыз азы днадгылан, асаркьа днаныцшылеит. Зака дышлоз

ихаҕы ажәуан, дҕаастахазшәа аныр шытихуан. Ихаҕы ашла-
ра ирыцкыар – дарҕон. Иаамта дшеицахауазгы, асапан шәах
иҕарга, аҕатдасага изамҕа иныкәишыт. Иаб ижәйтә далакы
иара изкзомыт, Иаб изамҕа зака иҕимкырыз, длашәхаанза,
нас Гана, уи идалакы ацынхәрас, аҕыц ҕатдасага ихы иаирхәон.
Уи иаб иатәеишыалазомыт, аха ихаҕы мрыцкыазакәа дын-
хар, ма адалакы ҕар дыҕнакыр аткыс, аҕыц ҕатдасага кны,
иҕа дихагылазар еиҕын. Урт ргәаларшәаган ишимазгы,
Гана ажәйтә сахыакәа ибла ихгылан. Импахышы хәычы,
азыршы инзаашь, ирҕа, ицахәцахәо, алҕатә ахылызза,
иаб ихаҕы инакәтданы, иааирцәаакуан. Нас, ианирбалак,
аб инапсыргәытд изамҕакәа инарыдкыла-аарыдкыла, иҕа
иусумта ахә ишыон: «Хар умам!» Уи ахынзаигәәлашәоз,
Гана даапышәырччеит. Иацтәи амш ихазырштүаз ахымаз, –
ҕсырхаган.

Аһныцкәа данлеиуаз, Ыаадар дааихыан. Дыҕшын.
Иара дҕыхәнан, икыаҕ ахәа ҕыц уанта, икостиум ухәа,
иҕааибитеит. Ишыатдәты ааирыцкыит, ҕенак изхартә.
Иҕара ҕытк иҕыба интеитчеит. Уи, архара шыуадашыз,
аныхра цәгындаз! Иахыцоз убазомыт. Длалбааит. Хазы
игылаз иматцурта тбаа иаҕаҕшыыз акҕааҕраҕы, аишәаҕ иҕа
днәидтәалеит. Иангылалак илмырҕшырц, Талигы днәтәеит.
Ирфоз ргәы иамго, шыжыкыа рнападыркит. Ғымтзакәа
акрырфон. Реадмырхалакәа иҕагылакәеит. Аҕшәмаҕхәыс
лишәа ааиллыргеит. Лчысмаҕа зәзәаны илырбан, ртыҕ
иныкәылтеит. Ахацәа лырҕшцәар лҕахымыт. Дҕыхәнан,
лҕааилахәа, маҕк лиарта дныкәтәеит. Лыблахатц аагыжыт.
Лгәы иткыаз макыана имхынхәзацыт.

– Шыта блыбаар цәгыамыт, – лхатдә ибжыы шаалахаз,
дҕеихан, дындәылцит.

«Mercedes» имашына хәхәан, уаа жәашык талон,
ашытахытәи атәартакәа амхымзар. Ыаадар аидара мҕаҕи-
галарц азакәын ари ашыза амашына зыҕахыз. Рыдәкыан
рызынтәык адхәалан, афатә аахәараз иахәшыаду Тата есым-

чыбжыа Акәа дигон. Атауар аазгозгыы рзыбжыан. Ашыжь ашамта инаркны, уаха атцхагәтанынза аус руан ахәсақәа рееитныцсахло. Аус зушаз ацхынраз азәык-шыцъак рыдыркылон. Рус иазфәлымхахартә аамта ҕыц рзааихыан.

Уи аены Җали дышиашаз усура дызцомызт. Лычкәын дыл-
бар лҗахын. Лара усура даннеилак, ланхәпҗа Иарат дизаа-
рын. Ус ибжызаауан рееитныпсахло, ихәы рпҗа рыманы.
Изықәшәаз ианымшәар – иабацоз. Лареи Җадарирчымазаф
дырбарц ианыхәноз, Гана аполиклиникахь днеит. Иахь-
цалак игәыхь аеаргәгәозшә аеинардыруан. Хәышәқәак
ижәлар, реилафынт нымфасынза изычхауазар ибарын. Цас
иуазшә акардиолог ишә аркын. Имедехәшыагы лтыпәф
дмаизар, уи аены рфыцъегь усура иштымтцуаз еилкаан.

– Нас, хферым, ушдакоу? – аполиклина иаѣацшыыз ахэышэтэыртаѣ данааи, Гана ицкэын иуада дныфналеит.
– Ушдацэаз? – егы дшыказ изымхэакэа, ихы данѣаха, аб даѣа зтаарак ииѣеит.

– Сдырцәеит, – Иараҕ ибжбы тынчын. – Аҕаа иҕеи? – иара
Лана хҕаас диман.

– Аоперация ашьтахь дзалцуазар хэа халзыпшуп.

– Амцурраз дааштысымхуази, – Иараҭ игәы иалан.

– Икэлэз калейт, хяас иумкцээн. Уара? – Алсар иахь даахьяхэит.

– Иѡуа дсықәшәар, сыцлабуеит.

– Хы!.. Цэгья иубомызт. Ахирург дааихьоума?

– Сибяхъеит, – ихъеит Иараџ.

– Цыдар! – Гана иңеихабы дааирзыршит. – Уан аусураф днаганы ирлас уааи! Ахирург снаиациажәаны слыбаауеит. Нара, баргы афнынза баагап. Ұынла Адсар дазхоит. Дыфырц иҥахупеи. Татагы ааигәа даауеит, – иҥәан, Гана ахирург иҥыпахь днеит.

– Ну, иуасхәои? – ахирург дтынчын. – Макъана лкаа гәгәак сзыкатдом, аха ицәеижь ичымазара шытнахуеит схәартэ избоит. Сгәаныла, узыцәшәо егыкәм.

Гана Нара дишьтаргыла длалбааит. Уамак имырпшыкәа, Ыадар имашына аацәыртцит. Ифарвысын, икәтәины иаа-рыхъзеит. Рәыңегь нталеит. Ыадар амашына ирласуан.

– Даеа ҫылхатрак халаужьяанза, ашьшыхәа уцеи! – Гана иҫа инаиабжьеигеит. Рмашынакәа кыс рымазамкәа наҕ-ааҕ иахышьтаз ианлеи, Гана инапы иҫкәын иир-беит, арыҕарахь дныбжьаларц. Рқытауаф иавтосервис уа еиҕкаан. Аевакуатор иман. Аҫшәма диҫшааит. – Амашынакәа ҕеы уаҕхәа иахышьтоу злаучхауеи?

– Шәхы ахыпшыәеуа шәычхауеитеи, аихажә ахышьтоу зысзымычхауеи.

– Ҷкәынцәакәак ацхыраараз иузысыҫшаауама?

– Уара уускәа уеырхыгзеи! Аныҕәцаф ҫкәынак дистоит, иазхоит.

– А-«Mercedes» Аҕәа иаагәтәуп, иумдыруеи?

– Анахь игәтәу – анахь иргоит, арахь игәтәу – арахь иргоит. Урцәымшәан! Ишәамахьцәоуп.

– Ируташа усти! – ҫарақәак аацәыригеит.

– Ус ргәы заа ианыҕәаутца, иҕеыз акәым, еибгоу уштәтәоу иузыргоит, – уи аҫара неитцәахит.

– Аҕәа ианәеилак, ателефон исзасааит. Иахыргаша дзырбаша уаанза дсыҫшаауеит.

Амәан Нара дноурыжын, аби ҕеи амәа ианыхын. Аҫа дыццәкцәар шитахымызгы, аб ихаҫа дыццакуан. Уи аены уа дымәеиргы, иабхәында Назбеи изынамызгарыз иарбан усыз. Аха иара игәы дартынчуамызт. Ашьыжь еихашьшышәа ишыҕаз, дара амәа иҕәын. Амра ҫстәҫагаха ианаакылыҫха, ишыә зтаныҕәоз идақәа рәааитдырхызшәа, игәы маҫк итынчын.

– Лытшәас иҳамеи? – ахәышәтәыртә аәнытҕа, Лана луда азааигәара лахәшьаду Лида Иван-иҫхаи Гәырманиаҫха Мадленеи еидгылан.

– Ус, – еилкаамкәа Лида Иван-иҫха иҕалтаз иҫоурамыз тақын.

- Лани лаби адырра рышәтама?
- Ирыстейт. Уатәы ашыжь Пицунда иҕалоит. Амала, дшыгәгәоу расымхәзацт. – Лида! – дцарц лчааидылкылон Мадлена. – Сара уатәы сааиуеит.
- Бзиала хайкәшәаит! – Лида уи днаскьалгон, акәакьтәф игылаз Иарат ифызцә днарывганы.
- Хусқәа шқакоу? – Гана ахирург иахь днеит.
- Иуасхәои?! – уи иказшьа Гана мацк игәаңхомызт. – Макьана абзиа сызхәом.
- Дахзеикәырхома? – Гана ахирург диқәымчуазшәа дгылан.
- Хааңшып, лыкризис аамта ииасаанза. Уаанза еилкаак цқьа исызхәом. Амала, дшыгәгәоу даанхоит.
- Ахәшәқәа уаха акыр шәтахума? Ишәхәа! Аңара сеигзазом.
- Иатахыз зегьы шәаахаргахьейт. Ишатаху илахтоит. Хара иаахалшо зегьы ҕахтоит, – ахирург Гана диртынчуан.
- Ара акардиолог дабасыңшаауа?
- Акардиология аҕәшафы. Илышәхи?
- Схата сеисырбароуп.
- Гана дындәылтит. Егыи аган ала даеа дкылартак дныфналейт. Дцааңшаауа аҕәша аихабы ифы дныфналейт. Уи дыҕазахмызт, пҕәыск уа дтәан, иҕахызар лара дгәалтон. Иеааилртәрааит. Мацк дқәыпсычхауан.
- УЗИ шәахысыр бзиан, – лхәейт, иаңхьала, иашьтахьла данизызырә.
- Уи аха уажәы исымазам.
- Ус ауми хшыҕоу: шәынкахәанза аамта шәоузом.
- Аиашаз, исымазатәҕьам, – ажәжәы иееилеихәон.
- Ишәымазам закәи?! Абыржәйтәҕьа шәышьталароуп.
- Сыңсы злаавызгаша хәшәқәак сышәта!.. Нас иаабан, – икостiuм ааибайркын, лаңхьа даагылейт.
- Шәара шәсабиам, мчыла шәысышььтатом. Амала, псеивгартас хәшәы шәзыңшаауам, – бҕьыцк ааилыркит. – Астационараф шәышьтала!

– Итәбуп! – лыбгыц аалымыхын, җарақәак лапхъа иныкәипсан, дындәылцит. – Џәдар! – уи иҗа ифызцәа дахьрыдгылазынтә дааипхъеит. – Аҗтекак җшаа! Абарт ахәшәкәа сҗахуп, – ахәшәкәа рыхьзкәа зныз абгыц наирх-хейт. – Уст! – җарақәакгы нарыцитейт.

Лида Иван-ипҗа лымацара дгылахын. Лыкәра зықәлаз уаф дыкамызт. Назбеи иусураф дымнеир каломызт, иртәз аҗхәйс ара дааиган, уахь дцейт ашыжьыза. Уи ипшәмапхәйсгы длыцны дзымааит, иагъа ус нагзатәын. Рыцкәынцәа фыцъа иаха афныка зынзак имцазейт, уажәгы ара икан. Ихытны иабанзагылазаауаз. Гана Лида Иван-ипҗа дналыдгылейт, җара азә дааианза хәа.

Рыбла җраа изыцшыз ауада даафынцейт амедиахәшъа, дшыццакуаз ахирург иахь дныфнапкеит. Уаантәи иара даафныцит, даҗа фыцъа амедехәшыцәа ишъталаны. Даҗа хирургкгы, адырра злаиртәз еилкаашъа амамкәан, арахь дыццакуан. Уи дишътала, Гана, ачымазаф луадахь днеирц ифынеихейт. Афнытқала ашә адыркхъан. Лида Иван-ипҗаи иареи, еибырхәарыз рҗамшәо, иааихәлахеит, ателефон аб-жъы ангоз.

– Гана! – Назбеи иакәын. – Уааихъоума?

– Ара сгылами.

– Ифыцу акыр рхәама?

– Уахь ифнеибатцан, ашә адырkit. Ирыхьыз макъана исыздырзом, – Гана ибжъы агәамҗра аныпшуан.

– Уажәйтәкъа уа снейуейт. Хә-минутк...

Уи зака минут ихәатәкъаз изаламыгзейт, аха иахьца-лак ирлас дааит. Дызхагылаз аиҗкаара ахьыказ уамак харазамызт. Гана инапы ааимыхын, Лида Иван-ипҗаи иареи даарывагылейт фымтзакәа. Телефонла иахәз еиханы усгы еилкаа иоуамызт, аҗар нарыдкыланы, зегы рылапш иар-кыз ашә иазхан. Даҗа җытракгы уи аркын, азыпшра угәи аапнатәартә. Шьта ааигәа иадыртрымызт хәа ахәыцрақәа аарызцәыртқәахъан еипш, ахирург хада аҗхъа даадәылцит. Иуадахь анеиха имтәкәа, иааикәшейт.

– Дыррак ҳаур ҳтаҳын, ҳағыр зкәу! – Назбеи Ҷааитит.

– Даараза сгәи иалсит, – зылахъ еикәыз ахирург иаразнактәкьа атак изымҳеит. – Даҳзеикәмырхеит, – нацитдан, даргьы шыта дныркылозма, иҶынеихеит.

Арт ааилахеит. Лида Иван-ипҶа лчаврала лылағырз лыр-бон. Ақхьа Назбеи даарылтын, ахирург иахъ дныфналеит.

– Дықәаагарц анбаҳалшо?

– Макьанатәкьа дыпхоуп. Дшәахтаанза аҶсы аус лыдулатәуп.

– Ацхыраара лас амашына ара ихартома?

– Излаздыруала, азҶаб хара дыжәгароуми? Ус азы ххы иахархәаша амашына ара ихамазам. Ақалакь аҶы «Ацхыраара лас» хазы еиҶкаауп. Ишәзымдырзои? Убарт амашына рымышәхуеит. Атоубыт хазы ишәыпшаароуп. Уаанза харгьы ҳахиазаауеит сгәахәуеит.

– Ара уааии! – Назбеи дшындәылтызтәкьа иҶа дипхьеит. – Пицунда узцома? УҶсы маҶк иузышыахьоума?

– МаҶк сыцәеит амашынаҶ. Акаҳуа зыжәхьеит. Сцоит.

– Лида Ивановна! – Назбеи аҶхәыс лахъ даақәгьежыт. – Шәыпсшьартәхъ шәца! Шәахәшьеи шәымахәи уа ирыдыркылартә ишәзыкамтқозар, ателефон Гана шәизас. Ҷьоуки ҳрацәажәақәап. Харт ара зегьы ҳархиауеит, уа-тәашьтахъ аҶсы дықәыргартә. АхәааҶгы ҳрацәажәароуп, хара ҳганахьалеи аурысқәа рганахьалеи пымкрыда амашына аурыжьырц. ИаҶаху ашәкәқәа зегьы еикәхаршәароуп. Ганеи сареи убартқәа зегьы абыржәнәтә хрылагароуп. Ақкәын шәицны шәца! – Лида Иван-ипҶа ихы налықәикыхт, уажәраанза иааихәоз зегьы лара ишлызкызгьы.

Лана лзы иааигоз Ҷышьа, адыды амардуан ифыхәназ Ҷьадар, атзыбжьара даабжьыс, ахәшәқәа Гана инаиир-кит. Уи ашьматып ипшаан, хәшәы хкыцыпхьаза акака таблетка инапсыргәытда инанипсалан, иҶы интапса, азы ларышьтеитдеит. Егьырт иҶыбақәа иртатцаны итәахит. Игәыхъ маҶк ихәуазар хәа даапшит. ЕихсыҶуамызт. Аамтә

мацк цар, ахәшәкәа илсуазар игәахәын, дыѿдәылтдит. На-
збеи иѿа, Лида Иван-иѿха дима, амѿа дыкәлахәын. Егьырт
ацкәынцәа шыта ирчаѿшыодаз, еишыталаны илыбаауан.
Иабхәындеи иарей адәахыи ианцәыртцуаз, Ыаадар уа има-
шына дадгылан.

6

Леуарсан цхыраара гәгәак Гана иахызимѿоз игәы иа-
лан. Аиеи, шыта, ѿажәа-ѿажәижәаба нызкы иѿыба иацрих-
рын, аха уи цхырааразма. Егьи дзыкәшәаз ахарѿ рацәа
аѿаххон, иара иеиѿшыз иуа-иѿахы мацсацк изеиларѿсар
бзиан, Амала, зеыргәгәа инхоз Назбеи иеиѿшызгыи
ѿыѿык иман. Уи деиѿадырхомызт, аха иара, Леуарсан,
ихаѿа ииашара деиѿанаркчыма? Усура игзамызт иахыа
уажәраанзакгыи, шыта тәанчара дцахәын, зегь акакәын из-
лаилшоз аус иуан, акәара икәыргылан еибыртәз абганѿ
зауад дахылаѿшуан. Иахыа хәлаанза уа дзымтәаргыи, шы-
жыи хәымехани иусураѿ дыкан, имѿақәитѿон уаа жәаѿык
русура. Уалаѿахәы гәгәак рзымшәозаргыи, иртѿоз далазар
акәхеит.

Аамѿа ѿацәык шааиоулак, ибахча дынѿалон. Ахәырма
рацәа еиѿеихахәын. Уи уажәы имчыдан. Зны иаб адаѿа
рацәа еиѿеихахәын. Ускан уи адаѿа анааиныла, ахәѿса
кахаит. Зегьи еиѿарымхауази, ирацәахазеит. Арахь иара
еснагь ииатцәаз ѿиаамзи, ачымазара архауан. Леуарсан
убри зегьи тракторла иѿихит, иблит, ирыцкәеит, ашыаѿар
мгыларѿ аус шадиулозгыи, ана-ара шыапкәак ыѿшәон.
Иаразнак иахыѿѿимхуаз, аинылара аѿазнакуан. Убри
адаѿа иахыыз ахәырмаѿцла бахча иазыѿшын. Ахәѿса
кахауа аѿынанахәын. Иара дакәыѿѿомызт, ашыыжь
аѿаалымкаѿара иѿазиккәар аѿкыс, есымша мацк напы-
ла аусура изеигыны иѿхәазон, ахәырмагыи хәартамзи,
иахыѿалак. Уи адагыи, аѿназы раса шыапкәак еиѿахан,
аѿәа, аха, абхәа, аѿа, аѿырѿхәа. Урткәа шыапык, ѿ-шыапык
ирейхамызт.

Ақытанхамша ауағы дартышэyntәаломызт. Убра дазнеиуан иара, арака хәеькартақәа злаказ ала, даеа хәыцыртак изцәырцуамызт. Аха ирцафратә угьы изыманшәаламхейтеи. Инхара еснагь иагын. Ихшара ирыгын, уи дара ргәы иалан. Ацкәын, ицара далгеиьжәтеи, цхәыс дааигарц дыхтаркуан, иара уи аус иаха-иаха дацәыхарахон. Ас ианбанза? «Сшьафе иашамкәа ацстазаара мша сангылама?» – атдыхәтәантәи аамтаз аихаразак убри игәы итцхон. Аха итагылазаашьа акәын изырхәоз акәымзар, цьюуки ррыцхарақәа ихы иаирхәаларц, апарархарта тыц иара изынкыломызт. Аха иабакоу?! Азцаарақәа деимдырххон. Иатар итыпан Ацсар дкалар, иаб, Леуарсан, убри ица ифыхшьас иоуазеи? Лана лырххара мацара Гана ицәакәызуазеи? Арахь авариа иалагзаны ацстбара калахьан, уи ус баша дымшапыргозма? Иарат иакәзар – ихәышәтәра абатәоз? Уахьыныфнашылалак қаран.

Рыцхара гәгәас икалаз, Леуарсан ачымазарақәа шытихьан. Ахәшә аахәара дахәомызт. Аполиклинакәы рыфцаара иешацәихьчалозгы, знык даннеилак, аокулист, акардиолог, атерапевт, ахапыцчафә иеыдирбон. Дызлымгоз чымазара имырхацыт, бзиаашә, ус иагьа иказаргы, зынзак дырзыхәышәтәуамызт, ус мацсачк ихәон акәымзар. Иқәра есааира игәамбзиарақәа арфьцуан. «Ушцакоу?» хәа ианизцаалак, – «Сызлымгара сымоуп, сажәуеит», – ихәон дахлафуазшәа. Ус цәырызгаз иара иакәмызт, аха ажәабжык афь убас быргк ишихәоз игәалашәон, иаргы цьюуки пышәырччарц ипишәон.

Нара агәарбжьарала афныка даауан. Иара атцла ршьапы атәа ацихуан, фымш рацхьа имырххьази. Атәа ус рацәан. Амра бзиа анақәшлак, атәа, ченак анаахьтцлак, ашьыжь иааирхәуан, ахәымехан итеигалон. Ирацәазар ахәымехан еизихәхәон, ана-ара ишьтан, адыршаены атыгара иеазикуан. Имашьына ацрақәа атаны дааталон, ирацәаны уи иаиркуан. Адәахьы еикәйтцазомызт. Изтеитцашаз ахьтца-

кырҭа изгылан, цәаакыра амысуа иҭахәҭәан. Уажәы дызҕыз аахиркәшан, аҭныҕа иҕынеихеит.

Ирма аҭны еимырҕо дыҭнан. Шыыбжьоншьҭахь усура дцон, уаанза дзыхьзоз еилыргатәын. Иара акҕафрахыи днелит, чаик ижәырц иҭахызша. Нара, луаҭах даадәылҭыр, убра дааиуан акы днацхарц хәа дгәыгуан иара. Ирластҕа лара дзымааит. Луаҭах дыҕбаҕәшәо дыҭнан. Нас аҕызәзәарҭахь длыбаан, убраагыи дыҭнахеит. Ҙыц луаҭах дазыхәнеит игәахәыртә, лышьтыбжькәа иахауан. Иара дыцшын, чаик лжәырцгыи иааирхиаҕәеит. Иаҕа умхәан, ахәышәтәыртәҕе дыҕан лара, иацы шыыбжьоншьҭахь аҭны акы дышнацхаз дааиуан. Ацкәынцәа ирызнаргоз дыцхашьаны дакысуазма. Ларгыи акҕафра даакҕалеит.

– Ара баатәа! – иара инықәиргылахьаз налирбеит, иаргыи цәыцак ачаи даахеит.

– Иҭабуп! – лаб днаиҕәтәеит.

– Уахь иҕеи? – лара мацк лфахьан, ацсеивгарҭа лоуит игәахәшәа, длазцааит.

– Иараҭ ахьаакәа имоуп, Ацсар мацк ихьаа изацлазшәа збоит.

– Иацы макьана иазамзи. Гана ахирург иахьа дибама?

– Диацәажәеит. Нас Цьадари иареи Акәа ицеит. Ирым-ҕатәны сара сааргеит.

– Акәа хара ханбацо? Аректор ихатыпуаҕ дхацәажәар иҭахуп. Иҕоу-иану цкьа еилахкаап.

– Иарбан аспирантуру?! – уи азбахә шрымаз еилылкаан дааҕнашылеит Ирма, зегь лыркшозар ада лымамкәа. – Бымацара быҕоума? Закаҕы хаҕоу бымбазои?

Нара аҭәцақәеи ачанахқәеи ааидылкылан, азәзәарҭа инҭалҭеит, уажәшьтан илызәзәарц, дагындәылҭцит.

– Бара, иаразнак ус лгәы зыбышьтуеи? – Леуарсан дагыҕагылеит.

– Хчымазара-ххымазарақәа, хаҭны ҕацазамкәа... – рхьаакәа цәырылгеит. – Аарла лҭара далхаргеит, ҕыц дҭахҭахуама? Иалалхи иара?

– Шьта мацк беаартынчи! – уаха мхәакәа, ихата мацк даатәеит. Лара лусура ашьтахь, ауа, ацкәынцәа ирзылгақәашаз лырхиауан. Уахыла уа даангыларц лгәы итан. – Хацстазаара уаха иззаҳкуа ус ҳамоума? Лгәы зпәхәеуеи? Лара илтахызар далаҳаргап, хлыцхраап. Иара, апроректор, ҳиәцәажәап. Хәыхшьақәак хирбозаргьы быздыруамеи.

Ацшәмапхәыс җылтуамызт, лусқәа дырҗын. Уи дазаа-ирын игәахәшәа, иара дыдәылтцит. Азгаб луатах шыказ дыхәнеит. Лымаәа ртып икәылтзон. Җылтзомызт.

– Нара, бан илхәақәаз хьаас ибымкын. Уи рапхьа усшәа лҗыкалтцит, аха дақәшаҳатхоит. Бара телефонла биацәажәа, ҳаикәыршәа! Иара даназыманшәалоу, ҳахык ҳаиццит. Ибаҳама?

– Исаҳаит, – лыбжьы тынцәан.

Иара длалбаауан, азгаб лгәы ахьылдырхьуаз, ихата игәы имагәыхьа. Азы дынталан, иеикәабейт. Ашәшьыр-цаҗ дтәан, цқьа дбаанза хәа. Макьана Гана телефонла иеидихәалар итаҳзамызт. Уи ихата уа иказ цқьа еиликаар, нас диацәажәарын.

– Акәа сцарыма? – Ирма длазтаауан, игәы иауамызт акәымзар, уахь ицара шымцхәызгьы ибон.

– Иулымшо уезазукеи? – ларгьы лусуртахь лҗеидылкылон, – ахәымехан ахәшәтәыртахь сугароуп.

– Нара лыпроректор ҳиәцәажәар бзиан, – шьта лара дтынчхейт игәахәуан. – Зака ирлас даабо, лусқәа еиҗикауейт.

– Хәхьзап, – лшәыра аашьтылхын, дындәылтцит. Лусурта харазамызт.

Аус злаз, лтаккаташьала, апроректор иҗцәажәара лара дақәшаҳатын. Леуарсан имашьына аатиган, иусурахь амҗа данын. Уахь дахыкәшашәа дзон. Аихамҗа машьына хытырта амазамызт. Ақыта акалтаҗ атысырта дытысуан, ақәарахьы дкылсырц. Шьапыла дцозар, иаҳа дарласуан,

аха ашоура ишитыхыз дарныкәомызт. Икәреи игәабзиареи иееимкәан ишихьзоз акыр иныруан.

Азиас иаваршә, амшын ахыкә налатца, хыцьара абғанч зауад хәыцкәа аус руан. Урт зтәыз, еилахәыз хәа закафы рызбахә рхәоз, узлакьакьоз дарбаныз? Иахьцалак, ауаа аш-шуан. Ирхәоз иашамызт узхәомызт. Акәара узавцаломызт, иахьабалак жран. Мәа затцәык ылган, а-«КРАЗ» иакараз аидарамғангага машьынакәа ииасуан, уртгьы ианаамәахкьа ртыцра уадаәхазон. Аапынреи апхынреи реиәшамтаз, азы аазхар, адгьылкәа ыкәназәзәауан. Ажәйтәан зкыракәак дыргылон, иаанагон. Уажәы уи аха змадаз макьана, азы хытдыр анхартакәа ирылалон. Анаәсан азиас иланагоз акәара хахә, ахахә-мфыхә амшын цәкәырца Пицунда «акәыла» итәнажьуан, уи акәын уа акәара цсырхагас иамаз, акәымзар зны адгьыл, мгьалтас ипыҗены, амшын иалахауан.

Шьта урт азауад мацкәа ыкәыргахьан. Акы затцәык аа-ныжьын. Араионаф имәапысуаз аргыларакәа иаракәын рыцсы такы измаз. Аха ихадаз усны инанагзоз уи акәзамызт. Абғанч ахатабзиара харакын. Аамтала Қарт аметро зладыр-гылоз абри акәара бғанч алакәын. Уи иалырхуаз абетон ахә бзиа иршьон. Аолимпиада аргыларакәа рзы икәғаны Адлер иргон. Уа аәны хараккәа, цыхәапцәара рмоурызшәа, есым-ша ирыцлон. Ацхақәеи егырт амәақәеи урныланы, дәы убазомызт. Ргыларыла убаскатәи адгьыл хкьан.

Акыр зтазкуаз аус Леуарсан инапы алакын. Иара бзиа ибазомызт уи аус умхәозар. Амала, данажәуаз даҗәацьара дабацоз. Иусгьы хылапшрак иафызан, аамта иоуан. Аус злаз амәақәтцара акәын. Иара дааины, инарызакәахьаз аагәеитон, икарташаз рнапы ианицон. Зыгәра игашаз идикылахьан. Иеихабыра рыбз дыкәтца илацәажәазомызт, абғанч хазы ишимтиуаз гәартахьан. Итиуазар зтахыз аукахымыз. Даргьы цытк акәарашь имрымхуази. Иара ихы уи изатәашьомызт. Алада-аәада ишитиуаз рбар, анхацәа ашшыр ртахымызт. Уи азы Леуарсан макьана аус иулар –

дара, айхабыра, ирзыфеидан. Шәкәыла деикәчаб дыхиан. Уи атыхәанза ус изнагашамызт, аха макъана дрычхауан.

Амра лхытхъан. Аены иргашаз абганч ыкәыргахъан. Адырѡаеназы рызхара шытан, итегь рымххыр калон. Ин-хаз аамта рхы иархәаны, ремонт ссамыссак мѡапыргарц нарыдитцеит. Убас цкыа иазкылыпш игәцараркуазар, амеханизм еихәласуазма, рхала иааныркылаанза. Иара, амра мыцхәы иахымыкәыпхашаз днагылан, ителефон аацәыригеит.

– Аа, Леуарсан?! – Гана ибжыы ихәламзозшәа иахауан.

– Уара, убжыы сгәапхазом.

– Сгәы еивцахар атахушәа збоит.

– Зны ус ушытанатахъеит, уеицәахаанза уажәгы ушытамло.

– Сускәа ртып иаакәыстцароуп.

– Уахь ирхәои?

– Азгаб дахзеикәмырхазеит.

– Иухәо закәи?! – Леуарсан зыпшраткәкы имбацыз азгаб игәы далакыкьон. – Уахь хѡеиуама?

– Мамоу. Ара зегы еикәхаршәоит, – ибжыы ихәлазаткәкыомызт. – Амашына рымаххит. Атоубыт иаарлас иааргоит. Лыкәгарада ус хамамкәа, хәазыкәхцоит. Уатцәы Цсоу хратәажәоит. Хус рххо акәымкәан, иаарлас хмашына аурыжытырц. Акыр стәххозар, ателефон сузасуеит.

Ишьара дыкәларц итахызшәа, ителефон кны, Леуарсан имала дтәан. Инапы злеикрыз дакәшәомызт. Иара, икәреи игәабзиареи дреицаханы, Ганагы мѡак дыкәимтцеит. Уи ателефон дизасаанза даапшырц избан, амеханик дааипхъан, иаарлас иара димбозар, уи инаигзакәашаз хәа днаицәажәеит. Ус уамакгы рымазма, ашыжы инаркны, азауад мац аус адыруан, машынак акәын акәара хахә аазгоз, нас абганч ыкәызгоз амашынакәа ашәкәы итаиѡуан, ашәкәы рыцитцон. Акыр итаххозар, уажәы усгы деитцахозма, ателефонаф иитәхыз ауаѡы ихъз ипшаауан,

дипхьон. Аус ырманшәала еиҕкааны иумазар, иуҕахызар
ажәџан агәытца ухыз, телефонла имџақәуцон.

Аџны дшааизцәҕыа, агәашә иадгылаз арахә тейкит.
Акәтыцра аиркит. Ауха Ирма ахәшәтәыртахь димго-
зи, дыңшын. Нара лакәзар – дыкәбақәшәо дыџнан. Лаб
акы дналырцҕаит. Иара адиван дықәтәаны ателербага
дшахәаңшуаз, Ирма ашәхымс даалагылеит.

– Уара узгазом, – лхәеит. – Уахыла умацара уахьяауа
сҕахым.

– Иахьатәиала ақкәынцәа зымбазацт, уаха бызгоит хәа
сгәыҕны.

– Уатҕы умнеиуеи! Сашья дааиуеит. Аңсар дибар иҕахуп.

– Бцагәышыа!

Лыфатә зҕаз аашьтылхын, агәарц днықәсаанза, амашьы-
на агәашә аңхья иаақәгьежьюан.

Леуарсан атцхагәанынза ателербага дадтәалан. Дам-
хацәеит. Шаанзагьы дгыломызт, убас ицәа гәгәан. Ителефон
абжыы дцәырҕа даанарцшит. Гана иакәын.

– Леуарсан! – уи ибжыы ихәламзо иқыңқыңьюан. – Аџны
сыҕоуп. Цас изуашәа, Цьадар даусыжыит. Сара сгәы иауам.
Гагра сузгома?

– Ушҕазымгои? – аҕак кәитцаанза, ишыапы дықәгылан.

7

Уи ауха ичаңшыөз азҕаб, уахыки-енаки аңхьяҕа, Иарат
иуада ауаа дрыцәхәхәо идәылызцоз Уарда лакәын.
Уажәгы лҕаалхан, уа дныџнаңшит. Даҕа ыыңа ачымазцәа
аҕены арантә иоурыжьхьан, ртыңқәа ҕацәын. Аспари Иарати
рымацара ишьтан. Ицәан ухәартә, тынчран. Иааңшырц
лҕахымызт, уаха цсыхәа лымамызт акәымзар. Аңсар иан
уахьяадәылцуаз адиван азганк дықәтәан. Лхы лыкәаҕе,
гәгәала дыцәан угәахәрын. Амедиахәшыа шыҕахьҕа дна-
гьежьын, аџналарта ашә аалыртын, пакетк зкыз зҕабк
дааџналгалеит. Халаҕ шкәакәак уи иналлыркит, аишәа да-
наадлыргыла.

– Аскаҥәи иаабгаз зѣабҗода? – егы азҗаб ахалат ахынзалшәылҗоз, амедиахәшьа уи лпакет лкын.

– Уарда, зымаҗара акрызфо ахәынаҗ ауп, – уи азҗаб, лылахь лзеитымхуазшәа дшубозгы, лыхәмар-лафхәара лзышьҗатомызт. – Иҗыза диҗышьҗами, – Асҗар иакәын зызбахә лымаз. – Дышҗаҗоу иара?

– Иаратү?!. Амҗа даҗәутҗар, дбылуам.

– Изылачыз сара иласхи? – лпакет лҗыза иаалымылхит.

– Мада! – амедиахәшьа зыхьызгы қыаҗақьыз азҗаб лгәылҗеанылҗон. – Нырҗәы ирыдыркыло иакәым, аха игәы дабмырган.

– Тфу, тфу! – Мада лыжәҗахырла дҗажьҗәозшәа җалҗон.

– Ибгәалабыршәақәо зәҗәи? Игәы җасымҗақәа, иҗсы ихысхырҗ саама, дызбоит хәа сааитеи. Иҗсы ахынхаз сгәырҗоит, бара.

Уи длыманы амедиахәшьа ауада дныҗналеит. Лара шыҗахьҗа ддәылымҗзеит, ашә аҗхьа иарҗа җаҗәык дныҗәтәеит. Мада аиарҗақәа рыбжьара даатгылеит. Наҗ-ааҗ ачымазҗәа шыҗан. Аиҳаразак лхы ззырхаз Иарат, җқьа дшыҗәамыз мҗашьо, ибла аахитзар, азҗаб дхыгагаа диха-гылан.

– Мада боума? – ибла ирхаар җәҗьа ибомызт, аха иҗшраз здыруадаз.

– Сакәымкәа, атҗагәҗан уаха иузаауадаз? – длаҗәын, изамҗа днагәзит. – Ухаауп, аха уҗахәҗахәоит, – лхәан, Аҗсар иахь даахьахәын, изамҗа днагәзын, даалырҗшит. – Амҗашоура умазар? – лпакет итумба инадлыргылеит.

– Амҗашоура сымамкәа, мчыла быбҗа еилаҗырыҗә-җәар, бара бышҗақалоз?

– Ари уҗыҗра иҗаки! – амедиахәшьа дааин, амҗашоурашәага лҗьыба иааҗылган, лхала Иарат еибгаз иҗыҗра иныҗалкит.

– Амҗашоура зыбшәахуеи, имоуп, – Мада лнапы налҗеит. – Убрахь хәшәык ибҗар, ихәозар аабап.

– Бара Мада, сылкаханы сыңсы аасхытдыргы, быччалома?
– Сзымыччой? Адунеи даҕа зны исоуама? Знык исоузар, салагәыргәалароуп. Игәыргәо иңсынцры духоит.

– Сыдоу?

– Удагы. Згәы кататәу маңхар хәа ушәома. Сара сзыргәыргәаша азәыр акыр сзыкашәтцома? Схала сгәыргәалароуп.

– Уажәы хәмаршақә атәы сылабцоит, аха цәгъарас иб-зызуи?

– Сужьеит.

– Бсымжәзееит.

– Сужьеит. Иуцыз дарбан?

– Сашәа иоуми! – Иарат Мада илирдыруан азғаб лнафс Аңсар имашына дыштатәаз. Еибырхәоз уамак хәаас иара имазамызт, аха шыта иажәа иалан, реицәажәашәа ианаалон.

– Ақәа дганы, аоперация ззыруз дарбаныз, ртаца лакәушәа?

– Нас дахшыуазма, ибцәажәашәеи? – еибгаз инапала илахь ааникылеит. Ихы ихуан.

– Лара дызустада?

– Лароу? Дыңсшәафыми.

– Убри ауми исхәо.

– Ибхәо закәи?

– Аңсшәафы зғаб дызшәыцзи?

– Ачара лхарбарц.

– Сара исумырбоз, аңсшәафы дызуцзи?

– Хчара бымбазаци?

– Избахьеит.

– Ашәага сыти! – амедиахәшәа амцашоурашәага Иарат ифыцтра иаатцылхит.

– Бымбои! – Иарат ихы Мада илызхан. – Изымбац илхарбон.

– Уеахумган! – амедиахәшәа лфыза илабжәалгон, ачымазәф итумба иқәыз таблеткак ифы инталыршәын, азы илыржәуан. – Амцашоура имоуп. Илшазом.

– Амцашоура соуртə дымцəажəои! – Иарат амедиахəшьа
лакəын изеихəоз. – Аха дцəажəалааит, цыбышьт.

– Бымбои, – Мада лшыза длыртынчуан. – Игəы
аасырфыхоит. Шəарт ара шəизааиуеит, ахəшə дашəыргоит.
Уи аума иара ихəо!

– Мада, хара бхацны бара бцозу? – Иарат, Мада илхəоз
дакəшахатызшəа, дара реицəажəара иацитцон.

– Акрыздыруоу.

– Нас блас иаабыртуази, бтəкəак бхадырбалар? Ацтəы
шьтырхуан.

– Уи азгаб иаха дзышьтухи?

– Лтəкəа ацтəы шьтырхзомызт.

– Уи ачараф сара сшыкалоз умдыруази?

– Издыруан.

– Згабк думаны ушцəнеиуаз? Нас ушцəсыхəацшуаз? –
иаалыркəаны Мада лыччацшь налфыкəбеит.

– Дыбсырдырырц стəхымзи.

– Ас сара исзычхауам.

– Бца, нас!

– Сцоит... – даакəгьежырц ак лыгмызт.

– Аа! – даагзит. – Сыбга сыхьеит! – даатцысырц
дагышеихеит, игəчама ихьаауан. – Аа!... Схы ткəацуеит...

– Иухы, уара?! – Мада дааихаххит, иаалышьтагылаз Уар-
да даумышьтуа. Асцар дəатцыззарц даакəтəеит, ишьапкəа
излыбаагомызт, ихьаа аткыс, Мада лгылашьа ицырхаган.

– Уажəы еикəтəоит, – Иарат даатынчхон. – Мада, сыбиа-
аит хəа сыкоуп.

– Усиааиуа-егьиуа, сышцəуршəеи!.. Сужьахма?

– Уи, ахьаа сымоуп аха... – ахау изымхозшəа, ирцаула
дкəыцсычхауан. – Амала, бымшəан!

– Сымшəахкəа...

– Сгəы бырфыхеит, шыта бымшəан, акырза сыцсы
тазаауеит. Уаха бмаан! Агəхьаа беабыргацəоит.

– Сара агəхьаа сзагахуеи. Уара субар утахызар сгəа-
хəын...

– Аа!..

– Шьта бцароуп! – атзыбжьараф шыафақаак рышьтыбжь
заҳаз амедиаҳашья ашә аавтраан днацшызар, Леуарсан
дааиуан.

– Нас, уаҳа смаазои?

– Иатахзам.

– Аиеи, нас. Уара субар утахымзар, сара иуласхи, –
лнацақақа ртцысуа инаилырбеит. – Чао! – Уарда длышьтала
дындәылцит.

Леуарсан Ирма дналыдгылеит. Лара даацшын, лхы
дәахеит.

– Уажәааны уабақаз? – лара дәагылеит.

– Гана игәы бзиамхазт, даазгеит.

– Игәы злабзиахои, иаразнак ацылхәтра далашәеитеи.
Дабақоу, нас?

– Адкылартаф дықәиоуп. Гәырқәак илартцеит. Деигьхозар
рбаанза схәан, сыхәнеит арахь. Акардиолог ашьыжь ауп да-
наауа. Арт ирхәои?

– Ишьтоуп. Еитакра уамак макьана избом. Умлеиуа.

– Санааих сымнеикәа, – Леуарсан ауада дныфналазар,
рчымазацаа ыцәазамызт. – Шәарт ауаа бзиақәа шәтаауазар
акәхап, шәлахфыхза шәышьтазар.

– Хлахфых ухәоу, – Иарат ибжы мацын, атыгара
шицәыхьантаз убартан.

– Умшәан, Иарат! Иахьеи уатцәи ухьаакәа рыҗедырцарыр
қалоит, нас иаҳа-иаҳа убзиахалоит.

– Сгәыглап.

– Атцхагәтан уаазцеи? – Ацсар иаб дизцаауан.

– Ацқәынцәа ахәышәтәырта итацаны, сара аоны
сзыцәом ихәан, Гана даазгеит.

– Акыр ихьма? – иаб ихәмаршыа ак шатцаз Ацсар иауи-
зымдырхуаз.

– Игәы ааилакьякьан...

– Нас, дабақоу? – Иарат ибжы хьырвыруан.

– Умшәан! Акгыы ихъуам. Гәыркәак наилартан, шыта ипсы ишыар цәгъа ибом. Акардиолог хәаизыпшуеит.

– Сицны слалбаауеит, – лхәеит Ирма. – Саагъежъаанза тынч шәиаз. Шәзыцәәкәар цәгъамызт.

– Бзыцәшәои? – ихәеит Аңсар. – Хңпырны хкылңраауама мцәыжәәада? – уи Иатар ифәхәаз ижәәахыр ахь илаңш наиршәит.

Хатцеи ңхәыси еишыталан индәылцит. Аңсар Иатар дихәәңшуан, егъи усгъы иеизырцдысуамызт, иблакәа хәан, игәы ҟарха дахъиаз. Ихәфы адакәа трысуан, уи аарла иубартан, алашара ахъифәңхоз. Алашара иңырхагазар игәәхәын, ирцәарц Аңсар дөеихеит. Уи, ишыаңкәа лыбааигаанза, ишытыбжъ Иарат иахәит.

– Арцәага сылартцарц узрахәома? – уи изцаарала иҟыза дихәон.

– Уажәытцәкъа, – ашышыхәа дахъындыылтцуаз, Аңсар иаргъа шыапы шытаирхәазозшәа еихигон. Иара ус ачапшыаҟлахь ифынеихон, лара аишәа дадтәалан, дааизхъаңшит. – Арцәага илабтар калом?

– Уажәытцәкъа! – дөагылеит лара. – Уара ушытала! – лмыругакәа ахъыкәз дыҟналонатц, изфылтит. Иара итың ылихаанза, лара дыццакуа дааҟнашылеит. – Ңшыаала уеуртынчыр иаха иузеигъын, – агәыр Иарат илалтцеит. – Амцхә арцәага узеигъума. Уашыцылар иарада узмыцәо иабоутәху.

– Иахъазатцәык гәгәала сырцәа! – ихәеит Иарат.

– Алашара ырцәа! – Аңсар амедиахәшыа длыхәеит, Уардагыы ауада еикәырлашыца дындыылтит. – Мада лааира узеицәахама? – иара ихы Иарат инаикәикит.

– Уи лцәажәашыа сзеицәахозар, ара стәшәаанзагыы сылшыхъазаарын.

– Ирлас дузаалар бзиан. Уара дмаарц лоухәеит.

– Избан?

– Заа ушыапы уқәлыргылон. Шфумтүаз улырцәажәеитеи.

– Уңсыр улмыргылои. Амала, амш лгоит, ура! Сара аңсра санаңу, лара лашәа дацкәашоит. Дышпоубо, ыы?

– Уи макъана дтаршә дамоуп, иулырбом акәымзар. Арахь ура уеизыххаа ушытоуп, арахь зғабк дуцын. Илоухәои?!

– Знык сгыларушь?!

– Убас угәы каҳама?

– Уеиқәығәхәа, узымтысуа удыриар, иубап.

– Иара ас сышиоугғы исзычхауам. Аха узықәшәаз уана-алароуп.

– Сабгғы дсырчмазафит хәа сыкоуп.

– Уамак егъимыхит рымхәеи.

– Уамак егъимыхит рхәеит, аха ашыжьыңза ирызнамгакәа дзааргеи? Ах!..

– Уеумыртысын! Иауазар убла хәаны уеыртынч! – анихәоз, зыбжы аагаз ителефон аақәихит.

– Аңсар?! – иаб иакәын. – Иараң азғаб дшыңсыз иахәа!

– Аа?! – Аңсар ибжы ңашьахәха иаагеит.

– Лани лаби изааир ртаххап хәа сгәы иаанагоит. Дзыкатца! Уан днеианза уааңшы утахызар, – аб иңа иаб-жьеигон.

– Дыңсит ихәеит хәа сыкоуп? – Иараң дцаауан.

Атак анимоу, изыниаз усгғы еилкаан. Ицламхәа, иқышә хахәхеит. Уи аены ихағы амрымхзацызт, иңынца, иблақәа, иааимаирцеиз иңымышь, – ақәыңьма гәамт ахағы шытихуан. Амала, иқәыңьма бла алағырз аахыжжылеит. Ихы игәышпы инықәхазшәа, дагъаақыңьқыңьит. Агәыңшқара изатцалан, иңсы ааивнагеит, акәымзар игәы злаңымжәарызи.

8

Леуарсани иңшәмеи адкылартағ ианлыбаа, Гана уа дыкәиан, амедиахәшьа даеа гәырк уи игәчама иалатцо дихагылан. Атерапевт-ацаңшьаф ғыц даафнашылахт. Уи уажәраанза ачымазаф дихахьан, иртоз ахәшәкәа шыны-руаз ибарц игәы итан. Адырфегь аңкәын ишыақәығәғәара,

ишьакшашьа гәеитон. Игәы аусушьа дазызырѡуан. Аҳақьым аамта кьафла ас ѡынтәы иара дгәеито имбазацызт.

– Акардиолог ашьыжь дааиаанза усгыь уаапшыроуп, – ихәеит атерапевт. – Излеилыскауала, ушьтеитоит.

– Ашьталаха сымазам, – аарла иңсы еивигон Гана да-хыаз.

– Уи иареи уареи ишәызбап. Дааиаанза ара узықәиазом.

– Аѡналартаф стәазаауеит.

– Исхәо ааурхаи! Акәшафы уҳариар иаҳа иузеигьуп. Уаасыцныкәеи! Угәабзиараз ауми исхәо зысхәо. Шьапы-ла амардуан дафашәымтцан! – уи амедиахәшьа лышка даахьахәит. – Зака дыгәгәоу изеилкаазом. Алифт ала дыхәныжәга!

Згәы бзиааз иакәызшәа, Гана дѡықәтәахт. Иа-разнак, «Сс-ы!» – ихәан, уа дхәаны даанхеит. Иңсы аавивагашшәа иун, ашьшыыхәа дѡагылеит. Икьаф татцазар, ускатәи дгареаррымызт, атзамцгыь зны инапы надкы-ло, ифынеихеит алифт ахь. Азгаб уи дыницталеит. Егьырт амардуан иѡафалан, аңшьбатәи аихагылахь иѡеиаанза, амедиахәшьа Гана ауадаф дналгахьан, дышьталтцон. Уажәраанза изхагыежьюаз ачкәынцәа рхарштны, Леуарсани Ирмеи ари ауада иѡнахеит, акардиолог ашьыжь дааиаанза. Уи фыц ачымазаѡ дтицаауан.

– Икоу уасхәап! – уи Гана ағара ааихиргеит. – Иахьа инфаркт умышьыр утахызар, абра ашьшыыхәа уиаз!

– Сусқәа...

– Иарбан усу иузыкатцо, аинфаркт амѡан иааухьыр? Все! Акымзарак сахар стхазам, – имыруга аашьтихын, дындәылтцит.

– Иихәеи? – уи ицара дазыцшны, ашә дылагылазшәа, Тали дааѡналеит.

– Икастцои, уара? – Гана ибла ѡышьтихит, ихы изышьтымхрызшәа иртцысуамызт.

– Иихәаз уаҳаит, – ихәеит Леуарсан. – Аусқәа еитцадыр-хар хәа ушәома? Сара сабауцхыраауеи? Убри сахәа!

– Абыржәы азґаб лани лаби Пицунда аґсшьартаґе иаи-уазароуп. Асаат жәеиза рзы убра инеиуеит жәашык рґынза хауацаа-хтынхацаа.

– Уажәраанза изсаумхәеи?

– Иулшом сгәахәит. Назбеи уа дґалоит. Радмир Алашба, араион Жәлар Реизара дахагылоуп-аґакуп. Убри хәхьзала дрыдышшылар сґахуп. Ауаа хатәрақәа рбар, ґьасахәасак рызґаб дышрыдымґсылаз рзеилкаауазар аабап. Убри ашьтахь Назбеи Псоу дцоит. Уара, шыбжьоншьтахь азґаб лани лаби Фатма илызнуоугароуп.

– Уи дарбан? – Леуарсан иааигәамґхазт, азґаб деиґалызтцааит.

– Апрокуратура аустцааф.

– Нас? – Леуарсан уи азґаб ґшза, лыхьз замана, илзанааґыз игәаґхомызт. Иалылхызи зґабк апрокуратураґе аусура? Уи азґаб илтәышьґтрамызт, иара итәала.

– Аби ани еґныхәа хартоу ихарымтоу еилкааны, апро-токол еиқәлыршәароуп. Еґныхәа хартозар, хусқәа хдырб-галеит хәа иґхьаза. Аґкәын дґаркуеит. Убас а-Кацбаиақәа рнапы хґахуп, аха уи нас. Уажәы азґаб лани лаби роуп аус злоу. Рнапы хартартә, зегьы еиқәыршәоуп. Аґсы лыґсадгьыл аґынза лгара шә-нызқь ақәсырзхьеит. Аопе-рации и ахәшәқәеи – шынәажәижааба нызқь. Лани лаби хазы идәықәтатәуп. Сеысымшыуазар, уаха исылуршои?!. Иуґаххақәаша ауаа ртелефон номерқәа ирґыхи! – уи ите-лефон Леуарсан иахь инаирхеит.

– Бара ашнынза бызгома? – ателефонқәа рхәынґцәрақәа дрыгәтасуа иахьынзеимидоз, Леуарсан Ирма длызтцааит.

– Уара уусқәа нагзала, сара мақьана ара сыґоуп, – лхәеит лара.

– Акы хьаас иумкын, зегьы рґыґ иқәахґоит, – Леуарсан Гана ителефон ирхынхәын, дәагылеит. Даныфдәылґ, дыши-ашаз акардиолог иуада дныфналеит. – Дабанзашьґзаауа?

– Ихы ирманшәалар, жәабаґа мшы.

Леуарсан имашыынахь длеиуан. Гана, иаалыркъа аҕ из-
леизарггы, дызташээз иееитомызт. Уи дзакэйтэ уафыз Ле-
уарсан иахьа ибазма, аха ачымазара дшышътанагээзггы,
дамтасыртэ аниба, аҕэыц дахьынхалон. Иара шыаҕа-
шыаҕа амҕа данын, иҕсызи инхази ирыхэтэз мҕақэташьак
рзиҕшаауан. Леуарсан, уи ишитахыз еиҕш, аҕсшьартаҕ
иҕаз, итахах лахэшьяду ателефон дылзасит.

– Лида Ивановна?!. Лана рыцха лтаацәа аазар еилыска-
ар сҕахын.

– Иааит, – иахауан аҕхэыс лыбжы.– Иҕнастцеит. Уажэы
шыыжьхьафараз идэықэыстдар сҕахуп.

– Ирашәхәахьоума?

– Макьана.

– Саатыбжак иалагзаны уа хҕалоит гэыҕдык.

– Сыҕшуп.

Леуарсан имашыына дталан, ителефонаҕ Радмир Алаш-
ба иномер иҕшааит.

– Леуарсан соуп. Макьана аҕсшьарта ҕнахьы удэықә-
лома?

– Заҕа рзы уа сыҕазарц уҕахи?

– Саатыбжак аҕынза хайқәшәароуп.

– Амҕа сықәлоит.

– Назбеи?!. – Леуарсан дмыцшзакәа уи ителефон ано-
мер иҕшааит. – Саатыбжак иалагзаны Пицунда узлеиру?

– Амҕа сануп. Сахьзоит хәа сгэыҕуеит.

Леуарсан, дмыццакзакәа амҕа дахьаныз, егырт аха-
цәаггы ателефон дырзасуан. Цьоукы аҕсшьарта агәарцаҕ
иҕшын. Даҕаа цьоукых амҕа ианын, излархәақәоз рыла,
иара длеиаанза, дара уа изыҕшра рықәшәон. Игәы ртынч
ихаҕаггы агәара данынталоз, ахацәа уа рмашыынақәа ирыд-
гылан. Иарггы дынрылагылахьан, а-«Mercedes» еиқәатцәа
харақы анааталоз.

– Абар Назбеи! – рхәеит.

Иареи дарей аҕсшәа шеибырхәоз, Радмир Алашба
имашыына ааталеит. Рызынтәык ааилагылеит. Иахьцалак,

зыхшара дтахоз атаацэа рыдышшылара угэы иахэашаз ус-мызт. Уи адаггы, изыкэшэоз ажэабжь баацсны ирызнаргар акэымзи. Леуарсан Лида Иван-ипча ателефон дылзасит.

– Хара цака хгылоуп. Хзызнеиуа хадкылара иазхи-оума? – уа иказ еиликаарц, иргызмал длызтаауан иара, еихаразак лара лхала иралхэахыазу, ма ирызнеиуаз уи аус уадаф анагзара рзыпшызу идыруазарц дашьтан.

– Акы инацхарц исышьтит, – лхэеит аурыс пхэыс. – Шьта игьежьюазар акэхап. Авестибиуль афы шэаапшы! Шэтелефон ара исызтоуп, сышэзасуеит.

Еишьтагыланы иныфналеит ихатэраз ахацэа. Ацсшьа-цэа рзыпшуан, арт уск шрыпгылаз еилкаауа. Изызнеиу-аз рпылара зака Леуарсан ихыауаз Радмири Назбеии игэныркыло ибазомызт. Еснагь инарыгзоз уск рзыпшызшэа, алифт инталеит. Рацхэа ихэыннагоз Леуарсан дрылан. «Сара саткыс игэгэакэоума?» – иара ихы дазтаауан ианаатыцуаз. Авестибиуль тбаан, иахыинатэакэашаз акреслакэа, адиван гылан. Ателефон абжьы аагеит.

– Сзырфэуеит, Лида Ивановна!

– Иааихэеит, – лыбжы алагырз алыфун. – Шэааианза иазыкатазар стахын.

– Уажэытэкэа, – Леуарсан ителефон ицэахын, аихабацэа ихы нарызирхеит. – Шьта хнеип!

– Шэаала! – Радмир апхэа днагылеит.

Назбеи уи днаишьтагыларц Леуарсан инаиирбеит. Рад-мир уадак ашэ ааиртын, днылагылеит. Уа икакэаз аниба, изшьапык акыр иааитцшыуа, дныфналан, азхаз даакэгылеит, ишьтагылаз ааикэша иааилагылаанза. Рфацхэа аиартэ дыкэтэан ишааагарыз аурыс цшра змаз апхэыс. Дышхазза дырзыпшуан илтэаз ахацэа. Лахэшьа «илшэылтэаз» ашэаць дыткэа данамаз, арт ауаа нагакэа иртахыз усгыы лхахыы ил-заагомызт.

– Шэзыкэшэаз арыцхара даараза хгэы иалсит, – Рад-мир уи апхэыс лхы-лгэы дтала дирфыхарц ичыназикит. –

Ас акәмызт ҳара ҳаибабарц шаҳтахыз, чарала ҳаикәшәарц хгәы итан, аха алахынтца ҳзацәымцеит.

– Лариса, азгаб дахыынзашьтаз, абарт рызынтәык убра игылан, – Лида Иван-ипҗа лыбжыы ҳаракы дцәыуон, ағъарахәагы лажәа налалгалеит. – Ҳара абри ҳамазам, абас ҳзеидгылазом, – наңылшыт, уажәы иаҳа ихәааз изықәшәаз апцтбара акәзу иахъзеидымгылоз акәзу узеилмырго.

Лариса ҳәа Лида дзыпхъаз лаҳәшәа ашырхәа дғагылан, илтааз ауаа хатәра лылагырз длырбар лтахымызт ухәартә, ашырхәа нағ дныфналеит. Убас лгәырға лхәәеуан. Ауада иағапшыы абалкон саркыалых тшәахыы ашә Радмир иаа-иртит. Назбеи днаишьтагылт, уа уаҳа уафы дакуамызт. Зыбға кыдца уаҗа итәаз ахатца кыағ аҗаҗын дахон.

– Ишәыхыыз хгәы ишалсыз шәаххәарц ҳашәзааит, – Радмир уи хазы дидышшылон. – Шәхыаа ҳаргыы иаххәауп. Даеакала ҳаикәшәарц хгәы итан, – ғыц еитеихәон, – аха ачара ус ирлахынтцамызт.

– Дызбар калома? – дцаауан афхатгылара зәыыззақә-мыршәоз ауаф.

– Ишқаамло! – Радмир, Назбеи дима, даахынхәит.

Авестибиуль ағы ахацәа ааикәагылт. Леуарсан аҗыхә-тәан дыфдәылцын, шыта икарцақәашаз рзы, ажәак, ма фажәак ааимырдақәарц, ифызцәа днарылагылт.

– Радмир! – уи иахъ ихы наирхеит, иахьцалак уажәы даазызфлымҳахаз азцаара аҗак иаразнак иаҳарц иҗахын. – Арт акыр рыбжыатцәҗызма?.. – Леуарсан «арт» ҳәа дызфыз Радмир изеилымкаазт, иаҗыы зцаараха дааңшит. – Иараҗи ари азгаб иҳацәҗахаз?

– Мамоу, цуушыт! Ус сажәа аасырцшзеит. Нас, шыта ҳцалап! – нарабжәеигеит.

– Ҳцалап! – Назбеи дақәшаҳаҗын, уи Цсоуҗа дыццак-уан. – Уара – Радмир Леуарсан иахъ ихы наирхеит, – уаан-гылар, арт унарығәәажәап. Ражәа ахы ахьцо хдыруазароуп.

– Шәгәы ишқаанаго, – Леуарсан Радмири Назбеии ракәын аиҳаразак ихшыф ззишьтуаз, – аҗсы даниарго,

апавилион аёы даақәыргыланы, митинг кьаёк еиёкаазар, имцхәома? Сара убас истәхын.

– Иатахзам! – Радмир иааёацитёеит.

– Фырхатцара усла дхәцәтахаз цыушьома, – Назбеи уи дидгылан. – Дтәхеит машәырла, – амитинг мөаёаагаргы дара ишеилыркааша хаздыруам.

– Ирзеилкаарым хәа угәы изаанагои? – Леуарсан ицьеишьон.

– Иагъа гәырөа ихаёазаргы, ишьапы дықәгылазароуп хәнизнеи. Хәипшым, умбои.

– Арткәацга рытаёахжәан, хнархагылеит, изгылозма?!

– Уигъы иашоуп аха... Иахьцалак.

Рызынтәык алифт инадеибахәалан, ө-гәыпк рыёеша италаанза, Леуарсан дырзыцшуан. Ахынхәра уамак итахзамкәа, даагъежын, ауада дныөналеит. Лида Иван-ипҳа уа ахышә дадгылан. Васили Анатоли-ипца абалкон аёы дыштәаз дтәан, ататын дахьахоз дзықәшәаз ицсы шихнам-хыз унардыруан.

Анаөстәи ауатах ашә аатит, цшак аагәтасызшәа. Арахь дааөналеит Лариса Иван-ипҳа. Лағырзыла лыпҳа данылкәаба, лымч еизлыркәкәан, лыпшра лзыхынхәуан.

– Лана абра дтахараны дықан, – лхәеит лара, илзымдыруаз ахатца диёацшуа, – ллахьынтца дзахыцомызт.

«Ибзиашәа, динк агәра лгоит», – Леуарсан игәы иаати-хәааит, Лариса Иван-ипҳа илхәаз ашьтахь такк лыта-тәызаргы изымдыруа.

– Хазынтәык хзықәшәаз ханаалароуп, – ихәеит иара атцыхәтәан.

– Данбахбои? – лнапкәа цысуан.

– Даниахго дышәхарбап.

– «Даниахго» – ишца?

– Лыпсадгьыл ахь дшәымгазои? Ишәтахызар ара анышә дамаадап? Удаөра хәамазам.

– Дахгоит, – хьахәхьатцра Лариса Иван-ипҳа лажәа ианыцшуамызт. – Шәгәаныла, уи зака маат рёы ихәзтәари?

– Амѡақыра амацара – шә-нызкъ.
 – Ускатәи хара хѡыцьегъ шықәсынаѡыак иахзырхазом.
 Ишѡақахѡдари? – ағылара лылымшазт, днатәеит.
 – Акгыы шәдыршәазом. Лара дмазеины аѡоубыт
 дѡартѡахъеит. Шәара шәымѡақыра инаркны, ахарѡъ зеггы
 ачкъын иаб ихәда икәйтцеит. Ицхыраауагыы имоуп.
 – Ибасымхәеи! – Лида Иван-ипѡа даахъаѡшит. – Арт
 азәкны еидгылоит. Ирхәаз нарыгзоит, бымшәан! Ауаѡә
 ґыцқәа бырхазар еипш иѡхъаза!
 – Аб ихәта дышәзааиртә дзыѡамлеит, – Леуарсан
 инацитцеит. – Ихәда икәхаз игәы идырхыит. Дышѡтоуп.
 – Амилиѡиаѣ сарггы аус зухъеит, – лхәеит Лида Иван-
 ипѡа. – Лана лықәгара азин хартарѡ, бара апрокуратураґы
 бырбар рѡаххоит.
 – Ааи, – Леуарсан дақәшахәтын. – Ңыѡныхәа шәымоу
 ишәымамуеилымкаазакәа, амашына ахәааґы иаурышѡтзом.
 – Икәѡатәу аусқәа хмыргәагәап, – Лариса Иван-ипѡа
 дақәшахәтын. – Ирлас хзықәтыр цәгъамызт.
 – Ус акәзар, – ихәеит Леуарсан, – шыбѡьоншьѡахъынза
 шәыѡсы аашәшьа. Уаанза апрокуратурахъ адырра
 рыѡтоит, ханрызниѡуа аамѡа иақәшахәѡзар еилыскаауеит.
 Сышәзааиуеит.

9

Шыбѡьышьѡахъ, ашыѡь иааниѡьыз аѡсшьаѡәа акрыр-
 фазар анигәахә, Леуарсан аѡсшьартә дныѡналеит. Алифт
 аѡаларѡа дахъынзадгылаз, ганла ибон аназара дшааѡналаз
 ареспублика хәышәтәырѡаѣ иибахъыз уи аѡхәыс. Лара
 дагъґамызт, аха лкан калмыршәѡыѡт, макъана акырггы
 дыѡшзан, деинаалан. Лара дааиаанза, иара алифт дынѡалан,
 ашә ѡаиркит. Алифт дшааѡтыѡыз, дышиашаз дзышьѡаз
 ауаа зыѡназ ауада ашә днадгылеит. Ани аѡхәыс алифт
 ааѡтыѡра дахъзахъан. Арахъ дшааиуаз ихы азѡан, еицлеирѡ
 даалзыѡшит.

- Лида Иван-ипҗа шәлышьтазар акәһап?
- Ара иҗазар акәһап. Телефонла слацәажәон.
- Шәлеи! – ашә днас-насын, азин ширтоз иаҗаанзагы, ашә ааиртын, апҗәыс дноуишьит.
- Даараза сгәы иалсит! – апҗәыс дшыныфнашылаз, лхы Лариса Иван-ипҗа иналықәылкит, ахатцагы днаиеихырхәеит.
- Иҗабуп, – Лариса Иван-ипҗа лылахь лзеитцыхуамызт, лхатца дахьтәаз усгы җиҗуамызт.
- Шәгәы иҗоуи? – апҗәыс дцаауан, уамак еилкаазам-кәа. – Коми ареспубликахь дыжәгоит хәа саҗаит, – леилкаа нацылцеит.
- Ус иаҗа еигьуп, Мадлена Астамыр-ипҗа, – ләаарылалгалеит Лида Иван-ипҗа.
- Лнышәынтраҗ ианахтаху халзымнеиуеи, – лхәеит Лариса Иван-ипҗа. – Ара хабаци, хабачауа?!
- Шәанбаци?
- Адокументация шааиқәыршәахалак, – Лида Иван-ипҗа урт акәаматцама усқәа иаҗа лхы рыззон. – Уаха амҗа хәқәларгы җалоит. Иамуазар – уатәы. Аееидкыларакәа ус имариам.
- Сабашәицхраауа? – Мадлена Астамыр-ипҗа хәа зыхьз ршьаз, шыҗа дцар шылтахыз мҗашьо, инықәылтцахьаз лшәыра аақәылхит.
- Зегы рхала еиқәдыршәоит, цыхраара хтахзам, – лхәеит Лида Иван-ипҗа. – Бара, бусқәа рацәоуп, издыруеит, бцагәышьа! – уи илбон Мадлена Астамыр-ипҗа дшыццакуаз, дахьырзаазгы лызцьашьатәын. – Даараза иҗабуп! – лара апсуа пҗәыс дындәылылгеит.
- Ари дызустада? – уи дшаахынхәытәҗьаз Леуарсан илтиаз рапхьатәи зцааран.
- Ари лаб апартия усзуфын иара ианиааз. Лара Москва афирма «Астик» еиҗкааны илымоуп. Ахәаанхьтцаа дрыдхәалоуп. Апсны офшор еиҗылкаарц лтахуп.

– Офшор? Ичыдоу аекономикатә тың? – иара иңьейишон. Уи аилкаа маңк иман. Ипңха Нара ишьтылхыз адуней аекономика азанаат акөымзи. – Шәыхиазар шыта амға хақәлап,– излацәажәоз уамак зцазымкуаз акәны, ихадаз аус ахь иаразнак даакәцәиит иара.

– Шәца! – рыхык Лида Иван-ипңха амға икәылтцон.

Хатей пңхәysi Леуарсан ишьтахь итатәан, даеакала рыпцстазаара зынзак ифәхтәарызшәа рбон. Рыжәахыр даеа зны еипцшымкәа еибытан. Ажәак рфәйтцшәомызт. Иаргьы рыкәфәиуамызт, ртынч тәашьа еилеигар итахымызшәа. Амған апсабара пшза блахкыга дара ирныруамызт, рыхәда хеы итатәан. Ақыта нхартә еифәкаакәа иргәылс, ақалақь иналагылеит. Иахьцоз-иахьауаз усгыы ирымбазацыт, уажәык уи хьаас ирымазамкәан, амғаду афәнтә рмашьына амшын шыказ ибжәалеит. Уахь илазаанза, арымарахь афәнеихагылақәа ирываршә илеиуан, аха амшын рбартамызт. Аңьырмакыа ианладгыла, фыц арымарахь икәцәины, атшәаранза ианней, иангылеит.

– Хааит, – Леуарсан даатыцын, исасцәа днарапхьагылан, ақырмыт хыбра пшра змаз иныфәнеигалеит.

Ашәкәа рфәы адфылақәа гәатә ифәынеихан, дзышытәз апрокуратура аустцааф лыжәла, лыхьз, лабхьз ахьаныз, игәабжынацәа ырхәа, азқәала днаснасын, иааиртит. Уафы дыказамызт, исасцәа фәнагала измыртәазт, адкыларта дныфәналеит. Уа згабк дытцәрышкәаза дтәан, лхы фышьтылхит.

– Фатима дыстахын.

– Апрокурор ифәы днеит. Шәаапшы!

Апрокурор иуада ашә аатын, Фатима данаадәылцуаз, афәнытқа аусуга аишәа иахатәаз Леуарсан днеифәцшит. Уи дышлан, ишаанагара иус данаалон ухәартә, ччапшык ифәыкәмызт, ибласаркыа жәпан, ибла ирыгын, хымпада. Цьара дшибахьаз игәалазыршәашаз ак инибааломызт, аха Леуарсан уи дышиқәшәахьаз еилзыркаауаз нырк игәытцәшәеит.

Фатима длышъталаны иара дындэылтцит. Лара луада ашә днадгылан, иаалыртын, илеирц наралхәан, лхаҭа аҭхәа дныфнашылеит. Уи илышъталарц хатей ҭхәыси Леуарсан даарзыпшит. Ауада аҭшәма илзааиз рыхоык ртыпқәа надлырбан, илалыртәеит. Лхаҭа аишәа аханы лтып аалылхын, ирхиа лапхәа икәыз ақьаадқәа аалыртын, ицқьаз аҭкаантца бланк лапхәа инықәылтцит.

– Ан лыла халагап. Шәыжәла, шәыхыз, шәабхьыз?... Шәаниз ашықәс... Шәабаии?

Уи хартәааны, даҭа бланкк аацәырылган, аб изкыз адыррақәа нанылтцит.

– Шьҭа абраҭа, – атыпқәа надлырбеит, – шәнапала ианышәцароуп иҭалаз аинцидент азы еҭныхәа шәы-маму, ма ишәымоу. Шәнапы анышәцойт, – ақьаадқәа нарымталцан, ихадыртәаанза дааҭшит. – Ара иашәырбаз антцмҭа инақәыршәаны, адокумент еикәсыршәойт, аҭсы дызго амашына аанымкылазакәа ахәааҭы иоурышьтырц. Мачк шәааҭшы! – нарабжьалган, бгыицк даахан, иара усгыи ихартәаан, даҭа цәахәак аҭара нацылцан, апрокурор инапы антцаны иаазгойт, – хәа дындэылтцит. Уамак днымхакәа даахынхәит. – Шьҭа цымкрада шәцойт. Шәтелефон аномер абра ианышәцә! – бгыиц цқьак ан иналымталтцит. – Зцаарақәак соуазар, сышәзасуеит. – Зцаара шәымамзар, абзиара шәыҭалааит!

– Сара исымоуп, – хатей ҭхәыси анындэылтцуаз, Леуарсан дшыфәгылахьазгыи, дааҭшит. – Прокурорс ихәмоу дызуҭада?

– Шәызтәаии?

– Уа ашәгыи ари ашәгыи жәлак ауп ирну.

– Саб иоуп. Шәарах...

– Ыхы!.. – ихәеит Леуарсан, апрокурор ихьз затцәык акәын иахаз, ижәлеи иабхьзи лымхәазазшәа, уаха хырф азимуит. – Абзиараз!

Дындэылтцны ашә шынаиркытцәкьаз, уа икыдыз антцмҭа днахәаҭшит: Фатима Шәарах дипхәтцәкьан. Ицыз има дахьындэылтцыз, амашына дынталеит. Амфә дахьаныз, аустцааф зҭаб, ахәышәтәыртәҭ даниба, лхаҭсахьа цьара

ишибахъаз иныруан. Уи лаб данфаз ицшра лыман, зҕабцас лхафы пшқан умхэозар. Лаҳаракышьатцәкьа Шәарах игылашьа иафубаарын. Иара ихата дузымдыруа иеицсахъан, аха лара лаб данфаз ааугәалалыршәон. Имашына итатәаз ани аби ргәакцәакъа еилкааны ишлыдылкылаз, ишеикәлыршәаз игәы иаахәон. «Цәгъарас илыдызбалазеи дысгәамцхартә?!» – иара азҕаб лхафы цшза ибла ихгылан. Лабгъы данфаз даара ицшнымзи. Иаалыркъашәа Леуарсан иааигәалашәеит, ифызеи иареи мчыбжынакыак изыцпшыз аҳаирплан, авокзал азааигәа атыц ылхра иахъзаанза, абилет аахәаны, Шәарах дышталаз. Ҷыц итцоурамыз нырк дааимнадахуан.

– Усгы ақалақ ағы ҳақоуп, – иааиаҳаит иара Лариса Иван-ицқа лыбжы, – иуадафымзар, ақкәын иғы ҳнеип?

– Уадаф ҳапгылазам, – Леуарсан, ахәшәтәыртахь дыбжылартә, иеааирхиеит.

Ахәшәтәыртахь амфә ианыз уаагы машынагъы мацзамызт. Амфә уаҳа изхадмырфыцуаз уафы изеилкаауамызт. Иааипмыркыазакәа амшқәа акырза ибзиан акәымзар, азқәа ахьтатәоз атыжжаа-мыжжаарақәа ирылақан. Аихамфеи амашынамфеи ирыбжыаз адгыл уамак итбаамызт, аха гәамсам агхомызт. Егы аган ала, ашьхаранза афны ссирқәа афагылан, угәы тыргон. Ҷыц идыргылоз ахыбрақәа уажәраанзатәикәа рааста ихаракын, итбаан, убла хыркуан. Ацсшьацәа ирызкын дара, ацсшьаха змауз цюукуы амфә ишаныз гәырфас измадаз.

Амашынафынтә драцхьагыланы, Леуарсан амардуан дфыхәнеит. Адкылартафынтә афныцкәтәи амардуан дфәфагылахт. Дыццакуамызт, избанзар, зыхәда хера еидара гәғәаны иатцаз ауаа ишьтагылан. Ахирургиа кәшахьы ифнеимгалакәа, апшьбатәи аихагылахь ифеигон.

– Зны аб дышәсырбап, – даатгылеит иара. – Шәеибадырыр итахын, – ашә аартны, апхьа дара ноуижьын, нас драпгыланы, ауада ашә даахеит. – Шәлеи!

Атзамцахъ зѣы нарха ишьтаз Гана илахъ тбаа инап-сыргэйтда адкылан. Ыоук шааиз инырын, даахъахэзар, ирыцыз даниба, изуствэаз идырын, ииулак ишьапкэа ллы-бааиган, дѡархатгылеит.

– Ас акэзамызт сышэпыларц шыстахыз, аха сақэшэеит.

– Немедленно ложитесь! – адта бжыы аагеит, ахэышэтэѡ-гы дааѡнашылеит. – Гана, иуттауа рымѡа скыр утахымзар, умгылан! Закантэ иуасхэои?

– Асасцэа стааит, ишцакасто! – Гана дышьталан, ѡааицит.

Ахэышэтэѡы дицын Гана иахэшьа Тата. Лашъа дахышь-талоз дицхыраауазшэа дихагьежъуан.

– Нас сааиуеит, – асасцэа ндэылтаанза иаарадразарц, акардиолог адэахыы ихы наирхеит.

– Абра шэлатэа икалозар! – Тата хатцеи цхэыси аѡбатэи ашьталарта надлырбеит.

Гана урт ааирзырѡит.

– Амашыына уаха идэықэлоит. Зегы хиюуп. Шэара сабхэында аеропорт аѣынза шэигоит уатэы ашьыжъ, Ад-лер... Амашыына ѡымш рышьтахъ шэықалақъ иазнеиуе-ит. Шэара уатэы ахэымехан уа шэкалоит. Амашыына уа шэапылар стахуп. Уаха акыр шэтахызар – ихашэхэа! Шэара шэзы икахамцара арбану, шэыцха дынхэдыцсыла ашьтахъ.

– Ацкэынгы шэаргы шэгэы бзианы ахэышэтэырта шэтыц! – лхэеит Лариса Иван-ипца. – Шьта уаха хзыхэари... Хара ацкэын даабар хтахуп.

– Шэаала! – Тата даарыцхэеит, рацхъа днагыланы. – Сара шэназгап!

Рыцшьѡык шеицыз ацкэынцэа ахышьтаз ауадахъ рѣынархеит. Азэыр иникыларц иеагызикуамызт, ишамуаз иахъа ирбазма. Халат шкэакэарааи дарей шынеивыс-аа-ивысуаз, арт ауада иныѡналеит. Ацсар ахышэ дадгылан. Иарат гипсла деикэцах дышьтан. Ыоукы шааихагылоз аниныр, ибла аахиртит. Ихэы хэхэын. Ахэхэ хьшэашэагыы ак ахэоит. Иара ихэы акымзарак ахэомызт. Лариса Иван-ипца Ацсар ииарта днықэтэеит.

– Ушқақоу? – лара лхы Иарат изхан.

– Сшыжэбо, – иаразнак атак изымхэеит, ианыкайтцахгы цэыкэбар лагырзык ибла иаахшэеит. Еибгаз инапала уи ааирыцкэеит.

– Ухатцами! – лхэеит лара, ицэтахаз дшицъабоз лныруан. – Икалаз хзырхынхэуам, – нацылтцеит. – Угэы ртынч! Иаарлас узтытыр ауп иахтаху. – Уаха ак ацымтцакэа, дфагылан, днарылс дындэылтцит. Лхатцеи Леуарсани даарзыцшит. Урт рапхъа Тата даалыдгылеит.

– Сара Иарат иахэшъаду соуп. Азгаб лыпцстазаара иаамтазамкэа ифахтэеит. Даараза сгэы иалсит.

– Итабуп.

– Иахысхэо иаамтоу сыздыруам, аха, уа шэеанеилшэыргақалак, шэара ианышэтаху цсшьара шэаа! Шэгэы аашэхаштқэап. Шэахыџнастцо сымоуп. Хэыдапсада. Сын-тэа мацара акэым. Шэаала есышықаса!

– Итабуп! Шэеилыскааит.

Тата андэылтцырта ашэ ақынза инаскьалган, лтелефон аномер апхэыс иналылтан, Леуарсани дарей неицтаны, даахынхэит.

Урт лалбаан, амашына инталахъан, Леуарсан ителефон абжы ангоз.

– Икоу азы уаасзызырџ! – Назбеи иакэын. – Амашына уаха идэықэахтцит. Апрокуратураа рышэкэы сықашэыршэа! Дара рыхык уатэы ашыжъ аеропорт ахъ изгоит. Иахъазын абилет смоузеит.

– Уеитцасырхом, – ихэеит Леуарсан, ус ала зегъ шеиликааз Назбеи ирдыруа.

Иаалыркъа даеа телефонк абжы геит. Уи Леуарсан итэы иеипшзамызт. Ишътахъ итатэаз хатей пхэыси ишъахитха рыедыртысуамызт.

– Ателефон шэара ишэтэызар? – Леуарсан урт рыцэа иаалихит.

– Изакаи? – Лариса Иван-ипха икалаз иаразнак лхы ипнамказеит, ателефон ара илзасрыдаз? – Да?! – иаацэырылгеит амобильник.

– Сызустоу шәзеилкаама? – уи лыҗеҗырылгаҗаар лҗахымызт.

– Ааи, – Лариса Иван-иҗҗа илдырит зыбжыы лаҗауаз аҗны апрокуратураҗ изҗааз шлакәыз.

– 600-нызкы маат иреитҗамкәа ирымышәхыроуп. Еитҗам-кәа. Еилышәкаама?

– Еилыскааит, – лҗәеит аурыс җҗәыс, лтелефон лҗәахаанзәгы азҗаб лыбжыы лаҗауан.

– Сара ишшәабжыызгаз шәымхәан!

«Избан аҗара зрымышхуа? – Лариса Иван-иҗҗа лхы дзҗтаауан. – Избан?! җытк лара илыстар лҗахума? – аҗсшьярта җнаҗы инеихыан лхы ианыҗнаҗаз. – Мамзар ас еипш зсыҗалхәои?... Уи сара иззыҗаҗом» – хәа дзкылсит зыдунеихаан зуалафахәы ада капеикылҗәак мыҗхәны изымкыҗыз аҗҗәыс.

АҖБАТӘИ АХӘҗА

10

Убарҗ аҗхын мшкәа убас ихыанҗаза имҗасуан, уск иаалгаанза дәәа уск рыҗеналаргалон. Дара еидхәалан, аха етаплашәа ихасабтәхеит. Гәыҗҗык ауаа убарҗ аускәа рынагзара рәазыркуан. Акы уанақәшәалак, хкәаматҗамақәа раҗәан, убасҗатәигы еидхәалан, иалахәыз ауаа рынхашья-нҗышья наҗынатә уалагыламзар, анагзашьяқәа улаҗымзар, уманшәалахомызт. Азәы, игәы җаутҗарҗ ушашьҗаз, дахьургәауаз заа иуздыруамызт. Хәжәлар хәыҗын хәа хгәы ишалазгыы, хәибаркышьяқәа, хәитәнеиааишьяқәа, макьана инханы ихамаз хәиҗцаашьяқәа рышьяқәгылараз, рҗышәынтәалараз ухахыы иузаамго, аамҗа раҗәаза шрықәырзхаз уаназхәыҗлак, уҗәа уаатанарзызуеит. җкыа итҗаазар, акыр жәанызкы шықәсқәа мҗасуан атҗаси ақьабзи еилажәырҗ.

Иахъа иазхэыцны ацстазаара мѡақэырцоит. Аѡнқәа дыргылома, амѡа қартома, ацха хырттома, акосмос рнапафы иааргома, акомпютер дырхэыцуама, рнапы злаку зеггы заа планла ишьақэдыргэгэоит. Аха, ауафы адэы данықәнагалаз нахыс, ауаа реиѣцаарақәа цсабарала имѡақэтцан, акэымзар заа уртқәа ирызхэыцуадаз. Аизықәзаашьақәа рѣырыцсахуан, зны ибзиан хәа ирыцхьазоз ажәуан, иаха еигъыз афыц цэыртцуан. Атцаси ақьабзи хеибартәауан. Аха иахъа иаакэымтцзакәа иѣиауа атехника, уи иацызхауа атехнологиа акраамта зыѣпышәа иаауаз, ауаа рынхашьа-рынтшыша ианыруеит, реизықәзаашьақәа акыр иархәанчоит, уамак ихамбазакәа, ххатақәа ҳацсахуеит. Хәегәахамтар, ҳарзуеит.

Бла иамбакәа иѣиауа (иамбакәа идырѣиауа) еснагъ ишәартоуп. Леуарсан убартқәа хьаас ианимамыз єнак ус имѡасуамызт. Иныр ауаа рѣы иқазарггы, алытцшәақәа иара игәы дыртынчуамызт. Угәтыха усқатәи хьаас измадаз, ауафы, дуафны ихы аницхьазашаз, амал икызар акэын. Убрахъ дкылыргон ихэыцрақәа. Избанзар ус гәгәак инапы изытцхуамызт, иахьабалак ақәрышь аус ауан, уи архара ианиааз иеазимшәазар, шьта, данбыргхоз фыц цстазаара мѡак дзангылозма, иашәа ихәахьан. Гана дзыниаз иара дақәшәар дышцалтцрыз, – абриабжьарак уи игәы итцхон. Зынггы ицстазаара, баша имѡасызшәа, игәы ахзамызт. Ицѣеишьяшаз шьта уамак уамашәа ибазомызт, далашь-цылахьан акэымзар, иара акыр даншьаҳаз, Тататцқьа, дшыпцхэысызггы, илылшоз маңызма. Уи амч лызтоз, – данызгабыз аахыс лцъабаа дуун, ацара лнапы алакын.

Аиашаз, лара аусеиѣкарафы лыҕылыманшәалахьан. Лашьа ахәшәтәыртаф данышьтаха, телефонла Назбеи дидхәалан. Арақаггы, ателефон ахәсақәа дырзасуа, итахах ахатца инышәатара аены ицашаз еиѣылкаауан. Урт ахәсақәа рхацәа азықартон. Доусы рмашьынақәа рыман, излацашаз ацшаара уафы ихьаамызт. Лашьа ицѣиҳабы

Цьадар дааштылхын, ашыжь шаанза, аңармыкыае акэымкэан, аоны ашәт заазоз лҕы дцеит. Илтэхыз авенок бзиа аңшәмапхэыси лареи идырхиеит. Иара ишаанagara еиҕкаан, Тата аҕара деигзозма.

Лыдәкыан аңхыа х-машынак гылан. Урт лыштыларц, телефонла иралхэан, лхата аңхыа дөеиуан. Ркытаҕы даеа машынакэак амѡан иңшын, имаңымкэан ирыцныкэашаз еилагылан. Уртгы телефонла илыштылцон, уажэы уи азы акыр атахызма, закашы еицыз ракара рмобильниккэа рҕыба иртан. Аха даарыламгылар пхалшыан, ааигэа илым-бацызгы маңызма, лмашына длабаан, зегы аңсшәа ралхэеит.

– Шәарт шәѡыцегь, – Нареи даеа зҕабки даарыпхэеит, – амашына шәталеи! Авенок шәыманы хаңхыа шәгылоит. Хцалап! – нарабжыалгеит.

Доусы рмашынакэа инарталеит. Машына змамыз измаз заа ирацәажәахыан, итацәыз тып рымазар еилыркаауан. Урт аихаразак хәсақэан, ртыпкэа ааныркылеит. Еизыпшны амѡа ианызар лтахын Тата, згәы зытаххуаз арпыск, аңскы идыркызар, лмашына дшынаҕыслак, дмыцакырц ателефон дизасуан. Леишәа усгы атыхәтәанза иахзеиҕкаауамызт. Ажәытәан ҕыла гәыпѡык анеицныкәалоз еиңш, амашынакэа ирыкәтәаз еихабы-еитцбы еиштыагылазар акәзамзи?

Аңстазаара аеаңсахуан анаххәоз, зегь рапхыа хабла иабоз акэын хгәы итаз: ауаҕы иееилахәашыа хазхеит, шамахамзар зхаҕы рыцкыамз хатца дубомызт, ахәса рыхцәеикәташыа акыр иаха еиҕкаан, рхаҕкэа пшзахон еса-aira: аоны акәзар – рыѡныматәа иаха ибеиахон, рчысматәа азәзәашыа, арбашыа, атып азылхра – таацәацыпхыаза еиц-лабрахеит; рыкәаѡра хазын, уи тбаамзар, рыматцурта хазын, рышыма, рызәзәартә, рҕыкәабартә аѡнытцка еиҕкаан, акытакэа рҕытцәкыа доусы руатахкэа рыман.

Идыргылоз рыѡнкэа ирыцклапш рыпроекткэа доусы рхала еикәдыршәон. Аңсшыацәа рзы, ма анаплаккэа ир-

зыркуаз ахыбрақәа рхаҕы иаха-иаха еиҕхон, ак аткыс даҕаак акала иҕсахын, еиҕшыз ҕ-хыбрак шамахам-зар иуҕылазомызт. Агәардқәа еиҕкаан, ицқьан. Адгьыл рьтакызар, раштақәа паркызма угәахәрын. Доусы инапы злакыз иара ихатәын, ишилшоз дазааҕсон, дкарахан ихы ибазомызт.

Аҕстәзаара бзиа аҕаҕсахуан. Аха убасқан зқьышықәсыла итышәынтәалоз атҕаси ақьабзи рчыдара бзиақәа, ҕиара рмоузақәа, ацивизация хәа иахзаауаз иахәлабгон. Анар-котик иамҕеханакуаз иаха ирацәахон, аҕыжәра-зыжәра хәаак рымазамызт, ахәатәхамтара акыр иҕиауан, аиҕабы ибырг чыдарақәаҕы ацажәуаны аҕар ирбон, абзиарақәа абзаза-нтчыра иалаҕых иҕоурамкәа ирныруан, рхала аҕыц чыдара бзиа рзаҕтҕомызт, избанзар еихахатәыз рызмырҕиет. Абри иалтшәахаз арыцхараз, гәыҕдык аҕены еицныкәон. Атрагедия мацарахь Анцәа ххы умыр-хан! Арт ахәыцрақәа зегы ирымҕхаркуамызт, ауаа зыниаз иацныкәон. Урт тынчра зырымтҕоз Леуарсан зегы ртыхәа ааидикылон.

Авария аныкалаз ауа, иахьа амҕа ианыз аҕсрахьы иа-наауаз, Назбеи дахьырыҕшыз атыҕан, ҕыц дгылахын, иуаа иманы. Уажәы лашьцамызт, макьана шыжьын аназухәашаз иаамтан, лашаран, игылаз амашьынақәеи ауааи еилыкка иубартан. Ғыц иааизи дарей ааизыҕҕит.

– Уажәнатә хәицәажәақәар бзиан, – Леуарсан Радмир Алашбеи Назбеи даарыдгылеит. – Рыбла хәахгыло хнейр цәҕьамызт. Хәшкә ишыҕахтҕо хәшхәыпу акәымкәан, дара рҕы ишеиҕыркаауа еиҕш, ҕшьҕы-ҕшьҕыла.

– Аиаша ухәеит, – ҕшьҕы-ҕшьҕыла! – Назбеи дақәшахатын, уи абжыуаа дрымахәын.

– Назбеи! – Тата дааиуан. – Шьта хзызпшыда?

– Макьана километрак бжьоуп. Амашьынақәа харталап.

Амашьынақәа еицырхашьшы анхарта цуҕа тбаа ина-лагылеит. Амҕа ианыз ауаа мацзамызт. Амашьынақәа,

иахагы ирацәазма хәа уаарызхәыцыртә, амѡа ганқәа, ацәытцаргылартәқәа, ахыбра рѣақхәа, – иахьабалак итәхьан. Еицыз арт рмашынақәа, тыпқәак рзырыпшаарц, ладеи-ѡадеи амѡа ианын, цъара азәы ицәхамсырц, акыр рычегәаѡ, ирулак иахьылақәашаз рыпшаауа, илалбаау- аз рееизго, рѣаидыркылақәеит. Амѡа даара икьашьын, ааигәа қәа хәычык аун, адгьыл азы алыжжуазшәа, аѡар анын. Иныхгыла-аахгыло мацара, ауаа рыжәпара иналагы- леит. Аѡоубыт зтәагылаз ашьаѡа иазнеиртә, мѡак ааныжьын, акәымзар шыапыргыларта умоурызшәа, аштә тәын. Аган иаварххшәа, инхыртәаларц иахьдыртәоз ашьаѡа гылан. Уи- гы тәын.

Нареи даѣа згабки авенок наргон. Ахәсақәа урт ирышьтан. Цхәыск даарцылан, авенок аарымылхит. Егьыртқәа рааста ари иаха ирбеиан еиѣкаан, аѡоубыт инад- лыргылеит. Ахәсақәа ацсы ианааихытц, иахьаатцытцыз тыпк рыпшаан, иааилагылт. Ахацәа гәып-гәып иахьынзанеиуаз, Тата лыбла тырхаха ахәса цъабацәа дырзыпшуан. Ан лыда усгыы уаѡы длыздыруамызт, уи аганаѣ дгылан, лыпсы танатцы илзылшәымхышаз ашәы лышәтцаны, акасы еикәатцәа лылахь атәахуа, лхы иакәыршаны. Азәи-азәи неишьтаргыланы, авариа мацарала итәхаз ѡыцъа аѡацәа нырцәымѡа рықәтцара хәдацъал хеыган. Зѡа машәырла итәхаз ахатцә, «уи сыбга питцәеит» анихәоз, зегы деи- лыркааз цъыршьон. Ажәа «абгапцәара» даараза итәулаз, акыр зтәзкуаз бгапцәагәтцәкьан. Уи идышшылоз «сыпсра убандаз!» хәа иархәоз атцакы атцанза ирзеилкаауамызт. Зыцкәын дыпсхәаз ихәазар, уи игәатцанза иштигоз дырын.

Абжыуаа рѣы анышәатара аѣны шыпсратцәкьаз уны- руан. Убас тынчран. ѡыцъа рцәажәабжә уахәзомызт. Шамахазақ акәымзар, иагьеицәажәазомызт. Ацсы ихагылаз Тата дырзыпшуан, лтәца Талигыы уа длывагылан деикәыпсы. Ицъабоз ахәсақәа ацсы иахьынзаизааигәаз рыздыруамызт. Ипцәацәа макьана ихәыцқәазан, раб иагылар рурымызт,

уа арт дара иагырбомызт. Иахәшьак дыкан хәа раҳахьан, илыпшраз рыздыруамызт, егырт дызларылыркаарызеи. Ицсы антәз иара дрымбазацызт, иеипшыз дтәазаргы илырдыраауази. Зегь рылахь еикәын, цәымграк зыбла ихыз дырзеиыргомызт. Ацтәы рылаларц, азә лакәын иатахыз, апсра ашьтахь аитапсра уи акәымзи. Аиашаз, апсрафьы хатцак уи ихы иатәеишьарымызт, аха ахәса рмыткәма иалартцоз иудыруази. Макьана тынчран.

Ахәсақәа даарылтын Ирма, лыпқа Нарагы даарылылган, ахацәа рфьнтә Леуарсан дырзааирц, хазы инагылеит. Иара, урт Нара дзылгаз атцараиуртахь ицарц ртахызар игәахәын, дара даарзааигәахеит. Афны еибырхәахьан, апсрафьнтә атцараиуртаф инеирц. Нара аспирантура лтатцаразы, апроректор ифцәажәар ртахын. Иахьцалак уи иус мариамызт, изқәйтцоз еиыркаакәар заа иаха ирзеиғьын, рөазыкарцаларын.

– Апсылгара хәхьзар стахын, – ихәеит иара. – Хапсақыпсатцәуа хәзиацәажәом. Еиғьзами даеа зны хәизаар?

– Сара схала сцап, ус акәзар, – Нара инарабжьалгеит. – Даныкало иарбан мшу еиылыскаап.

– Убас иаха еиғьуп, – иара дақәшахатын. – Афныка баҳгарц уа хбызнейуама? Ара баауоу?

– Шәысзымыпшын! Ақалақь афы усқәак сымоуп. Сахьыфноугы сынкыдгылоит. Сшаатцәхалак афныка амфә схала сықәлоит.

Азгаб ауаа днарылсуан, хатцеи пхәыси еидымхалакәа, доусы ргәыпқәа рахь инеиуан. Асасцәа тәарц иаарыпхьейт. Арт ишашьцылақәахьаз еипш, азәы ибжыы аатыганы ирмахаит. Хатцак дырзааин, деихабын зигахәуаз азәы, уи Радмир Алшанба иакәын, ифызцәа иманы, анапызәзәарахь днеирц наиабжьейгеит. Арт, мапкышьа изақәымшәакәа, иааилахан, иахьцалак рфьинархеит. Ицсыз инарцәымфазы инхыртәалон, уи ус иапын. Ишгылаз иркуамызт, итәар рыхәтан. Ус иапын. Апсрафьы иааиз убас ихәтаны ирбон.

Илатәәкәеит. Ахәсақәагы аарган, хазы иладыртәеит. Леуарсан, итәазгы, аматц зуазгы, усказ ашыаца иаатцашы- лозгы рыба дхыпшыларц иеазишәон. Цәымграк злаз азә ак итдибаауамызт. Изықәшәаз иашала еилыркаауан ихәартә, зегы рхы мөапыргон. Итәхаз итәқәа, ииашамыз ахымөапгашыа цыргаргы, ак узраҳәарымызт, изықәшәаз итаршә иаман. Ацсылгараз итәамзаарц, рееидкыла иөа- гылақәеит.

Ажәа зкыз ражәа разан. Ахатца җа дыштәхаз иар- банзаалак иргәаладыршәазомызт. Микрофонк рхы ишадмырхәозгы, аназара игылаз ажәак иафымшәартә, итынчран. Ирлеишәаз цыоушыарын. Итәхаз ибзиара затцәык иалацәажәон. Урт дырзызырфны, ахатца итәхашыахаз ззым- дыруаз ихы ахынықәитцаз ицсы ааихыцыз цыишыарын. Ус дымөапгатәын нарцәымөа шытызхуаз.

11

Леуарсани Ирмеи Нара дрыманы Акәа иаалалахьан, амөа аган аҗы имашына ргыла, Назбеи азәы дышиа- цәажәоз ангәартөз. Леуарсан даангылан, Ирмеи иареи рма- шына илалбаан, уи иаидгылеит.

– Иахыа шәабакәз? – Назбеи арт ацсшәа аареихәеит.

– Азҗаб лтцараҗы уск хамоуп, – Леуарсан изхааз даламлацәеит.

– Ахаатәфараз иаар акәхоит, – Назбеи хыаас имаз ахь дниасит. – Тали телефонла слацәажәахьеит. Ианыкәтәҗьоу нас сеитасны ишәасхәоит. Заа шәазыҗатцаз!

– Хазламшәацыз халашәеит, иҗататәу цқьа иаадыруа цыушьома. Закафы аахашытрыда?

– Ахацәеи ахәсеи – уаа хәмык, фөмык. Уажәы уаха атахзам. Фынөажәамшы рзы ацәымза анадыркуа, сгәаныла, цсхәы назаны ируеит. Убасқан цытфөмык шәеицызаап. Ускан араантәы хшәыцнеиуеит.

– Иухәаз хәхаит.

Иааидытцит. Хатцеи пхэыси рмашыына инталан, амѡа ианылеит. Еихаз атцарайурта ашта харамызт. Агэарпц ишынталаз, Нара лыпроректор дахыыказ лыпшаарц дцеит.

– Ахаатэфаразы уаарц уеазумкын! – Ирма лыпшэма иабжылгон.

– Избан?

– Иулшом. Сара срыцны саауеит, уи азхоуп.

– Даеацъаразар агэхъаа скзомызт, аха ара...

– Зегъакоуп – иацахзам. Усгыы хмачны хаарц хаб-жьеимгеи.

Леуарсан, даеа машыынак дақэтэа, ахара дныкэомызт. Иара иааитахыз нагзо, амѡа данызар акэын. Игэапхар даангылон, длыбаауан, амѡан мацк даныцэозгыы убарын. Игэапхоз мѡапго, азэы имашыына дызлататэазауази. Ихата апсқы икымзар, амашыына дакуан, игэы еилахынхэлон. Ес-нагъ деипшзамызт. Убартқэа лдыруан Ирма, псыхэа змамызт уск наимызгозар, иара аѡны дапыртцыр уамак илтахзамызт. Аѡны ихымѡапгашыаз амш еизшаны иман. Дангылоз, напыла аус аниуаз, ашэкэы данапхыашаз, ахэшэ анижэуаз, – зегыы аамтак рзыпцэан. Цъара данцоз имшеизшашыа аены еилеигон, игэабзиара ацклапшышыа мацк ишыакэкьон.

Даныцкэыназ игэабзиара ахынзагэгэаз изымыхъчеит. Уи ус уажэшъта дазхэыцуан. Ускан аус иуан дмаашыазакэан. Ахыта дакыс издыруамызт, ичхауан. Ашоураз, адэахыы ацъабааибозар, хъаасимазамызт. Ацкэынра акырамычхауеи, хэычы-хэычы ачымазарақэа иныруан, рыгэхъаа имкзеит, акыр илаеқэаанза. «Халкахаанза хэешахэхэшэтэра хаздырзом», – рымхэози. Баша ирхэозма?! Хэцэгъа-хабзиа рынагзара апхъа иахмыргылози. Ххы ханашыталоз аамта хцэымцахъази. Леуарсан убри акэын ихыыз. «Ацэа даналцуаз», ичымазарақэа рееизыргахъан. Шыта гэгэала аеыхэышэтэыраз амал атахын. Ианиааз имырхаз данбырг-хоз иабааигоз. Ус ыыхэшэтэра ицалозгыы, ишаахынхэлак, хар рымазамкэа иаазшэа шырбоз, ыыц ичмазаѡхон. Хара

изымнеиуазггы дубарын. Амедицина ауафы игәабзиараз мацк ицхыраафын, аха зынзак иахәышәтәуаз дабаказ. Мацк ацхыраараз иара аҗәрышь бзиа ақәырзтәын. «Амедицина ачымазаф дафоит» рхәон абыргцәа ахәаилатәоз.

Нара, амашына данлалбаа, лаби лани рееидкылара дзымпшзакәа, ахыбра дныфналан, апроректор дишьтәлеит. Заурбеи Еснаҗ-иҗа иҗыҗаҗ дубазомызт. Дуафы цхәфырын, баша хамтанык заҗаҗара дзымтәарыз. Ө-җараиурҗак дрыбжъан, иусқәа раҗәан. Ирлас-ырлас аиҗабыра дрыз-цалон. Ус шакәыз шылдыруазггы, Нара аҗхәа иара иҗыҗаҗ дшыҗамыз гәалҗеит. Амазаныҗкәгаф лҗы еилылкааит курск ахәынҗқарратә пышәара ишахысуаз, иарггы убра дыҗан. Лара уахь дзыфналомызт, ателефон дизасит.

– Мацк шәәаҗшы, хҗаҗәыхак шаасоулак, снейуеит, – дақәиргәыҗит иара.

Ө-районк ирылсны, аҗыҗаҗынҗа иааз импшзакәа иа-бацарыз, адәны рымзк инықәтәеит. Аха иара, апроректор, уамак иенымырхакәа даадәылҗит. Ашә азааигәа игылаз Нара дима, иҗәаихеит. Лара лҗааҗәа шаалгаз еиликаазар акәхарын, даҗәа лекторкггы ашә даалагылан, «абзиарақәа бзеиҗасшьоит» хәа инапы азҗаб иналзышьҗихит. Иахьҗа-лак, уи Нара аспирантура ләазылкуазар дазфлымхан. Уахь лхы анлырха, иара иканал ала амәа дықәитҗар иҗахын. Ус акәымзарггы, лҗара иахьаҗылҗоз деигәырғьон, уи изыҗәахуамызт. Уа аҗыжәара згаз Заурбеи Еснаҗ-иҗа длалбааҗъан, иҗеихаҗгылаз хәҗеи пхәыси днарыдых-хылт. Ргәы иҗаз еиликаарҗ, ма даҗәа зҗаарак дазҗаауазшәа акәымкәан, арҗ, аранза еиҗны ианизаах, азҗаб лҗара иаҗылҗарҗ шырҗахыз усггы идырын хәа ипхьазаны акәхарын, иаразнак аус инапаиркит.

– Икоуп аспирантура х-җәшак. Латәарала, илатәарадоу, аҗҗааратә. Аҗара ахьылҗо акыр хароуп азын, лара иаҗа илзеиҗьуп аҗҗааратә җәша дҗалар. Уи хышықәса дҗазаа-уеит, – иара дааҗымгылазакәа адыррақәа еишьҗаиргы-лон. – Данҗало ө-пышәарак лҗиуеит. Атема алахьуеит,

аусура леазылкуеит. Илылшозар ышықәса рышьтахь акандидаттә диссертация лыхьчоит. Лара ишлылшо агәра згоит. Лақара иазықатқоу, зылшарақәа бзиоу дхәцәмачуп. Шәлыцхыраа! Дызтало ауниверситет ағы знык дцароуп, лышәкәқәа еикәыршәаны ирылтәрц. Адиссертация ахылыхьчо уи атып афәкәзам. Еицәажәаны даеа царайуртәк, атцаратә совет ахырымоу дрышьтуеит. Хара арақә лекцияқәак дрыпхьаларц, саатқәак лахтоит. Аха уи лызхазом азын, даеа усуртәк лзышәыпшаароуп. Атцара ашықәсан ахәпса – 33 нызқь маат. Адиссертация анылыхьчалак, банкетк мѡапгәтәхоит. Уаанза шәеазықашәцәп. Аректор есышықәса ара дахзаауеит, лекцияқәак астудентцәа дырзапхьхоит. Ишәтахызар шәеибасырдыруеит. Хазы шәеицәажәап. Икоуп даеа вариантк. Ахәынтқарра ахарцъла аспирантурахь ирышьтуеит. Ишәтаху алышәх!

– Ачынуаа сгәы кылыртәахьеит! – Леуарсан иаафәцитәеит. – Сыґерылазгалар стәхзам. Апхьатәи авариант ағы хаангылап!

– Шәара ишышәтаху, – Заурбеи Еснат-ица дақәшахьтын. – Уаха акыр еилышәкаарц шәтахума?

– Зцаарак хауазар, азғаб лыла еилахқаауеит. Ма хаап.

– Нас, хәицәажәама?

– Ааи.

– Абзиара шәзықалааит! Сағамыз! Исзыпшуп, – уи дшаацәырцызтәқьа, амардуан дѡафәпалан, днытәзит.

– Харғыы хцалап, – аґены еилкаатәыз тыртәаит игәахәны, Леуарсан иґынеихон.

– Сара сдиплом азы еилкаатәқәак сймоуп, – даатгылеит Нара. – Нас ақалақь ағы ускәак насыгзароуп.

– Хабзымпшуеи! – ихәеит Леуарсан.

– Машынала хәкоуп, ақалақь ахь бцозар бхамгои, – лхәеит Ирма.

– Иағхзам. Шәышсзыпшу здыруанат, тынч сусқәа сзынагззом. Шәара шәца! – нарабжәалгеит. – Сара ахәымехан слеиуеит. Шәысцәымшәан!

– Арахъ баацыпхъаза хбыцәшәоит, – ҫааитәит лаб. – Бгәы ишқаанагаз? Амашынақәа шныкәо бымбазаци? Авариақәа иҫоу?

– Шәымшәан!

– Бзиала бхазлеиааит! – итәала дналықәныхәан, има-шынахъ иҫынеихеит.

Ирма дынтәиртәан, ихатә апцсқы днаҫатәан, амҫаду даз-кылсит. Амҫа тәын, ус иаарлас уахъ дзангылозма. Апшра иқәшәеит мацк. Арымарахъла аҫазара алашарбага қацшь анакы, мацк ицсгартахан, амҫаду днанылеит. Авокзал аҫы алашарбага қацшьы акын, анахъ-арахъ атранспорт ааитцаст. Авокзал аштаҫынтә ицәырцуаз амҫа рыман. Иаалыркыаны «LEXUS» еикәатцәа харакык лаивкыан, зеггы дрылцәраа дلياҫеит. Аштаҫынтә иаауаз амашынақәа ааитцасит, акәымзар уи а-«LEXUS» ргәйдлон. Иааигәалашәеит зны, алашарбага иатцәа анакы, Нара шыжьыказ данааигоз, иара убратцәкыа дшаангылаз. Иара убастцәкыа машы-нак шивкыаз. Амҫа еиҫызтәоз ауаа шәаны ишаангылаз. «Дышцаз убоу? – Нара тынч дцаауан. – Абас иныкәоит, пцкарак иқәымныкәазакәа. Хастудент згабцәа заҫаҫы ршьхьада!..» – лгәы иалан. Заҫантә лара дцоз-даауаз, излалцәымшәарызеи? Авариа иалтцшәамзи ариабжьарак еикәтцәашо, ргәы тҫыаха изышьтаз.

Амашына еилыхара далтны, ақалақь анаҫсан амҫаду аҫы апсгарта иоухъан, ихәыцрақәа анынапхъеицоз. Мац-мац рызгаб ргәы шлыздууз даамҫеханакуан. Игәалашәон иара даныстудентыз иреиҫкәаз дшырхыпхъазалаз. Аушьтымтацәа ахыцақәашаз анырызбоз, акомиссия иалахәыз жәлар рцара аминистр дцарц ахытахыз еи-лылкаарц дышназтцааз. Атцаара иҫазиқырц шиҫахыз цәыригозма, уажәраанза дырзеилымкаацзар. Убас ақыта школ дақәшәеит. Аректор Қарт аспирантураҫ атып шни-кылазггы, иара, Леуарсан, шыта игәы ахымызт, уаанзаггы усқәак дрықәымшәахъази.

Уажəшьта, иара зны дызхьымзаз налыгзарц, иара ихылтц амѡа ахьышьтылхуаз игəы тнагон. Пхьаќа, уадаѡраќаак рыпгыламкəа, аамта царымызт, аус злаз, лара дазыхиан. Апроректори иѡызцəеи рхала лара, дзеипшраз еилка- аны, амѡа дыќəырцон, акəымзар иара ихата ипќа лцара аизырхара дазикырц игəы иташəомызт. Ауадаѡраќаа ракəмызт игəхьааз, ауаажəларра азəи-азəи реизыќазаашьа аханатəгы игəапхомызт. Зны иара убри иеацəизахьан, ус дукгы инапы аламкыкəа дааиуан. Ус иаќа дышуаѡ иашаз даанхон. Ихшарагы убас иаазон. Иќазшьаќаа аихаразак Нара илылаеит. Лгəынкылара бзиамзи. Азѓаб пхьаќа илцəипшхарыз иара дазфлымхан. Длыцхраалартə длыхьзарызу издыруамызт, уигы игəхьаан. Ианиа- аз иара дызхьымзаз атцаара ус ихшаз дахьзарын, убас длыќəгəыѓуан, уи даргəырѓьон. Лымѡаѣ илцыќəсылари? Игəы анаатзызуаз еихаразак игəалашəашаз иман, убри аамтахь дхынхəуан.

Ашкол аушьтымтацəа хараза дреигьын лара. Аб аќкəын ауниверситет афь атцара дыштəитцаќааз, нас атцара шитцаќəоз, акурс афь алеишəа шрымамыз ухəа игəалашəонатц, азѓаб уахь дазимкзеит. Иаартыз аинститут дызталар, аќалаќь агəта иалагылан, уигы азгəеитан, Нара лхы убрахь ирхеит. Лара ѡымшка Аќаа аангылара дшыќаз, ашыќəсан цышəара мтизакəа, абитуриентцəа ѣцəажəарыла ишрыдыркылоз лахəит. Зфь дыќаз ауацəа аашьтылхын, дцеит ауниверситет ахь. Ашəќəтаѡра иацы имѡапысуан хəа илатцырган, азѓаб дларышьтит. Адкылартаѣ дтəан, аудиторияѣ аиѣцəажəара мѡапыргон. Уахь илмыпхьеит. Ианеилгаќаа, лгəы тацсны дыѡдəылтит.

– Усќан ирыхь? – дхəыцуан Леуарсан. – Зегь рапхьа ирыдыркылашаз рыхьзынтца дыртəхьан. Лара адкылартаѣ даннеи, дара цшын, аихабыра рфьинтə азəы телефонла даалхылапшырц ахəара шытəитцозар хəа. Ус ззыќарымтаз рыжəла аѣапхьа «б/х» хəа адырга аныртон, «безхозная»

аанакон. Лаб иҗалаз анеиликаа, «хъаас ибымкын, аинститут аҕы аҕышәарақәа бзыпшуп» хәа, ателефон дылзасит.

Лара уа дталейт, ирейгъыз абитуриент хәа дрыпхъазейт.

«Дычкәыназар акәын», – аб игәхъааигон, уи лықәҕиарақәа ибонатцы.

– Бусқәа брыхъзақәоу? – ахәымехан аҕны данааи, иара лара длызцаауан.

– Ааи! – лгәы тыго даайдгылейт. – Зынгы сахъычкәынам сгәы иалоуп, – лаб ихәыцрақәа илахъ ианылхуан.

12

Уажәшьта хъаа шимамызгъы, Гана ихәышәтәҕы дауижъуамызт. Уи ахәшәтәыртә итыцра акәмызт, дгыланы мыцхәы днаиааиргъы иуамызт макъана. Инфаркт иоура дхықәгылан, ианаамтаз дахъаларкыз ахә ачымазаҕ ишьарц иабжъеигалон акардиолог. Гана дахъышьтаз иҗаз-ианыз адыррақәа иртон, иара далахәзамкәа, аусқәа ахъеиҕыркаауаз игәы тынчмызт умхәозар. Лана лыпсыбаҕ дәықәыртцахъан, иҗахаз ахатца Акәа инышәәтараанзагъы. Лара лани лаби зхәы иатәхәа акрызфоз уаан. Ианакәызаалак наҕынәтә зҕъабаала зхы ныҗкәызгоз, аиҳаразак иуаа иашақәан. Даргъы рқъиара еңныхәак днарҗатомызт, ҕымтзақәа рхылт лнышәәтара ртәала еиҕыркаарц, иқәтит. Ус акәымкәан, урт ихәымпырцызха ара иаарымпыцахар, аустцаара иагъа цқацца иқәныҗәозаргъы, уеиларгъежъуа урымазаауан. Анцәа иҕышьахартә, урт шыта ртып иқәны ачымазаҕ ибон, иара дахъышьтаз есышьыжъ, ацәа даалтцыпхъаза, илахъ-иҕыымшь изатәуан, уаха ацәа ианааимнахшазгъы. Хәзшаз дихәон, ирзаанхаз аусқәа рықәманшәалахарц.

Шыта ирыпгылаз хаатәыфаран. Уажәраанза иарбанзаалак еңныхәак азәы ицәыриганы рмаҳацызт. Апрокура-тура хадаҕынә ауаҕы аңсраҕы дшынашьтыз иара идыруан, убас цәажәарақәак цәыртцазар титцаарц дтас уи иман. Иҗахазгъы апрокуратураҕы аус имуази. Тынчразар

зегъы ирѣахын, иагъа умхэан, уа аус зуаз ихымѡаѣгашъа, иѣахашъа дара рахатыр иацнаѣомызт. Анѣгъы артгъы рыеѣдныхэакэа ахыцэыррымгоз аус аѣыѣкэѣара иаха иарманшэалон. Ауѣѣѣаара ѣыѣ азы убас иаха еиѣын азы, арманшэаларакэа рэазыршэон. Макъана ус иааиу-ан, аха аѣ рызлеизшэа ирызѣэырѣуаз заа дызлаудыруази, иѣэыѣигашаз злеилукаауази. Арыѣѣара иакэшэази дарей, еиуаѣахазма ухэо, еизааигэахар рылшон. Иаргъы ус баша инижъырымызт, дырхылаѣшларѣ далаѣан. Ус акэымкэан, аус бзиа ѣыѣкэѣара азѣарѣ зѣахымхоз иршрыз здыруа-даз. Иара абзиара дакэгэыгуан, убри азын ахаатэыфара рэаладырхэырѣ иѣахын.

– Угэы рѣынѣ, уи зегъ хара еиѣахкаауеит, – иахэшьеиѣы Тата ирыѣныѣэашаз рахъ ихала ателефон дырзасыр луамызт. Ус уадаѡ уа ихамазам хэа длыргэыгын, лхала ателефон дасуан: – Радмир?.. Агэхъаа уахаргахуеит... Ахаатэыфарахъ узхэцныѣэома?.. Иѣабуп! – лтелефон налѣэахит. – Умбои! Хэѣхъа дгылоит.

Убас, лашъа ишибоз, Радмир дакэлыршахэѣын, егырт нас драѣэажэарѣ, дыѡдэылѣѣит. Аены, арахъ даныхэна, лашъа иѣа Иараѣ дылбахъан, уаха уа дымнеизакэа, длалбааит, иаѣахыз аускэа еиѣылкаарѣ. Ачыс рхиатэын. Шэѣы бзиаѣэак аахэатэын, анышэынѣраѣ инаргарѣ. Ѣэадар и-«MERCEDES» аазыхэхэан, иѣашаз зегъы уа иакуан, машъынак хазы дашѣѣалазомызт. Иааихэлахаргъы доусы рыѣранспорт хиан, аамѣа ус иѣан. «Аскэѣи машъына иалаххызи!» – рхэо инеихъан, макъана иабаѣаз.

Еиѣыз ахэса рыхыѣк, рчыс рнапы иѣэыргыла, ана-ара иѣѣкээз инарылс, ахыбра иныѡналан, аѡбатэи аихагылахъ иѡыхэнеит. Аишэа иадгылаз хэсаѣэак рчыс аарымырхит. Ан иналыдгылан, аѣсшэа лархэеит. Лара дуаѡы фархъын уахъынлхыхэаѣшуаз, аха акыр еилызкаауаз шлакэыз удыру-ан, аиҳаразак Ѣали даалгэыдлыргэгэалан, иаарласгъы даулымжыит. Егырт еилагылаз зыѣшраѣа рбахъаз шыѣазгъы,

ирдырзоз пхэыс дрылазамызт. Рцэымзақәа надыркит. Итәхаз иншьан адиван аҕы иахыгҕазгыи инадгылақәеит.

– Шьта анышэынтраҕынза хцар цәгһамызт, – пхэыск ан дналыдгылан, лыбжыи нытцак дахылацәажәоз арт ирахауан.

– Аамта ҳацәцар сҕахымызт, – ан, лыжәәа аанкыла, дындәылылгеит.

– Хрышьталап! – Тата лфызцәа инарабжыалган, илыма лҕыналхеит.

Радмирраа Назбеи дрықәшәан, ацшәымацәак иахы-рыдгылаз инарывсын, ахәсақәа Цьадар дахыпцшыз инеит. Ацшәма хәсақәеи ахацәеи хаз-хазы изталаз амашыынақәа инарышьталеит. Анышэынтраҕы ахатгәын иазааиқәахыаз мацшымызт. Шәтқәак агәы инықәыртцон, акы нхыртәалон, цәымзак аркын, амца зыцраз сигаретк ықәын, аләа алышәшәо. Топк асигаретгыи уа иқәын. Ахацәа ааскыа игылан, ататын иахон. Амтц рхапыруазар абжыи уахарын. Уаха шытыбжыи гомызт. Ан ацхыа дгыла, ахәсақәа ахатгәын инахагылеит. Ан лца инышәыргәы лнапы аақәылшыит. Лылағырз аалрыцқызшәа луит. Егьи аганахыала даахәын, ахахә ианыз лыцкәын аихабы исахыа зныз ахахә лнапсыргәытца нахыылшыит. Фыцәа ацәцәа ас рхагылара лзымариазма. Лгәы цшаауан, лылағырз табахьан.

Тата, лышәт лгәыдымзало, лфызцәа лыма, аамталатәи акәырша дынталеит. Ашәт анышәыргә инықәылцеит. Рыхык инхыртәалазшәа руит. Итәхаз ицшраз ззымдыруаз, изгәакыа-уацәахаз иреипцша, ласкыа иаагылт. Дара рышьтахыгыи цьюкы ааиуан. Иаразнак изеилытцуамызт. Ан илзыпцқәан. Лара зхы здыруаз пхэысын мфашыарада, ақәцра иаамтан аныргәахәшаз, лфызцәа лыцны, алада длалбаан, дызлааргаз амашыына дынталеит. Егьыртгыи налышьталақәеит. Дача фбака машыына цахьан, Татеи лфызцәеи анықәтцуаз. Амашыынаҕы иарбанзаалак уащы фитуамызт, рыбжыи амәа ианыз егьырт ирытырхыр хәа ишәозшәа. Ргәырәа ак акәхарц агыагмызт, изыниаз

еизааигәанатәуан. Ауаџра замана зцәәџаз иркәзшьа цыда-
ран уи ианакәызаалак.

Аџнеихагыла аџаџхьа ауаа уамак ирацәамызт, аха
ишаанагара даџа цытџык ацлакәахьан. Хәхәсақәа
џыц аишәахь рџеира аџсамкәа ирбон, иара усгыы уахь
иџналоз ахәсақәа мацзамызт, ахацәагыи инхыртәаларц
ирыпхьахьан. Хәсақәак ахьеидгылақәаз, артгыы аатгылеит.
Ахацәа лалбаакәахьан, рнапы рызәзәарц нарабжьаргеит.
Атәаразы еимакырта ажәа рыбжьамлакәа, доусы ихы дыр-
ны итыпц ылихуан. Ахәсақәа ианрыпхьа, Тата аџхьа днагы-
лахт. Агәыла пхәыс иахьыдлырбаз рыхџык латәеит. Уа иаха
асасцәа иртыпын ухәартә, иаарыкәырша иладыртәакәеит.
Жәытә иахчысызгыы, џатә иахчысхәызгыы, аишәа иқәмыз
арбаныз. Ас афатә хкы рацәа анутцаз, узлакьысрыз
узымдыруазшәа, иаразнак угәы хытцун.

Уи акәмызт аџшәмацәа уамак ирзыпцшзамкәан
иртааз ахәса ачыс хаа рнапалакра уажәытәкьа уа-
мак изхарзыманшәаламыз. Иаарыкәырша еиқәышьшьы
итәан ауа-атынха, агәыла-азла. Ирыцәтахаз қәра уа-
мак имџацызт, ихәыцқәа раазара дахьымзацызт.
Иашьеихабы итахашьахьаз днықәланы днаишьталт. Рылахь
еиқәызтцашаз рмоур хәа ушәозу. Ус акәзаргыы, иахьцалак
аџстазаара иарџеиахьан ақьабз, атцас, цьабара иташәаз
изгәынкылагахашаз аусмџаџгатәкәа аџнатахьан. Убартқәа
зегьы рхадырштырц, жәларык мџақәызтцашаз асисте-
магыы цәыртцхьан, аха аџстазаашьа иаратәы канатцон.
Асистема раџырхит, инхеит ақьабзи атцаси, иагьџеиауеит,
иатахқәам хәтақәак ацрышәшәо. Хәхәсақәа, зегь рхы дара
ирызхазшәа ахьырбоз, иагьа ргәы иамгозаргыы, рбыста
пашәкәа ааџыреит. Имыццакзакәа џатцақәак рфон. Ртцас ус
ахәон, инхыртәалар рыхәтан. Нас, иаразнак изымгылакәа,
излатәаз ирзыпцшын.

– Иахңеипцшызи, цьушьт! – зыпцсы ааитазкырц, рышьтахь
кәардәкәак инарықәтәаз џыцъа ахәсақәа руазә лыбжьы

Ирма иаалахаит. – Сара азә иаазара заҕа исцәыцәҕьоу, лхәыцқәеи лареи илыпсыхәи?

– Шәара ишәыхыи? Цаара пхашьарам, – Ирма, мацк даахьахәызшәа, эжәйтә шәы зықәра акыр еиханатәуаз ацқәыс ҕа лахь лхы налырхеит.

– Сабхәында айтцбы иакәымзи ирыцқахаз, – уи лылахь цқьа илзышьтыхуамызт. – Иара иашьаҕыи дтамхахьеи, ацқәын хәыцы дысзааныжыны.

– Уи итәы смахахьеи, – Ирма бла гәыбзыц ацқәыс длыхәапшуан.

– Закәйтә цкәыноузеи иҕадырхаз! – лыбжыи хаа-рак атдамкәан, ажәйтә шәы зшәыи илыдтәалаз ацқәыс тәамбарак лҕықәын.

– Абаапс, морфинистцәак, ма цкәына бжыисцәақәак дрыднагалаз цышәымшьан, – излауаз ала Ирма лыбжыи лҕацшылареи цшқан, ицәырылгаз иаха еилыркаар акыр еизааигәанатәрыи цылышьон. – Башаран коллець иалгақәаз роуп. Ацскы зкыз Тырқәтәыла еихау атара далгахьеит. Машәыруп рызынтәык зықәшәаз.

– Хы!.. – илахауаз даараза илгәампхазт, уи ацқәыс дфатцнарқан, дышиашаз ахыбра дныфнацкеит.

– Шьта хылақәап! – Тата инарабжыалгеит. – Абзиарақәа рзы хайдтәалалааит! – лхы егырт ахәсақәа инарызылрхеит, дарҕыи асасцәа, ишырзыпшыи мфашьо, адрухәа ифарыцгылеит.

Татараа ани ацқәыс, ажәйтә шәы зшәыи, иаалыдгылеит дрыцқашьаны. Илархәашазҕыи цқьа иакәшәомызт. Лара уи гәалтан, даарыдхалейт, аишәа штацәыи збаз аматцуцәа, ақәчага дрыцқьарц, иахьааилаҕежьыи дрыцхыраарц лгәы иҕаки дышгылазҕыи. Шьта ахацәаҕыи аишәа ифохытцындаз ргәахәуа, урт рахьҕыи инапшуан. Радмир иҕацхьа иҕахаз ианшьак диҕатәан. Уи ускатәи рцәажәара иеалаирхәуамызт, аха иара идтәалаз абырг, иаха аибадыррақәа дшырзыманшәалаз мфашьо, даакәымтцзакәа

Радмир диацэажэон. Алафхэара бзиа избоз ара иахьа итыпмызт, Радмир иеынкылан, ани абырг зёлымхарыла дизызырѳуан. Уртгьы убас инытдак еицэажэон, ирхэоз изыдтэалаз ирахэзомызт. Амацуцэа ракэзар – ачанахкэа ахьыкэырхуаз, иахьеикэыртдоз рышьтыбжь удырхуаумызт. Даараза тынчран, убаскан апсраены еипштэкьа. Уафы ититцаашаз аамсташэаран ари.

Афны, ашта ирхатэаз адэныка тынчра аилагара иадыргазшэа, шыафа гэгэала афныткатэи амардуан азэы дышлыбаакьоз анраха, зегьытэкьа ракэымзаргьы, абжеиҳарафык уахь инапшит. Аиҳаразак Татараа рыхшыѳ уахь ихан. Хыхь, аишэа ахьгылаз, арт аныѳналоз рчыс аарымызхуаз, уамак зыкэра ыкамыз апхэыс лакэын лара, азхыт даанахэазшэа иаадэылкьаз. Апхьа араантэ уахь иныѳнапкахьаз ани апхэыс кьаф ццакы уи длышьтагылан. Убри илырцэымызкыз апхэыс ґа гэынамзара ажэакэак анаацэырылга, лыбжьы, амашьына абжьы хэаеыга аґаф ибааны ипжэазшэа, илхэарызи хэа ипшыз рхы иалазомызт.

– Ан дарбану?!.

– Сара соуп ан, – Тали лыбжьы аарла иаатылгеит.

– Уаха уи ацкэын амашьына дакэтэаны зымбароуп! – лажэакэа хызатэ илфэыткьон, иззырхази илыцзи еикэыпсы иаанхартэ. – Авидеонґамґа сахэапшит. Сашьа имѳа пґтэаны даангылан, иразкы избейт!.. – илхэашьаз акэын ицёоушьарыз, лажэакэа рґцакгы гэгэамкэан аха.

Ус дук аґып икэызґаз акэханы, лиаша узавамло, ашырхэа лышьхэа даакэгьежьын, ахыбра дныѳнапкеит. Ани апхэыс кьаф лакэхын, «нас, шэыцкэынцэа ракэу, хатыр ду зманы иканы, хачкэын дґазырхаз?» – лґапшылара гызмал ґауан. Лызґаара аґак лоуаанза хэа лцэымг пьшэарччашьа ааузымычхауа, даапшуан, нас даакэтэи, уигы днахынхэит, аха илцашьази! Леитґабашьатэкьа лныкэашьа тэамба ианыпшуан.

– О бара! Ари Мацью илыхьхи?! – Татараа рнаѳсан мацую пхэыск лыбжьы ныґцак ицьалшьон, апыхьа мацэыс

иаацәырцыз, нас дынтадыд аңхәыс илнытцахәашашахаз уамашәа илбон.

– Учеиңыка зәаутцаз ас уиацәажәар намысума?! – даеа матцуф пхәыск аңхәтәи илыцлырғзуан.

Ахацәа җагылаанза хәа импшыкәа, азнаказ иааила-хазаргы, Татараа ашыаңа маң иаатцытцит. Аңсра-еиҗаңсра иакәшәаз ихәда хеышыа еиғымкәа, еикәшәы, ауаа рылапш хызатә ирылтәраа иниасит, рмашына ахыгылаз рхы азырха. Ыадар уа дааихъан, ашә анырзааирт, шыамтлахә ирзеихымгоз ршыапы дырхәазозшәа, амашына хараки инталакәеит. Ажәак азәы илыхәылшәомызт, даеа җыңыа ахацәа рзааианза. Назбеи имашынахь днәиуан. Аңскы зкыз Ыадар амҗа днангылеит. Р-«MERCEDES», Гәымста аңа иныкәс, аҗадара иҗаҗалан, ашыа мҗа иашарта ианылахъан, аңсеивгара лмоукәа иааззымычхаз Тали атынчымытра ааилалгеит:

– Сара уаха сшыаҗа арт ирзеихызгом.

13

Ажәҗан ңтаңк хыломызт, кәак злаҗытшәарызеи. Адгыл җан, еикәышышьоит хәа ргәы иалан. Аңыхәкәа дестынла аңыкәреи лартцомызт, азысаамтаңкәа иахәартә. Иахы-цалак, аҗны утрак, бахчак змаз, жыы хәычык еиҗазхәхыз рыдгылкәа цәаакызар ртахын. Азыкәтәара мыцхәы иахтәышытрамызт, уи азы хәхиамызт. Убастәкәа ихъуан Леуарсангы. Ирма лутраз азы лызнейган, лутратых аңәаакыра аглыжъуамызт. Иара еиҗеихәхыз итлакәа ахыамкәаз ртыңан сынтәагы аҗыцкәа еиҗеихәит. Азнаказ аңыткәыр цәырцын, абыгкәа зхәит. Ршыапы акит шихәоз, абгыи еилҗаауазшәа аниба, азы датцаланы игон ирытцеиҗәарц, аха дара ршыапкәа еилыңсаахъан. Ана-ара иахыаидгылоз, ауаа ирхәоз акакәын. Ақәа млеиртә, аңҗеи аңстхәеи еилыз-цоз аурыскәа ракәын, аолимпиадаз аңхәкәеи, амҗақәеи, ахыбрақәеи рыргылараз амш бзиақәа ртахын, анхацәа рыдгыл шабозаргы.

Абғанч зауад хәыңы аағымғылазақәә аус ауан, уи аалытц иааипмырқьызақәә КАМАЗ-ла, КРАЗ-ла иқәыргон, Леуарсан ағнытқәа дығнатәан, қьаадқәак еиқәиршәон. Ахаҳәңеыга ихы аатнақьон, нақ наскыа иаҳағьы абжыы цәған. Ааигәасигәә инхоз анхацәә цтәык шығымхыкәә из-лааиуаз зны-зынла иааизеилкаауамызт. Иара данычкәыназ ааигәә аус ауан абғанч зауад ду. Ақәара хаҳә ытқхны, вагонеткала иааргон. Авагонетка реицраҳәәкәә ғба бжъан иаағымғылазақәә, 25 шықәса ахаҳә ытқхра ахымғапысуаз, зақа дгьыл ықәыргазеи! Қарт иргон, аметро аргылараз. Капеик Аңсны иазаауамызт. Хавтономия Қырттәыла ССР иалан, адгьыл ара ирхатәны ирыпқьазон, абғанч ахә ршәозма?! Уажәы иахыцалак, аолимпиада аобиектқәә рыргылараз иахыргоз, абғанч ахә хәә, хреспублика абиуңьет қарақәак қамлози.

Ара шыыбжъонза дықан иара. Механик бзиақ диман. Атехника еиқәыршәан еснағ. Ақ шаағхалак, иаразнак ахәта ампсахуан. Убасқатәи аус зуаз ахәтақәә тқааны иман, иуашәшәырыз злеипсахшаз заа иаағаны итәахызарц, Леуарсан игәиғанитқон. Дзықәғәығуаз ауағы дахьынзаимаз, иара игәы тынчын. Цъара дцозар, шытаҳықа иусурахь дхьамқшзақәә амға дықәғылон. Леуарсан, уи ауалафахә бзиа иоурц, ашәкәы еиқәиршәалон, иара излаилшоз ала. Аха аиҳабыра ус еснағ иақәшаҳатхомызт. Арахь иеипш аусуғ иңшаара уадағын. Дманшәаланы дпцыхьашәазар ақара, уи диеиңахуан.

– Аолимпиада амғаңгара ағазықатцара гәыкала аус азыжәуеит, – амеханик Иуана ихәта итәала Леуарсан дирәхәахуан.

– Уи зыбзоуроу уара уоуп, Иуана, сара сзакәыхи, – ихәон Леуарсан. – Аус зуеит азы, хнаплакы маң саахылаңшуеит, ақәымзар аолимпиада хәә узғу сгәы азтәзам.

– Избан?! – амеханик иңьейшьон. – Зәкәытә хтыс духозеи! Адунеитә қакы змоу уара угәы азтәмкәә ишқәкалей?

– Аолимпиада акәым сгәы зызтам. Иара ахьымѡапысуа
абра хзааигәа ахьакәу ауп истахым, – Леуарсан тынч атам
ихәон.

– Избан? – амеханик итцегь иѡеишьон. – Уи угәы азду-
зар акәзамзи?

– Краснаиа Полиана хәа изышьтоу, иахьатәи аурыс
бызшәала ииаугар, иаанаго удьруама? – Леуарсан ихы
акәырпс шәкәык хаиртәауан.

– Даеакала уи шѡакалои?

– Атоурых цкәа иузымдырыртә иузынкәахьейт, умбои.
Убас атамгылазашьакәа картцит.

– Иахьцалак?

– Краснаиа Полиана – Кроваваиа Полиана.

– Ишѡа?!.

– Уаазѡлымхәхеи! – инаиабжьейган, икәаадкәа ааиз-
га итәахит, уахь ирылаимтцаз ѡбака бгъыц ааидикылан,
дындәылцит.

Изымыпсахуаз и-«Жигули» дынталан, иапхьака иноуи-
жыт а-«КАМАЗ». Аидара иатцакь амѡа иананыла, иара, уа-
мак дазааигәацәамхакәа, мацк дааитцасуан. Аидарамѡан-
гага, ихаккала иапхьа иахьгылаз, иаргылоз асаба иара
ахата цкәа иунарбазомызт. Лѡеикәатцәа уи далахар –
еикәлымтха имашьына аѡштәы аѡсахрын. Нас, асфальт
зыкәшьыз агәарабжьарахь ианкылс, ускатәи абыб хаччало-
мызт, еиужь уи амашьына ду дашьтан. Амѡаду ианазкылс,
«КАМАЗ» амраташәарахь ахы архейт, иара амрагыларахь
ихы кыдын.

Аѡны даазон, Гана игәашә Ыаадар и-«MERCEDES»
хәхәа иадгылаз илапш ианытцашәоз. Ыаадар иаб дшааигаз
агәра Леуарсан изымгейт. Арт амшкәа рзы уи ахәшәтәырта
дтытуан, иара угьы, ахәшәтәыѡцәа дышдыргәыгуаз
акәымкәан, дтахацәейт. Леуарсан дахьынапшуаз иѡа Аѡсар
дибон, агәарѡ дшыкәгылаз. Уи аусурахьынтә заа даахт.
Мацк ишьапы ааитцшьюа, аѡныка днеиуан. Аб имашьына
игәашә инадиргылан, шытахька даахынхәит, Гана игәарѡ

дынталарц. Уи ила ари дадыруан, иахьтәаз иаакрымҗымын, аҗамырцәҗеит.

Апшәма сасцәакәак итазар – аматцуртаҗ изланеига-шаз ашә ахь дымнеикәа, акҗафра дныфналеит. Уа уаф дыфнамызт. Уи зҗапшыыз аматцурта еитцых ашә ааирты-зар, Гана уа адиван абҗа дкыдиалазшәа дықәтәан. Цәдар аназара иқәгылаз, зекран тбаазаз ателербага ихы азыр-ха, аматцурта агәта дықәгылан. Гана ари дҗаихатцгылеит, апыхьақәа реипш деилкьаза. Рыхык апсшәакәа анааибырхәа, апшәмеи Леуарсани адивани хазы игылаз акреслеи инарықәтәеит.

– Убзиахәха укоуп! – Леуарса аишәа иқәыз апарақәа илапш нарызцеит, ихшыф рзимышьтызшәа кәитцазаргьы.

– Хар сымазам, цыушҗ.

– Иарат иихәои? – уигьы дизтаауан иара, абгьы апагыи иргәабзиараз телефонла есымша ишеиликаауазгьы.

– Макьана ус... диоуп.

– Аустцааф уаха дизнеихьоума?

– Даҗазнык дитааит. Аха иҗыцу еилылкаауеи? Деталь-қәак тылтаауан. Сара сызлахәапшуала, ухшыф ззумышьт-цәакәаша. Сара саалыпхьан, «апрокуратураа шәҗы шәахаргом, ачкәын дахьынзашьтоу дыхташәымкын, шәеи-нымааларақәа игәабзиара азышьақәыргылом», – хәа лас-хәеит.

– Лара?

– «Аустцаара убас имҗацгәтәуп, нас уамак иҗырхагам-хартә» хәа салхәеит.

– Иаанаго цқьа хазхәыцроуп, – Леуарсан игәы бжьа-жьон. – Аустцаара иауалу – хәыц-хәыц зегьы еиҗырпшны, ашьауҗа аиқәыршәароуп. Азакәан уанаҗашәа – аныха уаҗашәа акоуп. Ус зыхьыз изҗлымхарақәа зыхьчаша адво-кат иоуп. Ус иҗеиу азәыр дузыпшаауазар.

– Нас, мҗас ишьтаххуеи? – Гана дтаауан, аха атак хьаас имазамызт, мҗас дызнылоз иара изын избеижьтеи уажәы акәызма.

– Аус ххала итцааны ихамазароуп, дара хамѡақәыртѡ ақәымкәан, хара имѡақәахцартә, – ицьюшьақәашаз Леуарсан дрылацәажәон.

– Иаабан, – Гана акы дақәшахатын, аха Леуарсан уи цқьа изеилкаауамызт.

– Уи, Фатима захьзу, аус абаналгахьюу? – иара инытцааны ак иахақәар итахын.

– Рѡыцъегь еипшны ирхароуп хәа лхәон.

– Уара уи уақәшахату?

– Сыздыруам, – Гана данаахәыц ижѡахыркәа ааирцысит, лкаак цқьа дшазымнеиц Леуарсан ирдыруа. – Арт афымшык дызбароуп. Илхәо сахашт.

– Сара сахьахәапшуа, – Леуарсан ихатә лкаакәа иман, ипцстазаратә цышәан, – заҕа аус ухала иузтымтцаауа лара илзеиҕьуп.

– Избан?

– Лара ишылгәапхо аус тылымтцаауеи.

– Избан? – Гана иахаз изеилымкаакәа дыҕкамызт, изтцаара атакгы уамак дашьтамызт, аха имѡатәшәа дтцаахуан.

– Уажәы уанлыѣцәажәо иубартахоит закәытә мѡа иашоу лара дзынгылоу.

– Ари атымитыша ханбагытцуа, аа?! – Гана ихы амца аркызар арцәаха анимамаз аамта дтагылан, аха итцаашьа иахәоз – уи атымитыша дыштытцуаз идыруан. – Цьадар! – иҗа дааирзырѡит. – Баша угылоуп, уцалар иаха еиҕын. Заа умҕежьюази.

– Аиеи! – Цьадар аишәа аҗара аакәихын, дыццакырц иаб ишиабжьеигазгы, ашьшьыхәа дындәылцит.

– Дабацои? – Леуарсан Цьадар имѡаз дазфлымхан.

– Назбеи аҗара изигоит. Цәҕатак уа иҗшааит.

– Аҗсататә ухәда иқәутцама? – Леуарсан уи уамашәа ибон. – Уи рзаазгаша ирзааигәоу уаѡ дрымазам хәа уазхәада?

– Хәқәшәеит, шыта иҕахцои.

- Аңыхъа еипш ирыдрымкылар?
- Иаабап.
- Узфү рзеилымкаар хәа сшәоит, – Леуарсан азы дзаапшылозшәа ихәта игәы иабон.
- Изласылшо ала срыцхраар стахуп. Ус иаха сгәы тынчуп. Избоз ауафы дтахеит. Дачеакала хашпаныкәои?
- Уара иутаху бзиоуп, – Леуарсан дфагылеит. – Уаха уахь ишымцара хәа ахәсақәа еибырхәон. Аңсхәрафы хцома?
- Уара ихабжьоугои? – Ганагы дфагылеит.
- Сыздыруам... Шьта пхәыск ак лхәеит хәа...
- Убас ауп Радмир иихәаз, – адәахьы индәылтцыз Леуарсан Гана дишьтагылан. – Пхәыск лыҗелызынымкылеит хәа хара хтәы нахагзап. Уара ухәцымцан! Иулшом.
- Исылшароуп, – Леуарсан ифәинеихеит.

Гана игәрп даятыт амфә ахьааихитәаз, Леуарсан игәашә днадгылон. Гана игәрп хәан, еиха аанда-ла итахкаан, афнқәа убон акәымзар, агәрпи аштеи ирықәгылаз акы улапш иташәомызт, уеазтцәылх хықәкыла унампшуазар. Леуарсан иаб игәрп зләтеикыз аиха қата аанхеит. Афнытқа ахәскыын аашьа убла ихгылан, баша акы ықәгылазар акәмызт. Арахә исуан азы, аибашьра ашьтахь Адлерынтә иааигаз аиха қата фыцла анхартә теикит, амағ аанда анықәига ашьтахь. Иахьатәиала усқан уи иахтнитаз уамак ыкамызт, аха иара ианааихәоз ахәпса архара абане-иуаз? Мал дук ахтнитазар изафызан, аха қсыхәа имамызт.

Макьана аҗены заан. Иагьа умхәан, апхын мшы дуун. Иашьына игәашә ишадгылаз, иара агәрп дынтәлеит. Ирма усгыы усурантә дмаазацызт. Нара, апсшьацәа ахьынзарацәаз, Тата лыдәқьан дытагылан. Уи леипш зыламыс цқьаз дмачын. Излауаз ала, афны лхы ааркәылгарц дашьтан. Лцара ахә лзырхауазар лбон. Лееилалхәар-лееилалцар акәын. Дызгабымзи. Аусурантә енак дааурыжьыр, афнеилыргара дахашәаломызт. Лыхшыф мацара акәмызт, лыбаф зынзак дацәаашьомызт. Аб ипқа игәы лыздуун, аиашаз.

– Иахъа заа уааит, излазбо ала, – иара акѣаѣрахъы дахъыныѣнаѣшыз, Аѣсар акы днаѣхарѣ уа дтѣан.

– Алашара дырѣѣан, аус хзузумызт.

– Да, – ихѣеит аб, уи афымѣалашара знапалакыз ирусушьаз уаха иара изеилкаауамызт. Арахъ аамѣта убранза инеихъан, лашарада аусхѣарѣакѣа аус рызуамызт. Атехника ахархѣара иамѣханакхъан. Хѣаитѣахараѣа зыхъъаз зегъ раѣхъа иаѣдыргатѣымзи. – Иараѣ иѣы узнеима? – ихѣыѣраѣа днарыхан, ачымазаѣ дитѣауан, уи избаха Гана дшыѣѣирѣшхъазгы.

– Уаха уахъ сызѣозар хѣа сгѣы иѣоуп.

– Уаха избан?

– Ахѣсаѣа аусышьтыр, уаха сара сааихылаѣшып сгѣахѣуеит.

– Уа уаанымгылахуаз!

– Ыѣадар Акѣантѣ данаауа, сиѣны сѣоит.

14

Уи ашьыжь Ыѣадар аѣыѣахъ дѣан, иаби Нарѣи аусураз аѣалаѣ ахъ иааигѣит. Аѣарашыѣѣс иалагаанза, азѣаб адѣкъан дыѣагылан, есѣымш лѣылыѣсахуан. Аѣхынра иалагзаны, аспиранѣураѣы лѣара ахѣ лзырхѣауазар хѣа даѣгѣгыуан. Аѣсшьара мшѣа рзы линститут даѣѣалон, иѣыѣыз ак лзеилкаауазар, ма уск азы дырѣахызар хѣа, Гана иакѣзар – ахѣшѣѣыртѣ даѣѣыѣиѣѣеи, есышьыжь усура даауан, шыѣбжъоншьѣахъ аѣныѣа дѣон, инхарѣа иѣѣагхаз днахаахарѣ.

Иара аустѣарахъ азнеира дахыѣѣакуамызт. Аѣкѣын дышьѣан. Иѣахаз иѣсхѣра рыѣгылан. Апрокурѣураѣы аустѣара ианакѣызаалак игѣагѣон, акѣымзар устѣааѣык, иѣи икѣадыри еикѣѣѣа, дласуа дызбахъадаз. Уаанзагы длызнеихъан, диѣѣымшѣеит лара. Иахъѣалак, убри ахыбра иаха игѣы иѣаххуан. Фатима дынлыѣѣѣаѣѣарѣ иѣахын. Иара, ихала дылзымѣар, дыррак илѣарѣ лара диѣхъозма.

Иус ихала дашьтазар акэын. Зтаарак лымазар, – аа, диң-хьацэарын, иара ифылхрызи умхэозар.

– Фатима боума? – адэқан афнытқа аишэа еицарса аусуцэа рзы игылан, убри дадтэалан, ателефон данасуаз.

– Ааи! – лыбжы иахауан.

– Уа снеир стахуп.

– Уааи!

– Уажэытэҕьа!

Иара дѳагылан, аҕэардэ абҕа иҕицъак аакнихын, ишэцэ дындэылтцит. Амѳа дшангылаз, иаҕхьа ааибаиркит. Амра кажжы иҕхон, ихэлаччарц атахызшэа. Амш бзиақэа зауз аҕсшьацэа, ргэыхэтэы иахъзашэа иҕхьаза, амѳа ааѳтэаны рыдэқан инавсуан, рхы амшын иазырха. Ашьыжъ фатэқэак аазхэарц зтахыз адэқанқэа ирызнеиуан. Дара рыдэқан иѳналозгыы уажэнатэ имацзамызт. Уртқэа-егьыртқэа гэынх-этцыстала иныруан, акэымзар ибла уамак иабазомызт. Убри аэны иаха инырызшэа игэы иабатэҕьон, амѳа дшангылаз-гыы. Ишьаѳа иҕхьазарызшэа, ашьшьыхэа ақалақъ мѳаду аган данын иара. Егыи аган шықаз машьынак аангылт.

– Уабацо? – ахышэ афынтэ Радмир дцаауан, аха амашьынақэа рыбжыы иудырхауази, иқыышэ аихыхшьала изтцаара ари еиликааит акэымзар.

Гана ибжыы ҳаракны атак ихэар итахымхазт, акы имы-сырц, днаҕшааҕшшэа амѳа ааиѳитэон. Уи дааиаанза, Радмир имашьына даатыцын, ипротез ааитцшыуа, аганаѳ днеит.

– Уабацо? – ҕыц дцаауан уи.

– Фатима дызбар стахын.

– Лара улбарц лтаху, уара зтаара умоу?

– Сара лара дахьнеихьоу еилыскаап сгэахэын.

– Саргыы слацэажэахьеит, усымшэа аус тылымтцаарц.

Иаргыы ихароу ыҕоуп лхэеит, уара.

– Ус шылхэаз зымдыруеи.

– Ирлас-ырлас улызцома? Хэыц-хэыц ухала зегъ тутцаароуп. Ихарамгыы ихароуп думырхэароуп. Адвокат заа дышътухроуп.

– Сгәы иҫоуп.
– Аңсхәразы иҫыцу акыр шәалацәажәахьоума? – Радмир уигьы даазфлымхәхейт.

– Ишаххәаз ауп.
– Ааи! Уа пхәыск илхәаз хәзгәаар, аусқәа пхастахтәуейт.
– Аңхәыс – итахаз диахәшьоуп, умбои! Иахьцалак хәхәсақәа цар ртахзам.

– Иаангылагәышьааит, нас. Зны ацәымза адыркхьейт. Амыцхә уқьақьаргы хәтыр ақәырцазом. Хцап ахацәа!
– «абзиараз» хәа инапы шышьтихын, Радмир имашьына дынталарц, ашә ааиртит. Уи анталара ус изымариамызт, ихәтыркәтцараз дтытит акәымзар.

Гана дышнеиуаз, аңьармыкьаҫ даныназа, уи иаваз амфала апрокуатура ахыбра днадгылейт. Дныфналазар, цсы зхаз уаф дибомызт. Рхы русқәа ирықәырцс, руадақәа ирыфнатәазу, зхытцрак иафызаз уск иқәнагазу изымдыруа, Фатима лышә даахейт. Ивцраазшәа аниба, игәабжьынацәа ырхәа азқәала днас-насит.

– Шәлеи! – иаагеит лара лыбжьы, иаафнашылаз дфайхатгылейт. – Шәтәа! – лаңхьа афәардә наилырбейт. – Шәусқәа шцафоу? – иара акы дазцаанза, лара лызцаара хиан.

– Хшыфкақәоу еилыскаарц смааи, – иара дпышәырччон.
– Ацәымзақәа рзы шәеибабақәома?
– Иаарлас аңсхәразы хцоит.
– Ахаатәфараз шәгәы ндырхазшәа саҳаит.
– Уа уамак егькамлейт. Згәы намзо азә дцәырымцыр ауам, – излауаз ала ихьаиршшон, усқан тхәцъра иангылаз уи аңхәыс лхымфәцгашьа згәаңходаз аха.

– Ирхәо-ируа харгы хәзфлымхәауп, – лхәейт аустцәаф. – Ихаҫа апрокуатураҫы аус имуази.

Уажәы аустцәаф иаацәырылгыз Гана дзазымхәыцзейт, акәымзар арт ари аус архәуҳаура иашьтазамызт, Кацба-иаа иҫахашьахаз заҫа ауаа ирылатцәоз аҫара, аус ахь-

уаз рахатыр лакеуан. Убарткәа зеггы Гана еиликаарын. Арахь аустцаара ахатабзиара ахаракыра иамаз злымха цыгеамыз идырхатэын. Урткәа зеггы еснагтэи процесск иафызаха имоакедтатэын, мчыла избаз акэны блак ихымхаларц. Амала, иагьа ус дырмазарггы, анс акэзу, арс акэзу, аустцаашьакәа анапщәа акы ахырымхәаакәа изынхомызт. Казшьарбагас иартозггы цоурахомызт.

– Иара изааигәоу зака цтәыда шәрыдыркыло акара, аустцаара хзымариахоит. Дтәктәуп хәа иаакәгылар, хара хзырғагылазом. Шәарггы аус рххатэны ишәоуеит.

– Хара – уи ишца?

– Арака ачкэын иус збаны дтаркыр, уи шәара шәакәшахатхома? Иреихазоу аусзбартахь ашәкәкәа рышәтароуп, ғыц шәалагоит. Убри азын, аустцаара араион ағы иахынзахамоу ирцәатәуп.

– Сахьахәапшуа, Иарат зегь ихаразшәа аускәа цоит, – Гана игәынамзара ацыхәтәан иаацәыригеит.

– Ауафы дтахеит, умбои икалаз, – лара ари еилылкаауан. – Дтамхазтггы, даеакала хцәажәон. Аус хармарион. Ианакәызаалак згәы намзо уафы дкамлароуп. Аус атыц икәахцеит хәа хкәаадкәа анахцәахлак, иашшуа ихашьталар, ғыц ицәыргатәхоит. Уи уафы итахзам.

– Излауала хрышьтоуп, – ихәеит Гана, амца ирцәарц мацара акәымкәан, арыцхара иакәшәаз дрыцхраарц итахны.

– Азбартахь инамгазакәа, аус хәашьа бымоума? – лара дзызпшзамыз иара дазцаауан.

– Азакәан еилагара ыкамзар, аус хызфон. Ара азакәан еилагара ыкоуп, уи цәгьара усуп хәа ипхьазоуп. Азбартахь аус хмышьтыр аузом.

– Да!.. – Гана луанытә даакәыпсычхаит, антггы артггы рырххара дышзахымпоз ааихтәшәан.

Азбартағы дцар цәгьа имбо, апрокуратура ахыбра дыфдәылцит. Аштәф даатгылеит. Араион азбарта аихабы лғы днеир акәхон, макьана аустцаара нымтәазацызт,

збафык инапы ирзанцазомызт, ақбаадқәа ирапшәымаз Фатима лакәын. Игәи-игәи еилапшуа, аплатантцлақәа дрытцала, амфә данын. Аустцаара имфәапнагоз адокумент еикәыршәарақәа иара ихшыф рызцазомызт, ахтысқәа, афактқәа еишьтаргыла изеифырпшуамызт. Адвокат диңшаарц, Радмир баша иабжәаимгеит. «Ихарамгы ихароуп думырхәароуп», – аа, уи ишихәаз! Адвокатцәа ртәартәи азбартәи хыбрак ифнан. Уи ақалақь амрағашәартә аган иадын. Ителефон иңыба иаәтигеит.

– Ыәадар?! Апрокуратурантә аабжытыртә сануп. Иаарлас узааиуама?

– Хабацо?.. Хароу!

– Адвокатурахь.

– Уажәытәфәа.

Афьырмакьахь амашынақәа рынталарта азааигәа Гана даатгылеит, иңа даацәырцуазар илапш наикәшәарц. Егьи, иаарлас дизааирызшәа дшақәиргәыгызгы, уи имашына аб илапш итәшәомызт. Амфә ааифцәа, егьи аган давцала ифәнылеиха, дзыңпшыз а-«MERCEDES» хәхәа аацәыртцит. Аб инапы иңа иирбеит, дықәгьежь дихьзарц. Уи ласкьа, ацьармыкьа агәашә афәпхьанза, длеины дхынхәуан. Гана дыңшзамызт. Амфә дшаныз, рмашына иапхьа иаангылеит.

– Атауар аарган, иақәахуан, – ихәеит Ыәадар. – Уа игылоуп афнытқәа. Зынзак умыццакүазар, иааилхаргар бзиан.

– Хнеипи, нас! – аб дақәшахәтын.

Адәқьан афнытқәа азхаз акоробка хәычи дуи еикәын. Ахәхахәтцәа, урт инарывс-аарывсуа, акраахәартә инадгьлон. Нара дласы урт рыматц луан.

– Парламентк сыти! – ашә иаахытцыз, зегьы днарывсын, Нара лтауар қәцарта днадгылеит. Нара уи дизхьампшкәа, ацәахәа икәгылаз рыматц луан. – Парламент бымазами? – дцаауан иара. – Сыццакүеит, бара. Парпламент азы сгылазаауама? – ибжы харакымызт, аха дылфьтцуамызт. – Исхәо аабырхәи!

– Абар Парламент! – аңарақәа имылхын, ағырпы не-
илыркит. – Сшәыҳәоит, даәа зны аңсшәацәа рғаңхәа шәхы
шәмырңхашьарц!

– Унеҳ! – дыфдәылкьеит.

Тата акоробкақәа хыртуа, иаразнак атауар ақәтартақәа
ирызналгон. Дадхалон. Аби аңеи акоробкақәа ашьтатар-
тахь инаргон, уамакгы рғадыдмырхалеит. Тата длатәан,
илоуз атауар рыхьзи, рхыңхьазареи, ирыхәпсази ажур-
нал ианылтон. Лашьеи лашьа иңеи ндәылтцуан, лхы ан-
фышьтылхуаз.

– Лариса Иван-иңха ателефон дасуан.

– Уи дарбан?.. Нас? – дызустаз ааигәалашәеит.

– Цқьа ҳзымеицәажәкәа, аимадара цтәеит. Асалам зе-
гы ишәзаалышьтит. Убриак еилыскааит.

– Акыр лтәхызар еилкааи!

– Сыфтәы саалгар, схала сылзасуеит.

Рыңсы ааитаркырц, уамак имтәакәа, аби аңеи ндәылтцын,
р-«MERCEDES» инталан, ақалақь мғаду ианын. Араион
аусбарта иахьлавсыз игылан адвокатцәа ртәарта хыбра. Урт
цақа ифнан. Афбатәи аихагылағьы – азбарта. Уи афны цшза
чыдала иргылан асовет аамтазы. Ускан ҳатыр змаз «СОЮЗ-
ПЕЧАТЬ» атың абра илхын. Асистема ағанәпсах, акыңхь
ахеидкыларта хәартарак амазамкәа иаарымпытәхеит.
Апыхьа уа аус зуаз, ржәйтә усхәарта еикәдырхарц,
иқәбақәшәо ифнан, аха аамта иара атәы канамтцози, иад-
мыркыр амуит.

Азбарта акәзар – ақалақь амрагылара калт ағы хы-
брак азыргылан. Азбафцәа ртәарта уада тбаан, аңәгьоуцәа
ртакырта ухәа, зегь рыла еикәыршәан. Аибашьраз мацк
еиларқәақәақәеит. Уи азы иара уа ифныргомызт, аха
абракагы аамта ағахәы ахәон. Ари иақараз азбарта
атаххозар, афныцқа еилдыргарын, фыц еиғыркаарын.
Иатахымызшәа анырба, иаҳа имачыз ахыбрахь ииасит.
Адвокатцәа ртәартагы арахь ииаргеит.

– Шәләтәә! – ауада тбаа усуратә ишәала итәын, уи афны иһаз пхәыс затәык лакәын, Гана лаафсан длалыртәеит. – Сзырфәуеит!

– Ақкәын авариа дақәшәан, ыыңыа тахеит. Иһалаз цқьа еилкааны иһамазарц, ацхыраараз адвокат дахтахуп, – иара иажәа ааиркыафәит.

– Ұыңыа тахазар, аусеилыргара иалаго ңышәшьома, ауафы дтаркуеит, – аустцааф Фатима илхәахьаз аригы ишыақәлыргәғәон. – Аха шәзыхьчаша ауафы дыштышәхыроуп. Хымңада!

– Иқатцатәи?

– Хаихабы дықазам. Ихьзала арзаҳал ншәыжы! Сара, Зинаида Лагәыстан-ипҳа, сыгәра жәгозар, снапы ианицартә сияцәажәоит. Абар абланк! Ихашәыртәаа!

– Дтарымкыр ада цсыхәа ықатцәкыамкәану? – Гана абгыыц хаиртәаауан, дзызхәыцуаз иаҳаз акәын, уи фны исхьан.

– Итәхцаап, ҳазицхраауазар аабап, уи азы ара хтәами, – Зинаида Лагәыстан-ипҳа абланк ааимылхын, лылаңш нахылгон, – Шьта абанк афы абри асчиот итагалатәуп апарақәа, шәыматц ахьахуз. Зақа шәатәу уа иануп. Иааҳалшо ак шәығҳажьуам, шәымшәан! – лара илтааз днасқьалгон.

Рмашьына шытахьқа амфәду ианыхын. Гана дзызхәыцрыз издыруамызт. Иңа аитцбы дтарымкырц инаимызгарыз арбаныз. Абахтахь дымнеирц мацара акәмызт, ақкәын дырххо азбартаф дго-дааго дыбжьаргалар ицәымғын. Иблахатц еиладыргьежьюан.

– Ыаадар! – адәқьанаф ианааи, Гана иңа абанкаф асчиот аномер зныз наииркит, царақәак ааипхьазан, инаирххеит. – Абанк абарт апарақәа тагала!

Иара амашьына длалбаан, адәқьан дныфналеит.

– Лариса Иван-ипҳа слацәажәеит, – Тата даахьахәит. – Изықәшәаз лхатца цәғьала игәнигазаап. Игәы ааихалырштырц, цсшьара даалгарц лтахуп.

– Иаарц лабхәоу?

Аены, аңсхәарахы амша иқәлаанза, Леуарсан иусурағ днеит. Уи ашыжь мацарамызт, аусура иналагаанзагы ара еснагъ изыңшыи. Дзымаауазар заа телефонла имеханик адырра иитон. Аусуцаа рацаащымызт. Амеханик ицхраауаз аусуа ахаҳәңеыга илаңш ахын. Ақәара иқәгылаз аекскаватор иақәтәаз амашинист, ақәара дгыл аазгоз а-«КАМАЗ» иақәтәаз – даеазы. Абудьдозер иақәтәаз итехника еикәиршарц дацрыхон. Уахыла изыхьчоз даеа шыца рееитаркуан. Ашыжьытәқьа доусы русуртақәа ирзымцаызт, рвагон хыбра иадгылан. Қарала шыта иагыхәычымыз арқыс назак, ара дзеиңырбоз узеилымкаауа, деикәыңырцыруа иееилахәа, аусуцаа дрыдгылан. Леуарсан, зегы рнапқәа анрымихуаз, уи арқысгы аңсшәа иеихәеит.

– Нас, сөызцаа, – иара иусуцаа даарылаңшит, – ғың ишәасхәо акгы сывам. Шәарт зтаара шәымамзар, аусурахь ҳаихап.

Аекскаватор иақәтәази амашыианыкәцащи а-«КАМАЗ» инталан, ақәарахы рхы дырхеит. Амеханик ицхырааа ахаҳәңеыга днадгылеит. Иван алашара ағеитдарц, авагон дныәналеит. Иаазыхташәалак ағатцага инадымгылаларц, уи аонытқа еикәыршәан. Аусуаы ахаҳәңеыга азааигәа хазы алашара даеа ағатцагак изыкнаҳан.

– Ухиоума? – уи абульдозерист изғеитит.

– Ааи! – егы ас анихәоз, ари алашара ағеитдан, ахаҳәңеыга ухы тнакьо абғанчи аңслымзи еиларшыых иағытыщруан. Уи ахьтаңсоз аиха кәта тыстысуан. Иантәалоз азыхь аңслымз агон. Абғанч хазы атранспортиор иақәнаңсон. Атранспортиор ахьяантәоз ихаракын, уаанза абғанцәага иканаңсон, хәызшәа иазхауан, амашына дуқәа ирықәыңсаны иргаанза. Уи рықәзыңсоз атехника уа игылан, иақәтәаз дааиуан, а-«КАМАЗ»-қәа ааиаанза.

– Иуана! – Леуарсан имеханик дааипхьеит. – Әбақа саат рышьтахь сңоит. Иахьатәиала сқалазом. Сұтаххозар ателефон усзас. Сара Ақәа сцароуп.

– Умааргыы калон, аус умазар, – ихэеит амеханик. – Акыр калама?

– Ҳаққэынцэа зықэшэаз авариа азбахэ алоуп, – ихэеит Леуарсан, усқан итаһаз иңсхэрахыы амѡа дшангылоз цэыригар итаһымызт.

– Сатамыз! – Леуарсан изымдыруаз арңыс ихшыѡ ааизишьтит. – «Иуана» хэа уаазфлымхэхартэ саб иашья Иван изышэхэеит. Избан? Шэара шэтэала ус аформа амоу?

– «Иван» хэа ахъз ааигэоуп ианышэхэо, – Леуарсан даахьяхэит. – Грозный Иван акэзамызт ихаан ихъыз. «Иоан!» Уи «Иуана» иахылцыз ауп.

– Ишэхэарц ишэтәхи?

– Егьырт абызшэа мариакэа рыфеиара амѡа икэыitztаз иуадаѡз, раңхызатәи иңсабаратэыз аңсуа бызшэоуп.

– Устәкыа икаларым! – арңыс иңышьяра ҳаракзан, иаҳаз агэра игомызт.

– Уаазфлымхәхеи!

– Икаларым!

– Адунеи абжа зымпытазхалаз ажэлар ду рхатарнак ажэлар маңза рдаң-пашэ атцаулара агэра узгом? – Леуарсан арңыс игэы даиргон. – Ма угэы иалоу? – Атцаарақэа унапы рылакуп, ари еиңшу умаҳазаци? – Иуана иашья иңа дизцаауан.

– Сара уажэы ашэыгақэа роуп итыстцаауа. Уаанза даҕақы снапы алакын. Ари атоурыхи абызшэеи ирызкуп. Иахьцалак, исмаҳазаңт.

– Уцарауаѡума?! – Леуарсан урт ирхэоз ааңьеишьеит.

– Ауниверситет ағы алекция саңхьоит.

– Атцааратэ степен уоухьоума?

– Макьяна. Аспирантура салгахьеит. Адиссертация сзымыхьеит.

– Сыңха сынтэа аспирантура дталеит. Лңеиңш сазхэыңеит азоуп аскатәи сызузфлымхәхаз.

– Уи бзиаами! – арңыс игэы иаахэеит ухэарын.

– Иуана! – Леуарсан ихы амеханик инеизишьтит. – Уашья иңеи сареи хызыҗлымхау еибакхәоит, арахь уара хаибамырдырзат.

– Саҗамыз! Сашья иңа Анатоли ихъзуп. Леуарсан сеихабы иоуп.

– Сгәаанара злаҗалаз ала, – Анатоли Леуарсан дааирзыршит, – шәара шәдырракәа маҗым. Абри ахаҗәңҗеыга шәзадтәалеи?

– Атәанчара сыҗоуп. Иахьсымарымкуа иҗабуп умхәо! Саргы санажә уаҗа исурҗатои.

– Уаанза?

– Сырҗафын. Амала, санҗаз аахыс спублицистын. Усҗатәи ақәҗиара сымазамызт умхәозар.

– Избан?

– Акритикатә статиақәа зәуан. Асовет мчы ахаан акритик дызтахыдаз? Сыркыпхьцәаломызт. Иахья аамҗа иаҗа ибзиоуп. Зхы иақәитү акыпхьқәа рацәахеит. Азәы избахә җеимкәа иузхәондаз. Зегьакоуп, аихабырақәа сырҗахзам. Урт ирҗагылоу иаҗагы сырцәымҗуп.

– Шәеилыскаауеит, – Анатоли игәы иаахәеит ухәарын. – Уажәы шәнапы злакуи?

– Аңсҗазаара иҗегь исзытцаауазар хәа саҗуп.

– Шәабанеихьоу?

– Заҗа абзиарақәа атҗоу аҗара, ашьамтлахәра зуа рацәоуп, хабла иахәрбом акәымзар.

– Даара уаазҗлымхахап! – Анатоли дҗышәырчон. – Сара уи агәаанара сақәшахатуп. Сыңсшьара нҗәоит. Иаарлас сахьықәтүа сгәы иалоуп. Иҗегь хаизааигәаны хаибамдыруази!

– Цсшьара уаала! Бзиала уаабеит! – Леуарсан уи инапы аамихын, имеханик иахь даакәтәиит. – Иахьатәиала уаҗа сшыҗамлоз уасымхәахьеи?

– Ааи, – җааитәит Иуана.

– Да, усоуп.

Рвагон дныфналан, қбаадқәак ртың инықәицеит. Абульдозер аус ауан, ахахәңеыга абғанң ағытыфруан. Ақәарағынтә иаауан амашына ду, ақәара хәхә аманы. Ау-сура маң еилашуан. Шыта хәлаанза уи «былгәалон». Абғанң ықәызгоз еитдахон, аха урт маар руамызт, ағны иқәыргашаз аплан рыман. Ус аиқәшахәтра рыбжъан. Аолимпиадаз аргыларакәа җенак акәмызт, саатқ ирзаанкыломызт. Бзың азиас ақәарағынтә итыргоз абғанң, даҗаақы иаламфашы, зегы ирейғын, аргылафцәа излазгәартхәыз ала. Русурағ ирыгхар қалозма.

Абғанң ықәызгашаз машынак анааи, шыта уи ағны еипыркыашык шырмоуаз дақәгәығ, дыфдәылтын, имашына хәычы дынтатәеит. Амфә дахъаныз, даҗаа машынақәак иңылон. Урт иргашаз абғанң хәны ишытыхын. Еитдадырхомызт. Иара дышиашаз ағнықа амфә данын.

– Шыта хцалап?! – дцаауан Радмир.

Цәадар имашына ахацәа абҗеихарафык фәқәтәеит. Рышытахықа даҗаа «BMW»-к гылан. Ақәа дыңшызаауан Назбеи, ифызцәақәак иманы. Иагырацәан, аха итахаз итаацәара ағыц уацәа дырхазар иафызәхеит. Агәырфә еицәтәымыз еизааигәанатәуан. Леуарсан ихәыцрақәа убрахы еихон. Уи – ауаа урылахар, аха ус акәымхар?

– Уара Леуарсан! – Радмир даахыахәын, ибжы аагеит. – Арт ацәымзақәа уамак урықәшахәтқәамызт, ичҳаны узлаҳаци?

– Срықәшахәтзам хәа, цәымзак сцәыбжыаханы субахыама? – Леуарсан хазы дцаауан, ибжы тымгацәакәа, Радмир дааччартә.

Ақсхәрақәа шыцыхәыз азбахә рхәозижыҗеи, иаҳагы иргық имфәпыргон. Леуарсан иаб, нас, уаанза ианду, рцәымзақәа излауаз ала иркыәуан. Ажәала идгылақәаз рацәазан, аха дара ма зыҗцәылх аизарақәа рғы атас «баақсқәа» рымфәцгара иағәгылоз рғы аус аннеилак, аңыхы ирхәақәоз «аархаштуан».

Леуарсан «нцәа дызматәкьамаыз» уафын. Уи цәгьарак атцатә акәзамыт, бзиара мацаран ихшыф злеибаркыз. Зыгәра игоз ацсабара амч затәык акәын. Аха ауафы, адәы даакәгылеижьтеи, зыгәра игоз атцаси ақьабзи алеишәа шыақәдыргылон, иуафра еиқыркаауан. Иаразнак убри имхра уеазукур, революцияхон. Уи алеишәадара арқыауан, еиларфынтрахон. Зегьы еидхәалан. Арақа, иа-хьа еицныкәоз зышытаз афы, уи даеа мчыкгы аман. Арт зыкәшәаз афы уи амч ухы иузархәар, аус атып икәнатцон. «Ари еитәнаиааирууп», – Леуарсан ихәыцрақәа ааидикылон, афны ҳаракқәа реилагыларта ианналалоз.

Арт рақхьақа х-машынак аангылан, иаартыцыз абжеихарафык ҳәсақәан. Урт дрыцын Назбеи, ифызак диманы. Дара даарцрытын, арахь ифәаихеит.

– Шәара шәанаҳамба, ҳқыцъегь анышәынтрахь хрыццеит, – ихәеит Назбеи.

– Ус ҳеухзар – бзиами, – Радмир ақхьа днагылеит. – Ара инахәтәалап.

Рыфнеихагыла ҳаракы афәақхьа ауаа рацәа фыц еилагылахын. Аамта мгацәакәа, зыцсхәра руаз иаҳа изааигәаз, аишәаф инхыртәыларц, ахыбра иныфналон. Еиҳабык артгы даарыдгылеит. Ақхьақа иеибырхәоз ашытахьза игылаз Леуарсан иаҳазомыт. Иртахызар инхыртәыларц абырг ишрабжъеигаз мфашьо, Назбеии Ганеи уи инаишьталеит. Егьырт еицрыпсса ирышьталарц атахымкәан ирбазар акәхарын, иаатгылеит. Еицәажәатцәкьоз рыбжы уаҳауамыт, уи акәын Леуарсан ицъеишьоз. Анхтәалараз ицазгы анаахынхә, ишеицыз рнапқәа рызәзәан, фымтзақәа арахь иқазгы урт инарышьтагылеит.

Ахатәрақәа ахылатәаз дырзааигәацәамкәа, иаҳа улацш ицаумыршәашаз атып дазааскьа, Леуарсан дылрылатеит. Уаантәы ашәаца афныцқа итәази аматц зуази иаҳа илацш ицигон. Назбеии Ганеи зыдтәалаз абыргцәа ирхәоз уаҳазомыт. Убаскатәи рыбжы нытакын. Ацәабара ус

мѡаѣгатѣ ишалахѣыз аѡаѣы иныруан, аха ишѣа? Ашѣаѣы иатѣагылаз ирылагылан, уаѣа иуѣѣози акѣымзар, рѣынѣтѣагылазаашѣала ѣымѣтѣѣсымѣѣа изыѣѣшѣааз ишазнеиуаз игѣаѣхон (ѣаѣоу игѣаѣѣашаз аха). Амаѣѣѣѣа, ѣѣсеи ѣаѣѣеи, дырѣѣѣѣшѣуан, рыбла дѣыѣѣшѣылалар иѣаѣын. Дарбанзаалак азѣы ѣыѣѣѣѣѣѣак инубааломызт. Изыѣѣшѣааз иаѣѣѣѣеит, иѣалаз ѣалеит, доусы илаѣѣынѣѣа дѣаѣѣѣѣомызт ѣѣа, рылаѣѣы ианиѣуазшѣа иныруан.

Ианыџеицгылақәа, саси цшәымеи ааилагылақәеит. Иахьцалак, Леуарсан уамак дызламгылацыз дунеик икәыршан. Уажәы Бзыпын акәзар, унеишь-уааишь зырхәоз хатц нагак даакәгыланы, анапызәзәарахь дрыцхьон, цәгъароума, бзиароума ус акәын. Атоубыт иаакәырша итәаны ицәабозгьы даарыдгылон, аамцә шааигәахоз ргәалаиршәон, дара шыжыы аахыс ашьацә ицәтәан, гәыц-гәыцла иаатцыт, инхыртәыларц нарабжәеион. Уи иаанагоз – акы инацхәқәарц дрыцхьон. Абжыуаа даҕакала рхы мџапыргон ацсра, нас ацәымзақәа рҕы. Уи ажәакала аса-хьа тухуан: тынчран.

Назбеи аңхъа днагылан, Гана днаиваргыла, нас ирыц-ныкѳаз аңшѳа хатѳарақѳа инарыдгылан, шытанахыс абзиарақѳа рзы абра ишеикѳашѳаз хѳа нарзеиғъаршыѳеит. Аңшѳамацаѳагы арт мѳѳа бзиа роурц инарықѳаныхѳеит. Еилагыла асасцѳа ықѳцуан. Леуарсан усгы аңхъака зака дымгыларыз, уи ма агѳың дрылагылан, ма дрышытагылан, уамак рыба дхымгыларц. Ианаѳахызгы ианаѳахымызгы аңхъагылара аѳахны иңхъазомызт. Аѳакажѳ жъак ахылбаз есымша дцон хѳа, иахыыказ уамак ианымаалоз жѳаңкак ааигѳалашѳеит. Ицо-иаауа еицыз абра ибжъахѳеит. Ашықѳс цѳымзаѳ аара даѳа зныкгы ирыдын. Ишыара дықѳамызшѳа иныруан.

16

Аамта цацыгхыза, Иарат ибаѡтцѡа гъон, ихѡхѡаракѡа
еилыпсаауан, ишѡытаракѡа пштѡыдахон. Амала, акыраамта

дахьиаз ирџоз ахәшәкәа имч ацырџомызт, дыџсареха ихы ибон. Иуаџәа, иџызџәа иџаар уамак иџахзамызт. Ихшыџ рзишьтыр акәын, арахь рџәажәарақәа ихы иалазомызт. Иџәеижь аџсшьара иахәон, иара ибла нџәынџаауан, даалџуан, аиҳаразак ачымазаџәа, урџ рбаџәа ааџналаџыџхьаза, иныџныџџыџхьаза. Убас ма-џара инымџәазоз амшқәа еишьџагыла ииасуан. Уахыла иабанзаџынџраз, аха убасқан бжеихан џәыблакә дикуа-мызт.

Уи иџагылазаашьа еилызкаауаз Аџсар уи ауахыи дааидтәаларџ дизааит. Иарат иан лашьџаанза дауижьын, дџахьан. Аџныџџа шоуран, иара ахышә дахьадгылаз, уи ачҳара иџәыџәгьан, зиарџа макьана изагәылымџуаз ачымазаџ ари аҳауа дышџаканатџарыз? Егьирахь ишьџаз зегьы шәамахьџәан, уаџы гәырџа дадыргомызт, рыџатә анаахдыртлак аџы уџасуан акәымзар. Иарат иблаџәа хәа дышиаз ангәеиџа, аџныџџа иџаџәыз иарџа гыламызт, ауа-да андәылџ икџагылаз адиван дазнейр, Аџсар иџсы маџк ишьарын хәа даазхәыџхьан, иаартыз ашә Уарда даалагы-леит.

– Дыџәоума? – лыбжьи ныџак Аџсар дизџауан.

– Сыџәазам, – ибла шыхџаз, Иарат аџак ихәон.

– Ус акәзар... – шьаџак ааихылган, даатгылеит. Лышь-џахь иааџнашылаз азгаб Иарат днечиџаџын, ибла шыхџаз анылба, Аџсар днаигәыдџалан, изамџа днагәзит. Данаакәгьежь, зыбла аазырџыз Иарат иахь длакәын, уигьы изамџа днагәзит.

– Аа, Мада!.. – Иарат маџк дааџышәырччан, ибла разза дналџаџшит.– Сшьапы санықәгылаз, ас бысзааигәахазомызт, санышьџала ибыхьи?

– Исыхьи?! – лара дџышәырччон. – Сымч бзиа уластџар, заа узгылозар хәа сгәы иџакыми.

– Аа! – аџәажәара иџәыџәгьан. – Ахалат шкәакәа бышәџаны, бабрагьа уахыла амџа бзануи схәеитеи.

– Ёынла ааста уахыла иаха ишээртоума? – ицалшыа-
заша илыцшран.

– Ус акэзами?

– Ёынла абызхаацаа урыцашаап. Уахыла узымбо
уицашаома?

– Иахыцалак, уахыла амша бахыану стахым.

– Ацивилизация хагэылагылоуп. Амшақаа лашарала
икаххаа еибытоуп. Узыцашаода?

– Иахыцалак...

– Исхатадызахаша цака имашына дтатхоуп. Акы
усцаымшан!

– Зегы бхасабхейт.

– Сара сеицш убас зегзаа иухасабыр, ара уштызаауазма.

– Бгэы иалахи?

– Сгэы ак алымсыртэ усызныкэама?

– Мада, бара баби бани ас хэзыс ибыртама?!. Еснагэ азэ
игэы бырфыхаларц, акод хэзы быртеит.

– Уи шиашоу здыруейт. Уара уеахумган!

– Абас сшыкоу бсыжэлартэ иакэыбкыма?

– Абас ушцакоу? Ушакашэакэаз рыла, учыгэза уками.

Улахэ акыр анымзи.

– Уи шчыкэу?.. Сеизыххаа сахышытоуу?

– Уи злахынцамхазгы дыками.

– Усгы хакашэагэышыейт, – илахэ усгы еикэын, цака
игэыхэ аеарфыцуаз ихафы изаныцшуамызт, иблакаа
ракэын, азныказ иаахицейт, убас ала илыззауаз имчкаа
ааизигозша.

– Угэы ак алсырсыртэ смааизейт, сагамыз! – лфапха-
фаччаша иунардырзомызт гэыкала дцаажэозу, дизца-
цуазу, Амала, иара лара цкыатцакыа димдыруази. – Аиаша,
Анцаа сибойт, – нацылцейт, фимтуазша анылба. – Амала,
сгэы иалоугы шыкоу удыруоу?

– Ибхэо закэи?!. Хнымтэеи! – длыхэлаччартэ иблакаа
ааразхейт ахэаа змаз излаилшоз ала.

- Азгаблани лаби ирыдышшыларц иахънеиз, ишцархәаз?
 - Ргәы ишалсыз рхәеит, уаха ирхәози?
 - Азгаби уареи шәчараҭ еибабарц ртахын хәа рархәеит.
 - Уигъы тыбтцаахъеит... Амала, устәҭҕа акәзам ишырхәаз.
- «Хара хәикәшәарц ас акәзамызт ишахтахыз», – хәа рархәеит.
- Уи иаанагои, уара?
 - Иалыздырааи. Дара бырмазцаауа!
 - Ус сышцаразцаауа?!.
 - Иалыздырааи.
 - Ус сразтаартә сыҕазар, аргама ҭынла сузымааиуази.
 - Цҕа сеилымкаазакәа, цтәык шытыбымхгәышьян!
 - Ухы урқыауеит, акәымзар ирхәаз цакыс иатцарцаз удыруеит.
 - Исыздырзом.
 - Ҷымдыр ҕаумтан! – зегъ акакәын, лыбжы пшқан, аеиитанакуамызт, дцышәырччон.
 - Ускатәи ацәажәарақәа шсылымшо бзымдырзои?
 - Уара абаҭцтәа улагәышьоуп, аха саргъы агәыхь сумтеи, – лчабра аацәырылган, илахъ иакәыпцыҕказ апхзы аалрыцкәеит. – Ацсар, саҭоумтан! – ицшәырччоз арпыс днаизхәапшит, ишибоз ачымазаҭ апхзы чавра-ла иахықәлырбоз азы, уи азымхакәан, ихәдеи уи атцәкеи ацәаакыра нықәлырбеит. – Сара ара уаха субараны уҕам, – ҕыц ачымазаҭ илахъ лрыцкәон.
 - Ах! – иара дааитцалеит. – Сыбҕа ццәоит. Снапы иахагъы еицәоуп. Ах, схы цжәоит!
 - Иухы, уара?!. – шытахьҕа лара дааитаҭеит, хәаас изцәырцыз лзымдыруа.
 - Атцла салыҭр сахылкаҳаз, амат сыцхаит.
 - Сара соума иматү?! – лыпсы ааивылган, ҕыц лыбла разы чча-ччон.
 - Ма знык сыбиааизааит! – ачымазаҭ иахынзаилшоз бла цары длыхәапшуан.
 - Сгәы иалсит.

– Изакеи?

– Уахыысиааиз.

– Ада хьаа бмоуааит! Хьаак сыбтаанза, саанбыжьиыр бзиан.

– Ссар утахзам. Убла ихызбаалоит. Цас сцоит. Иубап! Уарда! – ашә илагылаз лахь дынхьацшит. Амедиахәшья дыказамызт. – Дабацей?! – длышталарц лшьяфа неихылгаанза, егы, пакет бзиац кны, даафналеит. Апа-кет уи иаалымылхын, Мада Иарат иацхья игылаз атумба инықалыргылеит. – Ара шәырқәак тоуп.

– Шәырымзар акы бзеифымкаазей? – даацшызшәа иара дцәажәон. – Акфәфара бзыкфамлоу?

– Ускатәи иалоухи, цсшьара уаазшәа? Акфәфара икфызго снапала иуфастцароуп. Азәы сибаргы.

– Ашәыргы сфатцатәуп. Снапы ашәыраз иаха исыхәома?

– Уарымала иуфап, уи ала амхатцә узкуам аха.

– Даеа зны ианбасзаабго?

– Цәгья иубомызт. Сгәалақазаара зейцшрахо збап.

– Уажә аткыс еицәахалома? Сзызхәыцуа бдыруа-ма? Бтаацәа иабааргеи ахьз Мада? Даеазәы илыхьызны смахацизт.

– Уи сазтцаазом, иакәым ак сархәар аткыс схәан.

– Иакәым – избан? Дара беигәыргьон, быхьз ианашьтаз. Быцсы ахьынзатоу быхәмарларц, амфәа бықәыртцеит хәа сыкоуп. Ма азәы игәы шытыбхларц акәзар?

– Азкы ихьзыртәуа ажәфәан изаанашьтуа дыргоуп хәа саҳахьейт саргы, – азныказ лыччацшь налфьқәбеит, аха хамтаньк – кәтыфьрхасран. – Ицегь суацәажәар стахуп, аха... – лыбла разқәа ччахуан.

– Аиеи, – иара изышьтыхуаз инапы аайкьейт, «абзиараз» хәа. – Саргы сбыркарейт, уаха сызцәажәазом. Уи азоуми бзааз!

– Уаха сзааи?! – «сгәы аабырфьхарц бмааи?» хәа еи-лылкааит иара изтцаара, иахәтаз атакгы илтеит. – Даеазны саанза узгыларыма?

- Баанза сызгылондаз, мап скуазма.
- Ушьапы уқәгыланы азгаб улпылозароуп, – лчабрала илахь аңхзы аақәлырбахуан.
- Ицәгьам иулшозар.
- Даеазны санаауа, мпахьшыык узаазгароуп.
- Стумба азна тоуп. Даеазны баанза, пхзы сылцуам рхәама. Аха беиҭаахуама?
- Нас?
- Баарц бгәы иҭазар, беиҭамхан!

Мада Иаҭар изамҭа днагәзын, даныҭеиха, Аңсар дындгылеит. Ләыҭеитцых уигьы изамҭаҭ даныҭаоз, иаргыы ларгәтыста днагәзит. Абзиараз хәа, лнацәкьарақәа ырхәмаруа ишьҭаз инаилырбан, Уарда лаңхьа дындәылцит.

– Ари дызуҭада? – измыцәацыз шәамахьк урысшәала дҭаауан. – Дшәахәшьоума? Дартискоу? – азҭаарақәа неикәипсеит.

– Дартисказар дхәхәшьазар ҭамлазози? – уи иахь дынхьаңшит Аңсар, Иаҭар ашәамахь игәхьаа икыртә дшалаҭамыз аниба.

– Дызҭаб бзиоуп, – ихәеит ашәамахь. – Ҧызымҭзоз длырцәажәеит, аха ишҭа?!. Ҧыдала дизаарышьҭызшәоуп.

– Ус илҭазшьоуп. Шьҭа шәыцәақәар цәгьамызт. Алашара сырцәап?!. – Аңсар ашәамахь иабжьеигон, Иарат ибла шыхҭаз аниба.

– Ааи, ааи! – ашәамахь дақәшахәтын, знык идырлашьҭандаз хәа дыпшызшәа.

Аңсар алашара ирцәан, ашә маҭк ишаартыз иаанижьын, атзыбжьара дныбжьаңшит. Аҭаңшьаҭ лҭыҭаҭ дыҭаамаызт, даеазәгьы дубомызт. Адиван дныкәтәеит, ишьамхы еикәыршә. Иаарлас ибла нцәынҭааит.

Ауадақәа рҕынҭә ғзыбжьқәак аагалон акәымзар, аҭашаҕы тынчран, цәгьам-бзиам зегьы ыцәан, ҭыҭа рыда. Урт «Ординаторская» хәа зышә аҕы икыдыз ауада иҭнатәан. Руазә, Уарда, ишәак дадтәалан. Егьы, Мада, амедиахәшьа лнаҭсан игылаз акресла дантәалан, лшьамхы еикәыршә.

– Арахь бшааз аҭны ирдыруама? – Уарда дҭаауан.

- [illegible]

- Шаанза уа биацәажәалома?
- Уахь снейтәкыар стахзам. Абра, изааигәа сыказар стахуп. Аха...

17

Апхын мышкәа бзиан. Аены, амра гылаанзагы, амш ах-гара шыуадафхоз заа иныруан. Ус икәз амшкәа апхын мацара акәзамызт ианцәырцуаз, азынраз, ақәа анлейтәкыозгы, ахауа узхымго ихьантахалон. Зака игәабзиара уашәшәырыз акара, убарт амшкәа рыхгара еидарахон. Устәкыа иахызыкалаз игәы алакамкәа, Леуарсан акәафәрафәы дтәан, шыжьхыак ифарц.

Иара иапхыа ифагылаз Нара иааиллыргакеит. Шаанза амфа дыкәлон лара. Аинститут атцарашыкәс ґыц ааигәахон, мышкәак ракәын инхаз. Икәз-ианыз еилкаатәын, леазыкатца астудентцәа дырпыларц, луатах ахь дфыхәнан, заа илырмазеихыаз лымафәақәа аакнылхит. Иацы лаб, лара амфа дшыкәлоз анеиликаа, лгәыләанитцеит.

– Зґаб матәала бееилахәа , аґыынс еикәала акәымкәа!

Уажәы, ифәтахыа шыналыгзоз ибарц итахызшәа, абартца дытагылан, иара агәарц дыкәыпшуан. Лара даацәыртцит.

– Сара сцеит, – лхәеит.

– Амфа алыпха боуааит! – дналықәныхәеит.

Лыткы шәыршәыруа, лышьхәа хараккәа, лыхцәы жәпа аифкаашыа акала ддыршәтуан. Агәашә дынтытцын, лшәыра хәычы кны, агәарбжыара дахыынангылаз, шәтыцк капха-кацчо имфасуазшәа, амфаду лхы азхан. Лаб ипха маалыкы игәы лыздуун. Теитпшыла зака дыссирыз, лыуафышыа иахагы ихакакын. Иара иакәымзи дзаазоз, лчыдара бзиахәкәа иакара иззааигәадаз.

Даныхәыцзас лыхцәы жәпа еикәа нытцак иеыгәза ихырцәон лани лаби ишыртахытәкыаз. Хәашыак ақәымкәа илнаалон. Леуарсан даґа хцәеикәтцашыак ахәычы лзы иахыы изаагомызт, дагызазхәыцуамызт. Данызха,

шыта данызгабхагы, лаб итахын лара даныхэыңыз
лыхцэеикэтдашыа псахымкэа ибаларц. Лара, ишэыз аң-
хэызба, лыхцэеикэтдашыа даеакала итышэынтэалазарц
еигьалшьон. Лхафы лаша хэашыак ақэымкэа ипшқарахын,
иаартызар зынзак дарпшзон, аха лара аңхэызба лых-
цэеикэтдашыа лтэитпш арбеиуаны илбон, ишылтахыз
лыжэахыр илықэыңсо еиғылкаауан.

Иара алафитұамызт, лыхцэы шытылхыр, иаххэап,
иаха еигьеишьон, азгаб дхаранакуан, лара усгыы еикэыл-
цомызт, иахыылфалыңсоз маңк даркыафуазшэа ибон.
Игэы иалан даеа маңк дахыыхаракымыз. Амала, лара
дахыыказ даркэымшэышэуан, дарпшқон. Дпышэырччон
дахылышытапшуаз. Лылафитұамызт. Иахыцалак, «анкыатэи»
лыхцэы нытдак ианыхцэаз тынч игэхыааигон.

Лара шыта дыпхэызбан. Лхы дақэитын. Азин лыман
шыахэ лееиғылкаартэ. Аха лныкэашыа, лцэажэашыа, иара
усгыы лхымфадгашыа иарбанзаалак ыырзажэрак ахэынганк,
изакэызаалак хышытыхрак, тэамбара цкарк лныңшуамызт.
Ус иахақэон аңкэынцэа шлызхыаңшуаз, аха лара уаф да-
лылхуамызт. Ааигэа ицо-иаауа ақяғьариацэа лзыбжыан.

– Абзиара шысзеигьашэшыо здыруеит, – хэа лал-
хэеит атыхэтэан илтааз. – Аха сара сыпланқэа хазуп.
Сағашэымцан!

Ирма икалаз аниалхэа, закэытэ аамысташэараз азгаб
иаалырпшыз Леуарсан дазхэыцуан, дагыцьеишьон. Иара
иапылгон аңсуара иаңыз акэаматца ахычараз. Илылаиаазоз
маңмызт. Лара лхатэгыы далақан. Уртқэа макыана
рыецэырыргомызт уамак. Уртгыы абзиарақэа ирнырымзи,
бла иабоз бла иамбаңыз ишеигьхоз агэра игон. Зака игэы
лыздууз акара, иллахыынцахарыз дацэшэон. Ибзиацэаз
закафы насыптдахоз?! Ма лзанаат иазлырхааит. Зегь
рыла деикэшэар бзиан, аха цыара иамур, даеа цыара хэа
длызхэыцуан. Зегь акакэын, игэы ихыуан.

Лара амфаду афы уамак днымхеит. Ақэа ицоз амарш-
рутка аанылкылан, иақэтэаз рылаңш лұыашыахэра иша-

хыз, тыпк аалылхит. Лгэабзиара җан. Лаб иеипш амашына дакуамызт. Амѡа дманшѡалаха илхылгон, ахтнықалақь данѡалагылоз цқьа илызгѡатомызт. Лгѡы җа бзиан, лыпстѡаара еидара акыр иласын.

Дзыкѡтѡаз амаршрут такси Ткѡарчалка ахы хан. Акѡа авокзал аҗы мацк игылазаауан. Уи җыц идѡықалаанза, лара дмыпшит. Атроллеибуc аанҗасыртахыгы дмыханакѡа, шыапыла ақалақь мѡаду илавалыршѡит. Лыпшзареи леинаалашыеи итегь изырманшѡалаѡоз лышьхѡа ҳаракы лныкѡашѡаҗы мацк ишылпырхагазгы, дыццакуа амѡа данын. Дызвысуаз, илывсуаз ахаѡа рылапш дкылнатѡон, лара урт раха лымамызт. Ахѡсақѡа, еихарак азҗабѡа, рыташыыц лапшқѡа лныруазар – дкылырблаарын.

Уажѡы дшеилахѡаз лаб ишигѡапхоз шылдыруазгы, ас лѡеибыта, аихаразак лышьхѡа ҳаракы җенак хѡлаанза илышьатца, алекция апхѡара шылзышьтымхуаз уажѡнатѡ илбон. Убри дшазхѡыцуаз, еихаз атцараиурта дныѡналеит. Ауаа раѡаамызт. Еихаразак илпылоз аинститут иаанахѡазар еилызкаарц иатѡаз абитуриентѡан. Лгѡы уамак лѡанзамкѡа, амардуан илаҗагыларц иааѡыртцыз Ардашыын даалҗахѡит.

– Ибыдысныхѡалоит атцарашықѡс җыц! Рапхѡатѡи бусура мшы! – хѡа нацитѡит.

– Итабуп! – лара даапшышѡырчѡеит, атцарашықѡс җыц алагамта даѡа ѡымшка шыкѡазгы, иара илыдиныхѡалазар, лара мап зылкрызи, лхѡтагы абзиара неizeiҗалшыѡит: – Уаргы иудысныхѡалоит!

Уи дахыылбаз лѡѡымгымызт, аха идхалара уамак илтахѡаамызт, дшыгѡыбзыгыз днаивсит. Аусзуѡѡа руада ашѡ аалыртызар, арахь даадѡылцуан илзымдыруаз пхѡыс пшзак. Уи длышьтагылан Заурбеи Еснат-ипѡа.

– Аа, абар лара дахѡааз! – апроректор дагѡаагѡырҗѡит. – Хазы шѡеиѡѡжѡа! Нас, Нара, ара сыкоуп макѡана, зѡаара бымазар.

– Иҗаңу уадак Һныҗналап, – уи аңҺаыс Нара илаб-
жыалгеит. Иҗаңымыз иарбан уадаз, аңышәарақәа иан-
рылҗаҺыз, аҗарашықәс алагара даҗа мышқәак анаҗыз,
аҺа лара абиблиотека ашә аалыртит. – Бтәа! – уи Нара
Һәардәк наллырбеит. ЛҺаҗаҺы даҗа Һәардәк аарҺаны ина-
лырҗылан, азҗаб дналҗәтәеит. – Сара с-ҺәырманиаңҺауп.
Мадлена Астамыр-ипҗа. Москва сҺатә фирма «Астик»
сымоуп. Убри афирма аусура амәҺак сыртбаарц саҗуп.
Иара аҺәҗак Аңсны еиҗыскаарц снапаласкит. Инартбааны
уи зегы бсырдыруеит даҗазны. ИаҺы ус Һаибадыррала
Һаиқәшәара хсыркәшап. Сарҗы аиҺабыраҗы исзыңшуп,
уи ауп аиҺарак исыхыыз. Бара бызустуу Һәа сбызцаазом.
Заурбеи Еснаҗ-ипҗеи сареи даара бзиа Һаибадыруеит. Сың-
ыраара наҗзаны изылшо Һәа исыдигалаз бара азәзәҗык
боуп. ИзлеиҺәаз ала, аңсшәеи, аурысшәеи, аңҗыыз бызшәеи
еиҗеиҺараны ибзааиуеит. Ибеиҗу студент дипымлазәҗт,
убас уамашәа бибоит. Бҗарауаҗ духоит Һәа дбықәҗыҗуеит.
Нас, бақәшаҺаҗҺома аус сыңура?

– Макына исҺәаша сақәшәом, – иаразнак аҗак
лзыҗаҗҺомызт, аңҺыз далырҺуазшәа ишанҺаз Нара, асҗатәи
дҺаракҗәаны илыҗҗәажәо анылба. – Шәнапы злашәкуа
җҗыа исыздырҗом.

– Аиаша бҺәеит, – дааҺыҗит а-ҺәырманиаңҺа, дзыд-
тәалаз длеиҗәыргыарызу, лҗакҗаҗашыа лҗәы иаллырсырызу
узеилымкаауа. Иаҗыа умҺәан, Нара аус ду лҺы аҺыздырҺаз,
«исыбарҗи!» Һәа җҗыа илызтымҗааҗыз, лнапалаҗра даҺыа-
Һымҗцакуаз акыр аҺәон. – Аҗарашықәс җыҗ шәҗалақәар,
Һара имҗакәа Һаибабап! – налабжыалгеит. – Аиеи, – зегы
шәа-иза амәа ианылоз Нара уи длықәшаҺаҗын.

– Абзиараз! – Мадлена Астамыр-ипҗа дҺаҗылан, Нара
длаҗҺыаҗыла дындәылҗын, амардуан шыҗаз днаҗцакит.

Нара длышыҗлаңшуан уи, алада лҗыылалҺаанза. Нас
даақәҗеҗыын, апроректор иуадаҺы ашә аалыртит.

– Шәеиҗәажәама? – қыадқәак еилзырҺуаз Заурбеи
Еснаҗ-ипҗа анаҺы-араҺы иҗыаадеизҗакәа рҗың инықәиҗан,
иҗың аалихит.

– Маңк.

– Лхы зызкыз бхы азцама?

– Сналалгалеит. Даеазны хаикәшәарц лтахуп.

– Еилкаауп: дыццакуан. Лнапы ара излалкырц илтаху «офшор» ауп. Хара хҗы уи аперспектива аиура макъана ахәара цәҗоуп. Зынзак бычелыдыбкылар – лытцшәа бзал-гоу сыздыруам. Амала, уи атема адиссертациаз бнапалаб-кыр сҗахуп, бара бақәшахәтзар. Убри азын уа ибҗаххаша маңхазом. Брызхәыцкәа! Шьҗа хҗдара ус азы хаицәажәап!

– Сышәзызырәуеит!

– Зегь раңхьа, – инацитцеит иара, лара дмыртәазакәа, дышәтышха лгылашья игәаңхон, – җ-лекциақ роуп ибысто. Урт мҗаңыбгоит шәахьялеи хәашалеи. Макъана убас акәхоит. Буалафахәы маңхоит. Даеа усурҗак ақалақ аҗы ибыңшаароуп. Анаҗсан: барзаҳал Нхытҗәи Кавказ ауни-верситет аспирантураҗ ирыстахьеит. Уа бахыңхьазалоуп ииуль инаркны. Ари ашықәс нҗәаанза бҗоит. Атцараз ацара бшәароуп. Цыңх ааста сынтәа иазҳахьеит 43 нызқь рҗынза. Атцараатә кәша аусура иакәырххьеит. Абламбаратә кәшаҗоуп бахьҗоу. Уака цшышықәса атцара бҗоит. Ишысхәахьоу еиңш, офшор атема шьҗыбхыр сҗахуп.

– Еилыскааит.

– Бца! Бусқәа нагзала!

Нара, ақалақ ахь длыбаарц, шьяпыла амҗа даныхын. Җба-хҗа тызтың лзанын, ауаҗах амхны дахьыҗналасаз. Уахь лшьяпқәа еихылгон. Лхы иҗагьежьюаз аспиранту-ра акәшак аҗынтә даеақы ахь дахьиаргаз акәын. Атцара ахәңса иазҳаит. Уртқәа аҗны ишҗарныррыз? Зегь раңхьа, лаб иахиҳәаарызеи? Акәа еихаз атцара дахьынзатаз лба-ра рҗәыцәҗан. Лаб ишьяпы адақәа рыңқара рххо иааигон, парала деиңкьон. Ибҗа гәгәала аҗыка аман, аҗыхәышәтәра дахәомызт. Иҗнытқәа акәзар – еибгамызт. Ишьяқар чыма-зара амшала, иблақәа хьяас ишьҗимхыр ауамызт. Акәрышь маңра иаҗахыз ахәышәтәрақәа цкья изынагзомызт. Уртқәа

зегъы лара илхъаан, лыпшзарада акы далакъамызшәа ирбоз азғаб лхъаа мацзамызт.

Ақалакъ агәаны афнеихагыла лыпшаан, дныфналеит. Ацыхәтәантәи аихагылаф дфыхәнан, ашәқәа руакаф атәтәа абжыы лыргеит. Ашә аалыртит пхәыск. Уи дышшәамахъыз лыпшра даргамон.

– Сзырфует! – лхәеит, аурыс цара дшалахәдамыз убартә.

– Ауатах сашьтоуп.

– Уажәытәкъа, – ашәамахъ пхәыс днахынхәын, цапхак лыма даагъежыт. Даазыфнытцыз анафсантәи ашә аалыртын, – блеи! – дналыпхъан, лхата ақхъа дныфналеит.

Ауада еилыргамызт. Асаба ықәтәан, иара иатыпцызшәа. Ана-ара уафы шыта имыхәашаз акоробкақәа, ақъаадыжәқәа кфажын. Алиустратәкъа иақәтатаз асаба, шәыга хәашык ахышышәа, еилаччхъан. Ажәытә ифназ мацк зееидызкылахъаз шуааз мфашьо, агаз ҳақә, афымца ҳақә ацны, игәамха икфәагылан. Фыцъа ахыиашаз аиартә гылан, имкъашьырц ацеллофан ақәыршәны. Ашъма цқъахозма, аскатәи еиеқаара згыз анхартаф. Ара иапшәыманы зхы збаз апхәыс анхараз цьоукы фналцарц лгәы иантәз, ифналашаз ргәы ахылартә, икеикеиуа илымазар акәымзи, аха дзықәшәаз здыруадаз, – ақалакъ пхәыс лаашъара лыхъазу, ма даеақы дашъахауазу.

– Аусура шәцома? Афны шәанбақало? – Нара дцаауан. – Ари амчыбжъ иалагзаны еилсыргароуп. Ацапха сышәтар!

– Аус зузом. Сгәамбзиараз пенсиак соует. Ак ансырхауагыы ыфоуп.

– Зақа хәа сыфнашәтцои?

– Ф-нызкъ искуеит ауатах. Ибтахызар бфызак даага, ахә еифышәшап.

– Убас иаха еигъуп. Азә дсыпшаап.

– Злеишәа бзиоу, сызғаб хәычы.

– Злеишәа бзиам сара слыцыфналазом, – Нара илдырит ашәамахъ пхәыс зызбахә лымаз. – Шәымацара шәынхома?

– лара дзыднагалаз лхык-лтыхэак җылтцаар цэгъамызт, дшынахынхэлак лаб усгыи зегъ еиликаарц итаххон.

– Сыңха Урыстэыла хатца дыкоуп. Дысзаалоит. Уаха уаџ дсымазам.

Нара аены лусқәа налыгзаны илыпхъазон. Даеаңыара дахынхашаз аҗызтыпқәа лзанқәан, урт рыпшаара дагъаштамлеит. Илбаз рыцқъазар, ауаҗах тбаан, иуадан азухэартә. Абалкон аман. Ахыбра еихагыла ақалақъ агәҗа игылан, Аиааира апроспекти Лакоба имџадуи рыбжьара. Амџа ахъааихылтџооз акахуажэырта еиџкаан, акрыфарта наџапшыны. Даныццакуаз дааихэлахар, убри даҗаалартә илзыманшәалан. Нара зегъы шәа-иза арманшәалашъа леақәлыршәон. Линститут аґы дҗарауаџхарц баша илыштыамызт.

– җаацәарала деиџкааума? – лгәы ишазџооз еиңш, аџны дшааизтәґъа, лаб длазцааит.

– Лымала дынхоит.

– Уигъы цэгъам, – ихәеит, ауаа рацәа ахыџоноу усқатәи ґазшъа цәыртцуеит азы. – Бымаҗәа анбабго?

– Макъана, – лхәеит, лусқәа лхала еиґылкаарц дашытан, лабтәґъа агәхъаа иаргара леацәылыхычон, аха ма лымаҗәа лзигар, игәы иртынчрын лгәахәуан.

– Ианыбҗаху сыхиоуп, – нацитцеит, реицәажәараґы уи шымцхәызгыи ааинырит.

Иахыцалак, изґаб длеигәыргъон, лҗара дшаалгазтәґъа, хәышықәса раахыс знапы даныз амџа дахықәыртцаз, ларгыи дманшәалаха лызхауан. Иагъа бзиа иаалыкәыршаз лзыґазаргыи, лхаҗа имџахґъашаз шлакәмызгыи, игәиґеанзамкәа дырра цаула дшеибыҗаз ґыц ишибалозгыи, аб иңха длыцәшәон.

18

Ацхыраараз Гана хеигзара издырзомызт. Иара ианиҗаххагыи, уџны ашаха лахатцаны игон рхәон игәылацәа.

Уи аёны машынак иакышаз ауаа дырзыпшын. Ыадар имашынагы агаша илагылан ашыжы. Ыыцака ааихъан, урт ртранспорткаагы агарбжъара ибжъагылан. Радмир иакын изыпшыз.

– Ыара шэхи хоуп хэа сыкоуп, – Леуарсан Гана дйазтауан агарпае, асасцаа аматурта иахынзататэаз.

– Ихацэтхаз ипхэыс машынак лзаасхэарц стахуп. Хаилацаажэарц хцойт.

– Ускатэи уара ухы изадутеи? – Леуарсан ифеишьон.

– Икастои, уара? Ыыца асабиатцаа лымоуп, абахчахь илгароуп, нас усура дцароуп. Деикэшэазароуп.

– Ус акыр узаарыцхама? – Леуарсан Гана дызфыз уамак изыбзиарамхар хэа дацэшэон.

– Мамоу, ажэак зхэахьада!

– Сара изсаумхэеи?

– Иулшом, уара.

– Уажэытэфа сааиуеит.

Леуарсан аёны аполиклникафы днеирц игэы итан, аха ипланкаа иаразнак ипсахит. Ахакымцаа даеазны дрыхъарын. Иееилахэа-иееилаца даацэыртцзар, Радмиргы дааихъан, имашына ашэ аиркуан. Аоныка данымлеи, уа изыпшыз амфэхь икылсит.

– Хазынтэык хмашынакаа рыла хцап! – еснагь ажэа ырмаана зфаз Радмир инарабжьеигейт.

– Аскатэи машына ирылаххи? – Гана дтауан, Радмир иажэа ахы ахьцоз ихы ипнамказакэа.

– Хаицырхашышы хафкылсыр, «Кох, уамакэак хзааит!» хзырымхэои.

– Уамакэак хакэу фыршьатэфъар ааста, хазкуа акы хталапи! – руазэ Ыадар имашына днадгылейт.

Радмир аныкэцаф днаиватэейт. Доусы рмашынакаа рыла ицар Леуарсан иакара изтахыдаз. Апскы аникыз амфа иаха имычхауази. Ус дантатэаз, амашына дакуан. Ифызцаа дрылагыла, дынталан, иеитцых дтатэар иаха амфа

шьтихрын игәәхәшәә, ихала мацара җара дынҗатәеит, аҗха җыҗк икырц ишиабҗаргазгы. Аҗхзы шилҗуазгы, хар имазамкәә Аҗәә дөаргеит.

Назбеи инаплакы агәрҗәә азныказ иааилагылеит. Иҗахаз иганахь хаҗәәкәәк рееидыркыларц иара адырра ритахьан. Уажәы ателефон дасын, иҗыза иеихәеит Амра-җашәарантә ауаа шааихьаз, дара ишырзыҗшыз. Агәрҗәә еиҗымларц, иусура уадахь Гана иҗызцәә дрыҗхьеит. Уа иштәаз, Каҗбаиаа рхатарнакцәә аафнашылеит. Аҗсшәә еибырхәон, зынзак еизааигәазаз уаны.

– Уажәы җазынтәык иаадыруеит җаиҗылара зыхьаз, – Назбеи аханы дгылан. – Иахьцалак, иҗаҗәтахахз иҗаацәара рҗагылазаашьа маҗк иахзырмариауазар хәә хҗәы иҗоуп. Аб абра дыҗоуп, иара излеизбаз ала, иҗҗыз амашьына еиҗшҗәҗоу акы рзааихәрц иҗахуп. Ара уажәы җазынтәык, хажәә азҗазара аарҗшуа, хажәгылара аҗахны избазом. Шәгәәанагара еилахкаарц ауп җаиҗыларц хҗашьҗалаз. Иҗашәхәои?

– Иаххәараны иҗои? – еиҗыз ахәык реиҗабы ибласаркьа наимхеитдан, даарылаҗшит. Уи арт дрыкәшәон анышәатара аахыс, арахь иаақәлаҗыҗхьаза. – Иҗсыз дузырхынхәуам. Уи ихә ыҗаххуеит хәә азәгы игәы иҗам. Аб сикәыхшоуп, цхыраарак риҗарц иҗахны дықәгылазар, уи илшаша иара идыруеит. Абрианахыс абзиарақәә рзы дрызныкәалааит! Абзиарақәә рзы шәаргы шәиҗымәалацәахааит!

– Ишәхаз хажәит, – Назбеи реиҗылара аахиркәшеит. Иҗааз шҗаҗәҗьаз, иара итәкәә даарылаҗшит. – Ирхәаз шәахәит!

– Амашьына иеиҗшҗәҗоу хашьҗалароуп, рҗәы ак амбараз, – ихәеит Радмир.

– Ара ааигәә игылоуп иҗҗыз, игәәхҗап! – Назбеи инарабҗьеигеит.

Аамҗа рымгакәә, илыбаан, җьадари Назбеии рмашьынақәә инарҗалеит. Араион җыҗ афнеихагылақәә рахь

инықәтәианза, арығарахь, амә анаәсан, уаҳа хы-
бра гәғәк ахьузмыргылашаз дгылк тақын. Авариақәа
ирлытшәақәахаз амашына цәқәа еилагылан. Арт зышьтаз
а-«Mercedes»-гы тыпк азылхын. Иахыкәша, иавагьежь
цкьа игәартейт. Зегь рапхьа дара зышьтаз – акоробка иар-
бан хкыз, иавтоматиказу имеханиказу.

– Арт риуа автоцъармыкьақәа рфь избакхейт, – Назбеи
иргәыгуан, уамак цьабаа мбазакәан, еициз реипш еипшыз
амашына еибга шырыпшаауаз. – Ақштәытцәкьа иаро-
уп, Гана! Ари ипцәу уара иугар, хәтала иутиип! Афьыц усгы
ирзааухәоит.

– Мамоу! – җааитит Гана. – Уи дара ишыртаху иртиип,
ахәыцкәа рзы рхы иадырхәап.

– Хцалап! – Назбеи ақхьа днагылейт.

Q-машынак ацүтә иналкьан, ақалақь атрасса иаз-
кылсын, амрагылар рхы хан. Басла ацқәа иахьнықәсыз,
аурыс ар рыпсшьартақәа әба ирыбжыакын дгыл тацәы
хәычык. Уи тацәны иахьанза иахьаанхаз цьоушыарын.
Убра автоцъармыкьа еиҗкаан. Иарбан иномарка хкымыз
иупымлоз! Арт, рықәра рфахьан хәа ипхьазаны, ахәаанырцә
амәадукәа ирныртцазомызт. Арахь рзауадқәа иацы
иаатрыжыызшәа, афьыц цәа рхан. Урыстәылеи уи иадхәалаз
дәәа хәынтқаррақәаки рзы уаҳа зтахымыз техникан.

– Абар! – Цьадар амашынақәа рыгәта далагылан.

– Иароуми! – Назбеи игәы иаахәон.

– Егы цөымзар, иааиваургылар, изтәызгы изеиә-
дыраауамызт, – дыччон Радмир.

Апхьатәи асаркьа афнытақала қьаадк адцаблан, ахәп-
са – 220 000 маат – анцаны.

– Жәабақәа нызқь ацрахьырц, изтәу хиацәәжәоит, – Рад-
мир ирабжьейгон.

– Нас, иахгома? – Гана дцаауан.

– Хмыццакып! – ихәейт Назбеи. – амраташәара акалт
афгы ацъармыкьа халапшып. Аахәара уахьымзар хәа
ушәома.

Еицыз, ирымаз рмашынақәа зларыңсахшаз акыр рбозар хәа аңырмакыа иаалагыежыт. Рылаңш хызкрыз маңызма! Гана ихатагы машынак ихазы ашьталара иуалымзи.

– Хзышьтоу зны еиңахаапи! – Радмир иааирццакит.

Ғәйпәк ауаа автоңырмакыа иаатыңын, рмашынақәа инырталан, атранспорт жәпа иналагылан, акы рмаахарц рыегәәто, даеа автоңырмакыак инадгылеит. Уи аңырмакыаң игылаз амашынақәа аңыха иахыңаз ааста еиңаамызт. Изышьтаз амашынагы ара рыгәта иалагылан. Ақалақә еиуеиңшымыз х-тыңк рғы хаз-хазы иуңылон «анык еиңылхылтыз хәк аишьңә», руак ңегәышьан акәымзар.

– Уара, арт еиңшуп, ғың шытахыңа хңарым, ари аах-хәап! – Назбеи ирабжәеигон.

Гана аңырмакыа знапы ианыз днарышьталахыан, зықәра макыана изымфаңыз хәк ахаңә, адгыл иалиаазшәа, ианааиз уамак ирызгәамтазакәа, аңырмакыеи амәадуи рыбжәара Гана иааиңхәеит. Урт ргылашьеи рыңшреи акы иахыңцак арт ишрыхыз азашыомызт. Гана, дара дырзааи-гәахыңхыаза, иыңцәкәкыи иара ишьтан.

– Амашына иаласхи хәа дцаауеит Арда, – еицыз иреихабыз ңааиңит, егырт рнапқәа ргәйцаңсазшәа игылан. – Ахәаанырцә амашына Ғемир рыңха иааихәахыан. Уи ахәаа ахыгара, нас ара аремонтқатара ухәа, 300 000 маат рғы итәеит. Иушәәозар – убри лыта!

– Ну все, ус лтахызар! – агәшаґа Гана инапсыргәйца уи ахатца ижәахыр инықәиңеит.

– Нас, хәиңәажәама? – егы дцаауан.

– Ускәти уажәы сңыба итазам, – Гана еицыз иргәйгуан.

– Уатәы илзаазгоит. Сзымаар, уатәашытахы иахсырңом.

– Бзиоуп! – анихәа уи ахатца, иңыз има, днахынхәит, ааигәа ибжәагылаз рмашынақәа инарықәтәарц.

Урт анеиңәажәоз, Леуарсан затәкык дырзааигәамхеит. Ианиба нахыс, аены Назбеи иғы ирықәшәахыз абыргәә

изықәшахатыз акәымкәа, аңшәмаңхәыс ражәа шыңлыргоз игәы азфон. Дахыглаз ирхәоз иахауан. Гана ражәа дшымаңыфоз ибон. Арда, шышә нызкы маат хәа амашына ҕыц лзаархәар атқыс, еилакәакәа илызгылаз л-«Mercedes» анеибгаз лхатә иакәирзыз зеггы лзытхыр – иаха еиғымкәан. Иибозггы иахауазггы алкаакәа рзыкайтдон Леуарсан, акырза игәаңхатәкыомызт. Амала Гана идикылоз даҕагылар – иалихызи, алағимтыр хараза еиғын.

– Нас, шыта ара ихаңшаауеи? – Назбеи ихәашыала, иаарыкәырша еилагылаз, зеиуа утахыз амашынакәа акапеи кылтәа ирзаңсамызт.

– Хцалап! – Радмир днараңхыагылеит.

Леуарсан имацара иакәымзаарын, Гана дзықәшахатыз азәггы дзаҕагыломызт, аңара зңыба итызхуаз иара иакәымзи. Иаразнак амашынакәа инарталеит. Назбеи иусуртахы ихы хан. Цыдар, игәы намзо, амашына еилыхарта, атрасса днангылеит.

Цыырхәака уахыбжыалоз, Мчышыта изыхгылаз аңаңхае илазон, Гана иңа даангыларц аниеихәоз. Иуаа иманы, аңаңха афныткә дныфналан, аишә иладиртәалеит. Аишәа чыс мыцхәы ахатәара ззымычхауаз Леуарсан маза дкәыпсычхауан. Арака кәацлыхын чысс идырхиауаз. Иара уажәшыта урткәа иеанырыцәхьеикуаз аамта дтагылан. Ифатә ишәа-изан. Иара усггы маңк ифақәеит.

– Аңара хңыба иңоуп, аха иахыа иахшәар калазом, – Радмир, зызхара лафхәара змауаз, итәы аацәыригеит. – Иахыа ихамышшыароуп.

– Ианшәымышышәароу акрышәфар кало, ахә шәшәар камло, шәызки? – аңырақәа шкәакәа зымханы иаарыдгылаз атхаңы пхәыс ажәаз лңыба дазхымпшуазаарын, дпшыәырччо Радмир дахыеаңшуаз дкылылтәон.

– Сара исымышышәаразам, – Радмир аңаказ деитамхарц, Гана ҕааитит.

Ашәжәра хдыртыр, хәа Леуарсан дшәон. Ибзиашәа, иааибаныхәақәеит акәын, уамак изжәуазггы уафы дры-

ламызт. Гана, агәыхь шытихзижътеи, арыжәтә иеацәихьчон. Радмиргы, игәамбзиарақәа шихьзақәахьызгы, аишәаф аныхәафәқәа шытихлон, изхара цәажәара иоузомызт. Ус баша ифы еихихуамызт, ацакы змаз ажәа ифән. Уи аҝены, уи аҝацхаф, убри изымхакәа, дҝагылеит. Леуарсан уи акәын иитахыз. Знык аҝны дненины, икостииум ааишәых, иҝеыкәабартәф азы днатцагыларц дызгәафуан. Нас ашәшыртцәф дтәазаарын.

Гана игәарц иадгылаз амашынақәа цахьан, Леуарсан аҝныҝа дненихьан, Ганеи Цьадари анааизынхоз. Цьадар Гагра дцон, дызхаангылаз изеилымкаауа, Гана игәарц дынталеит, иҝа дахьынхоз ахәыцқәа дрызцарц злаиабжьеигарызи, ианитахыз дцарын.

– Сара исзеилымкааит: иаархәалак узақәшахәтхои?! – аматцуртәф Цьадар адиван иныкәтәаз иаб дизцаауан, изыднагалаз рхымҝаҝгашьақәа игәамцхазо.

– Уара ишцәутахыз? – Гана, ишәамхы еикәырсә, изнапик адиван ақә икәтца ганха дахьтәаз, дтынчын.

– Амашына ахә абаҝоу, дара ирхәаз абаҝоу?

– Ирхәаз сақәшахәтымхар, аусеилыргарахь ҳкылнагоит, ицтәхоит, аҝабалзабал захтахи.

– Даҝеак рхәаргы уақәшахәтхозма?

– Даҝеакы закәыхи?! – аб ихы-игәы итамшәоз акы Цьадар игәы инархуан.

– Даҝеакы закәыху иалыздраи.

– Еицаҳзеицшу ажәа ҳацшаазар ҳәа сгәыҝеит, уа ҳаангылапи!

АХҢАТӘИ АХӘҢА

19

Астудентцәа акурс аҝы ирацәаҝымызт, рызынтәык зҝабцәан. Нара, ауада ашәхымс лшәпы анынхыл-

га, иацы истудентны ирбоз азґаб ґшқа иахьа длектор-ны данааѡнашыла, рыбақәа дырхбаґѡит. Арахь зынза дышәтышха деилахәан, лышьхәа ҳаракқәа леиґекаашьа иаздырхауан. Амала, уи аґены ада, усура данцашаз, даґазны ашьхә ҳаракқәа шлышьлымґарыз хәа лхата лґапхьа аґаґахьа шыґалґахьан.

Уи аґены лара ауаґах ахьамылхыз дымґеит, лаамґа лусура арбжамеамуан. Адырѡаґены шыьжьнатә дааит, чыдала аусура лґазыґаґаны. Аилататара даґәымшәакәа, даґьымаашьакәа, ѡнапыкла лынхарґа еиллырґарґ лґазылґит. Зегь раґхьа акоробкақәа илызґаґоз ақьаадқәа, еиуеиґшымыз аґыґеґақәа рыла илырґәит. Илґырхаґамхарґ, рызынтәык акакала ахәбатәи аихаґылаґынґә ґаґа илыба-алґон, аґәрґ ґшәаґы аґәамсам еизґарґа акәақь иґґаґылан, убри иґалыжьуан.

Шьґа шыьбжьон ааирґ еґьаґмызґ, асаба рыґқьара заґәык анылзынхоз. Аґшәмапхәыс, ари ауаґах хазы даґ-шәымаґґәґьазу здыруадаз аха, азґаб ґшқарах асґатәи ус анаґзара лылшарызу дазґлымхан, ѡынґәґаґы даа-кылпшқәахьан, аха, еґи лґааґпыхәа аус шылуаз лылапш ишааґашәалак, днахынхәуан. Ғылак данылзааизґы, уи днасқьалґон, амардуан аґы даалыдхалеит, лыхшыѡ зызхаз луаґах еилзырґоз лақьын. Аґыхәґәнтәи акоробка лбааґа, Нара данаахынхә, ашәамахь ґхәыс акахуа ршы кны, ашә даалаґылан.

– Акахуа бсыржәыр сґахуп, – лхәеит уи.

– Аґәхьаа шәаешәырґоит, – аґшәма лынхарґахь дналмыпхьакәа, иаалрыґқьаз аишәа хәычы акахуеи торт сак зныз чанах хәычыки ахьнықәлырґылаз, Нара дхәыцуан, «Абарґ ҳаланхоижьґеи хґәык рзымґеит, идуу имаґу рґәы шыґаххуеит, – ихәалон лаб. – Хрыламзындаз!» – хәаґы наґиґон.

– Бхала аус зыбуеи? – ашәамахь ґхәыс дґаауан. – Бѡыза дабаґоу?

– Уи уажэы ара дыказам. Даанза сзымпшит.

– Нас, сыбпырхагахом, – ацшэмацхэыс ачысмацэа, Нара инталырцэы, иаашьтх илгеит.

Илфаз торт сак лымла аахнаеын, Нара акрыфараз акахуажэыртахь макьана дымлыбаарц иакэылкын, адашь-ма лыпссеит, лкыынтыжэ ырцэаак, ахышэ асаркьакэа, нас дара зтасаз лрыцкьейт, аены урт уаха дрыламкьысырц. Ашьмагыци аеыкэабартеи ус иаармариа илызрыцкьомызт азы, илызэзэар акэхеит. Жэаха енак заа дыфнамцшхэази, ибзиашэа афнынтэ азэзэага паста аалгахьан. Ицырцыруа ишылрыцкьаз лхата илгэацхон. Акфэфратыц лнапы алыркит, ацсшьараз дагынамтэеит. Ахэымехан афныка дэхынхэырц ддэықалон, арахь макьана луатах лзаанхан илыман. Ир-лас акы днацхарц, нымфыхытц аус зуаз акахуажэыртахь длыбаарц леныназылкуан, ацшэмацхэыс даафнашылахт, ачаи цэыцак ачанах ианыргыланы, ча сак ахэша ахышьны инаватца, асаара еицшыз чысмацэак ианыргыла.

– Иахьак агэхьаа шэасыргеит, – лхэеит Нара, лусу-шьа ацшэма иахьылгэацхоз шакэыз амла далмыркырц зхалызбаз лгэы азфэ.

– Иахьа балгарц бгэы итоуп, излазбо ала, – ацшэма лфэашыларала илбоз лгэы иаахэон.

– Акрыфараз аамта сырзыр злашэымуала, иахьа салго-ит, – Нара дпышэырччон, дышгылаз ачаи ахыылжэуаз. – Уи шэара ишэыбзоуроуп, – нацылцеит лара, Нара, лхата илыб-зоураз аус иаламызшэа.

– Ну и девочка! – лхэан, ацшэма ачысмацэа мацкэа тацэы иаакэылхын, лышы-лышы еикэцэ, дындэылцит. – Бфыза дыбзиоума? – «бара беицш» хэа гэанылакэын иахьацылтаз.

– Сгэы иамыхэо фызас дышьтысхзом, – хэа Нара илхэаз ацакы гэгэа ацан.

Ацшэмацхэыс уаха дылзааир Нара илтахзамызт. Кэтыфырхасрак аамта лмырзыр, луатах аилыргара

хлыркәшарын, ахәымехан шылашаз, авокзал ағы дназаны, Цсоу ицоз машынак дақәтәарц. Ақалақь налц дақәшәаны дықәызгарц дазыпшызаргы, лара ахатә машына хәыц-қәа аанылкылазомызт, дара аангылар дрықәтәазомызт, илдырзоз цьюкы ракәымзар. Ус лабжьеигахьан лаб, атцараз Ақәа данаауаз, хәышықәса рапхьа. Иара иихәаз дықәныкәон, арахь ухәансхәанқәа иааргоз ажәабжьқәа җеимызт.

Адашма лрыцқьахьан, аха икеикеиуа илызәзәаанза, җ-иартәк аханатә ирықәыршәыз ацеллофан аарықәылхын, амғы матәахәы лрыцқьеит. Ашьаршьафи ахызеи афнынтә иаалгарын, ахчыхкьа нарыццаны. Знык арахь, лфыз длы-ма, дыфналар, ахышәзатә кыдыршәыла лызәзәарын. Аены убри лзынагзомызт, илызәзәар илзырбомызт. Иаалырқьа лтелефон абжы геит. Лаб иакәын.

– Сузызырҗеуеит!

– Амҗа бықәлахьоума? – ахәымҗеханынза иелы-меимдакәа иахычхаз цьалшьон.

– Ғеааитаскуеит, нас амҗа сықәлоит.

– Бееикәбыршәакәеит хәа сыкоуп, аскаамта бынхазар.

– Ааи. Слеир хәицәажәап.

– Амҗа алыцха боуааит! – аамта лырзыр шылтахымыз лхәашьа ианыцшуан, иара уи еиликаауан.

Ашьматыц дныфналан, лғы лызәзәеит. Лымаҗәа еиҗалкит. Знык афны дзыназар, зырцхак лықәылтәарын, уаанза илычхарц, ауаҗах дныфныцтит. Амардуан длаҗагылаанза, ацшәмапхәыс лышә аалыртит.

– Бара бызлакоу ала, напыла усура акәым бзызктәу, – уи илзыфналоз азҗаб лгәыкатцара лгәазыхәон. – Зегьакоуп, уигы быцааиуеит.

– Абзиараз! – ацхәыс дахьлырҗехәаз агәхьаа уамак илымкызшәа, Нара уи лацшы хаала дналҗапшын, ирлас длыбаауан.

Нымҗахыц акахуажәырҗеи акрыфарҗеи еиҗапшыны игылан. Аус ауан. Уахь днеирц лгәы зынзак иазыхәомызт

лызхэомызт, аха, лцэылашьцар атцкыс лгэахэуа, амашыынакэа раатгылартахь амѡа данын. Лцарашыкэсқэа ирылагза, ақалақь ылтцаахьан. Дыццакы амѡақэа еихытцэа дышнеиуаз, ицшыз ауаа днарылагылон, машыына хэычык анылзаатгылоз. Ашэ итасаз асаркыа лакэызар, Мадлена Астамыр-ицха лыбжыы аагеит:

– Арахь бтала!

– Авокзал ахь сцоит. Аѡныка амѡа сануп, – Нара, дахьцоз цкыа еилылкаар, Мадлена дышьтылккрымызт лгэахэит.

– Бтала схэеит! – лнапы лзылкьеит. – Гэдоутанза сцоит, – лхэеит Мадлена Гэырманиа, Нара длыма, амѡа данықала. – Уаантэы амаршрутка багап. Амѡан мацк хайцэажэап. Ибзианы хайқэшэеит.

Акэа амаршрутка дталазтгы, Нара амраташэаратэи араион дазкылнагарын. Амѡаду афэyntэ аѡнынза уамак бжыамызт, атцхлашэ дацэымшэакэа, закантэ агэарбжыара дыбжысхьази. Аныхэлалак Мадлена Астамыр-ицха Гэдоута длалгар, атцхагэтан згабк амѡа дангылазаауазма, дышьтызхуадаз? Дшэон. Арахь дзықэтэаз амашыына хэычы, Гэымста ацха инықэсны, аѡадара ианыѡафагылоз, ааилашэшэиуан.

– Сфирма шыта итышэyntэалоуп убранза, ахэаанырцэ икоу иарбан тэылазаалак афэ еиѣкаау даѣа фирмак аус рыцызуртэ еикэшэоуп, – Гэырманиацха амашыына шыахэла хэмаршақэ иныкэылцон, иара убастцэкыа лажэа мариан, илхэоз еилыккан, ажэакала, ацхэыс маншэала улышьтазар – абар амѡа дахьаныз. – Сзыдхэалоу ахэyntқаррақэа руак Сингапур ауп, – лызнапык ала ацскы лыркэашон, егы лнапы ахэнацэак цшза хэхэақэа еидыцсаланы ахауаѣ иналырхэаалырхэуан, лажэа иашыашэалахартэ. – Уатэи афирмак аихабыра сацэажэахьан шыкэсқэак рацхьа. Дара иртахуп раалыц Кавкази СНГ-и Азиа тэылақэеи ирызргаларц. Ишнеиуа уаантэы иааргаша шыкало рдыруеит. Ажэакала, ахэахахэттра еимадарақэа дыргэгэарц ргэы

иџоуп. Рыпроект анагзараз Аџсны амшын агаџа џара баџаза дыргыларџ иашџоуп.

Илџаахџаз Нара лхы иџалыгзарџ дашыџазшџа, Гџырманиаџџа дааџгылеит. Нара ауаџы изызырџара дазыманшџалан, аџџаыс џшџа дылџырхагамыџт, илџаарџ илџахыџ налыгџаанџа. Амала, лара илзеилкаауаыџт Мад-лена Аџтамыр-ипџа аџкатџи лажџа зеипџылкаауаз. Нара уи дабалыхџаарџаз? Уи азџаара аџак аџџаыс иџџырылгозар џаа азџаб деикџаызрыџаа дыџшын.

– Исџаџо еилиџбаауазар џаа сџыџџаџыџуеит, – лџаеит еџы, зџаара лмоуазар, лџаанагара шыџаџылыргџаарџ.

– Еилиџскаауеит, – Нара даахџаџшит.

– Уи бџиоуп, – Гџырманиаџџа лхаџы џчон. – Заа аџыџџаа тыџџааит. Исџаџџеит Зџаџырыџџа аџиа. Уа аргылара усџаа мџаџгазар, даара иманшџалахон. Дысџаарышыџтит сингапураа рџаџарнак. Иџаы иаахџеит. Иџоу рџарџ, гџаыџџык аарышыџтит. Аџиа иаакџаырша иџаркырџ рџахуп. Аџныџџа изџу азџы иџла иаахаџалар зыртџахи. Аџныџџа изџу азџы иус аламзароуп.

– Хџаџынџкарра иазеиџу уск рџеазыркыргџы, хылаџшра-да инзыџџаада? – Нара раџхџаџи илыџџааран ари.

– Заа аиџаышаџаџаџаа рыџџаырымџои. Урт ирџаџо иахыџаџаар калома?! Адџыл асингапураа аренда-ла иргои, уи аџџаара амоуп. Адџыл зџау, арендаторџџа русушыа аарџаамџхар, аиџашаџаџа маџ аџџыркуеит.

– Офшор знаџы алаџкуа ирыџааша иаџа ираџџоуп, адџыл змырхуа аџаынџкарра ааџа, – Нара аекономикатџ факультет далымџахџази, уа лдырра маџџаыџт.

– Ааи, ашџахџа шџараџы аџышџара рымоуп, ирџыџџџоуп адџыл дара ишыртџаху рџы иадырхџоит. Уи адаџы, аџаынџкар мџаџаа ирнуп. Иџџегь ираџџоуп аџыџаараџаа ахырымоу. Уи иаанагаџом адџыл аренда-ла ирыџџо ироуа маџуп џаа. Аџаынџкарра иахаџылоу аперспектива иазхџаыџуазароуп. Ирыџџаџартџо аиџаышаџаџаа инаџаыр-

шәаны, иңыдоу аекономикатә тың – офшор – аҗхәара азыңтәахоит. Иаххәап, адгыл арендада иргоит 50 шықәса аамта атаны. Убри ашьтахь, абри атыңаҗ иргыла-хо абағәаза, аусхәарта хыбра, анхарта ынқәа ухәа, зеггы атыңантәи ахәынтқарра иазынхоит. Иңыдоу аекономикатә тың аус ахынзауа, атыңантәи ауаа убрақа аусурта роу-еит. Базхәыци зақәаы аусура есымша итыңцло, иахьа ус рымазамкәа ихәмоу ҳауааңсыра!

Мадлена Астамыр-иңха амашына аанылкылеит, Гәдоутәи Лыхни рымға еилыхартаҗ дааихьан.

– Нас итцегь ҳаиңәажәап! – амашына дладбааит, даҗеа машынак дышьтнахаанза, Нара даалыдгыларц.

Уа автобусқәа ирзыңшыз даҗеа ңоукгы гылақәан. Аскатәи ауаа збоз амашынанықәаҗ аатгылара дазғ-лымхәхон. Нара шәарта шлымамызгы, аранза даазгаз аңхәыс уа даалыдхәлеит. Азғаб лтелефон мелодиак хааза иахәон.

– Сзырғеуит.

– Бабааихьоу? – Нара лаб иакәын.

– Гәдоутә сгылоуп.

– Ибхәо закәи?! – лаб дышқатқьаз Нара илныруан. – Уажәытқьа сбызнейеуит.

– Иаҗахзам, – Нара лаб днылкылон, 25 километра даба-ауаз уажәы. – Аранза саазгаз ара дсыдгылоуп. Итцегь ауаа ңшуп. Усцәымшәан!

– Амашына бышнақәтәалак, ателефон бысзас!

– Аиеи!

«BMW»-к аангылан, анықәаҗ даарыдгылеит.

– Мадлена! Ара бызгылеи?!

– Гагра уцома? Сызғаб дысзугар! Нара! – даахьаңшит лара. – Саншьа иңа июуп. Аҗнынза блеигоит.

Нара амға данын. Лаб амғахь длызцәыртцыр лҗахы-мызт, ателефон дизамысзеит, ари амашына ацашьала, саатбжакгы амға иқәхомызт. Аха лаб ихала дылзасит.

– Амѡа сықалахъеит, – лара лаб игъы лыртынчуан.

Уи ауха амѡа дшацешэозгы, ус еипш Нара дманшэалам-
хацыт. Дзықэтэаз амашына лгэарбжъара ибжъаларц,
аныкэцаѡ дазхиан, лаб амѡан дшылзыцшыз дылбеит
акэымзар.

20

Ахэшэтэырта дтыцижътеи, Гана игэабзиара уамак да-
хашшауамыт. Иахьцалак, игэеисра аеинардыруан.
Ацыхэтэан ихақым иара дахышытэз ауадаѣ данизааи,
уажэазы дауижъуан, аха хара имгакэа иеиирбарц иаб-
жъеигеит. Убартқэа аайдкыланы данрызхэыц, акардиолог
иеиқэиршэарц иакэикит. Хышэ нызкъ маат ганы итахаз
ипхэыс Арда лнапаѣы илиркхъан. Уахь игъы тынчын, Ама-
ла, иахьцалак, гэтынчымрак таха инатомыт. Ари атаацэара
ус инзыжъуаз уаѡзамыт иара, излаилшоз ала ибаларын,
дырхылацшларын. Данақэшэах, иус наигзарц иакэикуан.
Ааи, уи иара иусны ибон.

Арда лхатагы зхы рыцхазтэуаз цхэысеибамыт. Лхэыц-
кэа аиатым цэа рхыкэкэа илаазарымыт. Лхата дхэыцтэы
хақымын, уи акыр алылхыртэ, аусушьа усгы уаанза
еиѣылкаахъан. Лабраа ракэзар – хар рымазамкэа Пицун-
да инхон. Иаалыцхраартэ итышэынтэалақэан. Уртқэа зегы
Гана еиликаахъан, аха, иагъа лшьапы бзиа дықэгылазаргы,
иара лара длыцхырааларц иуалны ипхъазон. Ускатэи дзыл-
мыцхыраауазаргы, ма реизыкэзаашъақэа бзианы иаан-
харц дазфлымхан. Ус иара иуаѡышьан.

Цас ируазшэа, ашьыжъ ахақымцэа рееидкыланы
ачымазцэа ирылан. Уи аены ус ишдэықэлос имдыруа-
зи иара, ихамышти. Даеазны даакыдгыларц иакэикит
Гана, шыта дагъаакэгъежъхъан, аха дыпшырц иакэикит.
Акрыфарта тацэын, убра тыпк ааникылеит. Ахақымцэа
аниасуаз, атерапиа акэша аихабы рацхъа дгылан.

– Аа, Гана?! – дшымѡасуаз уи ѣааитит. – Уажэытцэкъа са-
агъежъеит.

Уамак днымхатѣѣит. Гана дахызыпшыз азақәмызт, уи дихаштхъан. Ƴ-уадак рѣы ачымазцәа иаарылсуан, уи аены ихадаз уи акардиолог иус нтѣон. Аординатор уадаѣы ианааѣнала, рчымазѣцәа иртәгылазаашъаз мацк иалацәажәит, нас ихы дақәитын. Ихатә иусура уадахъ дшааиуаз, илапш Гана даатцашәахт.

– Уаалеи! – иуада ашә аарты инижын, дныѣналеит. – Ара утәеи! – иааѣсан ақәардә Гана инаиирбеит. – Угәы иа-лоуи?

– Ус, зны-зынла... Сааирцгыы соумхәази.

– Уѣеилых!

Гана, мақѣахәара иѣанааилих, акардиолог дѣагылан, ичымазаѣ зны игәышпала, нас ибғала дизызырѣит. Длаиртәан, ишьакшашъа ипхъазеит, ишьақәығәғәара ишәеит. Акомпииутер днаѣаиртәан, акардиограмма тхит.

– Икастѣои?

– Икаутѣои!.. – қьадк аѣы хәышәқәак рыхъзқәа нанитѣеит. – Зегъ ратқьыс ибзиоу ахәшә – ухы уааицәаха!

– Иауаеи.

– Уст! – арецепт ааирххеит. – Абарт ахәшәқәа ѣыц иуду-кылароуп.

– Ох-о! – Гана дпшыәырччон, аха арецепт ианыз ахәышәқәа ицәымгын. – Уара иаасуто ахәшәқәа еснагъ игәғәоуп. Сдырчмазаѣуеит.

– Мацк сухәарц утахызар, ижә! Зтәара умоума?

– Мамоу.

– Ухы уақәитуп, – дѣагылан, ичымазаѣ иѣеилахәара дазымыпшыкәа, дындәылтѣит.

Гана иѣааибитан, ацара аишәаѣ ашәқәы инатѣеитѣеит иавтхәхәо, ахақьым илапш наахартә. Цәка дахылалбааз аптәкаѣ ахәшәқәа иоуит.

Цәадар имашъынала амѣа данын. Ицә адәқьанаѣ еида-рақәак ирхәазар акәын азы, уи имашъына ихала дақәтәеит. Шәқәыла деикәшәамызт, аха ақалақь аѣныцқа дахыцоз-

дахъаауаз харамызт, амѡаѣ ачынуаа даарѣахатѣкъар иѣахымызт, аха иамукѡа дныркылар, урт ирѣахыз иѣыба иѣан. Имаѣны иргарѣ уѣахызар, ушѣкъѣа умырхаанза, иара, акърышь, надуркуан. Ушѣкъѣа анумырх нахыс, удырххалон, ѣытк руѣаанза.

Уи аѣны Шѡарах иѣѣа Фатима лѣы инеира инаигзашаз аускъа ируакын. Уахъ амѡа данын уажѡы. Заѣантѡ уи луада дшыѡналасаз-дыѡнытѣшаз издыруамызт, Амала, уажѡнатѡ аустѣаара атѣыхѡаѣтѣаара ишгѡытѣшаагахоз еилкаан. Лара, уаѡы диѣѡымчуа маѣара, аус луамызт, лѣабызшѡа хаан ухѡартѡ дибон, дмыѣцакзакѡа аустѣаараз иахѡѣаз ашѣкъѣа еизылгон. Дзырѣцакыри, аѣѣаара лнаѣтон азакѡан. Иахъѣалак, уи азакѡан лнаѣаѣы иѣан, аѣѣал ѣазѣоз иеипш, иахъылѣахыз амаа алѣон. Иахъкылылгарыз здыруадаз. Имашъына ѣыѣк азыѣшааны, апрокуратура ашѡ днылагылахъан, иѣыбаѣы ителефон анышѡахѡоз. Иаѣиѣааит.

– Уабаѣоу? – дѣаауан иахѡшьа Тата. – Макъана уааиуама?

– Иаалырѣа акыр шѡыхъма?

– Лариса Иван-иѣѣа, Васили Анатоли-иѣа длыманы, Адлер дааихъеит.

– Иахъа ишаауаз адырра заа иѣамѣазакѡану?! – Гана иѣъеишьон.

– Шъѣа аеробаѣазаѣ шѡрыхъязом, аха ахѡаа иахъаахыѣуа шѡырѣылар бзиан.

– Иѣалеи? ѣсоунза ианааи, уа машъынамзар игылеи? Зегъы ус ауми ишаауа.

– Уара, арѣѣсшъаѣѣатѣас иѣадахъылома, иѣасасѣѡупеи?!

– Аа!.. Уи схамышѣи, – дѣышѡырччон иара. – ѣѡадар даашъѣи! Апрокуратураѣс сѣѣоуп.

– Шъапылоу?

– Дѣѡанхалара дыѣоуп. 400–500 метра шъапыла дызныѣѡом, ыи! Иѡагимырхааит!

Гана ахыбра дныѡналеит. Фатима лѣыѣаѣ дѣѡан.

– Шәйзбар шыстахыз шәәрхәзар акәһап, – лара дөаи-хатгылеит. – Аңкәын аус имуази?

– Ицара далганы Җыркәтәһилантә данааз аахыс, атыркә-цәеи аңсуааи еицаңзеиңшу фирмак ағы аус иуеит.

– Икардои?

– Аәһымаҗәа убрантә иааргоит.

– Афирмағынтә ақәыршаҳатгеи аказшьарбагеи сҗахуп.

– Уаҳа?

– Акакала! – дыццакуамызт лара. – Иаҗаху ианаҗаху аамҗа амоуп.

– Слеир калома? – Җәадар ашә ааиртит.

– Аиеи! – дызустаз аһылдыр, Фатима азин илҗеит.

– Уәагумырхан! – Гана амашына ацаңҗақәа Җәадар ииҗеит, егы даахынхәит.

– Уаҳа иғыцу акыр ыҗоума? – Гана хәһыц-хәһыц зеггы дрызәһымхан, ирыхәашаз ирымпыҗашәарыз издыруамызт.

– Авариақәа раңәахеит, – лхәеит аустҗааф, урт рхың-хәзара иара иалиху изымдыруа дааңыххартә. – Арес-публика аиҳабыра рыдҗала, апрокуратура хада хусушьа гәанаҗоит, – лара Гана аҗагылазаашыа цқәа еиликаарц лҗахын. – Хара, ма шәара, ишаахҗаху аус хәзуам. Апроце-дурақәа зеггы хрыцклагҗлароуп.

– Аамҗас иҳамеи? Аустҗаара нҗәашыак аиурыма хәа сгәакуеит.

– Аәхәара аҗагзашыа хәақәхәршәароуп.

– Хусқәа еиңәахама, нас? – аҗшәара иҗашәаз ахәһыцы диһызахон, ихы инапағы аагашыа дақәһымшәар, аиҳаразак иңкәһын азақәан данакуаз изыуадаһыз усхон, ихаҗа дақәшәар ускатәи ихыаахозма.

– Еиңәахоитхәа сызхәом, – зны даалыргәһыҗт, – аха иагы-мариам, – наңылҗахт, агәһыҗбара изҗаршәуа. – Уажәһыҗқәа ааха зауз аҗааңәарақәа агәһынамзара рызкамшәароуп.

– Уи ишҗа? – дҗааит иара, араһы ихы иҗагыәһыуаз: «ирызгәақыаз аһышә иартазар, агәһынамзара шҗарызкам-шәо?!..»

– Аус хтәала атың ианыкәахцдалак, иашшуа ихашьталар, хускәа пхастартәуеит. Аустцаара уи затахуи? Иаха еигьуп дарей шәарей шәеизыказаашьа бзианы иаанхар. Убас ианышәзыкамца, ацкәын атакра икәшәоит.

– Уаанза инахгар калазом! – Гана иааңитцәеит иажәа.

– Шәазхәыц! – лара иара дымџакәылтцон. – Изласахаз ала, ацәымзаркра шәахьџеиз итахаз иахәшьа ацтәы шәылалтцәеит.

– Уи ашьтахьгы хайбабахьеит, – Гана уи ала зегь хиџазшәа ибеит, уахагы «реизыказаашьа бзианы иаанхарц», рныкәашьакәа дрыламцәажәеит.

Уи ус машәыр акәзаргы дахьныкәаз ахьынзаиашаз зны ихташәеит, аха уажәы иусуртахь амџа данын, аустцааџи иарей еибырхәакәаз реифырцшра, реифыбаара лкаакәак рыкатцара дырзыманшәаламызт, дагырышьтамызт. Акыр деихашьшы, илахьыхыз акурорт тың дагәылан. Иара изы лкаа затәык цшәымара әуеижьтеи акраатцун: «Зегьы аахәатәуп. Ахақәитра налатцаны».

– Цәадар ателефон дасхьоума? – Тали дыхәаахәтуан азы, иара Тата даалыдгылеит.

– Цсоу дыңшуп.

– Аџныка иахгару, ара иџнахцару?

– Ара.

– Иаха излахзеигьы? Аңсшьацәа џнахцар, иаха иахзыфеидазар?

– Тали арахь усура даәуеит. Арт уа избода? Ара иџнахцәп, акаҳуажәыртә хәмоуп. Цәбаа хбома?

– Дара еигьаршьо гәахтәп.

Цсшьара ирзаауаз дырзыңшырц, ришәа еицарса хәыцы днадтәалан, қбаадқәак еилирхуан. Тали дыхәаахәтуан. Тата интәооз атауар ааганы икәылтцон, лтаца дааилахатқькар длыцхраауан. Иахьцалак, лара уажәшьта дымтәазакәан аус лызуамызт. Ирлас-ырлас акәардә даахон. Цәадар иакәын, уаха дыррак рзааицхауамызт. Аеропорт афынтә

Цсоунза аскатәи аамта икәзырхози? Азынраз аолимпиада аадыртуан, аиашаз, изыхъзатәыз аргыларакәа мацзамызт, амашынакәа амқан еилыхон, иахъзеиҕамтцуаз рацәан, аха, иахъцалак, мац-мац еиҕамтцуази.

– Уара аҕныка умцои! – Тата лашъа даалырзырҕеит. – Арт аандаз! Сара ионасымтцои.

– Ианааиуа срыкәшәар стахуп.

– Иааины ицома, уатцәы, ма уатцәашътахъ урхъымзои.

– Аиеи, – длыкәшахатхазшәа шиузгы, Гана, асаркыала адәахъы дыңшуа, дтәан.

Иаалыркыа мацәысшәа, Фатимеи иареи реицәажәашъа ибла иаахгылеит. Асовет мчы ахра анамаз, апрокуратура аусура ирылатцәа ауаа ирдыруан. Убас икан амилиция, азбарта. Даныхәычыз ркыта аизхара ибла ихгылан. Хәык ақыта милицияҕы аус руан. Закәытә леишәаз иказ! Уажәы кыасахәасас иказ рызынтәык, ныхәак анымәапыргоз, амилиция форма рышәтданы иаацәыртцуан. Абжъааңны иубазомызт. Апыхъа азбара анымәапысуаз, апрокурор икәгылара иазыңшыи. Азбарта иандәылтцлак, уи иихәаз хәа еимакуа иргәаладыршәон. Иара азбартахъ цыоуку цоны-иаауаны иахазомызт. Апрокуратураҕы аус иоуит акәымзар, урт ирызфәлымхәаходаз.

– Да! – Тата телефонла дцәажәон. – Аиеи! Машәырк кәамтцакәа уааи! Иааигеит, – лтелефон еихаңса илтцәахуан.

Саатбжак акара азыңшра еиҕарыкәшәон. Адәкыан аңхъатцәкыа Цыадар имашына анаатгыла, Ганеи Татеи еишътагыла индәылкыан, иааивагылт. Тали ауаа лтан, дыздәылымтцит. Лариса Иван-иңха аңхъа даатытцит. Лхатцагыи даацәыртцит.

– Бзиала шәаабейт! – Гана рнапкәа аарымихит.

– Цшзала шәахъааз сеигәыргыоит! – Тата аңхәыс даалгәыдылкылан, Васили Анатоли-иңа инапы ааимылхит.

– Ибзианы амәа шәхыжәгазар хәа сгәыҕуейт, – Гана исасцәа, рыбла агәырәа хибаалозаргыи, аңышәырчча ахъырҕыкәыи игәы шътнахуан.

дшыказ еиликаан, дицшааит. Уи иаразнак дауидикилауаз, ахирург ичымазацаа дрылан, нас аоперациахь дцаанза ди-барц дааипхьеит.

– Узкэыстцаша иарбан мѡоу атдыхэанза еилыскаарц, – ашѡамахь цкэын Леуарсан ирхиахьаз анализкэа гѡаѡо, ихы ѡышьѡихит, – ушьа анализ УЗИ ала иѡцаатѡуп. Аппарат ара ихамазам.

– Сабацо, нас?.. Шѡача?

– Акѡа ацентр ѡыц аадыртит, – уахь иишьѡуаз шмацмыз убартѡ, ирхианы имаз аѡызѡыѡ зныз абѡыц ааирхиеит. – Аамѡа арзра иаѡсамшѡа збоит, – игѡиѡанитцеит.

Ишьѡухыз иарбан чымазараз еилукаарц, цъара ункыд-гылар калозма, нас, уѡара хѡыцкѡа нкаѡсо, ахаѡымцѡа руадакѡа урыѡназаауан. Амедицина ачымазаѡ дафон. Аѡыхѡышѡтѡракѡа бзиа ибомызт, аха даныкѡанацалалак ишѡакаиѡоз. Арахь зынзак узхѡышѡтѡышаз ахаѡым дабаказ. Ачымазара знык акѡын ианурхауаз. Ашьѡахь убри мацк ихѡеу уѡынаухон, ахѡшѡкѡа учымазара иазымиааиуа унеиаанза. Аѡены иахакааз Леуарсан ихѡа рзыхѡеуамызт, агѡамбзиаракѡа иахьа изааизма.

– Иуархѡеи? – акѡѡара ѡбаа агѡтаны игылаз аишѡа ихѡы ыкѡыргыло, Ирма лыѡшѡма дитѡауан.

– Акѡа центрк аадыртит, сшьа анализ кастцароуп.

– Суцны сцап?

– Иаѡахзам, – ачымазара азбахѡ анѡѡыртцлак, иара диц-зар ѡѡахын, аха гѡаѡрас изыѡшѡеи, лара иара дицымзар амуа. Усѡы лара лускѡа дрыхьзомызт.

– Сара сицымѡои! – Нара даакѡгылеит. – Маѡѡакѡак зга-роуп.

– Оо! – Леуарсан даѡѡагѡыргѡеит. – Уи даѡѡаки иаму-суп. Уара, – иаѡѡналаз Аѡсар иаб ихы наизирхейт, – даѡѡа усурѡак уѡшаама?

– Исыѡшааит, – акрызѡоз дрыдымѡѡылазакѡа, аѡкѡын, дышгылаз чаик ижѡырт, дныкѡѡеит. Аѡааѡѡа дрыдѡѡала-ѡѡомызт, иѡыѡ дамкуазшѡа ибон.

– Ыарак узмыркуеи?
– Абиуцет стацшуа стэзаауама. Уи усгы итацэуп.
– Уахънеиз узфи?
– Акомпютер... Ахыбракэа рыпроекткэа тысхуеит. Ама-
шына стахуп.

– Иаахэа!

– Излаасхэои?

– Сара амашына ахэ сзырхазом. Таацэарак батэуп, –
аихаразак уи ус зихэоз аспирантура италаз лзакэын. –
Шэарт, афар, уаха цатэхэык шэоузом. Машэырла, уцсы
абыржэоуп ианаанха. Иарбан машыноу иутаху? Ак хэмоуп,
ихазхоит.

– Ихазхазом. Уара утэы уара уакэтэоуп. Сара?

– Ацара цшаа, нас иааухэап. Сара шыта исылшазом.

– Ианулшозгы иааумхэеит.

– Амыцхэ анбасымаз?

– Имыцхэызар аума ианысзааухэо?

– Иукэымфеиеит, умбои, – Леуарсан дэагылеит.

Иара аухантэарак цкэа дзыцэомызт. Адыршэены
Акэака амша дықалон, ацсшыара дахэон, аха дыцэазшэа-
дыцэамызшэа, ателербага афацхэа акресла дшантэалаз,
аашеит. Ихы шихуаз дэагылан, ихэфы ирыцкэеит. Нара
акфэора дыкэан, ихэы аакэлыргылеит. Лхатагы акы
днацхаит.

– Иуана?! – ателефон илимха иадкылан акранифа. – Иа-
хэа амша сймоуп. Ашыжы сымнеир камло икоума?

– Амша алыпха зауша! Шэымшэан!

Нара ддэылцанза, имашына атыц итцигеит.

– Амша алыпха шэоуааит! – ақарбыц ытызхуаз Ирма
аутрафынтэ даарықэныхэеит.

– Итабуп! – агэарц инықэсхыз Нара лан даалызхэацшит.

Амш бзиан. Амашына ашныцка шоурацэан. Амша иа-
хэаныз асаркэа длахан, цшатас ахауа ахыфэсуаз Леуар-
сан ицсы аанагон. Мшак дықэгылацыцхэаза, дахънеишаз

знык дназарц, хэаа змамыз агэазыхэара шьтихуан. Уахь амѡа иаха изыхаран, даныгьежьюаз ааста. Хэык дафалозар изаѡызан. Нас ақэцэантэ алыбаара – былгыран. Амра ахыѡапхоз имѡа иаха иаруадаѡуан.

Нара ианакэызаалак аңхьа дтатэазомызт. Ашьтахь атың аанылкылон. Уахгы-еынгы аңхьареи, аѡнеилыргареи, акѡаѡреи иахыцалак ддырааңсон. Уи, тынч дантэалак, акыр илныруан.

Лымацара ашьтахь атэартэ иаха илзытбаан. Лычэтахэ-хэашэа, лхы нкыдцаны, лыбла аахылѡон, дыцэан ухэартэ. Издыруадаз знык акара даацэыркэысыр, амала, дыцэазамызт. Ус лыңсы лшьон. Бжеихан лусқэа дрыз-хэыцуан. Амашына аангылазшэа анылба, леаалыриашеит.

– Сзырѡеут! – Леуарсан иааидгылаз аинспектор дѡеи-ѡаңшит.

– Ушэкэкэа! – ихэеит аинспектор.

– Аа! – Леуарсан х-бгың жэпа хэыцқэак еидкыланы ахышэ инкылеикит.

– Амѡа алыпха! – егы игэеитазшэа аакаитцан, ашэкэкэа ааиргьежыит, ихатагы штахька иѡынеихеит, даазыдцыз амашына амѡа иқэлаанзагы. – Иныскылаз дызустоу удыруу? – уи апост аѡхышэ ихы нкылеикын, иѡыза дааирзырѡит. – Ацэгьахэаѡ иоуп.

– Исзеилымкааит.

– Ани ажурналистшэа икоу.

Занаатла иалырдыраази Леуарсан дышжурналистымыз, аха статиақэак шикыңхьюаз рахахьан, урт иаггырмыңхьацызт дара, амала, ГАИ азы игэы шынамзоз рдыруан. Урт еибырхэоз Леуарсан иабеиахауаз, аха дшырдыруаз ицэаѡан, ишьара дықэзамызт. Алар мѡа ақэгылара мацара иауамызт, иара дхьацырц игэы итазамызт. Шьта дабахьацуаз, иқэра ифахьан, дызнысыз амѡа ибаша мѡеитэуазма. Асаркьа днадыңшылан, ишьтахь итатэаз иңха лхаѡы еимидон. Изныларызи ихшара? Макьана даргы

алар мѡа иангылан. Ирзышьтыхрызма? Нара дгѡацаза даа-иуаны дибон. Аңсар имѡа иашамызт хѡа аб изхѡомызт. Ама-ла, уи илар мѡа даргѡамтцуан. Изышьтыхрызма? Адырѡег ихы дазцаауан.

Аботаника бахчала амѡа шытихит. Устѡиала амѡасра иаха изыманшѡалан. Аштѡ амраташѡара калт ахѡаантѡоз, амшын шыѡаз длыбжѡагылеит. Аиааира апроспект ааиѡи-цѡан, гѡарп маѡк дынталарц, Нара илырбеит. Лпакетѡѡ лалбаалгеит.

– Уара усзымыпшын! – лхѡеит. – Алекция ашьтахь суза-суеит.

Ипѡа дахьынхоз ибар бзиан, аха уи аѡны ахѡбатѡи аи-хагылахь ахѡнара игѡы азыхѡомызт. Тынч ахаѡымцѡа дры-ниар еигьын. Даѡа зны ихы-игѡы аңсы аршьѡа даарызшѡа дазхѡыцуан, аха ус жѡпа дрыхьзарц игѡы иѡакымѡѡ, ахтны-ѡалаѡ данбазаахѡаз. Дзышьтаз амедицинатѡ центр ипшаарц, Лаѡоба имѡаду дазцѡыртцит. Уи ацентр азнеи-шьѡа уадаѡзамызт. Аѡнытѡкатѡи аусѡѡа рминистрра аѡынтѡ амѡаду ахѡааихутѡоз акѡаѡѡѡѡ хыбра лаѡѡык иѡнан.

Аѡнытѡѡала ашѡ илатѡаз азѡаб ачымазцѡа лыдылкылон, ашѡѡѡы иѡалыѡуан, ахаѡымцѡа рѡынтѡ ианыхынѡѡлак, аѡара длыршѡон. Иаамтѡ анааи, аѡбатѡи аихагылахь дѡеирц, амардуан тшѡаѡынѡѡара дѡаѡалеит. Аскатѡи уѡтах ахыбра ишамаз зѡѡы иѡашѡодаз. Атуан аѡы ауѡтахѡѡа еиѡѡаан. ѡыѡѡа аус руан. Иѡнытѡѡа маѡѡа шишѡыз, дныѡѡ-дыриѡеит. Аппарат хѡыѡык ишьѡпѡѡа ана-ара инадкыло, ишьѡа зѡаныѡѡоз идаѡѡа гѡартѡн. Иѡеилеихѡѡаанза бѡыѡцк хадыртѡѡауан.

– Атрѡмб шѡымазам, аус злоу, – ахаѡым лхы ѡышьтылхит.

– Иѡѡоушьѡп, – ихѡеит иара. – Саазышьтыз уи шсымоу агѡра игѡзшѡа збеит.

– Саппарат иснарбазом.

– Иѡабуп! – ихалыртѡѡахѡаз абѡыѡц аалымихын, длы-бааит.

Нара алекция атцарамш антцәамтаз далгон. Аамта иман. Амѡа дмыцәазакәа изышьтымхыр хәа дшәан, шәшьыртцак ипшаан, ахышәкәа аарты, имашына нытцаиргылеит. Излауазала иеааитцых днатәеит, ихы нкыдташәа. Хамтакы ибзианы дыцәеит. Аңхзы маңк илнахит. Данааңш, иахыцалак, чымазаѡык диеипшы. Дтынчзамызт. Ашма ипшаан, зыхышәашәак ифеитәеит. Ашәшьыртцәф арымз дыкәтәан. Пшак аатцасит. Иңсы шаатанатцаз аниба, агылара итахзамызт, Нара ателефон дамысызтгы.

– Аинститут аңхыа сгылоуп.

Уи уа дирпшцәар итахызма. Иаразнак имашына аакәиртәиин, длыхъзаанза дицәыргарызшәа, амашына жәпа амѡаду афы дынырылагылеит. Амѡа еихагылартақәа рлашарбагақәа рфәаңхыа азыңшра ахыаикәшәақәазгы игәы дартынчуамызт. Нара лымала далкаа дгылан, илаңш иаразнак даатцашәартә. Иара иаңхыагы, лара ахарантә имашына гәалтан, лнапсыргәытца шытых илкын, лхафы акәзар – илашалашон.

– Заурбеи Еснат-ица аихабыраф дықан, – лхәеит Нара, амашына ақалақь иналтхъан еипш. – «Баб ачынуаа збар калазом имхәази, – ихәеит, схала сцеит», – ихәеит.

– Еиликаауази?

– Аихабыра, ахәытқарра ахарцъала, аспирантурахь идәыкәрымтѡои. Убас цхыраарак сыртозар игәахын. Шықәсык аахыс арзаҳалқәа шытазтаз сынтәа аңхын алагамтаз ирыцхырааит. Шыта шықәсык ашытаҳь, ҳаңхыақа, фыц ирыцхрауеит. Схала аминистрцәа ркабинет саґаар итахуп.

– Макъана амш ыкоуп. Хгъежып?

– Мамоу. Даґеа зны санаауа, схала снейеит.

– Хаицаап?

– Сусқәа схала иґастцалароуп. Схала срызнейеит.

Лыпроректор драцәажәақәахъазар хәа Леуарсан дгәыгит, акәымзар Нара лымала аихабыра дрылалар лыгәхыаа

зкуадаз. Иххэыцрыз издыруамызт, лыгэтакы даҕагыларгы иҥахымызт.

22

Акэацлыхи, ахаатэи, азқэеи, иахыыкалаз здыруадаз, еи-цааргеит адэқыаназ. Зныкыр ашыыжытэқыа амашыынақэа еицааихыазу, аха убри аены, еибыхэаны Гана иҥырхагахарц иақэыркызшэа, аки-аки еишытагыла ишаатгылоз аныр-ба, адэқыан аусзуоцэа уамашэа иҥыаршыеит. Зегь рапхыа уи зырцэымҕахаз, – Ганеи Ҧыадари рыпсшыацэа, хатцеи пхэыси, Ритца ихэныргарц ргэы итан. Атауар рацэан, аонытқа иларгар, ихэаахэтүаз шыапыргыларта рымамкэа, еилыхарахон. Ахыбра аҕапхыа ироуз зегы лыбааргеит. Аби аҕеи еицлабны акоробкақэа, азқэа зтаз апластика литрақэа ашытатартахь ионаргалон. Акэацлых зтақэаз, адэқыан аонытқа игылаз аршыыгақэа ирталтарц, Тата ил-зааргон. Тали ахэаахэтцэа аулыжыуан. Рыпшыык русушыа збалак, закэытэ механизмузеи аус здыруз ихэарын.

Уи саатбжак инеихэны иадхылақэеит. Тата ашэқэеи-қэыршэарақэа напыралкит. Ҧыадар дцан, имашыына ашэқэа аартны дтатэан, ататын дахон. Гана адэқыан ашытахь иаҕакыз акахуажэыртаҕ цэгьала тыпк ипшаан, зык днаҕыхэо дтэан. Иахыцалак, амыцхэ аусура игэы ианаалацэомызт. «Сумыргэақын, иаха иузеигыуп!» ахэоз-шэа, аеинардыруан. Зақа тынч дтэаз ақара игэтынчымра аҕезон. «Хауа зыҕезырагармар ахэтоу хайбарбап», – ихаҕы абас аныпшуан, илахь еитцых ицоз-иаауаз апсшыацэа дахырылапшуаз. Дара рыла акахуажэыртаҕэын. Еицымкрада дара зақа иртэауаз, псшыаха анрырымтоз, ахыбра апшэмацэеи акахуажэырта аусуцэеи ргэы алақан. Азынра анааскыоз акэын ргэалақара еицэахо аҕанынанахоз.

Гана дҕагылан, адэы днықэгылеит. Амшын иазцоз амҕа тбааи хахэла ичапаз амҕахэастақэеи рыбжыара ашыац иатцэа қашэқашэон. Иахыбалак икеикеиуа ицқын.

Апсшыацаа аихаразак рхы амшын иазхан. Итарбаз уи азмыжъ изеилкаауаумызт иара, имацара иакэзаумызт, анхацаа убас ихэыцуан. Аеыкэабара хтазкуаз атыцантэи ауаапсыра усгыы уамак иуцыломызт. Абант, аңыбацалацаа, ракэын амшын иавхоз. Зееилых ақара иқажьыз убла хызкышаз ақсахэыцқэа рацэан. Гана данфаз, убарт хыр-хырц ақкэынцэа ацшахэа иузықэгозма. Уажэы урт рыба хыркырц ирышытадаз. Цыара маатқэак рызгычыр, «агэыр» злаархэашаз акы рзытиир, дара ирызжэфангэашэпхыаран.

Ақарафэынтэ арахъ зхы хаз ипсшыацаа изрылбаауазар хэа, лапшыла деимдон. «Шыта изхытындаз!» – гэаныла урт дрызлафуан. Амра аефышытнахуан. Аусқэа ирлас реифкаа-ра дашыцылан акэымзар, аены дзырцакуаз инапы егыанымызт. Иарат ишыапы даакэгылон, бжеихан дшышытазгы. Уахыла шыта дырцапшыомызт. Ихэы ргон, дырбон, ақакымыцэа инарацаажэаны ихынхэуан. Уи аены Фатима дылтаарц игэы итамызт. Амш ипсшыацаа ирзикырц игэы азыхэон. Цыадар даагэрымқэон, аха, иаб иихэоз наимызгар, дабацоз. Дыңшын иара, азыпшрақэа иреицэеишыоз шимамызгы.

Арантэ амшын иазнеиуаз амфа ақарафэынтэ ичапаны ишытыхын. Уа, амардуан чаца ианфыхэна, Гана ипсшыацаа егырт иаарыликааит. Ршорти рыцхын кыафқэеи збоз арт апсшыацаа ус змамыз ракэны ирзыпшрын. Излагылаз иузыркаауаумызт. Аха рыфныцқа зеипшрази? Адин рыцхырауан, рыгэқэа акыр итынчзарц. Аха зынзакцэқыа агэырфа шыамтлахэ рышынахуаумызт. Еилапыххааз рыгэқэа мацк рылахъ ахьеиқэыз рхафқэа ирныпшуан. Уи атэы ззымдыруаз убри амацгыы рызинбаалозма. Цхыақа аамта ргэыхь рханарштрын, изташэаз иалашыцыларын. Макыана есааира ргэырфа иаха-иаха ирылсуан. Еицырзеипшыз аңыабара дара еиднакылон, иахагыы еизааигэанатэуан. Мацк рыпцқэа еивнагон иахыеи уахеи иахыеицыз. Акэымзар, хазхазы изатэхар, рақара фынтэ иаражэрын, иарчымазафрын, рыпцтазаашыақэа рцэымыцхэхарын. Ацхыраара ртахын.

Гана убра дрыхэартахар, мацк иадамзарггы, ихатаггы ицсы еивнагон. Икаитцарызи, рызынтэык ахтыс еиднахэалт.

– Шэгэалаказаара шқакоу? – урт, изааигэахан иааидгылаанзаггы, Гана ихаркьацаамыз ифацхафаччарала дырпылеит. Ара данрыкэшэоз еснагь убас рыдунеи еи-лашышы иалихуан.

– Хар хамазам, – лхэеит Лариса Иван-ицха.

– Амшын бзиазар акэхап, амш зеицшроу шэымбои! – Гана, ара иргыланы, драцаажэон, акахуажэыртаф тыцкэак тацаанза, аамта игон.

– Даара ибзиоуп, – лхэеит ацхэыс, лхатца усггы шама-хамзар ажэак узизфыхуазма. – Катерла амшын ххылар цэгьа изымбазт. Васиа уамак игэы ахымызт.

– Дачазны шэахьзап, – иара ргэы кайтон. – Шэааи шыта!

Акахуажэыртахь даарыцхьеит Гана, цыоук шгылаз ани-ба. Ртыцкэа анаалырх, азгаб икалцашаз заа лгэылчанцан, рхэы аарымталыргылт. Ацшэма ашыыжь афны акрифа-хьан, шыта ицсшьацаа рфы дтацшуа дрыдымхаларц, чаик имцагылан. Нас, Ритца ифаргар, усггы уа цыара иртэон, иар-ггы акрырыцифарын.

– Нас, шэышцакакэоу? – ашыыжь ишылбаахьызггы, Тата даархагылеит.

– Хабзиоуп, – Лариса Иван-ицха уи атак налылтеит.

– Уаха акыр шэтахызар, шэыцхамшьан!

– Зеггы бзиоуп, уаха иахтаху закэи?

– Бзиоуп, нас, – Тата днахынхэит.

– Аскатэи шэылацш ахьахху хшьара хакэнаркьоит, – ацсшьаф цхэыс лхы Гана инаизлырхеит.

– Мацк шэгэы аашэахарштыр – хгэы иаахэоит, – Гана ачаи днафыхэон. – Зыпсы тоу хнапы еибахаркыроуп.

– Ауаа рацаоуп, – лхэеит Лариса Иван-ицха, лхатцеи ла-реи акранырфа. – Шыта хцалап!

– Мамоу, уа шэтээз! – Гана урт инарабжьеигеит. – Амфа хакэлаанза, ишэфаз аашэылсыр иаха еигьуп, – ихэонатцы,

иапхъа икәйтцахъаз ителефон абжбы ган, иаакәихит. Назбеи иакәын. – Акыр утахызма?

– Акацбаиақәа раншьа дугәалашәома? Уамак җитцәомызт хаипыларакәа раан.

– Нас?! – урт раншьа җитцәомызт хәа Назбеи ихәашьала, шыта илеишәа ирцәгьозма, Гана ихы дазцаауан, длафыр цәгьа имбо.

– Идунеи ипсахит.

– Уу!.. – Гана иааицәымыгҗхейт. – Иаалыркьа икалеи?

– Игәы аангылейт, уаха икалеи. Аҗар анышә ратара хәҗыми. «Сара, быргк, адунеи икәысхуеи?!» игәахәзаап. Ихата ицәтахақәахьоу ыкоуп. Аибашьрагы дабылхьан. Зака учхауеи!

– Ханбацо?

– Иахъа нышәатароуп.

– Заа исахар акәын, – Гана иажәа җыпныхәак иафызан.

– Умала уааи! Хәхьцо хароуп, умдыруеи?

Гана ителефон иҗыба интеитцан, җыц изцәырцыз имфакәгылара исасцәа ишрызцәыригарыз дахьақәымшәоз даргәатеиуан. Уи уамак азхәыцра, ма аеазыкатцара атахымзаарын, иаалыркьашәа дзыдтәалаз ааирзырөит.

– Хәпланкәа рөырыпсахыр, шәсызгәаауама?

– Акыр калама? – Лариса Иван-ипҗа лхы лнапәҗы аагашьа макьана дақәшәон, акәымзар агәыр дахатәазшәа аҗсеибакракәа шытылхьан.

– Иҳацәтахаз ауаф ианшьа дыцсит. Сымцар калазом. Ари хныкәара иахъа иахаагоит, аха арт афымшк хцоит.

– Шәеилахақәоуп, хамцаргы калоит.

– Шәгәы шәырҗыҗрым сгәахәуеит.

– Амшын хтазаауеит, хгәы шҗаҗыҗьуа, хәхынхәразгы абилеткәа хрышьталароуп. Икахцаша хамоуп. Шәымшәан!

Гана азҗаб лҗы днеин, аршәқәа фба аалымыхын, исасцәа инарымцаиргылейт, Тата дырзааианза, баша имтәрц. Атамзаара шытатц, адәқьан дныфналейт. Ақьаад еилзырху-аз иахәшьа лҗаҗхъа җьадар дтәан.

– Кацбаиаа раншьа идунеи иңсахит, – Гана днарыдгыле-
ит.– Ыадар, сугароуп.

– Урт ахьынхо удыруоу, ура?! – Ыадар дгэамцуан. –
Хабацои?

– Хакаытуама,нас?!.– иңа иказшьа Гана иңьейшьазомызт,
ихы атыңаҕе ианбааири хәа дыңшын. – Хцароуп! Аңшыха
хамазам.

– Хаит, абааңс! – Ыадар дҕагылан, имашьынахь
иҕынейхейт.

– Харгыы хцар цәгьамызт, хәазахкыртә иаармыцхаитеи.

– Маңьу дахдыларгы, – Тали атцәы алалцон.

Тата, лқбаадқәа шықәыз, лыңсшьацәа рахь днаццакит.
Дара аҕагылара рәазыркхьан.

– Шәейтцахархейт, – лхәейт Тата. – Харт цәгьара-бзиарак
амҕа ханангылам хамазам.

– Акгыы хмыхьит. Шәгәы шәеашәмырган!

– Уаха акыр шәтахызар? – Тата лыңсшьацәа рхаткы
калыршәуамызт.

– Агәхьаа шәахаргацәейт, – Лариса Иван-иңха
даныҕагыла лхатцагы даалыдгылейт. – Амшын хазцахуейт.

– Гана излеихәаз ала, шәызлахынхәыша абилетқәа
шәрышьталар шәтахуп. Итцегь зака мшы шәаанхарц шәтахи?

– Хымш, цшьымш.

– Дәығбала шәцарц шәтаху, хаирпланла акәу? Акассақәа
хаз-хазы аус руейт.

– Убри хазымхәыцзацт. Амшын аҕынтә хәагьежьыр,
иаха ейгьу хазбап.

– Шәарт ишышәтаху. Акассақәа ахьыкоу харазам.
Шәааңшуазар, Ыадар шәнейгоит.

– Зегь рыла хаикәшәыршәахтеи.

Аскатәи хшыҕышьтра ахьырзыруаз хатцеи цхәыси
акыр ирзыманшәаламкәан ирныруан. Иахьцалак, ргәтца
аркәандон амшын ахь иахьнейуаз. Рымаңәа ақәара инықә-
рыңсан, амшын итан. Макьана итыңуамызт, цхәыс ҕак

артәаа аатылмыргар. Чкәынак, икьаф ижәѡахыр икәыршә, апсшьацәа ахьышьтақәаз днарылтәраа-аарылтәраа, дыѡны дышлеиуаз, абетон паѡ днықәцалан, аѡны лақәқәа днарыбжьазит. Апхәыс дтәыуа даакәхеит.

– Уамак камлеит, сбыхәоит, бееикәк! – лхатца иакәхарын, азәы длывагыжьуан.

– Хдокументқәа тан, – апхәыс лылағырз мпахьшыла илрыцкьон. – Спара хәычқәа!..

Лариса Иван-ипҳаи Васили Анатоли-иңеи азы иааты-цын, ршьамхы кәаркәаруа, амра рыҗенартҗеит. Ант, апхәыс җеи лхатҗеи, рҗеаидкыланы ақәара нрыжьуан.

– Хара хзықәшәаз рыдагы, – Лариса Иван-ипҳа лхатца даалырзырҗеит, – ацәгыақатцацәа амшын иавоуп, умбои.

Мацк рҗеандырба, уаха ара иаангылартә агәалақазара рымамызт, имидагәидаха ацаѡ амардуан инаҗалеит. Штахька зыѡныкақәа ицоз рацәан. Уртгы ргәалақазара бжьыхқәан. Арт адәкьан иахагылаз апсшьарта уаҗахқәа ирызѡеианза, Тата игәалтан, даарпылеит.

– Мацк хапсы аахшьоит, нас хәхьцаша амѡа хәқәышәцәп, – лхәеит Лариса Иван-ипҳа.

– Шәхаҗқәа сгәапҳазом, – Тата урт аанылкылеит.

– Пхәыск лартмак ргыичит. Ускатәи хәгәхьаакра аҗахзам, ихәхгоит.

– Шәбилетқәа хиоуп, – Тата аконверт налырххеит.

– Да вы что?! – Лариса Иван-ипҳа уаха ак лызхәомызт.

– Иаха ишәзеигьуп сгәахәын, ахаирплан атәоуп иаасхәаз. Цьадар аеропорт аҗытцәкьа шәнеигоит.

– Зака сшәои?

– Акгы.

– Да вы что?! – уаха илхәарыз лҗыцашәахомызт Лариса Иван-ипҳа. – Даараза иҗабуп! – нацылтәгәышьеит.

23

Акәантә УЗИ алкаакәа анааига, Леуарсан иаразнак ихирург изизымгеит. Деилахатцәкьан акәмызт, ахақьымцәа

рыѣцаара игәы җнаҗәахъан, уи җыоукуы рзы ишыҗыларан, иара дзашыҗыломызт. Җымш раахыс иусураҗ дзымнеиҗызт, убри инатҗаны, еишыҗанеиуаз амшқәа хәлаанза изауад маҗ аҗы ихион. Ашәахъанза ихирург иҗаара днахеит. Ашыҗь Ирма усура дҗахъан, Нара лҗараиурҗахь амҗа дангылан, иара ақалақь ахь ихы анирхоз. Аҗсар, заа дгылар, иусурахь димгози, аха уи ашыҗь акраамҗа дыҗәазар еиҗеишыон.

Амҗаду данылаанза, абҗьаларҗаҗ дахьааҗырҗуаз, даатгылеит. Ааигәа Нара автобус дазыҗшын. Лаб да- анымгыларҗ лнапы изылкьеит, аха иара ус игәы иау- амызт. Аены, лекция затҗык мҗаҗылгарҗ Ақәа дҗон. Шыбҗьоншыҗахь деиҗауан. Иамылхыз луаҗах аҗы знык- гы даанымгылазаҗызт, убас акәхон усурҗак лоуаанза. Лаб дрыҗҗаишыон. Усурҗа тыҗк ыҗоуп хәа ахьлаҳалак, лхала дҗон, лаб длыҗҗарҗ лҗахымызт. Аусқәа лхала дрыхьзаларҗ дрышыҗан. Иара дылҗыҗломызт, илылшарын хәа дахьынзақәгәыгуаз, лхала лусурҗа лыҗшааларын. Иша- муаз анылбалак, иара дылгарҗ лҗаххозар ибарын. Лара маршруткак даашыҗнахит.

Уи амҗаду аназараҗы аеатҗәахаанзаггы, иара дгыла- ны амрагылара дыҗшуан. Ахҗнықалақь аҗы усурҗак аи- ура иус шымариамыз иара иауизымдырхуаз. Җара ак лыҗшаарын хәа дзақәгәыгуамызт, иара ихаҗа дашыҗаларггы дманшәалахарызу? Араион ақалақь ахь амҗа дахьаныз, иҗҗа лусқәа изеиҗымкаар хәа дышхәыҗуаз, ақалақь дла- лагылеит. Лыламыс җқьаза, лус җқьаза... зеггы җқьаза, гәыкала иналыгзаларҗ, лымҗа данын. Алар мҗа иангылаз иара аҗҗазаара изымариамызт, иҗаитҗахьаз ус җәҗәакгы иҗәы алақан ибомызт. Дынхон ус... Деихьымза-еиҗымзо. Дахьуаҗы иашаҗәаз хәҗыр дук иҗәнәҗо иныруамызт. Алар мҗа ианиргылаз изҗаб илҗеиҗшхарызеи? Длыҗәшәон.

Адақәа рзы ахиург аординатор уадаҗ диқәымшәеит. Убриҗәқьа иҗсахы еиланәҗон, уи ахиург иара ида ус имамкәан, дзыҗшызар ихәҗазшәа. Аиашаз, уамак җамлеит,

ахирург ичымазацәа днарылсырц дрылан. Нас, қбаадқәак кны, аординатор уадахь дааиуан, Леуарсан уи днеипылеит.

– Уажәы аоперацияхь сцоит, – ашәамахь рңыс ҳаракы даатғылеит. – Ҳаццакы абра, атзыбжьара ҳабжьағыланы, ҳмеицәажәап, аа? Сыхшыџ ртынч уанализ иазысыштыроуп, ҳаицәажәароуп.

– Азыпшра рацәаны исықәшәома? – Леуарсан дзыниаз имычхар дабацоз.

– Ұыңа ңысқароуп. Даға уск шәзынағзар иаха ишә-зеиғын.

Аәңгы-абнагы дызхымзоз ус имазамызт, дыццакуа-мызт, аха дыңшуа аоперация нцәаанза дызтәомызт. Дахь-цашаз ҳәа хықәкы имазамкәан, машынала иґылеихеит. Ааигәа Гана диқәымшәацызт, иқаз-ианыз иахақәозар игәахәын, уи иахәшьеи иареи рыдәқбан ахыглаз ихы ир-хеит. Аңсшьацәа убла иаахгылартә шыта имацхон ақалақ ағы.

– Ҳасасцәа акрырґеитарц, акаҳуажәыртахь днеит, – Тата дааиңылеит. – Уаргы уахь унеи! – днаиңхьеит.

Ишәа еицарсак ағы тыңк тацәын, Леуарсан дыззаа-из днарыдтәалеит. Ара идырҳиауаз ачыс иара изыфоз-ма, акаҳуа зла изыжәуазма, «Ауадҳара» хычык изаарган, днаґыхәазшәа иуит. Ганеи аңсшьацәеи рыфатә рнапы ар-кын.

– Сәызцәа шыта уатцәашытахь иқәцуеит, – Гана ихы Леу-арсан изхан. – Ұымш раңхьа Ритца изгарц сґәы иңан, цсрак сахнагеит. Иахьа изгар сґахуп.

– Иарбан цсроу зызбахә умоу? – Леуарсан уи даазґлымҳахеит, Гана цәыуара дцоны, иара, Леуарсан, да-хымцашаз абыкәыз?

– Кацбаиаа раншьа дугәаламшәои? Иааигны, аҳаракы, ҳаиқәшәарақәа рғы даабалон.

– Ааи! – Леуарсан уи ауаџ ихағы раз ибла ихгылан.

– Иацжәацы анышә дартон.

– Иухәо закәи?! Иаалыркъаны...
– Дзыкәшәкәаз изыштымхит, уаха закәыхи.
– Исоухәар акәын.
– Иулшом сгәахәит.
– Исылсыршарын. Умацара узцей?
– Назбеи дсыцын. Ыаадаргы симгеи, дхацнеит. Иахьа Ритца узхаццома? Иулшозар...

– Саҫамааит! Ахақыми сареи хаикәшәароуп.

Леуарсан, Ганеи уи иҫсшьацәеи рхаҫқәа ҫаҫшьза ибла ихгьлан. Ихьыз изымдырызт, иблақәа ааирҫкәычит, аха, дызҫәтәаз ауаа рхаҫқәа рыҫштәы рымҫсахзеит, – иҫаҫшьын. Даахьахәын, егырт аҫсшьацәа днарылаҫшит, – уртгы ҫаҫшьын. Аҫсабара ҫаҫшьын. Ганеи исасцәеи дҫарыцгьлан, иныҫәашьа маншәаламызт, изнапык ала днапыршьышьуазма ухәо, иааикәыршаз аҫаҫшьра далсны, адәы дныкәгылеит. Ыаадар имашьына «ҫаҫшь» инҫалеит Ганеи исасцәеи ҫаҫшьза.

Амашьына анца, Леуарсан уа дышгылац дгьлан, илаҫш ҫаҫшьра ааилыггозар хәа. Адунеи цҫяхомызт, хьаа имазамызт. Ихьзеи?! Ичавра аацәыриган, илахь аҫхзы нақәирбеит. Изблацәак, ацәаакыра ирбарц, ичавра нақәикуан, – адунеи лашахеит. Ари закәи?! Ичаврала иарҫа блацәа ирбон, ҫыц идунеи ҫаҫшьын. Изблак акәзаарын иҫаҫшьны избоз. Руак хәауа, егыи хыртуа, иҫблак ҫишәон. Ааи! Иарҫа бла аҫаҫшь акәын иабоз. Имашьына дынҫалеит. Дманшәаламызт. Иееимкәан иқәирцәиир, егырт амашьынақәа дахьырҫырхагахоз иаргы даргы ирычхарын, драахар?!.

Дкылҫшкылзырәуа цәгьала иаақәирцәиин, ахәшәтәырҫа мәа данылеит. Ихирург дихаштын, аполиклиникаҫ, ааигәа зҫы дымнеицыз, абла хәышәтәы луада днадгылеит. Иаҫхьа иааикәаз уа итәан. ҫыц азыҫшра иқәшәон. Изычхауамызт. Дахьнеилак ауаа рацәан, азыҫшра, азыҫшра... Зҫы дашшрыдаз! Иара иақара дар-

ггы чмазацэан. Амала, ачымазара узымпшыртэ уаргэа-
тэиуан, аха еихаггы уеицэазтэуаз – ҫнытцкала ачхара
уазықатамызт, ма угэы пцэахьан. Иахэтэз аазара умазар,
учхара аиааира аургагэышьон. Иара аихаразак дфызхуаз
ужэы – зегь акакэын аоперацияхь ицэцаз адақэа рзы
ахирург иара иаха имамызт. Зегь акакэын, уи изыпшра
икэшэахуан. Иахьцалак, ибла иахьыз аилкаара дахыццаку-
ан. Иапхьа игылаз зақа имацхоз иара даргэатэиуан.

– Сыбла иахьы? – цқьа ахақьым дангэалтақэа, ауатах
қапшы ахалат қапшы илапш ркөйгазшэа иун, зхағы
қапшыхаз длызтаауан, лхала иалымхэар хэа дшэозша,
дналытгэан.

– Ашьақар чымазара умами? Убла атцаф ада ссақэа
рынтэамтақэа рфы иалнахэоит. Убарт руак пжэеит. Ушьақар
зханы иқан убри аамтаз. Ашьақэыгэгэара харақы узацла-
зар, иахьалнахэаз ипжэеит.

– Иқапшыны избоит.

– Ашьа ублагэ иадтэалеит.

– Хэшэыс иамеи?

– Хара иахзалыргазом. Лазерла аоперация атахуп.
Шэача уцароуп. Ынакгы умыпшын. Уаргьа блогэы чмазацуп.
Аздак аныпжэа, уиггы иабазом. Улашэымхои.

– Шэача сабанеиуа?

– Асанатори «Металлург» аҫнытцқа ахатэы поликлини-
ка аус аеуеит. Абра иануп ателефон аномер, – бгыыцк аишэа
инықэиршэит. – Телефонла заа уеанутцароуп. Еггыс уры-
дрымкылар қалоит.

Леуарсан дыфдэылцит, игэамбзиара даҫа проблемак
шацлаз баны. Шықэсык ацхьа даҫа хақьымк дитаахьан,
ибласаркьа ицсахырц. Уи излеихэаз ала, уаха назтахымыз
аблақэа дрылақан. Ибла атца даара ицқьан, чымаза-
рак узатцбаауамызт. Абри аамта иалагзаны, дарлашэуа
аҫынза днеиртэ, ирхаз закэи? Аполиклиника иаҫапшыыз
азхэышэтэыртахь дниуан, ашьыжь аахыс дзызпшыз ахи-
рург ихы дақэитхозар диниарц, уи изацитцозеи хэа дхэыцуа.

– Макъана аоперация далгарыма? – раџхъа иааифашәаз амедиахәшьа длазтааит.

– Уи ихы дакәитуп. Аординатор уадаџ шәнеи!

– Уџшыз хәа уасхәан, сара сузыџшыр акәхеит, – ахирург дџшыәырччон, Леуарсан иааигаз УЗИ алкаакәа гәаџо.

– Уа изласалхәаз ала, – ихәеит Леуарсан, – атромбкәа сымазам.

– Исзеилкаауам, – ахирург, ачымазаџ иихәаз акәзу, иикыз ақбаад иахәоз акәзу ихахы изымааиуаз адырра уадаџны даацәажәеит. – Исзеилкаауам атромб умазам хәа илхәаз иатцанакуа, – ашәамахъ рџыс ихыс нацәа УЗИ алкаа зныз инақәикит, – абра «трамболит» хәа ианылцетеи. Аиеи, нас! – ихатәы лкаа кәитцон. – Уа ирымхәаргы, атромб шумоу угы иубоит, – бгыцк даахан, жәпакы ахәшәкәа рыхъзкәа нанитцеит. – Аа! Заа ахәышәтәра мџаџаагароуп. Нас аоперация уакәшахәтхар – имџаџгатәхоит. Иутахымзар, фы-мз зны абас ахәышәтәра мџаџугалароуп. Уфатә уацклаџшла! Ушьа змыржәпаша уфалароуп. Ахәшәкәагы убас. Ҡымыбжъа рышьтахъ уаакәла!

Ақалақбаџ аџтекақәа, атцыхәтәантәи аамџаз, амщәгъа ашьтахъ акәыкәбаа ишрызхауа ирызхауан. Еимыркьо иџааихан, џара имоуз даџа џара иџшаауа, пакетк иазынаџшуа ахәшә еидикылеит. Џара затәык ирџиуан амедицина қалџадгы. Зыџшаара цәгъаз, гәырла идикылашазгы иоуит.

– Абри агәыр згаз азәы илырхынхәит, аллергия лнатон, сыздыруам уи хәтала лара илызнаузар, – азџаб игәиџанылцет.

Аены былтәык имашына изџамџәо, иџыба џарцәны, аџныка дхынхәит, еибгаз ани изблак ала, «днапыршышыуа», амџа данын.

– Абла микрохирургия сџахуп, – аџны ихәшәкәа нықәицан, еидара дук ааикәихызшәа, днатәеит, ителефон илымха иадкыла. – Азџаб! Уа санышәџар сџахуп. Санбанеири?

– Мчыбжьык афынза шәысзанцазом, – ацентр афынтә азғаб лыбжьы иахауан. – Ашәахьа асаат 11 рзы, шәақәша-хатзар.

– Бзиоуп. Итабуп!

Ипакет итаз ахәшәқәа идикыларц иеазикит. Ахирург ишәкәы дахәапшны, атаблеткақәа ижәуан акәымзар, аска-тәи хәшәы еилыргашьас иаитози. Вобензим амацара мыз-кала ижәтәыз 1000 еихан. Уацстдәы-уацстдәы енак цшынтә ижәтәын. Ари закәи?! Агәыр ихала изилатцомызт, ицәымгын. Нарей лани анақәшәоз илартцаларын, уи азы медехәшьак дабалышьталоз.

– Нара! – ицха лызфитит. – Абри агәыр сылабтцароуп.

Иатахыз адоза аархианы агәыр илалтцит.

Ауха ишьапы дафон. Адырфәены агәыр иларымтцахуази. Ацәыфара цигеит. Ишьапы, аиҳаразак ишьаргәацә ибаҳт-баҳтаза еилнаҳеит, еилышәшәазшәа. Инацәа цъара инаркьыс, мацк иааибгыр ауамызт, ажәжәахәа напхыц-ла имыбгыр аазычҳауамызт. Ацалз дәықәлон. Ишьа ацәгьамыцәгьа алнаҳәозар игәахәын, агәырлатцара знык-гы ибжәаимыжыт. Ицәыфара акәзар – еицәамхазар аеыннакыломызт. Дахьафоз ибызбызуа акы талазар акара ааинырт, нас дазгәактәкьо ихьаауан.

– Икалалак! – ихәан, цәыцак араха аашьтихын, аеы-кәабарта дынтәлеит. Азырцха икәитәон, асапан шәах иеарганы. Напхыцла ишьапы ибыгуан, ацәа ахыцуан, иара дзаангыломызт. Мчыла иеынкыло иеикәабейт. Иеирбейт. Иееилеихәаанза, ираха, инапсыргәытца иантәало, ишьапқәа ирхышьуан. Иааизымчҳауа италон. Иара ираха нтәаанза ихьышьуан. Ибызбызуа ицәеижь кылнатәон. Амедицина қалқад, ишьамхы аатәахуа, ииулак ишьейтцит. Макьана уи даманшәаламызт. Дышниуаз имтцашази аха... Иееилахәа, деиқәыбызбызуа ателербага дадтәалан. Ишьапы ацәыфара иаҳа-иаҳа ихеуан. Убас даеа ҫымш ишьапы изхара ибгы, арахла икәабон. Ацәыфара зынзак ианыхеы, ус ихәеит:

– Ас аеыхәышәтәышә а медицина иаздырзом. Уан-
гәәкләк убасгы акы уңшаауеит.

24

Иаратшәта дғагылон, ашмахы дцарц. Уа ифгы изәэон.
Егыс деитцых дцарц ицәеиж ахәон. Убранза ируада
даапсон, атзыбжәара аабжысраз. Дхәыцыргы итахымызт,
убаскатәи ихшы карахон, изыхкыоз изеилмыргазакәон.
Ауадаф ачымазаца ирлас ирыпсахуан, урт адәахтәи
ажәабжә җыцкәа иаха ирдыруан, итаауаз изааргакәоз
рааста. Дыдмыргәамтларц зегы дырмазон. Ачымазцаагы
иаардыруаз акы нмыжкәа иауиархәахуаз, аха иахә
хәлаанза дарей-дарей ахәеицәажәоз, акыр рҗытшәакәон
иара изкынгы. Атцыхәтәан җыцакәа ацсуаагы ташәакәеит,
ухәансхәанк рымамызкәа, зны-зынла иаргы ихәыцракәа
еицжәылартә днаргалон. Иара дхәыццәар итахзамызт.
Иблакәа хәаны дахыиаз, ихы иааташәоз напхәеицарц,
уажәи-уажәи ихы зны анахь инаирхәуан, нас арахь.
Дҗәжәкуазшәа, икышәкәа еихаиргәгәон, ибз аакәишәуан,
җыц еихаиргәгәон. Уи зымбоз дтахәахаа дыцааз җышәарын.

– Икалеи, узмыцаои? – дцаауан ишәтаз. – Акыр утахызар?
Уңхамшәан!

– Акгы стахзам, – иблацаа аамыртзакәа, иара атак
ихәон.

Ихәыцракәа еицжәылахуан, дара рацаамызт, аха знык
дзызхәыцуаз җыц ицәырцыхуан, җаргы дрызкылгомызт.
Ус ала ихшы анкарахалак, дарцаалон, аха ица кәҗын,
итынчзамызт. Деилапыххаа дамгандаз! Ма инафс ишәтаз
узызфлымхәахаз ак цәыригандаз. Игәы ихазырштышаз
акәын Иарат дзышәтаз. Егы ачымазаф, изцаара атак аниоу,
уаха җыцк изцәыргомызт, уадак аҗы ицышәтаз дзеицшраз
имбози, ирцыхцыхра зитахызеи.

– Ушцакоу? – Уарда данаафнашыла, дышиашаз иара да-
аихагылеит.

- Сзыцәом, исыхташәаз сыздыруам.
- Узгылома? – иара ида уафы цкьа имахартә, лара лыб-
жыи мацзан.
- Избан?
- Мада улбар лҭахуп, арахь даасышьтуама?
- Мамоу, уа снеиуеит.

Лара дандәылтц, иара иаразнак ииартә дагәылымтцит. Дышьтан, уажәраанза ааста, иаха дтынчын. Мада арахь дылмыпхьеит, аҭсшәа здыруаз фыцъа шытан. Атцхагәтан лара ара урт дырбар иҭахзамызт, ларгыи уи дшамеилахауаз усгыи еилкаан. «Шьта дзымааиуеи, ихъзеи?!» – хәа азҭабцәа изхәыцуан, фыц Уарда дизааир аткыс анигәахәуаз, деихеигәо ииартә даагәылтцит. Иблахатц гьежьюан, ишьапы дахыкәгылаз. Игәышпы ихъаауан. Исендис аилагъара мчын. Ишьафә анынеихига, иаха дааунашьтызшәа игәи иргәгәон. Атзыбжьара дыбжьан, аординатор уада егыи атдыхәан иҭан, убранза инеира мчымхаран. Амедиахәшьа, аҭаҭшьаф, лҭыҭ днавсын, ауада ашә ааиртит. Ахирург-аҭаҭшьаф, иҭаҭәыз чымазаф иартәк дазцалон дыцәарц, уи Иарат идыруан.

– Мада! – ииулак иара дҭышәырччон. – Атцхагәазы ара бабаҭахыз? Ракетала быҭрызшәа! – лара лылахфыхшьа ахыбоз, иаргыи длыхлафларц агәазыхәа иман.

– Иалудырааи, уара? – лара дфатцкьан, дигәыдымхаларц лыгәгәаҭо, изамфә днагәзит. – Зны-зынла аракета санақәтәоу ыҭаи, – лара даҭахозма.

Ифәхәамыз инапы амахәар аанылкылан, адиван днықәлыртәеит. Иара, иҭсы анааивига, днықәиет, Уарда илырхиахъаз ахчы ихы нылеитцеит. Мада акресло днантәалеит. Лфыз амедиахәшьа аишәа хәычы дадтәалан. Уи дагьдәылтцуамызт. Лфызак дахыкәамыз, Мада илҭахыз лызхәомызт, лхы дақәит дзынаиааиуамызт. Лаҭсшәа иахәашъа зынзак дафәакхон. Дафә зҭабхон Мада, уи идыруан Иарат.

– Хар умазамкәа угәабзиара шыақәгылоит, – Мада лха-
 ҕы лашон. – Ус ауп исахауа.

– Баптекаҕ хәшәы аанхоу? – Иарат идыруан лара лҕғыы
 ишнеиуаз, ахәшәқәа аниҕахыз.

– Уара убзиахаанза, сеиңкьар калома.

– Банызгогы пүтк ахәшә шыҕых!

– Сумыццар калом хәа уазхәада?

– Ибхәашьеи?! – лыхәмаршыацәкьа иара даршәон,
 ихаҕы ианирпшуамызт, лара длацлаб дҕаңхаҕаччон.

– Уара суццаны, – лхәеит, – лхатца дылшыит хәа ахьз
 схырцар аткыс, мап уцәыскыр еиха еиҕруп.

– Иаха сгәы бзиахацыпхьаза, бара сгәы нбырхалома?

– Избақәо зынзак иаасзычхазом, умбои.

– Иббахи?

– Иуцәтаһаз лани лаби аан, апыхьатәи уабхәараа
 ракәызшәа, утаацәа рдылеит.

– Урт уажәы брыламцәажәан! – иара Мада лпы-
 шәырччашьа лҕықәбара дацәшәон. – Стыцыр бизхара
 бысмацәхари.

– Сыцәхарц сгәы итазамеи. Амала, уантыцуа угәы бзиа-
 ны утыцроуп, учымазарақәа зегы ара иныжьны.

– Уаанза бсылгоит, излазбо.

– Сызлаулымгои, икалақәаз аасзымчхауазар.

– Икалахи?!

– Лани лаби аан, апыхьатәи уабхәараа ракәызшәа,
 утаацәа рдылеит, – илымхәацыз цылышьюзшәа, ҕыц уи
 аацәырылгеит, еилкаан убри хьаас ишлымаз.

– Ипсыз блыташыыцуоу, сара бысхыбаауоу?

– Анигы аригы сеимҕархха срыбжьагылоуп.

– Бара бтәқәа рызнейны, «иаашәыхьзеи, хадсындаз!»
 егы хәа, акы аархәақәар, ицегь еиҕны ирдымлози.

– Дыбиааира дыкоуп, – Уарда дыччон. – Беатцабмырхан!

– Иухәо закәи?! – Уарда данрыбжьамдалазшәа, Мада
 атак Иарат илтон. – Ус неишьас ирымази, махәра унарга-
 хьазма?!

- Иауам, бымбои.
- Уаха субараны уҕам, – дагыѡагылеит. – Сцеит сара! – ахышә аҕынза днеит акәын.
- Бцагәышья, нас!
- Ишҗа «бца»?!. Сабацои?
- Бахьымаара.
- Убҗа умыхьзои?
- Ибзиамхеи.
- Ибзиамхар иаха еиҕымзи. Хьаак умазамкәану?
- Мамоу.
- Цасхәа сцозар умбари!..
- Бцасны бышзымцо сзымдыркәа, иахья бызбама. Ама-ла, абри ибхәо абаабго?
- Исхәо здыруаҕгы, исзызырѡуа дсымандаз!
- Ацәы зсылабцои? Ас мацара цҗтазаарак бысзычхару?
- Сумычхар уабацои!
- Сынбыртцәарц баҕуп.
- Улахь аҗхзы алтцуеит, – Мада иара дааизааигәахан, лчаврала аҗхзы икәлырбон. – Утыҗ ахь уназгап? Шьҗа уцәар иаха иузеиҕзар?
- Уарда сылгоит. Бара боухашьтыҗ! Буаѡы мазами.
- Истахзамкәа уара сураргамоит, аха ишҗакасто?
- Сара сцап, нас, – иара даныѡеиха, лара дицхыра-арц изкәа лызнапык аакәлыршан, дѡаихеит. – Акәымзар, ара сшыҕоу, бара ацашья бақәшәазом, – аарла ишьяпы данаакәгыла, иҗсы ткаауа, цәгыала ажәакәак налықәйтцеит.
- Сара иаха сузыҕами, уара ушысзыҕоу ааста, – дындәылылгеит, лхаҕы шынеибакәыз ирлашо.
- Усгыы акәзааит! – иара еихаразак иҗсы җазцоз амцабз зхыз лыбла тбаакәа ракәын.

Лара ддәылымтцит, Уарда лакәын Иарат атзыбжьара дыбжьызгоз. Лара, ашә дылагыла, дыҗшуан. Иара, данаауаз ааста, уахь ахынхәра иаха ицәыуадаѡын. Ишьяпқәатцәҕья реихыгара изыгәаҕыуацәан. Игәчама цьара маҗк ишьян

рымхәахьази, аилаҕара уадаҕхейтеи. Ибҕа ырхәан, ма-
кьана изеитцыхуамызт. Дахьышьтаз ауадаҕынза Уарда
длызнамгацызт, Мада иаалыркьа даақәҕежьын, акресло
днылатәан, инеималтәеит. Лыыза даахынхәаанза, аамта
лыман.

Уарда лакәзар – Иарат еибгаз измахәарк лкын, арахь
ачымазаҕ дызицхыраауамызт, ихала ишьаҕа мчыла иа-
аихигон. Данаауаз ааста, иара иаха дхьантатәкьан, уи
цкьа изгәатомызт. Мада дахьиҕцааз имч азнархәуазшәа
игәы инатон. Ауадаҕ мацк хар змамзи изымгыло ишьтази
ыцәақәан. Бжыы мыргацәакәа, иаргыы ииарта днықәтәеит.
Ишьапқәа анышьтихуаз, Уарда дицхраауан. Испорт маҕәа
ишәын, аеиилахәара, аеиилыхра илшазомызт азы, ус
деилахәа дықәиан.

– Итабуп, Уарда!

– Узхатабуазеи! – лара днахынхәит.

Атцхагәазы дитаауазшәа Мада итцылгаз иара игәатцан
итхазамкәан итаршәын. Илхатцаҕызахарыз дышлыцыз
лхәахьан зны, уи дызустаз еиликаарц дагьылмазтааит,
ишьтылхрыз лара дылдыруан. Иахьцалак, длыцәшәон. Ус
акәзу, егыс акәзу, дахьитаауаз ицәымҕны ибазомызт. Ихы-
игәы ааихаштызшәа, тынч дышьтан. Мацк дыцәеит. Ашацкы-
раз ашә азә дшылагылаз ааинырын, даапшит. Ацсар иакәын.

– Ашьыжьза уабаказ? – Иарат дцаауан, Ацсар дани-
зааигәаха. – Ара утәеи! – ииарта аган наиирбеит. – Ахьаа
змоу хзыцәом. Ушьапы еибга, унапы еибга, узмырцәои?

– Ашьыжь игылаз аҕан ҕаб атҕеикит, – Ацсар ашәыр
зтаз ипакет атумба инықәиргылан, ачымазаҕ ишьапқәа
ахьықәыз днарыватәеит.

– Аус дукәа умами, иумбац аҕан иузымдыруа аҕаб
атцаукызар.

– Иахьак ажәа бзиа уҕалтазар хәа сыкоуп.

– Дарбан?

– Мада! Уаха дарбан?

- Иалудырааи? Уарда дубахьоума?
- Рѡыцъегь еицѡажѡозаарын. Ааигѡоуп данлыбаа.
- Абаскаамтѡу?!.
- Мада дтѡыуозшѡа збеит.
- Уаѡѡыт, ѡуышѡт! «Схатѡаѡыза» хѡа дзышытѡу ишибозу?

Икаларым!

– Ахатѡаѡыза дарбан? Амашына итѡтѡаны ицѡаз лашыа иакѡын.

- Ари цкъа дысзымдыруазаапеи!
- Шѡгѡы нибархақѡама?

– Ус акгы сгѡалашѡом, аха... ак сѡѡақѡазаргы здыруада, – Иарат илахь ааимаирѡыхѡт. – Аха ... изакѡызеи, уанаѡыалбеит! Сара сеилақѡақѡа сиоуп. Итѡхазилықѡдырзыз абақѡу?! Хшынтѡацѡѡу ххы ахыагара хаздыруам. Лара згабк дсыцын хѡа дшыцны, дысхыбааны, сгѡы ѡылтѡеит. Уаха хыаа лымазам. Ари закѡи, уанаѡыалбеит!

– Ускѡтѡитѡкъа угѡы ѡылымтѡѡацт. Иухъѡаз лгѡатѡа абылуашѡа збоит. Урыцхалшыѡит убранза, лхѡтагы идрыцхауп. Лыразра абанеиуа!

– Иухѡаз иашазар акѡхѡп, – итѡегь илахь ааимарѡыхѡхѡ данхѡыц, Иарат Адсар диқѡшахѡтын. – Дансацѡажѡо лгѡы итѡу аилкаара сцѡыуадаѡзар?

– Умбои иухѡо! Узызхѡыцуа закѡи! Дааины данцалак, уақара уцлан узбоитеи. Сара сцалап.

Иара дѡѡагылеит, ашѡ иаалагылаз Ганеи иоурыс сасцѡеи аниба. Иаразнак ддѡылымтѡтит, избанзар Иарат, итѡаз дѡархѡтгыларц, дѡеихахѡн. Дицхыраан, ишыапы даақѡиргылеит. Нас, дара еизныжѡ, атзыбжыарахѡ иѡынеихеит.

- Уусқѡа шѡақѡу? – Лариса Иван-ицѡх лхы ааизлырхеит.
- Сышѡхѡтгыартѡ сшықѡоужѡбоит, – Иарат дѡышырччон.
- Уажѡы амѡѡа хѡқѡлоит.
- Издыруеит.
- Умбақѡа хзымцеит.

– Итәбуп! Шәәхьааиз сгәы иаахәеит.
– Нас, угәабзиара чаңала! Макьяна уцкәынами. Абзиараз!

– Амәа алцха шәоуааит!

Гана ицсшьацәа драпгыла дьндәылтцын, алада илыбааи-гон. Цьадар имашына инадгылахьан.

– Абзиара шәзыҕалааит! – Гана рнапкәа рымихуан. Ахәышәтәышцәа ибарц иҕахын, асасцәа Цьадар ихала игон. – Даеазны шәанаауа, абыржәеипш заа адырра хашәтоит.

– Иуасхәар истахыз, – Лариса Иван-ицха лхатца амашына дьнталахьан, лара данааитцасуаз. – Фатима хәа узыҕцаауа, аҕыхьа хәкәтцаанза телефонла исабжьалгахьан улымха иазыштымхуа атцартыша умысхырц. Цытк лара илыстарц лҕахызма – исзеилкаауам. Акәымзар ус зсалхәеи? Исхәарц истаху, лыгәра умган! – наиабжьалган, амашына дьнталеит.

25

Ихала Шәача дцарц Леуарсан игәы иштәзгы, аҕены Ирма заа лыцкәын аусура иеамихырц диацәажәеит. Ацшәма изблак дакәгәыҕ амәа дшаныз, иара уигы ак ахьыр, имацара дабацоз. Арахь Цсоу ахәаа улхыцыр, лара ааигәа дымцацызт, аха излархәо ала, шыапыргыларта умоуа, аргыларакәа ирымчехакын, еиуеипшымыз машына еилыхартан. Амәаду аҕы ана-ара уамак изеиҕамцуа еишьтагылартан. Ахәааҕы акәзар, амашына цәахәакәа рацәахан, узрылсуазма.

Уск рыманы ас ианцалоз, ашыжь шаанза амәа ишыкәлозгы, ацсуа хазылхырта аҕацхьа зегь акакәын амашынакәа еизахьан. Арахь ала, еидарак умамзар, ундырхацәомызт, аха ацәахәа икәгылаз узырхыцозма. Аурысқәа рганаҕ акәын рацәак иахьымтысуаз. Урт раҕацәа рацәамзи, дызустәаалак дгәартар рыхәтан. Зны ахәаахьацәа апаспорткәа ирныз акомпьютер иҕаргалон.

Нас амашыназ ашәкәеикәыршәара уеазукуан. Еидарак змамыз адырәегь ирыбаргызи, аха еидарак иалаказынза идырххон. Аидараз хазы ашәкәкәа еикәыршәатәын. Уеырманшәаланы цартышак рҕыба иузтаңгәар, хар умамкәан уоурыжыуан.

Амала, умашына цыршәааны еилдырхуан, бҕарк ахәаа иухогзар иудырбаларц. Ахәызбатәкәа шумаз иурмазар ауазма, иаразнак ицәырумгар, уцартыша зхацәон, ма ашәкәы еикәдыршәон, иуларызгашаз здыруадаз, аолимпиада аеазыкатцараха. Аидара умазар – акакала зегь лыбааумгар руамызт. Ұыц еиҕа ура иакәүцон.

Знык ахазылхырҕа днытыцдыр, иҕсы еивигарызшәа, дкәыпсычхауа ахазылхырҕа аинспекторцәа, ахәаахыцаәа дрылан. Уа иара аҕскы икызар ихәтан. Амашына зыхьзала иҕафымыз Аҕсар хазы дцон. Уи дангәартақәалак, ахазылхырҕа уахьнытыцуаз даапшуан, иусқәа ртыц икәцаны, иаб дрымпытыцтаанза. Амашына шааилак, аби чкәыни ртыцқәа рыпсахуан.

Аолимпиада тыц хада иалсуаз амәа макьана иалымгацыт. Амашынакәа, аргылараз ус змамыз, апыхьеипш иахыркәашаны амәаду ианын. Уа еишьтагылаз абанзарацәаз. Амикрохирургия администратор изаалыцхаз аамтаз дырхьымзар хәа дшәон. Мзымта илазаанза, атраса ҕыц дырхиахьан, убри иланылазар, кәтыҕырхас Адлер аихамәатә вокзал иазкылсит. Нас – ҕыц амашына жәпа реишьтагыла. Километрак акара иузычхар, Кудепста ацха уқәлон, атуннель ухәыцалон, ашьтахь Матцеста улахысаанза, уццакыра харакын. Ұыц амашына еишьтагыла-псеилацга.

Асанатори «Металлург», аубых р-Бырцхяхь уахьыбжәалоз, арымарахь игылан. Хыхьла уахыкәшар, абла амикрохирургия ахыбраҕ унанагон, арт иалырдыраауази акәымзар. Арака амәа асанатори аанда иаваршә ицон, уахь амашына анылар каломызт. Леуарсан шыапыла дынтәлеит. Дахьцашаз изырбоз ахымпалқәа, афыра

рында, игылан, акәымзар апарк амѡахәастәкәа рацәан, удырзуан. Ахыбракәа реитәрфәыцракәа иахьырфәыз, аи-хабетон еиларкәафәа ана-ара еилажьын. Зегь акәакәын, дцаапшаауа ддәыкәымлар, ахымпалкәа рыла дзышьтаз ахыбра хазы изыпшаауамызт. Абетон мѡахәастә пакәа хәнон, илыбаауан, ус апарк атцкарафә афны пшза днадгы-леит, дныфналаанза ицсы ааитеикырц. «Хабыхә жәлар, шәабакоу?!» – ифныцка ғзыбжы игәатца тнашьаауан, хамтакты ичымазара иханарштұан.

Ахыбра дныфналан, абахила ишьатца, афныцкатәи амар-дуан кьәфәла, хыхьтәи аихагылахь дфөит. Афныцка ицшыз рацәафымызт. Ашәкәы заа рычәтафны, ианраамтаз имааи-уази. Иара дагхарц уамак игымхеит. Дахьрыдыркылоз азы царакәак имырхит. Гәартәк имырхызшәа ибон. Дыпшын, ателербага дахәапшуа. Медехәшьак даадәылтын, иблакәа хәшәык рхылтәалеит. Даеа мацк даатәарц иабжьалге-ит. Ибла бызбызуа, деицәпшын. Ихьз анырхәа, ауада тбаа дныфналеит. Анавсаавсырта тшәазаны, аппарат рацәа гы-лан. Пшьыцъара аппараткәа цсахуа дрыддыртәалон, ибла тырцаауан. Ацштәы сахьа тырхит. Икьаадкәа жәпакы еи-зыргахьан, ацыхәтәан абла амикрохирург ифәпхьахь иааипхьейт.

– Лазерла аоперация мѡапгәтәхоит, – ахирург ихәтагыи Леуарсан ибла гәейтан, акьаадкәа неикәых-ааикәыхуа илапш рхигон. – Убла атца иреихаз ада ашьақар иалнахәаз пжәейт. Ублагә рыцкьатәуп. Царала уеузеикәыршәар, уаргьа благәы рыцкьатәхоит. Уақагыи ада ссақәа ашьа рылыжжует. Атаблеткакәа абра иануп, иагьмацым – иубоит. Аха иха-доу – агәыр «Гемаза» убла иазааигәаны ацәа иалоутцароуп. Амедехәшьыцәа зегьы ирзыкатцазом. Абла аиңкаашьа зды-руа дыпшаатәуп. Дузыпшаауама?

– Араион поликлиникаф сцалароуп.

– Ушьа зырцағаша акгыи умжәыроуп.

«Парадокс!!!» – дызфәтәаз уамак игәеимтарц, Леуарсан

луанытə маза даақəыпсычхайт. Адақəа рзы ахирург ашьа зыртағаша амедикаментқəа ийтейт. Асызбал дамеигзакəа ифаларц иабжьеигейт. Ари?!. Иихəоз даеакын. Руазə «ухəнар усшьуейт» ихəейт, егы «улбаар усшьуейт» ихəейт.

– Знык убла мацк ицқьахар, алазер шəахəа алсыртə, нас аоперация мəацаагоит. Иахзымрыцқьар алшоит. Аихаразак уи уадаѡуп аѡынтə, ма ахынтə иухьыр. Ускан Красно-дар ухашьтуейт. Аоперация ара ааста жəантə рфынза ахə харакуп.

– Уахь сара сызцазом.

– Избан?

– Ускатəи амал сзақəырзуам. Аклимат цсахрагы сацə-шəоит.

– Даеакала иауам. Уа ирымоу аппарат ара ихамазам. Ас ичымазаѡу шықəсык уаа жəаѡык хзааи, иахзымааи. Ахə цəгыoup, иахзаахəазом. Убри азын, иара ахьрымоу хпациентцəа дəықəахцойт.

Изеилалаз ичымазарақəа дзырзымиаиуа, аха ишьапы днанаго, амѡахəастақəа аарла ицшаауа, алада амѡа данын. Дызхəацшуаз рцəыкацшьра мацхарц, абласаркьа еикəа имхатца, имѡа дахыццакуамызт. Ацсар иаб заа данимба, дишьталахьан. Еицны аштə итытит.

Амашьына рацəа ирылагылан. Знык Матцестə ианкылс, амашьына иагыа ирзырццакуандаз. Адлер анкыдгылара уадаѡын, аха зцыхьашəара цəгыаз «Гемаза» убра имо-ур, даеа цьара изыцшаазомызт. Уакагы иамуит. Зегьы ирхəоз: «Ифəтəтəуп!» Даеазны ахəшə дашьталаны даа-хуазма. Данаах, аоперацияз даауан. Ацсны изымыцшаар хəа дышшəоз, ахəаа дхытцгəышьейт. Иагьизымыцшааит, уамашəа ибатəзамызт. Шəача ацтекақəа иахагы ирацəан, уа унарыдыххыланы иумоуз ара иаха иуцыхьашəозма. Иахьцалак, цьара ирымамкəан ишцакаларыз хəа дгəыг-шəа, араионтə поликлиникаф зны дахьырзаауаз фьц дрыццааит.

– Дыңшаа Леуанти! – аблаз ахақым, атакаажә, Леуарсан дымғақәылтцеит. – Дудыруама? – дизтаауан. – Акыр шәыхъзқәа еихаршалоупеи.

– Дыздыруеит.

– Убри ааигәа ибла ихәышәтәуан уара уеипшәтәкьа. Ахәшә ахыпшааз сыздыруам. Ухала уизцаа!

Леуанти хәа, ахақым Леуарсан зышкә ддәықәйтцаз, – сара сакәын, абри ашәкәы автор. Хара хазынтәык хаибадырқәон. Сыпшаара ицәыуадафхозма, аенытәкьа сәы даакылсит.

– Асанатори «КБРЦ» хәа иками, – схәеит сара. – Афнытқәа аптека аус аеит. Убри аихабы ессабша Шәача дцоит. Ахәшә фәоуцоит. Ашәахьа иултоит. Аа, лтелефон аномер!

Леуарсан апхәыс лтелефон шиоузгы, рапхьаза мобильникла длацәажәрц итахымызт. Хәтала дибар еигьейшьон. «Аптека» хәа изныз ашә аартын, пхәыс пшза кьафк афнытқәа дтәан, шкәакәала мацара деилахәан, леимаакәатәкьа шкәакәан.

– Уажәытәкьа ара «Гемаза» сымазам, – лара лганаф длалыртәан, дааифәпшит. – Ахәшәшьтәцартәфынтә иаазгоит, мап шәымкуазар.

– Ус шакәу саҳахьейт, – иара усгы дақәшахәтын.

– Уажәы, ателефон сасны, ахәшә рымазар еилыскаауеит, – лмобильник аақәылхын, номерк талыпсон. – Ианыкам ыкоуп уаагы, – иара иакәын изалхәоз. – Икамзар апшра шәықәшәоит, – шәачаа лыфрыдылхәалахьан. – «Гемаза» шәымазар еилыскаар стахын... @-упаковкәа сызнышәкылар стахын... Итәбуп! – лтелефон нықәлыршәын, даахьахәхт. – Ашәахьа ашьыжә шәааиуеит.

Дәәа пшьымшкәа ицәызуан, дәәа псыхәакгы имазамызт. Уаанза ихәшәқәа ижәларын. Ишьагы имыхәшәтәуази. Ахәшәқәа изеилалан, имч дырпсычеуан, иқәрагы гәгәала иныруан. Ицәа кьалан. Ифьтә цәгьан. Арахь иитәхыз ифар кәалозма, ишьақар чымазара даркьалазон.

Ахәымҗхан, афны данааи, хәшәқәак лҗаирҗкеит. Дара маҗзамызт азы, «уаҗстҗык ахәышәқәа» хәа дрышҗтан. Афны аус ахыуаз днатәеит. Иқьаад даарыхеит, днарыхеит, иаақәихит, инықәйтцеит. Ифыга аақәихын, аусура иҗыназикит. Иҗеҗишәон акәымзар, цәахәак изымфит. Адунеи җаҗшыны избоз ибла цәгыала иҗырхаган. Арахь дааҗсан. Ихы аус аузомызт. Зегь акакәын, заа дымгылеит. Иҗҗа даафналеит.

– Уажәы унапы злакуи?

– Хтәылаҗ аиҗагыларақәа сгәаҗхом. Сгәаанагарақәак сқыҗҗхырҗ стәхуп. Бара бзыхьзахьоуи?

– Заурбеи Еснаҗ-иҗа аихабыраҗ сҗар иҗахуп.

– Хәицҗар иаҗа иеиҗьзми?

– Сусқәа схала инасыҗзалап. Убас иаҗа еиҗьасшьоит.

– Аусурҗа бзыҗшаауама?

– Акымзarak сзымыҗшаазеит. Сахьақәдыргәыҗқәаз ыҗақәоуп.

– Иаххәап?

– Ауниверситет аҗы аекономика акафедраҗ алаборанҗ лҗыҗ ыҗоуп хәа салхәеит уа аус зуаз. Цқьа еилылкаақәар, ателефон дысзасуеит.

– Уаҗа?

– Апарламент аҗы адекрет иҗаша фыҗьа рҗыҗ җалоит рхәеит. Егьи амчыбжь азы җенак убартқәа зегьы реилкаара иазыскыроуп.

– Сбыҗны сымҗар амуашәа збоит, – ихәеит, аха ихала имфәқәа иххьан, алар мфәа дахьзықәымҗуаз иахырҗьаны, иҗҗа уамак дышзылмыҗхрауаз ибон.

– Зны схала салагапи! – игәҗахәыцрақәа илахь ианыхны, дфылхырҗ лыҗеҗылшәозшәа, лара зейҗьашьарак шыҗалҗон.

«Бхалагы бнарылс-аарылсхьеит, аха...» – игәы иалан ирҗагылазаашьахаз.

– Аиеи, бхала иҗоу ааилкаақәа! – налабжьеиҗазшәа иуит. – Ари сыстатиа салгар – басырҗхьар стәхуп, – уажә-раанза излацәажәоз даҗак ашҗа ииаиҗеит.

– Макъана узалгома?

– Садхалоит. Баша зтаарам. Ипроблемахоит. Хыхь аиѣагылара анцэыртцлак, доусы ирыдгыло цѣка рееидыркылоит, ауаажаларра еиѣыршоит. Хѣоурых убас ауп ишычапоу. Хѣахзеидкылом. Уи хзеигъу, иахзеицаоу? Бгэи ишѣаанаго?

– Саѣхъар аѣак усымѣои?

– Абри апроблемоуп сызлацэажэо.

– Цѣоукгыи шиашам аартны ироумхэар узычхауам. Уара укыпѣхымѣакэа убас ауми ишеиѣукаауа.

– Ааи. Даѣакала иауаны бдыруама?

Нара данца, иѣыга ыртѣиуа, аѣынтѣа иѣъаад инаѣэкуа, абзац ѣыцк иѣырц иѣыназикуан, уаѣа умыѣсит. Нбанѣэак нанитѣон, иѣѣаѣэон. Данѣаѣѣза абзацк иѣытѣѣѣеит. Наѣ дшаунамыѣбуаз, иаразнак дѣагылон, аѣа убри аѣэымѣехан иѣырѣсы дѣэан. Иѣхъаз абзац ихшыѣ азышыѣ даѣхъон. Аѣъаад цѣыѣаѣшыыхын. Абзац аѣы инаркны иѣыга ѣынѣдала иѣѣаѣэо иѣааихан, аѣыхэанѣа иаѣхышыуан. Хыхьгыи аѣъар лаѣэитѣеит, араѣхь уаѣа аѣы мѣэырѣ. Даѣеак иѣырц дѣэахын. Уаѣа нбанк изанымѣѣаѣа, дѣагылеит.

– Нара! – иѣѣа дзыѣназ аѣѣаѣра дныѣналеит. – Усурѣак бзыѣшаауазар хѣа Аѣэа иѣѣегъ заа бымѣои, егыи амчыбѣж аѣэахыи изыбгои?

– Ашэахъа алекѣиа саѣхъоит. Аѣаша Татараа рыдэѣъан аѣхь усура сѣароуп. Ѧымш. Аѣшыаша затѣык сымоуп, Гагрантэ сышиашоу ашыыѣымѣтан Аѣэа сѣоит. Ауѣа суѣѣаѣаѣ саангылоит, аѣэаша алекѣиа сымахми. Аѣэымѣехан аѣны сѣалоит.

Азѣаб дыбѣѣаѣъалаѣа, аѣыѣеи, Гагреи, Аѣэеи даѣхьрыбѣѣаѣаз, гѣырѣынѣа илаѣъаѣо, дыѣдѣылѣит. Иѣаѣагыи дызлыѣѣхъраауамызт.

26

Уи аѣны адэѣъанаѣ аусураз Гана Нарей Ѧалии еиѣааигеит Цѣадар имашыынала. Уи и-«Mercedes» иара, аб, уаѣыла аѣныѣа игон даазѣэылаз, аус луазар, аѣѣаѣѣтан

ицшәмапхәыс далааигон, нас ашыыжь ақалақь ахь деи-
теигарц. Аены, Нара адәқьан ус лнапы иантаны, Татеи
Талии Иарат ихәы ргарц ргәы итан. Нара лакәзар – макьа-
на усуртак Ақәа илзымыпшаацызт, ҫара дымцозар, афаша,
ахаша, апшыаша, ма асабшеи амҫеышеи ахәахәтра ус ахь
дтыцларц, аамта лыман. Амала, ускатәи мшы аус лызуамызт,
аха ҫымш, ма хымш алылхыртә еицәажәақәахьан.

ҫьадар иани иахәшьадуи анига, Гана адәқьанаҫ да-
анхеит. Нара лымала зақа даанырмыжьрыз. Қылапалара
адәқьан иныфнахауа ибжьан, асигарети, ауараши, анарко-
манцәа ракәзар – ахаатә инаркны, қәцарыла измыхәоз
арбаныз. Ашытахь рыбжеихарафык руал дыргьежьюа-
мызт. Ақырынтә ус зхы иатәазшыахьаз уаха қәцарыла
ирырымтарц аус зуаз еибырхәахьан. Аха зҫаб хәычык лы-
мацара арт дзырғагылозма, ихатәраз дырбозар акәын хәа.

ҫьадар, ицыз ахәса иманы, ахақьымцәа рчымазацәа
ирылсырц ирылалаанза, Иарат дахьышьтаз ифыхәнеит.

– Ухамбеижьтеи ушқакоу? – Тата дцаауан, «дрым-
беижьтеи» мчыбжьқәак цхьазшәа, есымша имфа ианын
аха...

– Иаажәгаз иалашәхи, бара? – Иарат ииарта дфықә-
тәазшәа иуит, ихьаа ишитахыз дарцысуамызт.

– Иахьа инаркны, акрыфара уакәытцырц уархәама? –
Тата хәмаррала атак лашьа ица илтон, аха илахауаз лзеил-
каауамызт.

– Стытыр стахуп, – иаацъаршыашаз аацәыригеит.

– Ушқатыцуа?! – ҫьадар деихшәауан. – Ашымафынза
уахьнеиуа, убзиахаз ҫьюшьама?

– Узхәышәтәуа уиацәажәама? – Тата Иарат ииэхәоз иаха
дақәшахәтзар қаларын лызтцаашьала.

– Стытыр шыстахыз иасхәеит.

– Иихәеи, нас? – ҫьадар иакәын аихаразак уи захарц
зтахымыз.

– Мап имкрашәа збоит, – Иарат днықәиан, иеааитцихит.

– Умбои, атәарагы улшом.

– Мап икыргы, схала сыезаны стытцует, – Иарат, иашьеиҳабы атцыхәтан иихәаз имаҳазазшәа, уаанзатәи азтцара атак акәын изцитцоз.

– Утаҳгап, аха уиала уалганы иубома? – Цьадар ипсы еибакуан. – Аҳақым убра дузлаҳгалароуп, угәыркәа рзы енак хынтә амедиахәшьа дузаахгалароуп. Анализқәа катцалатәуп. Аәны ахәышәтәыртә ааҳмыртуазар...

– Уи зеггы ухәда иқәхар хәа ушәома? – Иарат ибжыы ааиртцарит.

– Сароу?! – Цьадар дындәылтцит.

– Уи уизымзырәцәан! – Тали лңеитцбы инаиабжыал-газшәа луит.

– Ухәшәтәыи хиацәажәап, – Тата лашьа иңа игәы аалыртынчит. – Иҳабжъеиго аабап. Уара уаанза акрыфи!

Анхәыпңаи атацеи афоие иазнеит, уақа иаапшырц. Макъана аҳақымцәа маацызт. Тата, атзыбжъара дыбжыыңшлартә, илзыманшәала дтәан. Изызңшыз ахирург, рыңсы еилеитцарц итахызшәа, макъана дцәыртцуамызт. Хәқымцәақәак рчымазцәа рбарц, уадақәак ирызнеихъан. Ианылзымычха Тата амедиахәшьа – ачаңшьаә, дналыдгы-леит, Иарат ихирург аены даауазар еилылкаарц.

– Ахәшәтәыртә аҳақым хада дипхъеит, – лхәеит амедиахәшьа.

– Ааигәа дааирыма?

– Уи сыздыруам. Ас данрыңхьо, шамаҳазак акәымзар, аҳақым хада иникылацәазом.

– Иахъа, хара данахтахха, заа дауимыжыыргы камлои, – Тата лгәы назомызт.

– Избан? – ачаңшьаә дцәытцәышәырччон. Ауаа рцәажәашьақәаәеныилбазма.–Иахъадашәикәымшәазаци?

Зызбахә умаз ушә дыхгыламзи. Ахирург дааәнашылан, аординатура уадахь днеит. Ихалат шкәакәа ишәданы, уа дтәан, қәадқәак имтатца. Ихала ддәылтцаанза, Тата уи

ипхъара лзымгѣагыт. Рчымазаѣ иуада аѣацхъа Талии лареи цшын. Иара арт ара ишгылаз идыруазшѣа, даѣа уадак ѣацхъа дыѣнамлакѣа, дышиашаз арахъ даауан.

– Угѣабзиара иахѣои? – ауадаѣ ишьтаз даарылсны, атцыхѣтѣан Иараѣ дааихагылеит.

– Стыцыр стахуп.

– Аѣныѣа дахгар ѣалома? – ахирург ишьтахъ дгылан Тата.

– Сазхѣыцп, – ихѣеит иара, усгыы мацк даазхѣыцхъан.

– Аамѣа сышѣѣома? – дцышѣырччон. – Шѣара усгыы зегъ шѣызбахъеит. Шѣта сара сазхѣыцпроуп, – дындѣылтцырц иѣынеихеит. «Уазхѣыцуа-егъиуа, уаха змада?!» рхѣазшѣа, анхѣыпхъаи аѣацеи уи ишьталаны, аординатор уада иныѣналеит. – Шѣтѣа! – ихѣаѣагыы иѣыц аалихит. – Аѣныѣа дыжѣгар иаха изеиѣъзаргыы здыруада. Амш зеицпроу жѣымбои! Уадацыпхъаза акондиционеркѣа ыѣѣгылоуп, аха азѣы иаѣазар иѣахуп, егыи иѣахым. Аѣны, иара ишигѣапхъо, ахауа ѣнашѣырсуеит. Шѣихылапшыртѣ иаха шѣаманшѣа-лоуп. Адѣахъы ддѣылыжѣгалап. Ихѣы шѣацклапшуеит. Ама-ла, агѣыр илазѣо дшѣыпшаароуп. Медѣхѣшьаѣ есымша лылапш ихызароуп. Жѣамш рыла зны дысзаажѣгалароуп, ма уа сшѣызнеины дызбалар, ишѣабжъазгаѣаша иаха издыруеит. Сара иахъа анализкѣаѣк дсырѣаѣоит. Убарт гѣаѣаны, доусышьтыр ѣалап сгѣахѣуеит. Уѣѣѣы ашьыжъ ателефон шѣысзас. Дсызшѣыѣозар адырра шѣыстоит. Уаанза ѣенак шѣымоуп. Шѣѣазшѣырхиа! Икашѣѣаѣаз заа исашѣхѣароуп. Зѣѣара шѣымоума?

– Зегъы еилахъкааит, – лхѣеит Тата.

– Уѣѣѣынза! – иара ахѣсаѣа наскъеигон.

Адырѣаѣены дыштыргоз Иараѣ илымхѣа интыршьын, иара иани иаб иахѣшьеи лалбааит рмашъынахъ. Цѣадар, аѣѣа далашъшь, дыпшын. Амѣа даныѣѣгыла, усгыы харамызт, икылырѣъа рыдѣкъан иазкылигеит. Тали хыхъ, рсасаирѣаѣ, ауадаѣа руак азлырхиарѣ дѣыхѣнеит. Тата амѣдиахѣшьа

длышьталеит. Ааигәа-сигәа дара ирацәафны инхақәон, ртелефонқәа рномерқәа лызтазамызт, хатала ицшааны, дрыцәажәақәар иаха ишеиғыз дазхәыцуан. Руаҭахқәа рышәқәа аркын, ауаа аус руан, ироухәози. Ма ааигәа ацтекаф аус зуаз азәы длыхәарц иақәкны, амфә данын.

– Уарда! – машәырны азғаб дналхыцшит. – Уатәы Иарат дтаҭгарц хгәы иҭоуп. Афны бызхацхраауама?

– Бзиоуп, – лара дақәшахатын.

– Даеазәгы даҭаххарыма, бара бахьзару?

– Усура санцо, икататәу шәасымхәои. Ма машынала саажәгалап. Иахьцалак, саашәхылацшлоит.

– Хаицәажәеит?

Тата лыдәкьан дазыццакит. Уа зегы ртыц иқәын, исаатха ахәахәтра аус ауан, ауаа рацәа аҭаауандаз! Иахьцалак, уа дахьынзақамыз, лгәы азтынчымызт, ак еицқьар хәа дацәшәон. Гана азхаз дықәгылан, иахәшьа дылзыцшны.

– Ақытахь даҭгар иаха изеиғьымхазои?

– Макьана.

Лара аишәа еицарса хәычы днадтәалеит. Агылара мыцхәы лылымшо днеихьан. Рхатәы дәкьан еиҭыркаа-зижьтеи, уахи-ени усуран рхы иҭаз. Апхәыс лҭақдхықә абанзагәгәаз. Асовет мчы аангы, Тали лара дылҭацахаанза, рфыцҭегь аус еицыруан. Ускан ухатәык умазар руазма, зегы ахәынҭқарра иатәын. Русурамш аанырцәаны, знык изеимбгьыжәуандаз. Ахәахәтцәа, рдиректор джьаны, парақәак авырхәхәа изладырхашаз иашьтан. Аиҳабыра ирцәытцәах, рҭыбыба иҭартцашаз акәын иахьа хәлаанза изызхәыцуаз, иагынарыгзоз. Арахь, аиҳабырак ирмаза ацара чақәаза ианаамҭаз ирызнарымгар, аус дзыруадаз. Аамҭа аҭышпацсахи. Анаплакы рхатәызар, иахьынзарылшоз аус руан, амшеизшара еикәдыршәозма.

Апыхьа азәи-азәи еибажьозар, рыба мацк иазхырфон, рызынтәык мыцхәаран изфыз, азәи-азәи еибаргамар атц-кыс – иауазар ақәҭырҭамызт, устцаарак аҭы инанагаанза.

Иахьа амц ухээр – иуаназыжьуадаз. Ускан хатейи цхэыси аус еицырурц издызкылодаз, апартиатэ комитет алацш рхын. Аиашьейи аиахэшьейи аусураз еидгылар руазма. Ускатейи еизааигээз ракэмызт, ахара еиуарак зыбжьаз ирызкылыцшуан, еибыхэаны акралрымфаарц. Аха аиуара акэызма аус злаз, ацара еицзырхауаз еидгылон. Асисте-ма аилабгара азыцшын, агэрамгара цганы изамаз. Иахьа иукаэодаз, зынзак еигэыцхэцээз, еицынхаз еидгыланы аус еицыруазар?!. Аихаразак алытцшэа шыақэзыргылоз – ирхашэалоз иапшэымацээз еицейишыршон.

– Избан макьана? – Гана дцаауан. – Дахгар анбакало?

– Ара иаха иманшэалоуп схэан, агэра игом, – Талигыи даацэыртцит.

– Иаха иманшэалоуп, – Тата лтаца длықэшахатын. – Макьана амедицина усзуф есымша дааихылацшлароуп. Харгыи азэ ара ханыкам ыказам. Азырцха, ашьма, – зегь иапхьа икоуп. Илшозар апшахэахьы днықэларц иааигэоуп. Уаха иуасхэари?!

– Аиеи, нас! – изхарадрыхлафызшэа, дагьаапышэырччеит.

– Ахшлых ааргеит, – Тата Гана аидарақэа леигарц, адэахьы иааиз амашьынахь ихы налырхеит. – Нара, ирахташа уа ибызтыгома?

Адыршаены ашыжь, ахақымцэа ачымазацэа иаа-рылсхэан еицш, уажэраанза Иарат иифашаз икзамкэа ицэырымцлоз Цьадар наптацэы имацара даафнацалейт.

– Укашышыи узиеи, шыта уеурхиахьазар акэыней? – Цьадар иашьа итумба итақээз ифнытцка матэақэа, хапыц-рыцкьагақэак ухэа, апакет афы еизигон.

– Икалей? – Иарат иашьейихабы имацара дызхаизааиз изеилкаауамызт.

– Алазарет ахь узымгой, – Цьадар иеааитцихит.

– Слазарет шэырхиахьазар – бзиоуп, – Иарат ииулак дфықэтэан, ихапыц еихаргэгэа, дфагыларц дфеихейт. – Уа-асыцхрааи!

– Абас узлыбаауама? – Ыадар иашы, хыак изацим-
цартэ иегэаго, дфайргылеит. – Аоныка уццакуюит.

– Сышытыхны слыбааумгой! – цкыа иеизейтымхуа,
дындэылцит. – Ма акэырчыжы ааугандаз!

– Цэгыа иубом, – Ыадар, апакет кны, иашы атзыбжыра
дыбжыгон.

– Алифт аус ауазар гэутоу? – Иарат ишыафайцыпхыаза
ейдаран икэыгэгэон.

– Кые! Алаф сылухларгы цэгыа иубом, уцы аңтала.

– Умшэан! Мардуанла слыбаартэ сыкоуп, – ашэ уахы
иааиртит, убри иакэирзуаз амч мыцхэы шимамыз иара
азэзатэык иакэын цкыа еилызкаауаз.

– Алифт ахы уааи! – Гана даацэыртцит, ахэшэкэа зныз
кыаадк кны.

– Умбой! – Иарат ихы иашыейхабы изхан. – Акыр здыруа
дубар дейлукауюит.

‘Фымтзакэан аби ацацэеи алифт итагылан. Иарат
уи цэгыала дтыцуан. Ишыафейхгара баацсха адэахы
ифынейхейт. Уи инымтэазоз мфан.

– Аоныка уцар утахзами? – Ыадар иашы игэы цитцэар
цэгыа ибомызт. – Умыццакую!

– Абаа, шыта ахэмаррагы сылшом, – Иарат ацхы
икэнагэон, икыаф цэаакхыан.

– Ус акэзар... – Ыадар ичымазаф измахэаркднатгаылеит.
Адэахытэи амардуан аарла длыбааигейт.

– Амашына аранза ифыхэныжэга! – Иарат иаб
днеифацшит, иашы ихэмаршыагы изышытыхуамызт.

Ыадар дынтыцын, имашынаала ашта атыхэала дталеит,
апхыала дтарцарц, чыдала азин ылхтэын. Ахэшэтэыртэ хы-
бра иахыкэыршаны, амардуан ацхы даакылсит. Ганей иа-
рей еицхырааны Иарат дышытырхын, изышытымхзоз еи-
дарак датарцазшэа, дшыкыыртыцуаз амашына аоныцка
дтадыртэейт. – Абаа, ашышыхэа уцароуп! – хэа Иарат
ианихэа акэын Гана цкыа ианеиликаауаз ахэшэтэыртэ
итыргаз дзакэытэ чымазафыз.

Ауада рымылхызижътеи, Нара уа уахык акәын да-
ныпъхъхъаз. Илыцыфналасаз иаалыркъашәа хатта дцеит.
Лтаацәа ракәзаарын амц залхәоз, ауаҭах лкуазшәа, урт
лжьозаарын, нас лычезаны дцеит. Нара лымала шыта уи ауада
ахә назаны илшәарц лтахзамызт, иаалыцыфналасаз зегъы
даурықәшахатхыз, аха уажәытцәкьа усгъы уафы дыкамызт,
доусы ртыпқәа рыпшаахъан. Ллекция рацәамызт, фымш
затәык даауан, лекциак-лекциак дрыпхъон, дшаарылга-
лак дхынхәуан лқытахъ. Даеа усуртак лоуамызт. Цъара ак
шыказ шаалахалак, дрыззон, аха атып ма иргахъан, ма
ирзымдырзоз зҭабк, ажәак лхызхәаашаз длымазамкәан,
дыздызкылодаз. Лара илзеигътцәкьаз атып рымазаарын
ауниверситет аэкономика акафедраф. Лара лыбзарзы уа
иназаанза, алаборант лтып иртахыз даеа зҭабк илыртахъан.
Зыбҭа гәгәаз ауаа хәа ирыпхъазашаз заа еснагъ ртып иа-
хъабалак ихиян.

Лгәы калыжъуамызт. Акәа аусурта тып зылтахыз ла-
спирантурейи пхъакатәи лусурейи рзакәын, егъыс Тата
лыдәкьанаф есымчыбжъа фымш инейпынкыла аус луан,
кәрышкәак лырхәуан. Уи аены лара усурта тыпк дашыта-
ларц лгәы итазамызт, шыта лаб длыцны даар, даеа знык
еазышәарак мфәцыргарын. Заурбейи Еснаҭ-иҭа илабжъе-
игахъан аминистрцәа ркабинет афы инструктор пхәыск
дылтаарц. Уи аспирантурахъ ицоз ашәкәы ианылтон,
ахәынтқарра ахарцъала рцара нарыгзарц.

– Уи тыпх апхын аахыс арзахалқәа алазгалахъаз
хрыцхыраауан, – лхәеит уи апхәыс. – Синтәатәиала хнапы
алахамкзатц. Ишахәтоу ашәкәкәа заа еикәыршәатәуп. Ара
атцәакәа хшоме!

Уаха мфәк дшықәлымтцоз анылба, цәажәарыла
дымлацлабкәа, Нара дыфдәылтцит. Лаб ателефон дизасырц
леихәахъан, илахақәаз наиалхәеит.

– Бца апрезидент иахъ! – Леуарсан илабжъеигон. –
Иахъа бидимкылозар, адкыларатә мшазы бәантца, ҳаиц-

ны ҳнеиуеит. Мѡас иѡоу зегъы ҳарнылароуп. Уаантѡы бшаадѡылтцлак, ателефон бысзас!

– Бзиоуп!

Дара резиденциақ акѡын ирымаз. Дкылартѡқ дааѡ-нытцын, Нара даѡа дкылартѡқ дныѡналеит. Уа жѡаѡық пшын. Зыѡтақы итѡаз аѡхѡыс дналыдгылеит.

– Апрезидент иахъакѡзам ианидикыло, – лхѡеит аѡхѡыс. – Арахъ ѡъара дымцар ѡалом. Ателефон сизасуеит. Ибдыруеи бидикылартѡ аамтѡқ изыѡшаар, – аѡхѡыс атруб-ка аашътылхит. – Зѡабк дшѡыдышѡкылар лѡахуп... Нара!.. Аспирантура азбахѡ ала... Бзиоуп. Аѡамзаара дахѡоит. Ибабжьеигоит аѡыза-министр актѡи ихаѡыѡуаѡ блызнеирѡ.

Дхъагѡгѡа даахынхѡит азѡаб ѡшѡа. Ателефон дизасырѡ лаб ишлабжьеиغازгъы, леаанылкылеит, апрезидент лара дахъдѡыѡеитѡаз иалѡшѡахоз лбарѡ. Лгѡы калыжьуамызт, акѡымзар дхылаѡшрадахазшѡа ѡыѡ аминистрѡѡа рѡабинет адкылартѡ дныѡналеит.

– Апрезидент сааишъѡит, аѡыза-министр актѡи ихаѡыѡуаѡ дызбарѡ. Соушѡыжьѡуама?

– Уажѡыѡѡѡа! – азѡаб ателефон дасуан. ѡыѡ дасуан, дасуан. – Аѡѡ ѡалѡѡом. Ма даѡа зны бзааиуама?

Уаха дааѡымгылазакѡа, Нара амѡа данын, авокзал ахъ дызгашаз транспортк ахъаангылоз лхы аѡѡкны. Афилар-мония лхы аѡѡкын. Аѡны днеиаанза, лаб дгѡатеиларын, заа дыррак илѡар еиѡын. Лтелефон ѡѡырылгарѡ, лшѡыра дынѡалон еиѡш, лгѡылѡанзамкѡан, лыпроректор имашъына наливсын, иаангылеит.

– Баѡѡѡѡ! – Ардашъын ихы ааѡирхѡѡѡеит, нас инапы наигзан, арыѡъарахъѡи ашѡ ааиртит.

– Иѡабуп! – лара амашъына дынѡалеит лгѡы ахзамкѡа.

– Аинститут хѡзѡома?

– Аѡныѡа амѡа сануп.

– Акы хѡаѡѡѡѡ? – налабжьеигеит, маѡ лымкыр, иѡѡскы арѡѡира дазыхианы.

– Аоныҥа сыцқауеит, – дшигәаңхоз лдыруан, акала
лҕахылгарц лыхәтан. – Исзыңшуп.

– Рацәак бныскылом! Саатыбжак.

– Сухәоит!

– Нас, бызгап, ускатәи быцқауазар!..

– Авокзал ағынза... Уаха сыхтоумкын, сүхәоит.

– Сара гәыкала ибасхәоит, аха бгәы алақамзар... бзи-
оуп, – лгәы лирхыырц иҕахымкәан, «Газель»-к дашьталеит.
Асигнал иҕо, уи аныкәцаф дааникылан, Нара дтыҕаанзагы,
ихаҕа дыфтыпан, амаршрутка ашә ааиртит. – Саҕамыз!
Аонынза дузгома? – аңарақәа аацәыриган, аныкәцаф
иаңхәа иныкәиңсеит.

– Иҕабуп! – Нара уаха иалхәагәышьоози, иагәа умхәан,
деикәиршәеит.

Тәартә абақаз, аха чкәынак дфалхатгылан, даалыңхьеит.
Лара, уи диатабуа, длатәеит. Дтынчзамызт. Иахьцалак,
аоны длазаанза, лаб дыррак илҕарц лҕахын, лтелефон
днашьталахт.

– Сыбызырфәеит! – дшылзыңшыз мфашьо, ателефон
изасуаз лара шлакәыз иалхәаанза, лаб ибжыы лахаит.

– Адкылартаф сыҕан. Саха имазамызт. Аңыза-министр
ихаҕыңуаф лахь сишьтит. Лара ателефон шыҕылхзом.

– Адкыларә мшы аҕны хыңыҕегь хидикиларц ашәкәы
беанца! – иааңыцәа-ңыцәа дзыниаз ахызеиҕалхәоз, аб
еиликаауан лара аоныҥа лхы шхаз.

– Сара уаха уахь снейзом, – иаафәңылтәеит. – Уадак
ағынтә даеа уадакахь сдыршәуеит. Иазхоуп!

– Аоны бааир, хәицәажәап. Амфә алңха!..

Реицәажәара аоны иаңырцарызшәа телефонла ихәеит,
аха ларгыы қазшыак шлымаз, лгәы ахыңсыз даеа зны
дшазхьампшуаз иара бзиа еиликаауан. Лара фбақа саат
амфә дықәхон, убри аамҕа деиларгыежь иара даман. Знык
иңҕа аоны даазандаз! Аиҳаразак лыфныңҕа лымагәыхьха
амфә дахьаныз акәын изымычхауаз. Аха лара ус иңсыҕеыз

уафзамызт. Ауадафракәа рылтшыа леақәлыршәон. Бжъааң-
нык еипш лара агәарң дааталан, луаҭах ахь дфыхәнан,
леааитак данлалбаауаз, лаб акәафракәы аишәа дадтәалан,
лан ачанах лызәзәон, рфыцьегь лара илзыпшын.

– Адкыларамш азы ауаа рацәаны апрезидент идикылоит,
– Леуарсан иаңхьа Нара длаиртәеит, цкәа дирзырфырц. –
Абжъааңны баха имоузар – ускатәи бгәы изалбырси?

– Уа иауазар, иара сахьишьтыз игьатцәыгьатцәуа сры-
дрымкылози.

– Еибыхәаны брыдрымкылазшәа базымхәыцын!

– Икалаз здыруада.

– Уатцәы хәицны хцоит, иахьауа хнеиуеит.

– Знык сахьнеиз даҭеа зны снейзом.

– Ирыдыркылаша ауаа рацәоуп. Рызынтәык ишрыхәтоу
изырмацәажәар кәлоит, уи ранаужьлароуп.

– Ус акәу, егыс акәу акыр узалхуазар, знык уанрызней
иубарҭахоит.

Ари закәи?! Леуарсан ихы еиламңсарц деиладуан. Иара
ихаан, уск атың акәцараз ацараара, ачынуаа рҭаара иара
изын мацара гәыпцәагазма, зҭы дниуаз ргәы пцәаны аус
наигзон. Иахьа аҭар ускатәи аҭьабаа рбарц рҭахымызт.
Нара лакәзар – лаамҭа арҭиара ус иақәлырзуазарц, ма
ихәарҭахашаз даҭеа уск иадылҭарц дыхиан. Аха ачынуаа
лзымчхауа дниехьан, абри лықәра маң иалагзаны. Иара
диаазеит, уажәгы амфә дықәйтцон, аха аус анагзашьаҭ
рфыцьегь рымфакәа хазхазхозма? Пхьаҭа амфә ылхра
зпеипшхоз лареи лфызцәеи ракәзар?!.

– Ус акәзар, – ихәеит иара, – излауала хара хбыцхыраап.
Хфыцьегь аус хуеит, пенсиак соуеит. Баргы аус бымуеи.
Аңсар дызхацхыраауазар аабап. Бгәы камыжкәа бҭареи
бытцаареи нагзала! Амала, уатцәы иахьцалак хәиццоит.
Усурҭак бызҭаша азә дахзыпшаауазар аабап.

– Сахьнеихьоу ңьаргы снейзом.

– Уаха хара хзы иамузо, икалазеи?! – Ирма ателефон
аақәылхит. – Даур! – ацара лыцызтцоз азәы ателедырраҭа-

раҫ аус иуан, убри диацәажәон. – Сызҕаб лзы усурҕак хашытоуп. Уа узлыцхраауама?

– Иаразнак ахәара сцәыцәгьоуп, – илахауан уи ибжы. – Аха, иҳалшоны хҕалар, азҕаб лгәы нҳархома, халмыцхраауеи. Еилыскаақәоит.

– Акы еипшымкәан суҳәоит! – лтелефон аафылхын, иара убас дышгылаз, даеа номерк нталыцсеит. – Хәлабзиа! Ирма соуп, – дзацәажәоз лаб иашыа иҕа иакәын, уи ареспублика аҕакы змаз тыҕ ҕәҕәак афы аус иуан. – Нара усурҕак лзахаҕшаарц хашытоуп. Апарламент афы усурҕакәак ыҕоушәа хахауеит. Уазҕаақәар цәгәа избомызт.

– Уатцәы адырра быстоит, – илахауан ибжы.

– Акы еипшымкәан суҳәоит!

Аҕха диманы, ашыжь шаанза, аб амҕа дықәгылан. Уск наигзарц, ахҕнықалақь даназцоз, иара ианакәызаалак заа дөеир бзиа ибон. Ақалақьуаа ианаақәшәалак аусура итыцуан, уанрықәшәоз заа издыруадаз. Цьара азә думбар, даеа цьара уцарын, уаантәы арахь уеиҕахынхәырц. Ақалақь далсны, амшын баҕәаза шыҕаз днеит. Ашә афы даазарц, аиҳабы ихаҕыцуаҕ амардуан длалбауан. Леуарсан уи цшрала дидыруан.

– Аиҳабы дыстахын.

– Дыҕазам, – уи дагәаитцасуамызт, уаха дцәажәарцгы иҕахзамызт, андәылцра ихы азхан.

– Ааигәа дҕалома? – зҕаарала Леуарсан уи дааникылеит.

– Ҧымчыбжыа, – егы ихы аахьаирхәызшәа иуит, аха дзацәажәоз диҕаҕшуамызт, иара иблагы уҕаирцшуамызт, уахагы даатымгылазакәа, «сахьынзаузааҕылаз азхоуп» ихәозшәа, днавазит.

– Нас даеазны хаиццап, – амашыына ианынҕала, Леуарсан ҕааитит. – Уаанза даеак хзымпшаар, – нациҕеит.

– Ароу?! – Нара ицьалшьоз аб изеилкаауамызт. – Арахь уаха сааизом.

– Ибыхы?! Макъана цкъа егъеилахамкаазацт.

– Изеилахамкааи?... Еилахкааит!

Нара лан зны атцара ылыцтаз дырбарц амѡа иахъа-
ныз, Леуарсан ипѡа илгѡампѡаз закѡыз изеилкаауамызт.
Лаб, шыта дбыргын ззухѡашаз, дизаатгыланы иацѡажѡара
уи амшын багѡаза аихабы ихатыпѡуаѡ иахъиаѡѡеимшыаз
хъымзгылшыазар? Лара лапсуара абанзахаракыз, уи
ихымѡапгашъа гѡаалыгзартѡ.

– Бзиала шѡаабеит! – Ателерадиокомпания аштѡа агѡашѡ
илагылаз руазѡ даарыдгылеит. – Ишѡѡахыдаз?

– Даур дѡазѡшызароуп.

– Шѡлеи!

Аѡаракырѡахъ амардуан иѡаѡалон еипѡш, Даур даадѡыдѡ
абартѡаѡ даарѡылеит. Цѡаѡантѡ адырра ирѡазар игѡахѡит
Леуарсан.

– Арахъ шѡлеи! – аѡныѡѡка илеиган, атзыбжъарала
уаѡах ѡшѡак иныѡнеигалеит. Леуарсан длаирѡѡеит. Нара
дахъирѡѡашаз анимоу, ихаѡагъы дгылан. – Аранза шѡмаар
ѡалон, агѡхъаа шѡѡашѡыргеит. Ѣыѡк шааѡаулак, адырра
шѡысымѡѡози! Бзылгеи?

– Аѡѡномикатѡ факультет. Есымшатѡѡѡа аус ахъызыму-
ша ѡыѡк сѡахуп.

Леуарсан уи, лалагашъа игѡампѡаѡѡа, дѡалѡаѡшит.

– Аѡасабеилыргараѡ аѡыѡ бѡахума? – Даур азѡаб
длызѡлымѡан.

– Изаѡызаалак ѡыѡк лышѡѡар, нас дзыпсѡахѡ жѡбап, –
ихѡѡит Леуарсан. – Лара лекѡиаѡѡак лымоуп. Аспиранѡураѡ
лѡцара налыгзароуп. Дызышыѡѡа акы даѡахарым
сгѡахѡѡеит, – еипѡаазамѡѡа Леуарсан дырраѡѡак Даур
иитѡн.

– Ускатѡи... – Нара лаб ижѡѡахыр лнапы ныѡѡылѡѡеит
димырѡѡѡаѡѡарѡ.

– Ипѡхалшыѡит, умѡѡи! – Даур азѡаб илыхъыз иды-
рит. – Амала, уажѡыѡѡѡа иѡаѡѡу ѡыѡ ѡамазам. Ашыѡѡс

җыц хшапылалак, штатқәак ҳауазар ҳәа ҳаңшуп. Убранза шәзыңшуазар...

– Акыр калозар, ҳзымпшуеи! – Леуарсан доагылеит. – Абзиараз! – иңха лаңхәа дындәылтцит. Амардуан илалба-ахъан: – Еснагъ аус шыбзымуа ала иаңәажәара баламгар иаха еиғын. Ибдыруеи ңыара ак ҳзырыңшаар!

– Ароу?! Арахъ уаха сааизом.

– Избан?! – иара иахауаз ңеишьон. Даур даңсышәаха драңәажәон. – Ибгәамңхеи?

– Ус... – амыңхә лхәаргы лтахымызт.

Ителефон шәәхәон. Ирма лакәын.

– Саб иашъа иңа телефонла исзааиңхаз удыруама?! – лхатагы иңьалшьон. – «Леуарсан иңха абра дхәадаҳкылар утахума?» ҳәа изцааит апарламент ағы. Иаргы уамашәа ибоит.

– Еилкаауп, – ителефон ңәахуа, Леуарсан ажәабжъ җыц иңха лғы ирмазеит. – Шыта зғы хцарыда?

– ңыаргы хцазом, – лара лаб иус лырмарион.

– Ус бгәы кабмыжын!

– Сгәы касыжъзом. Икоу збоит.

– Нас, ишңақаңцо?. Алекциякәа рзы баалап. Атемаз шәеиңәажәакәар, аматериал башыңазаап. Мчыбжык җымш Ганараа рыдәкыан быңагылазаап. Маңк бырхалап. Саргы сбыңхраауеит.

– Суаңхкәа шыта истаххазом. Ааигәа истаххазом. Баша җыңа ртың ахәңса сшәалома? Сымаңәакәа згар стахуп.

Афнеихагыла доыхәнан, луаңа ағы лымаңәакәа апа-кет дуңәа инарталцеит. Даныфдәылтц, ашә афныңкәтә са-пат алыркын, анафсантәи ашә днаснас, аңшәмаңхәыс даадәылылгеит.

– Ацаңха шәыстарц сааит. Аусурта сзымыңшаазеит. Аан-гылара стаххазом.

– Сгәы иалоуп бахыцо. Бымацара быфналарц бтаххозар хәңхәа, сара абра сахыфноу бсыцыфнастоит.

– Еилыскааит. Иџабуп!

Лпакетқәа аашьтылхын, длалбааит. Лпакетқәа лаб ини-
лырkit, ашьтаҳь иџеитцарц. Уи имашьына дахьынзатыхоз,
илдыруаз аџҳәыс бжьы аалаҳаит.

– Нара! – иаангылаз амашьына дааџытц, Мадлена
Астамыр-ипҳа дааиуан. – Ыкәырыцча ҳаицны ҳцар зака
истахызи!

– Иахьа иҳақәымџиаз мшуп. Даҗазны! Аиеи?

– Бзиоуп. Зақәытә ажәабжьқәоу исымоу бдыруандаз!
Аха уи нас.

– Саб иоуп. Шәеибадыруаз!

– Сгәы иаахәеит! – Леуарсан аџҳәыс лнапы аалымихит,
ларгьы дааџымгылазакәа, лмашьына дазнеит. – Дызустада?
– иара уи аџҳәыс длызфлымҳан.

– Ыкәырыцча офшорны иџазкырц зтаҳу лоуп.

– Аиаша?! – азыказ уамашәа ибазаргьы, нас даахәыцит.

– Азия талкуеит, аҳәаанырцәаа уака идырџиауа ҳара
жәларцас ҳаџиара иаџырхагахоу иацхыраауоу! – иара изы
убри ихадаз зцааран иаақәиргылеит, уи ижәларгьы ирхьа-
аны ибон.

28

Адәқьан Ғали дытцагылан. Тата, Ыадар длыманы, Ақәака
амҗа данылахьан. Лара мызкала зны ахтнықалақь даз-
цон, Гагра илмоуаз, ма ара атқыс уака зыхәпса иаҳа има-
риаз атауарқәа лыџшаарц. Ғана шыта уааџсырала акырза
иҗархаз рқахуажәыртаҗ акы днацҳан, адәқьан аҗнытқа
дааҗнашылеит. Инапы злеикрыз уажәытқәкьа егьимазамызт.
Ахшлых аазгоз амашьына затәык аауан даҗа җбака саат
рышьтаҳь. Нас шыбжьоншьтаҳь Ақәантә җ-машьынак
рҗаауан, ауараши азқәеи рыманы. Ителефон аақәихызар,
ааигәа азә дасуан.

– Уи Фатима лоуп, – Ғали лхы ааизлырхеит, лыхәхәхәтра
аанымкылазакәа. – Улбар лтаҳуп.

Шамахамзар рустцааф ателефон дырзасзомызт. Уи шытылхзар, мбатэык илымха иштылшыуаз, акы дшахыцца-куазгы ицэа иалашэан, дмыцшзакэа дэатцкьеит. Адэахьа-ла дача ашэык адэқбан ифэан. Убра дныфналан, афбатэи аихагылахь дхалеит. Иарат дахышыталоз ашэ ааиртцааит, ачкэын дыцэазар дипырхагамхарц. Уи дыцэан. Иусқэа бзиан, аскаамта дзымгылацзар. Иара имырба, имырха закэытэ ус еиларфынтыз еилдыргоз идырырц ртахзамызт. Аңсеибакра фыцқэа изацлар – игэабзиара ашыақэыргылара зака иапырхагахарыз!

Шыапыла Гана амфа данын апрокуратурахь. Закантэ абри амфа данылахьази, дача закантэ данысуази. Ас иаалырқба дылбарц уажэы иахьылтаххаз тыц инатомызт. Уанза шы-харамызгы, дыццакуан. Игэыхь мацсач аеинардыруан. Ихэшэқэа рыжэра рмачуа дшааиуаз, фыц иацитцар акэхеит. Амфангы ифьыба иаатигаз атиуб нитроглицерин таблетка ссак ибз инатцитцеит. Уи аңсеивгараз ибзиан. Амфан дызды-руаз аaidгылон, ачкэын иусқэа ирызцаауан.

– Хар имазам, шыта ишыапы дықэгылоуп, – ихэон, игэабзиара иазфэлымхахар. – Хзыцэшэаша уамак егықам, – фыц итак кьафын, аустцаара иазцаауазар.

Уамак дрыдхаломызт, дыццакыхуан, амцабз еилатэиуа матылакь ишытазшэа. Ица дызлашэаз авариа аустцаара знык атыц изықэтандаз! Уаха ус гэгэа далашэарын хэа дагьазхэыцтэқьомызт, аха иахьатэи аус анагзара дазгэакуамызт, настэи аилафынтрақэа иаха иңсыґеа-рызшэа игэы акыр ирызтынчын. Урт арбақэаныз ихахьы изаагатэқьомызт акэымзи ихьуаз. Иртцар ихьаауаз аенытэи усын.

– Ара уаатэа! – Фатима лфацхьа ақэардэ наилырбан, лхата дындэылцит.

Иара данааи, лара цьара дцазар, цьарантэ уамазак изаалгарызшэа, дыңшын. Уаха ус имазамызт, ашэ дназ-хьаңшит. Уи ытцарбақаца иаркын. Адэахьала шытыбжьы

иахазомызт, афнытқагы амтц пырузар иуахарын. Лара лтэарта аңхьа ақбаадқәа ықәыпсан. Убарт ааилырх, ичкәын иустцаара иазкыз аалипшаарц цәгы ибомызт. Уақа иқамзар, лишәа амгәа ак татцәахымкәа иауқахыз. Акәақыт иқәагылаз лсеиф аркын. Уа итазар? Лишәа амгәагы дызталомызт, лаңхьа иқәыз ақбаадгы дызрыламцшит. Ифнытқа еигрыблаауазаргы, иахәтамкәан иипхьазоз инарқатозма. Дтәан ус, атәымыг илатца, ақәардә дадчаблан. Ихы ижьон акәымзар, имазаны илыпхьазоз ашәкәы лаңхьа иқәта ддәылтуазма, ма лишәа амгәа италтцозма, ацаңха амыркыкәа. Арахь леихатә сеиф лызгылан, лымазарах татцәах. Иара игәтакы дазхәыцуан, акәымзар уи назыгзашаз иакәызма. Цәгыарак наигзозар, илмырқатарызшәа, лара даафналан, лаңхьа иқәыз ашәкәкәа дыркыымсыкәа, лишәа амгәа итаз қбаадкгы дашьтамлакәа, лсеифгы лыхшыф азымышьтыкәа, днатәан, ахатца днеифаңшит.

– Ақкәын игәабзиара шқакоу? – лызцаарала дзышь-тацәкәыз здыруадаз.

– Ус ашьшьыхәа деигьхозар хәа хгәыгуеит.

– Ахәшәтәырта дтыжәгазар хәа сыкоуп.

– Ааи!

– Аузбара нападыркаанза, акыр дыгәғәазар бзиан.

– Аамта ааима? – лхәашьа ааигәамцхеит.

– Аустцаара шыта иххаркәшалароуп.

– Ишәпырхагеи?

– Абра иқастцо алкаакәа рыла, аузбара мөацысроуп.

Сара ара ак схәоит, уа ианнеилак, даеакала иахәаңшыр стахзам. Аустцаара иагсыжыт ауп иаанаго.

– Шәеиқәышахатны амөа ашәымто? – иара дпышәырч-чон.

– Закәанла ус иқалазом. Апрокуратуреи адвокатуреи аузбара рыбжәагылазароуп.

– Ишәпырхагоу сзеилкаауам.

– А-Кацбаиа ижәлар атәы қарымцароуп. Акәымзар ақкәын дтаркуеит.

– Иҗыцу акыр уахама?

– Исахауазеи?

– Акалашәа уҗоуп.

Иара дындәылцит. Атакси ааникылеит. Дахьцашаз аныҗәцаә иеиҗәеит. Нас иидыруз амҗәқәа, аонқәа ибозма, иара ихәыцырта дтаршәын. Иахьцалак, Фатима ацтәы лтахымзар, арыцхара иақәшәаз ацкәын дицхыраарц лгәы итамзи. Уи азын итахаз игәыцхәы машшуазар акәымзи. Уи аханатәгы иашьклацшуан. Аха... Лариса Иван-ипҗа аустцаәә лыгәра имгарц баша иабжьалгама?! Ацартыша римтар хәа ишәозма? Амала, зны иара аус атып икәйтцааит! Атакси длалбааны, азбарта ахыбрахь амардуан даныҗәәҗагылоз, игәы иташәаз: рацхьаза акәны «зны иара аус атып икәырцааит!» хәа дхәыцит. Уажәраанза, ацартыша апхьа ирытаны, аус нарыгзарц драцәажәалон.

Атакси дышлалбаазтәкьа, азбарта ацәка ифназ адвокатцәа рколлегиахь днеирц иақәикызма ухәо, уахь ишьәәа неихигеит. Ашә амаа даахарц егыгымкәа, дааипхьхәыцит. Зны азбарта аихабы илхоз еиликаар иаха еиҗын. Аус ахьнеихьаз дазфлымхахар, адвокат илеиҗәози? Иеазирхиар иаха дманшәалахарын. Аха адвокат лхала ари аус тылцаарц дазфлымхазар акәымзи? Уи Гана хыхьынтә илызлыбааигоз дзазыпшырзи? Амала, урт азтцарақәа иара ихы иагыташәомызт. Ажәйтәан адвокат азбара анымҗәпыргоз азал аҗы дырбалон. Уи атрадиция иахьагы ауаа амәхакын. Убри аҗны азбарта аихабы лахь амҗә дахьаныз, имҗәтәшәа цәка адвокатцәа ртып дныҗналарц ақәикит, акәымзар, зны дыртааны, акассаҗ аҗара ишәәзижьтеи, адвокат дагыгәаламшәацыт. Лхатагы, иара дшылзааихьаз лхаштхьазшәа, акы дазтцаауамызт.

– Ажәабжь җыцкәак шшәымаз сахан, сышәзааит, – Гана азбаә лҗацхьа дтәан.

– Уи азы саргы узар стахымзи, – лхәеит лара.

– Ишәтааз дызустада? – дцааит иара, итахаз а-Кацбаиаа ицшәма цхәыс Арда шлакәыз агәраганы дшыҗазгы.

– Ардеи Маңыуи сҭааит. Маңыу, а-Кацбаиа иахәшьа, – уи лыхъзҕыиц илхәеит, Гана ихәажьы қақаза иҕеилалыргылартә. Иахәшьа илцәажәашьоу удыруама?!.

– Илтахи?

– «Ацкәын ус баша, хара идымцазакәа, доушәыжьырц шышәтаһыз саҳаит, – хәа даасзытҕкьеит. – Сашьа имҕа икын, дҭаирхеит, – лхәеит. – Иарбанзаалак хьатцрак изыжәурц калазом», – лхәеит.

– Дҭалкырц лҭахума? – Гана амца иҕатәан.

– «Дҭашәкыроуп, – лхәеит. – Ма сабиацыпхьаза – мил-лионк», – лхәеит.

– Дара иагьсабиацәамеи.

– Лара лзы исабиацәами.

– Ө-миллионк аҭара... Иабаазгои?!.

– Уи атәы сыздыруам. Шәеицәажәа!

– Шәара ирашәхәеи?

– «Хьатцрак изыжәур калазом!» хәа данаакәгыла, «сара сахь ашәкәкәа маазацт, иааир исхәо зымдыруеи», – схәеит.

– Азакәан иахәои?

– Авариа каланы, ыыңыа, ма инареиҳаны иҭахар, – хышықәса!

– Ишҭақахҭари?! – Гана аҭатын дамышарц акардиолог иабжьеигеижьҭеи, иңыба иҭеимтцоз асигарет аацәыригарц дынтәлеит, аха иҭацәын.

– Шәеицәажәароуп, – азбаө асигарет ацынхәрас лгәаанагара неиҕалкит. – Акәымзар дҭахкуеит. Иалышәхуа шәара аҭаацәара шәоуп изусу.

– Убри ашьҭахь ицегь рҭаххар? – Гана, ө-миллионк иңыба абыржәы иааҭихрызшәа, дҭаауан. – Арт сыхәда икәтәазарц рҭахуп, рыңсы ахьынзатоу акырыҕазтцалода?

– Ускан сыхьзала арзаҳал уоуеит.

– Иаазгада дара? – Маңыу лыдагьы иуҭахыдаз, аха амца рыцразтцоз рымамкәан игәахәуан Гана.

– Аҭскы зкыз Арда лакәын. Ианцоз изымбеи. Закәытә машьыноу дзыкәтәоу удыруама?!.

«Арт сылахәмаруама?! – Гана амардуан длалбаауан. – Ұышә нызқь иркуаз а-«Mercedes» мап ацәкны, хышә нызқь сымырхит. Икааметыз амашына аархәарц, убаскатәи рзымхозу? Аус ииасхьан, уажәых ицәырыргаз закәи? Убри иблахатц шаргьежьюаз, иара адвокатцәа руада дныфналеит. Уи тбаан. Аусуга ишәәқәа, ақәардә рыдыргыланы, цәәхәа-цәәхәа итәын. Амала, адвокатцәа реихабы ахатцеи иара,

Гана, знык дзыґцаахьаз адвокати рыда, уафы дыґаза-мызт. Иара ацқәыс лаафсаншәа днатәеит. Ахатца ихы ақәырпс уск тцдаауан, ацсшәа ихәарц, ихғыы шьтимхит.

– Икақәоу саҳақәеит, – лхәеит адвокат. – Снапы алакым цьумшьан.

– Акодекс излахәо ала, ацқәын иқәшәои? – уи азбахә ала азбаф лгәаанагара имаҳахьази хамтанык ацқьа, аха адвокат илхәоз уи иахьынзақәшәоз еиликаар цәғьазма.

– Авариа атцыхәала ҫыцъа, ма инареиханы итахар – хышықәса, – афбатәи аихагылағә иаҳаз акәын ари илхәоз.

– Уаҳа хьахәхьатцрак амазамкәан, убас затцәык ахәома? – шьта иахьеицәәжәоз имфатәны дцәауан акәымзар, «ахьахә-хьатцрақәа» иара ирылеихызи, урт қаларызу иқамларызу иара иакәын изызбоз хәа дхәыцуан, ицъыба дақәғәыгуа.

– Азакәан ус икоуп, – ишьақәлыргәғәон адвокат.

Макъана Гана инапы элеикрыз издыруамызт, амфәду аган ианыршәланы дахьаныз. Машынак аауан игәәхәцыцқьаза, шьтахьқә даахьацшуан, таксик шқәаихьымзарыз хәа. Дара уаф дырмоукәа амфә иауанылахуаз, иантацәыз, ақассацъыр ирзыцшны, тыпқ афы игылазаауан. Идәқьанағә дназар, иусқәа избарызшәа, дыццакуан. Амаршрут такси ааникы-леит, ауниверсам «Континент» дназар, аихамфә дынхыт, иусуртахь длыбаарц.

29

Иблагы цқьахарц, Леуарсан агәыр илеитцон иблациә атцарағә, ақалақь поликлиникағә дааны, есымша. Уи агәыр

амедицина усзуѡцѡа зегъы рнапы адыркуамызт, азин рымазамызт. Аблаз чыдала акурскѡа ирхысхъаз ракѡын уи зеапшьазгоз. Ус ачыда цара змаз ақалақъ ағы цыарак аус руан. Ацара-аара ацара ицѡақэзуан, аусзуѡцѡагы хазы ак рызшѡатѡын. Иахъабалак, Шѡача, Адлер, агѡабзиарачацартақѡа уахърыѣцаауаз ркассақѡа еиѣкаан, русура ахѡцса азыптѡан. Ус иахъеиѣкаамыз рцъыба ак нѡоумтцар, еснагъ цкъа уздызкылодаз. Хара хғы акасса, аихаразак ахѡшѡтыртақѡеи аполиклиникақѡеи рғы, макъана аусура ргѡы итазамызт. Ажѡлар ргѡабзиарахъчара ахѡынтцарра ахахъы иагон. Амала, амедицина аусзуѡцѡа ироуаз ауалафахѡы уманы, дѡкъанк узыѡналомызт. Халат шкѡакѡараа ишпѡартцоз, ачымазаѡ ицъаба итамцшыр. Уақа зхѡы иатѡхѡаны акрызфоз Леуарсантѡкъагы акгы изыкатдомызт. Шѡача, асанатори «Металлург» аѡнытқа еиѣкааз абла амикрохирургия аполиклиника коммерциатѡын. Уа усс иаамѡацыргоз зегъы рыхѡцса рыкѡын. Леуарсан иказшьаз ала капеикылтѡак азѡы ицъаба итеитцарц ихы иташѡомызт.

– Макъана убла мыцкъахазацт, – ғыц икартаз анализқѡа рлытшѡақѡа тцаауа, амикрохирург ақъаадқѡа ааилирхит, – даѡа хѡ-гѡырк Гемаза улоутцароуп... Мамоу! Икахтцап даѡа жѡаба! Убла злахѡоу ала, хѡба азхом хѡа сгѡы иаанагоит. Знык алазер шѡахѡа абри ахѡашъра иалсуа исызнагар, уаха акгы стѡхзамызт. Убранза уаха иамур, Краснодар уцар акѡхоит.

– Уахъ сзымцар калап.

– Избан? – ахирург дцаауан, уи атак уажѡраанза имаха-цызшѡа.

– Сгѡабзиара амѡа азышьтымхыр хѡа сшѡоит. Ускатѡи искъаша ацарагы сымам, – атцыхѡтѡан иихѡаз акѡын аихаразак иара ихъааз.

– Макъана ихалшо ара икахтцалап, – ахирург ипациент ичымазара аѡоурых зныз ақъаадқѡа аайдкыла нақ иныпхъеикит, нас администратор илитцарц. – Абзиараз!

Ицсың алагаџагара игәы шейвџанархоз, Леуарсан еилаз зыкъ маат ачкәын инаиркит, рнаџсан игылаз аинспектор имбозшә шыкаитџазгы. Ацсар ГАИ амашына иџатәаз дизнеин, аџарақәа ахышә инкылирхәхәан, иара убас аинспектор иаакылирхәхәаз ишәкәқәа ааимихын, данаахынхә рмашына дынтәлеит.

Амџа рџыцрақәа ирылсуан. Иахьабалак усура еилашыран. Кәыдеџста илахысуан, аргылар аiazкыз амашына дуқәа иаарылахеит. Урт изрылсуамызт, ирылагылан, рџаарывџдарыхәхәар амуа. Ахәшәқәа рзы Адлер инкыдгылар Леуарсан цәгьа ибомызт, аха Гемаза усгьы џьаргьы иоуамызт, аџныка дкылсыр КБРЦ аџтека знапы ианыз атефон дылзасыр, Шәачантә иахьаалгашаз лара илдыруан. Иара усгьы Адлер ианалала нахыс, амашына реишьџагыла ишашьклахәыз маџара, Цсоу икылсыр акәхон.

Мџабжара иахьцалак аџыц мџа изаныломызт, ажәытә мџа икәын, уа амашына раџәахын. Цсоу инкыдгыланы, Гемаза ада даџа хәышәқәак ааихәарц Леуарсан иџахын. Уи ажәытә мџа изанылаз убри азакәын. Бла каџшыла адунеи даналаџшуаз, ибласаркьа еикәатџәа акыр ихәон. Еибгаз ибла иаха иабартә, ибласаркьа егьы ибла акаџшьра арџагәон. Даахьаџшны аолимпиада ргылар хада далаџшуан. Имеретинскаиа бухта хәа изышьџаз адәы Абыхәаа зны инхон. Урт рыжәлар аиҳаразак Бырцха иаакәыршан ирыдгьылын, аха ана-ара даџа жәла шыџрақәак ирылаџсақәан. Ахџыцсаа рџынџәарахқәа Гәыбаа дәаа анындыртџәа, Абыхәаагьы ыкәырцеит. Асовет мчы ахаан, Абыхәаа рдәы ангәарта, Имеретинскаиа бухта хәа хьзыс иартартә, ақыртқәа рџаџыршьит. Убракәын аолимпиа хәмаррақәа реиҳаразак ахьыџаџыргоз мызқәак рышьџахь.

Ареволиуџиақәа еишьџаргыланы Урыстәыла ианахысуаз, Ацсны иаднакылаз адгьылқәа азиас Мзымџанза зны иназон. Арака иара усгьы нхаџы дахымызт, кашырран. Знапаџы иаазгоз гәгәала илаџш ахызар акәын. Ацсны

ускатәи амч абамаз. Асовет мчгыи аиааира агент шырхәоз, аеармазан, акырза ианшәартәхалак, Цсоуи Мзымтеи ирыб-жъахаз адгьыл айкәырхара мацара зхы итәшәодаз. «Ҷатә-Ҷатә Урыстәыла еидахамкылар, айбашьра аилыхара адгьылкәа ҳцәалазуеит, – рхәан, – аңсуаа Цсоунза ирызхоит», – ргәахәит. Арык жәыланы иаауан, икартқоз шиашамыз узрахәарын хәа указу, «абааңс, иара усгыи хәикәшәыр-хәит», – рхәеит зымч мхоз акьаразкәа ргәи алақазаны.

Ахәаа цсеилатцага мыждағы аби-ңеи акырза инхәит. Ауаа рацәан. Ашәкәтәфәра мәаңызгоз аҳазалхыртәф азә иакәын. Иааузымычхартә акыр дадхалон. Уи ивсит шырхәоз, ахәаахьчаңәа иаарыдгылон. Уаагыи акомпютер итәзгалоз згабк дтәан, дахьзомызт. Угәи ахьынзабзиаз, зегь улазарын, аха ак анизымычхауаз аамтә Леуарсан даатамгылози. Абаа, аурыскәа иаарылсит шырхәоз, Цсоу аңҶа ианаакәслак, аңсуаа иаарыдгылон. Тауарк рымамзар, арт рхатәра зхәоз рышәкәкәа инарыхәаңшызшәа, иоурышьтгәишьон. Нас икәыпраа ақалақь ахь еихагәишьон. ГАИ ирғәмшәар, изыц-цакуазар иццакрын.

– Валентина ШоҶа-иңҶа?! – КБРЦ аңҶека аихабы дыл-засуан Леуарсан, ақалақь ианалсуаз. – Гемаза сҶахыхуп. Ашәахьанза шәцозар, ишәзаагома?.. ИҶабуп!

Ашәахьа, уи ахәшә лымхны, ғыц аполиклиникахь есым-ша даалар акәхон.

Аус иуазшәа дызхыпхьазалаз абғанч зауад маң дазцарц иҶахын, аусурамш аңҶәамтәз дрыхьзакәар здыруадаз. Аңсар уахь уажәытәкьа дизгомызт, заа дазыкаимтәзакәа, иаалыркьа агәарбжьара дыбжьаларц иеихәар, аңкәын даргәамтәуан. АҶыхәтәантәи аамтәз уи иаб игәи иаамыхәашаз даңәшәазомызт. Шәача дганы дахьааигоз ғымтзакәа уамашәа иубарын. Амәан аңкәын дныжьны, аб ихала иусурахь дцартә, иламыс иабжьанагомызт. Аәныка еиццар, уа иҶа дныжьны, иара иусурахь дымәақәгылар, иу-сура дахьзаанза, аусуңәа ыкәтәуан. Ашьыжьынза иааичхарц збаны, аәныка ихы хан.

Лаби лашьей аоны аены иахьахылаз дпышэырччо, Нара абартца даатцагылеит. Шьта лан лусурантэ дхынхэыр, рыфны еилыцьцьа итэрызшэа лгэы иабон. Лхата Тата лыдэкьан афэнтэ ашьыжь дааргахьан, аены лыпсы лшьон, адырфэены Акэа амфэ даныларц. Урткэа зегь идыруан Леуарсан. Ипха лшьафэацпхьаза дашьклапшуан, ларгьы еилылкаауазар акэхарын, илычхауан, иаххэап, Акэа лусураф дфэиананза, зны-зынла фынтэ-хынтэ ателефон дахьылзасуаз. Ацкэын иакэын ускатэи ишьклапшра ззымычхауаз, дагьаргэамтцуан уи дагьыхэыцзамызт шьта. Аха азгаб устэкьа лхакэитра дацэшэон аб, дагьизфэхэомызт аха.

Лара дыкэбакэшэо акэфэра дыкфэан, ахацэа акрырфалтарц. Аб икэра акыр ишифахьаз даназхэыцлак, арахь ичымазаракэа шихьаз игэалашэонатц, ипха цьашьахэы дыпшқарахза дахьибоз, лгэамч иара дзақгэыгьрымызт. Аха иара иакэымзи дзаазоз, агэабзиара дшалаказ имдыруази. Ацкэын иакэзар, амашьына атып инытцаиргыла ашьтахь, акэткэа рзы Псоу ишьтырхыз ф-аатцэак афатэ, инацэы иахаиргьежьуазшэа, ирлас иаакэихын, ртып икэитцеит. Макьана уигьы имфэ цкьа аб илимхыцызт. Уи адэы дықгэылар, убасқан акэын имфэ зеипшраз ихата ианидыруаз. Аб урткэа ртыпкэцара дахьзандаз! Дахьымзар хэагьы дшэон. Иара ишьтахь дара агэамч рыманы инхар, иара изы ижэфангэашэпхьарамхози.

Уафэцтдас ацкэын иаха ацхыраара пхьака итахын. Уи баша, адэахьы дыхэшаны, аоны дмагымызт. Игэы иалаз рацэан. Амала, шьта иара дхэычымызт, атцара далгахьан, итцара макьана цкьа ихы изархэомызт, аха дыпшаауан. Дгэамтцхамтцуан, деилафынтуан, дхэыцуан... Дыпшаауан. Дфэан. Ифызцэа зака еибытаз (аихаразак иномаркала) иара дрыхьзомызт. Убри иказшьа аб игэапхэомызт. Аха аца дхатцахарын, аб дгэыгуан. Иаазашьа пхьака ишпэихьымзарыз. Аб гэыграла деибытан.

Азгаб иаха ацхыраара лтахын. Дыхьчатэын. Атаацэатэ аазара лыхэарын пхьака, уи дарзрызэхьан лашьа иаас-

та. Иаразнак улацш ихаҳаломызт, аха уи ус акәын. Аха дызҗабын. Лаамта иаха иццакуан. Лтцара иацылтарц иахьақәылкыз ашықәс рацәа ақәлырзуан. Ахылацшра иаха илтәхын. Шьта ишәхьаз зҗабын хәа мацара, ишылтәхыз мацара хәа лхақәйтра лнапы иантцазаны, лымәа дизықә-тдомызт, лаб ифны дахьынзафнагылаз. Ахылацшра иаха илыгыжтәымызт. Згәыртқәыл гәгәа аазырцшырц зылшоз илытәшьыцшаз рацәахон. Атцашьыцра аиғара атцалон. Аб длыцәшәон, даазхылацшыр камлазоз шлакәымзгы. Лара дызҗабын, мфак дықәйтцалозар, дылнырларц илшон. Аб ихәыцрақәа ажәеицааирақәа ацҗа «ахцыраара лтәхын», ма «ахылацшра лыгыжтәымызт» еиҗыркаауан.

Аказшьа чыда шыткааны измаз иҗа имәа дзаныррыз-ма? Иамуазаргы иеазцишәалар аб ихәтан. Аиашаз, уи, иҗа, ихала имәа данызар ада шамуаз дазхәыцлон. Иара имырбазакәа маҗ-маҗ дизымәақәтцалозар ибарын. Иагьа умхәан, ақкәын афны дықан, хазынхара азбахә ихәазо-мызт, дықкәыназатцәымзи. Агәарата шеихеихарыз иахьца-лак ицаазан. Уи акыр ахәон.

Ателербага дадтәалан аб. Узызфлымхәашаз дырратарак цон. Цхьақа ирзыцшыз аолимпиада иазкын. Дахәацшуан, ибазомызт. Ихшыф ихшара рҗеипш иазкын. Дара руахтә бзи-ахарын хәа дазхәыцуан, рлахьынтә рхала ирчаңарын, иара днарыцымхыраалар – дабацоз. Игәы зақа ирызтынчымыз ақара итынчызшәа ибон. Аха убартқәа-егьыртқәа маҗсачк ихатә дырхаанхар итәхын. Дара җақәамзи, раамта рацәазаз цьыршьон. Иццакуамызт, иара дыццакуан. Макьана, идунеи иҗсахырц, дынкыдххылатцәҗьар итәхымызт.

Ирма лусурантә дшаахынхәыз, лыфн усқәа лнапы шры-лакыз, Шәачантә лыпшәма иааигаз еилылкаауан. Цьара дцаны данаалак, аены иара уаха ус уамак изынагзазомызт жәытә аахысгы. Аамта цацыцхьаза, илшарақәа иаха-иаха ирыгхон. Лара дыпшзомызт. Лырахә талкит. Ишарыла-хьан азы, цьабаа уамак лдырбазомызт. Макьанагы рхатә

аџа рыџара аџшәма иеазимкзакт. Ианааилашәшәиуаз
лыкәтыџра ашә алырakit.

Иара ателербагагы мыџхәы дзадтәаломызт.
Дыџдәылџын, агәарџ дыкәгылан. Уажәааны абласар-
кәа еикәатџа зымхазџоз дарбаныз, лашьџанеи. Иара
ичмазаџыз ибла ахьыџатџаџуаз акыр еибгаз иаџырхаган.
Ара џаџа днатәеит. Ааџыхьџахар џәґа ишамбозгы, иара
иныруамызт макьана. Аамџагы акыр џеит. Баша џсшьарала
аамџа ас игахьазма. Уажәааны ателедырраџараџа акыр из-
рылгозар хәа дтәанеи. Уа даангылашазаргы здыруадаз,
Ирма лыбжьы ааимахазџы:

– Акыр ухьаама?

– Мамоу.

– Аџныџа улеир узеигьын. Уџха кьаџ узаазгару?

Иара дџагылеит.

Ашьыжь иусурахь ихы хан, хәлаанза уи ибґанџ зауад
маџ дааџырымџырџ.

30

Игәабзиара маџк еиџаахозшәа аниба, Гана, Џәада-
р ди-маны, аџны дааит. Уи ашьыжь инаркны, џымш Тали аус
луан азы, аби-џеи рымала иџнахеит. Аб ауада џбааџы ади-
ван дыкәтәан, ателербага џбаа аџакын, аха иара ихшыџ
уи иазишьџуамызт. Ари абжьарак деилнархуан аустџааџи
иареи, азбаџи иареи, адвокати иареи реиџыларакәа.
Арџ еиџырхәоз акакәын, џәґьяк еиџадыршәуазшәа.
Еиџырхәозар хаз-хазы дрыкәшәонатџ, азакәан иахәоз
акакәын, ирдыруан. Иџкәын дышџаџеикуаз, уи џамлар
акәын. Аха а-Каџбаиаџәа ирџахыз риџарџ акраамџа ин-
хара ааникылар, уаџа уаџы дыммазџымхар, аџґа-бзи
иџрылаимырхәыр, маџәаџыџәак аарымхәар ишынџааџаз...
Рыџџазаашьа ааныркылар, иахьзаџәар здыруадаз. Урфон,
уеырџоумџар акәын хәа.

– Гана! – идырит агәарџ иааџала ґызџуаз Леуарсан иб-
жьы.

Апшәма дфәтқһан, ашә ааиртит. Леуарсан данаафна-шыла, рфөцъегь ртыпқәа аалырххьан, Цьадаргы данааиу-аз. Адукәа еибырхәоз уигы дазфлымхамзи.

– Сара исзеилымкаауа аус азы, зцаара жәпакы ыкоуп, – Леуарсан фәаитит. – Аби-пқһаи апрокуратураф аус шңеи-цыруа? Дафәаңара акәым, апрокуратураф?! Хыхьынтә уи изакәшахәтхеи?

– Фатима апқһа даарышьтхьан, – ихәеит Гана, аха уртқәа иара дрылацәажәар итахзамызт. Имышәашаз, ма измыриа-шоз иезалеигалози? Дызхазхәыцрызеи? Уи Леуарсан иакәын еснагь цтәык зыршоз, азиас дафәагыланы, ус акәын Гана ишеиликаауаз. Ари аус иазкны, статиак цъара икыпқһырц иеазимкындз! Иара, Гана, дызқәыз амфә дықәнарқһар, иусқәа зынзак изеилмырго ицәеилататарын. – Аб даарышьтит ашьтахь. Аб, апрокурор, ипқһа устцаафыс дидимкылазеит.

– Асовет мчы аламталаз, аб инапәцака ипқһа аус лдырузомызт, – ихәеит Леуарсан. Уи уамашәа иубарын: фажәа шықәса раахыс, цъаракыр иара ифытцшәахьазма асо-вет мчы цыдарак дадгыланы. Уи асовет мчы еилаҳаанзагы, апстәзаашьа асистема цсахымзар цсихәа шрымамыз цәыригалон. Еснагь адунеи ириашарц игәы иштәз даанхон, изықатцз егықазамкәа.

– Асовет мчы мап ацәахамкыхи! – Гана мчыла дпышәырччон.

– Апрокуратура ахәынтқарра иатәу усхәартами.

– Иахьа пқһыси хатей, таацәареи хшареи рхатәы устцааратә тып еифыркаар рылшоит, – Леуарсан ауаа рхы итеигалашаз Гана далацәажәон, арт рфөцъегь ртыпқәа еитнырыпсахлаз цъушьарын. – Аби-пқһаи апрокуратураф аус еицыруеит хәа акыр атцанакуама? – уажәраанза аскәтәи аус алацәажәарақәа зтахымыз Гана ихшыф чапза аус ауа-заарын.

– Аустцаара иашаны имфәапыргозар, зегы сақәшаҳа-туп, аха...

Нак иацитаз Гана иахазомызт. Уи, ицәажәашьақәа зла-
каз ала, изықәшәаз авариа аустцаара иашамкәан амәа
икәытцаз апрокурор аби, аустцааә уи ипҳаи шракәыз
цәытцигарц инапы аиркуан. Гана уи иалихызи? Леуарсан
дышиашаз аапшыр, апрокурори аустцааәи рыпсахрын, аха
ҕыц иаарыштыуаз даеакала аусура иалагозма? Ма дара
рколлегацәа ирзыруз азы ршьа рурызу? Азакәан шыказ
абас акәын хәа иакәытцаз аусзбарахь ашәкәкәа рыштырын,
азбаә дрыпсахыргы, аҕыц иааиуаз ихы ахырхарыз зды-
руадаз? Гана, ицкәын иус ажьахәеи аңсынҕерии ирыб-
жыакны, дызгыломыт. Ителефон абжыы аагеит.

– Сзырәуеит! – ҕыц акыр иахарызмашь хәа ителефон
аакәихит, изасуаз иабхәында Назбеи шиакәыз аниба.

– Тали слацәажәон, – уи ибжыы Гана илымха итаәуан
пстацагазшәа. – Икалақәаз салхәеит. Сара Арда дсыңшааит,
ирыхыыз еилыскаарц. Уи илхәаз удыруама? Итахаз ихаҕа
миллионк акредит абанк аҕы игахьазаарын. Уи ыргьежытәуп.
Апроцентқәа зака рҕы итәо зыпхьазахьада.

– Лхәычыцыпхьаза миллионк-миллионк, акредит – даеа
миллионк, иабаазгои сара?!.

– Хымәаңгашыак цшаатәуп, – Назбеи имахә иабжыеигон.

– Хымәаңгашыас издыруа, – Гана дшынеибакәыз
дцысуан, – дара ирыстаран икоу зегы адвокат бзи-
ак икәсырзуеит. Урыстәыла сөызцәа дысзаарыштыуеит.
Рустцаара пункт цыпхьаза ихсырбгалоит. Абас ауп
исхымәаңгашыахо!

– Сара уажәы абанк аихабы сизасуеит, – ихәон На-
збеи. – Акредит игахьатәкьазар еилыскаауеит. Иаарлас
сеиҕаузасуеит.

– Ахыхчара атахуп, – Леуарсан Гана иабхәында дахь-
иацәажәоз гәыграк изтанатон.

– Ыба-хҕа миллион хәа ирхәо арбану?! – Цьадар ихы
еилагон. Уи, аусура иеазикызижыҕеи, аңарархара закәытә
цәабааз иацыз еилимкаахьази. – Ианамух, дтаркааит!
Дабанзатаркуеи зышәгәахәуа?

– Иухәо закәи?! – Гана иңеихабы иицәажәоз ихы иалазомызт.

– Дтаркыр җалазом, – Леуарсан ихы Җаңдар инаизир-хейт. – Аха уи закәанла иҗататәуп. Ақәдара аҗахуп, иаархәалак бзиоуп хәа акәымкәан.

– Уара уоуп зеггы зхароу! – Җаңдар дышгылаз иаб дааизыцҗкеит. – Иарат ихаразу ихарамзу еилмыргазакәа, аара зеггы ухаҗа иара икәүтсеит. «Хара иаххароуп» хәаны, хәхәда хены, аңсраҗы хноугеит. Аңсра, аңәымза, урыцхы-раарц уеазукит. «Амашына шәзаасхоит» ухәан, мап ркын, заҗа рхәаз иаразнак ирутсеит. Даҗеак рхәар ушалазоз рбан, ухәда икәтәарц иаакылсит.

– Иуааз цысымшьеи, – Гана ибжыы тынчын, иңкәын иахыгы дыңшзомызт. Ителефон, абжыы анга, илымҗа ина-дикылеит, ус ала Җаңдар уаҗа изаццомызт игәахәуан. – Да!

– Ари абанк аҗы акредит игахыатҗәкәзаарын, – Назбеи иакәын иасуаз.

– Уажәшьтан даҗеак цәырцыр, уиггы схы икәыстцароума?
– Гана макъана амца игран.

– Ускан уи аабап. Уажәы ара уааир, иҗататәухалацәажәап.

– Хазлацәажои? Ирҗахыз рымхәахъеи!

– Блеи блеи еихәаңшыр – иаҗа еилибакаауеит. Дара хәтала урацәажәароуп.

– Ирасхәои зугәахәуа?!

– Ублаҗ иуархәо уаҗап. Сузыңшуп.

– Аиеи! – Гана дақәшахәтхазшәа иуит. Маңк данаатәа: – Уеааидкылакәеи! Аҗәа сугароуп.

– Ак иахзаңсам цараароуп, – Җаңдар азныказ аҗагылара цшра шытых имаз дамҗахын, аха иаразнак иеааиңсахын, дындәылцит.

– Ублақәа рзы ирхәеи? – Гана уажәраанзатәи реи-цәажәара иацрымтарц, иеахигон, арахь амҗа дықәлон.

– Макъаназ хәышәқәак сырҗеит, – Леуарсан дҗагы-леит. – Аҗәантә угъежыыр, хәицәажәара иацахҗап,

Адәахыи ашә ааиртит. Иара итәала дыцхыраарц дашьтан, аха имѡа Ганагыи иѡызцәагыи зықәломыт.

Уи днаскыага, Гана икостииум ааишәитдан, зәырхиа игылаз Цьадар имашыынахь днеит. Аңа гәынамзarak ґыц ицәыригахыр аб иґахымыт, атәартәкәа ашыґахь ѡ-цәа-хәакны иахыиґаз, акәакь дыкґәтәеит, реицәажәара маншәаламхарц. Егыигыи ибзиашәа ажәак ихәылшәомыт, амѡа дахыынзаныз. Рапхьа Назбеи иусураґ инкыдгылеит.

– Урт ирзааигәоу, – ихәеит Назбеи, – уажәы дысзааи-уеит. Еилкаатәқәак инапы ианыстдан, исзааиго аабап.

Абас ихәаанза хәа дыпшызшәа, уажәраанза зныкмыкәа Гана иибахьаз ахатца дааѡналеит. Аңсшәақәа шаареиҳәазгыи, уамак игәы алаґамыт, игәы иаамыхәашаз даниазшәа.

– Еилукааи? – Назбеи дґаауан, иґәпхьа илатәаз ахатца ицәажәара пґуазшәа аниба.

– Ахәсақәа папашькны ихампытәхеит, – ахатца ихы дѡахеит.

– Ауацәа ахацәа ирхәои?

– Храцәажәарц хәазахьуан, аха ари пхәыс усхеит, умбои. Рычкәын дґәхеит, умбои. Ргәы цәахььарц хґахым. Арахь узрацәажәазом, – даақәыпсычхәит уи.

– Зегыи еипшхама?

– Кәыдры зырмацәысуа Амґґьал рымхәеи. Еиларѡынт измоу аиахәшьа лоуп. Ани... Маңьу.

– Илґахи?

– Илґахыз лымхәахьеи. «Аңсы ихә ыґыбхырц бәазыбымкын, хґдас ус иауам» хәа леиҳәеит раншьа еитцбы. Акгыи лахәазом. Аґак иґалґогыи хы амам, цыхәа амам.

– Угәаныла, хара хашґаныиґәари?

– Шәхала шәеибаба! Иудыруеи цьара шәеицкылсыр. Уи ақәгыиґра цәгыоуп, аиашаз.

– Еибахаз апхәыс илхәои?

– Хара хәхьыиґоуґылтуам, аха ланхәпґа длыццәажәозар акәхап.

– Ан?

– Лнапы лгәытәдса лыпқа дылзызырәуеит. Ргәырәан-замкәан иаацәыттыцыз акредит шәазар лтахуп, хымпада. Ус сгәы иаанагоит.

– Итәбуп даараза! Агәхьаа уасыргеит, – Назбеи дөагылеит, ахатца днаскьеигарц.

– Узхатәбуазеи? – ахатца рнапкәа аарымихын, дцеит.

– Угәы иаанагои? – Назбеи имахә дизтаауан. – Сызхәыцзом. Уара угәы иаанагои?

– Ари иихәаз умахай? – Назбеи ихы аашьтихит. – «Акредит шәазар лтахуп, хымпада» ихәеит ан лзы. Урт рызфелымхаракәа убра иахзаанкылозар аабап. Уақәша-хатума?

– Сақәшахатымхар сабацо?

Цьадар имашьынала амөа ианыхын. Урт харатцәкьа ицо-мызт, аха изтәшәаз ахтыс (авариа шакәыз игәалаиршәар итахымызт) амшала, Гана абри амөа дангылахьаз, данытцхьаз дазхәыцуанатц, нтәара аиурызу хәа дыгәжәажәон. Арахь макьана лытцшәа иманы ибазомызт.

Назбеии иареи аөнеихагыла иныөналаанза, машьына еикәатцәа уамак харакца адәаны игылан. Иара ираион аусзбарта аихабы ицьалшьоз абри амашьына акәзар? Иабхәында ацхьа дныөналан, иаргьы дишьтагыла, аөбатәи аихагылаф арыгыарахьтәи ашә инадгылеит. Арда ашә аа-лыртит.

– Арахь шәлеи! – даарыцхьан, иаха итбааны ицхьазаз ауатах афы днеит илалыртәарц. – Сышәзызырәуеит! – лхәеит, иааизгьы, зфы иааиз рзымдыруазшәа, инеиөацшы-ааиөацшуа иааилахеит.

– Арт рраион афы шәыкан хәа хәхәит, – Назбеи иеааириашеит. – Уажәы акы еилахкаакәеит, аха, хнеиөацшыны хәибабар, хәицәажәар, еиха хәилибакаап хгәахәит.

Арда ажәак ахәаха лалымразарц дкылыцшуазшәа, зхафы машьцаз Мацьу даацәыртцын, дааитцаст.

– Ацкәын ихақәйтраз – ҫ-миллионк! Иаргыы дызбар сҭахуп. Дысшәырба!

Ацтәыкатараз алахы зыркәашарц адәы икәгылаз Маңыу дызшаз аҫстаа длылахәмаруан. Уаха цәажәарак шаҭахымыз длырбарц, дыццакы ашә днадыххылан, ииаимылпаан, дындәылкәеит, иузахмырцоз уск лзыцшызшәа. Ахацәа ирхәарыз рғамшәо, ҫнытқала иаагәәтеит. Уи лбо дыкамызт апхәыс ға ейба. Аха, аҭагылазаашәа даҭеакала илнырызшәа, апхәа лара ғаалтит, илҭааз дракаразарц лҭахызшәа, рғапхәа акресло данынантәала:

– Гана, сара сызлоу ауаа закәу уздыруам.

Азныказ уи илархәарыз ахацәа аакәымшәеит. Иагәа умхәан, дызтәшәаз узатәшыыцуамызт. Ус акәындаз, арыцхара цәа рхыкәкәа аҭаацәа шыҫназ, рҭаца лымалагыы илныпшуан, Маңыугыы дзыргәамтцуаз убри акәымзи. Уажәы ҭарашәарала дара рыцхатәкәамызт, аха миллионки бжаки иркуаз амашына иҭахаз рыхәда икәйтцаз акредит иахтныртцар зҭахходаз. Рхы иадырхәашаз ахтыс рызкашәахәанеи.

– Сара сызлашәаз ус башамаша сышзалымтцуа бара ибзымдыруа быказам, – Гана Арда лыбла ҭитцаауазшәа дхыпшылацәон, лааигәатәкәа дыштәамызгы. Шьҭа убранза снеит, ҫ-миллионк сҭыба иҭазам. Измысхуагыы дсымазам. Ишәҭахы-ишәҭахым, исызшәыҭазом, – «исызшәазом» ажәа иҭеацәиыхчон иара. – Амала, шәыкредит хызымҭакәа сгәы иауам. Иаразнак исызшәазом, – инатцишыцәахт. – Иара, аҭхәара нтәаанза, мац-мац ихызҭалоит. Уи азы гәыбган быртартә икастом.

– Иихәаз баҳаит, – ихәеит Назбеи. – Ауа-аҭахы еизганы, уажәы убри алацәажәара аҭсаны избом. Уаха иамуазар, храцәажәап аха...

31

Уи аены ашыыжьза Нара Акәа дҭеит. Телефонла заа дызлалацәажәахәаз ала, Мадлена Астамыр-ипҭа авокзалаҭе

дыңшын. Уи аңхәыс наза, лыңха дылпыларышәа, амашына дааытц, азхаз дгылан лымацара. Атцыхәтәан телефонла ианеицәажәоз, Нара дзыкәтәаз амаршрут такси Ешыра аҳарақыра ишафалахьан. Ус анакәха, жәохәҕа минут рышьтахь Нара дааиуан. Азҕаб хәыцы лажәа дамеижьакәа лускәа шыналыгзоз а-Ғәырманиаңха илгәаңхон. Абар лара амашына дахьаатыцыз!

– Хцома? – уи азҕаб аңхәыс даалыдгылеит. – Алекциякәа срыгымхартә, хзыхынхәуама? – ҕыц деитатцаауан Нара, ианаамтаз линститут аҕы дымнеир, илыцабгарызшәа. Уи ус дахьыҕаз Мадлена иаҳагы дылгәаңхон. Амашына хәыцы ақалақь иалсуанатц, а-Ғәырманиаңха уамак ҕылтцәомызт, лхьаак цәырылгозаргы, даарак хшыҕ ззушьтышаз усмызт. Игәғәаз далацәажәар, ақалақь мша еилашыра дахьалсуаз илңырхагахар, даршәозу здыруадаз. Лмашына Кыалашәыр аңха ианнықәс нахыс, лыңстазаараҕ зегьратқыс дзызҕлымхаз аацәырылгеит.

– Х-Аңсны аекономика арҕиаразы закәйтә тыңу бдыруандаз! – далашыҕкхон лара иаразнак. – Аңсабара иарҕиеит атың убри азы. Атуризм аҕиара салацәажәом, уи унапы алаумкцәаргы, иара ахала иуңхьоит аусураз. Убаскәтәи иаауа изызҕлымхәаша аңсабара аңшзара халатәоуп. Уи аекономика аҕиара даара иаңхыраауеит. Аекономика егырт асферакәа уаарықәғьығратә ишьақәгылоуп, макьана аполитикатә тагылазаашьа акыр харшьахәуеит акәымзар. Акыртқәеи аурысқәеи реиҕыхара еснагь хрыбжьагылоуп, зны ихаңхраауеит, зны иахңырхагоуп. Ус адагы, аолимпиада аҕазықатцареи уи амшаңгареи хңынгылоуп. Иҳазцәырырго здыруада? Аекспертцәа излархәо ала, хаңхьаҕа аигәылацәа реивтцаларақәа гәғәахоит.

– Урт арбақәану? – алекция лзаңхьара затахыз ззеилымкаауаз Нара иахыцалак аңхәыс кәыш лыхшыфортцагақәа лара ишылзеиҕыыз лбон.

– Зегь раңхьа Украиней Урыстәылеи.

– Хылтшытрала абаскатәи еизааигәоу зеилибам-каакәаны еиҕагылону?! – Нара уи уамак агәра лызгомьт.

– Аишьцәа анзымнеинаало камлазаци? Имеибашьзаци?

– Цьара ак калақәахьазаап, аха ахәынтқаррақәа?..

– Урт уамак еиҕырго цыбымшьан. Ааигәасигәа икало аиҕыхарақәа адунеи аполитика ианыруеит. Аполитикатә тагылазаашьа аэкономика аҕиара ишацхыраауа еицш иацырхагахар алшоит. Уажәы сингапураа иртахуп ҳамшын ахь ицәырцыр. Уи азын абагәаза дыргыларц реазыршәоит. Зкәырыцча еиҕу ацшахәаҕы цьаргы ирбазом. Хара ххы иахзархәар. Анахь иурха, арахь иурха, ахара узыцшыр, ари инвестициоуп. Асингапуркәа зны ара идырҕиоит дара рекономика. Уи азы абагәаза дыргылоит. Аиқәышахәтра ирыбжьарцо инакәыршәаны, акраамта дара рхы иадырхәоит. Нас аскатәи ирчаңаз хара хтәыла иазнымхои. Убри заа иазхәыцны, аихабыра сзышьтоу апрокект иадгылозароуп.

– Аха акыр жәашықәсақәа хреспублика уи ус иазыцшызаауама? Уаанза лытцшәак хәкәитзар акәзами?

– Ашәахтә рымшәои? Хәуаа аусурта шроуа зны ибасымхәахьеи. Анхарта тыцкәа рыздыргылоит, ус иатаххар. Арткәа мацума? Аха аус злоу иахьа ихауша мацара акәзам. Хаихабыра аперспктив аизхәыцуазароуп. Ахәынтқарра анапхгара знапы иану иахьатәи русура алытцшәа цкәа ианубартәахаша, хара хадунеи хәцсаххьеит. Аха ххәыцкәа рзоуми изыкахто! Уи ауми х-Аңсадгьыл аҕеицш! Убарткәа ртыцкәахтарц, аинвесторцәа хтәыла иазфлымхәхтәыроуп.

Амашьына ықәха амәа ианын. Макьана итацәытцәкьаз дгьыл убартазамьт. Иахьабалак анхарта тыцкәан, аәнеихагылақәа агәарпкәа иртагылан, еихагыламызгы мацзамьт. Нара арахь дмаазацызт. Илбоз акәзу, илахауаз акәзу лыхшыҕ иаха иззылышьтрыз лыздыруамьт, ахаллымхәгы лыблагы еицлырцырратә, агәырцкәыл аңсабара илыгнамыжыт.

– Убри азын ихадақәоуи? – Нара дцаауан.

Аинвесторцәа хтәыла иазхьаңшырц, иарбан аихарак зәлымхара зытатәыз еилылкаарц лгәы итан. Уртқәа зеипш теориала лара илдыруан, ацарафәы иахымсуази. Аңсны иазкны излацәажәақәоз усқангы иқан. А-Гәырманиаңқа уажәраанза азғаб лыхшыф ззылшытыз ықамзи, аха ххәынтқарра иазкны ихаданы чыдарақәас иалылкаарыз Нара дазәлымхан.

– Ихадам арбану?! – Мадлена Астамыр-ипқа, азғаб илмырбазакәа, җытқа даақәыпсычхәит, Амала, илхәашаз даргамон. – Аполитикатә тагылазаашә акыр итышәын-тәалазароуп, – Нара убри аамтәз лгәы итазамыз апробле-ма аңхәыс пшза иаацәырылгеит, амашына анықәашә маншәала лнаало, қхәақа амәа дахьанңшымыз. Амәа тылтаазомызт, дзышыцылахьаз атрасса зақантә данысхьаз здыруадаз, иахьцалак лылаңш царын. – Уброуп иахьааңшуа хара зхы иақәитү ахәынтқарра хамоу ихамаму. Аинвестор ихы таирхарц арахь амәа ылихзом. Уи ихы-игәы итоу аэкономика арәиароуп. Уи иаанагно бдыруама, сызғаб хәычы? Аңстазаара инеимызак әиароуп. Аэкономика иадхәалоуп зегы – аңцаара ус, акультура, ацара, асоциал тагылазаашә... Аполитика ахата аэкономика иацрахәоуп.

Кәыдры аңқа инықәсхьан, ГАИ апост инафсхьан, арыма-рахьгы арығьарахьгы нхарта ахьубартамыз тыпк иазнеит. Қхәақа амәа каххаа ицон. Иаалырқьа а-Гәырманиаңқа лма-шына ааиталырсын, арығьарахь иафцамыз гәарбжъара хәахәачахәак дныбжъагылеит. Аихамәа днықәсит. Нхар-тақәак днарывсит. Зафәқәак татәан. Аңәаакыра кәыкфәы абна илышәшәон. «Сабалгои?!» – Нара дшәарызулыздыруа-мызт, абнаршәыра нцәарызушь хәа дахьынзанаңшааңшуаз.

– Ххәынтқарра асингапурқәа иазхарцару иазхарымта-ру абарт аинвесторцәа рнапы иануп, – Мадлена Астамыр-ипқа уи азцаара ахьцәырылгашаз атыңи аамтәи лып-шааит. – Абри амәа заа еилкаазар – зақа ихәхәози!

– Урт разхатцара иус дуны ихапгылоума? – Нара уамашәа илбон. – Хазхазымтцац иара усгы даара ирацәами... Уртқәа ахьзаха хартару здыруада, – лара лгәи-лгәи еилацшуан.

– Асингапураа, цкьа уахәапшыцәкьар, қалакь назак ауп икоу. Аха рекономика убранза идырфеиет, рхақәитра назоуп, ахәынтқаррақәа иазхарцеит. Хполитика иашахар, хара убарт ҳарфецшыртә, акыр иалакоуп.

– Хазхарцдаанза даҭа усқәак мөапгәтәушәа збоит, – лхәеит Нара. – Иахьцалак, ари аус аҭаазықатцара гәгәа аҭахьми.

– Ибдырит, – а-Гәырманиапҭа дагәаапшырччеит. – Хафныцқа азакәанцаратә база гәгәазароуп. Уи ҳамамкәан, азәыр дхадгылома. Аинвестор агарантиа, дзыхьчаша, имаза-роуп. Аинвесторцәеи аинвестициеи ирызкны азакәан апарламент иаднакылароуп. Ахәынтқаррақәа реикәшахәтраз апрокект рыдгалатәуп.

– Апарламент аҭы аицәажәарақәа шәымазма?

– Ихаман. Реифыхарақәа рхы ргеит. Сара сзышьтоу аус рхы рзашышьтуам.

Апшахәа иазкылсын, амшын агәеиужьра инхыцшылеит. Нара дзышыцылахьаз ага кәарымызт ари. Лада-фада тацәыран. Аназара хыбрак амшын азааигәа абна илагылан. Уи Амрагылара аганахь. Уаха иарбанзаалак ак убартазамызт, ибнакыз тыпызшәа. Убаскәтәи итәымыз дгылын. Нара дзышыцылаз апшахәа еснагь ауаа рацәа аҭаауан. Азынратцәкьа цьоукы уахь ианымцәыртцуаз, иарбан аамтаз? Ара апсызкцәатцәкьа ирыцәтәымын. Аекономика аҭиара уаанза имнеизацызт, акәымзар закәытә цсшьарта тыцқәахози. Пицунда излеигьымхарызи! Убри азын аинвесторцәа аҭахын.

Арахь, амал ҳалазгалашаз ракәмызт, хара ххатақәа агәтынчра ҳазтодаз? Ахәынтқаррақәа реифыхарақәа, аидысларақәа, аибашьрақәа... Ахратәра аймакра. Илгәалашәон, дқахәбғало даннйкәоз, ахаирплан бжыы ажәфән

иаалкѣацыпѣаза, дыѣны аѣнаѣака дшыѣалалоз, «Аса-молиот!.. Асамолиот!..» хѣа лыбжыы лхаѣынѣала, адуѣа рѣеизыргаѣаанзагы. Атѣылаѣ пѣаѣа иѣалашаз ззымды-руаз амалуаѣ ибеиара алаирзуазма?! Ари азѣаара еснагъ хѣаѣыхак рнаѣозма.

Егы аганахъ ала, аѣныѣа аѣагылара еиѣызкаауаз атѣыла мѣиар иаѣа еиѣыршыон, дара амѣраѣ инеианза. Убасѣан згѣы намзашаз ауаа раѣахон, алеишѣа аиѣкаара уадаѣхон, аѣанѣқарра ашыаѣгылашыа атѣышѣшѣаара мариахон. Урт зышыѣаз, закѣанла иамуазар, закѣандарыла атѣыла ахагылара акѣын. Дара еиѣны инарыгзарыз аус ркызшѣа...

Амашыына амраѣашѣарахъ ахы хан, абганѣра илгаз амѣала. Уахъ хыбрак макъана ирбарѣазамызт. Арыѣа-рахъала еихамѣа ѣшѣак ылган, шыѣа акыр анышѣа шыѣыѣхъан, аѣаскъын ахиаауан. Анаѣсан кыыс змамыз аѣсатѣла гылан, даѣа ѣла жѣлаѣакгы еилагылан, аѣсара иаѣмаѣаруа. Пѣаѣа агѣашѣа ѣан, нымѣахыѣ усѣаартара зуаз хыбра лаѣѣык гылан, хъаѣык ахышѣа дкылатѣан. Агѣашѣа инадгылаанза, амашыына аихамѣа инхыѣын, аѣса-ѣѣа иаарыѣагылеит.

Арымарахъ ишыѣан азия блахкыга! Зѣѣырыѣѣа!.. Иагы-неитѣыхын. Амашыына зынгылаз амѣа азия иахыкѣшон. Азы кеикеиуа иѣѣъан. Аѣсара иѣалаѣан. А-Гѣырманиаѣѣа диашан: асингапурѣѣа баша рылаѣш азия иадымхалеит. Амшыни иареи, абнара шрыбжыагылазгы, уамак еиѣѣы-харамызт. Аѣбаѣѣа ааѣалартѣ иманшѣалан. Макъана иб-накын. Нападкылазар, ѣѣа бзиак анхаѣѣа аус ахырушаз еиѣкаахон. Закѣытѣ блахкыга баѣѣазахози, хаѣѣла ахыѣѣа ѣаѣазар! Нара илбоз асахъа пѣаѣа аѣалаѣъра иашыѣан. Ианакѣызаалак абаѣѣаза аматѣ зуаз аиѣкаараѣѣа раѣахон, ауааѣсыра рызѣауан. Ахѣыѣбаѣѣа, ашкол, акультуратѣа центр... Хѣагылазаашыа злаѣаз ала, ѣара ѣакѣызма уи из-алагоз. Аѣѣаанырѣѣа арахъ ихъарѣштѣын.

– Азакәан апроект амацара аамта рацәа атаххоит, – лхәеит Нара, артқәа зегыи реиҕкаара ауаҕы инцыра азхараызма хәа лгәы иааташәан.

– Иатаху апроектқәа зегыи еикәсыршәахьеит, – азиа зыбла ззакәымгоз Мадлена Астамыр-ицха, лхаҕы шашаза, азҕаб даалҕаҕшит. – Ари аус иахья салагаз цыыбшьома! Макьяна исцәакәзыша аамта здыруада!

– Шәыпсҕазаара абри иакәшәырзуама? Макьяна иалытсшәахаша уаҕы издыруамеи, – Нара ицәалшьон.

– Сара саб араион апартиатә комитет дамазаныкәаҕын. Ажәлар реихъзарақәа иеырҕишьаауан. Саргыи убас саазоуп. Амала, саб амилат еиҕыхара далазит. Дзыхъяз мацын. Сара уа сзаатгылом. Сышътахъгыи сьжәлар ҕиалар ауми.

– Сара сзышәтахи? – рҕыцъегь рзы уажәы ихадаз азтараара Нара ианыкалцашаз аамта аарыдгылеит.

– Бхата адиссертацияз ибтахуп, Ус ауми? Сара сус азыргара ҕәҕәа азыбуеит. Ус ауми?

– Сара адиссертация сыхьяанза, цшыышықәса нтакәкәа ииоит. Уаанза шәыпсшуама?

– Ибасымхәеи: ари аус иахья салагаз цыыбшьома? Цхьякаҕыи зака аамта стаххо сьздырзом. Бдиссертация быхьяанзагыи бсыцхыраауеит.

– Да?! Изла?

– Бдиссертация хәта-хәтала ибкыпхьлар ауми? Ацсны иазку аматериал зегь рацхья ауаа идбырбар иаха еиҕми. Зкәырыцча иазкны ибыҕша убра иаха иҳаракхоит, сара сахьахәаҕшуа.

– Да?! – Нара Ғәырманиацха даараза длызҕылымхан.

– Ателехәаҕшрала бықәсыргылар стахуп. Бымацара бакәзам. Егырт икәсыргыло брыласцоит.

– Зкәырыцча хәаны, аз тынч амацәыс ташәтар... – Нара дпышәырччон. – Аскатәи зыкатарақәа затахуи?

– Азыкатаратә штак еиҕыскаароуп. Ажәлари аиҳабыреи рхы итагалатәуп ари аус хтәыла аизырҳара ишацхыра-

ауа. Ари економикоуп. Исыдымгылар, акыр сзыќаткома?
Ҳтәылагы иазеицәами.

– Зны аиҳабыра шәырмацәажәоз?

А-Гәырманиапҫа азиа агәтәтәкба дхыпшылон, лыб-
ла адхалацәаны. Дышхазхацәан, мармалташь дгылан.
Нара мацк дагьяашәеит. Апхәыс иаалырҫба даақәтәиин,
лылағырз хымхәхәыландаз угәахәуа, лыфнапык дырфәхеит,
лапхба игылаз азҫаб хәычы, лыцхыраарада псыхәа
лымамкәа, длыхәозшәа:

– Азиа Зкәырычча сыртом!..

Нак даланагалацәар, лхы шаалырпшырыз дацәшәозшәа,
лшәафә фәихылган, ирццак лмашынахь лфыналхеит.

32

ҫали лкарахара акәзу здыруадаз, ауха цқба дызмыцәазт,
ашыжь даара ахыхь шьтылхит. Гана Нара ателефон дылза-
сит. Лара, енак аус луртә аамта лыман, нас ллекциақәа рзы
дцон. Гана уи даашьтихын, рықалақь дәқбан дытцаиргылеит.
Ихатә хәышәқәак ааихәан, афныка ихы ирхеит, ипшәма
лгәы шыбзиамыз лымацара днимыжьырц. Еидарақәак
шьтыхтәхар, Цьадар аусураф дааирц игәы итан.

– Мшыбзиақәа! – шыта шыбжьхьафара ианнеишаз
иалагзаны, апрокуратура аусзуф лакәзамкәа, дтәы-дыпҫа,
дқашәқашәо, цкы пшзак лышәтцаны даафналеит Фатима,
абри азҫаб шыта хатца дзыҫками хәа угәы ааухьрын.

– Бзиара ббааит! – Тата дфалхатцгылеит.

Фатима ахәаахәтырта днадгылан, уамак хшыф
ззумшьтышаз хаатәқәак, злақәак аалхәеит, афатәтиртаф
акәымкәан, нхамфә дәқбанкаф днеизтгы, кылчмылчқәак
аақәылхит ухәарын. Лпакет инталтаз рзы дааизшәа,
хымфәпгашьяк лыман, аха имцхәыз ажәак заҫа илымхәа-
рыз, зтцаарак лымтирыз.

– Уа хусқәа уаха имеитатцзои? – лара дцарц лаақәгы-
жьымтаз, Тата дтцааит.

– Зегъы аамтак-аамтак рымоуп, – Фатима даатгылеит. – Шьта аустцаара ххаркэшоит.

– Икалеи, уамак калазшэа?! – Тата аус рххаракэа лгэы шыпнатэаз ыашьозма, ауаа ртахаракэа лыбла иамбазшэа, дцауан, лыбжыы цдары хы алымкьо. – Уа шэызэкэоу хзымдыруа цышэшьома?

Фатима илахауаз лцэымгахан, лхафы цшза разы-
рак аныцшуан, аарак шлоуз аалмырцшырц, ашьшьыхэа
дындэылцит. Ахацэа рылацш шылхымцоз лныруамызт,
убаскатэи Тата лажэакэа ддыртынчуамызт, луадаф да-
нааигыы. Лаб, апрокурор ифы днеин, илахацэаз илымха
интылшыит.

– Ускатэи бгэы иалыбмырсын! – Шэарах ипха,
аустцаафы, лгэы ааиргэгэеит. – Изыкэшэаз аус иаар-
мариа ирзыхгом. Хара иахуалу – излауала, азэи-азэи
гыгеибамгартэ аус нагароуп. Асовет мчы аныказ апрокура-
туреи иахьатэи апрократуреи руснагзашьакэа еицшым,
бымбои, – игэы иалан иара. – Ускан амч иаха ихаман. Фор-
мала иахьагыы ус ауп, аха ишаахтау зегь хдыркатом. –
Иахьцалак, ацкэын иахэшьаду лцэажэашьа атак ататэуп. Ус
еигьушэа сгэы иабоит. Иахмырхауауцауп. Цхэыск илхэаз
акэзам аус злоу. Ацшэма, ахатца, иихэо арбану? Иркататэи?
Бааипхьаны, икоу зегь ахьахзырхэо шахтахым иахэа!
Аустцаара ишапырхагоу ирдыр! Иахьцалак, аустцаара
иацэыршэалатэуп.

Фатима, лнацэкьара цыцэтцэо, луада дыфнатэан. Амца
лыгган узхэомызт, иахьцалак, лаб диацэажэазижьтеи, иаха
дтынчын. Лмобильник аакэылхын, Гана ателефон дизасит.

– Фатима соуп. Узбар стахын. Аамта анумоу уаакэлар
бзиан.

– Икалахи?! – лара ишлахауаз акэымкэан, ателефон
ныкэиршэхьан, Гана ианцьеишьоз.

Дызлагарыз дакэымшэозшэа, адиван дыкэиан, аха аамта
аниоурыз хэа дызтэозма, аустцааф дылбарц лтахызар, –

дөацкьеит. Ирлас иеааипсахын, Цьадар имашына аоны иман, итигеит. Адырөаены ашыжыынза ақалақ ахь дкыл-сырц игәы итазамызт. Ускан, лгәабзиара еигъхар, Тали усура дигон. Нара шыжынатцы, уантә Акәака амөа дықәлон азын, ауха аоныка даагатәхазомызт. Иара адәкьан шыказ дагыкыдымгылеит, уи дшавсуазггы. Дышиашаз апрокуратура ахыбра ашта дынтәлеит.

– Аамта анумоу сымхәази, – даңсышәан Фатима, дылбарц шылтахыз иахаанза, лара лахь дшыццакуаз шылдыруазггы.

– Икалахыз сахәеи! – уи лышәтышра аха змамыз Ганаггы лыпшзашьа аагәеитеит.

– Акггы камлазеит схәарц стахын. Аустцаара акәаматцама рацәа ацуп. Икам-ианым ажәабжь ғыцкәа арфеиауеит. Ухәансхәанкәа акала иаанкылазар стахын.

– Ус ишәәхай?

– Ихахақәеит. Уи згәапхода?

– Исахаит, – ихәеит, «еилыскааит» ацынхәрас.

Реицәажәара кьәф әжә «аҳара» ала акыр ишычаңаз аазгәеитан, Гана адәахы днеит. Амашына дадгылан асигарет дахон. Уи азы амашына дтамлазакәа даангылахьазма, аха әжәөан цкьа датцагыла дөалаңшлар игәапхон. Аолимпиада реазыкартон, аусутә рацәазан, аңта еилырцон хәа рхәон, еснагә әжәөангә кеикеиуан. Ҡышықәса раахыс иааипынкыланы аарөаран. Сынтәа аңсабара цәыртцра ускатәи иара ихьаамызт, ибомызт, аха убри аены затцөык аустцааө аказы дихәеит, ус акәын иара ишипхьазоз. Изыхкьазишь?

– Апрокуратураф ргәы иалоуп ухәансхәан ахьрылахцо, – адәкьанаф данааи, Тата лаңхьа днатәеит.

– Убастцәкьа уархәану?! – Тата иаацьалшьеит. – Изхырхәааи?

– Ак рахақәоит, – Гана дпышәырччон, ителефонггы ицьыба иааҗихит. – Ирма?! – данлыңхьа, Нара ллымха

аатцархеит. – Икоу бдыруама? Апрокуратураҕе сыкан. «Хазбахэ иахьабалак иалацэажэоит, – рхэеит. – Ухэансхэан рылашэымтцан!» – рхэеит.

Ирма илабжьеигаз Гана Леуарсан изиабжьгомызт. Уи цыара ак зака ицэыримгарыз, аха итцаатэыз уск калар, итцаара-зцаарақэа цыхэапцэара роузоымызт. Ирма уи диацэажэар иаха ишеиғьыз Гана дазхэыцуан.

Иара иихэыцуаз Анцэа ицихэар.

Усгыи адыржаены, илылша-иылымша, Тали усура дааигон, ашыыжыза ақалақь ағынтэ Ақэа Нара дцон азы. Машыынала афны дааит. Агэарпц интэигалан, атып итцаиргыломызт усгыи. Ихаца дцан, зыбгыи капсоз ара иатцагылаз арымз днықэтэеит. Агэашэ абжыи аагеит. Леуарсан дааталон. Гана ира агэарпц амрацашэаратэи аган ала итагылан, иара дахьтэаз апхьа амашыына уафы динарбомызт. Леуарсан дышиашаз афны дыфнамларц, апшэма джагылан, итааз дидылеит. Рфыцьеғь арымз ахи атцыхэеи ааныркылеит.

– Ақкэын дышқакоу?

– Дыллыбаақэоит.

– Ифеыцу ихамеи? – Леуарсан дазфлымхан.

– Маңу Иатар дылбар лтахуп.

– Длышэмырбан! Уи, лэыкатца дызлакоу ала, ма диғасуеит.

– Диғасыр, вообще!.. – Гана ипсы цыжэжэон.

– Лшыа лузшэа лгэы иабоит. Ус икоу ахэса хамхацагыа рхымжапгашыа рыздырзом. Аустцаарағе ирхэои? – Леуарсан Гана ирблақьоз реицэажэара амжа азылихуан.

– Ирхэаран икеи? Акгыи.

– Ус рымазамкэан итэану?

– Ифеыцу – акгыи.

– Акгыи – ишца?

– Акыр уахама? – «рыбз рфы итаркырц» ахьрабжьаргаз иахазар – Леуарсан игэы иалан игэахэит Гана.

– Сара хазы исахауази, аха авариа ахьыкалаз атып афы сыкан, уака атагылазаашыа тыстааит. Зегь рацхьа,

абылтэытирта архэараф иашамкэан идыргылеит. Абылтэы аахэаны, амѡахь ицэыртцуа, арымарахьынтэ, ма арыгъарахьынтэ иаауа уамак ибартазам. Дара иаауагъы абылтэытиртантэ ицэыртцуа рылапш иаразнак дытцашэом. Амашынакэа рыццакышья зеипшроу угъы иудыруеит.

– Администрация афэшақэа зегъы рықэшахат рымамкэан, аргылара иалагозма? Абылтэытирта аргылара афэшагъы рнапы умазароуп. Уи ақэпара акгъы хзалхуам.

– Уи ара идыргыларц, уафы харакык афирма далахэуп, умбои. Анапхгара афэшақэа мап рзымкит.

– Аустцаафы убри ахарак акыр лирфатцома? – урт азтцарақэа Гана дрылацэажэарц итахзамызт, шыта ус ада Леуарсан иуамызт акэымзар. – Уара уабаказ? – агэарц иааташылан иаарыдгылаз Цьадар дизтцаауан.

– Тата аагатэқэак лымоуп, амашына стэхуп. Уаха иуза-азгоит, – ихэан, Цьадар иаб ацапхақэа ааимихит, аха иаразнак дымцакэа, аихабацэа ирхэоз дазызырфырц даатгылеит. Уи еиликаауан Леуарсан баша дцэажэарц дшымааиуаз, дыртаазар еиха ицарыз аус иалацэажэон, уи Иарат иус акэхон, уажэытцэа уаха иарбанхоз.

– Абылтэытирта хара иахзықэгом, – Леуарсан рус атыхэтэанза итырцаарц итахымзи. – Аха Иатар иус иахэоит. Убри ауп аус злоу уажэы. Нас дафеацъара дафеа былтэы обиктк андыргыло, убри иазымхэыцуеи.

«Уртқэа зегъы сара ирыласхи?!» – ибжы цэыримгеит, аха адунеи ариашара зэалазырхэыртц згэы итамшэоз Гана ифнытцка иахэоз ихала иахауан.

– Гана, – феаитит Леуарсан, – ақэпара атахуп!

– Аиаша ихэеит! – Цьадар даақэгылеит. – Ихархаз зегъы нарыфшыа – ари закэи?! Иарат ихароуи ихарами хэа еилмыргазакэа, иаархэалак «бзиоуп» ахаххэаалома?..

Гана, Леуарсан ицэажэашья игэы ишытцаххуаз, уи диеицэаны, ихата ица дымпацашькырц днаифацшит, хызатэ дкылтэо.

– Уа аустцаара даеа гхак азгэастеит, – аби цеи рыхшыа ааирцарзар игэахэуан Леуарсан. – Абылтэытирта аколлонкақаа уанаарыдцлак, атрассахь уахьынкылсуа, Ө-хыц шкэакэак амөа иануп. Руак арыгьарахь уцар шыкало унарбоит. Егыи арымарахь ахы хоуп, уахь уцарац азин унамтозар, изаныртцози? Мап зкыша даеа дыргакгыы гылазамеи. Иазхэыцқаар, цхьақа идыргылаша иарбан дыргоу сыздыруам, аха иахьатэи атцабырг абас икоуп. Ари ухы изаумышэои?

– Аиаша ихэоит, ура! – Цьадар, Леуарсан ихы дархэаны, иаб дижэлар цэгьа ибомызт.

– Зызбахэ умаз аурыс иурист дубама? – Гана ихы ица иахь ихан. – Иихэеи?

– Усхэысда ацкэын далыжэгартэ шэыкоуп, – ихэеит. – «А-Кацбаиа, авариа аныкала ашьтахь, ицсы тан. Ахэышэ-тэыртаф дыпсит, – ихэеит. – Уи ицсра зыхкьаз тцаазам, – ихэеит. – Уа дахьнаргаз, ианаамтаз ацхыраара имоузар калоит. Уақа иашамкэа хэшэык иртазар алшоит». Аа, зақа ихэаз!

– Аус тцаазамкэан, азбарта иазышэыштыуама? – Леуарсан зақа зцаара имаз атак рызтодаз. – Өышэ километра икын рхэеит. Иацхьа акы ицырхагахазар, ареакция каитцартэ дыказамызт. Даара ижэны, ацскы шикыз мазоума? Имазахеит, аекспертиза катцазам азы. Аекспертиза мөацыргарц, азцаара шытыхтэуп.

– Уи уажэшьта иказцода? – Гана дақэшахатмызт.

– Ирзыкамцо аус ура ухэда затцакуеи?

– Иихэо иашоуп! – Цьадар атцабырг знык иадамзарггы иахьиахауаз акыр игэы иаахэон.

– «Аекспертиза кашэтцароуп!» хэа уқэгылароуп, – Леуарсан ыыц ишыақэиргэгэон.

– Икарцазом, – Гана игэы хьшэашэон.

– Икарымтцааит! Итахаз итаацэа ирымур калоит. Аха ура ацкэын дызлаухьчаша умоуп. Дара рыламыс рыцам-

хәмаруазар, уара азакәан узлахьчаша зцәытдумгои?
Апъжәара, унапәҗы ишукыу, иоуумыжбын!

– Абри ртытуа хәхәлацәажәогы ртахым, умбои, – Гана иамхәхәеит ара ицәыригарц игәы иҗазамыз.

– Хәлацәажәар ртахзам, итырымтцааз хзеилымкаарц.

– Иртахзам, нас икахтдои?! – нацитцеит Гана, шыта Леуарсан ифыга дацәшәон, даанкылатәымзи.

– Урҗагылар хәа ишәоит, уара угәы ишҗаанагоз?

– Иара дтаркыргы, икалеи убра абахтәҗ? Иргаз мызкәак рыла иаурыжтуетеи, – Ыадар ичышәадара ас җыц инархәон.

– Уа итыгараз зака шәкәы еикәыршәатәу удыруама? – Гана ихы изыштыхуамызт. – Зака мал атаххо удыруама? Ус иакәшәаз сырмыцхраазаци? Еицәоу аус хтагылоит.

– Дтахкыр калазом! – Леуарсан Ыадар дааизхәхәит.

– Уаантәы дуафны дыштытуа удыруама? Амала, сара истахытәкәоу: хгәы назмыгзо азтцаарақәа зегы цәырганы, ашәкәы алахтдап. Сара еикәсыршәоит. Нас аиурист ихарбап.

– Ус сара исзыкатом, – Гана иаахтәа мап икуан.

– Икататәытәкәоу акы унапалаукзом, алтцшыас угәы иҗоуи? – Леуарсан идыруан уи игәы иҗаз, зынгы данхәыцуаз ихатә изеилкаауамызт иара иирбоз амәа Гана дзапырхагахоз. – Алыпсаа дзауз иртаху аҗхәа идыргылоит. Азакәан пыжәара аиуртә хныкәароуп. Уааи, Ахәынтқарра Ахада хизцап! Ашәкәы еикәыршәаны иаҗхәа икәахтдап!

Ихшыаҗ ицәеилататаз азтцаарақәеи ртаккәеи еилиргозшәа, Гана илапш кыдхала дтәан, нас:

– Ус сара исзыкатом, – иааҗаҗитцәахт.

33

– Устатиа сапхьеит.

Нара убри ашыжыза акомпииутер дадтәалан, ирцәаны дҗагылан, ақәафәҗы лаб дааидгылеит. Лара аены Акәа дцон, ус амәа анлымаз, лусура иазкыз ада, ак дапхәазомызт,

аха ллекцияхь данымцоз, Тата лыдэкъан ахь усура лхы
лырхон, аамтала лчылзеикэыршэомыст. Шэкэызар
илфытцрак илгарын, аха Леуарсан ижэйтэ компиутер
ф-аппаратк еиџапшыын, тыпк афынтэ даеа уаџахк ахь ана-
гара уџаххарымыст. Лара л-«IPAD» иџалгалар џамлози, аха
лаб истатиа макъана аус адиулон, ипџа лгэаанагарагыи
дазфлымхан, иаразнак ириашаларц.

– Нас, сыкритик, иббеи? – ичаижэра аахиркэшон.

– Зегы аартуп, иџэаху ак ыџам. Ус акыпџхьра
уџэыцэгъахоит.

– Издыруеит.

– Еиџагылоу аполитикатэ мџкэа ирыбзоу ргэапхоит,
ирыгу рбоны, аусумџа уафы идимкылар хэа сшэоит.

– Издыруеит, – иара абџьяапнеипш дагыџышэырччомыст.

– Ишџакауцои?

– Иалџуа аабап. Бымбои, аханатэ, санџаз инаркны,
амалрџара сеазыскыр акэын. Схала сусумџкэа џсыџьюа
сеиџыскаар, иахьа уадаџра сахаанхомыст. Аамџа
сыџэцеит.

– Анџ роума, арџ роума, хыхьнеилак азэгыи хидикила-
зом, ари иапџхьар ишџаџаџэажэои? – зегь ратџкыс иџаулаз,
зџакгыи узымыџшаауаз апџа лызџаара аб даршанхон.
Аџакгыи изыџамџазеит. Аха даара длырхэыцит.

Лара шыџа дыџцакџэар цэгъамыст. Луаџах ахь дфыхэнан,
асаркьа днадгылан, лчааиџылкааит. Афны илшэыз лыџкы
лынџыџџгала илыџсахын, зышыхэа харакымыз лшыџџатэы
даахеит. Ус иаџа анџыџџра лзымариан. Лшэыра аашыџылхын,
длалбаауан, лтелефон шэахэеит.

– Сзырџеуеит.

– Сызџаб хэыџы! – Мадлена Астамыр-ипџа илыбџын. –
Иахьа усура баауеит, излаздыруала?

– Амџа санылоит шыџа.

– Блекџиа анынџэалак, хайкэшэап. џџара кахуак
еиџахжэып?

– Сабанеиуа? – Нара уи дышлықәшахатыз ллырдыруан.

– Уа снейуеит.

– Ишышәтаху.

Нара зееидызкылоз лаб аматцуртаҕе леилырбеит.

– Сара сцеит.

– Амѡа алыпха боуааит! – еснагъ еицш иааркѡаҕе длықәныхәон.

Лара иара иапхѡа агәашә дынтытцит. Уи, агәарбжѡара дахъаныз, абартца дықәгыланы, лаб дылзыпшуан еснагъ еицш. Лара аены заа дзымгъежѡыр калон, убри уажәы лхы иааташәеит. А-Гәырманиапхәи лареи еиқәымшәози. Уи, Мадлена Астамыр-ипхә, ари азҕаб дѣызхрыз лакәызшәа, ас иаарлас длықәымшәар зхамуаз, Нара цқѡа илзеилыргомызт. Арахъ рѡыцъегъ, Зкәырычца еиццазижътеи, ирзеибамхәакәан ак рцәынхазшәа, гәаанагарак азҕаб лгәатца итаршәын. Аиҳаразак дара, уа амашѡына инталан, шытахъкәа иандәықәла нахыс, цқѡа изеицәажәомызт, рус азы ражәа еибамкыр хәа ишәозшәа.

Дара реиқәшәара лара уамак дазхәыцуамызт, ллекциаҕе илпырхагахар хәа дшәаны. Лтема акәын мацк лхы итаҕежѡуаз, аиҳаразак, алекторцәа ртып даназнеи нахыс. Лара лытцәтәа аныкәла, ажурнал аақәылхын, дындәылтцаанза дааѡнашылт Заурбеи Еснаҕ-ипҕа.

– Блекция ашытахъ бызбар стахуп, – уаҳа даанимкылеит.

Цакы змаз зцаарак азы апроректор дшитахыз лныруан. Убри лыхшыѡ атцараҕе иаҳа таҳа лнаѡомызт, алекция ахъынзамѡапылгоз. Аха, уи леалтатцәкѡар, астудентцәа лнапаҕы илзаагомызт. Арахъ хшыѡзышѡтра чыдала цѡоуки урзымнеир, тынч рхала изырѡуамызт, рѡызцәагъы дыртәомызт. Аены дара ирызналгашаз дахъзаны, ауада дыѡдәылцит. Апроректор иѣцәажәара аухаразу икѡаҕхарызу лыздыруамызт. Амала, иара уамак илектор ҕа днимкылеит.

– Аспирантура азтцаараз ауниверситет ахъ бцара аамтәа ааит, – ихәеит иара, иапхѡа лара данаақәгыла. – Быхиоума?

– Сыхиоуп, – лхәеит, атцараз ишәатәыз азы дыштцауаз еилкааны.

– Шықәсык азы заҕа атаху бдыруеит. Апышәарақәа рзы даҕа жәабәҕа нызқь бтаххоит, – иҕыцыз акы лзаацәыригеит.

– Еилыскааит, – лхәеит, лтцараз ишәатәыз ахәтәк акәын лара илырхахьаз, инхаз азы лаб диқәгәыгуан, уажәы иаацәытцыз закәыхи?

– Ҡымчыбжәа ирылагзаны бызцар бзиан. Ибцәыуа-дафзар, амза антцәамтаз, – дымфакәитцон иара. – Ианаму, ашықәс нтәаанза бәахьыгза! – азара литон.

Илызцәыртцыз азтцаарақәа ртәк лхала илзыҕатцазомызт, атәкқатцара зылшоз драцәажәар – ирхәоз лахарын. Уртқәа нас. Лусқәа лхала ртың иқәылтарц лыҕепылшәон, еихаз атцара лоухьан, аха макьана атышәынтәыларахь дабаҕаз, лусурта айхабыреи лтаацәеи рнапқәа дырнын. Атзыбжәара дыбжәала, амардуан данылаҕагылоз, атцараз ишәатәыз апарақәа зхацыңхьаза, лхала лхы шылзымбоз дыхтәанакануан. Аены зтцара хзыркәшахьаз астудентцәа дахьрылагылаз қарала дузрылымкаауа, дыфдәылтцит. Идырхауази, зтцара нымтәазоз азҕаб еснагь дырбалартә? Лаб итәанчаразы иоуаз иара ихәшәқәа ирызхомызт. Лусурахь лцаразы лара амфакьыра аалзыркуаз иара иакәын. Лхатаҕы аус луан, аха луалафахәы зхьылыгзози, макьана ишылтахьтәкьаз лҕылзеиламхәозар. Лхазы лшыапы данбақәгыларыз? Уажәы аҕара убри азтцаара таха анылнамтоз лгәалашәомызт.

Амфәхь дкылсуан днацшааңшуа. А-Ғәырманиаңҕаи лареи меицәажәахьази араҕа еибабарц. Лышьтахь амардуан длыбаауан Ардашыын. Лара дылбомызт азы, иара лаңхьаҕа даалыдгылеит. Убаскатәи дгәыбзығын, дңышәырччон. Лхатаҕы лыбла аалмырхаарц лылшомызт.

– Кахуажәыртәк ахь снабыбхьарц цәгьа избом, – хбыңьк иаҕара дманшәаламызт иара.

– Цьара усыңхьарц иақәукизар, акахуажәырта хала-зома?! – лара дааитцамхеит.

– Иахыбтаһу Һамцой! – лара лхымҫағашыала иара да-
алылхит.

– Аҫаҫыртаһы сцозар – сцоит, – дшыхәмаруаз
изеилымкаартә лҫаҫшыларан.

– УаҺа зтаһым! – иаҺауаз игәы иаахәон.

– Амала, иахыакәым, – илдыруаз амашыына лас лылаҫш
итцашәарц, днаҫшааҫшуан. – Уажәы сара сыҫшуп, ауаҫы
дысзааиуеит.

– Аиаша?! – ибҫа ааҫылцәазар аҫара, иааицәымыҫхеит,
иаҫа умхәан, лцәажәашыала, илзааиуаз ауаҫы дхатцазар
акәымзи. Азҫаб илхыбаауаз даеакала дышҫахәыцуаз.

– Саҫамыз! – уи лара днаидтцит.

А-Ғәйрманиаҫҫа лакәзар – дхараҺаҫшуа азә
дышыҫтазтцоз дреиуазма, дзыдгылаз Һесаҫәак даарылтцын,
лхаҫы лашо лҫаалхеит. Илзааигәазаз азә лакәызшәа, азҫаб
лзамҫа днаҫзын, уи дызтаршәыз лхатәы уадаҫраҫәа
даарылылхын, длыма лмашыына дазнеит, лыҫәлак
дылзыҫшызшәа. Амашыына дынталгалан, амҫа шытылхит,
зыҫсы аавыызгоз арҫыс дныжыны. Хараҫы дымцеит. ИаҺа
иааигәаз ҺаҺуажәыртаҫ дазналгеит. Ауаа маҫын, рыбжыы
тымҫакәа еилибакаарын. Иааинырсылан акы инаҫҺартә,
фатәык фалцеит.

– Абра иануп исырхиаҺыоу аҫроектҫәа, – Мадле-
на Аҫтамыр-иҫҫа акомпииутер азы адиск Нара лаҫҫа
иныҫәылтцеит. – Уа иануп ицегь ибтаххаша адокументҫәа
рҫоҫиаҫәа.

– Иҫабуп даараза! – азнаҫаз уаҺа илҫәашаз Нара
иаалҫамшәеит. – Саҫамыз саҺыҫауа! Аҫҫатәи сыҫгәра
зыжәҫи?

– Сыздыруам. Банызбо цшалас сҫыруеит. Иаармариа се-
илибҫаауеит, – лыҫҫыҫ ааҫәылхын, лыфатә лнапалалкит,
илҫатәаз даалҫыҫшырц. – Сара ҫыҫыа аҫҫаҫәа сымоуп, –
лыхҫы дҫаҺомызт, илҫәамҫҺоз шылҫәоз мҫашыо. – Уҫҫатәи
сырзеилҫауам. Дара тааҫәароуп, саҺаҫы рымазам. Һаҫа

ицаанзагы, исыдыскылақар сҕахымзи. Ааи, сус алытцшәа иалачарц иақәшахатуп, аха аусура... Абизнес агәақтәәк рацәа ацуп. Ус ицсареу пхәысзам сара, – лхы дөахан, лыблақәа цырцыруа Нара дналҕапшит. – Аха саныуадаф, схы нбыдцаны сцәуар сылшоит. Сыпхәцәа рҕы – мап.

– Раб? – Нара уи дизҕлымхан.

– Уи амилат еиҕыхара изымычхазт, дықәтит, дахыы-коугыы хаздыруам, – илзазомызт. – Ишыббо, схы сақәитуп, сус сымч-сылша ақәсырзыртә, – нас, уаха ҕымтзақәа, мақк лфан, даатгылахын, лхы дөахеит. – Барей сарей хаибазымдыруазаап.

– Избан?! – Нара дшанхарц егылымызт.

– Зака басхәаз бымбазои! – илгәарпха дҕақхәҕаччон.

– Еибахамхәацгыы хәмоушәа збоит, – а-ҕәырманиацхә уамашәа дылбартә, реицәажәара ишацыртцашаз Нара ил-бон.

– Бара макьана быцкьоуп, – Мадлена Астамыр-ицхә азҕаб длыршанхон, лызҕлымхара харакзахартә.

– Уи иаанагои?

– Бхәыцуп. Убри азы сагыбыцәшәоит... Макьана алар мөа бануп. Бдырблаҕьарц иалагахьазаргыы ибуам. Бымч ақәхоит. Аха бымч ақәымхо баннеилак, ишцәкабцзо?

– Ишәхәо ускәтәи исзеилкаазом.

– Ус шакәу збоит. Алар мөамкәан, дәеа мөак банымгылар амур, бхы шцамөапыбгара? Ари зтцаара уадафуп.

– Ицәырхамгац рацәазаап.

– Бара бтәала, ицәырхамгаци? Офшор итема ҕыцуп акыр, иахьатәкьа ицәырцыз акәымзаргыы. Уи иацу ауадафрақәа ахьыназо бдыруама?! Уҕәҕәамзар, адунеи угәы ахшәоит.

– Офшор – ари хәынтқаррак афнытцка хазы игоу дәеа хәынтқаррак иафызоуп, – Нара уафы назак ицәажәашьа лыман. – Ауадафрақәа ацымзар ауам. Уи аекономика аөазарахь хара хзымхәцзар?

– Уи ашәартә хәмоуп. Аеы, атдыхәа ахьҕоу зымбац дақәуртәар, изыфуама? Хусқәа хьантәҕышьоуп.

– Ма хара ханхамѡа маѡ убри офшор дгьыл маѡ аекономика хараѡы иахѡаеуама? – аѡхѡыс аеѡы иазкны илхѡаз лгѡамѡхазт, Нара, уи дазааѡымгылакѡа, дызѡатѡаз ауаѡ дызхѡыѡшаз азѡаара ааѡѡырылгеит.

– Ои, сѡѡыѡа хѡыѡы! Бымбои сѡыбѡаарѡ бгѡы иѡабкхѡоу закѡу! – а-Гѡырманиаѡѡа иѡѡалшьашаз ахшыѡ змаз азѡаб хѡыѡы лаѡхѡа дѡѡн. – Амала, иѡыдоу аекономика ѡыѡ ахыѡѡоу ареспублика аекономика аизхара иахѡаеуеит хѡа сгѡы иаанагазом. Уи иаѡхраауеит хѡа сахѡаѡшуеит. Аха доу-сы ргѡаанагараѡѡа еиѡырѡштѡыми. Уртѡѡа зегѡы ѡѡаатѡуп. Аѡырѡштѡѡѡа шамахамзар иуѡыхѡашѡом. Азонаѡѡа ѡакуп, рус мазоуп. Аха агѡаанагараѡѡа... рхы иакѡѡитуп, иаартуп иаѡа.

– Асингапур хѡынѡѡарра хара ххѡынѡѡарра азханамѡаѡѡа, рбизнес хара хѡы ѡиашѡа амоума?

– Бымбои, Нара! – аѡхѡыс дѡѡѡѡарѡ егѡылгхомыѡт. – Иаѡоу азѡаара убри ауми! Абизнес знапы алаку ианазѡлымхаха, ххѡынѡѡарра дара реихабыра иазхарѡарѡѡа аѡхыраара иашѡѡлоит. Ара аполитик гѡгѡа акыр даѡсоуп. Даѡа ганкала санхѡыѡуа, хаихабыра рнапы ѡахѡами.

– Избан? – Нара лгѡаанагара лыман, аха Мадлена Аѡамыр-иѡѡа илхѡози? Азѡаб уи дазѡлымхаѡѡн.

– Асингапур рымѡа мшынуѡ. Амшан хнаѡѡы иѡоума? Уи знаѡѡѡы иѡоу аурыс иѡахума асингапури хареи амѡа хѡаатыр? Иабаѡоу, нас, хара ххѡынѡѡарра? «Иѡахыѡз абри ауѡ» хѡа азѡы игѡы иѡоу уеиѡѡазом. «Изхѡаз абри иоуп» хѡа ѡѡара иназар ѡѡахыда. Арахѡ, атауар рыманы уи аурыс измыѡь иаахылар, агба Новороссиск, ма ѡѡѡаѡс игѡартароуп, нас хѡа хѡхѡ иаароуп. Ус асингапур иалихи? Абартѡѡѡа зегѡы рѡышѡынѡѡалараз, аурыси аѡсуеи аиѡѡшахѡѡѡѡа рыбѡѡартароуп. Убасѡан асингапури аурыси реизыѡазаашѡѡѡа еиѡагѡы еигѡхѡит. Ара маѡѡ сыѡѡсы сзеивыгом, – а-Гѡырманиаѡѡа ѡараѡѡак аишѡа иныѡѡылѡеит, уа ирѡаз ахѡѡса иеиѡан. – Акрыбѡазар, апарк хныѡалаѡ, – лхалагѡы аѡхѡа дѡагылеит.

– Шәеицъыка тбаахааит! – Нара уи дфалыцгылеит.

– Ибзыхалалхааит! – ацхәыс андәылтыртахь дниуан. – Сгәабзиара иагхома?! – лара лхы дазцаауан, ахауа цкъахьы данцәырт. – Хакъымк сеисырбароуп, мацк сеысхәышәтәыр цәгыамызт.

Адәахьгы тынч амра узыцәгыломызт, шоуран. Тагалани азынреи рееишамта иштәгылазгы, кәфәзатцәы уздәылымцрызеи, еснагь зыбгы иатцәаз атцлакәа рацәан акәымзар, зыбгы шла капсахьаз рыла апарк мфакәа хкьан, апссацәа рзыцшны. Пушкин иаамта.

– Шәгәабзиара шәашьталанцәкьароуп, – лхәеит Нара. – Акәымзар, нас, убри еснагь хшыфзышьтра ашәымтар камло шәнеир, шәнапы злашәкыз шәхаштыр акәхоит.

– Усцәкьа ицсареу гәабзиара змоу сакәзам, – а-Гәырманиацха дцышәырччон. – Сышьтало цьызшьо баша игәыгуеит.

Адунеи лтәызшәа, лара апарк дшытцаз Нара илгәапхон. Уи ус дназыгәтасуаз пхәысмызт. Илылшашаз мацзамызт, нас ахәынтқараа дрыдкылан дызрымамзи? Азгәб ааигәа лхата аусурта дшазгәафуаз лгәалашәон. Имыцхәыз акадр хамазма? Амала, Мадлена Астамыр-ицха ахәынтқарра апарат афы тыц ахьлатәашьамыз зныкгы дахамышшаазацызт. Лара ауснагзатә гәгәа лызкашәаны илбон, убри анагзара дазыфхәаран.

– Саб дзызфлымхау жәдыруама: ичыдоу аекономикатә тып, ахәаанырцәаа иапыртдар, хәжәлар жәлартцас рыфеиара иабанзапырхагоу, иабанзапырхагам?

– Уи ишца? – а-Гәырманиацха цкьа дыззымхәыцыз проблемак азгәб ицәырылгон.

– Хмилац цас, қабз, иахьа ихамоу акультура, хабызшәа рыфеиара иабанзахәартоу?

– Жәлартцас хәгәгәамзар, иахпырхагахоит. Аха хәгәгәазар излахпырхагахои? – илоуз азцаара атак уажәакәын даназхәыцуаз, илыцшаауаз атак еицкаамызт, лхәыцрақәа

еиңылшыырц, лцәажәашьа дацклаңшуан. – Уи азы ахәынтқарра хамами. Аус злоу аекономика аҕиароуп. Нас амал ашколи акультуреи русқәа ирзоужьтәуп. Ацаси ақьабзи абзиарахь имҕиар калазом. Урт рҕеырыңсахуеит. Аамта рныруеит, – лхәан, лмашьына ахьгылаз лхы лырхон. – Ари апроблема зны ҕәғәала халацәажәар ахәтоушәа збоит. Амала, заа аеазыҕацара атахуп. Бдиссертация ахәтак иара иазыкхар калап, сгәанала. Нас зны уи диссертацияк шеибгоу иамеханакуеит хәа сгәы иаанагоит. Аус злоу убри апроблема акәзар?

34

Уарда дшаауаз адәкьан аҕынтә ирбартан. Акыр дкьаҕын акәымзар, дызҕаб шьахәын. Иарат итаацәа данырбалак, даҕаа зны ихы гәеиталарц, дкьаҕзаргьы егьоурымызт ргәахәуан, ма абри азҕаб дязыҕхәарандаз рхәон. Лара аҕбатәи аихагылахь дфыхәнан, ацкәын дахьышьтаз ауатах дныфналеит. Ҧыцья зкуаз аиарта иара ихала дылаиан, изыбжара ҕыганы. Ауатах бзиа ирцхан, иааикәкны амшкәагьы бзиан. Агәыр аалырхиан, игәчама иалалцеит.

– А-аи! Ицегь исыбмырхьуаз! – ихәон иара, лнапы шыбзиазгьы. – Амала, баасеигзазом. Зака гәыр сылабцахьеи?

– Иуластартә уахьыҕоу, итабуп ухәар! Иңуеыз утелефон ацынхәра узаархәахьеит? – аишәа икәыршәыз, зда ыкамыз автомобильник лылаңш нақәшәеит.

– Ааи.

– Мада узылзамысуеи?

– Лара уи дазыңшума?

– Иузымдыруашәа...

– Сыбжы лзычхауазар, иагьараан дысзаасхьазаарын.

– Иухәакәо умбои! Лгәы иаахәо ак кауцар хәа ушәоит.

Ахацәа уреиңшыми. Ухада уаф дутахзам.

– Устәҕья акәзар сылзаспи! – ателефон аақәихит.

– Иатахзам.

– Икалахи? Убаскатәи дсызгәаама?
– Игәауа лакәзар сҭахымзи, аха шлакәым умдыруеи?!
– Сылзасыр зыбҭахыми? Хатҭа дцахьоума?
– Ну, улафуеит аха... Иаарлас аҭшахәафы дааиуеит.
– Уу, рыцҭа! Сымҭыруеи! Ҷыҭныхәа сылымтарц, блаб-
жьахьоума? – ихыза ҭшышьала иааикәиуан.

– Ҷыҭныхәа данбауацәажәахьаз? Иукәнагамзи аха...
– ЛыҶыҭныхәа салакоу ҭыбышьома уажәгы?.. А-аи!.. –
даныҶеихоз ижәҶахыр ихьауан.

– Ашьшьыхәа! – лара изкәала лнапы ааикәлыршан, диц-
хыраан, дҶалыргылеит. – Уажәытәкьа! – иара, аспорт еикәа
ишьацҭа, дыкәиан, уажәы аспорт кьаҶ ишьылтҭон. Ихьаау-
аз изнапык амаҭра акылхра цәҭан, рҶыцьегь убри акәын
изыдхалоз. – Уфы усырзәзәап?

– Аиеи! – иара ашьма иҭагылаз аҶырзәзәарҭа дазнеит.

– Ухафы амхтәуп, удыруама? Азҭаб улҭымлои!

– Сышгылоу иамур калап.

– Уаадәылтц, ааигәа улатәеи!

Иҭштәыдара лгәаҭхатәкьомызт, акәардә изаалган,
длыртәеит. Асапан шәах ыржәпа иҶалыртатан, ахаҶамхыга
неиҶылшыуан, уажәи-уажәи, лнапы нагза, азы цәыкәбар
инацҭакуа, илызәзәон. Ампахьшыы лырбаазон, ирҶаны
иҶылшыуан, шыҭа аҶырзәзәарагы иҭахымызт. Аодеко-
лон зҭаз аакәылхын, кәаҭсата ишикәылтәозгы, ицәеижь
иҭалон, ицәымҭызшәа ибла еимарцҭа ихыҶеит.

– Усырҭшзеит, аха азәы лзы, – азҭаб деихаччон.

– БҶыза дышбыргәырҭо, былахь еикәымлааит.

– Закафы рыматц зуа, сылахь еикәылозар, шыҭа
сыҭсхьазаарын, – ахаҶамхгакәа рыцкьаны рҭыҭ икәылцан,
ииярҭа еиллыргеит. – Шыҭа хцалап?!

– Сбырхиеит, ахаафҶы схышәшәо, хзымцои!

Амардуан алаҶагылара изыхьантаран. Макьана из-
шыапык цкьа изырхәазомызт. Уи лбааганы, еибгаз ла-
ваиргылон. Еибгаз инапала атзамц икын. Лара зынзак

дызицхыраазомызт, ихъааз ижәѡахыр дызлатагылози. Иаѡхъа дгылан, шыѡахъла шыаѡа-шыаѡа длыбаауан. Лыѡнапык хиан, пхъаѡа даабѡагар дшынаитѡагылара. Лкъаѡара ацнаѡон лбаа дахытѡагылаз. Имч мхаѡаа дыбѡагар, ари лакѡызма днызкылоз, аха лара даѡакала дызицхыраауамызт. Хыхъынтѡа амардуан аѡзыбжъарала илаган, нас, ашѡа аартны, индѡылѡуан амѡахъ, уаантѡаи адѡкъан иѡналарѡ.

– Уаагыли! – лара иабжъалгон.

Лчавра лѡыба иааѡылхын, илахъи ихаѡи аѡхъзи алалыр-беит. Еибгаз ижәѡахыр даѡагылан, ахыбра днавалыргъе-жыт. Адѡкъан аѡы аус зуаз арт рбон, аха еибакеибашъѡуа рѡыѡьегъ пшахъырсра еицарѡ, идѡылѡуан уажѡраанзагы. Лара ахалат шѡаѡа лшѡын, уи иаѡаз арезина къаѡ пхагы шѡаѡаан. Лусугатѡ еиѡаагы шѡаѡаан, леимаагы пашѡын. Лзанаат ишаѡѡагоз, ачымазаѡ дышитѡагылаз рба-ларѡ лѡахын. Иара инеитѡѡра акыѡыѡ аѡалара еиѡмызт. Аѡѡараѡы дызкылылѡаанза, лчымазаѡ арымз дыѡылыр-тѡеит. Иѡсы анишъа, дѡалыргылан, ѡыѡ дналгон.

– Дабаѡоу б-Мада? – иара дѡаауан, амшын аѡѡара цкъа дыѡыпшуа. Алазара ѡъара псшыаѡѡаѡак рѡеилых иыхѡѡѡалан умѡѡозар, уаѡы дубарѡамызт.

– Сара с-Мада лакѡым, аха уара у-Мада! – лѡѡан, ара ирхиа абетон ѡзы иавагылаз аѡѡ къаѡ даахан, иаав-ѡылхын, аихабетон багыр иныѡылытѡеит, ахаѡѡѡкъа дыѡылымыртѡарѡ. – Утѡа!

Дшылалыртѡазѡѡкъа, аѡхъзи ихаѡы иѡылырбеит. Хылѡа ѡѡмкъа пшѡак лѡыба иааѡылхын, инеихалыршѡит. ѡы-шыѡѡа раахыс пхынѡѡыназ пхынѡас шоуран, аха иузымдырзѡѡан ахъѡа уланатѡон, еихаразак уѡѡаужъ псыѡзар. Иара амшын дхыпшылон, ихаѡы шымашыѡазгы, иблагѡ ѡеиѡеиуан.

– Аѡсра уанхыѡыгалалак ашъѡахъ, амшын шѡѡѡшзоу! – ихѡеит иара.

– Уи еснаѡ ишыѡѡ иѡоуп, – лара иганаѡ дгылан. – Уи аѡшзара ѡѡоѡартѡа аха умоуит умѡѡозар.

– Уаанза даеакала иуныруеит, ашьтахь – даеакала.
Ацныш шырацеоу ббоу?

– Амла иамкуеи. Ацсыз ирышьтоуп.

– Дара зынзак ианыкам, иабаци? Амла иамкзои?

– Убри сыздырам.

– Уарда, сырххо ысылабхи? Убри сазхэыцлоит.

– Ацара смырхауеи, – лара дцышэырчон.

– Цыбышьт! Азэы иматц буларц бгэы азыхэоит. Ус
Анцэа бишеит. Уарда, бара ибызгэакыз азанаат алабхит. Ба
бакэымзар, ишцакастоз? Исахэеи!

– Сара ысылоухи, аха Мада лакэымзар ишцакаутоз?

– Убри ауми исхэо!

– Аиеи! – лхэеит, дзыкэшахатыз иара иаразнак цкыа из-
еилымкааит.

Акэара иавгаз абетон мѡа ианыла, хѡык азгабцэа ааи-
уан. Арт ирзааигэахацыцхыаза, рѡыцегь рѡацхаѡаччаша
иацлон. Ѣыцъа нарывсын, инаскыашэа иаатгылан, амшын
ихыцшылон. Руазэ ачымазаѡи амедехэшьеи даарыдгыле-
ит. Уи Иарац изамѡа днагэзит дизгэакыа тынхазшэа.

– Бгэы цысымтэазеи, Мада? – иара дѡалѡацшит.

– Згэы пущэаз Уарда егылхэомеи, сара сгэы зыцтэозеи?

– Цкыа сшыапы сзыкэгылом, бымбои.

– Хар умазам, узракэшэакэаз рыла.

– Шэара шэеицаажэала! – Уарда ѡыцъа азгабцэа рахь
днеуан.

– Быспырхагазамызт, – Мада уи налыкэѡылтит.

– Ара сыкоуп, – Уарда даахыацшит, лѡызцэа днарыд-
гылаанза.

– Дышбыдгылоу бзымыцэхар хэа дшэоит, – ихэеит иара.

– Макыана сызлауацэхэуеи, уцсы улышэшэа усымтца-
харгы, узырххода! – ихэмаршыа ларгы даѡыхэмаруан.

– Уарда ара дыками, бзыцэшэои?

– Ухы уркыарц утахума? Сара исзеилымкааит.

– Ибхэарц ибтахы?

– Акы ухы иавубошәа уцәажәоит.

– Схы иавызбои зыбгәахәуа?

Мада Иарат диґапшзомыт, лылапш амшын иазхан, арымзаа цныш лыпхьазозшәа. Уажәы аґара акы лхәар лтахымкәа иара димбазацыт. Лґапхаґаччара мацара акәымкәан, интаршә данхәыцуазгыы лнаалон. Ус ала-мала, дахымбоз акәзу здыруадаз, иахәгы дизицшзан. Убас дааизыцшырц итахын, лхаґы абыржәтәи ацәара мацк иаанхарц игәазыхәон. Амала, уазыррак дтанаршәыр зигәацхарызи.

– Нас, Мада?

– Изакәи «нас»? – лара даахьамцшзацыт.

– Схы ак авызбоит хәа бгәы изаанагои?

– Саґоумцан! Сузымцаар сгәы иауам: лыцшыталара улшама?

Лгәаґ пеипеиуа, лыбла дхыцшылар лцәымгын, ацныш рацәа «шылыцхьазац илыцхьазон». Лызцаараз лхы лцәымгын. Арахь иара ихадаз зцааран. Аґакгы хадан. Убри ихадаз азгыы ргәы еицәыхьшәашәақар лтахзамыт. Аґак изхәозар, ибла дтацшлар заґа илтахызи, аиаша ихәозу агәра лгарц. Арахь ибла дзыхыцшыломыт. Лызцаара дацәыпхашьон. Иара, цас иуазшәа, аґак иаразнак ихәазомыт.

– Сахьымзеит, – рыхәмар еицәажәашьа нцәахьан.

– Уазхиазма? – абри азцаара иаха ихадазшәа лбеит, ихаданы илшьоз аґак анлоу.

– Ааи хәа сыґоуп, – лгәы аалирхьыр цәгьа ибомыт, убас дахьтылцаацәоз ицәымгын, аиҳаразак лара дыхәмарзомыт.

– Иуцәажәашьеи?! – иаалырґкьа дааизхьацшын, хәымпал цары ибла кылылцәон.

– Бгәы иалеи, – лцаашьала иара иаарты дахьцәажәоз акәзу, итахыхьаз азґаб лзааигәахара иара дахьазхиаз акәзу, илгәытцхоз цкьа еилиргар итахымызкәа, – сеилаххаа сахьгылоу акәу, убри азґаби сареи хәизааигәашьа акәу?

– Зеггы сгэы иалоуп, – тынч ғыц амшын дхыңшылон. Знызатҕык ылымпытҕыаз лгәаҕ хыжжы нылкылахьан. – Угәы итақәаз акыр умазаргы, Анцәа урхымыгзеит.

– Ускәтәи ахәымгарақәа бгәы иахьташәо ҕыашьатәзам... – итегы ацитон, аха лара ажәа ифылцааит:

– Сгәы иташәо хәымгаразам.

– Сызлакамыз ала бахьсызхәыцуа сгәаңхом схәар стахын.

– Иахьцалак, икалаз хьзы унаҕома?

– Ускан сара уи сазхәыцуазма! Ус машәыр хәикәшәеит. Хчара зеиңшраз лсырбар стахын. Уа бара бшыкалоз сзымдырзози? Ахәаңсара базааигәахарын хәа сгәы иташәозма, – иара дҕаңхаҕаччон, дааизхьаңшуазар хәа лара длыкәгәыҕны.

– Ха-ха!.. – лыбжы тымгацәакәа, лхағы нархәшәа, дынцәытаччеит, иара лыхәмаррақәа дышрызхьауаз лныруан, лылаңш шикәылгозгы.

– Амала, ахатца ифизиология шыкоу ххаштуеит, бымбои, – иаалыркыашәа узхлафшаз акәзамызт ицәыригоз.

– Ахатца, нас аңкәын иоуп сызҕу, ахатцара аниласуа инаркны, ифнытҕка вулкануп, дгылтысроуп. Ишықасқәа цациңхьаза, еилашышьа иаха-иаха иҕыцаауеит. Уии абзиабарей еидхәалоуп, аха уи ахымамгы деилабылуеит. Убра дшыбнауаҕу даанхоит. Ари цсабароуп. Аха хара, хәизыказаашьақәа цкьазарц, адунеи хәакәнагәлеиҕтеи, атцәси ақьабзи ҕеиан. Аиҕагыларақәа рацәахеит. Амазеи аргамей аңсҕазаара иатцәахуп, ари аңызтцаз сара сакәзам.

– Издыруеит, – лара дақәшахәтын.

– Ибимдыркәа, бмедики.

– Издыруеит, аха хәазара мҕа иахәо хәкәымныкәалар, адунеи хәаңсатәкьоит.

– Уахь амҕа хаными. Европа икоу бымбазои?!. Аңсаба-ра иарҕеи азизыказаашьақәа рцәызуеит, хәцәа-хәцәеи, хәсеи-хәсеи еибаргц, аибашьра цоит. Уи аргамахеит. Иагыеицәыңхашьом.

– Урт рус дара ирбап, – Иатар ифилософия дара ирцэымыцхэын. – Уааи, хара хус ахатыр ххала иаабап!

– Ах, ас бкэығамхар ишцақахцоз!

– Иаамтазамкэа смажэи. Улахь апхзы акэнацэоит, – ачавра неилыркын, иара еибгаз инапала, илахь ацэаакыра акэирбеит. – Иззакэи?.. Ирлас уаапсоар акэхап.

– Сбыраапсандаз исыбарги, сбыркареит.

– Ухэмаруазар, хар умазам.

– Бара ибмырхэмаруа дарбану!

– Уныкэиар утахызар? Машынак хаапхьар?

– Икалеи зырхэаз! Схала сцоит. Исыцхыраауа дсыма-ми...

– Саар анбоутаху?

– Исаахарц азу?!.

– Зака убзиахо акара, иуаахалоит.

– Снымцэеи!

– Ус ада ахэсеи ахацэеи зеикарахо удыруама?

– Срыцхамхеи! Ахэса, ахацэа иракарахарц, акэпара ахымцапысуа, цыаракыр таацэара бзиа рзацдоны бдыруама?

– Издыруеит. Ахэса иаха иахькэышхо атаацэараф. Уарда! – лара лөызцэа рахь лхы налырхеит. – Бчымазаф нак дыкэгеи, сиркэышуашэа сиражэаанза.

– Амыцхэ ихэыццэо ыныцкала мацара иуафра циххаауеит, – Иарат дөеихеит.

– Уажэыцэка! – Уарда лфаалхеит, арпыс дөаитагыларц.

35

Шэача амикрохирург Леуарсан изблак алазер аппаратла аоперация азиуит. Егы абла ааигэа ашыа ахыылаз цқа аеарыцкымызт азын, Краснодар дцарц иабжьеиגעит. Уах амца шытихыр апациент итахымызт. Иқара ахьяаихьаз, ихы уамак хьяас ишьтимхырц избан, имгаз ибласаркыа аткыс ихэашьыз даеа бласаркыак ааихэеит, цқа изымбоз ибла уа-

мак ипырхагамхарц. Аха ашьашэы ибла ишпапырхагамхоз. Даафэымтзакэан иусурахь дтыцуан ашьыжь, хэлаанзагыы убра дыкан.

– Ак ухьзар хэа агэра сызгом, – ихэеит Иуана, русура алтшэақэа ааихыршьаларц, хэымеханк рфыцьегь анаайд-нагалаз, – аскатэи аамта аусура уагхалазаломызт.

– Аха-а! – Леуарсан дпышэырччон. – Саныкам уахами. Хфы, пшьфы урхагылазаргы, амчра бзиа иубозаап.

– Уамак ухэахуеит.

– Санзымаауа, аиашаз, сшэазом. Уара ара уками, амчра бзиа избо. Зны магарычк узыкастцароуп.

– Ааи, ааи! Азэы ичеицьыка бзиа избоит. Сцьыба итыхны, азэы акрифастцар стахзам умхэозар, – атакс уажэы Иуана дыччон.

– Исыхьтэфьаз уахар утахызар: сыблақэа руак цеит, егы лашэхаанза, мацк аус сызуазар хэа сгэы ицоуп.

– Ахэшэтэра уацэымаашьан! Нас зегь бзиамхои.

– Ацстазаара – ачымазара афагылароуп, уиашоуп. Иуана, атдыхэтэантэи амашына уазыпшы! – Леуарсан реицэажэарагы русурагы аахиркэшан, икьаадқэа нацэахы, дындэылцит.

Амфэан атдыхэтэантэи амашына ипылон. Уи Иуана инапы ианимтахьази, игэы тынчын. Уажэраанза еипштэфьа игэы тынчын уи имеханик дахьимаз. Иахьцалак, иусурафэ цтэы рыбжьазтцоз хтыс имазамызт. Уи зыбзоураз, аусурафэ еипынкыланы дтэамзаргы, имфэапигоз аифэкаашьа акэзу, имеханик иус ифэнапык ахьадкылаз акэзу еилиргарц даарызхэыцлон. Иуанагы амфэа дықэызтцоз иара иакэымзи. Еицыбзиан иахьеизыфьаз пыжэара агозар?

Амфэаду дазкылсхьан, асигнал бжыы рго, Цьадар имашына аныливфьоз. Иақэтэаз Гана иакэын. Уи атцхагэтаны ақалақь дазыхынхэыхуан, Тали дааигарц, нас ашьыжь Нара дигон. Иказ-ианыз еиликаарц, дыццакы дишьталт. Егы, имашына агэард итеигаларц агэашэ шааиртуаз, Леуарсан днаихьзеит.

– Шәабанеихъоу?

– Иахъа сышиашаз апрокурор ифы снейт. Аустцаара адокументация иахъа азбартахъ идәыкәыртдоит. Шьта уа аус сымоуп. Арахъ Мацьу илуам, ачкәын дысшәырба хәа дықәгылоуп.

– Дылбарц дмаауа нас, ихәы катцаны?

– Усгы даауам.

– Дылшәырбар калазом! – иааҕахитцәар Леуарсан еигъеишьон, – атәаза рхны амца ацразцо тхаць пхәысуп, иумбазои? Лхы лзаамырпшыцт, арахъ лышыкәс лфоит. Уаха ианылзамух, диҕасуеит, «икалцаз жәбоу» рхәарц.

– Ус ак аакалцар, вообще!.. – Гана уи илызирдыдрын угәахәрын, даатымгылазакәа имашыына дынталан, агәарц итеигалеит.

Леуарсан имашыына атып ицеигалан, ашәкәа аиркуан, игәарц дазниеуан, ихы-игәы итаз апрокурор Шәарах иакәын. Уигы тәанчара дцахъан, аха иматцураҕы даанхон.. Иаха иҕаз итып изынрыжыырц лымхатаскәак роуан, аха иара иусурта дахытуамызт макъана. Иҕаз азә даарышьтырц ртахызар, иара ипха уа аус лымуази. «Зҕабк дыпшзаза убри аус леазылкуама, – Леуарсан игәы иалан, – ацәгьоурақәа реилыхарта-еилыргарта, дара рхатақәа... – наҕ ихәыцра иацитцар итахзамызт. – Хатца дцар, хәычқәак хзылаазар...» – Ажәлар ирзылаазар – иаха ихырхаган акәын игәы ити-хәаауаз.

Леуарсан, даныстудентыз зны Қарт ахаирбаҕәазаҕе дипылазижьтеи, Шәарах дигәаламшәаргы, иара иеигәа-лаиршәартә хтысқәак мҕаҕысуан. Иара иуафышьақәа изымыпсахкәан, ицаазаз ачыдарақәа пыжәара шыргоз, ипстазаара зегь ихигон. Аиаша, аиаша, аиаша!.. Иуафышьа псахшьак илшазтгы, ахаирбаҕәаза хтыс ускатәи игәалам-шәаларгы здыруадаз, избанзар, ипстазаара мҕа даҕак-хон, ихата шьта уи далашьцылахъазаарын, имҕақәтца-гахон. Ус иаха еигъзар хәа ихата даабжыажьалон, аха зегь

акакэын иара имѡа данын, астатиақәа рыѡра никыломыт. Ихэыцқәагы, алар мѡа иқәтцаны иаазаларц дрызгәакуан.

Апсар иусурантә дмаазацыт. Нара дыкәбақәшәо ақәѡра дыкәан. Апсшәа лхәазшәа лнапы шѡышьтылхыз ала, аены лусқәа хар рымамыт. Иифашаз аакәлыргылан. Иара афызәзәартәхь днеит. Уии, ашьмеи, аеыкәабартеи, аматәазәзәартеи аѡныцқа еиқәпшыын. Ақалақь нхашьақәа ақытахьгы ииасуан. Азырцха ниқеитәан, асапан шәах иеаиргеит. Абғанц зауад иаакәыршаны ахауа асаба алачын, иагьа уеухьчаргы, иупырхаган. Дшаахынхәызтәқьа ихәы днадтәалеит.

– Заурбеи Еснат-ица ауниверситет ахь сцарц сабжьеи-геит, – тәыцак ачаи аакәлыргылан, Нара лаб дааиқәтәеит.

– Иаамтоуп ихәазар, бцароуп.

– Излеихәаз ала, ашықәс ґыц хантагылаанза аамта сымоуп.

– Нас аолимпиада аадыртуеит, хымзқа ахәаа адыркуеит, ацараара уадаѡхоит. Ашықәс ґыцынзагы бзыцшуеи? Ари амчыбжь иалагзаны бцар – иаха еигъзами? Уск хәа иаххааган! Бара зақа еизганы ибымоуи?.. Сара ихасыртәауеит, бымѡақыра сшәоит. Амѡан бзықәшәо хаздыруам, бґыба мацк тазароуп.

– Уажәы сышцо телефонла сыпрофессор иасхәома? – лара дцауан. – Алекциаґ сшыкамло идыруазароуми.

– Биацәажәа! Бымацара бхаздәықәтцазом, рапхьазоуми уахь банцо. Апсар дбыцахтцап. Мап икыр, сара бызгоит.

– Иоухәар мап шґеикуеи? Иргәғәаны иоумхәо!

– Мчыла ддәыкәыстцома? Сара иабжъазгоит, иара игәапхар дбымѡанызахоит.

– Зегьы ашьшьыхәа имѡаслар утахуп, иахьатаху унапгы ықәукшароуп.

– Абри қабымтцар қалом хәа акыр бадысцалахьоума? Сара сабжьагаѡуп.

– Саныхәыцыз саргы сужьжәацәон.

«Убри азоуми бзыбзиахаз!» – аб дпышэырччон, аха игэы итихэауаз азы ибжыы тигомызт.

– Уажэытцэҕа ақалақ ахь бцароуп. Адлер адэыгба шәталарц, абилетқәа аахәа!

Нара ачысмаҕа зэзэарта дшадгылаз, Леуарсан ауада тбаахыы днеин, ателербага дадтәалан. Ақсари иани шааиз мөашьо, ақәафрағынтә ахәарчарбжыы ара иахауан. Уаххьа анифа, ачкәын арахь дааәнашылеит. Ателербага аихаразак уи изитахыз, – атәым музыка дазызырәуан. Иаб ара да-нибалак, иуатах ахь дыхәнон, акомпютер ашәақәа зныз адиск аәаитдарц. Уажәы, анахынхәра дахьзаанза, иаб ибжыы иахаит:

– Нара ласпирантурахь дцароуп. Лымацара ахәаанхытц дзысышьтуам, аихаразак рақхьаза. Узлыццар бзиан. Узым-цозар, сара дызгароуп.

– Ианба?

– Абилетқәа лоур, уатцәы амәа шәықәлароуп. Лгәы лзырхьша амәан ак лоумхәан! – аб ица игәиәанитцон.

Уиакәхеит. Адырәауха иашьеи иахәшьеи Адлер авокзалаф адэыгба итәлеит. Краснодар атәылафәцә иахьынзалсуаз, МТС ала еимадан, ихшара ршьафәцыпхьаза раб идыруан. Нас, иаалырқьа атак анимоу, ирыхьыз изым-дыруа, деилахан. Иара иатцкыс амәа ианыз ирцәымшәоз Ирма игәы нылкылон.

– Апаника умыртысын! Амәа иану ус урықәымгәыгуа ухы рзаурпшыр қалоит хәа уахама?!

Ақсны иаваз атәылафәцә ианаалалах, нхытц шакәызгьы, аимадара рыбжьартахт. Абгьы даатынчхеит. Уи адгьыл ианалс, МТС аимадара аус ғыц иауан. Аәны рыпсы ааивыргә-гәышьеит, аихаразак аб. Ашьыжь усура дышцазгьы, иара аәнынтәарак дрымадан, ахәаа ишхытуаз аарыцхаанза. Иусурантә дхынхәаанза, дара аәны иаазахьан. Телефонла еиликаақәахьан Нара лусқәа ибзианы дышрыхьаз, аха чыда ғыцк иахауазар хәа ауаа длызцауан.

– Иаҥахыз ашәкәкәа еикәсыршәеит, – лхәеит Нара. – Ацара ахә сшәеит. Даеа жәа-нызкы маат сымырхит, уи азы ара сгәысеанырымтцахьахи. Амала, аквитанция сырымтәзеит, – абар чыда ҕыцк хәа аб дзызцшыз ахьаацәрылгаз.

– Уаха шәкәы бдыркыма? – иаргы даабарххейт. – Арахь иаабгарц, ма бхатә ускәа иргәылартцаша документ бдырбама?

– Аңышәара сҗиизшәа, ашәкәы сыцуп.

– Ө-ңышәарак бҗиирц барымхәахьази. Ибҗиима?

– Мамоу.

– Ибҗиизшәа ашәкәы еикәдыршәеит. Ибымырхыз – цар-тышоуп.

– Ус апара рысталарц сара истәхзам, – лхәеит.

– Мазоума, аргамоума, ус ишыақәыргылан ирымазар, барей сарей акыр хзыпсахуама? – уажәраанза иимхәацыз иҕытышәшәон, азҕаб лнапы злалкыз лгәахшәар хәагы дацәшәон. – Бгәы бмышьтын! – лгәы ааирҕәғәарц избейт. – Икало аабап. Хатҕәап сгәахәуейт.

Иусуга ишәа ахыглаз дааин, алашара аркны длатеит. Шьта далгейт хәа дзызхәыцуаз истатиа иапхьа иқәын. Уи шьта редакцияк иадигаларц игәы иҕан. Даеа статиак инапы аиркыртә дазыхиан. Дагыязыхиамызт. Ипҕа далеимгалар ада псыхәа иоуамызт. Зегь рапхьа, лусқәа пхастейтәуан. Лытцааратә напхгаҕы игәы нирхон. Лытшәас иалигози, Адунеи зымчазкыз тәыла дук изыриашозма? Арахь хара иара хадхәалан.

Ааигәагы убас имыхьхьази. Уа Гана дақәшахатымкәа, авариаз аустцаара иара иеизалагаломызт. Рыуа ииаша-даз? Гана еиликаауан, – убри аусзбара анафсан, ацстазаара аангылазомызт. Аус гәҕәаҕы апхьа аиааира игарц илшон, аха нас аус иуан, амәа данын, абзиеи ацәҕьей рышьхәа еивцаларта иара иҗаацәа алахын, ус ссақәак рхы иархәаны, маң-маң дҗыршәшәаларын, игәы хынхәуа днеилахәанза. Леуарсан ихы кны дтәан, даеа материал ҕыцк инапала-

кра акәмызт, иаңхьа икәыз астатиа хиа амѡа икәйтцарызу изымдыруа.

«Адунеи мардуануп» зхәоз ажәытәкәа акыр зхыз-гахьаз уаан, – Леуарсан дѡагылан, ишьталартахь дне-иуан. – Амра ахьгылац игылоит, иахьташәац иташәоит, – иара, ашьыжьза абартца дытагыло згәы итацәажәоз, ауха дзыцәазар хдыруазароуп. – Ауаа хауп ихәацсаз, цьоукы хархәышәтәырц ишафугьы, иааурым хәа хгылоуп. Хдагыахан, икахтцара хаздыруам. Арахь хдагыахаз цьахшьоит, бла иамбо хантагылоу».

– Сара сцеит, – Нара дивсны агәарц дныкәлон.

– Амѡа алпха зауша! – еснагь еипш лымѡа днакә-ныхәеит, азгаб агәашә афы дназаанза.

Лара дчыгәчыгәуа агәарбжьара данын. Агәарбжьара асфалът аныкәырцдалак, имѡадухон. Атрассахь дкыл-сит. Амаршрут таксик дазыпшын. А-«Газель» иакаракәаз машынакәак ииасит, руак тәцәан, егырт уахь рхы хамызт. Илдыруаз иномаркак аауазшәа, лылапш иташәон. Иналывсцәаанза иаангылеит.

– Арахь шәабаказ?! – Нара ицәалшьон иусмацараз Мад-лена Астамыр-ицха ашьыжьза ара дахьылбоз.

– Москвантә саауеит. Сфирмаф ак еифекаатәкәан. Бара бсымбеижьтеи бускәа шцакоу?

– Аспирантураз сцан, сааит.

– Бзиарас ибархәеи? Апышәаракәа бдыртиу?

– Уажәы – мамоу. Амала, истиизшәа ацара сымырхит.

– Еилкаауп. Бгәы бмышътын! Бахьейтадыргәтәаткәо, адиссертация аныбыхьчо ауп.

– Избан?

– Убра ишәатәу рацәахоит.

– Избан?! – Нара ицәалшьон. – Уи азбахә смахазацтеи.

– Уаанза бәазыкабтап. Избан?.. Саргыи цкәа исыздыруам.

Убри ашьтахь еибырхәоз убаскатәи хшыѡзышьтра дук Нара иалтазомызт, аңхьа илахаз анаѡс, зегьы акыр ита-

кыдан. Амашына данлыбаауаз, а-Гёйрманияпҗа лдиск шлыкәлыршәоз дақәлыргәыгит. Ллекциякәа дрылагаанза, аамта пытк лыман, лыпрофессор диацәажәартә.

– Аа, бцаны баахьейт?! – иажәа җбамтәкәа, аспирант зҗаб лшәәейхгашәа Заурбей Еснаҗ-иҗа игәәпхон. Лышәкәкәа аалымихит. – Зегъы еикәшәоуп, – дгәырҗон иара. – Ибыдысныхәалоит!

– Исзеилымкаазгы сымоуп, – лара дихагылан днапыр-кәыцуа, дшәапыркәыцуа. – Жәа-нызкь маат рзы аквитанция сырымтәзейт.

– Уи... – иеилаҗынтышәа ихәҗы ианыпшуамызт, азныказ иблакәа ибласаркьа иалырпшуа дҗалҗәпшит, ихата ихигахьаз лара, зҗабк, амҗа дахьыкәйтцахьаз ааицәымҗахан. – Уа еиҗыркаахьоу бара акыр бзыпсахуама? – ихәейт, лаби лыртаҗи еицәажәахьазшәа.

– Сара исшәар сҗахзам, – лхәейт, иара уи акгы ахимхәаайт.

Дшеилалырхаз анылба, а-Гёйрманияпҗаи ларей ашыжь амҗан еибырхәахьаз Нара ицәырлымгейт. Маҗк лхы ахьыл-гарыз лзымдыруазшәа аалнырын, лыпрофессор данаайдҗуаз, лылапш Ардашын инаикәшәейт.

– Бускәа еикәыршәаны бахьыхынхәыз ибыдысныхәалоит! – иара даалзааигәахейт.

– Иҗабуп! – уаҗа дидхалар уажәытәкьа илҗахзамызт, дизпышәырччазшәа лун, алекцияхь дҗарц, зегь раҗхьа дындәылҗит.

36

– Изласархәаз ала, – ихәейт Гана, апрокуратураҗынтә даныхынхә, – аустҗаара адокументкәа азбарҗахь идәыкәырҗейт.

– Урыстәылантә адвокат даахгар иаҗа еигьын, – лхәейт Тата.

– Уажәраанзагы даахҗандаз! – җали лусура җып аҗынтә җәалҗит.

– Макъана иаџахны избом, – Гана ахәсақәа аџак ритон. – Аус знапы иануи хәреи хәицәажәартә хәкоуп, хәиџанамгалацт. Нас ара адвокат дхамами.

– Хәдвокат ләалалгалазом, – Тата иаалзымычхәит. – Абарт еицәажәан аус руеит хәа сыкоуп.

– Закәанк иқәымныкәои, – Гана ахәса ааиртынчкәеит, Амала, дцәытцаччон.

– Азбартә аиҳабы улзымцо! – Ғали лыпшәма иабжьалгон. – Икәқәоу еилумкаауази!

– Сгәы иґоуп, – ихәеит иара, ґымш, хымш ирхымгакәан, азбаџ дышлыниарыз иақәыргәыґуа.

Амала, уанза иара ихәтә дзымцеит. Деикәатцәиуан дахьтәаз, деилаґынтуан дахьгылаз, диар – цшатлакә иґнытқә еимнадарын. Цьадар дшааизтцәкьа еидарақәак ааргозар ақәхра инапы ианитцан, уи имашьынала азбартәхь иґынеиҳеит. Дласыртә ақалақь машьынақәа доурыжьуа-мызт, иқәраґы шыта уи аґахцәамызт, арахь игәы ццакуан.

– Шәґәалакәзаарақәа шґақоу? – иара ииґахыз ихәаанза, азбаџ дзызґлымхаз аацәырылгеит.

– Урыстәылантә адвокат даазгар рґахуп, – ахы налґәйдитцеит.

– Избан?! – ишылґәамцхаз лтцәахуан. – Аха азин шәымоуп, устцәкьа ишәґахызар.

– Сара истахзам, – дааиртынчит. – Араатәи адвокат дхамами.

– Цабыргыми! Цьарантә иааугаз хзакәан иаҳа дықәныкәома?!.

– Аусеилыргараз шәанбеилатәои? – уажәакәын хықә-кыла дыззааиз Гана ианцәыригоз.

– Хәилацәажәақәоит. Хара иахғарым сгәахәуеит.

– Иалтшәахари?

– Уажәытцәкьа ус еґсызхәом, – лґәы ак ґакызарґы, ау-сеилыргараз аилатәараџ изқәыртцашаз лызцәыргомызт, уаанза ак лхәарц азин лымамызт. – Аус злоу: официалла

шәкәык гәынамзарыла икәрымтацт. Амала, – агәынамзара убыржәы лара ишцәырылгоз Гана иаинырт, агхагы имо- уит, – уа шәыдәкәан аҕны аухәансхәанкәа мҕааит! Уа идәылтыр, ажәа багырым, иузкуам рымхәои.

Шытахька амца дахьаныз, Гана дахьнеилак, ухәансхәан шырцәымгыз аҕара, даҕаыкы иацәшәаны ибомызт. Иахь- цалак, изыцәшәоз ак ахыҕаз мацзак игәы ардхон. Убри амца инапала иахьдырцәоз игәацхомызт, аха иҕаитцози, ашыацхәа данакыз. Адәкәан дшаафнашылазтәҕьа, Тата дизтцааит:

– Иуархәеи?

– Шәыдәкәан афнытҕа ухәансхәанкәа еиҕызкаауа афа- брика шәымоуп рхәеит. Аусура аанукилароуп рхәеит.

– Уи закәыхи?! – Тата лацхьа, ҕали ишцәалшыаз лзымтцаахит.

– Изҕу убоу, уара?! – лхаҕы аашьахо даанхеит уи ланхәцха.

– Иахьа ашыжь абра исашәхәақәоз убра снейаанза иназахьеит, – Гана арт иршәон, ителефон аашьтых дана- суаз. – Ирма? – уи дахьцәажәоз ателефон шытызхыз деи- ликаауан. – Ирма! Иахьа азбартаҕ сыкан. Ухәансхәанкәа шәрыламцәажәан хәа ахәара ҕартцеит.

– Еилыскааит, – лхәан, Ирма лтелефон нықәлыршәит. – Арт рус иаҕу рыцәҕьа ххәар ртахым, иуахау? – Леуарсан иахь даахьацшит лара.

– Рнапаҕы данааи, иаатгылома, иртаху иларыгзоит, – иара даакәыпсычхаит.

Даҕа хымш аабжьысхьан, Ирма, лусураҕ дшыҕаз, Гана ателефон дылзасхт.

– Азбараз еилатәоит. Ахәара злаҕартцаз ала, аилатәа- раҕы ауаа мыцхәы неир ртахзам. «Ашышыхәа ххала аус атып икәахтцойт» рхәеит. Уафы шәымлеин!

Иҕалаз уи акәзаарын.

Оымш анаатц, Гана ихала ателефон азбартахь дасит, иҕыцыз жәабжык рымазар еиликаарц. Телефон еимадара-

ла еиҕымцэажэарц, дыртаарц иабжыаргеит. Урт рабжыгара, ма аказы иухэозар, усгы дцак иафызан. Иара, дрызлеизар, азбарта аихабы дизыцшны дтээшэ игэы ибеит. Адкылартаҕе ицшыз хэа димбазеит, азбаф луадаҕе уафы дыказамызт, қбаад бғыцк лацхыа иқэыршэзамызт.

– Сказы аус тыстаахьеит, – лхэеит лара. – Мац-сачк ианхаз аусеилыргара аилатэараҕе еилкаахоит.

– Шэахыааихыоу, аус шцакоу? Лытцшэ бзиа хамоума? – Гана ихатыцан имцакрыз дарбан.

– Аилатэараҕе исызбо рыласхэаанза, сгэы итақэоу рцэыргара азин сымазам.

– Да-а?! – Гана уи ааңыишьеит, иалхэашаз лымазамкэан, дылбарц зылтахызи?

– Аилатэара мѡацгахоит ацшыашаҕены асаат жэеизарзы, – игэы ицхоз усгы еилкааны илымамкэан, ацстазаара апышэа далакамзи. – Истаху: аилатэараҕе хзацэажэаша хара хрыпхьеит, убарт рнафсан иахтаарц зтаху азэггы мап ҳазицэкуам закэанла, аха ауу рыхга еизаргы хтахым. Ашьшыхэа аус ххала атыц иқэахцеит, – лхэатцэҕеит лара, Гана Ирма лахы ишицхаз еицштэҕыа.

– Ацкэын даазгома?

– Ацкара излахэо ала, ара дыказароуп.

– Иахыцалак, иқэышэцэ здыруазар, сгэы тынчымзаауази, – иара дпышэырччо длыхэон.

– Аѡадагы аладагы азэы игэы нхархарым хэа хгэы итоуп. Хара шэышхахцаажэақэотцэҕыа хбаацсха ҳаказам.

Дыччарц акы ааигымхо, Гана дѡагылеит.

– Исымхэақэаша уасхэоит, цыара сеитоумгааит! – наишьталцеит, иара ддэылтырц ашэ ааиртаанза.

Гана акыр игэы тынчын, иахыцалак азбаф лцаажэашыа убаскатэи иманшэалан. Уи ахыбра анафс ѡнқэак гылан, нас паркын. Убра днатэарц, мацк ацсшыара ихы иатэеишьеит. Нымѡахытц уамак улацш ицамшэоз кахуажэыртэк еиҕеаан, апарк аҕгы крыфартак аус ауан, ауаа анеилашыѡкуаз

аамтамызт. Ааигәа иара ида уафы дтәамызт, амѡа уаѡ да-
нымызт. Нымѡахыт ахыбреи аибашьра ду афы итахаз
рбакеи дрыбжыпшы, амшын дхыпшылон. Уигы тынчын.

Ипсы аавигагшәа аниу, аамта рацәактәкәа дызтәомызт,
дѡагылеит. Имашына дынталан, амѡа данын. Иахыцалак,
аустцаара хыркәшан, аха азбара ахырпынгылаз игәы акы
ытхон. Аус аеахьартәишаз (ахьдыртәишаз) аилкаа змадаз.
Рыдәкәан хыбраѣ дышнеизтәкәа, уахь дыѡнамлакәа, хыхь
дыхәнызгоз ашә ааиртит. Иатар ахышә дадтәалан. Уарда уи
агәыр илалцахьан, дцарц лееидылкылон.

– Хакәѣиара еацара икоуп, – лара леаалыриашан, Гана
дааизхьапшит. – Иахьа лабада дныкәоит. Инапы хар амазам,
аха макьана игәйдхәалоуп, аамтала еаршыцыларақәак
каитцоит, ахирург ус иабжъеигеит.

– Зегь рапхьа, бара ибыдысныхәалоит! – Гана гәыкала
азгаб дылѣапшуан.

– Абзиараз! – лара дындәылцуан.

– Абзиара зыкәалаша! – уи днаскьага, Гана даакәгъежыт.

– Аусеилыргараз еилатәарц ргәы итоуп. Уанза уахгароуп.
Уеазыкатцала.

– Ианба?

– Иаарыцхауеит. Иулшома?

– Исылсыршап, – аңа аб игәы аакаитцеит.

Гана длалбаан, рыдәкәан амшын аган шыкәз иаѣакыз
акахуажәыртаѣ длатәеит. Кахуак изаакәдыргыларц
дрыхәеит. Уи изааргаанза ататын дахон. Нас акахуа
днаѣыхәеит. Игәеисыбжышыа аеинардыруан. Уи аены
апарк афы дтәахьан. Уажәы – акахуажәыртаѣ. Псшьафык
цъара дубомызт. Арахь иааиуадаз? Иналаршәашәа ус зма-
мыз ақалақь рцарцәакәак аакыдгылалон. Уртгыы уажәытә-
кәа уаѡ дыртауамызт. Гана имацара дахьтәаз иаха еигъеи-
шон. Аңхынраз угыы акурортуаа рыгмызт, рыматц зуаз
реилыхара аамтан. Уажәык ипсы ишьар цытк днанагах-
рын. Аңсшьара хәыцыртас иааизкашәеит, уамашәатәкәа

ибартә. Уи ицәеижь мацара ахәомызт, ихшыџгы ацсшъара иазгәыкуан.

– Еилукааи? – Тали дааидгылеит.

– Аусеилыргараз аилатәара иаарлас имџапыргоит. Ацкәын дазыкта дшәымаз! Иаарыцхаит, – хәеқәа кәадыр-зароуп.

Ицсшъашъа дшапырхагахаз лнырызшәа, лара днахынхәит. Иара дтәан, дцаапшаауа иахәшъа дизымааирц хазшаз дихәо. Лара данцәырымтц, иара ицсшъашъа ґыц дазыхынхәуан. Еидара гәґәак изқәа иқәихуан, ижышәақәа ратқыс, иџнытқәа цсырхагак азыхынхәуан. Дзыкәґыґуаз ицыбаґы еснаґ ишитахытцәкәыз аус изаруамызт.

Иахыцалак, ицсы цқәа измыршъашаз аґәытха изтаршәымзкәа. Аус арахәыц иакын. Уи ццәартә еидара гәґәак атахызма. Маґу лыдаґы иитахыдаз. Дџаґылан, ахахә мџахәаста данылан, ацшахәа дынхықәґылеит. Иацхъа ақәара бґанц шьтан. Зеызкәабашаз уаџ дықәыршәымызт, амра шкацеиуазґы. Цхынцкәынраз амра иахаґы ицан. Амш бзиақәа ртахын, аолимпиада иазкыз ахыбрақәа рыргылара хдыркәшарц. Ақәара ацсы ашьон. Амшын гәеиужыґы тынццәан, ақәараґы мацк ихьарчуан умхәозар. Уи атынчшъа иахаґы иатцнашьуан. Амшын анхыцшылара цсыршьаган.

Даныцкәыназ аахыс амшын дымталазацызт. Уи аґәазы-хәараґы изкашәомызт. Ицсы ааитеикырц, арахь дцәыртцлазомызт. Азмыжь ахаарабзаара ицәеижь иалаґын акәымзар, иаацәеишьартә инырзомызт. Ицстазаара зегь – усуран. Изґлымхара хәашьак ақәымкәан иусура иазкын. Зны-зынла абас дзыкәшәалоз апылхат хтысқәа дыдырџашьарц дықәдалон аанґасрыда, изааигәаз азә даламырзкәа. Акырынтә даныманшәаламхозґы имамкәан. Амкәыба еснаґ азы аанаґомызт рымхәози. Ацъабаа зцыз аус азґы ацшаауан. Уи цстазаарамзи.

Иара, ишыи-ишыи еикәтцо, ацшахәахы дышкылсуаз акәымкәан, даныхынхәуаз дыццакуан, иақара ус гәґәа

змаз адәы дықәгыламызшәа. Инапы злеикуаз жәлар рус дук абаимаз, аха ихатә ускәа таха ирымто ирацәан. Ацстазаашьа аеацсахуан. Иутахыз-иутахымыз, ухатә мал урхалар акәын, уфны утышәынтәалазарц, ацәгы-абзиа ишатахыз урылахәзарц. Уәнра акы уакәшәаргы, амағ уакыр уамызхуаз думамкәан унымхар еигын. Иатар ицәеиж зақа ихәыз, ифныцқа зақа иңеыз, аустцаареи аусеилыргареи рзы ддырххар, дзеицшрахарызеи? Игәабзиара мацара ихәазарц, атаацәа ирхыргоз изымдыруазар, иара иаха ирлас дманшәалахон.

Гана ишицәымгызгы аусеилыргараз аилатәараф аены Иарат димгар ауамызт. Уаха уаф дышьтимхзеит. Асовет збара анымцапысуаз ауа-атахы меизалози. Аилатәарта пахәза идыртәуан. Ауаа аусеилыргара акымзарак иахәомызт, аха, зақа имчыдаз ақара, дара еизарц ргәазыхәон. Уажәы ан, аб иахәшьа инадыркны, дарбанзаалак азәы дышьтырымхит. Амедиахәшьа Уарда дыртаххозар дазхиазарц лгәыләанырцеит акәымзар, уигы дрымгеит. Цьадар затәык имашына ацскы икын, иагы умхәан, аусиамаз игәабзиара назамызт.

Азбаф хада лусуратә уада ацақа, актәи аихагылаф, азбарта уада хазы еиқаазаарын. Уи уажәада Ганагы Иатаргы ифнамлацызт. Убра имцапысуан аилатәара. Уи азы еснаг еикәыршәан: апрокурор итыц, адвокат итыц, нас атзы иаакәырша абга змаз ақәардәкәа гылан. Азбаф изларылалхәаз ала, итахаз ауаа ртаацәарақәа, ахара здыз иахь җыцныхәа зларымамыз ала ашәкәкәа шытарцахьан. Убри инамаданы, аусеилыргара рхы аладырхәзомызт. Апрокурор Шәарах иажәа кьафын, дықәымгыларгы иамази угәахәрын. Адвокат илхәоз Гана цкьа агызеилымкаит.

Азбаф аитакра лтаххан, хара имгакәа җыц даафнашылан, илызбаз аарылалхәеит:

– Хышықәса ахақәитра имхуп таκραда!

АЦЫХЭТЭАЖЭА

Ашымта аидкыларахь ханнеиуа, иащам цыхэтэажэак азыпшаатэхеит. Ианаамтаз атак змауз зтаара ссамыссак нхақеит, ихадақээзгы раахыркәшараз, ихәатәны макъана инхаз хамоуп. Уи аусумта аханатә иагхазу, ма ацстазаараф ахтыскәа рцашьа ус иашьашәалазу иацхьо еилиргап.

Ашықәс ғыц аназгәртә ашьтахь, даеа аамтанык псшьарамшқәан, Леуарсани иусуцәеи еибамбацызт, убри азакәын Иуана иеихабы игәабзиара дзазтааз, егыс зны-кыр уи хьаас ишиоуаз ааирпцхьазма.

– Ашықәс ғыц угәы бзианы уталозар хәа агәыгра сы-моуп.

– Акыр аамта ичмазаџу далашьцлашәа игәы бзиахар уамак итахзам, – Леуарсан дцышәырччон. – Игәабзиара шыкоу еилукаарц, уамак дыхтоумкцәан. Аиаша уеихәазом.

– Ха-ха-ха!.. – игәарпханытцәкьа амеханик дыччон.

– Иуана! – Леуарсан, излацәажәоз еитаркырц шитыхыз мџашьо, аччапшь неифықәбеит. – Мызқәак рацхьа уашьа ипак дысурбон. Убри уажәы дызџи?

– Ауниверситет аґы алекцияқәа дырмыпхьои. Дақәыцыр итахушәа дцәажәоит.

– Избан?! – Леуарсан иахаз уамак агәра игазомызт.

– Итагылазаашьа игәацхом.

– Сиацәажәар стахуп. Ааигәа даауама?

– Ара дыками! – ихәеит Иуана. – Қымшқа рышьтахь дцароуп.

– Уаанза дсықәыршәа! – Леуарсан дагыџатцкьеит.

– Ипроблемоума! – Иуана ителефон иацхьа цыба иаатихын, азәы иномер ипшаауан. – Анатоли!.. Сеихабы дуацәажәарц итахуп. Уиқәшәарц анбаулшой?.. Уаха?.. Аиеи! Хаикәшәоуп! – Иуана, ителефон шикыз, инапқәа ааитцихит. – Асаат ааба реицш дабауқәсыршәои?

– Аоны днага! – Леуарсан имеханик дақәшақатзу еимликааит, иаразнак имобильник ааирхиан, ицшәма дылзасуан. – Уаха сасцәақәак стоуп, мацк ирлас бзыхынхәуама?

– Сымнеиуеи! – лхәеит Ирма. – Уаанза Нарагы дхынхәуеит.

Шыбжышытахь Леуарсан имеханик дааицхьеит.

– Аусурамш нцәаанза, сара ара сыказаауеит, Иуана, уара аоныка уца!

– Избан?! – зныкыр Иуана иеихабы ихала ас дауижьтхязма, излацьеимшьарызи.

– Уахәы рыцкба, уеыкәаба! Сасра умцои! – такцхыкә дук зцыз сасрак акәызшәа, Леуарсан имеханик адца иитон. – Уееикәыршәа!

Иуана оныцкала иччара цсыпк адәахыи итнацон игәырғатцәа, авулкан анеиашуа, адгыл штцысуаз еицш. Аччапшь ихәфы арлашон. Уи дындәылтцын, имашына дынталан, ирлас иаакәиртәиин, агәарбжъара дазкылсит.

Леуарсан дыфдәылтцын, даакәгылан ибганц зауад мац дзыпшуан. Оыца аусуцәа уи иадхынхәылон, бафццәак аиуазар заа итыртцааларц. Абульдозер акәара дгыл рхәаза абаласт тыц иафәнажыуан. «КАМАЗ»-к бжъан, акәара дгыл еилырх аанакон, аекскаватор ианакәнацсалак. Ивагон уада дныфналан, цытрак уа дтәахын. Агәфыг дагозшәа ибон, фыц дыфдәылтцит, даакәгыла изауад аусушьа дзыпшыхуан. Икәра акәхарын, ахахә цеыга ашьтыбжъ изымычхауа днеиуан. Иахъа хәлаанза уи ухы тнакьарын, шыкәсыла азызырора акәмызт. Ахахәцөыга ахата ижәйтә конструкциан, бжъыхеыгала еикәыршәамызт. Игәицанзамкәа, иаалыркьашәа ахахәцөыга абжъы ааихәласт, азауад аангылеит. Аусуцәа рычеидыркылоз аниба, аусурамш шынцәаз ааинырит. Уажәраанза дзызхәыцуази?!.

Азауад аштә антәцөы, иаргыи имашынаала амфа данылеит. Дыццакуан, убас ала исасцәа рааира изааигәатәуазшәа. Изцаарақәа ртак ракәын дызхыццакуаз. Ртак змаз Анатоли

иакэын. Ашны даазахьан, Гана имашына антигоз. Уи дзон, уахыла асаат аказы Тали лусурантэ дааигарц. Ашыжь Нара дигахуан, апыхьакэа реипш ыымш аус лурц. Гана игэарцаф ацэытцлашыцара Леуарсан Иарат далибаауан. Уи аарла ишыапкэа ышытыхуа, ампыл ирхэмарырц дафын. Инапы игэйдхэаламызт, аха игэйдкылан.

– Ампыл асра уалагама?! – Леуарсан ацкэын икэфитуан.

– Сафуп, аха иауам, – Иарат даатгылеит. – Сцэеижь цсардуп макыана.

– Хар умазам! – уи игэы ааиргэгээзшэа Леуарсан иуит, иагымцымызт, шыта арцыс ирлас ишыарахь дхынхэуан.

Леуарсан игэарц дааталан, акфафрахы иxy наирхеит. Ирмеи Нарти шыкыруан.

– Иахзаауада? – Ирма дааизхьацшит.

– ыыца ахацэа! – фэаитит иара.

– Ахэсакэа шракэмыз сымдыркэа, – «иааир изустоу аабан!» лхээзшэа, уаха зцаара камцакэа, илыжэхьаз ларбагы еифылхуан.

Иара аматцуртахь днеин, уа дыцшын, агэашэ шыказ машына лашарак аакэыччозар хэа. Аамта рацэа цазшэа игэы иабон, абартцаф афэардэ дныкэтэеит. Хьтазамызт. Абыхэаа рдэафы аолимпиадэ объекткэа рыргылар аахьзомызт, уака ацта анеилырцалак, инапыкатцараз амш бзиа (аиашатцэка ухэозар – аарфара) арахьгы ианыруан. Иахьцалак, знымзи, апсабара атэы канатон, изгэамтакэа ацша иламларц, бзиа деилахэан.

Машынак агэарбжьара ибжыан. Агэашэ иадгылозар хэа дышфатцкыара дтэан. Уи алашара игэашэ иавсит. Абан дафэа лашаракэак амфаду афынтэ иахьауаз. Уи аццакышыала агэашэ иавсыхуан. Ахцатэи амашына аабжьалеит. Уи иара дыззыцшыз ирмашынан хэа агэра злаигарызеи, иахьа хэлаанза, уаха шаанза зака машына ара ибжысуази. Аха убри амашына алашаракэа игэашэ иаадыччылеит. Уи иаатыцыз, агэашэ иаадгылаанза, иара днарыхьзеит.

– Бзиала шәаабеит! – рнапқәа аарымихит. – Шәааи арахы! – днарапызеит.

Аматуртахы днарыпхьаанза, анапызәзәартә чыда днадгылеит. Нас ихаракымыз амардуан днаҕагылеит. Аишәа хиан. Аханы иара итып ааникылан, исасцәа наҕ-ааҕ иааи-ҕаиртәеит.

– Анцәа улпха хата! – аңшәма дҕагылан, афырҕан днаҕыхәеит.

Абиашьеи абиашья иҕеи араха иаккымсзеит, аҕы еикәатцәа зтәтәз атәцакәа аакәырхит. Урт тыркәкәа ишыржәуаз ала, реадыршьяанза игәахын, мацк анырфа-кәа, аңшәма исасцәа дзаарыпхьаз аацәыригеит.

– Анатоли! Сара узбар зыстахыз зны халацәажәап! Шәаргы шәзырәлеи! – ахәсақәа даарызхьаңшит. Дара рнапы ргәытацса изгыломызт, акы ныкәдыргылозшәа, акы аакәырхуазшәа, итәаз ирпырхагамхацәартә иҕнан. – Сызҕаб, Анатоли, аспирантура дтоуп. Латәарада атцара лцоит. Иаразнак апроблемақәа хазцәыртцуеит, – анихәа, Анатоли дцыххеит. – Аҕагылазаашья ааизакны ишыкоу еилыскаарц стахын. Уара унапы злаку иарбан занаату?

– Ахшлых аалытц ҕыцқәа рыхиашья тысцаауеит, – Анатоли иажәа кьаҕын, иназан, амыцхә цәажәарақәа иеры-леигалацәомызт, Леуарсан уи иныруан.

– Хажәлар ныхәазааит! – аңшәма дҕагылеит, даеа цәыцак диржәыр, асас еитцбы ибз иаха ипытрын игәахәшәа. Дара ратәцакәа нтыркәкәа иржәыхт. – Анатоли! – уи ихы асас еитцбы инаизирхахт. – Адиссертация ахьчара ацара рацәа атахуп хәа хәауеит. Абри аус шцакоу?

– 2004 шықәсазы аспирантура салгахьан, адиссертация ахьчараз ихиян. Снапхгаҕы усгыи ишысыхьчоз агәра сиргон. Убаскатәи иҕыцыз сусумта иалагалан. Иҕызцәагыи идирбеит. Урт исыдырныхәалон. Убри аштахы ауп апроблема ансызцәыртц. Пшышықәса раахыс итысцаауаз алтшәа уаҕы итахымзаарын.

– Избан?!

– Атцааратә совет хауниверситет иамазам. Убас ауп ишыкоу акыр царайуртақәа рёы. Атцааратә совет ахры-моугы, азқазацәа цъара еидкылазам. Урт урыцханы иаа-угароуп еиуеипшым ақалаққәа рёынтә. Урт рцара, раара, рбара аспирантцәа парала ирылазароуп. Нас атцарауаф, атцаафы иалихи акомандировказ амфа иқәлара? Уигыи ицъыба иацлар итахуп.

– Ацартышоу?! – Леуарсан иаиёытцкёеит, иахаз ицъа-шьахәхан, ифнытцка изымтцәахит.

– Ус акәхап уи иахьзу.

– Уртқәа зегыи ааидуқылар – зақа рёы итәои? – даеа тцёыцак ижәыр арцыс итцегь изеиғхарын игәахәшәа, даеа фырцъанк Леуарсан даахеит, аха уи цқъа ихы азцаанза, деитатцаант.

– Жәашықәса рацхъа адиссертация ахьчараз 80 нызкь аурыс цара стахын. Исзымыцшаант. Уи аахыс хәынтә-фынтә иазхәхёеит. Иабаазгои? Вариант затцёык сымоуп. Иғәғәам астудентцәа рыла хцарайуртақәа тәуп. Ацъашәара цқъа иззымтиуа ацара рымысхлар, цытк еизызгақәарын.

– Нас уеитцазырхеи?

– Ус сара исзыкәтцом.

– Еилкаауп, – Леуарсан ифырцъан даахеит. – Хәибашьраё хцёеицәа рыцсадгыл ахақәицтра рхы ақәырцёеит. Ргәа-ларшәара мызырц, фырцъанк хкып, – нарабжьёеиган, даеа тцёыцак диржәит. Даргыи иатцашьшь изырымжәрызи цёыкәбарк ази граммк ашьақари зламыз афы цқъа. – Цхъақа угыи ицоуи? – Леуарсан изцаарақәа цыхәаццәара роуазма.

– Сытцәара ус ртахзам!. Ус ауми? – Анатоли иқъаф талара дазааигәан. – Бзиоуп! Сусумта уа ишьтазаант. Адиссертация сыхьчаргыи, убри иахтныстцаз сыпсы ахьынзатоу исырхару? Сусумтаё алкаақәа икастцаз анхамфәё хархәара роуртә, аус схала исзеитцыхуам, ускәтәи амал абакоу. Ианаамтәмыз сышиз еилыскаант.

– Җхьаҗа? – Леуарсан исас рҗыс даатгыларц иҗахымызт, дыццакы еиҗшыз азтцаара иҗеиҗсон. – Җхьаҗа унапы акы иалакзароуми. Уи уазхэыцхьазароуми.

– Саб ахыбракәа рыфныцҗа ашыыхракәеи, ашәракәеи, атуанцҗаракәеи дрызҗказоуп. Анеон лашаракәа аиҗоит. Аус ицура сөазыскырц сгәы иҗоуп. Атехнология җыцқәа тысцаауеит. Икнахау атуан инаркны, лампада алашарбага шыҗалашеи снапы рыласкхьеит. Акырза аамта, 25–30 шықәса иреитамкәа изычхаша ашәышыа атехнология шыта игәастахьеит. Сыҗстазаара шыақәсыргылароуп. Акыр шықәса сцәызит. Аҗстазаара ускатәи идуум, баша җамтакы уцәызыртә. Амал сырҗароуп. Уаха иауам.

– Даҗа цәыцак хҗып!

Аҗшәма Иуана иныхәәҗа аашыҗихит, уи инадкыланы Анатоли абзиаракәа изеиҗҗеишыеит. Иуана аҗак шыхәашаз иҗахьан, аха уи иашыа иҗа, «за сказанное» хәа ижәуан. Иара, иажәа иҗытыр хәа Леуарсан дышшәоз, ибз иҗаф иҗнартит.

– Ишәабҗызго жәдыруама?! – җааиҗтит иара. – Азҗаб дхәычуп. Лқәыҗшра аспирантура изақәшәырзуеи? Аусура шәзыҗшаар, лхы ныҗкәылгартә аус лулоит. Хатца дцааит, хәыцқәак лаазааит. Еснаҗ җаракырак ахь җаихоит, аҗстазааратәҗа җамбазакәа. Аиаша мәа уаныртцозар, – ааи! Аха... – инапқәа ааитихит, «уи абаҗоу?» иҗәозшәа.

Нас еиҗшыны иржәуан. Иуана адырәегь агылашыа иеақәиршәақәеит, атыхәтәан изтаз аҗаацәа ааидкыланы дрықәныхәан. Анатоли дтәан, иааикәыршаз еилахәашь ибаанза. Дхышәтырц еҗыхыгымхоз ускатәи иаб иашыа дацәшәазомызт, уи иижәуаз зкаҗәараны дыштәаз исыр хәа заҗа ихәааз. Иуана ииулак иашыа иҗа диргыларц дитцалеит. Аҗсар уи дицхыраауан. Дандәылырга, ишиашаз рмашынахь днарган, цәҗала дтадыртәеит. Иуана ихата аҗскы узиркуамызт. Аҗсар игар акәхеит. Уи дишыҗагылан зхата имжәзакәа зысысцәа азыршыз Леуарсан, иҗа афныҗа дааигарц.

– Иуана! – Леуарсан имеханик даахьаирцшит, Ана-толи итып дыкэцаны ианаахынхэуаз. – Уатцэы аусурахь шыыбжьонза умнеин утахызар. Ашыыжь инаркны, сара уа сыкжаауеит. Амала, иахьужэыз уфы иаатыхны уфызцэа ироумхэан. Даеа зынгы ас иумжэын!

– Еилыскааит, акомандир! – деитцыхэхэа Иуана иеааидипсалеит.

Адыршаены шыыбжьонза акэмызт, Иуана хэлаанзагыи усура дкылымсзеит. Абганц зауад мац ала уи ицсы тан, енак саатк иеагирхахьазма. Ахэымехара анааиуаз, шыта уаха имеханик дшымаауаз агэра анигатцэкьа, Леуарсан дпышэырччо аишэа икэгылаз имашьхэылтц дазыпшуазшэа, инапкэа илахь иатдыргэазшэа итыпцэ дахьтэаз, Иуана дыбжысуазар изхарахоз иара шиакэыз дазхэыцуан. Иижэыз ашытахь дшыказ ааицхарц, уи ателефонгы дасуамызтеи. «Изакаэызи, абри уаха сыгэхьаа имкзакэа?!» – игэы иалсуазма ихэо, Леуарсан ихала ителефон аакэихит.

– Угэабзиара иахэои? – днавцала-аавцамлакэа, иараз-нак Леуарсан дцауан.

– Хар сымазам, – Иуана ибжыи иахауан.

– Анатоли?

– Уи иаха деицэоуп. Опохмелиаемсиа!

– Уатцэы усура узтымцуа, уеумхэышэтэцэан!

– Еилыскааит, акомандир!

– Сара сыблакэа рзы Акэанза сцароуп.

– Угэы ртынч, акомандир.

Амеханик дыказамкэа, азауад ахэтак цыара ицымэындаз хэа Леуарсан анцэа дышихэоз, аусурамш аантцэеит. Ао-липпиа хэмарракэа рылагамта ааигэахон, аобиекткэа рыргыларе иахьзомызт, иццакуан, изауад аусура саатк аихэлахара акыр атданакуан. Ирххуаз абганц машыынак аанхозма, икэхэаны икэыргон. Аусуцэа рзы еснагы усуран, уажэытцэкьа сабшеи мэышеи псшьара иоурыжыуамызт.

Афны данааи, Гана игэарцэ Иарат ампыл дасырц иеци-шэахуан. Ишыапкэа рышытыхра дахьзаанза, ампыл адгьыл

икәсуан. Уи акәымпылра днашьталон. Аңшәма ихата иңа
Цьадар имашына тигахуан, Тали ауха дааигарц.

– Краснодар уанбаои? – уи Леуарсан ибләкәә ропера-
ция дазфлымхан. – Ашықәс җыц хтамлеи, – нацицеит иара,
Ашықәс җыц Леуарсан имчымхаракәә ирыхәарызшәа. –
Иузбои? – деитатцауан, егы атаккатцара данахымццак.

– Сибрантә иааз Акәа аблацентр аадыртит. Уатцәы сцап
сгәахәуеит.

– Назбеи дсыпхьеит. Саргыы сцароуп. Хаиццап! – наи-
абжьеигеит.

– Даеацьара неитәкәак сымоуп...

– Унахамгои!

Имашынала амәа дананыз, иахытахыз даатгылон,
игәаңхаз җаитцон, зынгыы, шәшьыртцак днытцагыла, маңк
даныцәоз убарын. Даеа цьюуки дрыцны, игәаңхаципхьаза
ана-ара изаанкыломызт. Аха арт иашыцәа ракәын, Гана
иихәаз дакәшахатхеит.

Аоны данаан, иусурта тың аалихын, дтәан ус. Дзаң-
хьомызт, дзыџуамызт. Ифнытцка хьантан. Ус уамак инапы
ианзамкәан, деилахазшәа игәы иабон. Нара даафнашылан,
лаб дзеипшраз анылба, ашәкәтра днадгылан, шәкәкәак
лыпшаауан. Уи ак лхәарц шылтахыз иара ицәа иалашәеит.

– Нара! – лыхьз шааихәазтцәкьа, убри дзыпшны дгы-
лазшәа, дааидгылан, иҗаңхьа длеихәтцкәыкәлан, лнапкәа
аишәа иныкәылтан, диҗаңшуан. Иара ацәажәара ицәыуа-
дафын. – Ари хара хзатцымгәар хәа сшәоит, ишцакәхцари?

– Хзатцгәазом, – лара уи лызбахьан.

– Бахкьашьызшәа ббома? – атыртыша азбахә акәын
имаз.

– Мамоу! – җәҗәа атак лхәон. – Сара сеысымкьашьзеит.
Ус икоу ацара рысталар стахзам, – атыртыша акәын лажәа
иалаз.

– Быламыс ишатцанакуа, – инапсыргәытцала лзамфеи
ларгәтыстеи пшқа-пшқа днаснасит, – бныкәа! Бцагәы-
шья! – налабжьеигеит. Иара уа дтәан цытрак, ицстазаашьаз

дақәшахәтзу дақәшахәтымзу изымдыруа. Данажә игәыџ-
барақәа рычедырғәгәон. Адунеи ахәаҗсара зны иамеха-
накуан. Зных аешарыцқьоз агәра игахуан. Иахьцалак,
агәеилацшра даамеханакуан. Ихәыцқәа рҕазшьақәа
анейидикылалак, Аҗсар, убарт ахәаҗсарақәа адунеи
ианықәибаалак, иҗсахеибакрақәа рычедырғәгәон. Иахь-
цалак, аб дызнитцахьаз амџа уи даныцуамызт. Нара лакә-
зар – җаралоума, усуралоума, җсҗазаашьалоума, – зегы
аҗалырзуан лҗсуа аазашьа. Арт рхазы бзиарак иазкылс-
рызма? Ма рыцқьара җыжәара агарызу? Иагьа умхәан,
алар мџа иашада акы ыҕамыз җашьа, ақәҗара зеазызкыз
аҗсҗазаара дарххаҗәон. Аб дыгәжәәжәон, Ирма данааи,
уаххәафараз даниҗхьа, даалҗит акәымзар. Нара рхәы ықә-
лыргылон.

– Иуана! – ашьыжь, җьадар имашьына данҗалоз, имеха-
ник ателефон дизасит. – Сара иахьа Аҕәа сҗоит.

– Проблема хамазам, – Иуана иеихабы игәы иртынч-
уан. – Ихәур, телефонла хҗыыбақәа тәыми.

Амџан Ганагы аҗәәжәара уамак иҗахымызт. җьадар
иакәзар – ихы имџа иазышьтын. Леуарсан имаҗара ашьтахь
дҗатәан иееитых. Еиҗәәжәәқәар иаха игәы ихаштуан, ама-
шьына дакыр хәа дшәон, аха хар имазамкәан, ахҗнықалақь
иазааигәахон. Амашьына ахышәқәа аадыртуан, аџныҗқа
аҗша тасырҗ. Акондиционергы җьадар иаҗеитон. Амашьы-
на ианлалбаа акәын аҗхын шоура азынраз ишрызкашәаз
анырдырҗәкьоз. Напылаҕаҗара аҗта еилырҗон, уи иаха
амҗа канартәон, җсабарала ажәџан аеанарыцқьоз ааста.

– Ари Маҗу лмашьыноуп хәа сыҕоуп, – җьадар Назбеи
инаплакы агәарҗ иқәибаауаз амашьына харакы еиқәатәа
ааиҗәымҕахеит. – Ара иҕалҗои?!. Хшаауаз лдырузшәа...

– Хәиҗахара хәоуп! – Гана амашьына атыҗра уамак
дақәшахәҗамызт.

– Назбеии лареи еизыншәыжьуама? – Леуарсан длал-
бааит.

Рыхык, еисуаз ирыбжыагыларызшәа, адыдыхәа амар-
дуан ифәфеибахәан, Назбеи иуада аадыртызар, иара има-
цара ателербага дахәапшуан, ажәа зырымтоз хәа зхы
зыпхъазоз аоппозиция гәыпчык рлашыбж дазызырфуан.

– Цака игылоу Маңу лмашыноуп, лара дабакоу? – Гана
исигарет аацәыригеит.

– Дсыкәшәар шылтахыз телефонла исалхәахьейт, аха
арахь дмааизацтеи, – арт ифархатгылаз Назбеи инапсыр-
гәытцәкәа ааирхахейт. – Ара шәшыкоу дааиуазар, ак
лашәымхәан, – нарабжыгеит иара, – сара слацәажәойт.

Дкылыпш-кылзырфуазшәа, лара ашә аартны дааона-
шылейт. Ахацәа алатәахагы иахымзацызт. Лара аңсшәа-
гы лымхәейт.

– Сара избарц истаху хазфаз иакәын, – амаг
лфәтыцхәхәон.

– Уи дыбсырбарц бақәсыргәыгызма? – Назбеи дтын-
чын. – Зны блатәа!

– Сургәыбзыгырц смааизейт, – алатәара латәалымшәызт,
ахацәагы латәакәарц иақәлыршәомызт. – Азбара
иаанарпшит сашәа имфә шңитцәаз. Акәымзар дчыгәза дцон.

– Уи уажәы фыц еилхаргома? Аусзбараф ирхәаз
пхаргарц шәкәы алахамтазацтеи.

– Ас иаармарианы дахьалыжәгаз ус иаансыжьюейт хәа
шәазхәада?

– Иалыбгои?! – Назбеи дааицрашәейт. – Ауафы дтахейт.
Убри азы фәхтуам акәымзар, уи ицәа дамкуа ижәны
амфә дшаныз хара иахзымдыруа хәкоума? Имашы-
на, мтыжәфала еибытазар, иңыруан, убас дыццакуан.
Уи цыаракыр иарбоума? Аекспертиза кәшәымтар калом
хәа хәкәгылама? Излауала шәыгәшәымшә хәа хәаиуейт.
Еилышәкааи?! Зыбла тартаз аты, – «аңыымшь, аңыымшь!»
– ахәон.

Лфәпыххаара нымтәазоз цыылшьон Маңу, ауафы мңа,
«мыш!» хәа бжык аалыхәылшәан, шытахька дыфдәылкьейт.

Амардуан дахьылағалаз, лышьхә шытыбжыы еикәырццак ирахауан, акаамет зырфеарыз лакөызшәа.

– Шәлатәа! – Назбеи ихатағыы итып аалихит. – Уңши, ура! – уаха ишңеишьарыз иғашәомызт.

Амғаду шыказ машынак атормоз бжыы инароу игеит, уи нтәаанза, иццакуаз машынақәак гәғәала ишаа-ихаз мғашьо, аихақәа реиғакшабжыы атзамц иалкьон, руак шытууааны инықәс-аақәсуа ишкыдкьоз, еиха шыақак иагәйдхала ишыхнажәаз еилургартә, «бық» хәа бжыык тахәәеза атыхәтәан иаагеит, адгьыл икәхазар акәхарын. Назбеи иуада ахышәқәа ахацәа рыдгылан, еснагь ииатцәаз атцлақәа талаха амғаду удырбомызт.

Командак азәы икаитцазшәа, амашынақәа ашта ртытдырта инткьеит. Рарығарахыла Маңьу лмашына амға агәта ианыжьлан, даға «BMW»-к ашыақа иаахаткьеит, иаха иласкьага азқәа икәжыын. Икалаткььаз иараз-нак рхахыы иааргартә арт иаха иазықатқан. Алаба илаа-хаз ишлатәаз атак анылзыкамта, лыпсы пыжәжәо, лара лмашына хыткьа илырццакын, амға лызныркылазшәа, агәашә дыткьеит. Лармала иаауаз, азә дипырахарын хәа игәы иаанамгакәа, иааипырагылаз ашытахьтәи ахәта дасит. Лара, даға секундк дааитцахазтгы, дышыны дкаижьуан. Нас амашынақәа азәгы идәықәитцазомызт, рхала ишытахәазаны, иахьзыназоз инеит.

Амашына рацәа аангылахьан. Аныкәцаџцәа, иңеыз аџ-машынак иртәтәаз еикәдырхарц, рычешаны еилагьежьуан. Маңьу деихык-еитцык илыхо афнытқантә дтыргон. Ганеи Назбеи ацхыраараз ауаа ирывахынхәуан, аха лкырта рибамто анырба, амға ылырхуан, лара дырманшәала амға даныргарц. Ацхыраара ласқәа џба еибартәауа амға ианын. Маңьу, ашыа даганы, урт руак дтаргалон, асакаса данцаны. Егы аныкәцаџ иңсахәага тан, иаанхоз иакәымкәан, даға сакасак данта, аџбатәи амашынахь днаргон. ГАИ аусзуџцәа аакылсын, еибгаз аиномаркақәа еи-

лырцон, ВАЗ итнажбыз усгыы рылапш уамак итцашәазомызт. Даеа хөык иңеыз амашынақәа ахышытәзи иахьеинкьаз атыпи асхема тырхуан. ГАИ аусзуөык арахь ифеаихеит, ишгәыпыз еидгылаз аниба, ахтыс зеггы рылапш ахын ихәозшәа.

– Ишыкалаз хашәхәар хтахын.

– Абааңс, акгы хамбазеит, акгы хмаҳазеит! – Гана деи-ханы шытахька аштахь дталон.

– Аиаша, аиаша... – Назбеиггы ифеаихон, – абжьқәа анхаха хцәыртит.

Леуарсани Ыадари, урт ишрықәшахатыз азы, рнапқәа аадырхахан, иаагьежыт.

– Зыбла тартыз аты, – «аңыымшь, аңыымшь!» – амхәо-зи, – Ыадар имашына афеаңхьа ианаидгылақәа, Назбеи даеа знык иааигәалашәеит уи ажәаңқа. – Сара узбар зыстахыз, – иара имахә дааирзырөит. – Аустцааөцәеи азбаөцәеи шәышпеилазеи?

– Аөны хайцәажәақәеит, – Гана, атак ихәаанза, Леуарсан днөифәаңшит, уи иахьиахауаз уамак итахзамызт. – Иагьа умхәан, хдырххақәазаргы, амца халыргеит.

– Ируто акыр узыңшаауама?

– Исыңшаауеит.

– Ус акәзар, – Назбеи долларла пачка гәгәак икостеум аөнытқа цыба иааңиган, Гана инапы инаиркит, – аусқәа умоуп, машына бзиаак аахәа! Уөиңшхар зны иурхынхәып.

– Итабуп! – Гана дпышәырчон.

– Ыара хнатәап?! – Назбеи инарабжыгеит, «шыта амөа шәықәыстап» акәын уи иаанагоз

– Убеиахааит! – Гана амашына дынталарц ашә ааир-тит. – Даеа усқәак хзыңшуп.

Доусы иңстазаашьаз иашьашәалаз ахтысқәа ахәшьара ритон. Амашына амөа ианын, Леуарсан иибоз-иахауаз алкаақәа анырзиуаз. Ауаөы дзықәшәаз, уажәы Гана итаацәа зыниаз акәын зызбахә имаз, аустцаара, аусзбара убранза

идырххон, абри знык еилгарызушь хәа дгәакуан; нас убри уеиларшынт убранза унанакон, «ух, гәышыа!» хәа уңсы аа-ивга, җабаа дула иурхаз гәартак амал бла иамырба маза иакәурзуан.

– Гана, ашныҗа хҗап! – Леуарсан уи иабжыгон. – Җынч даҗа зны саап.

– Иухәо закәи?! Җаадар, абла центр ахь хҗоит.

Ацентр аҗызтып җкҗа ирыздыруамызт, анатҗаатҗара рыкәшәазаргы, җабаа уамак мбазакәа, ирыпшааит. Аи-ааира апроспект аҗы, асовет мчы еилахаанза, идыргылаз аәнеихагыла харагы актәи аихагыла иҗан иара.

– Уандәылтлак хумбар, уаапшы! – ихәеит Гана. – Сҗыба сабхәында иртәит, изыхтныстҗаша збозар, саапшаакәап, – дҗышәырччон иара.

Леуарсан амедехәшыҗәа дрыдыркылеит. Аппараткәа дырфәртәаны, нас дыкәыриа, ибла җыртааит. Атҗыхәтәан ахақым лҗы днарған, анализкәа зныз ақҗаадкәа лапхҗа иныкәырҗеит. Ларгы җыҗ ибла дхыпшылон.

– Аоперация җатҗатәуп.

– Шәара ишәзыҗатҗома?

– Ахирург даауеит хымз рышытахь, шәара шәчымазара змоу ауаа раҗәахар. Уи аппарат ааигоит.

– Ачымазаҗәа шәзеизымгар?

– Фымз рашытахь даауеит.

– Аоперация заҗа иркуеи?

– Шәара шәҗы хәҗа-хәҗала ахәышәтәра аҗаххоит. Хәҗак быжь-нызкь иркуеит. Сахьахәапшуа, җынҗажәиҗәаба нызкь еитамкәан ишәкызароуп. Аппарат хә-миллионк хәа иаахәоуп. Ахәаа иахьахиго аҗара раҗәаны иагоит. Аоперациягы ахә хзырмаҗзом. Уи хҗаас изшәымеи? Аҗара шәымами?

– Ускәтәи...

– Уи шәара шәазхәыҗроуп.

Иара дындәылҗит. Җаадар имашына макҗана

имааизацызт. Апарк днытатәеит. Дахъеикәымшәоз игәала-
ҕамкәан ихы ибазомызт. Еснагътәи мшын. Дзышьцыла-
хьақәаз мшын. Аңсҕазаара агәабзиараз қәңаран. Амеди-
цина акәзар – ачымазаф дафон. Хшыфәцара уамак ихы
иҕашәазар аҕара иңхьазан, қьаадк инанитцеит.

– Даеакы заажәымгеи? – Ыадар имашыына данынтала,
алаф рылихуан.

– Хаикәшәеит, – ихәеит Гана. – Шәкәқәак рхиатәуп, нас
хааит, иахгеит.

– Абаа, даеа ф-кварталк ханырхыслак, ыара сынкыдгы-
лароуп. Шәеиласырхома?

– Мамоу, – ихәеит Ыадар.

– Ара ифнеи?! – Гана амашыына ахьаангылаз игәаң-
хомызт.

– Аоппозиция агаетк аредакция, – Леуарсан длалбаа-
уан.

– Абаа, газетк ханумтааит!

– Узыцәшәо акыр умоума? – Леуарсан дышпышәырччоз
афны ңшза дныфналеит.

– Аа, это ты?! – аредатор аңсшәа издырзомызт. – Исзеи-
таргеит устатиа. Иҕоу умбои! Агазет ҕзыжыа аоппозицияа
роуп. Устатиа урт ирамхәазакәа искьыңхьыр, средакция
ашә адыркуеит.

– Убастәкьоу?.. Уара уакәын сзықәгыгуаз.

Зтәы иамуз иакәны ихы ибо, дыфдәылцит, истатиа зди-
галашаз цқьа дазхәыцыр акәын. Иаха иманшәалахарыз
аредаторцәа еилирхуан, аха... Ма аелектрон ңошьтала
ирзааишьтрын, телефонла данрацәажәалак. Амашыынала
амфә ианыхын. Доусы рыгәтыха хазын. Гана, хаштәф чароуп
хәа зны ацәажәара хтеикуан.

– Ҙарақәак Иарат иутар! – Ыадар иаб ифыцыз ааиз-
цәыригеит. Иаб иицәажәақәоз иара ихы иаламзозшәа. –
Мацәазк зҕабк илзааихәар иҕахуп.

– Дарбан зҕабу?!.

– Дарбан иалыздырааи. Иара иеицшу азә дахзааигар, иахҕаирчцеит, ауал хзатцымцуа.

– Уи закәыхи?! Амашына аахәаха сыртом, уара, – Гана, Леуарсан иахь дцәытцыцшуа, дцәытцаччон.

Амҕа иахьынзанызгы, аоны данааигы, Леуарсан еицшны ихатә хәыцрақәа дрылан. Аиҳаразак атцыхәтәантәи аамтаз, иара иеихьымзарақәа рееидкылан ицылозшәа агәаанагара изкашәон. Урт игәы рызкажьтәкьомызт, аха убри аңан даңынгылан. Дахьынзацкәыназ цстазаара дук ицгылазшәа ибон, убастәкьа абыржәы Аңсар ицышәарада дажьон. Ашықәсқәа ракәзар – ицхеибарс ицон. Иқәра неицыцхьаза, қәра уамак шимфацыз иаҳа-иаҳа иныруан. Абар иажәратәкьа дааҕагылеит. Икәышра қәран. Уи ианахәозеи? Аамта кьаҕказ ихәычра ихигеит. Иқәра бзи-абарала итәын. Ихәыцқәа раазара иеахьигзагәышьеит. Инасыцхар – имаҕа дибарын, аха...

Уи имацара дазхәыцлар, азәыр дибозма, ишьтраз рхыргәы иҕазар акәын, рқәра рхы иҕанаршәыр. Зегьакакәын аңсабара иатәанашьаз аамта даара имаңын, убри уажәы иаҳа иныруан, даҕеа зны ааста. Даҕеа цстазаарак дынҕанагалазшәа, заа идунеи дзанымцкәа данынха, аңьабарақәа ипылар хәа дшәон. Анцәа иумхәан! Дызта-нагалоз ихәажьы еиланаргылон, заа ихаҕа имҕа даньырцар хара еиңын.

Аха макьана ицсы ҕан, аус иуртә далаҕан. Ҫымшқа рышьтахь ахәынтқарра иҕнажьуаз журналк аредактор иахь ателефон дасын, истатиа атцакы ааркьаҕ изеитеихәеит. Изкьыпхьуама? Уи ауаа ргәынамзара дацәшәон. Иагьа умхәан, автор ақыҕаҕ дтәан, хьаа имазамызт. Аредактор иқәпапа дыркуан. Уи ус дақәшәақәахьан.

– Ҫыц ицәырцыз аполитикатә партия агазет шыҕнажьуа ахәоит апартия асаитаҕ, – заб игәәтеирақәа зыбла ихгылаз Нара иара дизаафналеит. – Абар ртелефон!

– Ари атцыхәтәантәи сгәыгрупп, – Леуарсан имобильник аакәихын, аномер нтеицсеит. – Алло?! Ари аредакция ҕыц аума?

– Ааи!

– Итытца акыпхыкэа зформат мачу рацэахеит, зформат бзиоу рхыкэки сақашэом. Атыхэтэантэикэа рымэа шэангылазар, шэғыцны шэцэыртцрымызт. Шэцэыртцзар, иғыцу ажэак шэхэарц шэтахуп, ус ами?

– Y_c ауп.

– Статияк шәыдызгалар сҭахуп. Аҭагылазаашьа неидыхны асахьа тыхуп. Ишәкыпхьып хәа сгәыҕеит.

– Рыцхарас ихахыыз, макъана харгыы хформат мачуп, мызкы ыынтэ атыжыра хеахыахагзоит. Аха излауала, чача-часа акэзаргыы, акыпцхыра хеазахкып. Издыруада аркыафракэа хакэшэар. Аха хаилацаэажэап астатиа анхакэшэыршэалак ашьтахы.

– Абыржәйтдәкә инасыштыуеит. Нара! – ихы ышыҗи-хит. – Аелектрон ышыҗала иҗшуп.

Нара лаб ифлешка ааимылхын, Аңсар икомпиутер ахыкәгылаз иаалырхиеит. Леуарсан итәы жәйтәын, ае-лектрон җошыта аус лзаруамызт. Уи астатиа дәыкәылҗеит. Уаагы аус арххара ақәшәон, аха уртқәа макъана иалыр-дыраауази.

Адырѡаены Нара усура дтытцит. Ѡымш рышьтахъ аќалаќъ афынтѡ дышиашаз линститут ахъ дцон. Аены афышѡара лы дылкылон. Астудентцѡа аноулышт ашьтахъ, атдыхѡтѡантѡи лќбаадќѡа ааидкыланы, лыпроректор иафхъа иныќѡылцѡеит. Иара урт ртыц ианыќѡйтца, лара аусура злаанлыжъуаз ала ларзаћал аацѡырылгеит. Ибласарќба ааириашан, зегъ ратќыс ицѡгъаз текстызшѡа, ихшыѡ азыштзаны дафхѡеит. Дѡагылан, абтас лылахъ днагѡзит.

– Аусураз бгыжыырц бтахызар, бтыц еснагь ихиазаауе-
ит, – ихәеит.

Хатта дцоз шҕишьыз лара илнырын, есымша иҕыал-
шыалашаз ардыс дабаҕаз, «абзиараз» хәа наиалхәан,
дындәылтит, лтцареи лусуреи ахышьтәлцоз амшала, блак
иалмырбаз лыгәжәажәарақәеи, лыуазыррақәеи, леи-

лыхарақеи, лымға ңшаарақеи ртдыхәтәә шңылтәәз рыгәраганы. Ахыбра дшаафнытдыз, амашынақәә раат-гылартаһь днеиуанат, лтелефонаф Мадлена Гәйрманияңха длыңшаауан.

– Шәызбар сҭахуп.

– Ареспублика аихабыра зыфноу ахыбра аҕаңха фны ңшзак гылоуп, – уи аңхәыс лымға азҕаб дықәылтдон.

– Убра еилацәажәарак ҕамоуп, бысзааи! Ашә аңха ателефон бысзас!

Хара имгакәә, Нара уи ахыбра дадгылан. Мышқәак раңха убратәҕыа дгылан лаб, истатиа аоппозиция газет ишырзанымтдоз иархәеит иара, уахь даныныфнала. Ателефон дылзасны, а-Гәйрманияңха дыфдәылылгеит.

– Арака шәүс атың ишәзықәтома? – Нара дҕаауан. – Ареспублика аихабыра шәрыҕцаалароупеи.

– Сычкәын хәычы, уатҕәы иҕало иахыа цкыа иаадыруама?! – аңхәыс дгәыбзығын. – Зегыы схы иасырхәароуп, уаха ңсыхәә сымам.

– Ишәасхәарц истахыз, – Нара лгәы иҕаз анагзара шыта лыфнытҕка лнархыуамызт, адиск зтәыз а-Гәйрманияңха иналызлырхеит, – ақалақь салтңны сымцар ңсыхәә сымам.

– Ибхәо закәи?! – Мадлена Астамыр-ипҕа ашәыта аалҕысит, адиск аалымылхуан. – Убаскатәи сбықәгәыгуан.

– Саҕашәымтңан, сызшәыцхыраазом.

– Ибыхыыз закәи, сычкәын?! Бус, бцара, – зегь кажыны, бышҕацо?

– Ус сақәшәеит. Абзиараз!

Зынзак аспирант зҕаб дахыылцәызуаз, амш каххаа аҕены аҕ леиуазар илзафызан Гәйрмания Астамыр ипҕа Мадлена, макыанагыы аҕера цкыа илызгомызт. Азҕаб лакәзар – шыта даспирантмызт, лшыаҕеихгашыа шиашаз аҕерага, дчыгәчыгәуа амға данын, иаха-иаха дхарахон, нас лылаңш днытцазит.

Ускан азҕаб дыццакуан атранспорткәә раатгылартаһь. Лшыаҕа ҕәҕәә ишеихылгоз лымға шиашаз дшақәгәыгуаз

унарбон. Апарк азааигэара амѡа ааихылтѡон, илдыруз амашына лапхѡа ианаангылоз. Уи даатытцит илдыруз арпыс. Ипшра лгѡапхомызт, аха илымариаша дааиуан азы, амѡа анааихылтѡа, лара даатгылеит, ихатагы даалыдгылахан.

– Бусура, бѡара, хара, бѡызѡа, зегы ааныжны, бѡоит хѡа ргѡы иалоуп, – зегь раткыс иара игѡы ишалаз иныпшуан, изымхѡеит акѡымзар.

– Сѡоит, – иааѡахылтѡеит.

– Избан ауми исзеилымкаауа...

– Ус иаѡа еигыны избеит.

– Биашамшѡа избоит.

– Ус иагѡа иѡазаргы, уи зызбо сара соуми?

– Ибыхызы зыбымхѡои?

– Уртѡа шыѡа ирылахи. Зегы збоуп. Шѡахѡа сзыынхѡуам.

– Бабаѡои? Исзеилкаауам, – дѡатѡыѡатѡуан иара гѡыкалатѡѡа.

– Аѡныѡа, – лара дѡынчын.

– Баби бани рѡы бѡѡазаауама? Бара бгѡырѡѡыл шыѡо!..

– Саби сани раѡѡами сзаазз?! Урт срызѡар – ипѡашѡароума?

– Сара ак басхѡарѡ сгѡы иѡоуижѡеи акыргы ѡеит... Сахымѡаѡт. Сара даара бшыѡаху бдыруеит.

– Акыр уаѡѡыргѡыѡѡа? – ибѡа ѡылѡарѡ диѡапшуан.

– Иахѡалак, сара...

– Ардашыын, сара усыѡѡымгѡыѡын! Харт хамѡаѡа хазуп.

– Иахѡалак, сара сгѡыѡеит... Сбыѡхыраауеит... Бхынхѡы бусурахѡ, Баспирантура кабмыжын! – иажѡа еиѡмыршѡаѡаѡа, ак еилеиѡаѡѡон, аха гѡыкалатѡѡа дѡгѡѡаѡѡон, ихы инапѡы ѡѡа изаагаѡомызт.

– Сышьтахь ашә аркны саауеит, – деикәшәацәаргы
лтахзамызт. – Саҭоумтан! Хынхәышьак сывам. Абзиараз! –
лҕыналхеит.

– Баангыла! Сара бызгоит.

– Иаҭахзам, – уаха дагыһацшуамызт, мацкгы днацца-
кит. Аатгылартаҕе маршруткак ауаа лыбаауан.

Нара ахәымехан ргәарц дааталеит, хьаа-баак лгәы
итдымхо. Лаби усураҕынтәдымхынхәзацызт. Лануи иашьтахь
даҕеа ҕбака саат лусураҕе дынхон. Ирлас дныкҕалан,
чаик лыршын, ача ахәша нахьылшьын, иацылжәит. Ацсар
иусурантә ацхьа дааит. Уаҕы дизымпшзакәа, иахәшьа
изаакәлыргылаз ачаи ижәит, чахаак надкылань. Лаби лани
рзы иаармариа ирфашаз уаххьак шлырхиауаз, Леуарсан
дааҕналан, аишәа днадтәалеит.

– Систатиа шыргәацхаз сзаарыцхәит, – ажәабжь ҕыц
лзаацәыригеит. – Акьыпхьра рҕазыркуазар аабап. Бара?

– Сара арзахал шытацаны сааит, – ларгы иҕыцыз
ажәабжь лкымзи. – Уаха усура сгытцзом.

Леуарсан дҕаббаза дтәан. Нара ишьахьаз аиахәа дшад-
гылаз даанхозма? Ма лшьаҕе иаша дахаанхозу? Иаха амч
змази?

– Бнапы злабкуеи?

– Адәкьан аҕы аус зымуеи.

– Атцара бахьаҕәаххыз бгәы иалоума?

– Атцара шәара шәакәзам саҕәызхыз, – илхәоз агәрага,
гәҕәа дцәажәон. – Схала мап ацәыскит.

– Баҕәаххит! – иаргы иихәоз агәра игон.

– Сара аспирантура сҕазар сҕахызар, шәара сышәза-
ҕәыхзомызт.

– Бара бхала бцара мап ацәыбкит хәа изыбыбхьазои?

– Сҕагылазаашьа ус иҕалеит. Сара, сышьтахь ашә аркны
схынхәит. Уи алацәажәара сҕахзам. Ғыц уи амҕа сзанысу-
ам.

Уи аены реицәажәара убас иҕапылцәеит. Цқьа из-
гәамҕеит, аха уи абжьарак лара леилаҕынт уазыр даха-

анын, ацыхэтэан илхээз убри иалытшэан. Лцара мап ахьацэылкыз зыхькьоз лани лаби ракэзу, лхата лхала мап ацэылкытцэкьазу зны-зынла иара изын зегьакакэын. Аус злаз – цхьака ицарауафхашаз лымфакэа кын. Ииашаны икатцазма? Иара такла дкэанызануан. Иахьцалак лара дырфеиафын, аха шыта?.. Иара агэарц дыкэызма, абахча дытцазма, усура амфа данызма, уа имала данаанхалак, ма дача цыара мфак дангылозма, мчыбжык акара ишыара дыкэзамызт, ифнытцка гызуан. Уаанза азгаб лцара аццара дшафэытцуаз имбазкэа, аха убри шыта икалаз анакэха, игэатцанза игэырха иалан. Ааи, лара лыуафара шыцкьаз ианхарц амфа шытылхит, иаха ирмариа убри лхылгаларц, лаб ифны дазыхынхэит. Аха лымфа фактцэан. Убри ахшыфцдак фыц таха инафомызт.

– Атцара бызхафэытыз цкьа еилыскаар стахуп, – дача зны уи аацэыригахт.

– Уи уаха халамцэажэап. Уара ухьаа уазхэыцуеит, сара исгэаласыршэар стахзам. Сыфнытцка снархьуеит.

– Иахьцалак, бгэы иалоуп? – иара игэы хэын.

– Сышытахь ашэ аркны сааит сымхэахьей. Акгы сгэы иалазам.

Иара мацк игэы аапсасит: ацыхэтэан, иахьцалак, лыуафара лхата лхала дахьадгылаз иаха иеигьейишьон. Лымфа удафхон.

2014

Бзыцта акыта

ИПСХЪАЗ АШЫҚӘСҚӘА

Ароман

Аб Уартан

Ишылашыцаз адәкьан маң ағы дцаны дыхәхаахәтуан, акрызтиуаз дааианза. Нас ихәыцқәа рцарақәа рахь ицаанза, ашыжь дрыхьзаны акрырыцифон. Дара рцарақәа рахь идәықәлеижьтеи мызкы иазынапшуа итхьан. Ипха Радоу атехникум даналга, акомпютер курсқәа дыртан. Ақкәын Цара Башаран-коллець ахь дныкәон. Аитцбаза Нара лакәын зегьы раткыс атцарахь иццакуаз, абартца еитцых итцагылаз аишәа хәхәағы акрылфон. Абгы дыццакы-ццакуан, ашыжьз амашына аремонт кәзтцоз диқәшәарц диацәажәахьан, ианиаамтаз дымнеир – даәа мышқәак ицәызуан, арахь акы зланеигааигашаз есымша изырхианы игылазар ихәтан, акәымзар иусура еитцакьон. Иан атакәажә Кәыц лтаца ѿ-школк рғы аус луан (ағны Башаран-коллець ахь дцахьан), убас заа дықәтцуан азы, лхата ашара дацгылон, лматацәа рындәылтцрақәа даархылапшырц, уахагы уамак егылылшомызт. Аб Уартан ипха аитцбы дналыдтәалан, ажәжәахәа акы днацхарц иеазикит. Радоу ѿбака саат рышьтахь акәын ағны лцарахь данцоз, ағны апхьала длалбаан, апхынтә кәафра дныѿналеит. Уи лымццакышыақәа игәапхомызт. Лцараз Гагра дцараны дыкан, арахь лгәы бзиамызт ухәартә, лхы мѿапылгон. Хымшка раахыс дтынчцәан, хәймехан инаркны, адәкьан ахь усура дахьиццалозгы, аха бзиабара усзар – ағар рхала рус еилдыргарын игәахәшәа, дтитцаацәомызт. Лара акы лгәы иалан, дхәытцашышь дтәан. Уи лангы игәалтон, лхы еилагеит хәа данылзытцкьоз ыкан.

– Нанду, бааир акрыбѣастап!

Радоу ланду лхэы аакэлыргылан, лхала аматурта аоныцка длеин, адиван аткараѣ дныкэтэеит, ателербагахь лхы нарханы, дахэацшырц лтахызшэа. Аб Уартан ибон уи, дкараханы мацклыпсы ааиталкырц лтахызшэа дышныкэи аз. Иара иускэа аены убас ирацэан, дѣагылазижѣтеи тэамѣахэ имазамызт, ипѣа лѣагылазаашья уамак хырѣ аимѣазеит. Усгыи лускэа иерылаигалацэар иѣахымызт, ларгыи ицэылзашаз лымазар акэхарын хэа дылзымхэыцуази. Нара дыццакырц налабжьеигеит, имѣатэны ирлас лышкол аѣы днеигарц иѣахын. Аишэа даныѣахытц, инапы ааизэзэан, аматурта аоныцка атзамц саат днахэацшырц ашэ днылагылеит. Асаат жэба каларц хэ-минутк агын.

– Радоу, ибыхыи? – лара лыпшра злакэз ала, ихы налыкэимкыр игэы иауамызт.

– Акгыи.

– Аиеи, нас, - ариабжьарак дшыкэз дыкан игэахэызшэа, лхы дазынижыи рц даакэтэеит, дыццакуан тэа. Ашэ иазааигэаз ахышэ днавсаанза, лыбжьи иахэзшэа игэы иааинатан, ипѣа игэатанза димныруази, илгэытцатэахыз изцэырлымгозаргыи дааитцасит. Даакэгьежьи, ашэ даалахт: - Акыр бхэама?

– Ахэшэкэа жэеит.

– Иарбан хэшэу? – дналхаххит, ихатэ ипшраз уацэшэарын.

– Но-шпа. Дѣа хэышэкэак ацыстцеит, - илхэоз цкэа еилургартэ дшыкэзгыи, лцэажэашья игэацхомызт, акала аееитанакуан.

– Зака? – аѣак ахэаха дахэзаанза, ибжьи хараки ѣацаза, дѣа зѣаарак нашѣтеитцеит, аѣакхэараз лара деитцамхартэ.

– 80 таблетка, – лыблагэ аѣацсаххэазан, лхатагыи ирлас дакуан.

– Быпсыр бѣахума?

– Мамоу...

– Уажэйтэҕыа бгыла!

Длытэахэҕеит. Лара дзыласуамызт, иара дытцирҕыон. Лнапы даханы дфықэиртэеит, агэхьаа даимыргарц дихэазшэа шыҕалтэазгы, илхэоз имырхакэа, длытэас дфэиргылан, длытэагыла дахьдэылигоз, аарла лшыаҕа еи-хылгон, илжэыз ахэшэ рацэа лылсны дакзахьан.

– Изыбжэи?! – агэарц шыҕаз днеигахьан.

– Даур изоуми...

– Даур имабки?!.

– Иеахьтаирхаз сзычхауам, – лыбжыы еицакхьан.

– Нас, быпсыр бтахума?!.

– Мамоу. Сабоугои?.. Сееиласхэароуп, – лыбжыы мацзахон.

– Иабыкэу беахьеилабхэо?! Хаццакыроуп!

Лшыаҕа зынзак илзеихыгомызт, иара длытэагылан пхьаҕа димгозар. Нара лшыамхы лытэаҕыло дрышьтан. Ахэычкэа ранду, лаба леантэа, аишэа зтэагылаз ахытэакырта тбаа дзытымтыцызт. Иара заҕа дзыласуаз ипхэа амашыына дынтаиртэан, дшыфуаз италарта ашэ ааиртаанза, Нара лхала лтэарахь дцарц налызфьтны, ацгэеипш дытэама ухэартэ, ауаф нага итып иаразнак иаалихын, имашыына ыкэыршыкыыраа иаакэиртэиин, инапаҕы имааиуаз ихагахаз акы дакэтэазшэа агэарбжыара дныбыжыкьеит. Амфэду дфэнылеит, иидыруаз шыоуки амфэан ишгылаз илапш ишаатэашэазгы, рыгэхьаа мкыкэа. Алашарақэа ырмацэысуа избоз амашыынакэа аган рэартон, ухы тызкыоз асигнал агэтынчымара рзыртэысуа, ауааи атехникеи амфэ иртон. Еснагь царак хэзимхуазар хэа амфэан днызкылоз аинспекторцэа амфэа аганкэа рычэрыдыркылон акэымзар, уамак шыҕалаз рбонатцы, амашыына лас ргэйдлозар рэатэажыны ирзынкыломызт. Лара, амфэду иазцэыртэанза, лхы лыкэаэхьан, дцэышзахахьан. Лыжэзы анаа, лнапы аалфьтылшыызшэа шылузгы, иҕаз-ианыз лзеилкаазомызт. Ахэышэтэырта амардуан аҕапхьа дшыфкылкыазтэҕыа, иара

длалбааңан, изгаб дызлататәаз ала ашә ааиртит. Дтигарц дахьирххоз, маңк даалтызшәа луит, аха ак згәалашәоз, избоз, изахауаз лакәзамызт. Дантига димпытыфрны димтамхарц, ларгәа напы ихәда ихышьит. Ихата ишьам-хы ицакәылон, дааңса-дкарахахьан. Ус дкамлози ауафы иңсеибақышәа аныҳаракзахалак. Амардуан дахьыхәнигоз, дшьацәхныслан, дкахарц егәааигымхеит, ианаамтаз егы аган ала хатцак даалытцамгылар.

– Ҳаи, сыгәнаҳа бзымгааит, саазықәбыршәазеи! – ибжыы тымгакәа, ихгыы аарыцҳаишьазар каларын.

Ирулак ф-шәык дыркылган, адкыларта дныфнаргалан, днықәдыриеит. Халатшкәакәараа, икалаз анеилыркаа, иаатымгылазакәа иаразнак ацхыраара реазыркиит. Руазә ачымазаф лзамфәф даалфәсуа даалырцшырц лтахын, уи лнапсыргәытца аиха жьаҳәазшәа дахьыкшоз аб иныру-ан. Дызфыз даакәихын, ахәычы, иара изы дхәычымзи, лыхьз ҳәаны далихырц иеңишәеит. Ибжыы заҳауаз дабаказ! Лықәфутыргы улфәсыргы лзеиңшын, зынзак атак лзыкатазомызт. Уамашәа ибон дфыхәныргаанза, илытагылозарггы, зшьапы иқәгылаз акгы лнамыруа дшыкалаз днықәдыриаанза. Халатшкәакәараа иццакны азгаб дзықәиаз инагәтасын, ареанимация дныфнаргалейт, лаб уахь днармышьтит. Изымдырзоз аҳәсақәа рыгәра изгозма, дызнысыз аамта инамырбахьази, зыгәра угашаз ауаа шмаңыз, уҳәансҳәангы рацәан, акәрышь заа идумырбар, иааҳәны иухәаңшырдаз ҳәа. Аха хфы, цшьфы ахьыл-хагьежьюаз уцара уманы узларылаларызи, ус азәы илшон, аха иара дамарамызт. Азныказ икаитцарыз дақәымшәазт, аха уамак деитцамхакәа даакәгьежьын, дшыфуаз мацара, анализқәа ахьыкарцоз акаша шыказ дныфнаңкеит. Уарыла ицәыхарамыз Аида уа дтәан, ла лакәын дзышьтаз. Анцәа илпха лоуртә, лара данылба дыфдәылкәеит.

– Иухьы?

– Радоу хәшәқәак лжәын, изфәу сыздыруам, иаагәабтар стахын...

«Хәшәкәк лжәын» анихәа нахыс, лара иаразнак ад-
кыларта шыказ лфыналхеит. Иара иацитцоз дыфәа дахь-
лыштыаз илеихәон. Аида икалаз иаразнак лыхшыф азцеит,
еиуеипшымыз мфала аешьрақәа мфәпысуан иаазқәылаз. Аи-
башьра ашьтахьтәи агәамтцхамтцрақәа ргәы иасуан, аиашаз
ауаа, еихарак афар, ачхара рылазомызт. Аида ареанимация
дныфнапкеит, иара ашә даалахахт. Дларышьтыр дырмыц-
хыраарызи, рыжәла нымтәааитеи! Ашә ааимицаан азныказ,
аха ыцъа амедехәшьцәа анааипыххыла дзырмакәпцеит.
Инацәа пытәтәо ладеи-фәдеи ицоз дышрылахынхәуаз,
дхәышәтәфын хәа дызхәапушаз апхәыс даадәылкьан,
иртахыз ахәшәкәа рыхьзынтца ааилыркит.

– Иаарласзаны! – аатгылаха лоуамызт, ацхыраараз
ишимбацыз дыццакуан лара.

– Хәптекақәа рфы исзыпшаауама?

– Иузаахәозар ара зегь хәмоуп.

– Зака шәтахи? – ажәжәахәа ицъыба дынталан, имаз
зегь налиркит.

– Уажәтәиала ихәзхоит, – лара адкылартахь дныфналан,
гәартәк ахәшәкәа лгәыдымзало даадәылкьан, ареанима-
ция дныфнапкахт.

Апхзы илцуан, макьана цхнымзи, ашьыжьнатә шоуран.
Араагьы апарархашьа аамта иднартцахьан. Аптекаф илал-
бааны иаархәон, арыцхара иакәшәаз рхы дадырхәон, аха
иуриашозеи, аус злаз, убри аамтаз уеитцадырхомызт. Даа-
дәылкьеит Аида.

– Аиартәмәтәа хтаххоит, – лыблақәа шақышақьон,
дшәаны дшыказ мфашьо. – Шьаршьафзаргыы цъара ак
хзыпшаандаз! Дызлахрыцкъаша...

– Дышпакоу?!

– Шьтахька иахзылфыхуам.

– Акыр шәымазар шәхы иашәырхәа, ахә аазымгои...

– Егьхамам ауми икалаз.

– Аптекаф бинтқәак, бамбак рымх! Апараз сцоит.

Лара даатымгылазакәә данаакәгьежъ, «ашьыжъ ҳаила-лыргьежъыртә дзыкәшәазеи?!» – икалаз дшазхәыцрыз изымдыруа, имашьынахъ длалбаафьан, шьтахьфа амфа дықәлеит. Ҷыц дыццакуан, урт аинспекторцәа амфан шьта игыламызт ибзиашәа. Ипқа илыхьыз изеил-каауамызт. Зегъ рапхьаза ихы иааташәоз, – ариабжьа-рак лгәабзиаара мацк иееимызт, длызтаацыпхьаза лтагылазаашьа шылтәахуазгьы; хәшәқәак лзеигьхозар хәа дгәыгшәа илжәызар, илызгәамтакәа амцхә лыдылкылазар, илзеицәахеит. Уаха дзызхьапшырыз издыруамызт. Имфатәны аремонт кәзташаз ифы дынкыдххылан, иаарлас дышзымааиуаз илымха интишьит, иипшаахьаз ахәтақәа ныпхьеикырц иабжьеигеит, нас данааишаз азы Ҷыц диацәажәарын. Уаха уафа аангылашья имамызт, дыццакит афныфа.

– Уу! Сыңсы штәз анышә сышқалтеи!.. – арахъ аарла ина-иааиуаз иан лыбжьы афната иакуамызт, агәарқ иқәыфуан. – Ари закәызеи? Сышқалшы? Лхы зыхлырфьазеи, нтәақшы?

– Сыздыруам, илзымдырзакәа игәғәаз лжәызаап...

– Сылшыт, абааңс, сылшыт! – атакәажә лмоґа аешьяр лычешазылкыз агәра ганы дықан. – Акы аалзымчхауа, ас убахьоума?

Ачымазаф лзы иитәхқәаз реидкылара дафын, рфыцьегъ уатахк афы еицымиуази, лытакамаґәа, лиартамаґәа ахьыказ лдыруан. Иаргьы длыцхраауан, иаарыхьаз агәыла хәсақәак рызтаара так нҶапцәа-ааҶапцәа ирыґо. Иан изеидылкылаз аашьтихын, ицны ицарц зтахыз агәыла хәсақәа рееилархәаанза дзырзымңшыкәа, итәахны имаз апарақәа аашьтихын, ахәышәтәыртахъ амфа данылт иара. «Илыхьзеи, ланафалбеит? Илзымхозеи?.. – иан лыгзбжьы иахылтцуаз ажәақәа дрымчхак дышрымаз, ихәыцрақәа ааитапон: – Илзымдыркәа илымхакаґатцәґьоу?.. Лыңсы сызнырхару?..» – уик макьяна цқба агәра изгомызт, Аида лшәашья игәа-лашәонатц, азґаб лтагылазаашья узақәгәыгуамызт макья-

на. Иамузар ишқакайтцарыз, уахьгы данымшәар амуазар – ишқакайтцарыз, аха иахьынзауаз илшоз зегьы наигзар акәын. Дзыргәырғашазгы агьиахауамызт. Иеилахәара иманы, ареанимация дадгылахын. Дшааиз лахаз җушыа-рын, ашә ааимҗаа, җыхьейҗш дыццакуа, ичмазауыз лара лакәызшәа, лыҗштәы лхыгга дааит Аида.

– Иааугама?

– Икоу аасахәеишь! – иеилахәара налиркит.

– Илҗытцум, ас сымбацт, – аилахәара лыманы, шытахька днаццакит.

– Даеа хәшәкәак хтахуп, – даадәылкьейт ахәышәтәуы.

– Иарбақан сашәхәеи! – ара ирымамзар акәхарын җаитцеит иара. – Уажәытәҗьа ишәзаазгоит.

– Ара ихәмоуп. Зҗы хышә маат...

– Аа! – иналиркит.

Лара дыццакуа ахәшәкәа аалган, ареанимацияхь дна-хынхәит. Иаарылшоз зегь җартцон ухәартә, рылауей мацзамызт. Шьта иара иуалыз ахәшәкәа рыхәҗса даатым-гылазакәа иҗыба итихлар акәын. Арахь имаз иҗәынтцар хәа дшәон. Ақалақь аҗы иашьей иахәшьей, ртаацәарақәа рыманы, афнейагылақәа ирыфнан, урт рахьгы ателефонқәа дрысит, икалазгы нареихәан, итаххозар җарақәак шрымипсахразы рлымха интишьит. Уаха-уатәы, нас идәҗьан аҗы аалытк иоуазар ибарын. Арахьгы иа-разнак иаартаххашаз ахәшә аҗырак шырзааихәахьаз ала агәра ганы дыкан.

Иаарлас ргәылацәа, рыжәлантәкәа ааиуан. Иахәшьа Гәыней иашьа Уардани аакылсит. Рызтаарақәа рацәан, аха иара ирейхәарыз еилкаа ихәтагы имамызт, ртаққәа рахагы имамызт. Баагәара харақыла итахкааз ахан хьытәцарахь анеира иаха имариахарын, ареанимацияхь афналара ааста. Игәаҗ кны, лара ишахәтаз рыхшыф лзырмышьтыр хәа дшәон. Җара азә даафнытцындаз хәа ихшыф шынейбакәыз ашә ахь икан. Иааифншәозгы убас-

как иццакуан, иуацэажэазомызт, хэшэык рҕахызар иаауд-
гылон акэымзар.

– Икеи? – Аида данаадэылтц затцэык иргэгэа длызтцаа-
гэышьеит.

– Илҕаххит, аха дахзалхуам. Илжэыз закэыз уаха
ишэзеилымкаазаци?

– Но-шпа ауп хэа салхэеит.

– Уи аскак дарҕашьазомызт.

– Нас, илжэи? Ахақымцэа рацэаны илеит, илжэыз
еилкаазар – далызхышаз рымдыруази, - егынылзеилым-
каа, уаха цшышьа лымазма, адкыларта дныџналаанза,
даахынхэыхын, ареанимация дныџнацкеит.

– Лан дааугар акэын, - наиабжьалгеит Гэына.

– Цхыраара лзыкатом, арахь аурокқэа цымкрада
илымоуп, ахэыцқэа адэы иқэтцаны, лаагашьа сывам. Ма
атцарамш анынтцэаша сцап.

– Лан лоуп, ас даанужьыр калома? – ирхэо захауаз Уар-
дан даарыдгылеит.

Иаарласны амџа дзықэымлеит иара, дыкамкэа ак
аартаххар хэа дшэон, аха еикэшаны игылаз изааигэаз
ракэын, ак лыгрыжьуазма. Башаран-коллець ахыкказ Цанд-
рыцшька амџа дықэлартц избеит, дахьнеиуазгыы даангы-
лозма, саатк, ма саатки бжаки аамта ицэцааит.

– Икалеи, ура? – даакылкэеит макэана ашэы зшэыз
Даур иан Америкэа, иара имашьынахь ифэанынеихоз.

– Аиаша басхэап, цкэа егысыздырзом. Аха аџны дандэы-
лызгоз, «быезыхбыркэеи?» хэа санлазтцаа, «Даур дысы-
мычхаит» хэа салхэеит. Уи иеантаирха, даара дтцэыуон,
ибгэалашэо?

– Акыр збо сыказма! Лгэы дшалаз ашьтахьгыы изба-
кэеит, аха...

– Зегы дрыцхаршьеит, аха уи азы ахэшэқэа зхылжэ-
рызеи? Уи акэзу, даеа уск дақэшақатымзу, аилкаара
сцэыуадаџуп.

Имашына дынталан, усгъы излаилшоз ала ирццакуан, азэы дидырхагахарын хэа дазымхэыцзакэа. Ацыхэтэантэи азцаара акэын уажэы ихы итагыежуаз: илыхъзеи Радоу, Даур иетархара леахлыркъартэ? Уи иан Америкэа дара дрыжэлантэын. Ацара Акъэа дантаз, чкэынаки лареи еид-нагалан, лашьцэа ишыртахымыз хатца дцеит. Уи итэымра убри ашьтахъ иаапшит, дилымтыр анаму, лычкэын длы-маны лабраа дырзыыхнхэит. Лца лыжэлала дкалцан, арака изхауан, иашьцэа реипш дрышьцылеит. Аибашьра ианалага, арракэра змаз ачкэын, ианшьа дицны деибашьуан. Ихшыбаф азааигэа иалаз ахыпчыыха шалырхызгъы, игэабзиара аруашэшэура афаанахэит. Ихала ижэуан ахэышэкэа, ахэшэтэыфцэа изылырфаауазгъы нижьуамызт. Зныкымкэа-фынтэымкэа иани иареи нхара ақалакъ ахъ иахьиасыз афнеихагыла ду ахышэ дкылпарц дшафыз дакэырккэахъан. Иаргъы ацэа даалцызшэа даанфасуан. «Цьоукы сыпхьон», – ихэон, изеихэоз адэахыы уафы дырбомызт. Ацыхэтэантэи аамтаз апстазаара игэы шыпнатэаз, идыржэуаз ахэшэкэа шизхымгоз аацэыригон. Цэгъарак цъара ианыкалалак, ицсыз шыыцигалон. Дызтынхаз дырмыхъчар камло инеихъан. Иабцъар ицэыртэаххъан.

‘Енак ашыжьы иани иахэшьадуи дрыманы ианшьа игэарп иааталеит. Афны ифнамлацызт ухэо, ахысбжьы геит. Агэашэ нтытц аус зуаз Уартани ица Цареи харантэ цьоук хысызшэа ирахэит, рааигэа абганчрагыы акы нылашэеит. Риашья-ра агэарп афы артэаа-сыртэаахэа ахэсақэа еилалт. Ара атцака деитцыхны дышытан зыцламхэала зхагэта кылжэаз арпыс. Дафэазэ дааианза, еимырххо иркыз ан дналывкъа, Уартан, згэы ацыхэтэантэи аисра иахылцуаз аицэкьысра дахъзартэ, ахэы днаихаххит. Уартан ифеи ипхацэеи нарызфеитит, агэарп итамларц. Аха Радоу дахыгылазынтэи дыпшуан. Лаб иматэажэкэа ааишэихырц даныхынхэ, лара, лшьапы лытцапс, адиван дыкэтэаны дцэыуон, лызнап-сыргэытцак лылахъ иадкыланы. Дзафэымцуазшэа аниба,

– «азэы ацстазаара итахымызт, иеишыит, бара ускатэи быезыбшыуеи?» – дакэихырц иеыназишэеит, аха иара иихэоз лмахазазшэа, тынч дтэыуон. Анышэатара аены, аматцуртаф дрыцхраарц налабжыгеит. Уигыы лылмырхаит, избанзар ацсы иуа-итынха ахьидтэалаз лара дрылазар иаха еигьалшыон. Амацура лылшомызт. Илтагылазаашьаз лаб изеилкаауамызт. Ацсы дшихагылаз аены иаалхылгеит. Нас, уажэраанзагы абаскатэи лгэы итымцэазо инхазар убри ахтыс, ари цакыс иамаз Уартан усгыы изеилкаауамызт. Агэхаштра ацзар акэын, акэымзар агэы тыблаазар – уамшыуази.

– Азгаб ахэшэтэыртаф дышытоуп, – ашкол адиректор иуада дныфналан, длатэеит Уартан. – Лхы лыздырзом, аха лан урткэа амфан дазыкастоит, уажэы илахэатэым.

– Цара дшэымгазои?

– Уи уатэы, иуруккэа дрылгар, ифызцэа дрыцны длеир еиликаап. Уажэы ицара дацхаркыарым.

Ан Ианга

Шэахьалеи цшьяшалеи лара дыздыз атаацэа рфэинтэ азэы цыара дцар, даар, ма ус гэгэак иеазикыр зынзак илтахзамызт, убарт амшкэа ирзеицгыыз мшны илыцхьазомызт азы. Аха лхата усура дцон, амшеизшара лышкол афы ус еифыркаахьан, ишцакалцарыз. Ацара ду дшалгахьазгыы, зыгэра лгоз акыр лымакэан, «хагоу азэ ак агэра изымго адунеи далахааит» лхэалон. Убарт амшкэа рзы иусура иазкны лыцшэма, цыара дцацыцхьаза, дхынхэуан, икэымфеиаз дазашшло. Уи гэалтакэахьан, еснагьцэкыа акэымзаргыы. Амала, иара иеаагэеитарц ахыабжыалгоз дзашыцыломызт, уажэгы лымцхатцаракэа цыеишьалон.

Уи ацшьяша ашыыжь лапыцкэшэа еееимхеит, лыцхызкэагыы еилататазшэа иаалгэалашэакэеит. Лыцшэма шылашыцызгыы усура дцахьан, нас, лхата усура амфад-

нылар акәын азы, ақыта школ ахь ицоз лыпқа аитцбаза Нара илфашаз хәа иаармарианы шыжьхьак аалырхие-ит. Радоу лкурскәа рахь заа дцазомызт, лшыжьхьа лхала илырхиарын. Нас лыжә лхьан, егырт иацызгыи нтылцан, лхаҭа чаик ыжәны амѡахь данкылсуаз, аацәылашахьан. Ахәаахьы усура ицоз, дыздыруаз дышьтырхлон, уи аены урт уафы дылмыкәшәазт, х-машынак цсахны, Башаран-коллець агәарц данынтала, иаалгәалашәеит лапқыкәшәеи лыпхыз еилататеи. Аха урт дрымәхаркыртә икәз азәы лакәтәкьамызт, аиашаз, ацара цстазаара данамәханакгы, зегь лхаштгәышьеит.

Урт ҕыц илгәалазыршәашаз ахтыс калараны икәзаарын, лусурамш нцәарц саатк акара шлыгыз. Дааѡнашылеит лѡыза. Луроккәа лара имѡацылгарц лгәы итан, избан-зар Уартан дылзыцшны дтәан, аѡныка дигарц, аха лара дзыцәшәашаз акгы рымамзаарын, лыпшәма деихаччо адиректор икабинет аҕы дтәазаарын. Уи лцаѡцәа лызныжь-ны лҕаалхеит. Макьана ак кәлеит хәа лгәы итамшәацызт, ус даалон, имѡатәны аѡныка дигарц, ма ихымцәдатәыз уск анаацәырцлак. Мыстафа икабинет даныныѡнахх, адиректор иишәа иаҕацшыны иара дадтәалан, зыбжеихара тацәыз атәца иапхьа икәыргылары. Азы анылба, ееи шыкамыз лдырит.

– Радоу ашыжь илфаз лзеицәахоу сыздыруам, ахәышә-тәыртаҕ даазган, зегь лҕырхит, аха уаха уа лымацара дын-сыжыыр стахымызт, – дыччон иара. – Бееидыбкылар, быз-гарын.

– Цара дхамгазои? – лыпқа лзын ииҳәакәаз лхахьы имааизеит, ланхәа лакәын лгәы иаатәшәаз.

– Уи уатәы дымнеиуеи, ицара дзапхаркьои? – аниҳәа, ускатәи узыцәшәашаз егькамлазар хәа лҕаалыпсахит, дагындәылкьеит, арцаѡцәа ртып аҕынтә лартмак аашьтылхырц.

– Ианга, икалеи? – амазаныкәгаѡ дахьтәаз дныѡналаан-за длызцааит.

– Сыздырзом, аха иееимыз ак калейт, – даатымгыла-
закәа дындәылкәейт.

Арцаџцәа ртың ағынтә леааидкылашәа даахынхәаанза,
иара имашыынахь длыбаахьан. Лара лшәамхкәа цысуан,
илаҳарыз аткыс, илбарыз дацәшәон. Амашыына ласны
агәарц интыцтит, аха иштхысааны ианцоз амџаду ахь иан-
кылсыз акәын, ацскы зкыз знык дахыыназарыз дназарц
дышгәакуаз џашьомызт.

– Икалей? – дцааит лара.

– Ахәыцы акы лфан, илзеицәахеит, бымбои, – иихәац
ихәон.

Узқәымгәығзаша калазар, дхәыцуан лара, лыпшәма
ихалатқәкәа даарызма, даеазә даармышьтуази. Ус ала
мацк лгәы аалыртынчит. Издыруадаз лгәы змышьтзашаз ак
калазар? Аены амш бзиан, амшын тынчын, ацсабара ма-
кәана ишиатцәац ииатцәан, аха уртқәа лыбла ак абомызт,
амџаду затцәык лыбла ихгылан.

– Уажәы дышқаюу? – Радоу лакәтцәкәазар каларын ак
зыхыыз хәа дазааихьатцәкәан шыта.

– Хар лымазам.

– Ахәшәтәыртаґ дынсыжьзом, аџныка дызгоит, –
лхәахт, лара лхатагы илзымдыруаны лыпшәма ихәда
икәхаз дизацлар хәа даашәазшәа. Икалаз даиааиртә
дзыгәгәахарымашь?.. Амашыына аихамџа цха инхәытцсын,
арымарахьтә иқәтәины иџкыдлан, аихамџеи ашьа ашьа-
паны иаґаґааз аџнкәеи ирыбжьысны, ахәшәтәырта агәарц
инталан, аџналарта аґаґхьа иаанґааст. Еибартцәыуа игылан
рыуа-ртынха. Дшыџхалаз, ланхәпцха Гәына дналыдххылт. –
Икалей, бара?

– Радоу лхы лыздырзом, ареанимацияґ дышьтоуп
уажәыгы, – лзамџа аалрыцкәейт. – Бнеи уахь! Бара бна-
рышьтып сгәахәуейт.

Илаҳаз анаџсан, макәана ак еиллырго дыказамызт,
лхы тууаа, цәеижьла деитцасуан, уи дәахыла уамак убла

ишытдамшәозгы. Ус иагъа иказаргы, лхәычы лыңсы
тан, леиқәырхараз қәңаран. Анцәа иңышьахартә, цстбара
ыкамызт! Еилагылаз дынрылсын, ареанимация ашә
днадгылаанза, иреиңгыз атерапевт, иреиңгыз аневропа-
толог, даеа хәсақәакгы рыцын, Аидаггы дрышьтагыланы,
иаадәылтцит, ан шлакәыз рдырзар акәхарын, иаалыкәшеит.

– Иарбан хәшәқәоу аоны ишәымоу? – атерапевт
дцаауан.

– Сыхы азы изжәқәоз, пирацетам, цитрамон, нас но-
шпа... – иаалгәалалыршәеит даеа хәышәқәакгы рыхъзқәа.

– Урт ас дқарцазомызт.

– Ас ишңа?

– Шәымбазои – дзалтцуам. Ицегь иңгәәз рацәазаны
илжәит. Илфәххит, аха лшыа иалалахыеит, макъана даҳ-
залхуам. Илжәыз хдыруазар, убри лылызцашаз лаҳамтози.

– Ма Шәачақа дгазар?! – Аида лынаңшааңшышыа, лыб-
ла кәазқәа рышақьшақьшыа, ахәышәтәыцәа раҳатыр
дазымхәыцкәагы лцәажәашыа дышшәоз акәын ирхәоз.

– Даеа хәычык хәаңшып, – нарабжыгеит атерапевт. –
Далымтцуашәа аабар, лшыа арыцқьара халагароуп. Иижәыз
зфәххыз аскаамта дзалымтцуа сымбацт, – аәада дыхәнарц
ифынеихеит, ифызцәагы наишьталеит.

Аида затцәык даатгылан, ан ареанимация дныцналцан,
халатк аарымхны илылтәит, ачымазаф дахыiaz наллырбан,
днахынхәит. Радоу дыңсыр шыкамлоз лгәы иштылхәаауаз
мацара, лыңңа дахыiaz дналыдгылеит. Дықәиан тынч
дыцәазшәа, лыңсың алагаагабжь аарла иуаҳауан. Атр-
убка лңынца итагылан. Лнапқәеи лшыапқәеи аиарта
иадфәхәалан. Лшыахыы гәырла ахәышә дәықәызтцоз аси-
стема лхагылан. Лфы ашәах тытцуан, амедиахәшыа илыд-
тәалаз акатахәа илрыцқьон. Ачымазаф лцәаңштәхәы
даараза ицәышын. Илыдтәалаз даулышьтын, лхы фәрханы
Анцәа диҳәеит лхәычы длымимхырц. Даниз нахыс даараза
дыңгәәза лызҳауан, лгәамч иеигәыргьон, ларггы цәгыала

дцарын, нас ацыхэтэан, данызгаб назаха, илыхъзеи хэыцы
ҕадыцъ?

– Улеир думбари!

Лара илдыруан лыпшэма ипҕа лҕы днеир шитахыз,
аха халатшкэакэараа ргэы дасыр иҕахымызт, насгбы
илидтэалашаз азэ дыҕазар акэын, иара уа пытраамтак аан-
гылашыа имамызт.Лхалатнаилтан,Аидадлыцныдныџналеит
иара.Дандэылтц, арымз кнаҕа дышныкэтэаз лбеит, игэы да-
ара иалаҕамызт. Ихыыз еилылкаарц димацэажэеит, усгбы
идырын ипҕа лҕагылазаашыа шигэампҕхаз. Ашытахъ, ипсы
анааивига акэхарын, лара даалыпхьеит.

– Хэларц егъагым. Аџны хцаны, зегы ртып иныкэтцаны
хаап, нас уаха баангылап.

– Аиеи, хласып! Гэына, сбыхэоит баалхылапшырц!
– ахалат ланхэпҕа иналлыркын, лыпшэма амашыына
дицталеит.Ахэшэтэыртаҕынтэ амџаду иазцоз ианын макъа-
на, илҕахэхэуаз лылагырз анаалрыцкыоз: – Исцэыбжыахаз
сзеилкаауам.

Илхэаз иара акэџимтцт, – «ибцэыбжыахаз мацума?!» –
зхэаз иџапшылара лзеилымкааит, избанзар ускатэи иара
иахъ дыпшуамызт, лхэыцрақэа даџацъара иҕан; ихаҕы лзе-
имдаргбы акы лзатцбаауамызт, игэы иҕашэаз итцэахуан, лара
лыпҕа хъаас длыман, даџаак лзапцшыуамызт.Амала, еилкаан
ан лыпҕа лҕылшыырц лгэы иҕан хэа агэра шылымгоз.Дыц-
цакуан иара аџныҕа. Ларгбы знык аџны днеины, ланхэа
дбаны, лырахэи лыпсаатэи ртып иныкэтца, ахынхэра да-
хыццакуан.

Амала, ус зегь лызмырласит.Ланхэа зегь ҕылтцаар акэын,
уи лгэы дамыскэа, лызтцаара рацэа ртак ҕалтзон. Нара
лакэзар – дыџны дырпылахъан, лахэшыа дшыҕаз еилылка-
арц дыццакуан. Шыта хар шлымамыз анлархэа, акэтцэҕыаз
цъылшыан, дшыџуаз лџыза лахъ дцеит, мацк дыхэмарны
даар, лцатэқэа дрылагарц. Уи лан ажэгэарахъ лҕыналхеит.
Ускан ажэхыақэа хэба лыман. Ускатэи хэар рытцан. Уаанза,

аибашыра ашытахь, арахэ абарымаз. Лыпшэма ма убарт, ифырхуазар игэахэны, ранцара данафыз аамтан. Шьта икэигаргы цэгъа ибомызт, ацъабаа ирыдырбалоз акара лытцшэа ибомызт. Арахь урт рхъара, ахэарақэа рытцара, рытцгара ршыцъегь рнапы адкылазар акэын, усгы даеа усқэак ирфын, ирыхъзар рыхэтан, – лара дыртцафын, иара икоммерциа мацдагон. Дызфыз лара лыбла иабазомызт. Зегь акакэын ртып икэылтцеит. Нас лыхэшэқэа дрышьталахт, данаизгы урт еимылдахъан, акыр лцэынхазар хэа дгэыгшэа, фыц дрылан. Зегь ртып афы икан. Нас Радоу илжэи? Но-шпа акэзар ирацэаны илымазамызт, жэабака цыра уажэыгы атып итапсан. Ланхэа лышьталартаф джеин, уи хазы ахэшэқэа цэахны илымамзи, Радоугы лиарта уа икамзи, ахэшэқэа днарылапшит. Лабхэа ицсы ахынзатаз иижэлóz «Наком» атра тацэын. Абри акэзар азгаб италырцэыз?! Ааи, ааи! Но-шпа акэыз цылышьеит.

– Ари уахэапши! – дшыллыбааз лыпшэма инаилырбеит.

– Исгэалашэазом, ара ирацэаны итапсазма? – даа-хъахэуеит иара иан лышка.

– Ааи. Инхаз уа икамзи, – лхэеит иан Кэыц.

– Сара адэқан афы снейуеит, – ихэеит ипшэма лахь. – Уахатэиала усс изуа егыкам, алада бызгап, – хэа ззихэаз ахэшэтэырта азакэын.

Лара но-шпа атра ахылыкыз дцысуан. Лхы лнапафы иа-алган, лызгаб лымаэақэа ааизылган, шэырак инталцеит, зхы ззымдыруаз ачымазаф лтакатэимаэа уажэы-уажэы еиталкуаз цыушыарын, ишылтахыз хапыцрыцкъара дцоз-шэа, урт амыругақэагы аалыпшааит. Лыпшэма дным-хаэақэа дааит. Амашына абжы анлаха, ирлас дын-дэылкэеит. Иқэхысаа шытахька амфа ианыхын.

– Бароу ара дыкан, – ланхэпха Гэына афхалартаф цыоукы дрыдгылан, ахалат аалырхынхэит. – Икалаз лахахэеит, бара.

– Дызлацей? – Ианга лыпха аихабы данааих дылбар лтахымзи, аха данцахгы илцашыаз дэзфлымхан.

– Лхатца длыцын, былцэымшэан!
 – Акыр шэыңшаама? – ареанимацияхь днеирц дылбаа-
 уан аневропатолог.
 – Шэахэаңши! – Наком зтаз наилирбеит.
 – Нуу!!! – шыта ачымазаф дызхалымтцуаз ңеимшыа-
 зеит. – Ари пытк лжэызар, даламхакэа.
 – Илыңсыхэеи?
 – Ааигэа дызбеит. Ареакция лымоуп ухэартэ дызбоит.
 Далтцуеит, аха аамта лтахуп. Шэылаңш лхышэмыжын, уи
 азоуп уахь алеира азин зшэахто.

Ааигэаазэы,услыңсыанындырха,аихагыларацааафэнтэ
 лэалыфрны лычекалыжыит. Аригы далтцыр икалцашаз
 рыздыруамызт, ан еилылкаауан рыңкарақэа зхеиларгоз.
 Ареанимацияф усгыы ус лымазамызт, ачымазаф дыштан
 дфахэаны, аамта лтахын, дызхэышэтэуаз излархэоз ала.
 Дыфдэылтын, иааз лабраа, лыңшэма итынхацаа, лыңшэма
 ихата, – доусы рыфныкакаа идэықэылтцеит. Азгаб илтахыз
 аңхыраара лоухьан, уажэытцакыа адэны игылаз аказы
 узихэомызт, шыта аңшра, аңшра, адырфегь аңшра. Маң-маң
 зегь ааилытцкэеит. Аб иакэын атыхэтэанза икэтыз, има-
 шына азна игэыла хэсақэа иманы.

Лара днахынхэит. Лыңха лызнапык усгыы агэыр алан,
 асистема афэнтэ ахэшэ лда италаларц. Егы лызнапык
 маңк ишыштылхит, ифахэан азы ишутахыз узфахазомызт,
 лзамфа инадылтан, даатэеит. Лгэы аус ауан, лчачақэа
 бзиан, шыта лхы акэын аус злаз. Лымала данаанха, азгаб
 илыхыыз еилылкаарц, лгэы дтахэыцуан, аха лэылшыуазар
 – убранза дназгарыз лзеилкаауамызт. Агэалашэарақэа
 нықэылтцеит, иаакэылтцеит, аха, атыхэтэантэи аамтаз, акыр
 деилашэаны дшыказ ада, акгы лхахыы илзаагомызт. Ус
 деилазыршэозгыы еилызкаауадаз, ларалфэи аатыхныажэак
 лхэазомызт. Ирхэоз анылмахалак, анду дылшэиуан. Ан ари
 лымацара лаха лымазма, длацахауан. Ахага цшра лоуит, ари
 дыммазафуп хэа лаб ианиалхэалак, – «Былмацахан, бара,

убас иаха дыбзыыршортә дыбзыкацома», – ихәалон. – «Уафәйт, уара!» – уигы ағара анаахлыргалак, ахәыцқәа иахырбоз уаха алафимтырц, дыфдәылтцуан. Амала, уртқәа зегы уажәы цқәа илгәалалыршәазомызт, аха лызғаб лшәара дшықәкьаз бзианы лыбла ихгылан. Ачымазаф илхагылаз ахәшә атцхагәтаны интәарц егьагмызт, убри дазыпшын, нас илхыганы илыргылар, лхы нкыдцашәа акәзаргы, дыцәарын. Ачымазаф дахьлыдтәалаз, лыблацәа хылфарц егьшлыгмыз, амедиахәшә даафналеит:

– Ахышә аарти! Азәы битәхуп.

– Уажәыцәкьа, – дфагылан, ахышә аңарда днахеит. Адәахәала алашьцараф азә ицәаара лбатцәкьон. Ахышә аалыртызар, цкәына аукуы дадгылан, иихәашазгыы ифашәомызт. – Узустәда?

– Сара Радоу лфызә соуп, – азцәара имоур, дызцәажәазомызт ухәарын.

– Атцара шәеицәзма?

– Мамоу.

– Иухъзи?

– Баҕақәа. Манча ифызә соуп.

– Еилыскаауеит.

– Абра даахгеит, иеишьуеит... каамет кәитцоит... дибар иҕахуп, – иихәарц ииҕахыз атцыхәтәан иааиҕыцкьеит.

– Сара сышәзыпшын. Икәлаз хзеилкаауам. Хшыцәаз ххы цены иаабеит. Аиаша, хзыхкьаз хаздырзом. Дара рфыцегь акыр еибырхәазар, мамзар иахьеицәажәоз акыр лыдибалазар? Икәлаз хзеилкаатцәкьом.

– Иара дибар иҕахын, – ҕыц иаацәыригахт дыззааиз.

– Ас дшыкоу дисырбар сҕахзам. Уажәы шәца афныка, шәгәы рҕынчны шәыцәа! Шьҕа дшәартахом сгәахәуеит. Дцәажәо даналагалак, шәшыказ ласхәоит. Избар сҕахуп лхәар, адырра шәыстоит. Абзиараз! – ахышә налырkit.

Лхәычы илхагылаз ахәшә анынцәа, алашара лырпсын, ачымазаф лганала дналываиет. Ларма напы анаалыкә-

лырша, азгаб уи лгәы инадылкылеит, дтынчза даакалеит. Ан лыпха далтзар аалгәәхәт, аха егы җыртысы лымазамет, пхызла акәхарын икалтоз шыкалтоз. Амедиахәшә җыц даафнашылт:

– Абри шәзаарышьтит.

Амшә кьанҗа аалырххейт, уи хәычымызт, шықәсык зхыцуаз мышәхәарк иакаран. «Бзия бызбоит» хәа зныз бгыцкгы ацын. Ан илдырт ари Манча шиакәыз. Урт еиразкхозу здыруадаз, аха ианхәахараны иказ лыла, ус еипш антдамта азә лыпха лахә инаишьтуазма, Амала, арака уаф дызкәымшәацыз ахтыс иалахәын рызынтәык. Издыруадаз уи иааштымта азгаб илыхәар?

Анцәа ихәаит! Ашарцазрахы атх неигәәхьан. Уи ифызцәа иманы уажәгы ара дшыказ еилкаан. Дфагылан, ахәшәтәырта абартцахь днеит. Баҗакәеи Димакаеи ракәын уака игылаз.

– Афныка шәымцазаци, нан? Шәымшәан, шыта ацсразы акгы лыхуам. Амала, иахзеилкаауам лҗызхлыркьаз, – җыц ицәырылгон илзымазаз азцаара.

Убри аамтаз Манча даацәыртцит. Икьаҗ цәыш акәзу, икәпхоз алашара ицштәхәы ацсахзу, дахышәаз дканатцазу здыруадаз, дкәашза акәын лара лыбла дшаахгылаз. Дқыцкыцьюан.

– «Сөысшыр стахуп, уи сгәы иҗоуижьтеи акраатцуейт, Амала, азәгы иоумхәан!» хәа ажәа сҗылхит. «Ибзааигәоу азәыр идыруама?» хәа санлазцаа, «мамоу» лхәейт. Аха ас иаразнак уи лҗазылкып схәартә, уи аҗены дсымбейт. Ус хәаидытцит. Сан ианласхәа, шәара шәсыпшаарц сабжьалгейт, сышәхьымзейт акәымзар.

– Иҗабуп шәахьаацсаз! Афныка шәца, нан! Икало аабан.

Ардыс Манча

Рыфныкакәа ицаны ишьталарц Радоу лан ишрабжьалгазгы, ифызцәа Баҗакәеи Димакаеи иманы, амашына

дахьынталаз, уа иааиршеит. Ан лцәажәашьа мацк игәы
танатцеит, аха дахьтатәаз дыцәартә игәы тынчзамызт,
егьырт мацсачк рыбацәа ааикәырпсақәеит. Еихаразак
деилазыршуаз – иара иалхәахьан, гәыѡбарак атцазмкәан,
лҕылышырц шылтахыз, иара убри дақәихырц шыақак
ааизыкамтәзегитеи. Даақәымтцәакәа ататын дахон, дахон,
уигьы уамак ихәартамызт.

Лара атехникум даналгаз ашықәсантәқьа, акомпьютер
курсқәа дыртәлеит. Изылтахыз издыруамызт. Дмоделиерын,
акомпьютери иареи еишьашәаламызт, ѡ-занаатк зылтахызи?
Аиашаз, атыхәтәантәи зегьы талар ртахын, иумыхәозар
иупырхагамызт, аха иара итахымызт убри акурсқәа рахь
дахьцоз, аихаразак ицәымгын урт ахьеиқәааз ақсшьяртәф
ахьакәыз. Лақара ицшзәз, лақара игәкыз, зхымѡағашьа
бзиаз згаб дибомызт, дахьцалак-дахьаалак ибла дыхгы-
лан, ицхыз далан. Аскаамта диқәшахатымхозар, даеазәы
дхихыр хәа дшәон. Ақкәынцәа мачымкәа илышьтан, иара
изааигәазәз иѡызцәатәқьа зақәа дыргәапхози, дыртахызи,
рѡыза иахатыр ақнытә иаангылон акәымзар. Цьоукы
дицәымтцадырсыр хәа дшәон, уи дазхәыцуанатц, ихәажьы
қақаза еилагылон, лыда ицстазаара цстазаарахомызт.
Аихаразак убри азакәын изицахымыз лара амыцхә амѡақәа
дырнызар, арахь атцара лҕаназылк, ақытеи ақалақьи ғыц
дрыбжьазар акәхон. Шьта ахынтә акәны даауан лара
лкурсқәа рахь, иара амѡа анылзикуаз.

– Шықәсыки бжаки тәеит сбышьтоуижьтеи. Уаха акгы
сәахьапсасымтәуа амшала, стаацәа срылтырц егысыгым.
Цьара кәапк цшаа рхәеит. Арахь бара мѡак сықәыбтцәзом.

– Умѡа цшаа, сара ускәатц хәа сумыхәахьеи, – лхәеит
лара, дынидтны дцаргы илоухәозеи, аха ус иаахжәаны
дзыѡналомызт лкурсқәа ахьымѡапысуаз ашта итагылаз
ахьбра. Ус ахьылзыкамтцоз ак шахәоз иныруан иаргыи.

– Ибыхьыз сабхәароуп, акәымзар сыбпыртцуам.

– Акыр сыхьит хәа уасхәама?

- Нас, ас бхы зымѡапыбгои?
- Ишыстаху имаѡпызымгои.
- Ибыхьыз аасабхэароуп, акэымзар боусышьтуам. Ахы-бра быѡналарггы – сбыцыѡналоит. Саабпыртцуам.
- Аиеи, нас, – иара данакэымтца, лара лыблакэа аацэаакырц егыргмызт. – Иуасхэоит. Амала, азэы ишиа-умхэо азы ажэа сұтароуп, – амашыына итатэаз Батакэа иахьггы днапшит, уи иаимхэакэа дшаанымхоз аалнырын.
- Ажэа быстоит, дзуस्ताзаалак азэы ишиасымхэо! – хэа даниргэыг, иѡыза иѡггы ирмазарын хэа лгэы илнатеит, убаскатэи Манча игэра лгон.
- Уи ануасхэалак, сышка уаха ушымааиуа азы агэра сур-гома? – инеималтэарц егылыгтэкамызт.
- Агэра бсыргоит, – дыширгэыгуазггы, уи шилымшоз ихаґаггы идыруан, лгэы иртынчырц акэын изихэоз, ишеид-гылаз лылагырз лѡашы дидхалар итахзамызт.
- Сара уесыдукылар зынзак истахзам, – лылагырз лѡахэхэы аѡыланахеит.
- Избан?! – иахауаз игэы тнарпсауан, арахь зеыздим-кылашаз лакэызма, лылагырз иахаггы дарпшзон, игэы инархьуан акэымзар.
- Иуасхэо ашьтахь уаха сышка умааин!.. Сара хэышықэ-са сыртоуп сёысшырц сгэы итоуижьтеи, акыр цуеит, иубо-ит. Сакаухыр хэа сшэаны иуасхэомызт, убри азоуп азэггы изиасымхэоз.
- Икалеи, банацалбеит?! – иахауаз агэра игартэ иказма, ицёеимшьашазггы акэызма.
- Хэышықэса цуеит, абар, ари сыманы саауеижьтеи. Ан ахэычы дшылыжьжьо еипш, снапы иқэтцаны иаазгоит; ари сыхықэоуп, ацыхэтэанза инасыгзар стахуп, – лылагырз лрыцкьон, иара лѡахэхэы аѡаанахахуан.
- Бёеибшьыр калома?! Убри азы мап бцёыскуеит хэа бгэы изаанагеи? – иара итэала иаармарианы иахауаз дазхэыцуан.

«Сузеилымкаазеит», – зхәоз лҕапшылара хьантан, из-банзар лхәыцрақәа даҕааҕара иҕан, иара ишыапы иаха адгыл икәгылазар акәхарын. Арахь иахац акәын илхәоз:

– Сургәыҕит уаха сааигәара ушымааиуаз ала. Сара усгыы апстазаара стахзам, уаргыы уцстазаара пхастастәуеит.

– Сбыматцуызаауеит, иаабтаху ак быгсыжьюам, бара бзы сыпсы тазаауеит, Амала, бгәы итақәоу мап рыцәкы!

– Иагьумхәан! Хара еинаало уаам.

– Икалеи?

– Хамҕа хаз-хазуп.

– Бөызцәа дәылтәуеит, хшеицәажәоз бкурскәа нцәазшәа збоит. Баала амашынахь, аҕныҕа бахҕап.

Лчаврала лхаҕы аалрыцқан, излалылшоз лчааиталкын, амашына ашытахь дынҕатәеит, иара ацскы зкыз Баҕаҕаа дыниватәеит. Ақалақь иалкьан, Акәаҕа зхы хаз амҕаду иа-нын, азәгы ҕиҕуамызт, рхырҕәа еикәышышы итатәан. Баҕаҕаа иыызцәа еибырхәаз изеилкаауамызт, дара рыҕкы иауызшәа, ажәак ихәылшәомызт. Амҕа шиашаз Бзыпҕаҕа ихы имырхакәа, Пицунда ицоз архәарахь ацскы иртәиит.

– Ара шәаангыла! – ҕаалтит лара, ишааитцасызгы длы-баарц лҕылшәон, арахь ашә лзаартуамызт. Уи маатыртә ишыкартаз лдырит. – Аҕныҕа сыжәгароуп, – лыбжыы штын-чызгы, хьахәаҕахәада изызхымҕоз дтцан.

– Иахьа атыхәтәан шәеибабозар, цьара хнеидтәалап, – ихәеит Баҕаҕаа, арт рхымҕаҕашьала, зегь еиликаахьан.

– Мамоу, ус цьаргыы сызтәазом, – уи агәалаҕазаара лы-мамызт, ларгыы лтәала цьара дыццакуан, уи атәы цәырыл-гомызт акәымзар.

– Атыхәтәан сыббоит, – ихәеит Манча. – Акгыы сабхәар бҕахзами?

– Истахыз уасымхәахьей.

– Ари ас сара исылшазом, – Баҕаҕаа амашына аақәир-тәиин, Бзыпҕа шыҕаз иҕылеихеит.

Еилкаан Манчеи Баҕаҕәеи уск азы ишеицәажәахьаз. Манча излауаз ала, хаала Радоу хатцацара дазааигарц игәы

итан. Иамур – амашына ианталалак, лыфныка дыргозшәа
ќатаны, дымцадырсырц рөазыркхьан. Аха Батаќәа иуафәра
уи инамырќатейт, лара мацзак акөзаргы, даќәшахатны
дибазомызт. Манчагы, иөазкны дыќазаргы, мчылатќәкә
игәтакы изынагзомызт. Ифәза, Алахазыќа ихы мырхакәа,
лара лыфныка амфә даныќәгылагы алафимтит.

– Батаќәа, – амашына абжьалартаф ианаангыла, ашә
аалыртит лара, – ииашаны иќаутейт, уфәза уеиликаап
сгәахәуейт.

Амашына дынтыћан, дныбжъалеит. Батаќәа лыхъз
хәаны фөтуан, лара дхъацшзомызт, дыццакны днөиу-
ан. Манча фөтуан, зегъакакәын дхъацшзомызт. Асигнал
ќартон, «илахазомызт». Уаха иќартцахуази? Амашына
аакөдыргъөжыын, иќәќәса рфөлархейт. Лара дрыманы
иаарц өицәажәахьан, ус ишныќөоз агөраганы иќан. Иа-
ауан рымацара. Алахазы аиланхартә цућа инкыдгылейт,
уа акәын Манча дахьынхоз, ишиашаз Амзара өлейт. Уаќа
лара ддыртөарц ргөы өтан, өтөейт рымацара. Амцхә
мхәөзакәа, рныхәәфәкәа ркәәфөны, ратцөца тарцөуа мацара
рөадыршыт.

– Уи зегъ бзиөуп, аха иахъа хъызыныќәаз лара лзоуп,
– өхөейт Батаќәа. – Уааи лныхәәфә хқып. Анцәа дины-
хәааит! Агәабзиарөи агәамчи лзеиғьасшьөит! Уара мап
уцөылкызаргы, анасыц лыгымхааит! – шыћа өцомызт, аха
өтыркәкәа өжөит.

– Анцәа диныхәааит! – уаха мхәакәа, Манчагы өжөит.

– Иакөым ак ќалцара дыќөуп, – ааиөытцкөейт Батаќәа. –
Уааи хлызцап!

– Мамоу! – иаафөахитцөейт Манча. – Уаха лацхъака
сшыќөымло хәа ажәа лыстөейт. Уахъ хазцом, аха өкоу уды-
руама: шыћа афөнынза сга!

Рмашына нкыдхала-аакыдхало амфә ианын. Цъарак
авариа ќартарц грыгымхөейт. Ирцылаз «Волга» аныќөцафөы
алашара аиркуан, өрцөон, өхъыз рзеилкаауамызт. Рацхъа-

ҕа ГАИ ҕара игылазар ргәәхәйт, аха усгыы егырымбейт. Ашыҕахь Батаҕәә игәалашәеит алашара гәгәала ибла шикыз, ихалагы арыгәала имәа данытны, арымарахь акыр дшааскәаз. Ирҕылоз амашына атротуар данылеит, акәымзар реиҕарыжыуан.

– Уатҕы саншыҕәа рахь Отҕара сшугаша ухуумырштын! – ихәеит Манча, аҕнеихагыла аҕхьа ашта тбаа ианазнеиуаз.

– Ахәымехан сааиуеит, – Батаҕәә уи диргәыгит.

– Аа, ашышыҕәа аҕныҕа уца! – Манча данлалбаа иҕыза инаиабжыгеит, ихатагы аҕны харагы амардуан цкәа изымҕшаауа днаҕалеит.

– Ас изужәи? – иан дааиҕылеит, илбоз лгәы лнархыуа.

– Сускәа ҕхастәхеит, – ихы икәыжь адиван дныкәтәеит иара, иани иареи маза рыбжәамамыт, ианижә усгыы лҕаҕхьа ибз аатуан.

– Иуххи? – игәы калмыжыырц, ан дҕышәырччон, лыбла хаан.

– Уҕсҕазаара ҕхастәутәуеит, уесыдумкылан хәа салхәеит. Ас баҕахыоу?

– Избан зылхәаз?

– «Сөысшыырц сҕахуижьҕеи акраатцуеит, – лхәеит. – Зегякоуп зны сөысшыуеит, аҕсҕазаара сҕахзам, – лхәеит, – уара узсышьҕеи?» – лхәеит. Икастара сыздыруам.

Иан дтәан, илхәара лҕамшәо. Нас даҕа зҕаарақәак наилтеит, илаҳаз аус иҕегь инартәулань иҕылтәарц. Иара иахьынзайгәалашәоз зегь нҕырччаны иҕәыригон, азҕаб лҕәыуашьей лзамҕарыцкәашьей инадыркны иан илирдыруан. Лара лпа дрыцхалшьон, убаскәтәи гәыҕрада уи азҕаб длылаҕәажәон. Иара излеихәаз ала, даҕа чкәынак диқәшахатны лытибаауамыт, илышҕашәарыцоз шмачмызгы. Иара иҕы иаҳа лгәы аартын, иаҳа дизыҕан, ус акәын ишибоз, аха хатца дцар лҕахзамыт, илыхыыз изеилкаауамыт. Аены илхәоз зынзак игәы имнаҕьон, дтәан, ииурыз изымдыруа.

– Манча, икоу удыруама? – ан лқа даалырзыршит ацыхәтәан, икаитцарыз изымдыруазар, мѡак дықәыл-царц. – Лани лаби урықәшәароуп.

– Ишқа?! – ианшьцәа рҕы, Уатҳара ақыта иаазаз чкәынан иара, дзышьтаз азғаб лани лаби рҕы дышнеирыз дзақәшәарызма?

– Уаѡ иимбац, имахац аус калоит умбазои, – ан лқа игәы лыртынчуан. – Иубароуп дара, иубаз-иуаҳаз хәыц-хәыц зегь раухәароуп. Лҕылшьырц лҕәы иштоу умтәахын. Ак калтцаанза урыхьзар бзиан. Батакәа уатцәы дузаауама?

– Уатҳара симгои.

– Тагалара хтагылоуп, ацхыраара ртахуп. Итахаз сашьей ицсыз сашьей ыказар, умцарггы калон, – лхәеит, лашьцәа азәы аибашьраҕ дтахеит, егы ааигәа игәы аангылт, урт ракәын зызбахә лымаз, – егырт Акәеи Москеи ирылтны аѡны изатаауам, иудыруеит. Уанду лҕы уцар, унхашт, убраанза лани лаби урықәшәар бзиан.

– Игәастап, – иара дѡагылан, иеааилыхны диет.

Ацсшьара дақәитымызт. Иаб макьана Ростов дыкан. Аибашьра ашьтахь ишынтаацәаз уахь ицеит. Иани, иареи, иашьей шьтахька имаар камлеит, иара дантарк ашьтахь. Ирымаз-ирыхьыз зеггы уи ихақәйттәра иақәдырзит. Руалқәа зеггы хиѡарц, иаб макьана уахь дыкан. Атаацәара рҕеиѡшаны иахьынхоз аҕеихабы изычхауаумызт, уажә ибзиабара иманшәаламхоз амѡа ианангыла, ицстазаара бжамҕамхазазшәа ибон. Иахьцалак, ашьыжь хар има-замкәан дгылеит. Иҕы анизәзәа нахьыс, иахаггы деиҕхейт. Иҕара арыжәтә иаиааит. Амала, игәалаказаара уамак иееимызт, иацтәи ахтыс ашьтахь.

– Цхыз ҕаастак збеит, – Цсоу усура ицарц згәы итаз иан даақәгьейт. – Азғаб ак лыхьит, удыруоу?

– Уажәы уамак цәырбымгахын, – акгы иахарц итахзамызт.

Иан лусурахь лхы хан, иашьа – ашкол ахь. Имала ауатах-кәа дрыѡнатәан, длалбаарггы итахзамызт. Ателевизор

дшахапушаз, җынла дамхаҗеит. Иашъа итарахъынтә даа-
ины дааимырпшыр, итеггы дыцәазауан. Аусураҗынтә иан
дхынхәхъан, Баҗаҗәа данаауаз. Шьта лашьцахъан, аиҗыз-
цәа амҗа ианықәлоз ашьха қыта иазцарц.

– Анахъ хныбжьаланы, дшыҗоу еилахқаап? – Баҗаҗәа
иҗыза дааирзырҗит, Радоу лгәарбжьара ианазааигәахоз.

– Уаҗа сөйбсырбазом хәа дсыргәыҗит, иаҗахзам.

Уи агәарбжьара иныбжьалеит гәыцҗык аҗар. Амашы-
на алашара инарбон. Ускан акымзарак игәы иҗамшәазеит,
аха хъанҗарак игәатца иҗалахуан, лара дахъынхоз да-
хъавсуаз акәызшәа игәы инаҗон. Лаб идәқбан хәычы ха-
рамызт иахыҗказ, амҗа ихықәгылан. Уахыла алашара ар-
кын, акраамҗа иаартын, ахәаахәтцәа аҗауан. Уажәы уиггы
еиқәылашьца игылан. Амашына уи инавсын, Бзыц ихыз
ацҗа ду шыҗказ инеиуан. Цьоукы еицны арахъ иаауан, ацҗа
иқәланы. Агәарбжьара гәыцҗык шыбжьалаз ибла иаах-
гылт. Рыдәқбан аркын, уахыла лара лаб дицхраалон, арт
ирцылазггы арахъ иаауан. Дышшылара акәзар?!. Амацәыс
кааметҗа ихы иасит:

– Уаагыла!.. Уаагыла!

– Иҗалеи? – Баҗаҗәа изеилкаауамызт.

– Уаагыла сымхәеи! Уқәгьежь!.. Ак җалеит...

Баҗаҗәа имашына аҗскы ыргьежьюа, акәырқәа ырча-
разуа иааирхәын, ишьҗахьҗа аҗааирхеит. ГАИ аҗы аус зуаз
ирышьҗашәыршәырт, аха ирзынкылозма, дарггы уахыла
ирышьҗалозма. Агәарбжьарахъ рхы дырхан, илҗашәкәа ице-
ит. Ргәарц, рыҗны – цьарггы лашарак аркзамызт, лашьцара-
ла иҗалахан. Рыцҳарак җалазар – ус акәызма ишыҗартцоз,
лашьцан, аха цхагәҗанымызт, ацх неирггы, ауаҗы дахыкҗаз
алашара дырцәомызт. Ргәашә арахә ылатәан. Дара ртәқәа
цәыкыа рҗыц иқәырҗахъан, иааиз арҗарцәа иалырдыраа-
зи агәылацәа рырахә шракәыз арт ргәашә илатәаз. Арахъ
аҗыц ыҗан. Агәылацәа ргәашә амҗа илархх иҗан. Арҗарцәа
ирбоз иахырхәаарыз рыздыруамызт. Цьара ак еиликаарц

Манча дгәаҥуан. Игәаҥны агәарц дызтамлеит, ифызаҥы дызтамцеит, – лашара ыҕамызт. Адәқбан аҥы аус зуаз Лина ааигәа дынхон. Уаха зҥы днеирыдаз? Убри лахь иццакит рфыцҥегь.

– Адәқбан аркуп, рыфны лашара ыҕам, рырахә ҕакым, иҕалеи, бара?

– Иҕалаз узымдырзои?! – анылхәа, ихәдаҕал жьахәала иасызшәа, днеилууаа дцеит. – Радоу лҥылшыырц ахәшәқәа лжәын, ареанимацияҥ дышҕоуп.

– Иаа?! – ишьямхы иҕаҕәылан, иара уаатҕәкья дқачқачо даанхеит, ишьяпы хтны, аҕааршә дылагылазшәа. Лина ак еиҕалхәон, иара иахазомызт, зҥызшыырц ахәшәқәа зжәыз лыҕсы ндырхазар, дышҕақаз? Абри азҕаара затҕәик ихы-игәы иҕаҕежьюан. – Хааццакып! – амашынахь днатрыст деилагарц уамак згымыз арҕыс.

Батаҕәа амҕаду данынангылах, Манча, уи азҕаб лҕагы-лазаашья цқья еилкаамкәа иахымаз лрыцхашьяара ааизцәырнаган, иеизнымкылазакәа инеиматәаны дҕәыуон. Уи збоз Батаҕәаҥы илаҕырз леиҕажжит. Ахәшәтәырта агәарци абарҕеи ҕаҕәын. Адкыларҕаҥ еилыркааит Радоу дшышьҕаз, лхы шылзымдыруаз. Ахышә ала Батаҕәа уи лан данлацәажәоз, иара иахауан зегьы. Дибарц иҕахын, ан уи мап заҕәылкуаз изеилыргомызт. Ас дшыҕаз дилырбар лҕахымызт. Дышҕақаз Радоу, дидырбар рҕахымзар? Ихы ахыгара издыруамызт. Ашыҕахь рфыцҥегь амашына иҕатәан. Иара уа дакуамызт.

– Даналҕлак сымшә лбар стахуп, – ихәеит.

– Уи уаха иабаахҕо?

– Уцаны Димаҕәа даашҕых! Уи идыруеит амшә кьан-цьяқәа зтиуа.

– Уара?

– Сара ари сзылпыртцуам. Арымз сықәтәазаауеит.

Аб Уартан

Ашыыжышаанза идэқан ааиртын, акрызтиуаз дааианза, уа аус иуан. Макъана адэқан хэыцкэа аадмыртзацызт иара ида. Дара амѡа иавархх зака утахыз гылан. Заа амѡа ианы-лоз иара изааиуан. Ѡ-саатк рышьтахь, азгаб дшааилак, иара аѡны дынкыдыххылон, акы днацхарц. Аѡн усқэа дрылагон, цатэык имамзар. Ма Гагра, Гэдоутэ, Акэа дрыбжъан, иѣыцыз тауарк аагатэызар, убри азын кэрышькэак еидкыланы имазар ихэтэн. Уеихэлэсыр калазомызт. Адыхъа ахэаахэтэра знапы алакыз дзынарѣапшуамызт, аахэаѡцэа ржъара иазкыз уаамзи. Иара уаха псыхэа анимоуза, убри иеазикит. Ацъабаа згымыз занатын. Аиѣкаара гэгэа уамазар, иаразнак иуцэеилахауан. Иурхауаз зызхара змоуаз аѡны иадутцацэар, уусура иагхон, иаарлас улапш ихахалартэ. Убри азы акыр злеицаурсшаз еснагь ирхианы иуказыар акэын. Аха иара уажэы ипринципкэа мацк даарыцэхьамтыр ауамызт, избанзар ипха иахъа ѡы-мшын дышьтазижътеи. Арахь, макъана дзаламтцацызт. Еснагьтэи иускэаггы шыыжънатэ дызрылагомызт, азгаб дааины данылыпсах нахыс, дышиашаз ахэшэтэыртахь ихы ирхеит.

Иацы ареанимацияѣ Аида данналгаз ибла ихгылан уажэггы. Иаахтэаны ихэарц итахымызт, аха зыпсып лазгаѡазгоз лыпшра акэзамызт илымаз. Ишылтахыз лнапы, лшьапы лхы иалмырхэарц, дѣахэаны диан. Илагырз иѣымкьасарц, ѡныткала иеиргэгэон, убаскатэи ипха лцэапштэхэы псахны дыкэиан, иибацыз лакэзамкэа. Уи лгэабзиара ахъааихъаз дазфэлымхан, ипсахы еибакны, мчыла иеахьиртынчуаз акэзу здыруадаз, ибз абаазара алабан, иѣы табо мацара, Аида длазцааит. Уи лтэала, азгаб хар лымазамызт. «Улыхэапши! – лхэан, лнапсыргэытца ркьакъаны, нак-аак лзамѡакэа дрысит. Ачымазаѡ даагзит, пхызырла акэхарын, ишлызныкэоз лцэымыгханы. – Ум-бои!» – лхэеит Аида, лтэала ахэшэтэыѡцэа даараза

акыр зылшаз шракәыз илырбон. Иара уи изеилкаауамызт, лыблақәа лызхымтуа даағызар, улықәғәығыртә дызлақәзи ауафы, ареакция қалтцон акәызма иаанагоз? Уажәшьта иархәарызеи, ма ус деитақазу хәа иахарыз дазгәәқуа, аре-анимация ахышә днадгылеит.

– Макъана далымтцацт, – ахышә аалыртит, – аха арт излархәо ала, иакәым ак шәымхәан, зегь лахауеит, илцәымгү лыпсы еибанаркуеит, уи лара илзеицәоуп. Аәнықа икеи?

– Акы бацәымшәан, хәымчеханынза иқабтцо хәа ус ықам. Саар бызгахп. Хәшәы хтахуп рхәама?

– Аахәара сафуп. Хауацәа қарақәак сыртеит.

– Быстї абартггы! – адәқбан афы иацы ирымихыз қытк налиркит.

– Уажәы уабацо?

– Гәдоутә сыбжьысroup, уа ак ныскылақәан, рыхә сшәа-хъеит.

– Уажәы убри уаламгар қамлазои?

– Ибхәо закәи?! Ара хәхьынзәтоу зақа хтаххо бдыруама? Аус зымур – иабаазгои зыбгәәхәуа?! Саанфасыр қалазом.

Аәнытқа аневропатолог даафнашылт, уи дишьтағылан атерпевт, урт фдәылтцаанза дырзыпшырц, афналарта ашә шықаз ифынеихеит. Иахәшьа Гәына дааиуан, шыжьхьак рхианы лартмақ итацта. Шьта, ачымазафгы илыдтәалазгы рхәы рыма, ауацәеи атынхацәеи бжьазаауан. Арт ара иантытшаз уазхәодаз. Нақ-нақ ачымазаф дшықалашаз здыруадаз. Уртқәа зеггы еимгеимцаракны ихы иааташәон, аус злаз, знык азғаб дырзалхындз! Шьта дара ратқкыс лара лакәзар қаларын иаха атакпхықәра здылоз. Дара ирдыру-аз зеггы рхы иадырхәеит, лара лцәалжь шықәпашаз акәын уажәшьта ихадаз.

– Ифыцу акыр шәызхәома? – иаадәылтцыз днарыдххылт иара.

– Иуаххәои? – ақхьа иааиуаз атерпевт даатгылеит. – Ицегь деиғызар акәын. Избанзар, ас ахәшәқәа зфәххуа

аскатәи иалаханы схаҭа исымбацт, лцәалжь иаднакылаз рацәахеит, алтра ицегь иуадаџхоит. Ус иагьа иказаргьы, мац-мац акәзаргьы, абзиарахь лхы хоуп хәа ихаҭхьазоит.

– Лхы лдыруа данбаҭалои?

– Иуасымхәеи аскатәи иалахахьаз дсыздыруам хәа. Даналцуа сыздыруам, аха шыҭа дшалцуа еилкаауп. Лнапы, лшыапы аус руеит, Лцәалжь ахәҭакәа иахьырпырхагаз аабазом. Лхоуп аус злоу.

– Иҭабуп.

– Амала, ари знык ас аныҭалца, шыҭа лышыклапшра аҭаххоит, ара дахьынзашьҭоу, аџны даннажәгалакгьы. Ацсихиатр дирбатәхоит. Гагреи Гәдоутеи уажәыцәҭкәа уаџ дҳамазам. Аџны зныкыр аҭешьра азәы ихы иҭашәахьазма?

– Ус акгьы сыздыруам.

– Шьҭрала уи шәыламзар, изыхьҭаз еилкаатәхашт.

Уажәгы агәра цкәа игазомызт иҭҭа лҭылышырцәҭкәа ахәшәкәа лжәит хәа. Уи лхы лыхьзар, ак лыжәкәазар ҭалон. Нас илзымдырзакәа ирацәаны иламхажәызар? Быцсыр бҭахума хәа дылмазцааи, дзеипшрахаз анеиликаа. Мамоу, – лымхәеи. Аха, изыбжәи хәа даныхҭеик, – «Даур изуоми, – лхәеит. Иҭахьҭаирхаз сзычхауам», – нацылцеит. Илзымдырзакәа ахәшә рацәа лжәызу, ма ишылдыруаз иҭалцазу изеилымкаауа, иара амџа шыҭахьҭка данын, игәҭахәыцракәа рҭеиџшаны ибжәжьо. Адәкьан ашыҭахь атцлакәа рышәшыраҭы имашына наиргылан, идәкьан аҭы акрызтиуаз дзыҭсахлоз Лина дахьынхоз аҭынтә илыҭхьарц нареихәан, ашәшыра иҭагылаз аишәа хәхәа днадтәалеит. Ихәыцрыз изымдыруа дыштәаз акрызтиуази лџыза Линеи ааидтәалеит, ҭыц ихәарызеишь хәа иҭаҭшуа.

– Радоу ахәшәкәа лжәит, ибмаҳахьеи? – иара ихы Лина илыкәкын. – Иахзеилкаауам илзымдырзакәа, ҭыара хьа-ак хыҭырц дшаҭыз иламхажәцәоу, лҭылышырц лгәы иҭаҭҭкәазу. Абра бара бҭы цкәынак дааилон хәа саҳаит, излархәаз ала, лара длышьҭоуп. Иареи лареи иугәамҭхашаз акыр еибырхәаны бдыруама? Ак беихәкәазар?

– Ахәшә анылжәыз аҗны акәымкәан, уаанза еибабеит дара.Хатца сызцазом, ак спырхагоуп хәа иалхәеит.Уаанзагыи убасшәакәа лхәалозаарын. Икалаз иалхәарц даныхтәеикза, лара ләылшыырц шылтахыз илымха итылшыит. Илеихәеит, хатцак иеипш акәымкәан, матцуѳтцас дшылзыказаауа. Аха лара илымуит, апстазаара стахым лхәеит.

– Икалеи зылхәаз? – аб дпышәырччон, аха дәахылеи ѳнытқалеи даара деипшымызт.

– Уртқәа сара цқьа исыздырзом, – илдыруаз атыхәтәанза ицәырылгар шылтахымыз ибон иара, зегьытқәкьа лзымдыртқәкьозар акәхарын аха...

– Илытшәеи? – ихы дазтцауан иара, амѳа дахьаныз. Амашына ирццакуан, ирлас дхынхәырц. Ипқа ләахьынзалыпсахыз аилкаара дахгәакуан. Лысабира, лхәычра, лфара, лызғабра зегь игәалаиршәон, аха абранза даазгашаз изеилкаауамызт. Лара аѳбатәи ипқа лакәын. Дычкәынхозар хәа даара ишгәыгуазгыи, зғабк дышиз, аѳны дааины ианлеихәа, иан «ани апқаи рыпсы еикәхазааит» лхәеит, дагьааныхәаныпхъеит. Ахшараиура закәыз лакара издыруадаз. Ахшараиурта итыганы ианаарга, ахәычы даара илыцын, лыкапан дуун, лхахәы шаара иааны диит, акыр ижәпан, ахьаңарч ахәы еипш еилагылан игәырха. Алагьан хәхәа даныриаланы дыркәабалон. Лаб бзиа ибон, ипқа аихабы ишьамхы дыкәыртәаны, уи леитцбы дахьыркәабоз дрыхәапшлар. Акыр деикәан лара. Алагьан шытбаазгыи аарла дакуан. Азы пқа уамакала илгәапхон азы, дтынчза даниалан, лыблакәа цархәны дрыхәапшуан, дзаархыр хәа дацәшәозшәа. Азы данзааз затәык дтынчын. Лытцаршьа хәашьак узатомызт. Лыкра цәгьан, еснагь дыхәцымыцуан. Дыхацыпхьаза лара дшукиз, даҗазә иахь ухшыѳ уштыр лузомызт.

Зны, акәырчыжь дакәыртәаны, агәарабжьарахь данырга, иаакәшәакәоз еицәажәон. Азғаб аихабы дыкәбакәшәо дыхәмаруан, Амала, уи даныхәычказ ахьта илылалахьаз

амшала, лгәы бзиамызт, хшыѡзышьтра еснагъ илтӑхын. Уи лыпшзашъеи лхәыч цәажәашъеи уамашә ирбон, ла лахь рыхкәа надырхан, дѡышьтыхны иаалахәмаркәеит. Радоу дзыкәѣахәаз акәырчыжь данцарц деихон, лыбжыи гон. «Шәлыхәапш! – дцъаршьон зегъы. – Шәыхшыѡ сзышәшьт хәа дахыгәәтеиуа шәымбазои!» Бароу ѣынла зынза дыцәазомызт. Дахыыладыртәаз иналдыркыз далахәмаруа лырхәлон. Уаха лтаацәа дрыцышьталон. Радоу шыыбжыон, лаамта анааилак, дшышьтартцалак дынтәхәахаа дыцәон. Убаскатәи дцәысуан, дкарахон. «Гәабзиарала ари Аимхаа дыртыпхауп», – ихәалон лабду игәы даахәаны.

Зынак азы, даараза аңғыхьтаз, ахәыцкәа аѡныцка итәазар итӑхын Уартан. Бароу илимтцартцаз ақбаад ағы са-хыак тылхуан. Радоу апалта лшәылтцон. «Цъаргыи бымцан, шыхьтоу бымбазои?» – лаб уи дникыларц итӑхын. «Сара даду сицхраауеит», – лхәан, дындәылтцит, лнапхазкәа лымхатца, хқака шыкәса инареихахахыаз ахәычы. Абду амғыи цикон, аихашьтыбжь уахауан. Ахәычы лабду да-хыицхраауаз егыкәмызт, аха уа дидгылазааит игәахәын, лаб уаха лылафимтит. Дук мыртыкәа, аѡны ашьтахыала абартцахь иааиуаз ашә аатит. Ацша акәзар игәахәын, иа-иркырц дындәылтцар, Радоу лгәыд азна амғыи ааганы инеикәылтан, днахынхәит, ицегъ аалгарц. Аб ччараха иа-аисит.

– Икалахи? – даагәамтцит иара, аинспектор, атрышә дас-ны, илаба гра кьо, данааникыла.

– Удокументкәа! – дааидгылеит иара. – Уццакцәоит, – ихәеит, ашәкәкәа инапағыи ианиоу. – Аштраф ушәароуп.

– Иаарлас! Сыццакытәкьоит азоуп ирлас сзаауаз.

– Уст! – ацаракәа анааимих, ишәкәкәа ааиргъежыит, ихаиртәаарц иаацәыригаз апротокол нак иныцхыакны.

Ирлас ихеиртәаарц акәын Уартан дызихәоз, аха аин-спектор иара ишихәоз иахаз мѡакәитцеит. Малакрыфацәа хәа дрышьтан иара арт. Бзиа ибазомызт. «Ацара дырхарц

рҕахызар, аеага ркындаз, ажыга ркындаз, ак аархэандаз, ирҕииндаз, аус рундаз», – ихэалон иара, еснагь азэ иҕыыба иахьтаҕшуаз иҕахзамызт. Уи изымхозшэа, аҕырмакыа дахьынталаз, хөык аинспекторцэа уа игылан. Игарц ииҕахыз ааганы иақәйтцаанза, илаҕырымттит. Дықәтцырц имашыына данынҕала, идокументқәа ааимырхыхт.

– Арахь уҕалар калазом хэа адырга адэахьала икнахауп, иумбазеи?

– Мамоу.

– Араагы икнахауп, – дэқьанк атзаҕы икнахатцәкьоуп, инаиирбеит.

– Ара амашыынақәа рацэаны изгылеи, нас?

– Урҕи хареи хаибабап. Уара ухазы аҕак катцала! Аштраф ушэароуп. Иумаххуеит абжа. Ақәцара сыҕи! – иҕыза иахь ихы анынаирха, егы иақхьатәи иҕыыба иааҕихит бҕыыц хэычык. Уи харҕэааны Уарҕан инаииркит, ишәкәқәа нацданы.

Шьҕахька амҕа данын иара, знык ахәшәтәырҕаҕе алеира акэын иихэыцуаз. Амҕан аинспекторцэа ргэаҕ ааизцәыркьейт. Атҕыхәтәантәи ииркыз абҕыыц аацәыригеит. Ари апроктоли иахәҕакын, ишынеибакэыз ианхадырҕэаалак, иагәылапканы иурҕон. Апроктоло ахаҕа идмырбазеит. Ус анакәха, уи даҕазэ изы ихадырҕэаахьан, иагәылапкәтәыз уи ирымҕазейт. Ицкьаза ирыман, даҕазэы иртарц. Ҡыҕьа ирымырхыз аштраф абжа дара иргон. Аинспекцияҕе дненины, абри аус еилдыргарц ааиҕаххейт, арахь мҕабжара длеихьан. Нас дааипхьхэыцааит. Уи апхьа имырхызгы протоколда иргеит. Арт усура издызкылаз аинспекция акәзамзи. Рҕызцэа ракэын ирыдыркылоз. Азэазэала цәкәла рықәпара акгы иапсазамызт. Ахэынҕқарра ахаҕа иазҕлымхазар акэын иара аусзуоцэа ииашаны аус руларц. Егыыс, азэазэала урақәпәр, азэы лахьынҕа ирҕазшэа аақарҕон алапшхэаа арҕарц, аамҕа анцалак, дамырххьазаргы иусурахь деиҕадырхынхэуан.

Иусураѣ деитанкыдххылан, иааигақәаз уа инижыт. Имачын дара, иаарласны деитацарц игәы итан, инхаз аа-игарц. Аены атауар змихырц иитахыз ауафытцәкәа дим-беит. Ұыц ахәшәтәыртахь амѡа данын, иҕыцыз ак иахарц дахгәакуан. Шьыбжьон хытцхьан, уа данлеиуаз. Уажәраанза изымааицыз рыуацәа еикәшаны игылахын, даарылагылеит.

– Далцит рхәеит! – иапцхәа еилыркааз ажәабжь ҕыц идырныхәалон, рызынтәык гәыграк рҕықәлашон азы, мацсачк иаапышәырччақәан,иаргы, еидарак лаикәыр-хәазшәа, иңсы аавигеит.

– Илыхьыз хәа еилышәкааи? – ирзымдыруаз иазтцаауан.

– Уи здырхондаз, - ииҳәоз шхарымтцоз еиликаауан азы, далалацәомызт.

– Шәлацәхазар? – дтцаауан дәҕазәы.

– Хазхалацәхауеи? – итакгыи зтцааран, аха ус изиаз-тцаауаз ахәанган илымха итасқәахьан: ақыртүа жәла змаз дигар итахын, ларгыи мап ицәылкуамызт, аха лаб имузаа-рын. Уртқәа иара усқан цқьатцәкәа издырзомызт. Амала, зны Махаз илымха итишьхьан Ростов инхоз иуак длышьтан хәа. «Нхара абрахь даар, нас хазлацәажәозар аабап», – ихәеит аб, ашьтахь иархәазгыи иреихәазгыи ихаштит. Уажәы убри акәын икалаз зтыргоз. Ирхәоз иара агәхьаа икзомызт, из-банзар уи ахтыс хьаа амтазакәа ишымѡасыз здыруаз иара иакәымзи.

– Улеир дубап, – иңшәма ахалат ааилтан, ареанимация ашьтахьтәи ашә ала длалган, нақ дныѡналцеит.

– Сыбдыруоу? – лнапы ааникылан, аарла ихыгагала иа-артыз лыбла днырхыңшылеит.

– Ушқасымдыр, уара дад, иухьи? – макьана ацәа зхыз лыблақәа, шыта ицәажәон ухәартә, иаапшуан, лыбжьи аар-ла иуахауан. Леикәара иунарбомызт акәымзар, лыпштәи лхыгган.

– Шыта бымшәан! Иаарласны бтаагоит, – лгәы шытихырц дпышәырччон иара, лыбла ихгылаз акаҕа далыңшны, цқьа ихаҕы лбозар хәа дгәығны.

– Хымш, пшыымш сиязаауеит рхәеит, – аарла лыбжыы иахауан. – Иҕамлазони итцегь заа сгылар?

– Бгылартә бшааҕалалак, бахмыргылои, – «усҕатәи аамта кьаҕла бызгылахозар, уаха ибтахи» хәа длыхәапшуан иара.

– Амыцхә дыхташәымкын! – иаразәк иахартә амедиахә-шья дааидгылеит.

– Уажәы сцароуп, Радоу, иаарласны сааихуеит, – лнапы азқәа ааишышыын, шытахьҕа иҕынеихеит.

– Аиеи, – лхәеит ларггы, зин илымтакәа дзымцозшәа.

– Иарбанзаалак зтаарак лышәтар ҕалазом, – амедиахә-шья уи дындәылылган, даалырзырөит. – Дзыхҕьаз, дзын-паз азбахә ала дыхташәкыр, лыпсы еибакуеит, лгәабзира еицәанатәуеит.

– Уи сархәахьеит, даара итабуп! – дындәылтцын, арымз хәхәа кнаха днықәтәеит. Шьта гәыҕрак иман.

– Лычезыхлырҕьеи зырхәа? – ибжыы рмацны иашья иоыза дыштәауазггы аб дахьтәаз иахауан.

– Илацәхазар акәхап, – ихәеит иашья Уардан, ишьтахь иеихабы дыштәаз ангәеитаггы, еихаггы инатшыцәаны ҕыц ишьақәиргәгәахт: – Илацәхазар акәхап.

Ирхәозаалак иара изы цакык амазамызт. Иахауаз даараза иус маңыз акакәын, иара инапы ианыз ааста. Иахәшья ааилашәшәаанза ачымзаф дналыдтәаларц дазикит, ипшәма афны дганы дааигарц игәы итан азы. Ашьтахь Ианга излалхәаз ала, ауха лан даарц дыҕан, шыжыынза лмаҕа дылбаларц. Ажәакала, адырџаенынза ипшәма афны даангылон, лусқәаггы цқьа дрыхьзарын. Хәымәхара ааиуан, имашьына агәашә ианаадгылоз.

– Нану илхәо закәи? – агәарц аҕы даарпылеит Цара, уи ааигәа ишкол аҕынтә дааит. – Иацы Башаран улеитеи, сара сзааумгеи?

– Уцара уапсырҕьар стахымызт.

– Уажәы сцоит ахәышәтәыртахь.

– Икауцои, лара лахь усггы уларышьтзом.

– Уахъ сымлеиргъы, уа сгыламзаауеи... – Цареи
иахъшьеихаби еинаалазомызт, иаазкэылаз еснагъ
еибаргэауан, ахэшэтэыртәф длеиргъы, адәны дгылазаау-
ан, мчыла дидырбарц иалагаргъы иурымызт, аб уи идыруан.

– Иатахзам. Ханцо ухамгои. Уи аткыс, уаасыцхраар,
ускәак еицыкахтцап. Акгъы сахъзом, умбои. Нара дабакоу?

– Сыздырзом.

– Нара! – җиуан аб. Анахъ дыпшааит, арахъ дыпшааит,
цъаргъы дыказамызт. Агәарц данаакэгыла, агәашә анаф-
сан, аутра афнытқала, аанда аафсан еикэыз аблоккәа
деихәтқәыкәланы дыкәтәан, җыцха дыпшуа. – Ара бааи! – лаб
ахылықәҗиуаз лыблакәа нтырпыжы-аатырпыжуа ишыш-
тылхын, җыц илалырқәит. – Бымшәан! Ара бааи! – уи-
гъы аиашатқәа еилылкаахъзаарын, агәыла хәыцкәа
дрыцыхәмарырц дахъцаз. Афны илцәыртәахуан, аха
агәыла хәсақәа ахъеицәажәоз рхәыцкәа ирцәырзозма, урт
лара иларымхәакәа иаанхозма. Ус зны икамларгъы, зны
ишықалоз усгъы еилкаан. – Ара бааи! – ла лахъ иҗынеихеит.
Уи дышлыцхәоз убаскатәи икәымшәышәын, илзымчхәкәа
ашышыхәа длалбаан, издыруадаз лхы тууа дыказаргъы,
лаб иахъ лҗаалхеит, деитцаланы, деицыпцза. – Бымшәан!
Шьта егылыхъзом.

– Уара ухы шлеит, удыруама? – иңа дзыгәза дгылан.

– Сышлеиҗьтеи уажәоума?

– Ушлан, изымдыруеи, аха уажәы хәыц еикәатцәацкгъы
рылагылазам, зынзак ушлеит.

Ан Ианга

Рацхәатәи ауха акәын, Манча амшәхәар кьанцәа
анааигаз, лара, уи ифызцәа иманы афныка дцарц наи-
абжьалган, данаахынхә, ахышә дкылыцшны, игәалтеит
рмашына ишталаз, аха ишымцаз. Лхата мацк дмыцәар
шьта илзычхауамызт. Ашыҗьынза аамта кьаҗын. Нас

лыпсы лызшьозма, халаҥ шкәакәараа ааларын, ицаларын, рыуацәа-ртынхацәа аакыдымгылар рузашамызт, до-усы ирыхәҥаз ала ураҥаблар акәхон. Ләырманшәалашәа лхәычы дынлываиеит, лнапы аалыкәлыршеит. Дзыцәозма?! Ахышә азааигәа игылаз амашына иҥатәаз аҥкәын адунеи азна аҥхара ааигазшәа, уи зегы лыпҥа лышҥа ицозшәа лныруан. Ашыжъ азҥаб дшалцуаз, хара имгакәа дшыб-зиахоз агәра лгон. Адунеи ахаан, ус акәын дышхәыцуаз, лхәычы лареи абас еизааигәаны, еилатцәаны иҥамлазацызт. Убри уажәы ан лхаҥа даараза илныруан. Лара латкыс ахәыцкәа раб иаҥа дара дырзааигәан. Радоу илзымхазар лан лыпҥара, лыҥкәымшәышәра? Избан ахәшәкәа зылжәыз? Аҥыхәтәантәи амшкәа рзы еихаразак ан илгәаҥхомызт уи мыцхәы лтынчшыа, лыблакәа рыпштәы, лыбжы амачшыа. Лгәы иҥаз цәырылгартә, дылзааигәаханы дзылмацәажәеит. Иааҥырҥкәаны, илыхыз лалхәарц, дых-талклон, егы ҥылтуамызт. Уи дылзааигәахартә аханатә дазыҥалцозар акәын. Лаб заҥантә илеихәахызи азҥабцәа ран иралхәози, лара илархәози ианакәызаалак раби дарей ирзеибыхәомызт хәа. Ус шакәыз лычелыргамар лцәымҥын, аха ус акәын ишыҥаз.

Аацәылашахьан амедиахәшыа данааиуаз. Ачымазаа лхы лдыруазтҥы, илуржәшаз ахәшә лумтози, аха ари илыдылкылашаз зегы ма илылауцар акәын, ма, асистема ухы иархәаны, лшыа иҥаумгалар ада цсыхәа ыҥамызт. Асистема даахан, еиқәыршәаны, ахәышә лылазгалоз лнапы иалаз агәыр инадылхәалеит. Ашыҥахь, лҥагылазаашыа ахынзеиҥхаз рбарц, ахәшәтәыцәа аакылсит. Аҥәша аиҥабы акардиолог аҥхыа дгылан, дзыхәшәтәыцәҥкәоз аневропатолог уи дишыҥагылан. Уамак агәхыаа дамыргацәакәа, ачымазаа лнапы, лшыапы, лыблакәа аагәартәеит. Лпульс цәҥамызт. Лгәы аусушыаз хыаа рбомызт. Лхы акәын аус злаз. Убас акәын ишырхәоз ицоз-иаауаз. Рәындырхацәеит.

Адәахы еилауаҥыруаз, авариа ҥалан хәа акәын ирхәоз, еилаҥәакәа цыоукы машынак иааҥырган, ирыҥагыланы

адкылартахь инаргон. Урт аазгаз рыбжы убас идуун, иангачаа, лчымазаа гэгэа дналпыртны, дыфдэылцит. Акэырчыжь сакасааа ирынтаны, ааааа ихэныргеит ихэыз ыыа. Азэы инапы ццэан, даеазэы – ишыапы. Излархаааоз рыла, арт ираахаз амашына итатээ даеа ыыаа цсхэан, арахыгы иаарымгазакэа, рыфныкааа иши-ашаз иргахызаарын. Ааыжэра. Иабаказ абарт ашыжь шаанза, рцэа азна ыжэны, машынала амэа ианылартэ? Урт зеипшраз лбонатцы, ан лхыаааа мацк илхаштит. Цыоук рааста лара иаха деигыызшэа лбон. Нас мац-мац апыхатэи лтагылазашыахь деитахынхэыуан. Радоу ил-хагылаз ахэшэ нцэарц егыагымкэан, цхэыск адэахы, лыб-жы царыхэтээа, артэаахэа дыхэхэеит. Лгэы тыцсаауа, икалаз еилылкаарц ан дыфдэылкэеит. Ачымазааааа, ахэшэтэыааа, амедехэшыаа, цыара мацк зхы иакэитыз зегы дэылибахэеит, ахышэаа иркылагылан. Ацар капшы зныз амашына аарган, асакаса аатыргеит. Хых иаарган, арцыск, ашыаршыаф икэыршэны данца, длыба-аргеит. Уажэраанза, ас ак аныкалалак, артэаасыртэаахэа гэыцык ахэсааа рзамэа ирзытрыслон. Шыта, цхыааа хцахыазу здыруадаз, азэ лэы хаины хаан.

– Анцэа хрыцхашыа!.. Анцэа хрыцхашыа!.. – ан даахын-хэын, лыцха дналхагылеит. Акэардэ даахан, лацхы днатэан, лнапсыргэыта лхэыцы лнапы азкэа инакэылцитеит. – «Анцэа хрыцхашыа!..» – фныцкала дматанеиуан, лхы ларкэны дахылыдтэалаз.

Даншэалак лдырра, лгэырткэыл, дызлеибаркыз лыт-баара зегы цшэахон. Ускан илзаанхоз, абжыаапы зыгэра лгоз, ма аихаразак, илымгоз хазшаз имчра акэын. Илкуаз-илыштыуаз уаха акгы анылзаанымхалак, иаанхоз зегь зымчыз даацэыртуан. Ибзиашэа, ауаы зыгэра ига-шаз еснагь Азэ дыкан. Лцэа дтахытышыа дахынзатээ лгэалашэомызт. Ацыхэтэан деилкказшэа цсгартак аа-лоуит. Макэана лыбла хэан, лхы ларкэын. Зегь акакэын,

еиқәырццак ѿ-хтыск реишьтагылашья лыбла ихыцуамызт. Еихарак ллымха тнахуан ан лытцәабжь, уи атцаршья гәыртцас лгәы иалакьякьон. Илкыз анапы аатцасызшәа лны-рит. Лгәы дажьазар лгәахәит. Даеазнык ианаатцыс, ларггы лхы ышытьылхит игәағны, аскаамта дзызпшыз тцабыргхар иудыруази лгәахәшәа. Лыблақәа хыгагалааза ихтын. Лхы ахьынзалзымдыруаз, арака лан лыказаара лныруазшәа, ма лааигәасигәа илывагьежьюа ишлышьтаз лыбла ихгы-лазшәа, уажәраанза дшыказ акәымкәан, акы дапсахны, дпышәырччазшәа лбон ан. Аха макьяна илуаз-илхәоз цкья издыруаз лакәзамызт. Итцегь деигьхар, абри амо-мент лгәаламшәозар акәхарын, убас акәын лтагылазаашья шыказ. Лханы икәгылаз амшәхәар канцья аакәылхын, ан лхәычы иналлырkit. Ацха дпышәырччо дышлыхәацшуаз, ашәарзызарахь диасуазма угәахәыртә, дтцааит:

– Ари абаказ?

– Манча иааишьтит.

– Изыбгеи бара?

– Ианааишьт, исызмыргьежыит. Иаха абра дыршеит ифызцәеи иареи. Амашына итаиоуп рыхыкгы.

– Аиаша?

Ан ахышә аалыртит, лхәычы дшалцыз длырдырыц. Ачымазаѿ амшә хәычы лгәыдыргәгәала илкын, шыта икаларыз дацәшәозшәа. Баҕақәа ахышә даадгылеит. Радоу лиарта ахы ахышә иазхан. Лара лхы аарла ишышьтылхын, лнапы неизылкьазшәа луит. Иара деихаччо ус ҕааитит:

– Бара Радоу, хәшәыс иказ зегь аaidкыланы ибфеит, хгәы аахәхьыр, иахжәыша ак ааныбмыжыит.

Димақәа иашьтахьшәа дгылан Манча дыхраазраауа. Азҕаб далцит хәа агәра имгозу, ма далтаанза ицаз аамта нымтцәарц хәа дшәозу, ихаҕы иахәоз аилкаара уадашын. Издыруадаз, дахьалцыз лабҕаба иахьибоз азгәыргьашья иеизақәмыршәозу. Урт рымала еицәажәақәарын лгәахәшәа, ан дындәылтит. Цьарггы лхы лызкыдыломызт, уафы

дызидгыломызт, лыпқа дзықәи аз ҳаракын, лыблахатц гье-
жыыр дкаҳауан, арахь дшықәҗаҳәаз лгәалашәазомызт,
даатымгылазакәа лышыхәа даақәгьежыын, иаразнак
дхынхәит. Арпыс Манчеи азҗаби реицәажәара кьаҗын, уа
днарыдгылаанза уи лаҳауан.

– Иуасымхәази абас җастоит хәа! – зҗаҗахьа назыгзаз,
уи ала аиааира згаз азә лакәызшәа лхы лбозар җаларын. –
Иҗасымтдар җалазомызт.

– Амалагыи сгәы сыхьуеит, иацбымтдан! – иара иахь цқьа
изымаапшуаз ачымазаф налықәҗитит. – Ус бымхәан!

Лара уаҳа ацәажәара лылшазомызт, лыблацәа хәан.
Мацк дахьаарацәажәаз убаскатәи даркарон. Лыблақәа
шхылфоз збаз ан напыла арҗарцәа идлырбеит ахышә
иадтырц. Даргыи, знык лацәажәаха анроу, рыпсеивгашьа
ласхан, рмашьынахь инахыхәит. Хара имгакәа аб дааит.
Ипҗа даниба, Гәдоутәка данцоз акәын ари аамта. Убрантә
даныхынхә, ачымазаф лҗы иахәшья дныжьны, ипшәма
афныҗа дигеит. Уа Җара дрықәшәеит. Уи ауа ацкәын
ахәшәтәыртахь дигарц дақәимыргәыгзеит, аха рыхфык җыц
уахь ицартә аҗагылазаашья җалеит.

– Хәанааилхаргалак хҗар бзиан, – лхәеит ан, афны тынч
дызтәозма.

– Уажәоуми ханааиз, хәиҗацахуама? – ацсахеибакрахь
диасуан иара.

– Уажәоуп, аха деитанакуеит, дшыҗоу аахзымдырзакәа
хтәазаауама?

– Адақьан аҗы аус зуроупеи.

– Уахык иумур җамлазои?

– Иаха изымуит, уаха изуам, уатәы сахызго хаздырзом,
нас, аус музакәа стәазаауама? Аус зуз шиакаәу зҗыба акыр
тоу абарт ацсуаа ианбеилышәкаауа?

– Ус хәқәшәеит, нас, ишҗақәхтҗои. Уахак иурхәау ухна-
хуама?

– Бара, сара аус зуроуп, ибзеилымкаазои? Мац-мац
сееидыскылароуп. Ахәшәтәырта хантыцуа хаздырзом,

хаштыцша хаздыруам. Сусушья атемп аапхастастәыр, аеышьяқәыргылара сцәыцәгъахоит. Арахь уахьынацыслак уцъыба итапшуеит, унапы ианыпшылоит. Даеакала уск узеиҕкаауа бдыруама?

– Убра ышә-хышә маат урхаит хәа ухныртәалом.

– Ұышә-хышәла еицылома, капей-капеила еицылоитеи.

Длатәан, ажәжәахәа акрифазшәа иуит. Ибзиашәа, ифатә еилихуамызт, имгәа ианаалоны иибаз днадтәалон. Арахә ртыпқәтцараз ипшәма длыцхраауан. Имхы дынтәпшит, уи шыта данталашаз издыруамызт, арт амшқәа ирылагзаны итеигаларц игәы итан ихәыцқәа ицырхырааны, дахьымзеит. Ус иагъа иказаргы, мац-мац дынтамгылалар аузоумызт. Амшқәа аацәгъахар, аамта даеа пытк ицәцон. Ицқәын даашьтыхны, уахынлатәи иусурахь амәа днанылон еипш, дааипхьхәыцаан, ипшәма лахь даахьахәит.

– Аусурантә сшаилак, уаха хцап Гагра. Бтахызар уа ба-ангылахп.

– Аиеи! – ан лыцсы ааивылгахт.

Ачымазаф дзыхшаз афны ишыказ здыруаз агәыла хәсақәа азәазәала иааиуан. Иагъа умхәан, арт рыцәгъа-рыбзиа еилан, азғаб абзиарахь ләыпсахшья иазтцауан. Дшалтцыз раҳа-хьан, иахьнеиуаз-иахьааиуаз цәажәатәыс ирымаз акәымзи. Икалатцәкьаз ааста, икамлаз иаҳа иалацәажәагәышьон, ажәабжьқәа еиқәырццак имәасуан. Ачымазаф дшыбзиахоз ала ан ддыргәыгуан, цьоукы иргәалашәон ус еипш икалаз ахтысқәа, аха рыцсы анеиқәдырхақәа зака ишьақәгылаз, ак рмыхьазашәа рыпцстазаара шыбзиахаз. Ус ааигәаза, убра ахәшәтәыртаҕе еиқәдырхаз азәы, апшьбатәи аихагыла ләалыфрны ләахьылкалыжьыз, хыла аихабетон дашьма даахәит. Дыпсуазма хәа илзыпшын, аха ахара дырган, ҕыц деиқәдырхәит. Уи лакара ари дыммазафызма, далымтцыкәа дабацоз.

– Абарт аҕар ирыхы, бара?! – ицьалшьон азәы. – Импсыр хәа ишәома?

– Сымпсуандаз, сыезысымшырыз, – даакэыпсычхаит анду Кэыч. – Егърымбацт, бымбои.

– Ус лэылышыр лтахытэказу цкъа ихаздыруаеи, – ихыалыршшон даеазэы.

– Аскатэи хэшэы эжэыз, уаха лгэы итази зыбгэахэу? – инатылшырц дафын ахцатэи, «ишэтэахуа закэызеи!» ахэон лыпшреи лказшыеи. – Амала, далцуеит, шэымшэан! – даакэгъежыыхуан, иакэымыз иакэшэаз лара леипш урацэажэар калозма.

– Уи шыта далцуеит, – лхэон апхьазатэи. – Амала, дшэыхъароуп хамтакы. Нас ларгбы лхы цкъа дазхэыцуеит, дызгаб бзиан хэа дхапхьазон, ак лгэы иташэап хэа икадаз.

– Закашы леиыербоз зырхэо жэдыруама? – нацылцеит ани иаахыжэжэашэа атыхэтэан ицэажэоз.

– Ааи, – дакэшахатын апхьатэи, – лаб аус ахыуаз дицхраарц ахэымехан даннеилак нахыс, асигарет аахэара иахэомызт. Хацкэынцэа уи рымбози, ирымхэои.

– Ааигэа уа цыоукгы неицэхаскэеит хэа сыкоуп.

– Саргбы исмахаи, бара.

– Нын, дзакэытэ згабыз, зегъ уамашэа дырбонеи.

– Ицегъ деигъхоит, шэымшэан! – инеиларыцсеит ахэсақэа.

– Шэааи, шыта хцап, – дшагыларц дшеихеит ани ихыжэжэа ицэажэоз. – Ларгбы уаха деицацароуп, уаанза ускэак даарыхъап.

– Икалтэзеи мыжда, хэызба цагэыла халшыуазма? – ахэсақэа наскыаганы ан данаахынхэ, дкэындшэындуа дыфнан ланхэа.

Ирхэалакгы, ирулакгы, ас лгэылацэа анылзааи, ан акыр деилнарккон, лусураф иаха дарцаруан. Ариабжьарак лнапы злалымкыцыз матэакэак, шыыршыафкэак ухэа, иаарласны дзылгашаз, рызэзэара лэыназылкит. Лыпшэма дааианза, даеа саатк инеиханы илыман. Урт рфаны иныкналхаит, амшкэа бзиан, кэак рыкэымшэакэа ибарын. Амашына ала-

шара анылба, дара ртэы акэзар лгəахəын, лееидылкыларц дныфналеит. Аби аңеи ааит. Урт ырышьтархх, иѣахəаз ала шуан, агəашəгы абжы аагеит. Риашьара иатəыз ѡыѣа аихəшьцəеи рашьеи ракəын. Урт ақалақь аѣынтə иааит. Ахəсақəа ахəшəтəыртəѣ ирбахьан, рашьа иакəын арахь из-цыз. Аихəшьцəа руазə Амрикəа, Даур рыцха иан лакəын.

– Ишəыхьыз шəмыхьыр бзиан, – ихəеит ахатца. – Имачума хазгабцəа атəым милат ырымоу? Нас, Радоу қыртуак бзиа дылбазар, аешьраѣынза дызнажəеи?

– Уи азбахə ала афны хмеицəажəазацт, иухəо абаау-геи? – зѣааирхаз азцаарақəа ртакс азцаарала ахатца ибга цитцəон Уартан.

– Сара ус саҳаитеи, ақыртуа диццар лаб имузт, ахəшəқəа лжəит хəа.

– Саргы ак саҳақəахьеит, аха хырѡ азахуртə хамнеизацт.

– Нас, ирхəо абааргои?

– Сара иахьынзаздыруа, уи ақкəын қыртуа жəлак имоуп, аха ихатə дапсыуоуп.

Уартан еиликаауан ауаа ырыхьыз: амилат еиѣыхарақəа анықаз иара урт гəгəала дрылахəын; ашьтахь айбашь-ра дықан, ахақəитра аагараз. Аѣа ибахьеит, шыта ицха ақыртуа диццар иуазма, ак раҳазар – аду алырхуан.

– Хазхлырқьаз цқьа иаадыруандаз, ихабыргызи, – ихəеит аб, итааз анынаскьеигоз.

– Шьта шəлазцаар акəхоит, уаха ишѣеилышəкаауа, – ахатца ас анихəоз, иахəшьцəеи иареи агəашə интытцхьан.

– Аказы шəылмазцаан хəа ҳархəеит.

– Избан?

– Лыпсахы ейбакуеит. Шьта лхала зны ак цəырылгозар аабап.

– Айбашьра ашьтахь аешьрақəа рацəахеит, умбои иқалаз. Ауаа рыпсихика цхастахоит.

– Изыхьаз хаздыруам, – Уартан ицха аешьратцəқьа амѡа дықəгылан хəа макьана агəра игазомызт.

– Харгыы хчалап! – иртэз аныкэтц, лпа длыманы ан даацэыртцит.

Амашыына ашытахьдтатэан лара. Лыпшэмеи лпеи – аңхьа. Радоу илеитцбыз иакэын Цара. Леишэа чыдак шьтымхыцызт, рылапш еснагь ихын. Ицегь дихылапшырц акэын араион Мрагыларатэи акэакьтафынтэ егыи, Мрагашэаратэи аган шыказ, акалакьгы далсны, лара усур дызцоз. Абаскатэи ишихылапшуазгы, рцазатэ ирызцэыригарыз рыздыруамызт, аамта дацэшэон ан. Радоу, афны шлызхазгы, ицылгаз аилкаара уадафны даакэгылеит.

Ахэштэыртта ашта ишынталаз, лыпшэмеи рпеи ахышэ шыказ рфынархеит. Уа иадгылаз Манчеи ифызцэеи, аб дышнеиуаз анырба, ашырхэа иаадпан, арымз-кнахақэа рахь инаскьеит. Урт рацэажэара дахьзарын, лара дышиашаз ареанимация дныфналт. Арцарцэа ахышэ ала изацэажэоз Гэына лакэзаарын. Ачымазаф дыцэан. Лыпхызкэа ҕеимзу здыруадаз, даагызлон. Ланхэпха афныка ддэыкэылтцеит рмашыынала, лыпшэма ихэычы дшыкақэаз анеиликаа. Лара иаалгақэаз ртып иныкэылтцан, днатэеит, лыпха дылзыпшуа. Лцэапштэхэи айгьхара иафын, Амала, макьана даарак ишыақэгыламызт. Ахышэ иадгылан хфык арцарцэа ифабыг-фабыгза.

– Манча дыпхашьоит, – ихэеит Батакэа, – акыр шэта-хызар еиликаарц итахуп.

– Акгы стэхзам, – ахышэ ахь дааскьеит лара. – Афныка шэцаны, шэыпсы шэшьяр ауп истаху.

– Уи хахьзоит, – аҕапхаҕаччара иҕыкэын Димакэа. – Знык хазхара хналацэажэандаз хэа ауп хшыкоу, арахь лара ацэа дзалтуам.

– Уигы шыта шэахьзоит, шэца афныка!

– Абра икам хэшэык шэтахымкэа шэыкам, – ихы ышыштит Манча. – Шэачака цатэызар – имзакэа ихашэхэа!

– Ус акыр хтахызар, лаб иагыараан дыбжысхьазаарын. Агэхьаа шэеашэмырган, иахтахыз зегь ара ирыман.

– Аиеи, нас, – рхэан, инаскьеит.

Урт арымзқәа инарықәтәан, ршыапқәа ыргьало, изықә-
тәаз акнахартә рхы ишадырхәоз анылба, лара илды-
рит акраамтә ишықәымтцуаз, ма аухагы уа ишдыршоз.
Лара илыхәтәз ралхәагәышьеит, дара ирыхәтан хәа ргәы
ишранахәоз иныкәарын. Лхәычы лыбжыы знык лгәы
иаакәфырц лтахын, ғыц дыштәнамгалаз еилылкаарц, аха
лыцәашыа дзапырхагахомызт, ус дтәан дылфәапшуа. Аамтә
акыр инеит.

– Ара быкоума? – лыбжыы аалахәит, уи аарла лыбла
аапшуан. – Авариа исыхыыз саб идыруама? – уи пхыз ил-
базу здыруадаз, уаф дыззымхәыцуаз дазтәаит. – Дзымааи-
уеи? – дышлацәажәахыаз лгәалашәазомызт.

– Уажәы ара дықан, Гәына диманы афныка дцеит.
Царагы дицуп.

– Бзиоуп.

Лыбла аахылфәахт. Дшыцәаз удырратә, тынч лыпсып
лалгафалгон. Ан длыдтәалан, лынаиааира шыта илныр-
рым лгәахәаанза. Атх акыр инеигәахыан. Ашышьыхәа
ғыц дналываиеит. Лхәычы лнапы анаанылкыла, лара
лнапы егы дахан, лгәы иныкәылтцеит, лан лфынтә
мчык лызтәлозшәа. Ангы лаацсара лиааин, дыцәеит.
Ашыжы ацәылашара даанарцшит. Дфәагылеит, дызваиаз
дылпырхагамхарц.

– Ак басхәар стахуп, – ацха даапшхызаарын, лан лгы-
лара дазыпшын. – Шыта хәбака шықәса тлашт аешыра сгәы
итәзийтеи.

– Избан?! – ан лгәы нтыпсааит, иагынтахаит. –
Изсабымхәеи ус бхы изтәшәаз? – деитәцааит, рапхәатәи
лызтәара атак лхәычы ианылзыкамтә.

– Сафәыбхыр хәа сшәон, арахь сара уи хырцашыа
сымазамызт, – ацха лан лгәы итцегь итпырцаауан.

Аб Уартан

Аусураф данааиуаз, ацәылашамтахь атцх ахы амырхацизт. Адәкъан мац ашә аартны дныфналан, днапыршышыуа алашара ахьаиркуаз днеиуан, акы дахахаит. Уахь амфә акгы апыраиргылазомызт, адәахьы җынла иргылалоз аныфнеигалоз шыыжыла шылашыцаз имфә ицшаалар акәын азы. Дызхаҳаз днахеит, цкъа дазымхәыцкәа иахьыргылатәымыз ак атыц айтазар игәахәын. Даҗаакы дахахаит. Аскатәи имфә иапыразаргыларыдаз? Излауаз ала, алашара аркыртанза дназеит. Иафнәлашазар – итауар абҗеихарак еилырхны ишытан. Акәакытафы атуан кылжәан, цкәына цәыхрыцк дкылсит ухәартә. Ашытахьтәи ашә цакатәи алыкә аартын, хыхьтәи аркын. Уи рзаамыртзеит. Хыхьтәи апхьа иаартызар акәын, ус акәымкәан апхьа цакатәи аауртыр, хыхьтәи уцааиуамызт. Ус ифатцан. Ус анакәха, ашә ала акгы рызкылымгеит. Атуан ахькылжәаз ала, артмаккәа ртәны икылыргеит. Иргаз хәа иаагәеитакәеит. Жәабака нызкь маат рыхә. Цкъа игәеитар – зака рфы итәоз здыруадаз. Акә акәакытакәа рфы, адәкъан цъара еитәгатәхозар хәа заа хасаб азуны, акран адац зуркышаз аркыгакәа аман. Урт акә ала ихфәан, иаармарианы ицәыругартә. Убарт гәартәит агьыццәа. Устәиала акә бгыцк ифәхан, шыапыла агә па иласын, цкәынак дкылсыртә, иаакылыржәеит. Арткәа ангәеита, апшәма ашырхәа ашә фәиркит, имашына аакәиртәиин, афны даакылкәеит.

– Цара, угыла!

– Макьана Гәдоутә хцома? – дахьцәажәоз ацәа далан.

– Иахьа хазцазом. Адәкъан иақәлеит. Аусутә хамоуп.

– Аиаша! – ацкәын дфәтцкәеит. Рыцсы цакны измаз адәкъан акәын. Атачкакәа ирытацсхьан. Раб адәкъан ықәиргылазижьтәи, ахәыцкәа акыр рхы иақәитын. – Ифәхцой? – ахәыфатцартә даафнаххит.

– Чаик ыжәи! – аб уи ихәы аакәиргылеит. – Аиха лабақәа ықәцаны, еилартәаны еибахаркыроуп, аиха катә цаны

иқәахтдаанза ихазхартә. Сара уахь сцоит, ача сыдыскыло-
ит. Уара ирласны унеи! Акыр зтиуа дааир, хайтдамхароуп.
Аилартәә дабахапшаауеи акөымзар.

Аб дхынхәит идәкьан ахь. Идәылгатәкәаз өдәылиган,
аонытқа ааилиргеит, ахәаахәтцәа иртәхыз иаразнак
иааумпыхьашәартә, доусы ртыпқәа аарзылихит. Иргақәаз
рфынтә зынзак иаанымхақәаз бғыыцк инанитцеит, аоны
имақәаз ааигарц. Ағыычцәа иеилахамта реакәдыршәеит,
убриггы рхасабит ухәартә, еикәшәеит, аха адәкьан аусура
пкзамыт енак ада, ма дара гәыгуазу изтәыз акы дахна-
гарын хәа. Иакәлаз зустқәадаз? Хәынганк изымдыртәкьо
дыкзамыт, избанзар иғыычуаз ақкәынцәа гәып-гәып
рыешаны икан. Иарбақәаныз ара иааиз? Насггы, иғыычуаз
иус дшафыз инапы укыр, дызустаз еилкаахон, акөымзар
анацәа узытқьон, рычкәынцәа ирыдубалаз цәыругарц.
Атамзаара уахәартә афынза унаргон. Зфы уашшуадаз? ГАИ
нактәирахь игылан, аха урт иаха ирзааигәазаз акакалкырта
ионалахьан, ирымбазеит. Ирбазарггы зақәфыртрыз? Дара
рхаҭа рнапы алакымзааитеи!

Цара дшааизтәкьа днытдәшәкәа дцеит. Акырзтиуаз
данаафнала лхы кны даақәгылеит. Уи лыгәшәымшә хәаны
аусура далаиргеит. Иргаз цқьа издыруадаз, уафы изыпхьа-
зомыт, иргәалашәоз ада. Лара лиашара уақәгәыгыр акөын.
Аб дыццакуан, арахь ичкәын дибомыт. Нас уи ашыцра
шыказ даалцит, хәызбақәак кны.

– Ашыцра адхәыпш афы итәаны акрырфеит, акрыржәит,
– ихәеит иара. – Ашоколад цәа капсоуп, ашампан
батлыкақәа шытоуп, ахәызбақәа ахышьтартаз алашьцараф
ирымбазакәа ицеит.

– Устәи ала ицеит, – идырт аб. – Чкәынцәақәак роуп
иқазтаз, акөымзар ас иааигәаны, иргычыз ыфо-ижәуа,
итәодаз. Уаалеи!

Амашына инталан, агәылара артәашьа здыруаз дрып-
шааит. Аоны, ацрахәа аатырган, аиха лабақәа еидыркы-

леит. Шыыбжьонза убри рыдэқан икэтэан, аилартэара иафын. Акэ злахыбыз аихатэ бгыыцкэа реипшыртакэа ирыкэыршэаны, аиха лабакэа ыкэтэаны, аганкэа ирылар-тэан, агыычкэа атэымг алхра ишаартахыз ирзымариамхарц. Нас, зны аамтак роур, аиха катэ катэаны ахыб иакэтэатэон. Аката уаф дызкылсуамызт, жьахэала иасны уи амырхырц уахь ихэнодаз.

– Ах, рыцсэа ааитаргаит! – ралгамтаз Уартан дыцэ-хауан, агыычкэа рзы акэзу, машыынак илалбааны зфыназхаз амилиция аусзуоцэа ыыца ирзынархазу узеилымкаауа.

Аилартэара знык изалгандаз хэа дахыццакуан иара, излауаз ала ахэшэтэыртахь деихарц. Ицха акома далцит, аха макэана ускатэи дыгэгэамызт, ҕазнык дтанамгалартэ. Иказ акгы ахымахацыз даргэатеиуан. Аилартэара иацэынхази амагэахэкэеи нацхыакшэа, амэа дыкэхын. Арахь идэқан зырхэыз макэана ихы-игэи итымтыцызт. «Спара шцарыцшааи...» – дмақаруан, аха рыкэшэара итахзамызт. Ахэынтқарратэ мчракэа русура кэадан, аибашьра анынцэаз аахыс. Зегь рацхьа убри акэын иара изцигоз иаакалоз зегы. «Зфы уашшуада?» – ҕыц игэи иалахын. Урт ицэырзас атауар шыақэиргылар акэын, аха ишьара дыкэкэаны дыказауан, ахаргэаара цэганы.

Адэқан ачымазааи ихэыцракэа шрыбжьаз, ицха лҕы даатгылеит. Идэқан иэназ зегь ргаргы, иара рыблыргы, ахэычы деибга-деизыда знык дгыландаз! Ауаы наза ахэычы хшыф шытихлон, ас алыпшааракэа мчы рымамызшэа анибоз. Аеазнык иртарны даамеханакит азгаб икалтаз азхэыцра. Зегь агэраганы ирыман лҕылшыырц лтахыцэкэан хэа. Уи зцыргоз – иацсыуамыз диццарц лтахны, лаб мап ахыылцэикыз акэын хэа рыпхьазон. Иара уака цатцгэык атэаны дахэапшуамызт, избанзар ус иказ еицэажэарак аоны ирымазамызт, – ари ахшыфцак ҕыц еиҕа изцэыртцуан. Апстазаара лтахзамызт ихэартэ дибомызт, лара лхаҕа убас длызхэыцыртэ дкы-

лылгеит лаб. Ахәшәқәа шылжәыз анылхәа, «быпсыр бтахума?» хәа ыынтәгы длызтааит. «Мамоу», – лхәон лара, ус дтаартә еипш дназгаз еилызкаарц зтахыз ахафсахьа шытыхны. Лгәы итаз лхәон, – дхәыцуан иара, – избанзар шыта дтанагалахьан амц лхәартә, даеацъара гызмалрала дхәыцыртә дзыкаломызт. Ма уажәраанза илхәыцқәахьаз рхәынганк илнархәозу? – даахьатцуан иара игәтахәыцраф. Ма ацсра ахыкә данныкәгыла, шыта уаха дахьымгьежьюаз гәхьаас илкызу? Ақан инхыкәгылаз ус имыхьуази, – ипсы аанхарц итаххон.

Имашьына цака шәшьырак азицшааит. Амра ицәур-гылар, афныцка шуан. Макьана изычхауамызт ашоура, шыта акырқәа ишеихсыгыызгы. Ахәшәтәырта афәпхьа ауаа мацын, ашьыж еипш еилауатырзомызт. Ареанимация ахышәқәа ирымариаша ифьнеихеит. Ашьтахьтәи ашә даадәылтны, иахәшьаду лыпха лыпшәма Махаз Ианга дышлыдгылаз ахарантә даагәеитеит. Лара акы еиталхәон, лылагырз рыцкьо. Уартан игәы нтыцсааит. Ирласны ифьнеихеит, акыр калазар аилкаара дахыццакуа. Лара, иара дылмыршәарц, мацк арахь дааипылозма ухәо, дааитапеит:

– Умшәан! Ахәыцы хар лымазам.

– Нас, бзыртәыуои?

– Илыхьыз салымхәеи, сымтәыуакәа. Хәышыкәса дрыкәуп, лхәеит, аешьра ләазыкалтоижьтеи.

– Избан?.. Дзыхкәеи? – цакык змаз азтаарақәа неикәипсеит.

– «Зны хәымеханк, Бароуи барей адәны шәеидгыланы шәеицәажәон, – лхәеит. – Убри аахыс ацстазаара стахзам» лхәеит.

– Ишца?.. Шәахьеицәажәоз, мазала ак еибышәхәоз цъашьаны, длыташыцу? – икалаз хәа иахаз цатцгәык изатозар хәа дафьн, арахь уамак дызхәыцуа ихагагы дыкамызт, ишьара дыкәкьарц егыгмызт.

– Убасшәоуп ишеилыскааз.

– Ускаҥәи блаҗәажәар ҕалозма? – азҕаб цқба лхы лдыр-
уа дыҕазар еиликаар иҕахын, пхызк даланы, ак лхәақәа-
зар? – Ахәшәтәыџцәа аказы шәылмазтаан рымхәази.

– Лара лхала илҕаххейт, сара акыр лсырхәама.

– Аа, - шыҕа дхьатзар акәхарын лара. – Слаҗәажәапи
саргыи!

– Дыцәоуп. Амала, уналҕаҗшырц уҕахызар, уст ахалат!

Аб дныџналеит. тынч дыцәан, иқәҕахәаз лызнапык
лгәы иқәҗашәа, маҕк ларҕарахь лхы аархәын. Лнапы аа-
никылан, ишышыуан, игәзуан, игәы иқәыжжуаз илаҕырз
мчыла иникылон. Илзымдырзакәа ахәшә ламхажәзар хәа
гәыҕрак изҕан, инеипхьба ицәеит. Аҗстазаара лҕахзам-
кәа, адунеи лгәахшәатцәҕыаны, адәы дышпақәыз, уаха
даарызгәамтазакәа?!. Илыхы?.. Иақәымшәацыз издыру-
амызт, уи лаҕырзыла иурыцқьоз рыцхашьаран. Даараза
дрыцхаишыон ихәычы.

– Ани аби ааир хуеит, – диахәытхәытуан амедехәшыа,
– аха дырбарц ауацәа аашәмышытлан! Ара иҕалом. Уи ада-
гыи, лара илзеицәоуп. Абзиаха лышәҕа!

– Ианга афнынза дугароуп, – дааидгылеит иахәшыа
Ғәына. – Уигыи лыпсы илфахьоу маҕзам. Дааҗсеит. Уаха
лыпсы лшәыршыа. Сара сыҕазаауеит, – ахалат ааимылхын,
итцегь ачымазаџ лхаҕы псахшыақәа ҕицааларц зҕахыз лаб
дыџдәылганы даурышытит.

Ани Махазии аашьтихын, афныҕа амџа данылахт. Мышқәак
рыла ари амџа заҕантә дангылахьаз игәалашәазомызт, аҗба
зтадыргьежбуаз агьарҕаласа еипш, дтахынхәуан афнынтә
ахәшәтәыртаҕынза, ахәшәтыртаҕынтә афнынза. Ахәыцқәа
ак рыхьыр хәа дшәаны, абык ихшара дшырхыламцшуаз,
дрышьтан. Ипшәма лааҗсара маҕызшәа ибон, даҕаа пытрак
хшыџшышьтра рзылурц еснаҕь длабжьон, длықәытцәҕьон,
аиашатцәҕыа ухәозар. Аха ихадаз ак рыпҕа агәыбжьанытә
илыгрыжыит акәымзар, иахьа иахьталаргылаз атшәара
италаргылозма. Зынзак иззымхәыцуаз акы ләахлырҕьейт,

уи уажəшьта агəраганы дыкан, аха иарбаныз? Иарбаныз?!
Ұыц ихы дазтаауан. Хəышықəса инарзынацшуа, адунеи
иқəыз апстазаашьа лымбазо адəы дышпақəыз, аешьра
мацара лəазкуа? Игəы иқəытəтəоз аб лағырзы адəахьы
ихьжжыр ицшəмеи изааигəаз иуеи, хазы ифьязз иди-
мырбарц, арығарахьынтə амфəа ааифитцəан, арымарахь
шəшьырцак иньцдаиргылан, ашырхəа дыфтыцeit, убаскатəи
игəы цшқахахьан.

– Иухьи, ура?! – ицшəма ари дызфьыз лгəы иалан.

– Уцсахы еибаумыркын! – иахауан Махаз иабжьага
жəақəа. – Шьта шəзыцəшəо егыкам, цшзала дхынхəит,
лацхьака Анцəа длықəныхəаait!

Иара икьаф ааирфееизшəа кaitдан, ирлас ичавра
аацəыриган, иблақəа аарыцкьаны, ибласаркьа еиқəтцəа
днахаахазшəа инаалартə имхатца, имашьына дынталан,
инаиртасит, знык дахьнеишаз деибганы дызнеиндаз хəа
ихатə хазшаз диҳəозшəа. Ицха иаалыхташəаны ахəшə
лжəызар, дырзеиқəмырхар убри амшала, убаскатəи хьа-
ас икаимтар каларын. Уи лтагылазаашьа злаказ ала,
аихаразак адкылартаф даннеигоз, рнапсыргəытца ркьакьа,
нак-аак афак-афак иахьылфəсуаз лнымырзакəа, лхафь дак-
гы мқəацо данықəиаз анигəалашəоз, ма Аида, икалцарыз
лзымдыруа, дшəаны лыбла шакьшакьа лаацəырцшьа
ибла ианаахгылоз, ма атерапевт еихаби аневрапото-
логи, илжəыз иарбан хəшəыз еилыркаарц, ианаадəыл-
кьоз дрызхəыцуанатц, зны-зынла еимкьеимцаразшəа
ахəычы дырцəызырц шалшоз ааихташəалон. Иамуа-
зар ишпакарцарыз хəа дақəшахатхазшəа ихы ибон, нас
иахьынзауаз даакəымцзакəа ақəцара шатахыз даамех-
накуан. Аха уажəы иихəыцуаз лқəыцшра шықəсқəа раан,
акырца апстазаара лгəахшəаны, ес-минут апсра дазхəыцуа,
убри еиғашьо (убастцəкьа икан акəымзар, аешьра афьынза
дназгози) адəы дышпақəыз, лхы-лгəы итаз дзыхшаз, ма
ус илзааигəаз азəы изеилымкаазакəа, ларгы азəы ифьы

ицәырлымгазакәа. Амѡан ани Махази ак еибырхәон, иара уи иаҳазомызт, егърықәҗитзомызт.

– Гәыхь шәымамкәа цшзала шәныкәалааит! – Махаз, ақыта ацутақәа руак ианаалагыла, длыбаауан, уа дынхон азы.

– Абзиараз! – Ианга уи наикәҗылтит, лыцшәма «абзиараз» аанарго, ихы шынейкьазгы, иҗы шеихимхыз анылба. – Уигы иааигаз ачара лзиураны дыкоуп, – лхәеит лара, лыцшәмеи лареи анааизынха. – Иуа-игәыцхәы ауаа рылеитцароуп, еиҗикаароуп, уи ацынхәра чымазаѡбара дхазлеир акәхеит.

Аѡны ишааизтцәкьа, ателербага аҗаҗхьа иара днатәан, иан лмата дшыкәз еилылкаарц анылтахха, дшеигьыз налеихәан, адырратара дшахәаҗшуаз илацәа неикәиҗсеит. Уи маҗк акәын дахьыцәаз, данааҗш, иҗшәма ланхәа уажәгы илалхәон, иара инагзаны изыкәмтцаз иан лызтцаара атак. Иблақәа хѡаны дахьтәаз дыцәаз цьыршьон. Иҗа Цареи иҗҗа Нарей, хаз-хазы ианааигы, тынч рани рандуи ирацәажәон, рыбжы раб даанарцшрымызт хәа игәыгшәа. Урт атцараҗынтә рхы иаужьқәан, аҗсшьара мшқәеи аныхәа мшқәеи неишьталазшәа иааиуан азы. Аҗны аусутә еикәылахьан, узтәозма. Аха раб икәзшьа рзеилкаауамызт, арахь иҗартцараны икәз хәа зиҳәазгы инапы аиркуамызт. Ран лакәын илыгхаз иаҗыз, лыҗсы лдыршьарц ланхәҗҗа дшаулышьтыз ларгы изаҳазгы ирхаштхьан.

Ахәымҗхан, Амра лҗашәон еиҗш, Цара диманы адәқьан дазнеит. Акырзтиуаз данца ашьтахьгы, ауаа маҗзамызт. Урт дшырҗыз, маҗк игәы ихаштын, атдыхәтәан аҗышәырччарагы иҗықәыхуан. Азәырѡы иазтцаауан, азҗаб дшыкәз еилыркаарц. Интқааны рацәажәара иҗахзамызт, аха шыта лҗеылшьырц шылтахыз дымкәанызанкәа ишидыруаз изазомызт. Шьта, уаҗа иааирыз уаѡ дҗаларымызт игәахәыртә аамта неихьан ашә анаиркуаз. Аҗскы иҗкәын инаииҗан, ахәшәтәыртахь имѡа ирхарц наиабжәеигеит. Аѡны днеир, иҗшәма дааис-

ны дылкуан, ауха Гагра дигарц, убри идыруанатц, заа ихала дцар иаха иеигын. Ареанимацияе дларышьтит ашьтахьтәи ашә ала. Ахәычы дыцәан. Цқьагы дызмыцәозаарын, лыбла аахылтлозаарын, ирласны даацсон, ғыц деитантанагалон, уи тынч ацәара аанагозар. Аб дгылан, ицха дылғацшуа. Шыбжьон данибоз ааста, лхағы ацәацштәхәы еигын. Ихаҭагы игәы иаха иҭынчын.

Даныџдәылтц, ацскы иҭа имымхзакәа, днаиватәахт. Уа-хыла аинспекторцәа ирбарымызт хәа дгәыгуан. Ацкәын амашына, шыта апышәа змаз иеицш иныкәицон. Уаанза хынтә ракәзу гәғәала иҭиҭхьан. Аб ағәраганы дыкан ацкәын дызхаанза ацскы акышәа ширцатәыз. Аинспекторцәа дара ирыцкәынцәазар – акы иамусын, аха даҭәзә иҭа, амашына арныкәашәа ацқара еилеигеит хәа кәрышькәак имырхыр, – убри акәын аус злаз.

– Шәабаказ аскаамта? – ацшәмацхәыс дыцшны дтәан, рхәы ыкәыргыланы.

– Бышьтамлоз, ххала уаххәа хнапы хзамыркзози, – аишәа днадтәалеит иара, иҭа диманы.

– Ахәычы лахь хцап хәа акәымзи.

– Уа хцаны хәахьейт, – еиликаауан уаха дигарын хәа дышгәыгуаз, иаразнак илирдырит уи шыта ишатахымхоз.

– Скажыны узцей?

– Ашыжыынза уамак бжәам.

– Дышцакоу? – дахыынзыкамыз цсахрак гәғәак калазшәа ларгы лгәы иабон, аха иарбан ганыз уи ахырхарта ахыкәаз, – убри акәын илыгәтыхаз.

– Дыцәоуп. Ус анакәха, абзиахарахь лхы хоуп.

Ицшәмеи ицкәыни риартақәа ианрызца, егырт усгы ишьталахьан, иара адиван дыкәтәахын, ателедырратара дахәацшуа. Диар дызмыцәар хәа дшәон. Аиарта данагәылатәиуаз иҭахзамызт. Дыштәаз ибла нцәынтааит. Даналтц, шыта диаргы иҭсы изшьомызт азы, уа даанхеит. Аха уажәы игәы иҭашәаз абыржәы иҭхыз иалашәаз акәын.

Цьоуки адэқан ақе кылыршээрц иқэын. Данаацш уи
иахьлабфеабамыз деигэыргэеит. Амала ухагыи иақелар хэа
даацэшэеит. Шаха еикэырццак агыычцаа цыарак изнеиуа-
мызт, даргыи рыгага иацэшэон, аха уи иара дзазхэыцуамызт.
Дфагылан, шыта асаат фаба калахьан, иавтомат аацэыриган,
ашышыхэа агэарбжыарахь дкылсит. Ихы хан амфаду ахь.
Алашарақэа ахьаацэытцаччоз дыдмыргамарц, днавтцагыла-
аавтцагыло адэқан дазааигэахон. Харантэ днацшуан, азэыр
дадибалозар хэа. Дазааигэацэамкэа идэқан днахыкэшеит.
Ашытахь дазааигэахеит. Атцла дахьынцашылыны дыхэнан,
ахыбра ақе гэеитеит. Ашыыжь ишынрыжыыз икан. Атцлафе
пытрак дыкэтэан, иидыруаз азэ дкылшэозар хэа.

Абрака азэ дибаргыи изиурызи, ыи? Ушишырыз убар –
душьрын. Аха баша дгыычуан хэа... Иатахымыз ахэыцрақэа
дрылахозшэа аниба, длалбаан, амфа даакэгылт. Ибон ГАИ
апост. Ашлагбаум аркын. Машыынак рзааир, иаадыртуан.
Аидарамфангагала иаауаз дныфнагылыны иацэажэон. Ама-
ла ргышэ зкыысуа игылаз адэқан мацкэа ирзыруаз дара
рус алазамызт. Иалазаргыи здыруадаз. Афныка ифынеихеит.

Фыц ателербага днадтэалеит. Кинок цон. Дагыазфе-
лымхахеит. Атцыхэанза дазхэыцыртэ дзыкаломызт. Фыц
ибла дыхгылан даныхэычзав итцарыз, ччара-хэмарра згы-
мыз ипха гэыбжыанытэ. Лызгабра дантцагылоз лычешылыц-
сахыз убартан, дтынчхеит, лытцарра лцэызит, амыцхэ
дцэажэомызт, дышнеиуаз ацэажэарагыи лцэымгахон.
Уи лызхара феицакра акэыз цыишыон. Атцара-дырра ама-
цара уанарфашьозгыи калозаарын, апцтазаара аганкэа
зегыи рытцаара рзааигэахон, аха атцыхэанза ирызтым-
цаауазаарын. Уа дыштэаз дамхацэахт. Данаацш, деилах-
ха, дыкэтцаны исуазшэа, ицэеижь ихьуан. Ихафы ами-
хын, ифы зэзэа, акы днацхазшэа, усура деицатеит. Амала
шыта еиликаауан есуаха идэқан ашка дышзыкэымлалоз,
иналаршэашэа дахылацшырын акэымзар. Ахьчаф диза-
тэомызт. Дэқан хэычык апшэма даманы, акрызтиуаз фыцфа
ыкэыргылыны, шыта ахьчаф – аскатэи ауаа азбозма.

Аңха Радоу

Аңшымыш ауха, ареанимация дыфнырган, аңшыбатәи аихагылаф иҕаз атерапиа аҕәшахыы диаргеит. Ө-иарта затәык ракәын игылаз. Руак лара дықәиан, егыи ағы – лан. Лыблақәа шыхфазгы, лара дыцәазамызт, дшааңшра дааңшхьан. Ацәылашара аҕазнахьан азы, ауаҕа афныцқа алашара иаха-иаха иазхауан. Ауха ибзианы дахыцәаз лыцсы бзианы илнаршьян, уажәраанзақәа рааста иаха лыхшыф еилган, лхәыцшья еилккан. Зынзак илгәаламшәазоз лхәыцра лыбла иаахгылеит, лахәшьеихабы, лашьеитцбы, реитцызба, урт дышрахәмарлоз, дыхәмарны дышрақәфоз, нас... нас илызцәыртцит уи амш еикәатцәа... Иара иашьтанеиуаз амшқәа, атцхқәа, амчыбжықәа, амзақәа, ашықәсқәа... Анцәа хрыцхашья! Ашықәсқәа, иагыа ус мфәңылгаргы, зегь ириааирц зәышшәоз ахәыцра, иахьабалак илышьтаз ахәыцра, лыгага лыцрыцзуазар илыцрыцтрыз, хәыцтас лнапы иқәыргыланы, лфара аамта иагәылалгалаз аҕешьразы ахәыцра. Уи илулак атыхәтәан илгәагыт хәа агәыргыара. Аха уи дамгазаарын, уагеимшхара шықалтцоз абыржәы акәын цқя даназхәыцуаз, нырцәықа лшьяфә лзеихымгакәа арахь данхьадыртцәи. Лыбжы тыганы даақьызқызит. Лылагырз жәпақәа лфыкьасон. Иқалаз ззеилымкааз лан дшәаны дфәтцкьан, даалхаххит. Уи илымбацызт устәкьа цәыуашьяк, ахәырхәырхәа лагырзык ус даҕазәы илфыкьасоны.

– Радоу, ибыхы?

– Абас зсыхы?! – лыбжы лылагырзи еилатцәон, лфылзынкыломызт, лыхчы лагырзыла ибаазон, лан иааллыркыз ачавра иалабомызт, нас ампахьшыы налылтеит.

– Бцәыуа, бгәы артынчуеит! – илыхыыз ас дазхәыцуа днеизар, уи бзиарак иазкын лгәахәын, ан лшәара налхытцын, лыпқа дылпырхагамхарц, настхашәа аиартаф днатәеит.

Ас тынч дызтәозма, апалата еиллыргон, аңха дтынчхақәаанза. Радоу дкыпшәыпуа, лфы тыркәыжы дцәыуан,

атцыхәтәанлыбжбызынзак илыргазомызт. Ландфалыргылан, зыхыла лҕы лпырзәзәеит, ампахышы ҕыц аалпыркын, лычелырбазшә луит. Лыблахатц ҕежыуан, дтыгга дықан. Лхала макъана лҕылзеиҕкаазомызт. Лан дналыртәан, лхы лхәеит, ицалкит. Ацхәызба цшра аалхәартә данлыцхраа, амш ҕыц дҕыцны иацгылаз дылшызаха, дналыриеит, мацк лыбҕа нкыдылцалартә аарманшәаланы. Амодақәа зныз ажурнал налпыркит. Ачымазаф асахыақәа дрыхәацшуан, абҕыцқәа аартуа. Асахыақәа ирыцашыз антцамтақәа лылацш лызрыхомызт, зегь еилаҕежыуа лыбла иаахгылон.

– Шыта акрыбҕастароуп, – ан лыцха лхәы цәырылгарц лҕыназылкит.

– Истахзам, – макъана атцәыуабжы лылыжжуан. – Бара акрыфа!

Ан илыдылцалацәар ацха дшықанатцашаз лыздыруа-мызт, даалкәатцит, лхатаҕы лхәы ықәылмыргылеит, лхәыцы лылымкаа акрылзыфозма. Дылпырхагамхарц лиартахь дааиасын, журналк даахан, дацхьарц лҕыназылкит. Иа-ныз лҕацхьа ицон, лыхшыф уи илзасыштыуамызт, уажәи-уажәи лыцха дналзыцшуан, ҕеитакрак лыдылбалозар хәа. Егыи, асахыақәа дандыраацса, лҕааитцыхны лхы ахчы инылалцеит, лхеиҕкаашыа цхасталымтәырц. Илыгхеит, аха ус иахаҕы илнаалон, дыцшзан, лыблақәа рхацғалашыа лгәацхомызт умхәозар.

Лара атуан датцацшуан. Лхаҕы ҕнатзомызт, акымзарак ахәомызт, лыбла хацғала усгыи ицәажәомызт. Иахыцалак акы дазхыцыр лтахын, ак лгәалалыршәон. Лгәалашәара-қәаҕы лхәыцрақәаҕы еилацсон. Лыхшыф карахахьан, ҕыц лыблацәа еиқәыцсон, лцәалжы ацсшыара иахәон. Лыцсыц алагафашыа тынчзан. Уи лыжәзы шаауаз, лара ишылрыцқьоз ахыылгәалашәоз, ан дқәыпсычхауан. Анцәа ицшыахартә, далцуан. Далцит! Ахәыцы узлызхәарамызт, уи шыта дыпхәызбан, аха лыбла аахылтит. Дыштынчыц дтынчын. Лан лахь лылацш аалырхеит. Зегь ртыцқәа рҕы ишыказ иқан. Ашә аатын, асанитар цхәыс даафнашылеит.

– Ƴ-мшы ныхәак шәыдысныхәалоит, – ҫаалтит уи, лхаҫы лхаччо. Дахьыныџнашылалак агәыргъара налгон ухәарын.

– Аиааира амш! Егы иарбан ныхәоу? – дҫааит ан.

– Иахьа даара идуззоу уахәаматә ныхәоуп – агәрагареи, ахатцареи, агәыгреи, абзиабареи ирымшуп.

– Шәаргы ишәыдысныхәалоит! – ан апатырқали атҫеи еилаҫсаны изтәз макәанк аҫхәыс иналлыркит.

– Даараза итабуп! Сара шәпалата срыцқьарц сааит, аха излазбо ала зегь цқьоуп.

– Исрыцқьахьеит азы, шәхы шәәкәйтми.

– Итабуп даараза! Уигьы аныхәа иазхәами. Агәабзиара бзеиҫасшьоит, сызгаб хәычы! – уи Радоу лахь лхы налырхейт. – Агәрагареи, ахатцареи, агәыгреи, абзиабареи назаны ибзеиҫасшьоит.

– Итабуп! – лхәеит аҫха дҫышәарччо.

– Абзиараз! – лнап ианыз налыгзашшә, асанитар цхәыс дындәылтит.

Илахақәаз еидылхәыцларц, ахәычы лыхшыџ ааизлыркәкәеит. Ареанимация дталаанза еиҫш акәымкәан, даеакала лхы лбон. Иаалыкәыршаз зегьы лара дыртахын, илыштан, лыхәшә, лыфатә-лыжәтә, ак лыгрыжьуамызт. Цхарала дтәын, лара иаразнак илылсуамызт, акосмос ҫба аццакшьеи ауардын аныкәашьеи еиҫаурҫшуазар еиҫш, маҫ-маҫ лыџнытқьахь аҫхаҫсы неиуан, цынгылас иҫаз зегь мчыла инарыха-аарыха. Уи амџа дацхыраарц лтахын ан, ианаамтаз, иахьаҫыҫыз ихәатәыз ажәа цәырганы. Лыҫха лыбла хәашьқәа дырхыҫшыло, асанитар цхәыс ашә шыџалыркызтқьа ҫаалтит:

– Иахьа, цәыббын мза 30 амш инаркны, бара балагоит аҫыц цстазаара. Уаанзатәи быҫстазаара абҫыц аахархәуеит, агәыгреи абзиабареи рымш ахьзала, амџа ҫыц банылоит.

Илаҳаз дшаргәыргъаз убартә, лхаҫы аалашеит, лқьышәқәа рҫааитцырхын, лхаҫыҫ кәаш ааҫшит, лыблақәа ракәзар –

ан цкъа илызгѣамѣаз цштѣык аархѣеит. Аиашаз, уи хамѣтанык акѣхѣит, иаразнак аѣыхѣа ишыѣказ ахѣ инахынхѣит. Издыруадаз алашара ус илѣаѣхазар, угѣы уажьартѣ. Издыруадаз ан илѣахыз аѣштѣы лбазшѣа лгѣы лжъазар. Аус злаз, лыбла цштѣхѣы бзиаала аѣаѣсахыртѣ, агѣыѣгра ду ыѣан. Лхаѣы агѣыргѣара цшра аѣымѣѣаацызт.

– Шьѣа бѣагылар, ѣыц бѣы бсырзѣзѣап!

Ан, лыпѣа лхыза ныпѣхѣалыршѣтын, длыцхрааны дѣалыргылеит. Аѣшьбатѣи аихагылаѣ азы абаѣказ, аха аѣыхѣа еиѣш ѣаѣантѣ ихѣныгаз азы лзылалышьѣтын, лѣы ллырзѣзѣеит. Лхѣы ааѣѣлыргылеит. Ахѣыѣы лхала ѣынч акрылфон. Лара усгѣы лыкрыѣара ссан. Еснагѣ илыцлар хѣа дшѣон. Акѣац злаз лѣахѣы иаалгазѣомызт, иршьыз рыѣѣалшьѣон. Уахынла усгѣы дычгон. Лхатѣ ѣазшьаѣѣа, лхатѣ хымѣаѣгашъаѣѣа дзырхыѣѣомызт.

– Уажѣраанза исгѣаламшѣазоз сгѣалашѣаѣѣоит, бдыруѣу? – дѣышѣырччон лара, лыбла хѣѣѣалаѣѣагѣы ччарц агѣазыѣѣара рныѣшун.

– Ибгѣалашѣои?

– Ус... саныхѣыѣыз...

– Иѣегѣ бгѣалашѣарц быѣѣоуп. Блаѣѣыхымзи.

Барѣуи ларѣи, чаагара ианырышьѣѣлак, иааргашаз зегѣы лхала датѣаланы дааун. Лашъѣахѣ игылаз лаѣѣшьѣеихѣабы уамашѣа илбон ача еиѣааргар леиѣѣбы иахѣылымуаз. Уи «сшыбзиѣѣу дсырѣѣоит, схала изгѣѣоит» лхѣѣалѣѣаарын. Аѣны ача нарыѣѣан, хѣмарра лѣазылкуан. Ашѣшьыртѣѣ итѣаз лѣызѣѣа ѣынч аиѣѣаѣѣаха рылѣазѣомызт, уажѣи-уажѣи азѣы диѣѣхасуан. Дрыѣѣѣарц еибарѣѣны ианлышьѣѣалалак, лыбжъы лхаѣѣынѣѣала дычѣѣо, дыѣѣѣѣѣон, раѣѣхѣа дыѣѣуан, арт дрызкуазма. Зегѣы данрымпыѣѣашѣѣалак, рызынтѣык дреисуан. Зегѣы дзыриааиуамызт, аха рызынтѣык ахѣлырѣѣыхѣыѣыз, дгѣыргѣѣѣѣа дыччон.

Дара хѣѣѣѣѣыѣуа рыѣѣсы ршьѣарц ианааидѣѣѣалалак, изѣѣѣѣѣѣ аратѣѣла дѣѣыхѣѣѣон лара. Лшьѣаргѣѣѣѣѣѣа ырхѣѣаны амахѣ инаѣѣалыршѣѣон, лѣѣаѣѣа, лыхъз хѣѣаны, дѣѣаѣар хѣѣа

ишөөаны ылытагыежьюан, длыбаарц. Лара ашәә хәо, лхы ларханы лхәамц лыргьалон. Җнак, ус шыҕалтдоз, длалкьан, хыла дытакшеит. Рызынтәык лывагыежьюан, лыхәда хжәазар хәа ишәеит, лхата дтәыуан дшәаны, дырзаанкыломызт. Леанеикәылк, рыцсы аавырган, рускәа рнап адыркхьан еипш, лыбжы аарахәит. Лфызцәа дрыцәхасуа рыцсы еилалтцан, ианлышътала атла дыхәнахьан, илхьымзеит. Лара уантә дырхыччон.

Лгәыла азҕаб хәычы лызфылтит. Урт абнаф «афны дыргылон», «ргәарп рыцссон». Зегь анеикәдыршәалак, рыфны, ргәарата кыис аимузакәа адыршәачены ирбарц, рылахьрыцьямшь затәуа, Анцәа ихәон. Лаб еснагь илеихәон Анцәа дшыҕамыз, данызхагы убас дылфын, ауафы нцәас имаз ихата шиакәыз агәра лиргон. Егьырт ихәыцкәа еиха деилыркаауан, лара Анцәа дхалтцон.

– Азы бзаасхырц бтахума? – лан апалатаф, ачанахкәа анааиллырга, иныкәиахьаз лыпҕха длазцааит.

– Мамоу. Сара с-Анцәа сгәы дтоуп, – уи убас илхәеит, ан «сгәы дтоуп» хәа илаҳаз «сара соуп» хәа еилылкааит.

– Ыюуыкы шәыртахуп, – амедиахәшьа ашә даалагылеит.

– Иҕабуп! Уажәытәкьа, – ан дындәылтит, уамак днымхакәа даахынхәит. Ачымазаф лхы ашә шыҕаз ирханы диан. – Абар схәычы! – ан арцарцәакәак лыцны даафнашылан, лыпҕха днадлырбеит.

– Мшыбзиақәа! – рыхык рцынхәрас, апхьа игылаз апсшәа ихәеит. Уи Башаран-коллець адиректор Мыстафа иакәын. Азҕаб лнапы ааникылеит, нас ахаатә зтаз коробкак налиркит. – Шәышҕакоу?

– Хар сымам, – лхәеит лара.

– Шьта дшәартам! – даахьахәт иара ан лахь. – Ыыаракыр акыр шәтахызар?

– Зегь хамоуп, иҕабуп! – лхәеит ан.

– Бтаацәа быршәеит, – даакәтәиит иара ачымазаф лахь. – Дәеазны ус ҕабдарым хәа сгәыгуеит. Быбзиахоит, бымшәан! Иахьа аиааира иамшуп. Ишәыдысныхәалоит!

– Иҗабуп! – даапышәырччеит ачымаза.

– Мыстафа-бей! – ан адиректор даалырзырөит, – ихахыыз жәбоит, ахәычы лыфатә ашыклапшра аҗаххоит, лгәабзиара аигьтәраз, арежим хәахаршыцылароуп... Аусура атытра сылымшар калап.

– Иҗабжыабгои?

– Даеа рҗафык дшәыпшаа!

– Игәахҗап, – даахәыцит иара. – Аусура кашәыжыыр сҗахымызт, рҗафык дахзымыпшаауа хәказам аха.

– Шәсықәымгәыгын!

– Иаабап. Шәхарҗцакуам. Уажәы шәышхәыцуа еипш шәымхәыцыр калоит, афныка шәлеир. Абзиараз! – уи ачымаза дналеихырхәеит, ифызцәа днарапхяагылан, дындәылҗит.

– Аусура бақәытҗырҗ зыбҗахи? – лан арт наскыаганы данаахынхә дҗааит лара.

– Аҗаацәара ус иаха җакпхықәра ацуп, – лхәеит ан. – Бара бымала афны бсызныжызом, ахәшә бҗахуп, афатә бҗахуп. Бееилахәашьатқәха хәцклапшроуп.

– Иаҗахзам. Аусура кабмыжын! – апҗа лан длыхәон. – Сеигьхоит. Бара бусура бцәызуеит.

– Усура сызцаз аҗара рацәа соуеит хәа акәзамызт. Җара сааихылапшырҗ сгәы иҗан.

– Нас, бихылампшуеи! Сара бысцәымшәан!

– Аиеи, хзәеипшрахо аабап.

Дыцәарҗ лҗахын. Макьана шыыжын, аха лара иараз-нак дааҗсон. Уи аҗены лхәышәтәфы дықазамызт, ныхәамзи. Уанза, җенак шыбжыаз, шымеышазгыы җыоуы даарган, имәатәшәа лара лҗы дааин, ареанимация дышдәылыргоз леихәеит. Аҗапшьяцәа ыкан, иаалырқяаны иара дма-ар камлозар – даарын, егыс лара шыҗа дшәартамызт хәа ипхязан. Амала, данаахыахә, рылапш лыгырмыжырҗ мазала инареихәан, дҗеит. Уи ашәахыа хәлаанза дыцәазаргыы, уафы дылҗырхагахомызт. Дшыцәазгыы лыб-

ла асахьакәа хгылан, уажәраанза илбақәахьаз лабҕаба ма пхызла.

Аҳақымцәа аалхагылахт. Руазә ус ихәеит: «Лызшьа-пык нырцәы италыргылахьеит». Лара уи еилкка илаҳахьан, уажәы даҕазнык илаҳахуеит. Ацәа даалтцызшәа лгәы иабейт. Илаҳаз лан илалымхәазеит. Лгәы иалан дылхагыланы уи иихәаз. Ахәшә кнаҳа лхагылахын. Дҕаҳахын. Илзычхауамызт, дызлаҕахәаз зынҕырыз ҕылшьон. Цқьа даапшырц лҕахын, лыблақәа лзаартуамызт. Лыбла ихгылаз аҕхыз лхаштхьан, ҕыц иахьылбоз илгәаланаршәеит зегьы. Ускантәии уажәтәии асахьакәа еипшын. «Сҕаҳәаны хымшқа сиязауеит рхәеит, иашоума?» – лаб дизтаахуеит, лзынҕыркәа уигьы изыҕтәозу лыздыруамызт. Лыҕсы лшьарц лабжьейгон, лыҕсы лшьарц дҕархәар акәызма?

Илыдтәалаз лан лакәзу лаҳәшьаду лакәзу цқьа илзе-илыргомызт. Ғәғәала дыцәар акәын, иамуазшәа анылба-лак, ацәа зынзак далтыр лҕахын. Ансгьы иауамызт, арсгьы иауамызт. Хатта ҳақьым кәазк даағнашылеит. «Амақа ғәғәа бзымхеит», – илаҳауан уи ибжьы. Уи ус ихәахьан аренимацияҕ данышьтаз. Уи пхыззу лабҕабазу цқьа илыздыруамызт. Илхаштхьан зегьы, аха, ҕыц лыбла данаахгыла, уи дылгәалашәеит. Урт зегьы лҕырылгар лҕахын, лыхдырраҕ аҕхыз дшалаз еиллыргон. Даапшырц дыкәҕон, лыбла лзыхтуамызт, еидарак ақәызшәа, лыблацәа даараза ихьантан.

«Иуасымхәази абас кастоит хәа, – лыбла дыхгылан Манча, – икасымтар калазомызт». – «Амалагьы сгәы сыхьуеит, ус бымхәан!» – длыхәеит иара ускан, уи ибзианы илгәалашәон. «Икабымтар зыкамлози?!» – уажәы илыхьыз еиликаар иҕахын. – «Уажәгьы иузеилымкаазаци? – иҕьалшьон лара. – Асаби рнапы дыкәтәны дшыраазо еипш, ари ахәыцра сыманы амға сануижьтәи, хынхәышьак сымазамызт, сөйсшьыр акәын. Аха шыта сшьаҕа арахь еихызгеит». – «Бхынхәы!... Бхынхәы!...» – лнапы кны длыхарц даҕын, илхәаз атыхәтәанза агәра имгозшәа. Ларгьы дытрысны

дааңшит. Лан дылхагылан, лнапы лыжәәхыр иқәтцаны, длырцысуан тынч, ацәа далылхырц. Уи лашьтахь игылаз амедиахәшьа агәыр рхианы илкын.

– Баамта ааит, агәыр былалтар лтахуп, – лхәеит лан.

– Уф! – дцәытцаччон, аха агәыр лцәымгын. Лан данлыц-храа, агәыр лылартарц лчаалырманшәалеит.

– Ибтахызар итцегь быцәа, – амедиахәшьа данца, лан илабжылгеит.

– Мамоу, истахзам.

Аскатәи сахьа еишьтаргыланы илбоз илгәаладыршәоз рацәан. Иахагы ддыркаразшәа, лыцсы цкьа илызшьо-мызт. Еиғьын дмыцәазакәа Манча иааира дазыцшызар. Ареанимацияхь днарышьтуамызт, аха арахь дхаларц ипырхагаходаз. Амала, арахьгы зегьы ирбо-ирахауа дызлааирызи, атцх иеалакшәа акәымзар. Лхәыцрақәа еилацсон. Дыцәарц лтахыхын, лхы даиааирц ажурнал даа-хан, амодақәа дрыхәапшыуан. Адакьа аалырхәыцыцкьаза, уа ианыз лхаштуан, ғыц иаацәырцуаз акәын лыбла их-гылаз, даеак ахь диасаанза. Уигьы лыхәомызт, лыблацәа еикәыпсон.

– Ашьмахьы сцар стахуп, – ацәа дзалцуазар хәа акәын дызгылоз. Лан длыцырхырааны, лкьацкьацқәа налышьхалырцеит.

– Ибтахызар ара ибсыркатцап.

– Мамоу-у! Сгылартә сыками.

Лан дындәылылгеит. Акоридор лахьхьынза-әахьхьынза итацәын. Лыда чымазаф дахьыкамыз цьалшьон. Агәтаншәа ишәа хәычык амедиахәшьа-ацапшьаф дадтәылан. Ашь-ма афшы лахазар хәа агәра лзымгеит. Иаргы цкьак акәзамызт. Атзамцқәа кыдыжәжәа, ацәаакыра иагазшәа, ашәыгеи ашьыхреи хәаф-хәапца иамыфруан. Лагьан дук азы таны игылан. Уаантәи даадәылтцит. Лан лыжәәхыр датцагыламзар, дкахарц егылыгхомызт. Убаскатәи дгаз-еазуан. Шьха харакыра цәгыак дафаланы, ақәцә дфыхәназ

цъушъарын.Альпинистцәа ашъха цақъара ианкыдыз,ускатәи
иаацсарымызт, лара зақа дкарахаз. Альпенистцәа рыхъз
лгәалашәазомызт, ус цъоук шықаз лыбла ихгылан акәымзар.
Лан лхыза анаалырчееи, лиарта днықәтәан, лқбаққац
лышъхаршәшәа, лшъапқәа шышътыхшәа инықәылтцеит. Лхы
ахчы инылалтцеит. Ацхзы лылахъ афы лан ишықәлырбоз,
дамхацәахъан.

Ан Ианга

– Мшыбзиақәа! – Бақакәа апалата ашә даалаххит.
– Бзиара убааит! – ан днечиылеит. – Агәхъаа уезаургои,
уара?

– Дшықоу Манча еиликаар итахуп.

– Акрыфартаф унеины унатәа! Уажәытқәкба дыргылан
днасышътуеит.

– Дыцәазар дышәмыргылан, саапшуеит. Ма сцап, дшықоу
аасашәхәар.

– Ухала улацәажәароуп.

Дахъаалырцшуаз лгәацхомызт, аха Манча ифызеи Радо-
уи еицәажәар, лара илзеиғъхарын хәа дгәыгуан. Лфызцәа
дрыґцаалар бзиан, лгәы қартдарын, маншәаларыла ил-
ныррын. Азғаб лшъара дықәларц, рхы ирзархәашаз зегь
нарыгзар рыхәтан. Дґацхаґаччо дналхагылан, лыхъз бжъы
рмацла ихәаны даалырцшит. Амыцхә ацәара лзеицәазшәа
фьтцгас иқатцаны, дгыларц лабжьалгеит. Егьи дпышәырч-
чон, итцегь ацсшъара шылтахызгъы лан длызгәаазомызт.
Дышътарцаанза ааста, даґаа фьцшыларак шлымаз лан
илбон. Ус аґацшылара лыман лара даныхәыцзас, азғаб
қәра дынтагылаанза. Уажәы дґагылан, асаркба днадгылан,
лґааиґылкаазшәа анықалта, лан ус лхәеит:

– Акрыфартафы Бақакәа дыбзыцшуп. Дбацәажәар
итакуп. Бтахызар бца! Ибтахымзар уажәы дызуацәажәазом
хәа иасхәоит. Сара шәфьыцъегь шәнеидтәалар стахын.

– Иасхәои?

– Баша шәааицәажәа, бгәы аабхаштып. Бызгылозар хәа дгәакуа, ифызцәа дрыцны, уахынла амашына дыштатәаз иршалон.

– Икалеи?! – дыччон азгаб. – Сибаразы даазар, сымнеи-уеи, аскаатәи сзазыкабцои?

– Бхала бызнеиуама? – ан илтахымызт лыпқа длытагыланы дышналгоз рбар, лчымазара зака ихьатцыз рыбла иаахгылар иаха еиғын, ларгыи лхы дақәгәыгуа лҕыдлырбарын.

– Сышцәмнеиуа! – ус лхәозар, лхы дақәгәыгцәкьон уажәы, ашыжь ааста деиғхазар акәхарын.

– Иахьцалак, сбыцны снейп, – ақхьагыи дындәылтцит. Радоу акоридор данынбжьала, лара длывагылан, даагаз-ҕазыр дынлытагыларц. Лхәычы лшыәҕеихгара дацәшәо мацара, акрыфартаҕ днeit. Уи атзыбжьара иаҕачапан, иа-артын, ашә ҕазамызт. Батакәа дҕагылан, изнеиз ақсшәа аалеиҳәeit. Ан акәырчыжь аалган, лыпқа днанлыртәалeit. Акәардә дықәыртәазар, дкахар хәа дшәон. – Апалата еилсыргаанза абра шәеидтәалаз!

Ан днахынхәeit. Лара дахыкәз еибырхәашаз рзеи-быхәомызт азын, апалата еиллыргозшәа дцеит. Уа зегь лрыцкьахьан, акьынтыжә бааза ықәылшьхьан, асани-тар пхәыс дааианзагыи. Адашьма шбарыз ибахьан. Ус лымазамкәа данаанха, шәкәык аакәылхын, дапхьо уака цәахәакәак алылкааит. Нас днықәиеит, аха мыцхәы ды-зиозма, лыпқа шытахька лымала ддәықәлар хәа дшәон. Ашәара рызкамшәеи ргәыреанзамкәа. Ашә аартны дынкылыпшит. Атзыбжьара тацәын. Ацапшыацәкьагыи дыказамызт. Ачымазцәа зынзак имацзан. Иғәгәаз цьоук ракәын акәымзар, арахь уаҕ дталозма, – уиараматәа, уфатә, ухәшә – зегь уара иутәымзар, ахәшәтәырта узта-ломызт. Царта умоуцәкьар, уаха уабацоз акәымзар. Ауаа рмал тагылазаашьа ргәабзиара ианыпшуан, уамашәа

иубартә. Чымазара уамак рыласцәомызт. Даахынхәын, мацк даатәахт. Нас, акы лҭахызшәа дындәылцит. Убас заҕантә! Лгәы иаамахәашаз акгы иҳәарымызт Баҕаҕәа, нас иахьынзалҭахыз уи дидтәалазаарын. Ианлылымшашаз иара дааигарын, – лгәы лыртынчуан ан. Ашә ааимҕааны даащнашылеит Уартан, фатәқәак иманы.

– Убарт лумырҕацар ҕамлазози? – арҕмаҕ иҕыганы, анхәа иаалышыҕыз афатәқәа наҕхьалкит.

– Мчыла акыр лсырҕацама, лхала еиқәлыршәан, иааз-гарц исықәылкит. Радоу илыдтәалоу дызустада?

– Баҕаҕәа иоуп. Аҕсшәа иоухәоу?

– Иасымхәакәа, иҕалеи зырхәа?

– Акыр здыруоу, шәарт абацәа акалашәа шәыҕами.

– Уи лымазақәа бара бааста имацны издыруеит хәа бгәы изаанагои?

– Ушааиз ибазар, мыцхәы даанхап хәа уҕоу.

Лара дындәылцын, мыцхәы днымхакәа, азҕаб длыманы даахынхәит. Лиартаҕы дналыриан, лхыза, лыхчы, – дааи-ҕылкаан, даалпыртцит, лаб дналыдтәаларц. Иара ачымазаф лапхьа днықәтәан, лнапы ааникылан, азқәа дагәзуан.

– Усыршәама?.. – длахҕыыхызшәа лҕеилырбозу, ус дыҕазу изеилкаауамызт, лылахҕыхра ихамыштхьази. – Шәеиласыргьежма?

– Хашпабшьуаз, Радоу! Быда адәы хашпақәзаауаз?... Хара егьхаурымызт, аха бара быҕамзаарц зыбҭаххеи?...

– Аҕсрақәа сзычхауам, – деилгаза дцәажәон, илуз зтылгашазгы аалҕытшәеит, уи ихадаз шакәмызгы. – Урт рықәра неины иҕсыма? Нас ирзааигәоу ауаа аҕсцәа изрыддыртәалои? Урт уахь инармышыҕыр иаҳа еиҕзами?!

– Аибашьраҕ заҕафы тахаз бдыруама! Иҕәаҕәаса иша-аргоз ббама! Исывагылаз ршьит, аҕкәынцәа, азҕабцәа... Адунеи схы ахызбаауан, аха сеысзымшыит. Аҕсҕазаара знык ауп ианбоуа. Аҕсабара ибнаҕаз аҕсабара иагароуп, бҕеыбшьыр ҕалома! Изыбжәи асҕатәи ахәшә?

– Сыңсыр стахымзи, – диччон лара, иацы атцәыргыла дахыңозшәа.

– «Быңсыр бтахума?» хәа санцаа, «мамоу!» бхәеит.

– Нас сыңсыр хәа сымшәеи, – диччахуан лара, лыңстазаара хәмарра усызшәа. – Шьта уаха ус кастцазом, – ажәа лтиуазшәа, длыргәыгуан лнапы азқәа иагәзуаз лаб.

– Икабцаз бзахьхәи? – аҫааирхеит лгәы иҫамыз азцаара.

– Еибарџуа исышьтамлеи! – уи аҫак дазхиазаарын.

Лыгәхьаа рықзамкәан, хырџ лзырурц лҫахызшәа азҫаб дахьцәажәоз, ан лыхшыџ ззылышьтырц илҫахыз ашәкәы ацәахәақәа рҫакы лцәеипхьыттон. Илулак илҫахыз адакьа лыңшаауан. Лыңшәмеи дара рыңхаи реицәажәара ааихсыгьуазшәа анылба, лажәа ныбжьа-лыргыларц лчаалырхиеит. Уи аҫатцарагьы мариамызт, аби аңхаи реицәажәашьа иахьакәымз дзыбжьаңаломызт. Аха абар уи аамҫа ахьааиз лгәахәит лара.

– Шәаасзызырџи! Таиф Аңьба иажәеинраалак «Аҫыңха» ахьзуп, уи Радоу илзикызшәоуп ишиџыз, – ашәкәы хыртны илкын.

– Иамалкуеит амра,

Иамалкуеит амза,

Ашьха зыхь еиңш уи аңхәызба дыцқьоуп.

Лцәажәашьа еинаала,

Лыблақәа хаара...

Уаха дихаштуам знык дызбахьоу!

Ашәтыш игәылҫыз,

Ашәтыш игәылтәау,

Ааңын ашьыжь азаза зҫахәхәу!

Дацпытит ашәтыш,

Дацгәылҫт абахча,

Дацшәтит, дацгылеит ааңын хазну.

Аңсҕазаара лгәәхәо,
Дубоит уи дычча-ччо,
Ирхубаало иҕам гәырџак ллакҕа!
Бзиабарак дамам
Макыана дыргәамтцау,
Уажәоуп ианылзырхәо аарла «аҕыңҕа».

Арҕар еицлабны
Иеырбоит лҕаңҕыа.
Иахыа дызбалакҕы лара дыргәаңҕоит.
Нас, дарбан уи лынасың,
Дарбан уи иалылхуа?
Шәысзымтцаан, сыздыруам...
Сарҕы лаңҕыа сеырбоит.

Аби аңҕаи рыңсы заны изырџуан. Ан данаалга, ак
ихәарц иҕахын, аха лара ирлас адаҕыақәа еихлыршәшәан,
дәеакы дырзаңҕыарц, даҕыак аалыртит. Радоу илахауаз
агәынкылара шылцәыцәҕыаз убартан. Амала, ажәақәа
ирылцуаз ахшыџзцарақәа лан убас интҕааны, интыршәаны,
дынтгыла-ааҕыло дрыңхьон, еихаразак згәатцан ине-
ишаз дыхҕакны, уажәи-уажәи дылҕыңшуан. Аџбатәи
ажәеинраала «Ашәтқәа ирылоу аҕыңҕа» ахызын.

– Бзара еихтәашашәа итыруа,
Бхыыңҕаңҕыра бңырңыруа,
Ашәтқәа ирылоу аҕыңҕа,
Ас ианбыкәу ианбызхә?!

Бхы наңҕыабкуандаз хәычык –
Сшәоит – ибылахап лаңшык!
Зашыаҕь рымоума дара –
Бара быңшзара, бҕара!

Быччапшь иарлашо сыфны,
Бышьтыбжь сама сыткэны,
Аңсы рхала бназхэаңшлак –
Шьыри, саландаз ба блакә!

Ан даатгылеит. Аңыхәтәанза аңхьара раңаахарызшәа лбон, дзыпхьаз аткыс дачаа ыынтә еиханы дапхьар акэын. Лыпха илахауаз ыалшьазшәа дылзыпшуан, ажәеинраала шнымтәацыз лдырызшәа. Аб иакәзаргы, ытуамызт ма-кьана, ипха лнапы ахыкыз, дхашхатәырахазшәа даанхан, итегь дзырфыр итахан. Ан Таиф иажәеинраала инацылцеит. «Шьыри, иалало ба блакә!» – абас интәон ажәеинраала, уи ахәоу дачазнык еитахэаны.

– Убас хьзыс иамазар акэын, – ихәеит аб.

– Ишца? – цкьа илзеилкаауамызт ан.

– «Шьыри, иалало ба блакә!»

– Ибзиан, – лгәы иаахәеит ан. – Усгы хыс иаиңаз даара ибзиоуп.

– Ибдыруама, – аб ипха лахь даахьахәеит, – Таиф Аңба аибашьра дшалазыз?

– Иаа?! – иңалшьон ачымазаф.

– Уи бизфлымхазар акэын. Избахә афны ихамхәазакәа хкамлазеит. Закәытә уаау ихәцәтахаз бдыруама? Иахцәызыз ыара акала ахартәара азхәыцра ацынхәрас, бара бхы иташәақәаз закәи? Бымацара бхы базхәыцыр қалозма? Быжәлари быпсадгыли брызхәыцуазар акәымзи. Иара бара бхы мацара базхәыцзаргы, ус қабтар қалозма! Хашпабшьуаз, сгаза хәычы!

Ан ажәеинраала дзапхьоз лыпха лнырраз акэын. Дантипхаха ыыц лаазара. Аха уи ахәычы еилылкаар? Уи дхәычымызт, шыта дыпхәызбан, дара, лтаацәа, дхәы-цыз ыыыршьон акәымзар. Ишқалыдылкыларыз? Амала-гы иаалзықартоз зегы егы аган, ацәгьара аган, ала дахәампшлози уажәраанза. Аха дааипхьхәыцхуан, – уажәы

ари аҗхәызба ззухәашаз хәычы хшыфын ылымаз. Иртцула-ны дазхәыцзомызт. Убас дхәыцыртә лыхшыџ ахырхарта азыпшаалатәын. Шьта гәырла мацара дузыхәышәтәуамызт. Иаалыкәыршаз рыпцхара лныруазар, лымџа иаха итбаа-хон, ииашахон, џнытцкала дарбеиарын. Уи ус имариаз хәышәтәыразамызт, уажәраанза илзыкарцакәахьаз рааста ахшыџ атахызар акәхарын. Избанзар, ахәшәтәыџәә зыкәныкәоз атцарадырра-тццаратә институткәа еидыркы-лахьаз адырракәа, идырхаз апышәкәа рылтцшәа илнах-хьаз мџан. Уажәшьта атацәа рыхшыџ акәын еихаразак иатахыз, урт уажәраанза ирцәызхьаз, шьта даеакала ианаамтамыз идырхар ахәтан.

– Агәыр лыластцароуп, – даџнашылеит амедиахәшьа ґыц. – Абыржәы инаркны истәхуп... – ан илмахацыз хәшәык ахьз лхәеит.

– Ус егьсымазам хәоуп ишыздыруа, – лмакәан аацәы-рылган, дынтапшит, амедиахәшьагы иллырбеит. – Ус ак стәхуп хәа егьсарымхәазеит.

– Ара ибымакәоу дахьынзагәгәаз ылыдылкылон, шьта лтагылазаашьа аеапсахит, ипсыгеу ахәшә лтахуп, аамтала иаха инароуны ылыхәоит. Сара иаазгоит, ацара бызшәозар.

– Иаага! Ишцасымшәахуеи?

– Атаблеткакәагы лтахуп. Урт сара ысымазам цәка аптека аартызар хәа сгәы иаанагоит.

– Уахьгы слеиуеит. Зны агәыр лылахцпа!

– Радоу, – дџагылеит аб, ачымазаџ агәыр лыларцоны, усгы ара дзаангыломызт. – Цара дсыцуп, цәка дгылоуп. Дыхәнарц иасхәап! Дааир бтахума?

– Иара итахызар даиааит, – лылахь еикәылцарц егылызамызт.

Уи данца, амедиахәшьа даџнашылт, лгәыр рхианы. Уи зыцрылхыз акоробка азна агәыр атумбочка иаакәылцeit. Уи ианыз ахә анылба, ан лыблакәа кәазхеит: «Анцәа хрыцхашьа!» Агәыр аныкалта, амедиахәшьа, ан иллыркыз

аңара лыманы дындәылтит. Уи зыхъз лхәаз атаблеткақәа аалгар лтахын ан, аха рызғаб лымала длызныжьуамызт. Уамакғы дыццакуамызт, избанзар, аныхәамшха аптека ашә адыртуазу хәа дхәыцуан. Уи амедиахәшья длызнеин, лгәаанагара анлалхәа, егы дақәшахәтхеит.

– Цақа сөызцәа акыр рымазар сразцаауеит, – амедиахәшья лишәа еицарса хәыцы дфәхытын, цақатәи аихагылахь длалбааит. Лҗынмырхакәа дааит, ахәшә лыманы. Ахә лылтаанза хәа апалатаф даапшит.

– Ашәкәы сырбеи? – ачымазаф лан даалырзырфөит.

– Иарбан шәкәу? – ан иаразнак илзеилымкааит, уи лтумба икәыз ашәкәкәеи ажурналкәеи мацзамызт.

– Бзыпхьоз...

Ажәеинраалакәеи апоемакәеи реизга шәкәы иатцәа аалыркит. Азғаб иналырхәы-аалырхәын, иаахлыртит. Лыбла ыртдарны дапхьарц лҗыназылкит, шыта пшьбақа цәахәа дапхьахьан анухәашаз, иаахылфәан, иныкәылтан, лҗааитцыхзаны, лхы ахчы инылалтҗеит. Ан иаразнак илзеилымкааит лыпқа илыхьыз, деицәахаз цыылшьян, даалзааигәахарц лҗыналхарц егылыгымкәа, лҗаанылыкылеит. Радоу анбанқәа цқьа илымбозаарын, ипәтпәтуан, аплакь иантәалаз ахәша шы иалафьуазшәа. Лымч ааизакны, цәахәақәак цәгьапсышыала данрыпхьа, лыблахатц даараза еилагьҗеьзаарын, дызфьыз даакәытит.

– Хәычык азы стахуп, – лҗы табазазшәа лгәы иабон.

– Уажәытәкьа! – ан атцәа азы нталтәан, лыпқа иллыржәырц, даахьахәит.

Егы атцәа аалымылхын, фәмфәкәак мац-мац илалбаалдеит. Ахышә аартызарц лтахын, лан илзаалыртит. Уамак мцыкәа ачымазаф лхәфы ааччеит. Лыблақәа ацқьахара дара ирцәыуадафын. Дшеигьхаз анылба, ахышә харақшәа ифәан, ан ақәардә дныкәгылан, дынкылыпшит. Лыпшәма дцахьазар лбар лтахын. Лыпшәмеи, лҗеи, лабхәындеи еидгьлан цақа. Цара дфыхәнар лтахын, аха уцши дшымааиу-

аз! Амала, лабхэында аранза данаа, иашьа ипқа димбакәа дцозма. Даакәгыежыын, ауаҭах ааимылдеит, – зегь ртыҭаҕе иҭан. Иаргы, уамак днымхакәа, дфыхәнеит. Уи аусура ашыҭахь уахыла даакыдгылалон, уи аены заа дааит, аныхәа иабзоуразар акәхарын.

– Уоо! – ачымазаф лылахь днагәзит. – Бшыбзиоу бым-бои! Ғаанбзиала шәнеит шәфыҕьегь! – ицеллофан шәыра иҭаца иналирkit. – Шәырқәак шәзаазгеит.

– Асқатәи иалашәхызи! – еснагь еиҭш дыччон иҭаца. – Шәаргы, Ғаанбзиала инеиша!

– Хар лымазам хәа сыҕоуп, – иашьа ипқа деиҕыны да-хыбоз игәы иаахәон.

– Дыбзиоуп.

– Хбыршәеит даара. Уаха уи еиҭш бхы иҭамшәааит! – ддәылцырц иҕынеихеит. Иҭаца дишьҭагылан. – Ахәшәтәыџәа азәыр дааихьоума? – даахьахәит иара.

– Иахьатәила мамоу. Аневропатолог ихәеит, дахгәамҭхо аабар хипхьарц.

– Бааҭсагәышьеит, аха шыҭа егышәыгым.

– Ои, Уардан! – лабхэында лыҭшәма иааста деитцбын, аха ихьз лшьазомызт, иашьеи иареи рыхьз ахьеиҭшыз маҭк илцәыцәгьазаргы, еиҭшызымтәуаз ашыҭыбжь «д» инатцылшьзан. – Сыртцафыз цысшьон, аха ихәхьыз ашыҭахь акгы сзымдырузаап.

Аб Уартан

Ипқа деикәырхан, аҭаацәеи ахәшәтәыџәеи рымчала. Шыҭа наҭ-наҭ дшыҭкалоз здыруадаз, ацхыраара лҭахын, малшьалк аигзара аузомызт. Уи адагьы аҭсҭазаара хшыџ-ла ацныкәара аҭахын. Уажәраанза хшыџдарыла иныкәон ихәар иҭахымызт, амардуан даҕаланы дахьџеиуаз. Уажә-раанза ааста, пхьаҭа иҭегь инартцауланы ахәыцра рзыҭшын. Баша ирхәомызт бжынтә ишәаны, знык ихтәа хәа. Афны

ируаз-ирхәоз шәа-иза ицәажәалар рыхәтан, ирхәоз заа иазхәыцлар, лытшәак ахь икылсуан, зны ихәаны, нас ирхәоз иазхәыцуа акәымкәа. Имашынахь дышнеиуаз, иашья Уардани иңа Цареи шейдгылаз аагәеитеит.

– Икалаз хәа ухатә вариантс иумеи? – дтцауан Уардан.

– Сара исымоу вариантзам, – ухәансхәан иеаарылганы, аиаша аилкаараз иашья дахьцаауаз, ацыхәтәан ауаа амфатцәкья икәлазма ааигәахәт аб, акәымзар дагы-иацәажәазомызт, иеыриашара ацынхәрас, дынидтны дцарын. – Сара исымоу икалатцәкьяз ауп, ацыхәтәанза исызтымтцаацзаргы.

– Иахьцалак?

– Ашыыцра ауп зегь кәзцо. Хара Бароу даныхәычыз лыцсы нхәрхарц алада-афада дкьо дхаманы хәкәын. Хәхшыф зегь лара илызкын. Акыр данахәхәшәтә, ашкол дтәхтәеит. Агәырцкәыл бзиа шлымаз анааңш, дшыхәычзаз амузыка дахтәеит, акәашара гәың далахтәеит. Ашәахәараз дыбзиан, иахьабалак лхы аалырцшуан. Асахья шцәтылхуаз! Ацара шңалцоз! Анахь унахәыр – Бароу лызбахә рхәон, арахь уаахәыр – адырфегь Бароу лызбахә. Урткәа рфы лахәшья еитцбы акыр дхысхан. Акәашара далахтәеит лара лышьтахь, ицәгьамкәа лхы аалырцшит. Аха лыбла иабомызт дызфыз. Дышнеиуаз длытцашыыцуа далагеит. Леихабы иаха бзиа даабоз цыылшьон. Лара дахтәахымызшәа лгәы илнатон. Ацыхәтәантәи аамтәз, уи акырынтә ишылхәақәахьаз сахәхьан. Дышнеиуаз убри азхәыцра дарлашәит, адунеи лхы ахылбаауа афынза. Даеа усқәак анылзацла, алашәра адагьы, дзымхәыцуа днеит. Ианаалыхтәшәа икалцаз убоит.

Уардан инапы ицламхәа иатцаргәашәа даахәыцит. Нас имашына шәырла итәыз макәанк аатиган, иашья иңха дахышьтәз дхаларц, днаццакит. Цара иаб имацара дшаанхаз аниба, дааизааигәахеит.

– Радоу даныхәычзаз илхәон, дахьыз хан илтахзамызт, ақкәын иакәын илтахыз азы, азғаб дани, дтәыуон, ахшара-

иуртаҕ дынлыжбыр лтахын хәа. Убригы анырра гәгәа канатцазар?

– Ааи, ачкәын дир хтахын. Сара хөык ачкәынцәа сы-
мазар стахын, аха хөык азгабцәа сызиит, нас истахымкәа
сыкоума, сыхшара роуми? Лара уи иалылдырааи?

– «Бароу исалхәеит» лхәеит.

– Уи ус лазхәада? – иңьейшон аб. – Сара сфәы итыхны
азәы иасымхәацт.

– Сыздырзом.

– Дахтахымыз ңылшон, умбои! Лхы шеилапсаз
сыздырзомызт, аха иугәаларшәеи думыртәыуаларц
закантә иуасхәахьаз! Ари дызгабуп, улахәмарны акәзаргы,
шыпыла улысыр калома. Иуасхәацыңхьаза уара иахагы
иургыгкуан. Лара дуцәымгыз ңылшон, уақәытцырц ха-
ала иуасхәон, иузеилкаауамызт. Усыргәаар стахымызт,
суацәхазомызт. Лара еснагь исалхәон уақәысхырц.
Хәхкылсыз убоу? Улзымхәнои? «Ибтахызар даасышьтуеит»
хәа анласхәа, «иара итахызар дыхәнааит» лхәеит.

– Иатахым, – Цара иңхейшьазар каларын, аха иаб мчы-
ла дидзәықәттомызт, уи ачкәын ихала избар акәын.

– Шьта хцалақәап, – дөагылеит иара, имашьынахь днeirц.

Ачкәын адырәәены ашьыжь Цандрыңшь атцарахьы
дцон, убри аены аб ихы иңа даирхәарц итахын иусураҕ.
Шьта шыбжьон ааиуан, аоны дынкыдгыланы, Гәдоутә
дцарц игәы итан. Жәаха енак дызкәымшәаз ауафы ионы
дибар бзиан, уи уақа ашьтацарта иман, аныхәаз иусуртаҕ
дқамлозар, инхарта дахымзи.

– Радоу лфәы уфыхәнар стахын, – аоны амашьына иан-
лалбаа, иңа иахь ихы наирхан, ҕыц дхынхәыхуан уи аус ахь.

– Дутахым ңылшьоит, иузеилымкаазеи? Ус шакәым лурба-
роуп. Уаха Гәдоутантәи ханаауа, хашиашоу убра хцароуп.
Уөеины дыгәзы! Уналацәажәа! Дшутаху лырба!

Аб игәалашәон уахык атакси иақәтәаз арқыск адәқьан
маң дшаадгылаз. Ускан иара уа дгылазамызт, настха ңоу-

кы драцәажәон. Ихәаахәтуаз Радоу лакәын. Аныкәцаф ак ааихәақәеит. «Кахуак еицаажәыр бцәымғума?» – уи азғаб лахь ихы наирхеит. Адәқбан ылыцтыагылаз Цара амцацшь ааиқькеит. «Хәхьеицыло еибаххәап!», – атаксист дҕапхаҕаччо Радоу длацәажәон. – Уара, иутаху ааухәазар, умцо! – даацәыртцит Цара. Егы итегь азғаб дналацәажәақәар итахын, аха раб дшааиуаз аниба, иартмак аашьтихын, дықәцит.

– Абри зны дысшьуеит! – ас ицсахы еибакны, аб ица димбацыт.

– Икалеи? – аб даагачамкырц егыгмыт.

– Абра сышгылоу ибоит, сахәшьа шлакәу идьруеит, иихәақәо закәи?

– Ибеихәеи? – аб ицха лахь ихы наирхеит. Лара ааигәа длахьыхны аб димбацыт, уажәы дҕапхаҕаччон. Лгәы иалсшаз, зхы ахатыр збо арцыск игәапхоз зҕабк илеимхәашаз агымхәазар акәхарын, аха Цара ехәшьатцас Радоу иртцарны дылхыбаауан. Аха лашьа ихымҕапгашьа лара ишеилылкааз здыруадаз, усгыы зеггы нархәаархәны илбон.

– Радоу дышпакәу? – ашкол аҕынтә иаахьаз Нара, лаб ашәхымс дынхыцаанза дааипылт.

– Дьбзиоуп, – ихәаанза, иангыы илахарыз дазҕлымханы дгылан, лаба леантца, нас адиван днықәтәеит.

– Сара санбоуго? – дҕьатцәыгьатцәуан ахәычы.

– Уатцәы ашкол аҕынтә баанза сцазом. Бзымгои, – усгыы дахьзымҕазоз ихәда леахылшьырц дидпалон, лнапы аанкылан, ателербага иахәоз амузыка иеақәыршәаны, уаха цкьа изымтцаз валс дкәашо, ахәычы дицкәашарц дирҕежьюан. Лгәы тыпцрааны ицо, аччара даҕын. – Шьта саацсеит, – ихәан, адиван днықәтәеит, лара днаиватәеит, итегь дҕежьларц шылтахызгыы. – Иахьа ибоуй?

– Даара ибзиоуп ада акгыы смоуит.

– Амузыка бахьзама?

– Сахьзеит.

- Банбақәгыло?
- Сыздыруам, аха «ибзианы бәазықатчала» лхәеит арцафы.
- Акәашара?
- Уатдәы иҳамоуп.
- Бычарымх! Радоу лахь бахьазом акәымзар. Уатдәтәи бцатәхәы бзианы ица! Сара Цара дсыманы Гәдоутә сцароуп.
- Ататәхәқәа сымтахьей, – Нара дыччон дгызмалха.
- Ианбабца?
- Иахьа.
- Ашкол афынтә уажәоуп банааз... аа, ақьаафыр хәычы!
- дирхыцхыцуан, ларгыы уи лгәақхон. – Иахьа ашкол ахь бымцазеит аныхәаеҗа. Ибырдыдызшәа бызцәажәои!
- Ха-ха!... – аччара лгәақхон.
- Радоу хаилалган, шныхәазгыы ххамшти.
- Уара иухаштит хәа зеггы ирхаштма?! Ха-ха! – лыбжыы цары даара ипшзан.
- Шныхәаз схамштзеит, аха аныхәаз ашкол ахь шәшым-цоз схаштит, – иеирҗееиуан иара. – Гәдоутәнтә хаатәқәак бзаазгап. Уажәы хдәықәламтаз даҗазнык бсыркәашапишь!
- Ларгыы уи акәын илтахыз, Амала, шыта валс акәзамызт, лнапы цхьақа инеитихын, аматцурта ауразоураз дырныкәо, ахәықатцартәфынтә афналартанза днеигон. Иара ус хынтә-пшынтә длеигафәеиган, лышьхәа дықәыргьежьаауа дааиртәиин, ланду дынлываиршәын, дыфны дындәылкьеит. Лара дишьталон дылмышьтырц. Иара адәахьала ашә ар-краа дахьзан, ахышә ала иңынца рқәацәны иналирбан, агәарцахь дыццакит.
- Аңыхьа абас агәарц данаақәгылоз ааигәалашәеит. Агәашә анафс, аутраф Нара аблокқәа дышрықәтәаз ибла иаахгылеит. Закәытә гәкаҳара цшраз ахәычы илымаз, лахәшьеиҳабы илжәыз ахәшәқәа, ус башамаша илзеицәам-хакәа, лҗылшьырц ишлыхәлалырқаз анеилкааха. Убри акәын рызынтәык ирзышьтымхуаз, ахәыцгыы лыхшыф еи-

ланагарц егылыгымкәа дназгаз. Ибзиашәа, уи анлаҳаз амент азы аоны дықан иара лангы. Ианаамтаз длышьталеит, илапш лықәшәеит, лгәы никылеит. Уафы длықәымшәар?! Цара диманы амашына данынталоз, Нара аоны аҭапхәа агәарц даақәгыланы, ицашаз дырзыпшын. Аб инапы ицха иналзикъеит. Ларгы атак калтзон.

Амашына амәаду шыказ икылсны ифанылеит, иара ибла ихыцуамызт ицха аитцбы аблоккәа дахьрықәтәаз, уи аены илсахьаз. Дрыцхәхәа, дсаашьаха... Убаскатәи лахәшья еихабы лгәы далан хәа ахәара мачын, ицегь ицаулан икалаз шылныруз. Иахья дкәашон, дыччон, алаф лхәон, аха ускәнтәи лтагылазаашья ашьта нмыжкәа ицозма, иахьатәи лгәйтгара аипштәкья. Рфымш баша илафсуамызт. Дышпаказишь аихабы Бароу? Уи лыпха дықан. Уажәы ҕыц лцәалтәымызт. Арахь леитцбы лҕызқәлыршәаз лтәала илхьяамкәа илывсрымызт. Ладеи-әадеи иешикъоз, уи цкья длацәажәартә длықәымшәацызт. Лара леитцбацәа абзиара иакәшәар дгәыргьон, иееимз уск ианиаргы даараза илцәымгын. Лгәабзиара еицәмкхандаз!

– Цара, икоу удыруама, – зҕы инеиз ииҭахыз атауар имхны, шытахька амәа иананылоз, аб ҕааитит, – ацкы уара икы! Даараза саацсаны сыкоуп, – урт ртыпқәа аарыпсахит. – Акаҳуажәыртаҕ хнеип, – наиабжьеигеит уи. – Уаха хәшиашоу ахәшәтыртахь хцоит, ас акрымфазакәа хазлаказаауеи. Аоны хнеир, аамта хцәызуеит.

Акаҳуажәырта зыхьыз уныфнашылар, иаармарианы иуфашаз иаарласны иузаақәдыргылон. Еснагь иццакуаз Уартан изы уи бзиан. Тынч уск изыкатомызт, дцарын узхәомызт, иуафрахь днеихьан азы, дуафыццакын ухәар иаха инаалон, ирацәаны дрыхьзар иҭахын. Уамашәа иубашаз, ус иказ ауафы иусқәагы рацәан, еснагь иаамта мачын. Акрыфараз ианакәызаалак аамта ирззомызт. Цшышьала рҕатца амхуа, ашьшьыхәа зҕы интазтцоз, дтатиматиуа аныхәаҕа зкуаз, изҕытырхәхәа, дтынчзаны изжәуаз ди-

бар калазомызт, аамта ирзуазшәа дихәаңшуан. Ус иказ ус
рымазамызт хәа иңеишьалон. Иааикәыршаз рахәтыр азы,
зны-зынла ихаҗа иҗәҗа иңхьазозшәа тынч акрифалон. Ус
анакәха, уи иңцакышьа ихаҗа игәаңхазомызт. Зегь акакәын
идтәалаз цқьа дзырзыңшзомызт. Аус раҗәа анимаз, ма ихы
ихазырштышаз ак анизыңшыз, уи игәалашәазомызт ңыоукы
ихәаңшлар шрылшоз, ажәжәахәа акрифон. Җара иаб
идтәалара уамак дақәшахәҗәамызт, имаз иказшьақәа рым-
шала, аха дицын, акырицимфар дабацоз. Дара андәылтуаз,
раңхьа иғналахьаз азәгыи аишәа дахымҗацызт. Ауаагыи
ускәтәи ираҗәамызт, уртқәа узгәамҗарц.

Җара аңсқы ааникылахт. Иаб дахьынҗатәаз дыҗәарц
егыгмызт, дҗырхасуан, инапы иҗы иаңыракны, уи иҗәахырц
иҗышңишәозгыи. Амған, ақалақь иаалҗанза, дәқьан маңк
инадгылан, Нара лзы шоколад конфетқәак аархәеит.
Ақалақь иалҗны, Лыхнынтә иаауаз амҗеи амҗадуи ахье-
ихагылаз агәҗаныҗәқьа ГАИ амашьына гылан. Иақәтәаз
дшыңкәыназ имбози, аинспектор Җара дааникылеит.
Аныхәамшха, авариак кәмлозар, уағ днырымкыларц ГАИ
аусзуғәа рнапы ишанырҗахьаз Уарҗан идыруан, аха иаа-
ныркылазар икауҗарызеи, идокументқәа аашьтихын, длал-
баан, аинспектор инаииркит. Ар маҗәа ишәҗаны, афицарк
дицын уи, дзызкыз здыруадаз. Кьағ маҗәала деилахәаны,
дағәзәы аңсқы дағәҗәан, уигыи дзызкыз узеилкаауамызт.

– Аңсқы зуркыз идокумент абақоу? – аинспектор ама-
шьынахь иҗәаихеит, шыҗа идырын ус баша дшауимыжьуаз.

– Уи ашәкәы имазам.

– Аңсқы зиутеи?

– Сааңсеит, – усгыи еилкаан азҗаарақәа аинспектор
изиҗиуаз аңкара шеилеигаз иирдырыңц шакәыз.

– Ө-пунктк рыла аңкара еилагоуп, ө-штрафк ушәароуп,
иумдыруеи?

– Издыруеит.

Уарҗан игәеиҗахьан, ас уанааныркылалак, рңыба иҗар-
җашаз иаразнак ирумҗар, апротокол ахарҗәаара ишалагоз.

Ускан аңара иахагы ирацаны иргон. Игәы цыртәа-хьан ахыларкәрақәа, амтақьақьарақәа. Даргы ас зегь ныркылазомызт, ахамхацгьацәа рнапы рыларкзомызт, агәхьаа иадыргоз җызымтуаз ракәын. «Иәааит апрокол, – дҗырхасырц егыгмызт иара. – Ахәынтқарра иагааит уи аштраф». Аинспектор апрокол аахаиртәан, зегь акәмызт, акы аницәкәеит.

– Абра «сақәшахатуп» хәа ианца!

Уи инапы ахьнақәикыз, Уартан инапы нанитеит.

– Штрафк ауп иумысхуа. 450 маат.

– Кох! Икалеи! Уажәааигәа ускатәи ыказамызтеи.

– Ара иахьану убоу? – инструкцияк наиирбеит.

Уаха ажәак мхәазакәа, Уартан аңарақәа акапот инықә-ипсан, ишәкәқәа аашьтыхны, даахынхәит. Ацскы днафәтәан, амашьына аҗынаирхеит. ГАИ апост днавсны, дышлеиуаз, иштрафын хәа аңарақәа имызхыз аинспектор имашьы-на лаихьзеит. Афицар форма зшәыз, инапы тырхәхәаны ацсшәа ихәозшәа иирбазу, дшыркәтәаз иирдыруазу изеил-каауамызт. Иабацоз абарт, Гәдоутантә иаханы? Апрокол агәылцқа аацәыриган, илацш нахигеит. Закәытә еилагараз аныкәцаф икаитцаз анзамызт, зака маат аштраф идыршәаз арбазамызт. Аинспектор аус ахьиуаз ақалақь ашныцқа акәын. Нас атрассахь дызцәырци? Уи ихәта еилеигаз акәын. Уартан иахьынзеигәалашәоз, агәылцқаф ианымыз апрокол ианзамызт. Иарбан еилагараз уака иарбаны аинспектор ириташаз здыруадаз. Зака маат ритаз? Шыбжьон акра-леифарц, ифызцәагы акрырҗеитдарц, зака иаармарианы деикәшәази. Дышьтхысаа Уатҳара ацсызкырта азааигәара аус зуаз аңацхахь дцеит, аныхәа дацыларц, уи амш азы даҗәазы ицьыба тарцәны, уиала убри игәалаказаара бжых-ны. «Уи ада хьаа хмоуааит!» – игәы иргәгәон Уартан, пхьака изыцшыз дазхәыцны. Амала,, дзыкәшәаз иахьцалак ицсахы еибанаркуан. Мышқәак рышьтахь уи апрокол гәеитарц Гәдоутатәи ГАИ аҗы днәиуеит иара. Уаф дқалазом. «Ных,

рызынтәык еипшуп, – дхәыцуан иара. – Иреипшу ауаа усура ирыдыркылоит, изфәу рнапатқа икоугы афызаауеит, сара, сгәы пжәо срышталаны, акыр сзыриашома? Ахәынтқарра ахаҭа азфлымхазароуп аусзуфцәа ииашаны амат руларц».

Ас игәалақазаара пхастаны ипқа лфы дызнеиуа-мызт, амашына данлалбаауаз иеааипсахит ииулак. Дицны дыхәнар хәа Цара дизкылыпшуан. Уи иаб иапхьагы дыфны амардуан дфәфалеит. Мацк рхала иааицәажәрц, аб иеааитцархеит, иидыруаз азәы диацәажәо даайдхалан, апалатаф иара даннеи, Цара иан длыдгылан, лиарта афынтә Радоу уи дифәпшуан дпышәырччо. Аинаалара қалахьан. Хәымеханын. Асқаамта Радоу дахьиаз аб игәәпхомызт. Дфәиргылан, атзыбжыараф ачымазцәа, нас урт иртаауаз ахьаайдтәалашаз атып ыкан. Ахышә азааигәара игылаз адиван афы иааидтәалеит. Лнапы ааникылан, лхы ааидылцеит.

– Бнацәкыарақәа шыпшзоу ббоу? Бнапхыцқәа зақа ибзиоу! Ахшарайуртафынтә афны баннарға, иаразнак исхәаз бдыруоу: «апринцесса лнацәкыарақәа!» Уажәы, ирыцкыны ианыбшә иахагы ифьашьахәуп. Абарт апстазаара иахәо анацәкыарақәа, – днарыгәзуеит, – анышә иабтон, Радоу. Банхәычыз иаабысуа бырпқон, бара быччон, бырпқарц бтахын, фьара цфык цасхәа ирылабтозшәа. Бышпагәырғоз!... Нас иаабыхташәазеи, сыпшза хәычы?! Хашбанбыртәоз! Зны-зынла хәхьбацәхалоз, бахтахымыз фьыбшьозма?! Быда адунеи хашпақәзаауаз, Чыка! – ихәычқәа зегы ус хьзыс ишьалон. – Илыкабтозеи, аа?!.

Ардыс Манча

Иан Псоуқа дыццакуан. Усуртада икан рфөыфегь. Лпацәа фыфьа лнапы ианын. Дара Ростов ианыказ, аибашьра ашьтахь, ртагылазаашьа иаха иеигьын. Афныка имхынхәыр анаму, аб аамтала дааныжьны, дара Алахазы иаан, афнеихагылақәа руакаф афыхьа ирымаз акварти-

ра иѡналеит. Аиласрақәа ҕалаанза, араҕа инхоз аҕсуаа х-таацәарак ракәын. Ашхырцәағь ируазма. Лхатца уаѡ тынчк иакәын, урт ирхәаз дшазнеиуаз уаѡы изеилкаауа-мызт. Ирақәѡоз лара лакәын, аиҳаразак урт иргәаҕхомызт лыцкәын аиҳабы аҕсуа школ дахьталтаз. 1989 шықәсазы аиҕыхарақәа гәгәахо ианалага, лыпшәма иааипҳьан, дрыд-гыларц ирымчны иацәажәеит. Иара ихәыцкәа аҕсыуаан, уажәшьта ихатә аҕсуара илсны дыҕан. Уи иихәоз дара ир-зеилкаауамызт. Аибашьра ианалага, дзықәтәаз амашьына-ла мазала абцъар аҕсуаа ирзааигон. Аибашьра анынцәа, ишынтаацәаз усурада инхан, икәтцны Ростов ицеит. Иара уажәгы уа дыҕан.

– Абри ауп иахьа исызутә, – ан лҕа царақәак наилыркит.

– Уи сызхоит, – ихәан, длалбааит.

Даараза дкоммерсант гәгәазшәа Радоу илеихәахьан, дызлаҕамыз далаҕазшәа иеылирбон, даҕацъара дхьаҕшыр хәа длыцәшәон. Итагылазаашьа зеипшратцәҕьаз лдырыр, дышцаҕаларыз лара, – уи гәгәала дацәшәон иара. Шьапыла амѡаду шыҕаз дцәыртцырц днеиуан. Амѡақәа рацәазаны еихаҕсан ари ақытан. Пицунда иадын, апшахәаҕы аҕсшьарта ѡнқәа гылан азы, акурорт иатцанакуаз цъыршьон. Амѡақәа амра зрықәыпҳазомызт, рыѡганкгы аҕсатцла харақкәа авеиҕахан азы. Амѡақәа рыгәтаны амандаринеи адаҕеи рызхауан. Амандаринаццлақәа ирықәжьыз аҕаѡра ѡежьза, ашьамсиа ѡежь рхарцаз цъушьарын. Асовет мчы аламталаз араҕа асовнхара ашәтра иаҕын. Шьта анхамѡа еилахарц еҕагмызт, цъоуки ирххо иааргон акәымзар. Адгьылқәа арендада ирган, аусура иашьыцлаз аҕаѡра бзиа таргалон. Абамданқәа рыдгьылқәа рҕы ахаскьын жәпа маҕҕахәара иѡеиуан, акырцъара атәа ацынхәра аҕмыҕ иаха ирацәахахьан. Арахә алатцаны иахьрымазгьы убарын. Цъоуки рыба тытцун, ргәылацәа адгьыл ахьрымаз, аха дара адгьыл аныртахыз аҕаѡра бзиа анырбалак акәын. Урт дара цытк рыртарц ирыхәалон ицхамшьазакәа, аха дара аныцхамшьоз, ацъабаа збахьаз.

Амѡаду ахь дкылсын, уа дааѡшит. Баѡаѡа машьынала аѡны дизайнеиран дыѡан, дагхон. Ари амѡала даауан азы, араѡа дааизыѡшырѡ изѡеит. Амашьынаѡа арахь иѡѡья-лоз зынзак имаѡын. Урѡ шиашаз иѡалон азы, нахьынтѡ акы аѡаанахаѡыѡѡаза, иѡыза даауаз ѡышьон, уи дзыѡѡѡаз иеиѡѡѡѡазгыы ыѡан, аха ииѡахыз дыѡамызт. Аѡны дизи-маар хѡа дшѡо аѡынза днеихьан, аѡыхѡѡѡан Баѡаѡа има-шьына анааидгылоз.

– Иахьа былды сурхѡарѡ иаѡѡукзар? – уи дынтѡлеит иара. – Иухьы?

– Иѡхастахан, иѡазѡоз дсыѡшаанза, аус адиулаанза аамѡа сыѡѡеит. Зегьы хрыхьзоит иахьа хѡлаанза, умшѡан! – игѡы никылон уи.

– Хѡхьзом хѡа акѡу ѡушьѡма, зынзак узымаар хѡа сшѡеит. Даѡа машьынак уажѡы иабасыѡшаауеи.

– Амашьына зумѡшаауеи, аха сара сеиѡѡ аѡыза дабауѡшаауеи? Убри хьааугама?

– Аѡы усроуп, аиеи! – дыѡчон Манѡа. – Иумузеитеи.

– Хаѡаѡои?

– Амѡа хануп, хѡхьѡо узымдырзои? Димаѡѡа Адлерынтѡ акыр ааигазар еилаѡѡаап.

– Иаххѡеит хѡа, убри азын маѡара Адлер дышѡаушьѡуаз?

– Раѡоу дысыргѡыргьѡзар хѡа ауми.

– Даѡеак ухѡыѡыр ѡамлози.

– Исзымхѡыѡит, уара Баѡаѡа. Абѡнзин узхара умоу? Иаасхѡоу?

– Иааухѡар уаблыр хѡа ушшѡоз здыруан азы, иаасхѡеит. Уаѡа сызлауѡхраагѡышьѡи.

– Аѡсшьарѡа ѡны агѡашѡ хѡхьѡоит хѡа шыарѡак амал хѡзѡѡа. Иѡауѡаз азхоуп.

– Уаѡа усурѡа хьзыѡшаауам, иѡаѡѡои, иара уигьы хѡѡымзгѡышьѡаитеи, ѡѡынк злааххѡо хѡамами, – ѡнеиха-гылак азхышѡк аѡѡѡѡа имашьына ааникылеит. Уахь ане-ираз амѡа дананыѡѡ, ѡшьшьѡала мѡахѡастѡк аѡѡкыс иѡѡааз мѡѡк данын, аѡѡѡѡа рыѡѡѡала.

- Димаҕаа! – ҕитит Манча.
- Ара сыҕааи! – ахышэ ирлашозшэа, дҕаҕаҕаҕаччо дны-
лагылеит раҕха.
- Хусқаа шҕаҕоу?
- Хусқаа раҕоу, уусқаа раҕоу?
- Аиеи, ҕыушҕ, сусқаа.
- Аусқаа хэа идущоу ак снапы ианутдасшэа убама?
- Иузеилкаауам акэымзар, даара идущ.
- Уажэҕтҕаҕа слыбаауеит, – наҕ дненин, амала, ишир-
гэҕыҕыз еиҕш, иаарлас дзымлыбааит. Данааи – иеиелахэа-
иеиелаца даацэҕыртит, ҕбаад хэхэак акы ылахэаны икын. –
Аҕныҕа хнеип!
- Аарла улбаазгеит, сухэо-сучо, уажэы уахь хабахала-
хо, – Манча игэы алаҕан, аҕбаад ааимихызар – афеиерверк-
ҕаа ылахэан. – Заҕа ахтнудеи?
- Заҕа суҕаз.
- Амцхэ умхэакэа, заҕа, сахэеи!
- Иухыи, ҕара дук ахтнысдасшэа! Уи ахэ зеиҕшраз ала,
уахь ацара иаҕсамызт, аха уара усыргэаар сҕахымызт. Ус
дук наугзозшэа угэы иабоит, умбои.
- Ацэҕтдаччара уаҕэҕыти! Аус ду хэа иҕоума, азҕаб
лҕагылазаашыа акалэшэа иҕалеит, лҕэы злаҕоуцаша
узбароуп.
- Уи еилахҕаауеит, умшэан! – дцэҕтыҕшуан Баҕаҕаа.
- Нас, шэҕезхырцэажэои?
- Алаф улхамхыр излаххуада! – Баҕаҕаа иаҕха икнахаз
асарҕа данҕшылон, ичыгэза еиҕэҕыз ихахэы ихэазшэа
ҕацаны.
- Аиашатҕаҕа ихэеит, – ҕааитит зхаҕы тбаа еснаҕ ич-
чоз Димаҕаа.
- Шэҕскэати, уара! Уажэы сзыхтэшэки?
- Зааигэара уҕэҕызмыргылоз азҕаб лыҕсы еиҕэхеит, уаха
иуҕахи, – даангыломызт Димаҕаа. – Уара узоуп дзеиҕэ-
дырхаз.

– Аи-аи-аи! – ихы неикъеит Манча. – Аиаша умхәеи. Ахымыштыхә стәлырпшаанза, уаха илуамызт. Шәаалеи нас, шәыхәмаррақәа нтәазар!

– Макъана ҳабаци? – ихәеит Батақәа. – Лашыцаанза ибжыу шәымбазои?

– Ашампанфы аахамхәои.

– Манча, убаашәт, икалеи? – дыччон Димақәа. – Хәлаанза батлыкак афы ааухәалома. Иара макъана шәгәақны шәзааи?

– Ас сеикәшәыршәозу иалыздырааи.

– Кох, шәсыхлафуеит хәа угәы ианалаз, уарак хурччархәзеит хәа сыкоуп. Икоу жәдыруама, афныка хлеир, пытрак аамта ххаагоит.

– Ус ихамхажәуеит, – Батақәа Димақәа диқәшахәтза-мызт, ацскы икын, ижәыр қалазомызт, дара дрыхәацшуа дтәазар абеитахыз.

– Зны ашампанфы ааххәап, нас иахышәтаху хцап, – уи афы нтәарызшәа акәын рфыза дышгәақуаз, амашына дынтәлеит, Димақәагы дааиватәеит. – Афеиерверкқәа рызынтәык наххзом уаха, – инарабжыеигеит иара, аққәа ахыроушаз ианазааигәахоз. – есуаха акы ххы иахархәоит.

– Ус акәзар, есуаха ашампанфы адкыланы иахгала-роуп, – Димақәа ибз ифы итеикуамызт. – Амала, излааххәо уара уцыба итаххлап.

– Еицааххәоит сара сцыбала? – Манча уи игәампхаз-шәа қайтцон, амашына длыбааны, акрызтиуаз дналыдгы-леит.

– Ижәбо роуп исымоу. Ишәтаху арбану?

– Иалшәхи ирейгы! – ифыццәа даарызхәацшит.

– Хара ҳауп изжәуа, убрахь ак лымх! – фәаитит Батақәа.

– Ара исымақәоу азғабцәа рызгы ибзиоуп, – дгызма-лын адәқьан мац итагылаз.

– Ус изхаржәуа дҳамахындаз! – иқәыцсычханы ас Манча ида ифыццәа ирызхәазомызт. – Сара усазтцауазар, ирейгьасшьо – Ростовское. Хәба сыти!

– Уоора! Иалухи ускатәи? – иааңыишьеит Батакәа. –
Иан аңара рацәаны илтеит хәа сыкоуп.

– Ихала акыр ирхар хәа ушәоу, – инацитцеит Димакәа.

– Уи ззуго уааилылкаакәааити, – Батакәа ичыгәза еикәыи
ихахәы пхьеихәахуан, ифызцәа дырҕампшырц, – хазхара
ханыччаша убаскан акәхап.

– Ыба хтәахып, – ихәеит Манча, ифыза иихәоз уа иникы-
ларц, – уаха ихәкәшәо дхаздыруам. Хңа уажәы иаажәуеит.
Шәтытци арахь!

– Иалаххи ускатәи? – изеилкаауамызт Батакәа.

– Уажәнәтә ҳауршыуеит, нас ҳабацо? – дыччон Дима-
кәа. – Хңа хтәахып. Аибашьра ашьтахь амыцхә эжәыр
калазом, – даайдгылеит уи.

– Ицегь уарччар хәа ушәома? – Манча ифыза атәы
анилаитцашаз амомент дакәшәеит. – Батакәа, уааи!

– Аңскы скуп, ГАИ сыдуркуама? – Батакәаггы даарыд-
гылеит.

– Уи сара избап, – ихы дакәгәыгуазшәа кантон Манча. –
Анцәа улыпха ҳата! – иааиз азҕаб италтәаз ижәит иара.
Ифызцәаггы идиржәит.

– Шьта хзышьтоу дахныхәап, – Димакәа егы атәца
аакәихит. – Агәабзиара лоуны, уаха лхы бзиарамзар ак
тамшәааит!

– Иухәаз сақәшахатуп, гәабзиарала илзааигәоу лыр-
гәырҕааит! – Батакәа иатәца абжарак аамихит.

– Уи лгәабзиараз зегь ужәыроуп, – Манча уи иааидицалт,
иатәца таирцәырц. – Уи лныхәәҕа зкыз анцәа шәиныхәааит!
Ларгы чара-гәырҕара лыгымхааит, лныхәәҕа аахзыркыз
дуеицәамкәа!

– Зызбахә шәымада? – длызфлымхан адәкьан ицагылаз.
– Илжәыз ахәшәкәа дызырлцуам хәа зҕабк лызбахә рхәоит.
Уи лоума?

– Лоуми, – дпышәырччон Димакәа. – Амала, далтхьеит,
хар лымазамкәа дыкоуп.

– Лҗызхлырҗьозеи?... Бзиа илбоз даҗыртуан рҗәеит. Лаб иуамызт рҗәеит, ииашоума?

– Абри иоуп, даҗсыуамкәа ббама? – дыччон Димаҗәа. – Лҗызхлырҗьаз шыта еилкаатәуп. Лҗала илҗәароуп. Манча идыруеит җәа сыҗоуп, аха цҗәа иҗаихәазом.

– Даҗеак җҗәып! – инарабҗьеигеит иара, абатлыкагы иахиртит, иҗызцәа ишырымуаз. – Усгыи х-цәыцак иреиҗаны итытуам. Еидгылоу җазынтәык анцәа җаиныҗәааит!

– Амин! – рҗәеит Баҗаҗәеи Димаҗәеи.

– Хьаак җамоуп азы, даҗеакы җазымхәыцзеит, җажәлар җатарымтәаит! – Манча атәцаҗәа ааиртәын, руак ааҗәи-хит. – Иахьа Аиааира иамшуп. Ари аныҗәа назазаааит! Иҗахаз анышә рзыбымбылхааит! Рхы зҗәыртцаз рыпсадгыл ахаҗәитра мызааит!

– Иуҗәаз иашоуп! – рҗыза иҗәшаҗатын, ратәцаҗәа аатадырцәит.

– Шыта җабацо? – дтәаит Баҗаҗәа, амашына ианынтала. – Уаханза җзыцшуеи? Җцап ахәшәтәыртаҗы!

– Аиеитцәҗәа! – дгәыргьон Димаҗәа.

– Афеиерверк анылашыцоу аеффеҗт амоуп, җынла – шәит! – иумбазакәа еихәлацәеит иҗәарц иҗахын Манча. – Уажәы җнеит җәа ишаҗтаҗу җазлацәажәом, дҗазбом.

– Аты бла ухоума, уахыла дубарц уҗахны? – Димаҗәа иҗырҗьара резинацас еитцытҗьан.

– Амшын ахы җцап, – иҗәеит Манча. – Хәлаанза җтазаап.

– Усгыи җалоит, – иҗәеит Баҗаҗәа. – Иахьа усгыи җаб-жыухит.

– Сара сакәымзар, даара шәыбзиахон, аха сышәдыр-хагахеит. Җцап амшын ахы!

– Урыстәылантә иааны рҗыркәабоит, аха җара тагалан җантоу амшын җталома, аҗхын җазталомеи, – иҗәеит Димаҗәа.

– Ухы уацәшәоит, аха шоуроуп, егыухьуам, – Манча уи таҗа иитомызт.

Амшын шыказ рфынархеит, рмашына ара иааныжыны. Ауаа рынхартакэа инарывсны, амѡа иныкэсыр, абнара инылагылон. Уа амѡакэеи амѡахэастакэеи рацэан. Абнара улсны уахынкылшэалак, мшынын. Хэлаанза убра акэара икэыршэын, апсшыацэа ирыхэацшуа. Инарымѡатэны лафк-гы нарышьтартон. Егьырт хэлаанза ара изтэозма, аамта рзыпцэан, азэ дцон, азэ даауан. Арцарцэа рхатагы аамта иргэарпцханы ирзыпцеуамызт, знык амра лзааландаз хэа иц-цакуан, ахэшэтэыртахь ицар ртахын. Амла иамкыр, ицегь уа апслымзи абганци ирылаиазаауан, аха рыѡнытцка рытцо ианалага, Димакэа дзыѡназ иѡнеихагылахь игьежыт. Амѡан анхацэа машынак иадеизаланы ишгылаз анырба, иаазфлымхахан, инеит. Акырпыжэ ртиуазаарын. Манча хцда ааихэан, ѡба амашына ицеитцеит, ахцатэи Димакэа иахь ихэнигеит. Уи иан рхэы ыкэлыргыларц лэазылкын, арт ирым-муит. Часақэак рылтар акырпыжэ иацырфон, уаха иртахызи. Ашьтахь ателербага иадтэалартэ аамта роуит.

– Шьта хцароуп, – Манча дѡагылеит дыццакуа. – Ишьта-лақэаанза хнеир иаха еигьуп.

Амѡан Бацакэа дмыццакуазшэа ибон иара, заа ине-иргы, ачымазаѡ лаб дылтаауазу издыруамызт. Ма уа ипшрын, ас мацара амѡа ианызар атцкыс. Аныкэцаѡ дирц-цакуан, игэы итцаххуа. Арэанимацияѡ игэгэаз азэ днарған, ахэшэтэырта иадгьежылоз мачыѡзамызт, аха иара ииды-руаз уаѡ дыкамызт. Урт иаарылсны иааимытцкэеит, ауха изыхэоз уаѡ дыкамызт, рчымазаѡ иитахыз дидырбахьан, иатахыз ахэшэкэа иртахьан. Арцарцэа атцыхэтэантэи аихагылахь иѡыхэнеит. Димакэеи Бацакэеи апалата иныѡналеит. Рѡыза, ицэеижь дтахьтшыуазшэа, ишьамхкэа, ижѡахырқэа тьис-тьисуан.

– Атцхагэтан шэабаказ, уара? – иахауан ан лыбжыы. – Шѡѡыза даажэымгазеи?

– Дабацацэкэеи? – Димакэа даацэыртцын, Манча дима, длеит.

Азгаб лиарта даагэылтцны лан длывагылан, лхафы ччон.
Ас иара димбазацызт. Даеазэызшэа дналфеацшит, аха
илацш лыдимырхалацэеит. Иахагы дитахын.

Лыбла игеацхомызт, аха уажэраанза атцкыс еигын.
Иаргы ынытцкала дтынчхон, ишыамхы, ижэфахыр шыта
итцысуамызт.

– Радоу цака длыбаагар хтахуп, – ихэеит Батакэа.

– Мамоу, – ан илтахымызт. – Ара дахынеиааиуа слыцэ-
шооит, цака абыкэу дахылыбаажэго?!

– Икалозар мап хцэышэымкын! – ихафы шихаччоз ала,
Димакэа дзыхэоз мап узацэкуазма, аха...

– Абрантэ ллыбаагара закэу жэдыруама?! – ан илуамызт.

– Слыбаар стахуп, бара! – апцхагы длыхэон.

– Уоора, ари закэи! – уитцэкэа ан мап лызлыцэкуамызт.

Батакэеи ани нак-аак лыжэфахыркэа инарытцагылан,
акоридор иныбжысын, амардуан илафеагылеит. Ачымазаф
лшыафеакэа аарла еихылгон, лхатагы дацэшэон ал-
баара. Цака алеира даараза акыр иадхалазшэа лбон.
Адэахы ианындэылтц, уахылатэи ахауа цкэаза иаалфасит,
иагбаалзеигхэеит. Ан зыгэра лымгоз ацкэынцэа ара
игылазамызт, лыцха дырзынлыжын, лхата шытахька
дхынхэырц даакэгьежыт.

– Димакэа! – феаитит Манча. – Акырпыжэ!

– Радоу, бхала бдэылтцуа балагеит, Анцэа ицышыоуп! –
азэы ишыа лгарц дааргазаарын, лымафэахэкэа лыманы да-
аиуан Аида.

– Аныхэаеа бааргеит, – ан уи дахыылбоз лгэы иаахэон.

– Абри афада ихэныжэга! – Димакэа акырпыжэ ан ина-
лирkit.

– Итэбуп, Димакэа! Аида! – уи ари апцхэыс феа лахь
феалтит. – Баала! – акырпыжэ наллырбеит.

– Уажэытцэкэа снеиуеит, – лхэеит Аида. – Арт ртыцафе ин-
сыжып.

Афар рымацара ианаайдхала, Манча ашампанфы аа-
хиртит, даеазэы ихиртыр зака имурыз, цэыцак амашына
иаатырган, аиааира амш иакэныхэаны, арцарцэа иржэит.

Урт ахыылбоз азгаб лгәы канатон. Цкыа илиымбоз ажәшан харакза ицкыан, аетцә кәалыкәацъуан. Урт хыгагааны иа-хыылбоз изакәыз цкыагы илгәалашәэзомызт. Иаалыркыа-ны Манча инапафынтә ак ткеит, даеазәы инапакнытә иткыар зака имурыз! Уи ихалацпхыза ацпхкәа афиддуан ифыцәанза. Афеиерверк!

– Ишпацшзоу! – ицалшьон лара, лгәыргъара хәаак амамызшәа, лхафы лхаччон.

– Ибтахызар бхартәап? – зцаарала иналабжьеигеит Батакәа.

– Сгылазаауеит, – лхәеит лара.

– Иахыцалак, мацк быцсы шыа! – Манча, лан длыбаанза, рхала дыхәныргар итахын, аха амардуан днафаргалаанза, арымз кнаха дныкәтәарц цәгыа ибомызт.

– Аиеи, нас!

Данакәшахатха, амфа ааихтәатәын азы, Батакәеи Димакәеи налытәагылт. Уа дтәан лара. Дара еицлабны алаф рхәон, азгаб ддырччаларц. Амцхә дгәыргъацәаргыы илзеицәахар хәа ишәазшәа, аамтагыы цахыаткәкыан, дры-ма рфынархеит, еихагылак ихалацпхыза иаатгылон, лыцсы лдыршьарц. Урт дрышьталаны ифеиуаз Манча Ра-доу дидыруазижытеи ас длахфыхны димбацызт, дкарауа-раха дышхаргалозгыы. Апалатаф иныфнашылазар, халат шәакәараа, ан рыгәта дрылартәаны, икарпыжә ацәакәа ссаны ирымтдан, даеа фатәкәакгыы ыкәын. Ашампанфы Манча иаацәыригеит.

– Сыхызала шәаакәныхәа! Абзиараз! – ифызцәа има дындәылцит.

– Хәхызала мхәазакәа, сыхызала хәа ихы абзиара шаир-газ убоу? – Димакәа Батакәа иахь дцәытцаччон.

– Афеиерверккәа егырт зутәахи, уреигзома? – Радоу лгәыргъара иаха Батакәа дазгәакуан ухәарын.

– Уи уатәы, уатәашытахь, – Манча дыццакны дылбаа-уан. – Уахык ала интәома зегыы. Уатәы хнапы тырпцша хазлаауеи.

– Уатцәгы абра уаазгахуама? Хзықәшәеи, Димақәа, сукәыхшоуп.

– Имацара хишьтазар акәхеит, – дцәытдаччахуан Димақәа, еснагь ихы дѡаха иахыкыз, ацәытдаччара ины-маалазо.

– Шәара ишқашәтахыз? Хус нахагзароуп.

Аха уи ауха иалидраауази ифеиерверкқәа баша инапы ишанхалоз.

Апқа Радоу

Уажәшьта ахәымштәи шыжьын лара ахәшәтәырта дышьтазижьтәи. Лхы лдыруа даақалазижьтәи, аиашаз, илгәалашәатцәкьоз иаци иахьеи ракәын, иаха-иаха дшеигь-хоз лхата илбартан. Ари ашьыжь лхы-лгәы итымтәоз уи аухаз афеиерверк шоурышьтыз акәын. Уи Манча инапала итирқьейт. Ифызцәеи иареи ргәырғашья хәаак ахьамамыз лхата лгәалақазара шытнахуан. Лара илзомызт лычәталырхарц ахәшә рацәа анлыдылкылаз апхьақәа акәзар – асқатәи акәмызт, зынза дызгәырғьазомызт, ма лгәытгара иаразнык илхаштуан, лхы иазылушаз азхәыцрахь ґыц дхынхәуан, лызшьапык адамра лхала ианталыргыла. Иаалыкәыршаз, еихаразак бзиа дырбазомызт хәа илқхьазоз еикәтцәашо шытахьқәа дандырхынхә, даеакала лхы лбо дқалейт. Данхәычзас урт рахь илымаз, лықәра иацызхәашаз, аха аамта иарцагәыз лыбзибара ґыцхараза иаалызцәыртын, лхәычразы илцәызыз иацылтцазу, аамтала иґақәахаз азлырхауазу аилкаара лцәыцәгьаны, Ама-ла, бзиабарак еихахауа, лыхдырра шеизхауаз мац-мац илныруан. Уи апхьатәи ашьыжьаз, лылағырз жәпа лыз-нымкыло, дқьызқьызуа дантцәыуаз аламталаз акәхарын шытахьқәа лхата лшьаґа анеихылгоз, акәымзар илыханы дахьхәдырпшуаз уамак илмышәозар қаларын. Мчыла иахьлыцрыхоз дырзаанымкылозар здыруадаз, лхала лыхдырра зханы ґаанкылашьақ ләақәылмышәазар.

Уи аены, знык аахэланы, ифызцәа иманы Манча деиҥаахырц лҥахын, дыңшын. Зынҥы ашыжь, ма шыыбжыоншыҥахь даарц шыҕалоз даазхәыцуан. Лбара хәа ашә аадыртыцыпхьаза, ашәхымс зшыапы аахызгоз иара иакәымзар, уи дышыҥагылазшәа лгәы иабон. Иыхыгааа иахыылбоз, иааира цқәа илызгәамҥарызшәа лгәы ианылнәтөзгы маҭмызт. Иара дыҕазамызт, аха, дааипххәыцуан лара, уи злалылшоз ала, иаҕа умхәан, лара данышҥталашаз акәын, ифызцәеи иареи анцоз, иараз-нак ҕыц дызлааирызи, инапшуа рзын ипшзамкәа, ихаамкәа. Аамҥа ықәха ицон, арахь игәагәозшәа лбон.

Адәахыы амш шыбзиаз иалацәажәон иааиуаз, ицоз. Лара уи лныруамызт, аха дара амш зеипшраз лгәабзиара айҕхара иадырхәалон. Издыруадаз лхәҥагы илныртәҕьозар, илызгәәтөмызт акәымзар. Лан уажәы-уажәы маҭ-маҭла акрылфәлтцон. Лара имцхәыз цыылшыон, уамак лгәы иагацәомызт, аиашаз, мап ацәылкцәомызт. Аневропатолог иааира ан дазыпшын, иихәоз лахар лҥахын, дыҕамызижыҥеи шыҥа хымш мцуази. Уи иааиреи имааиреи лара дахыццакзомызт, дычмазафны лхы лыпхьазозма, иарбанзаалак хьаа-баак лцәалжы иадылбалозма. Лара лыгәҥыхақәа харабҕаран, аха ахәшәтәыртәҕ иҕазамызт. Уи зыдхәалаз лашыцаанза дмаатцәҕьозар акәхарын. Иабаҕазишы убри аамҥаз ифызцәеи иареи?

Лара дахыыҕазаалак длшыҥталаны днеицыпхьаза Манча, ма Баҥақәа дицын, ма Димақәа. Баҥақәа ифызцәа ратцкыс дхаракын, игын, ихахәы жәпа еиқәан, ицәеижы уи иацнанамгозаргы, маҭк илахь еиқәын, акы игәы ицалаз цәыримгозаргы. Уи иуафышыа ус иҕазар ҕаларын, апсҥазаара аахак иманы акәымкәан. Димақәа ҥеитпшла егы аҭан дықәгылан. Дпашәын, ибла ҕран, ихы агәҥа шыҥа ипашхахьан. Дызлахәыз айбашыра инарбахьаз ауа-ҕеимшхаратәҕьа илахь знык еиқәнантөмызт. Илахь тбаа еихаччоз ихаҕы еихагы иаргәыбзыгуан. Уртқәа зегь аарла

рцәара шыақалыргылон лара дахыаз, лан длыцырхырааны дангылоз, дахынааиуаз. Ёеитпшла урт дреиғымзарггы каларын рөйза, иаха дкыағын, дышәпан, ихағырцқыара уамак деилахацаомызт, ибзианы иеанеилеихәози, данеилахәамызи еиқан, аха ихымшапгашыа, иказшыа лара ддыршашыон, өни-бнеи изеипшны деикаразшәа ахылбоз лгәы қаауан, лтагылазаашыа злаказ ала, ус узхәозар, зын-гы дрыцхалшыон. Амала, иареи лареи рыпстазаарақәа пстазааракхон хәа зныкгы лхы италмыршәцызт, избанзар зегь нархәаархәны илбон, дызхәапшуаз дара ракәзамызт, даеа блак ала лыбла ихгылан, адунеи хәапсан, далтыр лтахын. Уртқәа зеггы, ғыц адгыл данаақәла нахыс, даеакала ицқыахон. Бзиа илбоз, атак илымтазакәа, асаркыа далпшуазшәа, лгәы дынтапшуан, уа дыштатәахыз ибеит. Уамашәагы имбазеит. Убас иказ ахтыс иакәшәеит.

Егы аган ала, арака аангылара зтахыдаз. Иагы уға-хәазарггы, иагы апсабара убла цкыа ихымгылозарггы, лыпсы лзыфнакуамызт атзамц ахыйтшәаз, уныфнытцыргы зеггы хәаак ахырмаз. Адунеи атбаара, ахауа зфыдара, зака утахыз ушыаа ахыеихугашаз, зака утахыз шәыр цла уахырыхәапшышаз, агәрп тбаа, афны тбаа дрызгәышыуан, иаарласзаны убрахь днеирц деихон. Илгәалашәон лшыа-пыргыларта хәыц-хәыц, рутра, рымхы, еибыртоз рбахча. Урт зеггы лгәы рызыкызамызт, дахыызхауаз, дахыаазоз атыпқәа лзеипшын, адунеи иқәылхуаз анылымдыру-аз, егыртгы лцәанырра рзыцагәын. Амала, даара бзи-аны илгәалашәон, шыта ғыц акала дырзыказшәа, лара илзыказшәа, еицеизыказшәа цәаныррак лзааиуан, Амала, уи макыана ахәызба цагәы иқәхәмаруан, иахынаауаз уафы издырзомызт, икәакәаса ицар шалшоз еипш, ииа-шаны икәгылазарц, амч аиур шыта уамашәа ибатәзамызт. Атагылазаашыа уаанза иахыаихыазггы иааирамзи. «Нара ианлаха иахылхәаи?» – лаб дизцааит лара, ааигәа, уаанза енак шыбжыаз акәзу уи ацхыа акәзу, цкыа илгәалашәомызт.

Уи ахэычы абетон блокқәа дышрықәтәаз, дышхэыцуаз, арыцха цшра шлымаз анихәа, иалцэымыггхейт. Лахә-шьейтцбы зынзак бзиа илбазоз леипш длыштан, издыруада цэаныррак лыфныцқа илгэйтатцәахызарггы. Аха уи дылтахны лгәалашәазомызт, иара усгыы цыара цэаныррак далаканы лыздырзомызт.

Уимоу, уи ахэычы лышыра даназхэыцуазггы ыкәмзи. Уи ахыылгәалашәоз, лхы-лыхшыф еибгазтгы, лцәа дытзы-заарын, ауагеимшхара шыкәлцоз лыбла ихгыланатц. Уи лбара дазхыауан. Ас дыгәхыалгарын хәа лгәы итәшәозма? Ауафы дзыххыауаз анизааигәахоз иахыа акәызма ианизгәартәхыз. Апалата ашә анаат, уамакала ицшзаз ахэычы ашәхымс даахытцит. Уи лаб дишьтагылан.

Нара лахәшьа лкаруат днадгылан, лнапқәа лыхәда иаакәлыршын, длыгәзит. Радоу атак кәлцон. Ахэычы, лгәабзиара еилылкаарц длазтауан, ишьтаз аитцбы лакәызшәа, аихабы лакәзамкәан. Рани раби урт ирпырха-гамызт, иааиббарц ртахын азы. Аус злаз реиҕцаара аехәшьа еихабы илыхәозар акәын, уажәытцәкыа, иараз-нак акәымзарггы, нак-нак. Уажәраанза Радоу илхәыцқәоз реынацхьаркын, лахәшьей лареи ааизынхейт. Хәатәы уамак рызцәыртцзомызт, аха еибарцхон, рыфныцқақәа тынч хытхытран изҕзаз. Гәаныла еиҕцауан, блала еиҕцәажәон. Амала, аитцбы илзеилкаауамызт аихабы лыблақәа рыезырыпсахыз, уи лчымазара иадхәалазу иадхәаламзу, иадхәалазар иабанзадхәалаз. Иахыылзеилымкаауаз даараза дшәар каларын длахәшьамызтгы, иара усгыы мацк дшәон, аха леырцсны дылзааигәазаны длыдтәылан.

– Ахәшәтәфы иихәей? – дцауан аб.

– Макъана дмааизацт.

– Шыыбжьон ааитеи, дышцамааиц?

– Иҕҕәаз цыоуки изаарган, арахь ихәнырымгазацт. Ихатагы цқа дрыдтәалоуп. Сара дызбахейт, сышәзымфөикәа сцазом ихәейт.

- Ахәшә уаха баадырхәама?
- Имацымкәа.
- Рыхә бымазу? Ибыстап?
- Исымоуп. Дызбарц иаиуазгыы цытк сзынрыжыит. Ба-роу дыкан. Уиггы лҕыдлырбеит.
- Нас?
- Жәамшҕа бышьталароуп хәа лархәеит.
- Избан?
- Дцо-даауа дахыыбжыази лгәы илфази лзеицыла-зар ҕалап, быцгар аткыс, бышьталар беикәхархоит хәа лархәеит.
- Проблемак даеа проблемак наузацлоит.
- Еицәоу хзацымлааитеи.
- Аиеи, шыта инамух. Дынбашыталои?
- Иаарласны даарц лархәеит. Ари аихагыла иаҕацшыуп ахәсақәа ахышытартцо. Сааицырхылацшлап.
- Знык деикәшәахындаз!
- Ускатәи улыцәшәо дыказам!
- Шыта хзыцәшәоггы хаздыруам.
- Мама илхәои? – ланхәа длызцаауан.
- Радоу дызбарц сугароуп хәа сыхталкит.
- Дааугар акәын.
- Дабаазгои! Ллаба леанцаны, ацшыбатәи аихагылахь дыхәнызгома? Алифт аус анауеи ианамуеи еикароуп.
- Дзымхәнар хәа ушәома?
- Ее, дзымхәнара ббахьоу.
- Уи ицхацәа днарзыцшит. Нара лахәшьеихабы леаалыкә-гашәа дтәан. Лара насыц лыман, лахәшьа дычмазафызаргыы деибга дахыылбоз. Аихабы лакәзар, леицбы длацәажәон, дҕацха-ҕаччо, аскатәи лгәы тычцаауаны димбозижытеи ашықәсқәа миасхыази. Лцәацштәхәы мац-мац ихынхәуан. Лыблақәа ракәын макъана дшычмазафыз узырдыртәкьоз.
- Хусқәа шҕакоу? – атдыхәтәан даафнашылеит шыжыы аахыс изыцшыз аневропатолог.

Аб, Нара диманы, ахышә азааигәара днатәеит, ахәшәтә-
фы дидырхагамхарц. Ан аңха дфалыргылан, аневропатоло-
ги ачымазаф аkyр ртаххозар хәа рзааигәа даатгылт
ахақым. Радоу лшыақәығәғәара шыбзиаз аагәеитеит.
Лпульс цәгьамызт, лгәи лырпқақәеи ишахәтаз аус руан.

– Цьаракыр хәаа бызцәыртцма?

– Мамоу.

– Беигьу беицәоу, бгәаныла?

– Сеигьуп.

– Бгәалақазаара шқакоу?

– Ибзиоуп.

– Уи саргыи избоит. Бнапқәа сырбеи? – лнапқәа рыз-
қәала иааникылан, лнапсыргәытца кәымшәышәқәа ааирп-
шит. – Ари закәи?! – ихафы ааицакит. – Бан лнапқәа гәахтапи!
– ан лнапсаргәытца ааитылхит, ейкәышышьа-ейкәыддын,
лнацәкьарақәа гьашьак рымазма угәахарын. – Уо-о! –
ихәеит иара, ихафы аалашан, иибоз анапқәа саркьаны
ицырцыруазшәа. – Брыхәаңши! – ачымазаф лыхшыф
нарзишьтит. Аус луеит. Бара аус бузом. Аус булароуп.
Азыхь ацынхәрас зырпхала мацара бфы бызәзәоит. Азы
ршцәаны бфыбкәабоит, иаацәырхьшәашәаны бфыкәабала!
Ишысхәақәо бныкәазомызт азы, ацәгьахәыцрақәа бхы
итапапоит.

– Уи аус лхаруеит, – дфызхуадаз хәа ачымазаф дшыпшыз,
лаб ахәшәтәфы наикәфитит.

– Илуази? – аневропатолог иахауаз иатәеишьомызт.

– Длатцон, драшәон, италгалон. Акартош атцхра ааигәа
халагеит. Хашнеиуа аңькәреи фәфра таагалароуп.

– Зака килограмм акартош ытшышәхи?

– Тоннаки бжаки.

– Лнапқәа ас изыкази?

– Анаптарца лымгалцон, азагь ыкәымларц, лнацәкьа-
рақәа пхастамхарц.

– Аус булароуп, – ахәшәтәфы ачымызаф илыдитцон. –
Ахәыкатартаф чанахқәак бызәзәеит, быстак буит хәа

акәзам исхәо. Иғәғәаны махәғала аус булароуп. Аңхзы былпхлароуп.

– Аңхзы сылтзоеи, – дҕаңхаҕаччон лара.

– Убаскатәи аус булароуп, аңхзы былхәата ицартә. Ибылтаанза баҕәымцлан. Аңхзы ибылоу ацәҕамыцәҕа агоит. Аусура ашьтахь, баапшуеит, аңхзы былабаанза, нас азы аацәбыркәандоит, бҕеыбкәабоит. Еилыбкаама?

– Аи! – «ааи» ацынхәрас, уи иааркыаҕы атак ҕалцалон.

Аусураз иихәоз ахьынзаиашаз еилылкаауан. Напыла аусура лҕахзамызт, илцәымҕын. Аха дыззукзаалак мап ацәылкуамызт, иаразнак лҕааитакны лҕыназылкуан. Усурала лҕәы лхалырштуан, лхәыцра баапсқәа, лцәалашәара мҕеиқәа, – зегы ныпхьалцон. Аусура убаскатәи алшаралнатон. Уажәы аневрапотолог аус ғәғәа лҕадылцалаларц ахьлабжҕеигоз даҕьаршәон: лхәыцрақәа цәырымтырц, напышашәала аҕабаа лбалар акәхызма?

– Ғыкәабара амшын ахь бцалароуп, – иацитон иара. – Ара инхо, еихаразак аңсуаа, амшын шәзынтапшзом.

– Азиас ахь дцалон, – ҕааитит аб адыҕегь, аха игәалашәон атдыхәтәантәи аңхынраз уахьҕы даҕәытцхьан, лахәшьеитцбы иаҕа длыхәазарҕы, лара илҕахзамызт.

– Азиасҕы уаха назтахым ауми, – аневропатолог дақәшахатын. Амала, ңытрак амра бҕаҕаны уа бҕазароуп. Артқәа бзыҕатдома?

– Иҕастоит.

– Бҕеыркәыҕаны бхы мҕаңыбгалозар, абыржәытцәкы аҕныҕа бдықәыстоит, – иаалырҕкыны ҕааитит иара, илеихәаз итәаз, ларҕы дналатцаны, ишазңшымыз дырны. – Исхәо зегы ҕабцдома?

– Акрыздыруоу.

– Ус акәзар, цқыбалымгазатц, даҕа ңытрак баанкылатәуп, ҕәырқәак былатцатәуп.

– Мамоу, мамоу! – дааҕатцәыҕатцәит азҕаб, – иҕастоит.

– Ус акәзар, таблеткақәак быстап, аҕны ижәла. Абри аахәатәуп, – бҕыцк ан лахь инаирхеит.

– Арт? – ихәычымыз целлофан пакетк азна ахәшә наи-
лырбеит.

– Урт шыта илтахзам. Дыжәга аоныка! Шыта ара ус
лымазам. Абзиараз! – дындәылтит.

Лара дыццакзомызт, дыцшын Манча даауазар хәа. Уи
макыана лхы ицнаказомызт лаб дшыказ иара дышзымаа-
иуаз. Даар лтахын, дыцшын. Лтагылазаашыа зеицшраз лан
еилылкаауан, уи азы уигы дыццакцәомызт. Аб ирласуан,
заа аоны днаргар иаха азгаб илзеицгыин игәахәуан. Ан уи
дындәылылган, диацәажәеит.

– Иара дизыцшуан, ишцаузеилымкаауеи?

– Шәца аоныка ихәеит, нас ара шәтәзаауама? – аб
ицьеишьон.

– Хәымеханынза хәычы-хәычы дазыкастап, усқәак
умазар, уца!

– Аиеи, усқәак сөырхыгзаны саап. Ацкәын дааир,
димбар аоныка длеип, – ихәан, дцеит шыта. Абык артқәа
иирхауазма, ари иихәазгыи ифытшәозма, аха уафы иимба-
цыз хылагыарак ифыкәгылан, аиқәырхара иунамырхәози
иунамырқатцоз арбаныз.

– Нас, хцома? – ацха ан длазцаауан.

– Ибтахызар хаказаап, ибтахызар хцап. Баб хәымехан
дааиуеит, хзымцаргыи Нара дигароуп. Манча ара бимбар,
аоны длеиуеит. Амала, ишыбтаху.

Азгаб деитаныкәиахт. Лахәшьеи лареи амодақәа
ирыхәацшуан, ран шәкәык дахыынзацхьоз. Шыбыжхыа
еицырфеит. Мачк абарцаф итәан, аха ачымазаф уаагыи
мыцхәы илзычхауамызт. Дызбарц иааиуаз драцәажәон,
шытахыка аоныка дшоурыжыыз ралхәон. Аиҳаразак урт
зыфцәажәоз лан лакәын. Уигы шыта лгәалакан.

– Шәоурышытит хәа саҳаит, – даакылсит Аида, лыблақәа
лхаччо, лхатагыи дцарза, лшыафа сса ирлас-ырлас еихыго.

– Хаушытуп, хазытцуам акәымзар, – лхәеит ан.

– Избан? – ицьалшьон Аида.
– Ускәак хамоуп, аха ирласны ҳақәтцеит.
– Агәабзиара анцәа ишәәтәеишьааит!
– Бахьаҳзааңсаз даараза итабуп!
– Бызхатабуазеи! – Аида Радоу даагәыдылкылан, дшаа-из еиңш дыццакуа днахынхәит.

– Нас ҳееидаҳкылома? – акыр данхәыцқәа, Радоу лан лахь даақәгьежът.

– Аиеи, бан дбыкәыхшоуп.

Абгы дааит, длытагыла ихала длыбааигарц. Амәа ианын. Арахь данааигоз хәа зынзак лхахьы иааиуа-мызт. Амардуан даныхәнигоз затцәык аарла илгәалашәон. Лхәыцрақәа лзеидкыломызт, илцәеиңхьыттон. Аәныка амәа данын. Ааигәа акәымзи «зынцьырла» лнапы, лшьапы аңфахәаз. Ускан аамта цазомызт. Ас ҫымш, хымш дышиа-заауаз анлархәа, шықәсыла деикәпах дрымазаауазшәа лгәы илнатон. Ус атцкыс... хәа лхы иааташәахуан. Амала, лхы дамыхәо данышътала, дгылар лтахын, адунеи анықәпшра дахәон. Лани лаби, хаз-хазы иаалхагылацыңхьаза рцәаара лбон. Илтахзамызт азә дахьаалхагылоз, думбеи дук аалхаҳауазшәа лгәы илнатон, аха даатынчхон урт ацәаара зтәыз анеиллыргалак.

– Ашоура сакит, – амашьына дакын, лыблахатц гьежьюан.

– Абәа, иаачҳа! Шьта ҳааиуеит, – аб агәарбжъара дныб-жъалан, амашьына агәашә инадиргылеит.

– Аәныка сахьаауа хастцазом, – агәарц дынталон лара.

Абартца дытагыланы дыңшуан дызшәилоз, дзыршәалоз, длыпқарц илытақьалоз ланду, ллаба леантцаны. Лгәы иалан ахәшәтәыртахь лмаҫа дылбарц дыргаанза лара дахьаар-газ. Уи аеынғыны дааргарын хәа дыңшзамызт, аха данаарга шьта хар лымазамызт хәа дшырымжьюз еилылкаауан. Лара дыфны лмаҫа дылпыларын хәа указу, дыңшын азғаб дааи-ны дгәыдылкылозар хәа.

Ан Ианга

Уахыла аб усура данцалак, ифызцәа ирымихуаз ма-
шынала даабжылон Манча. Рынхарта давалаанза,
цъара асигнал кайталон. Ан илдыруан уи иара шиакәыз.
Дахыкказаалак даацәырцуан лара, уи иакәзу иакәымзу,
азәыр дицзу дицымзу еилылкаарц заа дицылон. Ифыцыз
афны ак иархәазар, урт иргәамцхаз ак ыказар еилылка-
ауан. Нас даныхынхәлак, лыпха даалышьтуан, мыцхәы
днымхацәарц налабжыганы. Амашына агәашә иацырганы
иахьдыргылаз иказу, цъара ицазу уажәы-уажәы игәалтон,
алашьцараф уи шыуадафызгы. Азгаб даныхынхәлак
длызкылпшуан, лгәалаказаара еиғзу еицәахазу еилылка-
арц. Лгәышьтыхра акәын уажәыцәкыа аус злаз, акәымзар,
ргәашә анафсан ауаа ирбо-ирахауа лызгаби арцysi анык
еикәлыршәо збахьадаз, аха ус иакәшәеит, изыкәшәаз
рхы андраалар акәын. Шьта ан лзы ак рзырхәазма, ирзы-
рымхәазма, бзиақ рхырхәазма, ирхырымхәазма, –
зегь лзеицшын, уи акәмызт, рыгәхыаа лкзамызт, хара
имхәыцзакәа ицәажәон хәа илпхыазон. Дзыниаз ахтыс
иакәшәаанза, лара лтагылазаашыа рзеилкаазомызт, уи
дырны. Ухы-угәы анеибгаз, цкарақәак урыкәныкәон, зегь
зфыз ак наугзон, урылацәажәон. Иумбацыз, ма уахыччон.
Уаф дызкәымшәацыз уанақәшәалак, уажәраанза уха-
хыи иузаамгашаз ахәыцрақәа узцәырцуан, узнымиацыз
аусқәа рымфәагара уеазукуан. Арыцхара уанхықәгылалак
зака уаркәышуазеи! Уахыи иааумгоз амфәагәтәқәа рыуа
иухәарыз алухырц зака уцшаауазеи!

Радоу лаб диган, аневропатолог фыц диирбеит.
Апсхиатр диирбарц иабжәеигеит, аб дцо-даауа иихәоз –
ус иказ ахақым дахыицшаарыз издыруамызт. Урт Апсны
имацхәхызаарын, араионқәа рфы уафы дупыломызт, Акәа
затәык цъара ицәытатәан, аха иаба? Ахагацәа ртып хәа
иахыашьтаз ахыицшаатәыз хәа дхәыцуан иара. Уамашәа

ибон Гагра иахьырзымдыруаз ус иказ ауафы дахьтээз. Ама-ла, урышъталар иумцшаарыз дарбаныз, уи азы хыкэқыла ахтны-қалакь дацзар акэын. Ацшэмацхэыс ахэычы длыцны дцар лтахын, аха иара имуит. Зны ихала дцаны, ачымазаф зфы днеигашаз дидшаар акэын, акэымзар уи лыблахац ыргьежьюа, амашьаны дакэыртэаны, ацсихиатр дидшаарц ақалакь далазаауазма. Ус иара иусушьамызт. Арт еибырхэакэоз ацха илахақэеит, фнык еицыфнамзи, гэарпк еицтамзи.

– Илашэхи ацсихиатр? – тынч даакэгылеит лара.

– Биахмырбои, иихэо хмахари, – уи лгэы лыртынчуан ан. – Хэшэқак хайтар калоит.

– Мамоу, мамоу! – ацха лхы лкьон, уи шылтахымыз ала. – Ахэшэ сзычхауам.

– Исзычхауам бхэоит, нас зегь еидкыланы иаразнак ибжэуеит, – дыччон ан.

– Иаласхи ахэшэ?! Сара сычмазафзам, – ахьяа-баа змамыз ацхэызба, дычмазафын лхы лбатцэкьомызт.

– Бычмазафзам, аха беигьхарц ауми. Знык бихарбар, иихэо хмахауеи, дычмазафзам ихэаргы хаздыруамеи.

– Сара сычмазафзам. Арахь уажэы уа снажэгар, дцо-даауа зцаарас икоу зегьы ситоит. Сара акгы сгэаласыршэарц сцахзам.

– Нас, ас хайхэацшуа хтэазаауама? – ан илахауаз иахылхэаарыз дакэшэомызт. – Цьара ак камцазакэа хазтэашам.

– Иаха еигьуп ацсышэала ак кашэтцақэар, – Радоу лан иналабжьалгеит.

– Ибтахи икахцарц?

– Сыздыруам. Шэнатцаа-аатцар ирхэо шэмахари.

– Убри иаха агэра бгома?

– Иаха сгэы аартынчрашэа збоит. Ахақымцэа сзычхауам. Ицо-иаауа ус зыкауцеи, ас зыкауцеи хэа ухтаркуеит. Фыц зегь агэалашэара сцэыцэгьоуп.

Мчыла думаны ҫыаргыы узцомызт. Лхы иҫашәоз здыруа-
 даз. Арахь хәшәтәҫыда, занаатла уи иазыҫатцаз, аҫышәа ду
 змаз ида лалыргаратҫәҫыа ҫәҫан. Ирыҫсыхәоузеи? Ан аҫн
 ускәа дырҫын. Зны аутра дҫан, зны ажәҫәараҫ арахә дры-
 лан, зны аҫны дыҫнан. Еснагь лызблак лыҫҫа илзырхан. Уи
 лхымҫаҫҫаҫыа еиҫшзамызт. Уажәы-уажәы ләылыҫсахуан.
 Лынаиааи маҫхеит, уажәраанзатәи лыҫтарра абаҫаз. Ирлас-
 ырлас дааҫсон. Ашышыхәа днаиааиуан. Аиҫхара даҫын,
 аха даараза ирмачзаз шыаҫан ҫхәаҫа иҫалҫоз. Зынгы
 лыхаит-ҫәит ыҫазамкәа даатанагалон. Амала, илыхтысқәаз
 лзазомызт, зегь лан илалхәон, уи шыаҫа ҫәҫәан аиашаз.
 Аха аҫхыраара бзиаҫҫәыа лыҫатәын. Зыҫшра ҫалазомызт.
 Зақәытә хлымзаахыз лхы иҫашәарыз иалудраази.

Уи аҫны шыбыжьоншыҫахь аҫшәмагыы аҫны дыҫан.
 Лара лыҫҫа акрылҫалҫеит, лыҫсы лшыарҫ налабжыал-
 ган, уи данца, аҫааҫәара аишәа инахалартәеит. Нас зегьы
 анеиллырга, азҫаб диазар гәалҫарҫ длызнеизар, дыҫәан,
 дҫышәырҫчозма ухәо лыҫшра анылба, ҫхыз бзиаҫ шылбоз
 лдырын, дылҫырхагамхарҫ даахынхәит. Амхы аҫәыд алыл-
 хырҫ, далаларҫ лгәы иҫан, лусуга маҫәала ләаалыҫсаххьан,
 лҫырахәа дшашыҫаз, агәашә шыҫаз машыынаҫ абжыы геит.
 Лдиректор Мыҫҫаҫа иакәын, даҫа ҫыҫыа артәаҫәа иҫны
 агәарҫ дааташылахьан. Ишуаз ала ҫынла ишҫахәаз рдыру-
 ан дара. Лара днаиаанза, аҫшәа днарҫылахьан. Ачымазаа
 дшыҫаз еилыркаарҫ ишлызҫаауаз, ашәшырҫахь иаарган,
 иладыртәеит. Аҫшәа ианакәызаалаҫ, асас хәҫыр иҫәитҫон
 хәа, мыҫхәы дҫәажәазомызт, иҫаулаз уск даналаҫәажәоз
 акәымзар. Лара лакәын иҫырҫыруа ирхагылаз, ирыдтәалаз,
 рыматҫ зуаз, убартқәа ирылагзаны, ргәы змырҫыҫыуаз. Дар-
 гыы ирхәаша роуан, аҫыҫа анроулак, изымҫәажәарызеи.
 Дара усгыы рыжәтәк рбар ҫалазомызт, ахаамыхааи зеиуа
 уҫахыз зы злеи анырзықәургылалаҫ, уаҫа акыр рҫахызма.
 Ашыла ҫыаҫыа иалхыз абыҫҫеи асызбал ҫаҫшыи роур, зынзак
 ибзианы имчози, аха уажәы ускатәи изҫшуамызт, Аҫәантә

рышкол ахь иццакуан, уаҕагы хэлаанза инарыгзашаз
ускэак раҕхьа ишьтан. Шьта ицарц егырыгымхо иштээз,
иртахтэҕьаз Мыстафа иаацэыригеит.

– Ианга Виктор-ипҕа, аусурахь шэтыцыр даара иахтахын.

– Сароу?! – иахылхэаарыз лҕамшэо иааҕьалшьеит. Сыз-
неизом хэа сымхэахьази...

– Хаицэажэакэан, иатахны иҕалозар, шэыпҕа илхы-
лапшыша азэ дхапшаарц иакэахкит.

– Акырздыруоу ...Устэҕьа иатахзам, – аскатэи лусура
ахэ ахьыршьоз лҕэи иаахэаны дшьақэнарҕьон аха, – исыл-
шап хэа сыҕам.

– Деиҕымхои?

– Деиҕуп, аха лхылапшра гэҕэаны иатахуп.

– Апшэма зэҕимтүеи?

– Хахэапшып, – ихэеит уи. – Хзеипшрахо аабап.

– Шэrespублика ахэыцқэа рзоуп, еилышэымкаауеи ар-
цафцэа бзиақэа шыртаху? – иаахтэаны мап мкыкэа, гэыҕрак
рыртэзшэа ргэи иабон, ргэи иаахэаны ишагылақэан, амша
икэлеит.

– Арт ишпарзызуа? – рмашьына анца, агэарп аҕы илыр-
гылаз аишэа еицарса хэычы еилырго, лыпшэма дааиз-
хьапшит.

– Макьана цьара бызцо збазом.

– Нас, изургэыҕи?

– Аус злоу бара боуп. Беипшхарашэа ббозар, усу-
ра бтыц, ма ари ашықэс нбыртэап. Радоу даеа мышқэак
рыла деиҕхап сгэахуеит. Нас аоны ланду дыҕами, саргы
ирлас-ырлас саакыдгылоит. Лхатагы лхы мацэыск шьта
иташэап хэа сыҕам. Ажэакала, даеа жэамшҕа баапшыр, нас
бзеипшрахо ббап. Уаанза аҕсихиатр диҳарбап.

– Аҕсихиатр иахь дугар лтахзам, удыруоу? Аҕсыуала ак
ҕашэттар иаха еиҕуп лхэеит.

– Уи закэыхи?! – иааигэампхазт, аха уаха акгы ахим-
хэааит. – Хэычы-хэычы дэзыҕахтдалароуп, – ихэеит, цытра-
зак анцы.

– Ак уасхэоит, – зцаарак ахь диасуан лара. – Иугэа-
лашэома, Фатцъал зны дычмазафымхаз? Уигъы абас акы
дацешэозшэа дфалеит ухэон.

– Сара уи слызцап хэа сгэы итан, – рфыцъегъ уи ргэы
дахъеицташэаз мацк иаацъеишьеит иара. – Слызцаакэар
цэгъамызт.

– Илыхэыртахақээз хэа уаалызцаатцэкъеи. Мфак
хақэылтаргъы иудыруеи.

Тгалара мза ианын. Уахыла шыта аафыхьтахома ухэо,
аамта неихъан, еынла макъана ркъафэа рышэтцаны иш-
дэылтцуазгъы. Ани аби рыпқа цшак лылалар хэа ишэон,
аихаразак аб. Азгаб ахьшэашэара лхы италаны, деиха-
чеигэач дфанатцар, деицэанатэыр итахымызт, усқан лыхшыф
аус цкъа иамуа, дзымхэыцуа даарымпытцахар, излаудыруеи
лчымазара шылхытцхъаз. Арахь, мацсачк афнытцка ифал-
тцон акэымзар, ус гэгэак макъана илдырузомызт, лцэалж
псыеын, чмазарак цкъа изафагылазомызт. Еиха еиғны
лфеилалхэаргъы ашоура лзычхауамызт, уигъы ацсыера
иачыдаран. Ани аби рыпқа лзы рыгэтаккэа еибырхэон, иаха
амфа дызлақэырцашаз иашьтан. Лара лфы идырмазон, аха
зегьытцэкъа рзымтэахуазаарын. Фымшка рышьтахь, ачанах
шылзэзэоз, лан даалырзырфит:

– Аусура бцар зыбтахыми?

– Уи атэы базхэада? – иаацъалшьеит ан.

– Сара бысхылацшратэ убаскатэи сыммазафума? Схы
збартэ сыкоуп. Нас акурскэа рахь сныкэо салагоит, убрахь-
гъы бсыцзааума? Бысцэымшэан, усура бца!

Лыпқа илабжбалгаз дазхэыцуан лара. Лхала дынлы-
жбыргъы цэгъа илбомызт. Лымала даанхар, иаха усутэык
лоуан, лан ифалташазгъы лара иналыгзарын, лхала лаамта
лшарын, иаха лхы дақэйтхон, лгэабзиара дацклапшрын. Аха
иакэымыз ак лхы иташэахыр? Зегь ратцкыс дзыцэшэашаз
убри акэымзи. Уи амчыбжъ аантэаанза, лхэычы длышьк-
лапцшэон, лхымфадгашъеи, лказшьеи, афната дшырзыфа-

зи, илтаауаз лфызцаа дышрыџцаауази, – деиџымхозар дызлеицээз хэа егьылбомызт. Амчыбџ антээамтэз Цара дааит. Уи ашээахьа ашыџь автобуслa Башаран-коллеџька амџа дыкэлон.

– Егьи ашээахьазы усура слеиуеит, – лхэеит ан. – Адиректор исызиахэа, заа амш аизшараџ садырбааит. Еилукаау?

– Еилыскааит, – Цара ишээыра аашьџихын, иаб дынишь-талеит. Уи автобус аатгылартаџ длеигарц дыкан.

Ашыџьџтэи аџн усқэа даарылган, Нара ашкол ахь ддэыкэылтан, ланхэеи лареи акреицирфеит. Радоу дымгылазацызт, уахыла хэшэык лжэуан, аневропатолог иабџьгарала, уи шыџьыла ирлас даргылазомызт. Дангылагьы, лиарта аилыргара лцэыцэгьазма лгэахэуа, лыблахатц гьежьуан. Длалбааны лџы анылызээзэа, шыџьхьафараз лан даалыцхьеит. Азџаб илбон цыдала лхэы шыџатцаз, егьырџ зегьы акрырфахьан.

– Нан! Шээарт ишэфо саргыы исымфои, агэхьаа быџезабыргои?

– Уи аамтала ауми.

– Иатэхзам. Сгэы иамгакэа, афатэ еилысхуазар, акы иа-мусын.

Уи лхэы лнапы налырkit. Азы лтарц дахьындэылцыз, ан асигнал бџьы ркьаџны илахаит. Манча даазар лгэахэын, амџахь днаџшызар, амашьына наскьаганы агээарабџьара ибџьагылан. Азџаб лыкрыфара даџырхагамхарц, лхала агээрџ дныкэсит. Арџыс амашьына дыџтытцит, лара илзым-дыруазгыы азэ уа дтатэан.

– Лаб дцахьазаргыы дцахьеит анугээахэ, уаакылсит, – дыччон лара, алаф илхуа.

– Уигьы сазымхэыцкэа сыџам. Лгэабзиара иахэои?

– Аиџьхараз хара дзымцацт, аха дагьеицэам, – лхэеит, иацаахыс заџа дыбзиахарыз зигээахэуаз, арахь иара шама-хамзар есымша даакыдгылон.

– Деицээамхагэышьааит, нас, аус злоу уи ауми. Амала, лцээажээашьа мчушэа збоит.

– Лчымазара лказшы арбаацсуаша збоит, умбои. Де-идараха дуоур стахымызт, улкэатцыр иаха еиҕхар? – уи ус зылхэоз, иара изааигэаз азҕаб лчымазарей лказшыакэеи рзы цэажэарақэак шрымаз ллымха итасхьан.

– Ишэхэо закэи... Сара саҕамзааит, аха иалсхшаз далсххэит.

– Артқэа зеггы узрыцымгэар хэа сшэоит.

– Шыҕахыҕа сызхьатцуам. Лара слацэажэартэ дыкоума?

– Уажэытдэҕа даасыштыуеит.

Днахынхэит. Азҕаб акрыфара далгон. Ашышыхэа дэа-гылан, ачанахқэа аақэылхын, илызэзэан, ртың инықэыл-теит. Адиван днықэтэеит. Ландугыи уа дтэан. Еицэажэон. Радоу лгэалақазаара лақэын узхэомызт. Ланду длыхэлач-чон. Ианакэызаалак, даныхэычыз алаумтқозар, лгэы итэз лтэахуан, деихаҕсы дыказшэа акэын ишлылацэажэоз. Уи азҕабра лэаныназылкаанза дэеакала лхы аалырҕшыхуан. Идырмазашаз акы иахылахауаз зақа ирымхэарыз, иахыеи-латэаз уи амаза аацэырылгон, акы инатцғаны.

– Ара бааи! – лан адэахыҕа длыҕхэеит. – Манча дбызпшуп, – азҕаб данаадэылт амашыына ахыгылаз нал-лырбеит.

– Ишэхыи? – анхэа дтцауан, лмаҕа агэашэ шыказ лфаныналха.

– Ачқэын дааит.

– Ёнак димбар дыҕсуеит, ари закэи, сбыкэахшеит, – уамашэа илбон анду.

– Агэылацэа хаилыркаакэандаз, макыана ҕыртүам аха, – анаҕшцэа ирхэашаз усгыи дазхэыццэомызт, Амала, лгэы атан ак ҕаршэзар акэхарын, ас анылхэах.

– Ус хакэшэеит, хабации, лгэы хзасуам, – лхэеит анхэа иааҕоушэартэ. Издылхэаларыз лзымдыруа, ан иаалгэа-лашэеит ахаамыхаа цыарантэ ахэыцқэа ианырзааргалак, ирыртэз зегь ааимтэаны ишырфоз. Радоу акы лфэи интал-тон, егырт лтэахуан. Пытк цны, ирфаз анырхаштлак,

лара илтѡаххъаз аацѡырылгон. Лѡызцѡа лыкѡпапаны дыркуан, ианлеисуазгъы убарын, лара рыцсы еибаркны акакала ирылтон, лхатагъы лгѡы иаахѡазаны илфон, Амала, илфоз атцкыс илыдеибахѡалоз ахылыцрасуаз даргѡыргѡон. Урт рыгѡтаны дыкан, рыхшыѡ шынеибакѡыз лара илызкын, ишылтахыз илырхѡмаруан, лызхара дыччон, дгѡамтѡамызт. Адунеи агѡта далагылазшѡа лбон. Ан уажѡы илхѡыцуаз даѡакала дазнеиуан, ускан ахѡыцкѡа лыргачамкуазшѡа ахыылбоз дышлацѡхалозгъы. Уамашѡа иубашаз, дара ахѡыцкѡагъы лара дыртахын, излыдтѡамызт. Аихарак Царей ларей еиѡызцѡан, еицрытѡамызт. Нас иара дарцысхон, даѡакала иеицсахуан. Уи аамтаз лара Нара иаха длыдхѡатцалон, даалыцрымшѡазо длыштан, длырхѡмаруан, акрылѡалтон, деилалхѡон-деилалцон.

Аиашаз, уаѡы иимбацыз хѡычызшѡа илыхѡаѡшуан Радоу. Лара лхатѡ кѡазшыакѡак лыман, егъырт дызларылукаашаз. Лабду шыта ииарта дзагѡылымтѡа даннеихъаз акѡын. Ланду ихѡы изаалган, аха азыша дшакыз анлеихѡа, длалбааит, уа лѡеиикѡлыршѡаанза мацк даанхеит. «Дааиаанза, даду, сара акруѡастап», – лхѡан, Радоу уи иацхѡа дныкѡтѡеит, ачанахи амхѡтѡи ааштыхны. Ланду дааиаанза, акашь иѡатцаны далгахъан. «Сыцсыр сиартаѡ уаѡы дышѡмыриан, Радоу, бара биала! – ихѡеит иара, ѡатахѡа гѡгѡак кѡаитцазшѡа игѡы иабаны. Ан агѡарбжъарахъ днацшит. Амцхѡ еидхалацѡар лтахымызт, аха ацха лхала дгъежъаанза длыцхѡаны даалгар лцѡымгын. Иѡацѡамзи, рхы рдырны иаарлас инеидытцрын хѡа укѡзу. Ан агѡарц дныкѡсын, ажѡгѡарахъ днеит, акы лтахызшѡа. Акѡтытцра днытцагылан, кѡтагъкѡак хылхын, илгѡыдыхѡхѡала лѡаалхеит, лылапш шырхыз длырбарц. Радоугъы шытахъка лѡаалхеит.

А6 Уартан

ѡатцѡал лтцара далгахъан даара ибзианы, ареспублика аихѡбыраѡ аус луан. Уахъ диасаанза акѡын, агѡамбзиара

лызцэыртцны, ана дыргон, ара дыргон хэа лызбахэқэа Уартан иахахьан, ашытахь дыбзиахеит лара. Ршыцьегы зны ианеиқэшэа, иара длазцаақэеит, аха ларгы илыхьыз нткааны далацэажэозма, иалхэеит хар шлымамыз, аус шылуаз, даеацара диасыр шылтахыз ухэа, апсцазаара еснагытэи аусқэа дышрылахэыз убартан. Шыта даеа усын, Уартан еиликаар акэын илыхьыз закэыз нткааны. Лани лашьеи ахьынхоз харамызт, рыцэгьеи рыбзиет цутак афы еилан. Лара Акэантэ данаауаз амш еиликааит рацхьа уи лан дицшаан, афынтэ раан, азгаб уи лычеиқалыршэеит, лан ианлалхэа.

– Хара хзыкэшэаз усгы ибахахьеит, Фатцьал, – иара усгы дуафы ццакын, афныка дылзымнеикэа, ашэшьыраф иахьаайдхалаз длазцаауан, – лареи बारेи еипшу чмазара чыдарақэак шэоузар еилыскаақэар стахын. Закэытэ чмазарази бара ибыхьуаз?

– Исыхьуаз закэыз хэа иалкааны исыздырзом. Акы сацэшэон еснагы.

– Уи шпыкэу? Цкьа исзеилкаауам. Бзыцэшэози?

– Абыржэы-уашытан иакэым ак калар хэа сшэон. Уажэи-уажэи исцэымгыз ак сахарызшэа збон.

– Бара бгэаныла, уи зыхкьазеи?

– Изыхкьоз сыздырзомызт.

– Уажэи ибдыруу?

– Уажэгы исыздырзом.

– Еилкаауп.

Ус ихэеит, аха еилкааз хэа акгы лызцэыримгеит. Амала, иара итэала, лара лшэара зыхкьоз идыруазшэа игэы иабон. Избан акэзар, иааигэасигэа инхоз ауаапсыра рыпсцазаара идыруан, рыцэгьа-рыбзиа далахэын. Ари азгаб згэы пшқаз хэычын. Ашкол афы атцара анылтоз илзымдыруаз акы ыкан рхэо лтахзамызт, лгэыртцкэыл баша ибжыылхуамызт, ахытэы медал лыманы ашкол далгеит. Атцаратцара ишус мариамызгы, уаамта зегы ашэкэыпхьара иамгози, иарбан конкурс-

заалак имѡапыргоз ахь ддѡыкѡырцон, лара душьуазар мап
лкуазма. Дыззыркзаалак лхы даара ибзианы иаалырпшуан.

Лаб дшычкѡыназ ачымазара шьтиххьан. Урыстѡыла
дганы данпырѡа ашьтахь, аибашьра иалагеит. Гагра ахы
иакѡитыртѡхьан, Ешыра амца анакуаз аламталаз, азынра
далапсит. Аибашьраѣ итахаз азѡ иеипш, анышѡ дартеит.
Убри ашьтахь, жѡыларак аан, лаб иашьа иѡа дтахеит,
ѣнак бжьых ѣнак ақытан нышѡатарада имѡасзомызт.
Иаарласзаны лабду иашьа иаамтамкѡа дыпсит. Аибашь-
ра ааилгеит шырхѡоз, лаб иашьа аѡбатѡи иѡкѡын авариа
аныѡала, дтахеит. Ицтѡтѡаз игѡыла ѡкѡыни иареи ѣнак
анышѡ еицартеит. Атѡыуацѡа, ара иаакѡтцны, инеиуан
нымѡахытц тѡыуара. Згѡы цаз азѡаб, хѡычы-хѡычла арт
лзеикѡыло мацара, зны маѡк дшѡазар, даѣазны илзацлазар,
атцыхѡтѡан хшыѡла дарчмазаѡит. Аиашаз, ѡашьахѡыла
хахшыѡ еиѣартѡазаап, уи атцыхѡанза атцѡара алымшозар
акѡхап ѡаѡхьаѡагы, Амала, чымазарас иааѡыртцуа зегьы
иныкѡырпшшѡа итыртѡауеит, атеориакѡа еикѡдыршѡоит,
иаѡа-иаѡа атѡабырг иазааигѡахо мацара.

– Сахьбазтѡауа бзеицѡазар? Ма ибѡахымзар?

– Мамоу ... Избан? – лхѡа илаѡауаз ѡалшьон. – Урт зѣ-
гы схыѡсаахьеит.

– Ишыбныруаз сахѡеи, ибѡѡымгымзар!

– Уѡа акгы сзацтѡазом. Ак ѡалар хѡа сшѡон. Сышне-
иуаз акрыѡара сгѡамѡхо салагеит. Исыгхон. Сыблахатц
гьѣжьуазшѡа збон. Зны-зынла исфоз сгѡы иѡѡгыломызт,
исѣысхуан. Сышнеиуаз сжьышѡа сыхьуа иалагеит.

– Радоу лчымазарѡи бара бчымазарѡи ахьѡипшым
ыѡазар ѡалап. Зныкыр аѣшьра бхы иѡашѡахьызма? Саѡам-
зааит ас сахьбазтѡауа? – иѡѡымыѡѡѡкѡан уи азтѡара, аха
аѡак имаѡар изыѡауамызт, ухшара дымѡаѡѡуѡарц, узлам-
гоз арбаныз.

– Устѡѡѡа акы схы иѡашѡаны сгѡалашѡазом. Зны-зынла
стыгга сѡалон, сзымхѡыцуа, издыруадаз убри амомѡнт азы
акы схы иѡашѡозѡгьы, аха цѡѡа исгѡалашѡатѡѡѡом.

- Бзыџцаауаз ахэшэтэыџцаа зустџаадаз?
- Сызџымцааз дарбану?!
- Иахьцалак?
- Аневропатолог, аџсихиатр, аџсихолог, амассаж џазџо, ажелар рыхэшэтэыџцаа... Шьџа рызынтэыкгы сгәалашөм.
- Иаха ибыхәада?
- Исыхәаз хәа уаџ дысзеилымкаазеит.
- Амассажист илылыбхызи?
- Сжышәақәа сыхьуа саналага, амассаж џабџароуп хәа сархәеит. Москва сышьџамзи.
- Ибыхәама?
- Сыздырзом. Иара ус, сыхдырра еиџьхо иналага, схьаа аџцеит. Убри азы исыздырзом уи ахьынзасыхәаз.
- Быхдырра айџьхара бхьаа иазеиџьхазар џалоит, ма, ибзыџартџаз амссаж абзоурала, бхьаа тәо ианалага, убри быхдырра иазеиџьхеит. Аха рыуа аџьжәара згаз бара ибзеилмыргеизеит?
- Убасшәоуп ишыџкала.
- Еилкаатџьканы акгы збымами? Бгәы ишџаанаго?
- Убла иабо жьымдырк умазар, иумырхуеит. Уџынтџа еи-хачыр, аџша шулалаз рдыруеит. Аха ахшыбаџ иџоу аилкаа-ра уадаџуп. Ари зегьы абстракт усушәа збоит. Аџсихиатри аџсихологи рнапала учымазара рызгәаџазом, иуџџәажәаны маџара учымазара ахкы џырџаауеит.
- Нас, бчымазара зыхџьаз хәа уаха акгы барымхәазеи?
- Ақәа џхәыск алаџш бахџьеит хәа салхәеит.
- Иалылдрааи?
- Сан ара даалгеит. Уи алаџшџәгьа ахьинтәааз ахышә хлырбеит.
- Агәра бгоу?
- Сыздыруам.
- Лышьџалара иаџсоума?
- Дықәџны дџар лџахын. Дышәзымџшаар џалап. Дыџоуп шәамахь џхәыск. Колхида дынхоит, ақалақь иавганы иргоз

лгәабзиара ахынхәра маңьаназшәа ицозаргьы, усқан-тәйтәкья рускәа цәгьамызшәа ибон, зны-зынла иара дшазхәыцтәкьоз акәымкәан. Азгаб лыцсы еикәхарын, уи хадаран. Деигьхарын хәа ипхьазаны, ахәшәтәыртә дтыргейт, лан усура дтытырц лгәы итан. Лара лхала афны дыфнан, акомпютер курскәа рахь дцаларц ләазыкалтон. Уахь амфә дахьанылоз ихәтә итахзамызт, аха уаанза днелизар, айгьхара мфә еснагь дшаныз лхәтә илымбози. Зегь акакәын, лгәабзиара назаны дахьимбоз игәы тынчзамызт, зынзак дшьякәгыларазу здыруадаз, убри аилкаара цкья ахьимамыз акәзар каларын, иара фныцкалагы итыц дзамкуаз.

Афны дцаны ацха дааигар, дышиашаз ашәамахь пхәыс длызнейгарын, аха иара ус итахымызт. Диманы, дыцшаауа уи ацхәыс длышьталар, лыцсахы ейбаиркыр хәа дшәон. Егьын атыц зны ицшаар, нас дышиашаз лара днелигар. Дәеакала иухәозар, акомфорт дылзашьтан. Уи адагьы, ацхәыс заа зегь леихәарц избейт, нас лныршьа амфәкәа лхала дрызхәыцыртә аамтә лоурц. Ашәамахь пхәыс хәсақәак лтан. Дәеа згабцәакәакгы амфә илзанын. Зразкы зхәааз ахәса жәла ракәын. Хатқак ихы игәхьяаны акы дашьтаны дубазомызт. Иказ-ианыз хәа данизызрә, уи ацхәыс ус лхәейт:

– Иахья, асаат акафынза, дысзаажәгароуп. Нас амза аамтә цойт. Егьы амза быжьбанза икалазом.

Лара дызфыз агәра лгатцәкьозма хәа афныка амфә дахьынзаныз, иара ихы дазцаауан. Уи имфәпылгоз лтцас ус еипшын, ианыкалтоз аамтә акакәын, илыхәшәтәуаз дрыхәон хәа агәра лгатцәкьон, ауаа лжьомызт лтәала, абас дышлызхәыцуаз, афны даакылсит иара. Ашәамахь илтаз аамтә мацын, арахь азгаб дирццакыр итахымызт, аха дигарц игәы иахьтаз налеихәейт, ларгьы дейцамхазакәа ләааибылтан, лқәакәра игартә, диманы амашьына дынталон, ангы даацәыртцит.

– Саргыы сшәыццоит, – лхәеит лара, лыпха аңхәа дынталыртәан, лхата ашытахьҕа дынталеит.

– Акурскәа рахь схынхәыр стахуп, – лхәеит Радоу ам-
ѡан. – Ишәцәымгума? – рѡыңьегь дрызцаауан лара.

– Ибылшозар изаҳцәымҕи.

– Аѡны сызтәом, акы сахьаҕым иахаҕы схәыцра
рацәахеит.

– Иакәқәам бхы итәшәар хәа бшәома? – дтцааит иара,
«иакәқәам бхы итәшәома?» хәа дтцаарц игәы иштәз,
«бшәома» хәа нацитцеит, ахара дирцшырц.

– Ааи, – лхәеит лара.

– Бзыпхьо бгәалашәома, атцарахь бцоит аха?

– Уамак сгәалашәазом.

– Еилыбкаауама?

– Елыскаауашәа сгәы иабоит, аха еилыскаауа шмачу
збоит.

– Бызхәыцуама?

– Сышхәыцуа сгәаңхазом.

– Нас атцарахь макъана иҕабтцои?

– Хәыңы-хәыңла иалтша аабап.

– Амѡан бхы базкылцшлароуп. Амѡа бзышьтыхуазар,
бхашьтып.

Иара еиликаауан ипха илыхьыз. Уи лымацара аѡны
дахьтәаз лзычхауамызт. Издыруадаз иееимз ахәыцрақәа
лызцәырцуазар. Убарт ләырцәылгар лтахын, уажәы иҕа-
лози уаха, акомпютер курсқәа рахь дымныҕәар. Илцәызыз
ииясхьан, аха аамта цацыпхьаза ҕыц ихдыртуан, убри
дахьзарын. Ашәамахь пхәыс лакәын шыта хәшәтәѡыс иа-
азыдгыланы иҕаз, илхәоз рахахрын, абар лара лыѡнҕы.
Иреицәаз уатахк аҕы ахәштәара дадтәалан, илаҕәаз
ҕәардәк дыкәтәаны.

– Дзакәытә зҕаб цшзоузеи, иааңыоушыап! – илзааргаз,
иаразнак лгәы лызталартә, лтеитцш ахә лшьеит, Амала, Ра-
доу уи шылнырыз здыруадаз хәа аб дазхәыцуан, аха иа-

гъа умхэан, мацзак акэзаргъы, иааигаз лгэы зырпхашаз
къамлакэа икаларымызт. Азгъаб лыхшыф еизыркэкэаны лара
лахь ихартэ икалымтцей, дгэыгэуан иара. Аталант умазар
акэын. Аригъы агэыртцкэыл атахымзи. – Ара бтэеи! – азгъаб
ихаракыз кэардэк дныкэлыртэеит, амца азааигэара, лара
дылфэатэан ухэартэ, лхафэ лзеирханы, лхата ацэа амылху-
ан, амцаф икэыргылаз ацлакь ианылыпсалон, азгъаб лыхъзи
ларпыс ихъзи еилкаауа. Аб, ашэ дылагылан азы, ипха
ачкэын ихъз лхэомызт, дындэылтцит иара, ипшэма уа даа-
ныжъны, адэахъы ашэамахъ пхэыс лыбжъы иахауан: – Сара
уаха исзеилкаауам закэытэ цасу ишэымоу, зегъы ирдыруе-
ит азгъаб хатца дышцо, арпыс пхэыс дшааиго, рыпцзазаара
еилартарц ишеибаго, нас шэзырпхашьои? – нас иареи ла-
реи рыхъзкэа алатцаны, уи лбызшэала дахъынзаматанеи-
уаз, аб игэы дтахэытхэытуан: «Ааи, уи бара бхапыц иазку-
ам». – Атцара аныбтцоз лапшык быкэшэеит, – лхэон апхэыс,
азы изаалтэалаз ацэа ршы аныхъшэашэаха, икъапсца
иаазаалхын, еиуеипшымыз аформа чыда иаанахэаз
асахъакэа дрыхэапшуа. – Аха уи бара дыбразкзамызт.
Абри ачкэын иоуп ибразкы, – изаалхыз ацэа къапс дамыга
данпшылон, – уи даара дуаф бзиоуп, батцкыс деигъуп. Бзиа
дыббома?

– Мамоу.

– Нас амацэаз зимбхи? Хатца биццар бтаху?

– Мамоу.

– Ус бмыхэмарын! Атаацэа бзиа дрылтцит. Хфык ахшара
брызпшуп. Иареи बारेи шэымфэа акуп. Шэеиразккуп. Аха
акы бацэшэоит. Уи ус акэушэа бхы итабцалеит, уи иашам.
Бзиа дзыбымбои?

– Убри еилыскаарц ауми ара сзааз.

Бзиа длымбатцэкьозар, амацэаз зимылхыз аб
изеилкаатцэкьомызт.

Уи адэахъы дгылан, аха ирхэоз иахауан, ируаз ибон.
Ан амца амфэ акэылтцон, уи ус иахэтатцэкьызаарын. Ашэа-

махъ пхъыс ҕыц ацәа ырызтны даҕа цшынтә-хәынтә азы ихылтәалахуан, дааҕымтцзакәа дцәажәон. Азҕаб лхы италгалон, уи лусқәа шыбзиахоз, хатца дцарц шакаыз, – анахъ илырхон, арахъ илырхон, ишылхәалак убра дкылсуан. Лара аңшцәа дреиуазамызт, излалхәоз ала, ахәшәтәра мџаңылгон абри амш, абри арыцхә азы. Атцыхәтәан лцәа азы изаалхын, илыркәымпылит. Амацәаз џежъ зкәыршаз ахахә кәымпыл шәкәакәа ацәашыы иацылцан, абанка итацаны азы ахалтәарц, азҕаб иналлырцит. Ҟымчыбжъа убри азы лҕы иакәтәаны дышьталаларц лыхәтан. Адырџаены илзаар акәын, џ-мхатцәк, хәызбак, ампахъшыы, ахатца клапәд, ахәа, х-хахәык, мацәазла икәыршаны, быжъ-хахәык ахәаны, ацара ҕырпы быжъба маат-бжак ицоз, быжъба – хә-маатк ицоз, быжъба – маатк ицоз, 12 қынста нарыццаны илзаагатәын.

Ари иеикәылпхъазаз уахъынзарышьтаз, угәырџақәа ухаштны, ухшыџ атыцахъ иааирын, игәахәуан аб, имашыына ыкәыргъежъны, ахәы давцаланы иҕанынеихоз. Днаңшы-ааңшуазшәа катцаны, уажәы-уажәы ипцха дылҕаңшуан, илыгәтакыз лхаҕы иахәозар еиликаарц. Лара пхъака дыңшуан, зҕы дыкәз дшылнырыз лҕаңшылара иахәомызт.

– Радоу, – ҕааитит иара. – Ацкәын дыбтахымзар амацәаз зимбхи?

– Санышьтаз ицо-иаауа исзыбжъаз иара иакәын, – лҕы аартны дахъцажәоз аб уамашәа ибон, шыта усҕы зегърыла даргамахан, илтәахуаз егъыкамызт лхәозшәа акәын лычешаалыртуаз. – Уажәраанза закаџы тып сырымтоз, урт азәҕы дсымбазеит.

– Уи, дыџуа дыхъбышьтоу амшала, дахъынзабтаху бхатә ибзеилымкаауазар?

– Сыздыруам.

– Ибдыруаз, убри ауп ибыхъуа. Дыбцырцны цъарҕы дшымцо бдыруеит. Аха цъара ихы ирхааитеи, бшыкало ббап. Бҕагылазаашыа гәатаны, итахым быпсы бҕеитцар, уи

заа еилыбкаар иаха ибзеиҕуп. Зҕы ҳаказ акы бшацәшәоз
лабхәеит, – даеа зцаарак ахь диасуан аб. – Бзыцәшәоз
сахәеи!

– Даур иеанишь иан убра дидтәалан, дышцаказ?

– Лца дылцаабон, даеакала иаузомызт, бара излабцыр-
хагахеи?

– Аибашьра ашьтахь акәу сыздыруам, изласахауа
ала, уаанзагы ус икан, аморф здызкыло рыла адәы тәуп.
Ацстазаара убраанза ихьантоуп. Ацкәын дсоур, уи аморф
идикыло далагоит... – атәыуара дналаган, лылагарз лҕы-
хәхәы аҕыланахеит, дызлацәажәоз асахьақәа абыр-
жәытцәкыа лыбла ихгылазшәа. Уи адунеи иазылхәцуаз
ҕыхгашьяк аманы илбомызт.

– Уи дшыбаазо еицш дкалоит, аус злоу бара боуп, –
лхәыцра баацсқәа шхиерыз издыруамызт. – Аамтагы
даеакала икалашт, бзиарахоит. Ас мацара хцарыма. Цара
бихәацши! Акы аасыхьыр, амла дамкратәы аусура даршь-
цылоуп. Ацәҕакацараз ихьынхало ыкам цыыбшьома, аха
иерыдикылазом. Абас бхәыцы дбаазароуп. Уатәы акурсқәа
рахь бызгап бтахызар? – ари лхәыцрақәа дрылгатәытцәкыан.

– Схала сцар стахуп.

Арцыс Манча

Ауха заа дымиазат, ашьыжь дышьтахеит. Дангыла иан
дыказамызт. Уи Цсоу илгашаз ҕенак шыбжьаз еиқәлыр-
шәахьан, шылашыцаз аҕны ддәылтцар акәхарын. Иа-
шьа ашкол ахь дыкан. Ма атцара итцондаз, дцон, даауан,
иеагирхалон. Аиҳабы изымтцаз аитцбы итцар итахын, аха
уара иугәацхаз иара дацныкәозар. Атцара знапаҕы иааз-
гарц иашьтаз Радоу лакәын. Уи леадырцсыланы ашәкәы
лкын. Амала, лара илзааигәаз реицш, иаргы изеилкаауа-
мызт, дтахарц анылтахыз, лцара лыҕезадылшьылоз. Лара
атехникум дантаз акәын. Ростовынтә дылзааит иара, илу-

азар диманы дықатдырц. Акырынтә илеихәақәахьан, аха илуамызт. Амала, уажәы иалхәеит макъана хатцацара лгәы иштамыз, лтцара иацылцар шылтахыз. Иара ус, лтцара дшалгазцәкьа, акурскәа рахь лфыналхеит, ақәғиара лымазауан, лхы зықалыршәаз атәы цәырумгозар. Илдыруаз иацылцарц уажәгы лгәы итан, шыта илылшозу здыруадаз аха. Акурскәа дырталар иара ицәымгын. Цақа Батакәа имашына асигнал абжыы геит.

– Ара улбааи ирласны! – Батакәа адца иитон ифыза, ахышә данаакылцш. – Абыржәы Гагра сықан, – егыи дшаайдгылазцәкьа, ари ажәабжь ғыц гәгәак изааигазар ақара изыцхьазашаз ицшра иман. – Радоу дызбеит, аруаа рыцсшярта ғны ақәақхьа. Акомпьютер курскәа ғыц ианалагоз еилылкаар лтахын.

– Иухәо иашану?! – итахытцәкьамызт иара уи уахь дцаларц ахылзбаз.

Ма иара иалхәандаз. Зегь рацхьа, дылхыбаауан, дцодаауа дахьыбжьаз, цкәынцәақәак лышьталар рылымшо-зи, дхырхыр хәа длыцәшәон. Нас атцара лзышьтыхуамызт, лани лаби дыздырбарыз рыздыруамызт, лгәабзиара ашьақәыргылашьа иақәшәомызт. Макъана атцара лхы цқьа италазомызт, дзацхьомызт. Игәы атқара еисуан. Ицсахы еибакит. – Абензин умоума?

– Мацк сымоуп.

– Абаацс, сга! Хлыхьзап угәахәуама?

– Хлыхьзоит, – амфаду дфанылеит.

– Акурскәа рахь дымцарц ласқәахьан, аха игәғәаны исызламхәазаап, умбои.

– Атцара лтцар лтахуп, илоухәои.

– Иарбан цароу! Ари иаарласны дызгароуп.

– Иуеигьу длықәшәар хәа ушәаны уцсуеит. Ма ус иқаландаз! Ургьало уқаманы хшыбжьаз, хгәы цтәеит.

– Сыда хьаа умоуааит, иууеи!

– Ма знык дугандаз, уғны хамнеиларызи.

– Уигьы уахьзап. Уаанза снагаагала.

– Цэгъа иубомызт, назаза уматц хауларц.

– Сыматцура угымхааитеи... Уаангыли!

Радоу, цюукы дрыцны, ацсшъарта оны агэашэ даатыцит. Манча дызтатэаз дынтыцан, азгбцэа рахь ифынеихеит. Лара даалыпхьеит. Уи дызцыз даарылцын данаaidгыла, Батакэа имашына дицталарц длыхэеит. Лара лфызцэа аанлыжыыр лтахымызт, ма уртгыы шытырхырц иалхэеит, имузошэа анылба, иара лара длацэажэарц дшааиз анцэыригах, дызцыз шымцхэхоз изымтэахит.

– Иухы? – дтцааит лара.

– Аброуп хажьеикэшэаз, ибгэалашэо, ауха ахэшэкэа бжэит. Уажэгы убас ак быхыыр хэа сшэоит.

– Уакэытц, цюушыт!

– Бтал амашына, – уи аихаразак ааилашэшэымтаз, ма анылашыцалак ргэарабжыараф длыкэшэалон, уамак лхафы изааизомызт. Макъана дшычмазафыз лыблакэа ирхубаалон. Лхафы иаха илхаччон апыхыакэа рааста, акэымзар, азгб макъана ачымазара цшра далакан. – Акурскэа бырталоу? – амашына ианынтала, мацк даахыахэшэа, ашытахь итатэаз длазцааит.

– Иказ-ианыз еилыскаакэеит ауп макъана, – лхэеит лара. – анапхагафы ааигэа дааит, дыказамызт. Ғыц иалам-газатц, ашэкэкэа еидыркылоит. Азин сыртеит ажэытэкэа рылатэара. Хгэыц алагаанза, цытчытк еилыскаап сгэахын. Мап рымкзеит, – дгэыргъон ухэарын.

– Арахь бахыаауа стахзам, – лгэы дасыр шитахымызгыы, иргэгэаны длацэажэарц иакэикхъан.

– Избан?

– Избан басымхэахъеи. Иаакэабтаз зегы срыкэшахатын, иаабтахыз зегы кастон, абрака исхэо хабтарц икалои?

– Акурскэа сырталар – цэгъарас иатцоуи?

– Знык баасзызыршыр, акыр быхыуама?

– Хэит, анцэа шэишэиааит! – амфа ицэызкыз дрылам-ларц амашына зырблакыаз Батакэа дшэиуан. – Шэмеицэ-хан, ура! Сыцскытцэкъа уи шееим еилнакааит.

– Амала, умыцәхатцәкыан! – зкәзшыа лгәамцхаз арцыс ихымџацгашыа дхьанарцссхьан лара. – Иутәхымзар мчыла сцаломә. Аха сгәы аасханарштып сгәәхәын.

– Иатәхым. Бгәы бхаштыр бтахызар, сара бсызхәыцла, – шыта алаф ихәар итахын, лара илыздыруамызт акәымзар. – Уаха сыбзаауеит, – ихәан, длалбаан ашә лзааиртит.

– Батәкәә, абзиараз! – агәарабжыара дныбжыалеит лара.

– Сара? – ихәеит Манча.

– Уаха саауеит хәә лоумхәеи, – җааитит Батәкәә. – Абзиараз хәә уалхәар утахума. Арахь уталеи, даеа газарак ухәаанза!

– Иахыак иухәалак унаалоит, – Манча иџыза днеиҗацшит амџан.

– Абзиара ухәонатцы, иухәалак унымаалои, – Батәкәә датцахомызт. Амала, уаха арахь уаазгода, сара усқәак сымоуп.

– Умашыынагы аус амоума?

– Уи иамазам хәә сыкоуп.

– Ус акәзар, исутар, салаап.

– Хазқәымшәара арбану, – даақәыпсычхаит Батәкәә.

– Уажәы царақәак ҳацшаароуп. Радоу дсыргәааит, уаха лгәы кастароуп.

– Амацәаз аахәаны илзугар утахума? Цыхыа еицш иуҗалкшар иубап.

– Илзызгахьеит. Уажәыцәкыа ус калымцеит. Далымцзои, уара, уаха? Убаскатәи узлықәымгәыҗуа дубома?

– Амацәаз анбалута?

– Хымшқа цуеит.

Амц ихәазомызт. Ашәамахь цхәыс дызлацәажәоз убри акәын. Амџан лабгы длазцаауан. Арцыс дылтахымзар амацәаз зимылхи хәә. Уи ахәымехан игәыла имашыына имихын, Димақәә даашытыхны дцеит Бзыцта. Урт ргәарабжыара дныбжыалеит. Ан агәашә ацхыа лрыцкьон. Дшылбазцәкыа днеицылеит, арахь дааскыаанза.

– «Хтагылазаашыа шыкоу хэыц-хэыц уфны ирдыруа-
зар акэхап, – лхэеит лара. – Угэы цэыркьар алшоит. Атаца
бзиа дыртахуп изустазалак, дыммазафызар ргэацхом, амц
заххэарызеи».

– Аибашыра аламталаз итахаз хауацаа рацэан, –
ихэеит иара. – Акэа ақырткэа итадырхаз ахьеиларыжыыз
ицаххырц ханфарга, рааигэа уафы дзымнеит, аха сара
снеит. Зцэазжы еиламгылоз аныцахх ашытахь, хымзка
сакэзамкэа сыкан, сеысшырц ынтэ атапанча схы иады-
скылахьан. Сфызцаа анахь-арахь сырго, сгэы схыдарштит.
Убас акы лзеилалакэеит. Лтагылазаашыа еилыскаауеит. Ил-
баз зегы лгэы итатэоуп еимачны, убри убрантэ итцатэуп.

– Уи Манча ида изылшода! – Димакеа ифыза дихыч-
чон. – Ажэакала, арахь дахзаашэышыти, дгэыргыатцаа дыш-
харгьежыуа жэбап!

– Агэарабжыара антэамтаф аратцла гылоуп, аишэа,
арымзкэа атцаргыланы ижэбоит. Шаалашыцалак
днасышытуеит, – ан илтахзамызт тыпк афы ауаа рылацш
иахьыташэоз. Аратцла иаха инаскыган, нас ифыза дицын,
рфыцьегы рымала икаломызт.

Уи ауха амза цэырымтцеит, лашыцарацэан. Радоу ара-
цака дааит лымала. Афар анеикэшэа ирхэарыз рмоур хэа
ушэозу, хшыфзышытра зутащаз акгы ишаламцаажэозгы,
аус злаз дара ахьеифатэаз ргэацхон. Иаарыкэыршаны
ауаа нхон, афымцалашара ргэарпкэа арлашон, Амала,
арт ирцырхагармхар ртахызма, цыара азэ даадэылымцит.
Аихамца аплатформа ашкагы уаф дымнеизеит, уаантэгы
уафы даауамызт.

– Шыта иаамтоуп хэа сыкоуп, – заа ацара леазылкыр хэа
дшэаны, ифнацэак ирыбжыакны, Манча акы аакэитцеит.

– Ари закэи? – илзеилкаауамызт.

– Амацэаз тоуп. Афны бнеир иббап, ара лашыцагэышыоуп.
Ибгэацхап сгэахэуеит.

– Ишэыдысныхэалоит! – лфымтра ихы иархэаны,
Димакеа фэааитит.

– Иахьаазгаз бгэампдхазеи? – дцаауан иара, дир-гэиргьарц игэы иштаз, диргэамтцзар хэа дшэон, лхафэы иахэоз ибомызт, арахь дцэажэомызт.

– Иуасхэарц иутахи?! – амацэаз зтаз иахьықэыршэыз иналырхэы-аалырхэуан, ишлыдылкылаз илырдырырц.

– Иуалхэарц иутахытцэкеи?! – атагылазаашьа еимаи-риашарц дафын Димақэа.

– Ишэыдсымныхэалеи.

– Шьта хцалап, – джагылеит лара, амацэаз зтаз аашьтыхны.

Амш цэгьахозу здыруадаз, даараза фыхьтан, ацша хьшэашэаза амшын афэинтэ иаауан. Аратцака уи ахьытдасуаз иахагыы иархьшэашэон. Зхы хтыз азгаб ацша лхы италон. Лпынтца ааихачхьан.

– Амашьына бтала! – джацкьеит Димақэа. – Афнынза бнахамгои!

– Ааигэоуп, шыапыла снеиуеитеи. Абзиараз!

Лара днеиуан. Дара цшын, агэарц дынталаанза хэа. Афны днеирц егылыгымкэа, агэарбжьараф алашара лбеит. Амашьына ниасит, даарза имыццакзакэа. Лани, ландуи, лахэшьеитцби ателедырратара иахьахэацшуаз дныфналеит. Лхала ак лхэозар хэа ицшын, илазцаазомызт. Лара лма-цэаз атра аалыртын, ахьтэы мацэаз аатылгеит.

– Ари закэи?! – ан илхэара лфамшэо даанхеит. Егырт аky рхэар иалцуаз рзымдыруа ицшуан.

– Иахьимысхыз бгэампдхазеи? – азгаб лхы фышьтылхит.

– Бара бхэычым, – иаразнак иахылхэаарыз дақэымшэа-заргыы, лгэы дамысыр акэын аус злаз, – ишыбтаху бнықэа. Ус итахуп хэа ибыцхьазазар – бзиоуп.

– Бахьымхэгэышыааит! – анду лмата дналықэныхэаз-шэа луит.

– Быцшра акалашэа избоит, – ан лгэы тынчзамызт. – Ибыхьыз сахэеи!

– Спынтца еихачит.

– Арацақа бытатәамзи, аңша былалар қалап. Уажәытә-
қьа бшыапы бқәиароуп.

– Иаҥахым.

– Иаҥахуп. Аңша җааха иҗасуазар қаларын. Манчагғы
игәеиҗар акәымзи.

Ускан зызбаҳә рымаз арқьыс, ишыза дима афнықа амфа
данын. Убри амфа уажәгғы данын Радоу лгәарабжъарағ да-
нааигаз ашьҕахь. Ицыз егғы ишыза иакәын. Уи иара итәала
даараза «дгәааит».

– Амашыына ануҕаху, сғы уаакылсуеит, җара иупшаар, –
сухаштуеит. Угәы иҗоуи?

– Уи шҗыкәу? – ишыза дгәаатҗәқьаз җышыеит.

– Амаҗәаз анлуҗоз, сара сзумгеи?

– Уи иахьа ҳақәныҳәоит, уаргғы Димақәагғы шәсыҗ-
зароуп. Амала, Димақәа җарақәак сиҗароуп.

– Ааи, сара абылтәы аасхәоит, Димақәа – иужәшеи
изхужәылои, уара азҗаб духәоит. Уеиҗш иқәыҗоу сара
дсымбазаҗт.

– Оо, атчыхәтәан иудырт иқәыҗоу афыз дышумоу.

– Уаҗоу уаҳа илахь егъанымзааит.

– Азҗаб сахьлышьҗоу усыҗуп, усыҗхраауеит, уаҳа иуҗахи
уанфызаха?

– Җа-җа-җа... – Баҗақәа игәарҗханы дыччон. – Ушҗагыз-
малу. Сара уанбасҗхраауеи?

– Азҗаб улышьҗалар, сумыҗхраауеи, уҗысзомеи.

– Анҗ узеиуоу ишырхәоз удыруоу: «Ешьмакы иқо!»

– Рыда ухамшәалааит! ... Димақәа дахьнеиуа убоу?! –
аниҳәа, Баҗақәа амашыына ааникылеит. – Димақәа! – изҗеи-
тит, егғы рмашыына дааҗалеит. – Иахьа аус умузои?

– Уа еиҗакрақәак қарҗеит. Ишәҗахыи уажәы? – ибла,
ихағы, илахь, дшынеибакәыз деихаччон, ихаҗыҗқәатҗәқьа
зеихагыломызт.

– Радоу маҗк лгәы нсырхеит. Уаха дызласырғәырғаша
ак сызбароуп.

- Аңарақәа утахуп.
- Ааи.
- Уара упхәысаагара иакәурзыша зегь сара исымухроу-
ма? Амацәаз иузаасхәаз ахә сутахьоу?
- Сан Цсоунтә дшаахынхәлак, иусташа соуеит. Ухцәаны
уцома?
- Уан хәа цсәыхгак думоуп, уи Цсоу хәа цсәыхгак лымо-
уп. Ма уахь уцаны улыцхраар.
- Илго лзеидызкылода? Амандарина зтаауада? Адаца
хызцәода?
- Иширдыдыз убоу, уара! – уи ихы Батакәа иахь ина-
ирхеит. – Шьта исахәеи аңарақәа зутаху! – Манча иахь
даахьахәит.
- Амацәаз илыстаз ҳақәныхәарц уаха ҳлызнеип.
Q-шампанфьки шоколадқәаки аасхәароуп.
- Ианлүтоз арыжәтә угар икалози?
- Ускан Батакәа дхацзамызт, ҳамацара ҳазлақәныхәози.
- Ҳа-ҳа-ҳа! – дыччон Батакәа. – Амацәаз лгозу илымго-
зу издырзомызт, ишампанфқәа заралхар хәа дшәан, уажәы
сара ишсытцигаз убо?!
- Ҳақәшәеит шьта, – длаҳәыхын Димакәа. – Урт сара
иузаасхәоит.
- Сара суаф бзиоуп, – ихәеит Манча. – Акәымзар абен-
зин Батакәа исзааихәазма, ашампанфь уара исзааухәозма?
Шәгәы сылақазароуп.
- О-о-ис! – Димакәа илахь чашьа инапсыргәытца
кәақәала днасит, абжыы уахартә. – Даахалгеит.
- Шьта хәымчханза икахтцей? – дцаауан Батакәа. – Ам-
шын хталоит шәымхәан.
- Мамоу, цыушьт, – ихәеит Манча. – Ахьта афәлеит.
- Доусы шәыфнқәа рфьы шәыказ шәеырхианы! – Батакәа
инарабжьеигеит. – Ааилашәшәымтаз шәеидыскылоит.
- Азамана! – Манча дақәшахәтын. – Димакәа, аңарақәа
сута роуп.

– Иустазом. Сара иаасхәоит сымхәеи, уха иузназгоит, – Димақәа амашына дыџтытит. – Уаханза!

Батақәа иџыза аџнынза дааигеит. Манча амардуан дџафалан, руатахқәа рышә ааиртит. Уаџы дықазамызт. Иашеитцбы ашкол аџынтә дымхынхәзацыт. Иан длызпшижџеи џаха-џымш тџхьан, ахымш дрықәын. Длыцәшәон, аха иқайтцарызеи. Уаныпшыз усгьы аамта цазомызт. Аены усгьы ахәлара ацәыцәгьахан иқан. Дмыц-цакуази азғаб лахь. Ақәныхәара мџапырымгози. Ма лара ғамџак лбаалдар қалондаз, даақәыпсычхауан иара уажәи-уажәи. Мац-мац далцуан ухәартә, есымша лџылыпсауан. Аха лчымазашьа изышьтыхуамызт. Дрыцхаишьон. Иашьа данаазгьы, иара акресло дахьантәалаз ателевизор аркны, ибалқәа хџан. Шьта иџызцәа аандаз хәа дшыгәатеиуаз, лыпштәы лхыгга, иан дааџнашылеит, лтачкеи даҟеа еидара-ки лыманы.

– Шәышқақақәоу ара? – дахьықаз дызфыз лыбла иабозма, илыгәтыхаз дахьынзақамыз пхәыс дыџназамқәа, лпацәа ахьынлыжьыз акәымзи.

– Хара иҳахьуеи?! – аихабы дналпылеит. – Бара бычмазаџхама?

– Саапсеит. џаха ацха ҳақәын. Хзықәсуамызт, ауаа рацәоуп, ирзынкылом. Уусқәа шқакоу?

– Иахьа акурсқәа рахь дымцартә иқастеит, – лтаашьала иусыз арбаныз хәа илхьауаз идырит.

– Лара ус ианылтахха, лгәы уамысындаз.

– Истахым сара, – иааҟахитәеит. – Пыхьагьы ақкәынцәа еицрыпсса илышьтан.

– Лгәы лхалырштыр лтахушәа. Лара иахылхәаи?

– Даатгыларызшәа збеит.

– Ус акәзар бзиоуп.

– Банцаз аухатқәкьа амацәаз лзызгеит.

– Ақыхьа илзугаз анлыршәыз иузымпцаазеит. Аҟыц абақаз?

- Аңара ңсахны иаасхәеит. Ахә сыбтап хәа сгәығит.
- Иусымтақәа. Шәара шәзоуми атачка сзатцоу. Амала, ахы ахә макъана исмырхазацт. Хәхынзагылоу иахфазо удируандаз. Даеазны изгаша еидуқылама?
- Уатцәы бцома?
- Сзымцар қалап. Аңша сылалан, схы сыхьуеит, счацақәа кыдшәоит. Зегь акоуп иаарласны сымцои.
- Уатцәы еидыскылоит, – анихәа, адәахы машьынак асигналбжыы геит.
- Азәыр уизыңшызма? Аңара утахзами?
- Уаха – мамоу. Амацәаз ахә хзеидкылар бзиан.
- Даеазны сызцар, иахьа иаазгаз нацахцап сымхәеи.

Аңха Радоу

Акурскәа дырталарц Гаграқа лцара усгы дақәыхын. Ани аби иргәампхақәоз усгы ицәырыргацәар қалазомызт. Згәы бзиаз ағар урғагылар ианычмазаџхоз аамта итагылан, зңсихика иагыз лгәы узасуазма, илхәалак уақәшахатхалар акәхон. Арахь, лхала аџны дузааныжьуамызт атакәажә длыдыртәаланы. Макъана напыла усура гәгәак дузаскуамызт, ахәықатцарта иахьа хәлаанза дызлаџнагьежьрызеи. Лара дтәан, дгылан, аутра дтан, ашьацра дылан. Бзиа илбоз адәышәтәқәа шыта иахыззауан, иџахьаз хәтәқәак аалгон акәымзар. Ақалақь ағы дынхозаргы лтахзамызт, абжы рацәа уажәнәтә илзычхазомызт, дышқақаларыз лықәра неир. Ақыта џны, анхамџа иаха бзиа илбон, цәанырра хәа ак лзынхатәқьазар. Абахча рышәшьыра лгәақхалон, шыта рбыгьқәа қақсаны еилгарц егырымызт акәымзар. Ианакәызаалак тагалараз, амш цәгьақәа зақа рыедыргәгәоз ақара иаха-иаха мчы бааңсык лықәыгәгәалон. Лгәалақзаара ңхастахо мацара, амш ахәлара лзымчхауа днеиуан, атң лызхымго аңхызқәа дры-

лан. Данааңшлак, ахэыцрақәа, урт усғыы аешыра иазкын, дрымехарымкырц, иаразнак дэацкьон. Ашыыжь заа дышпагылоз хэа лаб уамашэа данибоз, лара уи иихэоз лахазомызт. Ускан лшызцэа ацэа иалаханы мчыла идыргылон. Лара лфы зэзэа, лхы хэа еифкааны, лтаацэа даарылагылон, Амала, уафы дылмацэажэарц, лэыпхьалкуан аихаразак уацахк афы дзыцшыталоз ланду лыпарпаррақәа лзычхауамызт. Пхьака ацстазаара дазхэыцыр лцэымгын, уахь лашарак лбомызт. Аибашыра ашытахь атаацэара зтагылаз амамзаара дацэшэон, еиха еицэахар икарцарыз лыздыруамызт. Лаб идэкьан мац аргылара шыкэсык дафын. Излаиргылоз имамызт, арахь ирпшзар итахын, ана ак цшаауа, ара ак цшаауа, инапала мацара еибитеит. Ианыкэиргыла иитишаз тачкала мацара иааигон, диасырц азин аниоу ашытахь, ица диманы. Мац-мац ишыакэгыло инеиуан, еицэамхозар излаказ еигьны илбазомызт. Ашны акы ааимаркыр, уи аицацэа еифагылазшэа лыхшыф афы ишыакэгылон. Уртқәа егыртқәа анылзеилалалак, лхала даанхар лтаххон. Лхала дабаанхоз? Дахышыталоз дааиуан ланду. Иахьа-уаха иахьтэаз зегьы иртыгын. Ателевизор лымацара дзадтэаломызт. Амхи, абахчареи, ашыцреи рфы иаха ацсеивгара лоуан. Ус дыкан ацыхьа. Аеыхэшэтэра дазыркызижытэи, иаха лтаацэара дрылапшыр лтахын, дэакала ишылзыйказ лбон, еснагь дзыцэшэалоз ланду егырт лматацэа дреицэамкэа лара дшылтахыз мшашьо еилылкааит. Макьана дшычмазашызгы, лхата акыр длахфыхын. Зны илшыырц лгэы итактыз, уажэы уи ахыылгэалашэоз лцэа дтыбзауан, лахэшьеитцыб ашкол афынтэ лаара дазцшын, уи лахь илгэытатцэахыз абзиабара хэытцэраан, уажэи-уажэи дылбалар лтахын. Аха зегьакакэын, лхала ашны дындэылтлар даараза еигьалшыон. Иагьа умхэан, знызынла ацыхьа илыкэыгэгэоз амч фэаста аалхапалон..

– Ашкол аҕы асахьатыхрей аҕьауси рызташа дыртахуп, бсышьтыр бтахзами? – лан ҕенак длазцааит, лхата Башаран-коллецыынтә данааи.

– Иарбан школу? – Цандрыпшыцѣкѣ ацара-аара лы-
лымшар хѣа дшѣон.

– Бара бызтаз хқыта школ, – лхѣеит ан ибзиашѣа. –
Асахѣагыхра шѣаѣымзи атехникум аѣы. Аѣаус акѣзар,
азахышѣа, аѣашѣа азѣабцѣа идбыртѣалоит. Ибылымшазои?...
Икалаз бымбои: бара ибцаз азанаат ала, аусурта ыѣам,
ааигѣа иѣалогѣы хдыруандаз. Ашкол аѣы аѣыѣ ыѣоуп, бара
уи иазхаша азыѣатцара бымоуп. Ибылымшар хѣа бшѣоу?

– Исылшоит.

– Уаха баби сареи адиректор даабоит, цѣкѣа хѣлаѣѣажѣап,
бара бакѣшахѣатзар.

– Сзаѣѣашахѣатми?!

Лан ауха ашкол адиректор дырбарц шырѣахыз
анылхѣа, аахѣлар ицозар акѣхарын хѣа даахѣыцит. Дара
иаразнак рѣааидыркылан, амашѣына инѣалан, еихаз уск
рымазамызшѣа, илыѣѣхѣаша иѣеит. Урт рѣара иазпшызшѣа,
лахѣшьаду Гѣынеи, лаб иашѣа Уардани, уи ипѣхѣыси, Даур
рыѣѣа иан Амрикѣеи аакылсит, лара лгѣабзиара ахѣнеи-
хѣаз еилыркаарц. Урт ахѣшѣтѣыртѣѣ иѣо-иаауа илзыбѣан,
уи азырхакѣа дырбарц ианылзаа, иааргаз рымѣалѣозма,
наѣ инапѣхѣалкын, ишырымуаз ахѣурзы наѣѣлыргылеит.
Гѣыѣѣык ахѣсаѣѣа еиѣын, рхала абыѣта рымуази, рыѣнду
акѣын, аха аѣшѣма зѣаб илуазма, изѣѣылкыз лхала иѣалѣар
акѣын, дырзызырѣуазма. Лара уаха зѣахымыз чыѣѣатѣаѣын,
шыѣѣсыла дышѣѣакны дызмаз лчымазара акѣымзар, уаха
назѣахымыз аѣнпѣхѣысра шѣѣа излыѣѣхѣаз лакѣзаарын.
Асасѣѣа анырзааиуаз, ак рыгхар хѣа дшѣон раб, ускан
лара, лымала аѣны дыѣказар, аишѣа ѣышѣынѣѣалан иаа-
лырхиауан, иахѣаалгаз узымдыруа. Лан иѣѣырнылѣахѣаз,
ихылѣѣѣѣахѣаз ахѣѣѣахыз зѣгѣ азѣаб илдыруан. Уи лаб
уамашѣѣа дибалон. Уажѣгѣы лусурѣѣа ѣыѣ ѣеипшрахашаз
еилыркаарц иахѣѣазынѣѣа ианаахынхѣа, иѣааз акырза из-
лачашаз рымѣѣѣѣаны иѣѣан, рхѣы зырхиаз лныѣѣѣѣа ркын,
агѣабзиара лзеиѣгѣаршѣѣон, лынасыѣ бзиа иахѣѣон.

– Башьа иеҭаирхеит, бара иеиқәырхара башьтан, бахьымзагәышьеит, убри изнымтдыз бара ибзацларц, хазшаз симыхәои! – дныхәаныпхьон уажәгы ашәы зшәыз Америкәа, латәца днафыхәан, инықәлыргылеит, дзықәныхәаз илзаалгахьаз акахуа дахәеит, тынч илжәырц.

– Баала ашныҕа! – лхәеит лахәшьаду, игыларц рәана-зыркуаз. – Быцсы бшьап, бнацшаацшып.

– Уатәы ашьыжь усур дтытцуеит, дабажәго? – ҕаалтит ан.

– Абас аихабы шәналацәажәаны, иаразнаку?

– Ааи. Дтытцроуп.

– Бзиоуп, нас.

Дара шьтахьҕа ихынхәыр акәын, лаб хәымҕхантәи иу-сурахь данца, уамак инымхеит. Амац ахьылуаз акәзу здыруадаз, дкарауарахазшәа лхы лбон. Лан ачанах лызәзәар лымуит, егыгы илымалымкцәазт, лхала арыцқьарақәа лҕырзылжит. Дызфыз зеггы иалылхызи хәа азтәара аалызцәыртыхт. Аухантәарак дызхагьежьюаз гәыкала дырзыҕан, аха ианца, даҕакала лхы лбон. Уажәтәи лтагылазашьа еицәан Мачна амацәаз лытаны данцаз ауха. Ацша ахьылалаз иахагы деицәанатәын, ҕыц илызцәыртит лжәйтә хәыцрақәа. Ацстазаара лгәы ахшәаны дышьтан, лмацәаз нархәы-аархәуа илкын, уи ланазшьаз имшә кьанцәагы уа илыкәариан. Иалалхызи дызфыз зеггы? Дцо-даауа уи азтәара лызцәырцуан. Хатца дцаны, чкәынак длоургы, уи мышкызны... Лыбла дыхгылан Америкәа гәаҕ. Уи лца дышидтәалаз лгәалашәон. Лара акыр лҕылпсахқәеит, аха лгәы итажьыз еилызкаауадаз. Уи дзеипшраз Радоу иаха еилылкаауазшәа лгәы иабон. Лца аибашьра амшала ишьара дықәкьазеит, лыцстазаара шынеибакәыз иара изкын, дышишьтаз дишьтазан, аха иафстаацәа апыжәара ргеит. Адырғаены Радоу лҕылыпсахызшәа луит, лан илзыҕалтаз апроцедурақәагы лыхәеит акыр. Аха Америкәа ауха дыртамзи. Уи длахфыхны лхы аалырпшуан, зегь зыҕалтоз азҕаб лзакәын, лцәажәашьагы ианыпшуан, амала, уи

илгәйтәтәәхыз абанеиуаз. Деихашышы дыкан азгаб, ачанахқәеи урт ирыңыз ачқыпқәа, амхәтәқәа, - зегьы ртып ианықәылтә, ателевизор ахыџнагылаз ахь днаңшит.

– Сара сышәтарлар сҭахуп.

– Ибыхы? – дџәтқьейт ан.

– Сыңсы аасшыап сгәахәйт. Акыр сааңсеит.

– Аиеи. Уәтәы ашыыжь бсыргылоит. Ашкол ахь бцароуп, - ан илбон азгаб лгәы шейкарамыз, аха илхәаз цабыргын лгәахәйт.

Дышәтәлейт лара, амшә-кьанцәа лыкәарианы. Уи мчык лнаџозшәа лбон, арахь дзәтәын. Ланду, лаба лытцаргәа дшаауаз лахауан. Уи дзыццәкзомыт. Илулак амарду-ан дџыхәнейт. Алашара адәахы иалыркын, дааџналейт. Лиарта еикәылхуан. Ашышыхәа лееилылхуан. Лымаәәқәа еикәырҭеи еикәылтәон. Лымч шкаңсәзгы, усымшәа акы зака икәлымтцарыз, икналымхарыз. Зегь еикәырцабны илыман. Агәыразра лыцәмәчмыт, лыбз иауамыт, дшәиуан акәымзар. Амала, лмаәа дьчмазаџхәзеиыҭей зака длыкәымцәкьарыз. Лмаәа дтынчза диазшәа анылба, илулак ддәылтцын, алашара лырцәейт. Шьтахька дхәазаны даауаз цыушыарын, убаскак дзыласуамыт зны аколнхараф ибригадирыз, ахацәа рцынхәрас аҭаҭын казармақәа зыргылоз, аибашьраан амаша иҭагылоз. Уи илулак дышәтәлейт.

Азгаб дзәтәыхын, лхәыцрақәеи ларей ааизынхәхуан. Илҭаз ишахәҭаз дзырхамтгылазшәа лгәы иабон, игәнылгон, ихьаалгон. Америкәа лҭәаңшыларәа лыбла ихытцуамыт, уи лҭәа ихәҭсахьа аацәыртцуан... Абыржә, лара дахьынзашьтаз, ак каларызшәа даашәейт. Уи башәа шәарамыт. Лыхшыџ еиланәгон. Арахь лашьцаран, аду-ней дтыгга далахазшәа лхы ахьылбоз, иахагы лгәырџара цәулацәахон. Убартқәа дырхымхәыцырц, лхы цәгыарак азылур еиғалшьон. Лгәырџара иҭегь иҭәулахазон, усқан дзыршәоз дахаанымхар иаха дазыразын, аешьра лҭахын, ҭыц уи агәазыхәара лызцәыртцуан. Арахь уи азы шыаҭак

лзыќацдомызт, ус дышытан, дагытэуаамызт, лыхшыџ
цхафыр затэык иашамкэа аус ауан, уи лцэалжэ ианыруан,
дшынеибакэыз дарчмазаџуан, арахэ лгэы бзиащэа лбон,
убрик иахаггы деивнагон, ацстазаара лтахзамызт. Лыхшыџ
уаха иазымхэыцуа ианкараха, дыцэазшэа луит, Амала,
хагоу ус дыцэааит. Лыпхыз ґаастакэа шеилататаз мацара,
аацэылашеит.

Лгэалаќазаара цхастан. Дџацќьеит, лтагылазаашэа
еицэамхарц. Излалылшоз дыццакны, лиарта еиќэылцеит,
лґеилалхэеит. Зыхыла лґы лызэзэеит. Лаб усур дцахьан.
Лан, лыпхацэа аарцшны, амџа дыќэларц дыхиан. Радоу
дналылабжыан, Нара даалырцшырц дцеит. Данаахынхэуаз
лшэыра лкын, чаик ыжэшэа, дындэылќьеит. Радоу агэарц
даакэгылеит. Лгэалаќазаара цхастазтэлос тагалара адгыл
иќэын. Ауа иалагзаны, агэарц иќэгылаз аратла бґыла
иартэхьан. Иаґазггы џежыын. Амала, ашыжы шґыхытазггы,
амаґра кыаґ ааушэуцартэ, аены амш шыбзиахоз уды-
руан. Лхы-лгэы ааґыхазшэа, мацк деиґын лара. Нара
лґеилахэаны даалыдгылеит.

– Хаицны хцома? – чыда цшзarak зґыќэыз ахэыцы
замџа уаркалеи лхы џышытылхит.

– Шыжыхыа бфар, хцоит.

– Бара?

– Саргы чаик зжэып.

Ранду илзымычхакэа дгылеит, лмата зґабцэа ахьеиц-
дэылцуаз инаскыалымгар, ак рыглырхазшэа лгэы илнатон.
Лхэы лзыќэдыргылар лымуит, зны лґы лызэзэон,
лґеиллыргон, нас лхала акы днацхарын. Аихэшыцэа аш-
кол ахэ амџа ианын. Рацхыа, рышытахы, нымџахыц рыла
ахэыцќэа, анацэа, хацэаќэакгы Радоу деибадырбон, цыоу-
кы дрыцхашыо, цыоукы лыцэґа хэо, цыоукы лыґэкышыа
цыаршыо. Агэашэ аґы иахыеизыџџуаз артґы нарылагылеит.
Нара лџызцэа рахы дыџит. Лара ахыбра дныџналан, ацсшэа
лазхэоз днарылсны, адиректор лкабинет дныџналеит. Уи

аҕыны илбазма, дызтаз ашкол акәымзи. Ускан хацаақаакгы аус руан, уажәык аҳәса ирхаанхоит. Ларггы даарылагылеит дызгабны.

– Баалеи арахы! – адиректор уи длыманы дындәылтцын, акабинет ллырбоит.

– Асаатқаа рацаазам, аха аңсшыарагы бахызап сгәахәуеит. Уажәы класск бзаасыштыуеит, нас бымш аизшашәа бзаалгоит атцаразы схатыпуаф.

Уи данца, лара длатәеит. Дынкыдпшыла-аакыдпшылеит. Аклассгәы, амел рымацара ракәын артцара маҕәахәыс ифназ. Уигы маҕымзшәа лбеит. Акабинет атзқаа шеикәлыршәашаз хәа иааинырсланы планк лхаҕы иаашыақәгылт. Иага умхәан, атехникум аҕы акабинет астудентцаа рхала еиҕырымкаахәази. Арақа итцегь имариаз ала еикәыршәатәын, ахәыцқаа рызҕлымхареи реилкаареи ирзыштыхыртә. Атәтәабжыы лхәыцрақаа даарылнахит. Агәгәахәа ахәыцқаа аафнашылеит, ашә икылеибархо. Урт рыртцаф ҕыц акласс аҕы лбара иахыццакуан, иказ зегь ааигәа ирмахахәази лара илызкны. Дара шаауаз удырратә рыштыбжы анлаха, лара дғагылан, ччапшык лаакытца итцазамкәа, раафналара дазпшын. Аңхәа иаафнашылаз, ҕыртысрак камтцакәа, дхашхатәырахазшәа ирзыпшыз рыртцафы данырба, изыгәза иааилагылт, рхатақаагы хахәхазшәа. Аганаҕ зтып аалызхыз Нарагы дыпшуан, лыччапшы налыхкәаны, уажәы-уашытан икаларызеишь хәа лыбла тырхаха.

– Шәымлеиуеи, ура! – изыфнамлацыз ирыгәтасуан, аха аңхәатәикәа узыртцысуамызт, Абырыскыыл игәашәа узыртцысраха. – Икалеи, ура?! – цьюукгы, ашәи уи илагылази ирыбжәахо, афнытка иццакуан, аха ашәхымс ирулак ршыапы шаахыргалак, ишхазхон.

– Ашышыхәа, - уи ажәа инатцылшьзеит, илхәоз атцакы шыкатәкәыз еиңш лыбжыы рмачзаны. – Шәтәа!

Уи захазгы измахазгы еикарахеит, аха изахаз рпартақаа рахь рҕанаарха, егыртгы ртыпқаа ахәааныркы-

лоз, бжбы уахазомызт. Зегь ратцкыс згэы хытхытуаз Нара лахэшьа дылзыпшуан, анафсан уи икалцдарызеи хэа. Ускан арцаф ґыц лхаґы дакгы цысуамызт, зынзак имазаз ахымфадґаша далакан, илтахыз, илхэашаз заа уафы из-еилкаауамызт, уртқға рдырра акырза рзатцанакуазшэа, даґа ртафык лґы рееикаратэны рхы шымфадґырымгацыз еилатэан, рнапқға рацхэа иқэтцаны. Лара дтэазомызт. Дыш-гылаз мацара ахьзынтца дацхэан, атцафцэа азэазэала илыр-гылеит.

– Хацхэака аурок аґы альбомк-альбомк зегы иаажэ-гароуп, – рызынтэык лылацш рхын, уи рбон даргы, илхэоз ак рафрыжыуамызт. – Акарандашь шэыгақға шэымазароуп, урт рыла халагоит. Зегы еилышэкааит шэйдтца. Уажэы ицэырыжэга бґыцк-бґыцк! Шэызлатыхша изакэызаалак акы. Сара аклассґэы аґы итысхуа шэара шэыбґыцқға ирнышэтцит, – аклассґэаґы днадгылеит, лызбжарак атцаф-цэа рахь ирханы. – Иахэа итацхуеит ацґэы. Рацхэа ацґэы ахэтақға анацтап. Итацхуа зегы ф-дакыак идшэыркыроуп. Альбом аґы афдакыак еицаахшэыртуеит. Арымарахьтэи адакыаґы – ахэтақға, арыґарахьтэи аґы – ацґэы ахата. Рацхэа итацхып аблақға, ф-блак, шэрыхэацш! – аклассґэы урт нанылтцит. – Шьта шэара шэыбґыцқға ирнышэтца! Амала, зегы акыртэ ртыцқға шэыпшаароуп шэхала, – ашьшьыхэа дынрылалейт, доусы итырхқэоз мацсачк ириашо. Аклассґэахь дааит даарылсны. – Шьта ацынтца, – итылхит, – нас аґы, – уи-гы ацынтца инавалыргылеит, ашьтахь атцафцэа днарыла-лахт. – Аихаразак ибзианы ишэықэманшэалахейт. Шьта – алымхақға тацхып, – аклассґэы урт нанццаны, ахэыцқға рахь лґыналлахт. Даргы рхы ақэырцс рус иаґын. – Ахы абасшэа икацатэуп, – ґыц аґэы дадгылан лара. Дрылсны данаахынхэ, итылхит ахэамц. Ашьтахь азшьапык апхьатэи, азшьапык ашьтахьтэи. – Уажэшьта, – лхэейт лара атцыхэтэан, – ацґэы атцыхэа. Нас ишеибгоу ацґэы тацхып. Халагап аблақға рыла, уаанза итацхыз хаґыпшны, ибзианы! Итышэхи! – хэтак

тырхцлхьаза, заа идырфыцыз еилыркаарц, дрылан. – Шьта апында, нас афы, апатақаа, - урт зеггы аклассгэафы лхала итылхуан. – Шэахэапши анафсан ахы штыхтэу! Алымхақаа ахы иафапахшыуеит. Шьта ацгэы ахэамц ацэаара алахдоит, избанзар ашьапқаа ахэамц ацхьааа икоуп, иантэххуа ахэамц ацэахэақаа ахьахпырхагахо калоит. Абас!.. Абас!.. Ашьапқаа ртыхра иаха ицэгьоуп, аха цкьа снапы ахьызго шэахэапшыр, ишэзымариахоит. Атыхэа атыхра зынза имариоуп, шэахэапш!.. Шьта доусы итышэхкээз еибашэырба! Агха ахышэымоу азы шэеицэажэа! Амала, шэыбжыы нытцак мацара.

– Сара зтаарак сымоуп, Радоу, – дэагылеит Нара. – Афны ацгэы альбом иантцаны иаахгома?

– Зегь рацхьа, сара Радоу Уартан-ицха соуп ашкол афы. Даеакала сыхыз бшьар калазом. Афны хнеир сыхыз амацара бхэалап. Еилибкаама?

– Ааи, – Нара лгэы неитафеит.

– Бтэа! Азтаара атак зеггы ишэызкуп. Ацгэы иаха ибзианы излагышэхша афны игэашэдоит, даеа бгыцк афы итышэхуеит. Егы аурок афы ара фыц еита итаххуеит. Шэызынтэык ахэшьара шэыстоит. Убриала иахьа асахьагыхра халгеит. Амала, уатэы ацьяус шэоуеит, азгабцэа, хэа сыкоуп.

– Ааи! - феарткэеит.

– Ацаразы ахыцкэа шэтахуп, нас аласалых рахэыцкэа. Шэеазыкатцаны шэаауеит, - анылхэа, атэцэа аакалеит. – Абзиараз!

Аккласс аатацэаанза дгылан, лылацш рхын. Аитакраз ахышэхкэа аалыртит, лхала данынха. Атэцэа фыц иаарласны абжыы геит. Уаф дмааиуазшэа анылба, дындэылтырц лгэы иштэз, атцараз адиректор лхатыпуаф даафнашылеит.

– Иахьа даеа урокк бымоуп саатк ашьтахь. Аурок шцабхыбгеи? Ибцэыцэгьазма?

– Мамоу, - уаха егыацлымтцеит артцаф кэыпш.

– Бызбахә ауп ахәыцқәа еидгәыцланы ирымоу. Убас бәежәыз! – атцара кәша аихабы ари, дышлызгәдууз мәашьо, лгәы аақалцан, дындәылцит.

Ан Ианга

Башаран-коллець зтактыз агәарц дынтыцны, ақытагә афынтә иаауаз амәала, амәаду ахь дахьыфкылшәаз, аатгылахагы лмазеит. Дышиашаз Гәдоутә ицоз илдыруаз азә даалыкәшәан, дкылырқьа дааигеит. Ус еснагь деикәшәалазомызт, абжьаацны ацшра рацәаны илыкәшәалон, нас амаршрутка зыхьзыртцаз, ма автобуслә амәа данылалон. Зынгы лашьцаанза данышьтырымхуаз убарын, ахәаафынтә иаауаз рацәан азы. Шьта дышьтызхуадаз хәа дуазыруа дышгылаз, цъара азә даангылагәышьон. Ибзиашәа урт амаршруткакәеи автобускәеи хыпхьазарада ибжьагәышьан. Амала, уртгы, Бзыц азиас ацха икәсны ицозар, ушьтырхзомызт, азәык-фьыцъак ртәы умхәозар. Егьырт Гагра ақалақь иахымсуаз дубарын, азәы Пицунда абжьалартаф даакәцәиуан, егьырт Бзыцта аихамәа авокзал афы иаангылон. Аха знык уахь дкылшәандаз хәа дыццакуа мацара, илзаатгылаз амашьына дакәтәон. Нас Гагра даеа машьынак дазпшуан, Пицунда абжьалартахь данкылыргалак, шьапыла иагьараан амәа данылахьан. Знык лпа ицара хиркәшандаз, уаха араион ахьалагоз афынтә иахьынтәоз ахь, ақалақь далууаа дымцарыз. Аха лгәы аахьапссахон, избанзар уақа атцара здыртцоз хәцкәынцәа ракәымзи. Амала, лпа далгар, уаха ацара-аара лылымшар каларын. Ус акәзу, егьыс акәзу уи аены даазгашаз машьынала данеикәшәа, заа даан, ақыта школ афы днеит, лыпқа лызбахәкәак лахарц. Уаантәы, ахәлара пытк шагыз, афны дааит, лхафы лхаччо. Лыпшәма имала шәкәкәак еилирхуан рзлаф.

– Бижә афша арима? – ихы дфәхеит, ара итәаз иара шиакәцәкьаз агәра лгарц данаафнала.

– Ашкол аҕы снейн, адиректори лхатыҕуаҕи збейт. Егьырт цахьан, уаҕ дыҕазамызт.

– Ускатәи асахьа зтыбхуеи, ибархәаз ааркьаҕыны исаб-хәар.

– Хазҕаб уамашәа дырбоит.

– Иакәымс ирзыҕалтҕеи?

– Избан иаразнак «иакәым»?

– Бзиарас ирзыҕалтҕеи хәа сцаар акәын истахыз.

– Илшәыртца закәи хәа ргәы иалоуп.

– Илхартцаз лҕырхаҕахама?

– Аҕсабара илнатаз артцаҕы игәыртҕкәыл ауп рхәеит.

– Дыззахкыз азанаатҕы ицәҕамкәа лнапаҕы иаал-геитеи. Дыззуклак гәыртҕкәылк азылпшаауоу? Акгыи былтзом хәа ландуи барей лгәы ҕышәтцәалонеи, бымбои аҕа ишәыхьыз?

– Иугәалашәоу даныхәычыз, даныҕеидасҕы ахәыцкәа шлыдхәатцалоз? Ларгыи харгыи уи хырә азаамузеит, аха лгәыртҕкәыл акәзар урт лыдзыҕхьалоз?

– Акәзаргыи ҕалап, – дақәшахатын иара. – Иахьцалак, интқааны ибархәеи?

– Иаразнак ахәыцкәа лнапаҕы иаалгоит. Ирызналго аматтар даара иазҕлымхәартә иҕалтҕоит. Асахьаҕыхрей аҕьауси усым хәа ирбоз шматтарыз, ихадакәоу иаарывагы-леит. Лхата лхы лнапаҕы иааганы дшыҕоу, лурок аантцәоит. Аурок амоменткәа зегыи, хәыц-хәыц ишеиҕыршәшәоу еиҕш, еимадоуп. Ахәыцкәа минутк рымазам, рыхшыҕ даҕаҕара ихартә. Даара ллейшәа цәҕьоушәа хәыцкәак цәажәозаап, аха уи зладыртцабыргыша рымазам. Мшкәак рыла ас акәҕиара лоузар, пхьаҕа дышҕакалои.

– Бымццакын! Азәы иусура далагоит, иикша-иийшәа дақәымшәо. Дышнейуа иусура алтцшәа бзиахоит. Уи есым-ша шьаҕа бзиақ ҕаитҕоит. Даҕазәых, икәҕиарақәа урых-ҕышаны, ухы ахьугара уздыруам, аха иаразнак игәы пцәоит, ма даҕа уск иҕырхаҕахоит. Есымша иеоуижьуа ма-цара, иус игәахшәоит.

– Ус сгәы иаанагазом.

– Ибхәарц ибтахи, сгәаанагара иашам хәа аума? Аңста-заара иахнарбоит ус шакәу, схы итысхәаама?!

– Исхәарц истаху даеакуп: хазгаб илкуа-илштыа еснагы ишәан-изан. Дыццакны ак пхасталтәуа убахъазма?

– Ус ухәартә икоуп, – дақәшахатын иара, избан-зар Радоу лусумтақәа рзы иааихәалоз ба сак баша илцәыпхастахазомызт. Уи акы даламгозар акы иамусын акәымзар, лнапы злалкыз аус цқыаны иналыгзон.

– Уаха усура дугар утахзами? – дцарц ашә аалыртхьан данаакәгьежьюаз. – Лгәы лхамштрызи.

– Лхала илтаххаанза дызгазом. Нас, уажәы адиван афы дыцәоуп, даашәмырцшын.

– Ашкол афы лхы шымфәпылго хәа ирхәо уахәндаз! – даеак аацәырылгеит лара дцаанза. – Улаңш узылкәымго акоридор дыбжьалозаап. Лфызцәа-артәфәцәа лыдхәатцало иалагахьейт. Дызуस्ताда хәа иааиуа лызтаауазаап. Дызустоу анраҳалак, – аа, ани зәыззымшьыз лоума? – рхәозаап. Убри еееимкәа илхьынхәалоуп, умбои.

– Абзиарақәа зегы лара илхьынхәалазар бтахума? Ак згым уәф дыкам, ишцақахцари.

Лара длалбаан, иахьтәоз-иахьгылоз ауада дныфналейт. Ланхәа ателевизор дахәаңшуан, уи абжыы мацын, ахәыцы аитцбы луроккәа дрыдтәалан азы. Уи, лан данылба, дфәтцкьан, лыхәда лчынахалыжыит, дшыгәхьаалгоз мфашьахуа. Радоу адиван дықәиан. Ан лыпцха аитцбы даалгәйдлхәхәалан, лцатәқәа дрылгарц дналабжьан, ирласны фатәык лыр-хиарц, ак нақәлыргылақәейт. Лыпцшәма, уахылатәи иус ахь дцаанза, уаххьа ифәлцартә дахьзар лтахын. Нас аве-дра цқыа аакнылхын, ажәқәа дрызцейт. Урт аңшәма рхәы ритахьан, ирфахьан, шыта лара илхьарц илзыпшын. Ускангы иара длыцхраалон, аха деилахацәон азы, ицсахы еибакуан, иаха дылцырхагахозшәа анылба, лхала рхьара ләазылкын, ахәарақәеи ранацәеи рыгәшәа дақәшәон.

Аибашъра анаилгоз, илгәалашәон лара, ахәычқәа идлыржәшаз, идыртәышаз, шәазак злахырхшаз, тәыцак азна рхатәы хшы рымазамызт. Измырхуази, жәык рымамзар. Хәыскгы адәы ирзыкәгыламызт, ус ак рымамзар, иахъа акәымзарггы, пхъаҕа акы иакәымгәыҕрызи. Ускан лыпшәма атачкакцәа дрылагылан, аха ус мацара таацәа дук рбара цәгъан. Ма арахә имазар, ахшхыртәы афнаҭа иагижъуазма. Амлакра афынза ианнеиуаз ыҕан, закәытә аамтәзи изтагылаз. Имаз, ихзыз зеггы ҭины, ииулак жәык ааихәеит. Ускан ус зыхъыз ауаа мацзамызт. Ачеченкәеи аурыскәеи реилеибатцара иахырҕаны, ахәаа ихытцуаз апсуа хацәа рыбжеихара ныркыло ианалага, азныказ дызлагарыз изымдыруа даакәхеит. Нас адәқбан мац аргылара иеазикит. Аусуцәа ириҭашаз имазамызт азын, ихала дафын дзышыцылазамыз аус. Уи анныкәиργыла, мацсач тауарк ипшаауа мацара, парашьарак ирхан, ихәычқәа рымгәа иагырханы мацара, даҕеа жәык ааихәеит. Убарт ирхылтцыз нарыцло мацара, уажәы хәычи-дуи җытк ижәгәар иҭагылан. Идәқбан аус мацзамызт, иара усггы абзиа-ацәгъа инаркны, апсуара ус мацхозма, иацымлозар, имхы, ибахча ҕыц ухәа, ихәда иқәыз рацәан, арахә җытк ықәигар иҭахын, лара илуамызт макъана акәымзар. Аҭәеи апқәи реингалара, рҭагалара иус хьантан иара изы, аха ишынҭаацәараз хәычи дуи ивагылан, иеахыгзарын хәа дгәыгуан лара.

Лыжәхъага ведра тәырц егъагымхо ахш лыманы даахынхәит лара. Радоу дышиац диан. Уи апсшьара рацәаны илҭахын, аха ааилашәшәымҭаз аскатәи дыцәо далагар, уахыла цқъа дзыцәозма. Ахәыҕатцарҭа дныфналан, лыхш аҭып иқәылцарц, ачуан нықәлыргылеит. Ацырзы алтар лҭахын, ашыжытәии аухатәии неилаҭәаны, җытк аахыхны илыртәлон. Лызҕаб даалырҗшит. Егъи ишылҭахытқәкымыз дфыкәтәеит. Аус злаз, аҕапхаҕаччара лҕықәын. Лҕы анылызәзәа, ҕыц адиван дныкәтәеит, зхи-зцыхәеи бжеихан илзеидымкылоз адырраҭара днахәапшырц.

Лгәы аалырҗыхарц лахәшьаду лахь дцар җамлози, Гәына лхала илымхәеи, аха ан уи уахь дылзыштыуамызт. Азҗаб ахылапшра җәгәа лҗахын. Лахәшьаду уи дылзымбо дыҗамызт, аха лхылапшра акәаматцама рацәаны иатцан. Уи акәымзар җаларын уаҗа ихадаз, ан уахь илырхон акәымзар. Лара илгәалашәон пхынрак зны лыпҗа җсшьара хәа аҗалаҗь ахь данцаз. Даныхынхә лан илалхәеит аәнеихагыла ду ауаҗахкәа дрыәнахәәеуазшәа лгәы иша-боз. Уаҗа илызтшәаран. Радоу лшыапы ашыац иатцәара икәгылазар акәын. Ашәыр зфаз атцла дазааигәамзар, лхы-лгәы тәымызт, уи дыхәнаны дыкәтәазар еиҗалшыон. Аҗалаҗь асфалът лҗахзамызт, напыла ираазоз ашәтқәа амәақәа иахьрываҳаз мчыла рыпсахеага җартцозшәа дрыхәапшуан. Лара илгәапхоз адәышәт хутцәаргыы, рыц-кы рхылтцуан. Урт рчыдарақәа лара ишылныруаз лаб иаҳа идыруан, ан уамак дахьрызфлымхамыз еснаҗ маҗсачла иаалепникилалон, аха уртқәа егьыртқәа дрызкылпшлартә аамта лымамызт, иара алшара лымамызшәа дахьибо игәы иалан. Убри инацраҳәашәа иаалгәалашәеит «акгыы былтцом хәа ландуй барей лгәы җышәтцәалоней, бымбой агха ишәыхьыз» хәа саатбжак аҗхәа ишаалаепникилаз. Ус анихәоз, лыхшыә даеаҗьара икыдзар акәхарын, уамак атцатцаны ишлеихәаз лызгәамтеит, аха уажәы, иззакәыз цкьа илзымдыркәа, итәымағны иаалылакьакьейт. Ихәы ахәыҗатартәе аишәа тшәа инықалыргылейт, араҗа уаххәа ифарын, усура дцаанза. Иаҳа изтынчрамхоzi. Лфыналхан, азал ашә аалыртит.

– Ухәы хиоуп.

– Снейуейт, – аееидкыларақәа дырҗын иара.

– Ак сзеилымкааит, – даәәналейт аҗшәмапхәыс, иара ирластәҗкьаны дышзымнейуаз анылба. – Акгыы былтцом хәа Радоу лгәы җыстәалозшәа, иухәаз закәызей?

– Бымацара бызбахә схәану?

– Зегьакакәзами.

– Уажэы уи арцыхцыхра аҥахны избом. Ускан Бароу дышгылаз ибхэеит, уи Радоу илалхэеит.

– Ухэашьа злакэз ала, азҥаб лчымазара сара исхаразшэа иҥалеит.

– Бымацара ибхароуп сымхэеит, аха, ахэыцкэа ахыыҥоу уажэа уазкылпшуазароуп.

– Сажэа сазкылымҥшыкэан сабоубахьаз?

– Ускатэи ажэа сзымабкуеи? Ус лабымхэан, егыс лабымхэан хэа закантэ ибасхэахьази?

– Ианбыкэу иара?

– Абыржэы, ахэшэ лжэаанзагы, ибгэаламшэазои, лара ишлахауаз, лыблакэа реырпсахит, лбжыы мацхеит, ари дха-гахеит хэа саныбкыз? «Ус бымхэан!» – хэа сбылабжьарц саналага, – «наҥ уаҥэытц, уара! – бхэан, сыҥбмыртит.

– Ианбыкэыз иара убаскатэи анысхэаз?!

– Бара убас ауп бшыҥоу: иацы ибхэаз иахьа мап ацэыбкуеит.

– Уара ухаҥа уакэын иахэтамкэа даахьызжэалоз.

– Уи сыгымзар ҥаларын, аха ишыбхэатцэҥо дхэызжэа-зомызт, сыҥсы анеибалыркуаз шыҥазгы. Аха уа хэзын-тэык ххымшапҥашьа акэзамызт излалагаз. Иахьцалак, ҥыц исхэарц сҥахуп, уҥы итуршэо уазхэыцлароуп, мацк заа уазхэыцлароуп. Ари ахы аныцнахуаз, лара дхэыцзан. Ускан бара цьара ибхэеит лара лира бҥахымызшэа, ахшараиуртэҥ дынбыжьырц бҥахызшэа. Убри нас-нас аҥиара аиуит лыхдырраҥ, ашыҥахь аибашьра хҥысқэа нацлеит... Алтшэа иахьа ихамоуп.

– Нас, сара сакэхуп зегь зхароу?! – амца налҥықэтэеит, лылаҥырз аахыжжыларц аҥагымкэа.

– Абыржэы тынч сахьбацэажэо сыбзеилкаазахуам. Ауаҥы даабмыцхэҥхэакэа дзыбзеилымкаауеи?

– Исхароу сыздыруам ауми.

– Бара бымала ибхароуп схэама? Амала, азҥаб лых-дырра анырра баапсы ахьцэыртцыз аброуп схэеит. Ускан

лара дсабизан, бара базымхэыцзакәа ибхәаз лаҳаит, убри
цлатцас изхәит, амала, ашәт зфамлеит, икәыц мағхеит. Шәфы
итытцуа шәазхәыцла схәеит. Уи бымацараггы ибызкым.

– Сызғаб сара слағахазшәа ушцәажәо умбои.

– Исхәо бахазом шыта, – дфәгылан, длалбааит акрифарц,
лара иихәоз лаҳазатцәкьомызт. Цкьа илгәаламшәоз ахтыс,
ус ак ыкатцәкьазу здыруадаз аха, иртцарны иаацәыригаз
зегь атцәахуан, ашытахь уи злаириашоз атцатцгәы лха-
хьы иааизомызт. Дамчехакны дызмаз ахәыцра, лыпцха
лчымазара лара ишлыхкьаз, убранза итбаахеит, егырт
ахшыфзцарақәа тып роуамызт. Длағырзышо арака дыш-
гылаз дырбар лтахымызт, наф лымхара шыказ даныфнала,
лиарта дныкәтәан, лылағырз аалрыцкьеит. Лгәы пжәаны
ицон. Лыпшәма убасцәкьа гәыбған шпәлифоз! Ахышә ала
илбон, иара агәашә дынтытцны имашыынахь дышнеиу-
аз, ихәы инап аимыркзеит лгәахәыртә. Аха иара акры-
фара иеадирхалазомызт. Илулак лычелыртынчын, иара
дызхытцыз аишәа еиллыргарц, длалбааит. Ихала зегь
ртып икәйтцахьан. Лгәалаказаара ахыпцхастеитәыз ус
лымамызшәа дқанатцон. Лнап ак амкуа даафнахеит. Фыц
инеималтәан, лиартахь дфыхәнахт. Убри иаха лгәы артынч-
уан, даакәымтцзакәа дабатцәыуаларыз акәымзар.

Лара изалхәарыдаз азғаб дир лтахымызт, даних ахшара-
иуртаф дынлыжыырц иакәкны илыман хәа? Илгәала-
шәомызт. Аиашаз, лыпшәмеи лареи азғаб ацхәа рылахь
дананитца, афбатәи дычкәынзар ртахын. Уи цабыргын.
Аамтаггы ацшәма пхәысфә илифозма, иаарласны даеазәы
длоур итахын. Ахшарайура лара илцәыцгәахеит. Ахәычы
даара дкәаззаарын. Ан афәбаа лбеит, аха лхәыцгы
ларггы еибга-еизфыда рыцсы еикәхеит. Уртқәа лара
дызрызхәыцуазма усқан, убаскатәи дгәәкит, лыса-
би дылдырбарц лтахызар – дылзааргон, лара илымуит.
Убаскатәи илгәытцашәаз цәымғразар здыруадаз. Арахь
илыдырныхәалоз дызғабхын. Дылзаарымгазакәанггы да-

банзаказауаз, асаби акрылфалтар акэын. Убри амла даго лгэыхэпы дфаталеит, аха ан, ахьаа зафа илызцэырылгоз акара длыргэыргоон, дбазза дахьылкыз, лынасыц иазхауан. Акырнылфалта, дыргарц илзааит, ан лхэыцы дрылтар лтахымызт, лызхара длызбомызт...

– Радоу диар лтахуп, – даафналт Нара.

– Снеиуеит.

– Ибыхьи? – зхы фышьтызхыз ан данынылфеацш, лыблакэа зхатыкацшыааз еилымкаакэа, шытахька дызцо-мызт Нара.

– Ак хшэалан, цэгьала ихысхит.

– Рыфбагы? – дафалкуан ахэыцы.

– Руак ауп.

Длалбаан, ауада дныфналаанза, азыхь налфалтэеит. Радоу дааиуан. Уи лызхара дызмыцэазаарын, дышьталар лтахын. Аневропатолог ирабжьеигаз ахэшэ лан лнап-фэинтэ илгар акэын, уи итцэахны илыман, егырт ахэшэқэа ирыладмырфашьарц хэа фытцгас икацаны. Азгаб лиартахь дналгеит, егьи, лыблахатц гьежьюан азы, ан длыцэшэон. Уи длышьталаны, андугьы даафнашылеит. Нара лыма-цара дышьталар лтахзамызт. Лара лани лаби риартақэа раафсан лышьталарта гылан. Ателевизор дшахэацшуаз, уигьы дамхацэеит. Ишцакалцоз, ан дылган, дышьталтцеит, лхацагы диар акэхеит. Ахэымчехан илаҳаз лгэы иалан, дзыцэомызт. Лыцшэма имашьына агараж иантеигалоз, абжьи лахаит. Уи ашьтахь акраамта дышьтамлазеит иара, ателевизор дадтэалан. Ларгы дзыцэомызт. Дшааиуаз иб-жьи анлахагы, лычелырцсит дыцэазшэа. Убри аамтаз лгэы ихшэаны дыкан, дылбар лтахзамызт. Ибзиашэа, алашара аркзамызт. Иара Нара дышиаз цқьа иаагэеитеит, лхыза ааирееит днапыршышыуа. Уи лыхэда цэаакызар итахымызт, дшыцэаз, апхзы лықэхьшэашэахар дарчмазафуан, ашо-ура дакны, лхыза лықэылхыр. Иаргы ибга ихьлон, мацк даагзит дахьышьталоз. Хара имгакэа ихэда абжьи аагеит, уи лмаҳазар зафа илтахызи.

Ашыжь иара лаҗхьа дгылеит. Ажәкәа рхәы ритон, нас адәкьан ахь шылашыцаз ддон. Аамтала атҗх анеихахоз итагылан. Аусурантә дхынхәуамызт уи аены, Аҕәаҕәа дымҕақәгылон. Лара Нара длыргылеит. Радоу ланду даалырҗшрын. Ашыжьза зцарахь ицоз аитҗбы лакәын, уи лхәы нықәыргыланы, лхатә амҕаду шыҕаз днацкаит. Амаршрутка аанылкылеит. Амҕан уаха лхы ышыҕхны уаҕы дзиҕамҗшит. Лыҕныҕка есминут ахахә зхауазшәа, лгәы алаҕазамкәа дыштәаз, дахылеишаз длеит. Атырқәцәа рышкол агәарҗ дынтәлеит. Ахәыцкәа атәцәа иазҗшны, ана-ара еилагылан. Аурук ахылмаз дныҕналан, лхы лықәыжь длатәеит.

– Лакәзамкәа дааит рхәеит, ибыхы? – дааҕналеит Ғара.

– Радоу бымшала дыммазаҕеит хәа уаб исеихәеит, – маҗк антцы лылағырз аалҕахәхәит. – Уаха уи лчымазара салацәажәараны сыҕам. Ихала иитаху ҕаитцааит.

Аб Уартан

Убас дласны амҕа данын, Аҕәа данҕеи, ақалақь агәаҕы иҕаз ахәшәтәыртә аусзуҕцәа ааира иаҕын. Иараз-нак аарыдгыларатәҕкәа рхеишьон, убаскатәи заан. Гагра зызбахә иархәаз аҗсихиатр абра аус луазар акәын. Лара уажәы дыҕазамызт, аха иара иитахыз азанааттә зыҕатцара акәымзаарын уи илымаз, цыоукы иашазамкәан иара дымҕақәыртцазаарын. Араҕа излархәаз ала, аҗсихиатр замана аус луан анаркологиятә диспансер аҕы. Уи Аҕәа ашыха ицоз амҕа ахылагоз уназаанза игылан. Иара идыруан иаҕцамыз ари амҕтәы хыбра. Аҗсихиатр дмааизацызт, аха ҕбаҕа саат рышьтахь дшыҕалоз ала дақәдыргәыҕит.

Ускатәи аамтә ара дабатәазауаз, даҕеа ускәак иеырхыгзар изеиҕын. Шытатцартәк аҕы дцан, иитахыз тауарқәак еилыҕшааны имашына итеитцеит. Уи ашытатцартә зтазкуаз афирма аҕеитцнаххьан, ақалақьқәеи араионқәеи

рҕы ахыбрақәа дыргылахъан, дара иааргоз атауар ртиуан. Уи напхгара азызуаз шыта ишыртахыз ршыапы икәгылахъан. Афирма аихабы ихатә фирма хәычыкгы хазы иман, даеа чкәынак дахаиргылахъан. Афирма ду иаанагоз атауар ахәтак иара ифирма хәычы иаитон. Ацарақаташъа цаны итәан ауаа. Ақәа налц иргылоз ахыбрақәа изааигәаз, зыгәра игашаз итынхацәа рыхъзала ашәкәы ианын. Дара дрыцхраауан аргыларәф, нас итауар аархәалар акәын. Ирхашәалоз еишыршон. «Ацара архашъа рцазеит», – Уартан игәы дтахәыцлон. Уи ахатей иареи бзианы еибадыруан, аибашьрафгы еикәшәалон. Убри дышцаимыцхраарыз хәа дгәыгуан иара. Избанзар, таацәа дук ныкәго, ихала хыбрак злаиргылашаз изырхазомызт, инапала иргылаз адәкьан хәычы аалытц иалхны, бҕейтцыхшъак иоуамызт. Амала, афирма аихаби иареи реибадырра иахаггы ицырхагахар алшон, зынгы абас азы дзаацшылалон иара.

– Ушыкоу еилыскаарц саакыдгылеит, – уи икабинет афы дыфнатәан иара, уахь илеирц ицшыз цытфык аужьны, атцыхәтәан иаамта ааины данлеи ашытахь.

– Узфәу сахәеи? – ихы шыштьихит Салуман.

– Уара уфы сааны атауар згоит, иумдыруеи.

– Уажәгы абудка уфнагылоума? – иааихимхзоз иблсаркыа ааиреет.

– Уаха сабоугари.

– Аус узуазар, уи цәгьазам. Ухы аланыкәугартә, акрырхартә тыцуп. Иара ахьгылоу тыц бзиазар.

Уи аены, уаха уцәажәаны уи азтәара узырфеиазомызт, Уартан ус шакәыз ибартан, Салуман ихәашьақәа злақаз ала. Аенырхараггы иацсамызт, дыззааиз ихы-игәы шыбзиази аниба, уи иатцганы дцарц дфәгылеит. Амала афирма аихабы ифы уск атцыхәала дшизааиуаз илымха интишыйт, дыфдәылтцырц ашә анааиртуаз. Шыта, иарбан еиликаарц, уи дузырхынхәуамызт, арахь аказы дышихәашаз азыкатцара ауасхыр шытатцан. Афирма аихабы дазхәыцларын, издыруадаз дачәазны ари дитаанза, ицхраара дақәшахатхар.

Уартан длалбааит имашынахь, айбашьраан ифызази иа-
реи реицэажэара игэы уамак иазтазамкэа. Итагылазашьа
зеицшраз афирма айхабы имбо дыказамызт, аха реицылара
дапыџланы, изнеиз ицхраара дшазыќацтамыз еилкаазшэа
убартэ икан. Имашына ыќэхысаа адиспансер ахь амџа
иахьаныз, дааипхьхэыцхуан иара, иахьцалак Салуман
атцыхэанза издыруамызт Уартан дзыхэашаз, уи азын иара
иќаитцоз атак макьана дыршьак зыќаломызт. Аиашаз, афир-
ма айхабы хатала ихэартахашаз ак имбозар, айбашьраан
диџызазаргы, уажэы убастэќьа дизыќазаргы, цыхыраара
дук ииташамызт.

«Аус злоу, уахь сеикэымшэаргы уажэытэќьа егьоу-
рымызт, – дќэыпсычхауан иара, имашына наргыланы,
адиспансер ахь иџанынеихоз. – Ахэыцы дахзышьаќэыр-
гыландаз! Уи анаму азыхэан, сзышьтаќэоу зегьы ирылас-
хи». Апсихиатр дааихьан. Уа илзыџнан хатей пхэыси.
Акоридораџ дахьыпшыз, урт рцэажэашьа злаќаз ала,
шэамахьцэан. Апхэыс ахатца дицын, уи ихала цќьа дызныќэо
дыќазамызт, аџыжэра дыќэнахуан. «Ашэамахь ижэцэо зба-
хьадаз, – дхэыцуан Уартан, – аамта рзыџаастахама уртгы,
ус рхы пхастартэуамызтеи?!». Урт уа акраамта инхацэеит.
Ирзыпшыз аќсахеибакра аџынза днеиуа далагахьан,
еибакеибашьтуа иандэылтцаз.

– Сышэзызырџеит, – лхэеит шыта атакэажэрахь ине-
ирц егьызгымыз апхэыс. Амала, лееидкыланы, лаамта
шынеибакэыз лзанаат ишаќэлырзуаз знубаалаша азэ
лакэны дтэан лара, апышэа ду змаз шлакэыз мџашьо.

– Сара сыпха лыпсихика пхастахеит хэа иаќэахцэеит,
лэылшьырц ианаќэылк. Апсихиатр дисырбар сџахуп, сџаа-
пшаауа сџаасхан, шэыпшаараќэа ус имариам, абра саана-
геит.

– Апсны инхаз пшьџы затэык хэуп. Сара схаќагы
есымша ара сыќазам. Амшќэа еизшаны, џымш Гэылрыпшы
ахэшэтэыртаџ сыќоуп, џымш арратэ комиссариат аџы аџар

акомиссия иаххажьеит. Араагы ымш роуп сахыкоу, аха аррате комиссариат афе аус анызуа, асаат жәәа рышьтахе ара сааеит. Аа, садрес, сымш еизшарақәа, аус анызуа асаатқәа, – уи Уартан бгыцк неилыркиит. – Шәчымазаф дзаашәымгеи?

– Иахъа даасымгазеит. Шәсықәшәозу сыздырзомызт, ачымазаф дсыманы сабашәышьтазаауаз. Зны шәыпшааны, дзеипшроу заа ишәеилыркааны, нас дышәзаазгар стахуп.

– Лара дсымбакәа илыхъа ашьақәыргылара сылшазом.

– Шәлыфцәажәаны мацара лчымазара еилышәкаауоу, дача анализқәак шәтаху?

– Слыфцәажәароуп, нас дахышьтаз ашәкәы еикәыдмыршәеи? Убри сзаажәгар бзиан.

– Дзынқаз, дзынқаз рзы дтышәцаар лтахзам, убри азы жәлар рыхәшәтәра сзымцапыжәга лхәеит.

– Ара даажәга, уи лацәажәашъа сара издыруеит. Иахәтоу зегы лхала илхәоит.

– Хәшәтәышьас икашәтцои?

– Лдиагноз анышьақәсыргылалак, ахәшәқәа рзы аре-цепт шәыстоит. Шәача ишәпшаартә икоуп. Иахъеи уахеи илжәша шәасхәоит.

– Дышьтацатәума?

– Ишьтахцо мчыла иалхарго роуп.

– Уи ишқә?

– Ахәшә здызкылар зтахым, мчыла иддыржәеит, ма ирыларцоит. Лара иаахтәаны изжәзом лхәама? Уаанза дымнеицзар хәа сгәыгеит.

– Лара ианакәызаалак хәшәык лжәуаны сымбацт, даныхәычаз атәы схәом. Цәгәала дычмазафымхацызт, егыс цшак лылалеит хәа ус илхылгон. Знык ианылжәх, ирацәазаны илжәцәеит акәымзар.

– Афны дшәыхәшәтәырц шәылшоит. Лара дысшәырба! Уашьтан ара саныкало амш азы сшәызпшуп.

Иара дыфдәылтцит, аха дышиашаз афныка амфа ды-қәымлеит. Иааимидеит ашәкәытиртакәа. Ацсихиатрия

иазкыз ашәкәкәа пытк ицшааит. Руак, амѡа иантәаланы, зышәкәкәа зтиуаз имихит. Иара иитәхтәкьаз акыр ибозу здыруадаз, иахьцалак дрыцхьар акәын. Ацсихиатри иарей реицәажәарақәа ирылигашаз ааста, ашәкәкәа ирнихыр калон. Амѡа дықәланы ақалақь далтхьан еицш, ихы даеа хәыцра ґыцк аатәшәеит: жәпакы ашәкәкәа дрыцхьаны еиликаауаз ааста, ацсихиатр дахьлыґцәажәоз лымѡақәцара иаха иманшәалахарґы калон. Ацстазаара уаанза дна-намгацызт, дахьнанагашазґы здыруадаз, аха иара шыта дґаеимызт, ацстазаара пышәа иман, ауаѡи ауаѡи реиґцаара акыр шатцанакуаз инардырхьан.

Ихәыцрақәа даарылнахит ГАИ аусзуѡцәа дахьааныркылаз. Дара апост аґәкәзамызт иахьгылаз, уа уназарц ѡбака километр набжьан. Имашьына коробкақәак шақәыз рымбахи, акәымзар игәхьаа зкуадаз. Ишәкәкәа ладырхәит, иѡадырхәит, аха ирыгыз акґы рзымпшааит. Имашьына итаз атауар азытәкьа ашәкәы иман. Руазә амашьына алашарақәа гәеиґеит, аныкәцаѡ иґьыба еґштимхуаз аниба, зегьы еикәшәан акәымзар... Капеикылтцәак имхшьа дахьакәымшәаз дқәыпсычхауа, ишәкәкәа ааирґежыит.

– Даеазны иумырццакцәан! – ихәахт, иахьцалак ак идбаланы изанаижьызшәа ацшра неитан.

Имашьына амандарина ақәзар хәа даеа ѡыґьараґы дааитцадырсит. Жәа-маатк рнапы ианитцар, дааитцадыр-ццхьаза иаразнак даурмыжьуази, аха иара идокументқәа ларха-ѡархо деитцадырхон, избанзар атцартыша римтартә данеикәшәаз иритазомызт. Уи хыларкәрас ицхьазон. Аха устцәкьа дарґы ируамызт, ухаґаґы еснаґ ибзианы уеузеикәыршәомызт.

Аѡны данааи, ахәыцқәа ашкол аґынтә иаахьан. Цараґы шыапыла амѡа данын. Ран лакәзар – Бароу иахьцалак ахәшәтәыртә дташәазаарын, акраамта аѡны лґынкыланы дыкәзарґы, дылбарц Цандрыцшьынтә амашьына дылбааит. Уи данаа Бароу дышшәартамыз ралхәеит. Амала, аб ицха

аены димбакәа изычхауамызт азы, царақәакгы лиҥарц иҥахын, ддәықәларц иҥазикуан.

– Илфаша кәсцап, мацкуааңшыр, – лхәеит Ианга, лыпшәма иацәажәара, иабжьгара еиҳарак, ишылцәыхьанҥазгы.

– Радоу! – аб аңа агәыбжьанытә даалыңхьеит. – Бара бцар бҥахзами? Бароу дбымбои.

– Сцарц сеазыкәцаны усгы стәоуп.

– Саргы сцоит! – даакәгылеит Нара хәыцы.

– Цара, уаргы уаала, – акрызфоз иҥа иахь аб ихы на-
ирхеит.

– Ахәшәтәырҥафынтә амшын ахь хлыбаауеит, Радоу лхахә кәшәара.

Ан илырхиаз афатә рыманы, аби хөык ахшареи амҥа икәлахт. Аб иахьа хәлаанза амашьына дахьакәтәаз, игәы пцәон. Аха инаимызгар иҥамлоз аускәа дахьырфыз игәы ихадырштун. Амҥа Радоу даара дарааңсон, аңхзы аалыкәнаҥон. Лгәабзиара гәгәамызт, амашьына дакуан, уаха ас дҥазцози. Лыбла аңштәы цқьа иахьымхынхәыцыз еиҳаразак игәы иалан. Лыхшыҥ атың ашҥа имхынхәыцызт, убри акәын уи иаанагоз.

Азә лфынтә даеазә лахь диасуан. Иңа аиҳабы дчыгәза деилгахындаз! Лахәшьеитцбы дзыкәшәаз ашьтахь, дцо-
даауа ахәшәтәырҥа дыбжьамлеи, лани лаби аҥны даатәарц
шлабжьаргазгы. Лыңсахы еибаккәазар акәхарын. Уска-
тәи дшәартамызт, жәамш рыла дшьакәдыргыларын, аха
иабалҥахыз ахәшәтәырҥа аҥалара. Лара лахь анеираз
шьыбжьоншьтахь иахьаауаз рыхеит, – ахәшәтәыҥцәа
рыҥныҥа иҥахьан. Иҥаңшьооз амедиахәшьа ирдыру-
аз лакәын, уигы ирҥааз ишеицыз иаулыжыит, мыцхәы
инымхартә нарахәаны. Иара ихәыцкәа ахьеицгәырҥооз
игәы дырңагәышон.

– Шьҥа хьаа сымазам, – лхәеит Бароу. – Аха макьана
сҥытыр рузом.

– Ус акәзар, ичҳаны биаз! – ихәеит абгы. – Сара слыба-
ауеит. Шәара шәхала шәаицәажәа.

- Нас афныка шәцома? – дцаауан Бароу.
- Нас х-хахэк, мацәазла икәыршаны, быжь-хахә шкәакәак кәымпылны, быжь-хахэк шәжыны, быжьба ахәаны ихацшаарц хрышьталоит, – дцышәырччон иара.
- Избан?! – лыблакәа кәазхеит илахауаз цъазшьоз Бароу.
- Радоу илцшаар амәа иаша дыкәлозаап.
- Уара урт атакәажәцәеи, апапцәеи, ахәацъацәеи рыгәра угазаломызт, убакалеи?
- Рыгәра зго дыками, – ашә шыказ ифынеихеит, – Цареи сареи цака хацшуп.
- Манчеи बारेи шәус иахәацшма? – дыччон Бароу, лахәшьцәа рымала ианылзынха.
- Ахахәкәа рнафс зака цшаатәны исыдылцаз бдыруама,
- Радоу урт реикәыршәара лгәы цнатәазшәа дыцшуан, аха дахьрыхәацшуаз иаха лгәы зыртынчуаз усызшәа изцхьазоз лхафсахьа шытылхуан.
- Манча иихәо акәзамкәа, даеакала дыказар?
- Уитцәкьа санижьа, мацк иадамхаргы, исзыбгап-цәагахоит.
- Хани хаби кәалкәало ибышьтоуп, баарызхәыц!
- Срызхәыцыртә скалар, сырзымхәыцлои, – уи аус анагзара лара лымацара илылымшакәа, илыкәымчуаз акы ишацрахәаз мфашьахуа дфәгылеит.
- Цкьа сбацәажәрц стахуп, хазхара хаибабартә уахык хзеикәшәр.
- Сбызцшыми, – лхәан, Нара длыманы лфыналхеит.
- Аби аңеи рмашьына иадгылан, Цара ак ихәарц итахын, аха ахәашьа иеизакәмыршәакәан дааиуан, аены афны ианеибабоз аахыс. Уажәы ааимкьара иоуны дыкан, амала, иахәшьцәа ас ирлас илбаарын хәа игәы иаанагомызт, аха иара дзырццакузәеи, ицарахь ддәыкәлаанза, аамта иман. Азгбацәа анааи рмашьына инталан, амшын ацшахәа шыказ илалбаант. Акәара иныкәгылеит. Азәык-фыцъак аназара

иубартан, ацәкәырпасагакәа ирыкәгыланы аңсыз ркуан, уаха псы зхаз амшын даваршәымызт. Еиуеипшымз ахахә ссакәа инарышъталеит. Уамашәа иубашаз, абаскатәи бғанч ахьеилажъыз, иртахкәаз рылкәшәаара уадафхазеит. Иаха ирацәан асаркәа иатцәа еипшыз ахахә сса цырцыркәа. Урт Нара лзы еизыргон. Аб имала акыр днаскәацәеит, ихәычкәа ганк рәаташәа иахынзашьтапшуаз. Цара, ана-ара ак шьтыхуа, иаб дизааигәахеит.

– Нан дгәааны дыкоуп, – иеааириашеит иара, – Радоу лчымазара зхароу лара лакәызшәа ахылоухәаз.

– Лара илхароуп хәа шқаласхәоз?! – абгыы иеааириашеит, ибга ааитдыхны.

– Убас лхәеит. Ибхароуп хәа сеихәеит, – лхәеит, – уаха уи лызбахә салацәажәарны сыкам, – лхәеит.

– Салацәажәом лхәазар, дгәааны дыкатәкьоуп, аха дышқаламцәажәо, лыпқа лоуми.

– Устәкәа зхухәааи?

– Иугәалашәома, ухаҗа исоухәон, шәаныхәычкәаз зны шәан ахшараиуртәҗе дынлыжъырц лтахызшәа Радоу илхәон хәа?

– Исгәалашәоит.

– Лчымазара ахы ахытднахыз аброуп, бхаҗа акы баналацәажәо ибхәо базхәыцла, бааигәара игылоу гәатала схәеит. Уаха иласхәеи?

– Нас, исхәаз абри акәын, дәеакала еилыбкааит хәа лоумхәо!

– Илахарц шылтахыз илахәит, дәеа цакык аман схәеит хәа еилылкаарц далаго цушьома. Уи аамҗа илнарбоит лгәаанагара шиашам. Уара иумырцыхцыхын.

Аб ихаҗа иалипшааз ахахәкәа Цара инапы инанитцан, ачкәын иахәшыцәа рахь днеит. Радоу лхала илтахкәаз аллыпшаауан. Лашъеи лахәшьеи алаф лылхуа иахь-лыдгылаз, рызынтәык еибарччон. Уи дырга бзиан, из-банзар, леитцбацәа рыхәмарра иашаны илыдылкылон,

ааигәа акәымзи урт рхымѡацгашьақәа, аиҳаразак Цара, даеакала ианылныруаз. Ашәамахь пхәыс иаалмышьтыргы, ихәыцқәа иманы уажәаны абрахь дшааирыз иара ихы ицнақарымызт, аиашаз, ацхынраз ихәыцқәагы агәылацәа ртәқәагы ааигалон, адәыгба иѡақәыртәаны. Ускан имашына аус аузоымызт, излакайтцашазгы далақазамызт.

– Шьта шәаала! – рықәфитит иара, ихәыцқәа, рус иалганы, анеицәхасрақәа ишрымехаркыз аниба.

Фыхьтарак афаларц аеазнакуан. Радоу ацша лхы италар хәа дшәон иара. Уахык, ара ацәка дантәаз, абас афыхьтарак ытасуан. Уи амшала, мацк деицәахеит. Ацхарақәа қалагәышьян, уи лыхәазар здыруадаз, леихачыра уамак илызнымхеит. Лееилалхәаларц лабжьаргон, аха аматәа цха уамак илзычхауамызт, иаармарианы деилахәазар иаҳа дарлахфыхуан.

– Абра уаагыли! – Радоу фәалтит, ауниверсам шықаз ианаақәла.

– Икалеи? – аб аангылара дафын.

– Абра слыбаароуп, – ашә аартны дыѡтыцит. – Схала снейуеит, шәара шәца!

– Ибыхьыз сзеилкаауам, ара бныжыны ҳашпацо?

– Умшәан, уа снаргоит.

– Лѡызцәақәак лбеит, узыцәшәаша егықам, – ихәеит Цара, иахәшья илбаз Манча шиакәыз раб еиликартә.

– Бымацара бышпақашьтуеи, Нара дбыцзар дыбцырхагоума?

– Даалааит, – лара дагьяаигәыргәеит.

Рѡыцьегь анца, анацшаапшра хтамкцәакәа ифынеихеит, иахьцалак иидыруаз цкәынак димбазакәа дахьцоз игәы иалан. «Ах, ҳабацәа ҳарбар зака адәы ҳақәдмыргыларыз», – гәаныла дмақаруан иара. Аены ианааи, ирулак еиларгәагәашәа, абгы ацагы анду ак лархәақәеит. «Изақәызеи, мшәан!» хәа дтәан лара. Иангагы иаразнак илдырт азгабцәа аамгақәан изааз. Лыцшәма

уан. Хэыц-хэыц игэалаиршэон, лэылшыырц шылтахыз аниалхэоз, реикэшэара зеицшраз. Уи аены зака лагырзы калтээзеи. Ацсра акэмыт илтахыз, аешыра акэын дзышътэз. Убри налымгзар ада цсыхэа лымамкэа, хыкэкыс изышътылхзеи? Иара игэы иаанагон адунеи икэыз ахамыштыхэ ахгара лцэыуадашын хэа.

Машынак аангылан, ихыз хэаны аникэфырт, дхыц-хыцуа днахызан, дынтатэеит. Ифны ахыглаз ах ицоз амфэ даанрыжын, шыпыла ифынеихеит, дахыцшыз иххэыцуаз уажэгы дамехак даман азы, ашышыхэа днеиуан, Амала, ана-ара азэ дибон, ацсшэа ихэон, иххэыцреи игэалашэаракэеи изрыццомызт, урт ихафы имхэыр шыахитхазшэа инхеит. Афны данааи, ателевизор дахэацшуан. Ран лабраа рахь дыкан, ирласны дхынхэырт лгэы итан, аха данаауатэкьаз лцацэа ирыздырзомызт. Иара акресла днантэалан, ателефильм ибарц иеааирхеит. Асахьакэа дрыхэацшуан, арахь ихшыф урт ирзишътзомызт. Ихшыфэ ишыахитхаз игэалашэаракэа натцысы-аатцысын, ибла ихгылеит ииасхыз аамта асахьакэа.

Аибашыра анынтэоз акэын. Ашкол афы дшыказ иахаит адырфэены, Акэа агацэа ирымпыцашэаны итадырхаз анышэ иахьамадаз рыцсыбафкэа шытырхуаз, доусы зтэыз рыфныкакэа иргарц. Ианшыцэа рфакэын иара дахьаазаз азы, аены дааизар, уакагы излацэажэоз уи азбахэ акэын. Хьаас ирыман, избанзар ирахыхан иара ианшыа ицак убрака анышэ дшамаз. Адырфэены ицоз дрыцны Акэа дцеит. Абульдозер ааргахан, ажыга, аеага ухэа мыругакэак рыманы игылақан. Ус ицшыз ауаа рацэан. Аихабыра рыкнытэгы уа ирылагылан. Абульдозер ацхьа идэыкэыртцан, хыхь цэахэак адгыл арыцкьеит. Шьта жыгала аусура реазыркит. Ацеллофан аапшуан. Мац-мац анышэ рыкэырхуа мацара, ацсцэа аадырцшуан. Аффы чыда цысхан. Хэта-хэтала еифымшэшэарт, пытвык азэ дышътырхуан, днаганы адамра дтарцон. Уи зылшоз мацфын. Иара игэы иамузт, дыц-

хыраарц дынрылагылт. Аңсцәа рцәаржь амазут еиңш унацәа ирадцаблон. Арахь аффы уқәнаргыломызт. «Абри азакәызма ауафы дзиуаз?!» – игәы хынхәуан иара. Мчыла иҕынкыло аус иуан. Дрыңшааит ианшьа ицагы.

Анышәынтра еиҕыркааит. Ихы игәахшәаны ауаа дрылан. Ашкол ахь дцон, даауан. Иитцоз ибла иабомызт. Арцафцәа лахь иртон, иацәажәон, ианиацәхауазгы мацмызт, урт ирхәоз-ируаз иара инырзомызт. Агәарбжъара дахьыбжъаз, аонқәа амамиқәара рфәтәан, иңхоз амра макъана ирнырзомызт. Дахьааиуаз ашәы ршәын. Ари закәызи? Ғыц ибла ихгылан итахах анышә ишыцырхуаз... Пхызырла ибон. Ахахә игәы икылагылан. Иңсың ишатахыз илафеиуамызт. Дызтцаз аидара нышьтацашьас иамаз еилкаамызт. Уахык атапанча аацәыриган, иаргъа напәы икын. Иаргәцыста инадикылеит. Шьта ишткьатцәкьоз агәра ганы дыкан. Инацәа цысуан. Изыгәагыамызт. Аңсстазаара далтцәкьар зынзак итахымзар акәхарын. Итагылазаашьа еилыркаартә икәша-мыкәша уаф дыкамызт, иказ ракәзамызт, зегь ирхьааз икамыз ракәын. Иареипш даргы адунеи ргәахшәаны икәын. Хьаас данырк, мацсачк изташәаз ианалашьцылақәоз акәын. Дзеипшрахаз шыргәамцхоз ахьеибырхәақәоз ифызцәа рфынза иназақәеит. Рхаҕагы ирымбози иара иҕеипсахшьақәа, аха цкьа еилдыргарц лымхатасқәак амфакәцараз иртахын. Ацәгыи абзиеи рышьхәа еивтамзи. Абзиагы рацәан. Убрахь дыргон ифызцәа.

Аңхынраз иан лахь дааит. Араагы имамзи афызцәа, иара иаткыс еихабацәаз Батакәеи Димакәеи. Амшын аҕықәан анаиааиртақәа иаха ирацәан. Дахьыргашаз, дахьааргашаз мацхәызма. Мац-мац далшәон иара. Зны-зынла дынтанагалон ҕыц. Дамеханакзон. Уахык данызмыцәа, дфәгылан, уафы дипырхагамхарц, дындәылцит. Ашьшьхәа аңсара дныталеит. Амшын абжы иахауан. Уахь иҕынеихеит. Аңслымзра дылан, иныкәашәа аруадауан. Амшын дазааигәахо, абғанчра днылагылеит. Аныкәара иаха

имариан. Иалихызи абри аңсҕазаара, иҕахаз реипш зны иҕәеиҕы кантхало иузымкуа иҕалозар, усгыы ҕсран? Итапанча имаҕа иаавтихын, иаахиршахт, иҕәтҕыар хәа дшәо мацара, ифыштыхын, иаргәтыста инадикылахт. Җыхыа ааста ихшыф иаҕа еибгазар каларын, атҕага иатҕагылаз ихыснаҕаа изыртцысуамызт. Ускан еипш дқыңқыңыуамызт. Дышзамытхоз ҕнытҕкала идыруазар акәхарын. Амшын абжытҕәҕыа иаҕауан. Иеишыртә ихшыф еилаҕсамызт, акәымзар инафс ахыарчбжыы гәникилозма, атапанча агәыцә ихы ианадкылаз. Итапанча лаиркәын, ахыршага науиҕын, имаҕа инавтеитахт. Ус дгылан ҕытрак. Шыҕахыҕа аҕсара данытдалоз, уаҕа убас тынчран, лашыцаран, ихы ахызымгәагыыз хыааигон. Амала, уаҕа инапы имаҕа шыҕаз издәыкәымтеит. Амҕа данын ҕшыаала. Шахыан аҕны дана-аиуаз.

– Уоора, дахыаауа жәбо дкаҕабҕало! – ахышә дылагылан Димаҕәа.

– Уихәаңши, ус дук змоу иеипш, уахыла дыцәам, ҕынла дыцәам, – уи дааивагылоит Баҕаҕәа.

– Цкыа мшазаңт, шәабаҕаз? – ифызцәа аниба, маҕк игәы ааҕсахшәа дфыхәнан, ашә ааиртит Манча.

– Иахыа мхтагалара уаагоит хәа уахамхәази, уезузеи? – Димаҕәа ихаҕы лашо даақәгылеит.

– Иарбан мху?! – Иааңеишыеит иара, егыи ауаҕах аҕы адиван икәтәаз иангыи уажәоуп дангәеитәз.

– Баҕаҕәа имхы таагаларц иахыазы еибахамхәази! – Димаҕәа даатгыломызт.

– Иарбан мху? – аусура игәы шалаҕамыз ааиныңшит иара, иан дышпышәырччозгыи, лҕа аухантәарак данымаа, ателефон дасны, ифызцәа дышрыңхыаз ҕашыомызт.

– Шыҕа исашәымхәазеит ихәазар, мчыла сымхы дызлаҕастҕои, – ҕааитит Баҕаҕәа.

– Ианбыкәыи амхы анылоуцдахыаз?

– Ақытаҕ саб илатцаны имами.

– Арантə хғаны иҫоумғалар, уа ағызцəа, ағəылацəа, ауацəа шəымазами? – Манча иҫсахы еибакырц еғигмызт.

– Хара аслацəағғы хамоуп, аха арантə хөеир – хамцхəхарыма? Уғəалаҕамзар уаанхəжып, нас. Димаҕəеи сареи хцап, рғəы ааҕахцашəа хəзур хбап.

– Аиеи нас, сшəыццап, усғыы сыда шəматəам, – дəагылеит иара, дмидагəидаха ашə шыҕаз иҫынеихеит. – Амала, амхы хталароуп хəа сашəхəазшəа ишəхəаз – хытхəаауп.

– Уи угəалашəом, аха иаххəеит, – ҫааитит Димаҕəа.

– Ааи, иугəалашəом, акы уазхəыцуан, – Батаҕəа инацитцеит.

– Иҕадгыламыз ағəра игартə шəцəажəоит, – ихəеит иара.

Амəан иғызцəа алаф рхəон, рхала иччон, иарғыы дынрыхəлаччозшəа иуан, амшын ацшахəаҫы дангылаз ааста уажəы деиҕын, дəеакала ихы ибон, Амала, цҕьатəҕьа дзалымтцзацызт. Адиван иқэтəаз иан лыпшра ибла иаахгылан, уажəы иаха деиликаазшəа игəы иабон. Лца дахьҕежьыз ашьыжьымтан деигəырҕьан дыҕан, аиашаз, аха ауха дахьшəаз маҕьана лцəа иалаҫын. Иан даара бзиа дибон, ипшьаз леипш длыхəапшуан. Лыдунеихаан лхəыцҕəа хаабызшəамзар дəеакала драцəажəазомызт. Иаалыкəыршаз рызғыы убас дыҕан. Уи лҕышəырччара шцакаларыз уи ашьтахь, лца ихала дмаакəа цьоуки дылзаарҕар?! Иблаҕəа аахиəахт, алаф зхəоз иғызцəа шытак инырзомызт. Убас иҕалар, иан илыпшрахоз ихахьы изаагомызт, азəы даналихуаз.

– Уоора! Уаапшы, ура! – Димаҕəа иакəын ижəəахыр зыртысуаз. – Ушыцəоу ағəарц хəзлаталари?!.

Амашьына ағəашə инадгылатцəҕьон. Иара иҕьеишьыз, ағəашə ду ҕьаҕьаза иаартын. Абахча шыҕаз ыцьаҕа тагылан, изҕыз Манча изеилкаауамызт. Ағəарц ианталоз амашьына иаатыцыз арцар даарцылеит Батаҕəа иаб. Асасцəа апсшəа реиҕəеит. Пцəыскғыы лҕаалхеит, уи Батаҕəа иан лакəзаарын. Апшəма ица, иғызцəа иманы, абахчара шыҕаз

днеирц наиабжьеигеит. Ааиха иахьымзакәа амхы италозма хәа Манча игәы ааихьнашьит. Уа игылазгы ирызнеизгы азәгы аҕыкәреитәгалара иеазикзомызт, абахча анафсан амхы шлаза иштагылазгы. Аби Батакәеи аборахь инеин, ҕмак рххо иаатырган, арахь иааргеит. Ауаахә руазар хәа Манча дшыңшуаз, зхы мрагылара ирхаз аңшәма ишьтахь иаагылан, иааикәазырфит. Аңшәма хыхь иҕаз диашьап-куа дныхәон, итаацәара афны иҕаз иакәызма, абна иҕаз иакәызма, зеггы даархылаңшларц.

– Зны аҕма хәатцаны, нас амхы хтарцдома? – Манча Димакәа иахь даакәгьежыт.

– Зашта уталаз иашәа ухәарами, – Димакәа датцахомызт.

– Димакәа! Манча! – Батакәа ифызцәа рыкәфьртуан, иаб ишьтәа ахәда анаахитцәа. – Шәхацхрааи! Икнаххап, – ашаха ашьтахьтәи арҕа шьапы ифаадыршәын, алаха амахә шәпа ифахаршәны, ашьтәа шьтыхны икнархаит.

– Усти! – Батакәа хәызбак Манча инаииркит. Амхы уаластар усгы иутахзамызт, абаҕь ацәа ахухыр иаха иузеигьуп. Уара, Димакәа, усти ари ахәызба! – даеакы егы инаииркит.

Агәылацәа ааира иналагахьан, арахь ашьтәа ацәа-хыхракәын макьана изфыз. Аха ицкәынцәамзи, иаразнак ацәа лахдыртәраан, еиҕыкькьа илтарцан, заа еиҕаркхьаз амца инатцха-аатцхан, иааибадыркит. Настха иакәгылаз ахьурзы чуан ахырг таңсан, аилашра аеазнакхьан. Акәаци абыстеи еицыҕалеит. Акәчагакәа аадырхиан, аңшәмацәа иаарыдеизалаз ладыртәанза, аңшәма агәатцәа дахныхәеит.

Манча, инапала иикыз акәац игәы иаго-иамго дшамхоз-гы, хар имазамкәа акрифейт, жәабаҕа цәыца ижәит. Илсны илымсит, аха икьаф ҕатцан. Иара иеиңшыз ифызцәаггы заа еицгылакәеит, аихабацәа ртәара иааҕеиңшны. Иара шьта икәтдыр цәгьа имбо днеихьан, аха Батакәа иаб ифны дыҕан, зегь леилажь цашьа имазамызт. Ифызцәа ицхраар акәхейт. Урт уа ианыкәцуаз, амра макьана акыр ыҕан. Афны ианааи-гы, итамшәацызт, азы ишылзаагылахьазгы.

– Димаķәа, шыта уара умхы таагалома? – атәы рылихуан Манча.

– Ааи. Уахь ҕымшқа рыла ҳцароуп.

– Иара ашытәышырақәа мақьана шәызрылагеи? Тагаланшытахь акәымзи.

– Сынтәа ус иртаххеит. Ауаа иртаху мап узацәкуам.

Димаķәа дыхәмаруаз ҕышьон иара. Аха ҕымшқа антцы, Баҕаķәа имашыынала уа данаакылс, шытәашыра рыматцәкәан игәахәит. Ақытаф рыхык ҕкылсзар, матәажәқәак наршәыртдан, амхы иҕалартцеит. Шыыбжьон лхытаанза убрахь итан, ағырак тыргеит. Инхаз ацшәмацәа рхала иалгарц ргәы итан. Русуцәа ладыртәан, хәымеханынза еибаныхәаран изфыз.

– Ацстазаара аҕьабааи уи иацу абзабааи роуп иķоу, – ихәеит Димаķәа, аҕнықа ианаа.

– Умхы антәхгала, ус зумхәои, – даахьахәт Манча.

– Иагьа уадафра утагыларгьы, иууз, иуфаз, иужәыз роуп иķоу. Баша ухы тоумырхан, убарт ууалқәа наугзаанза.

Убри иихәаз Манча уа дазымхәыцзеит, аха аены да-аины, акресло данынантәала, иаапсара шилсыз аниба, Димаķәа иажәақәа ааигәалашәеит. Дзыгәза дагьаанхеит: уи идыруан Манча ихы ицәымгны адәы дшықәыз, ус анакәха, уи идыруан Баҕаķәа. Иан лыпшра ааигәампхеит. Убригьы илдыруан. Уахи-ени дзышытаз лпа игәтакы лзымдыркәа дқалозма. Уи дналацәажәарц, ауатахқәа днарыҕнапшит. Лара дықазамызт. Иашьейтцбы дабацарыз?

Анаилахәла иангьы иашьейтцыбгы аакылсит, артмаķ дуқәа ҕба рызна амандарина иатцаланы. Ус анакәха, адырҕаены ран Цсоу дцон. Ус лгәы иантаз иара изиалымхәазеи? Деиқәимыршәарызи. Иҕызцәа дрыц-зар иаха изеиғын хәа илпхьазазу? Ишакәзаалак, иибоз-иаҳауаз ихы игәы ақәны ибазомызт. Уажәи-уажәи, аҕацәа итаҳаз анышә иахьамардаз, ианытырхуаз ибла иаахгылон. Иан лакәзар уахи-ени усуран дызфыз. Абарт аҕхтыск

еинрааланы реидкыларе еинышэоны ибомызт. Ифызцэа дахьынтырга-аатыргоз игэы ихадырштуан, аха ирлас-ырласны ифызцэа иаха-иаха идырлашоз амшкэа апыжэара ргозшэа иныруан.

Ауха иан заа дышъталеит, ашыжьнатц, арбагъкэа ҫыртаанза, амѡа дыкэлэр лтахын. Адэыгбеи автобускэеи иааргоз атаккакцэа драцызаны ацэахэа дыкэгылар лтахын. Шаанза уа дызнеиуазар, издыруадаз хэлаанза ацха акэсра дакэгэыгуан еснагъ еипш, аха дахьымзакэа ацхаҫ ацх ахгара лыкэшэар калон. Абас дгэыгны мацара, есымша амѡа данылон, Амала, уака кхьара лыкэымшэар шамахамзар иаузомызт, зынгыы ҫымш, хымш, еихангыы дынхалон. Дкарауараха лыхынхэра лца аихабы дашыцылахьан, аха изымчхауаз дыммазаѡханы данааѡналоз акэын. Ас апстазаара ан дыхэнажэар алшон. Ларгыы игэгэаз азэ лакэмызт, лееилахэа-лееилаца данаакэгылалак, макьана дѡаазшэа зака дубоз акара, дыпшқан, дыпхэыс асан. Илылазозгыы цыоушыарын. Ихатэ хэыцракэеи инырракэеи дрыцадырзуан, лара лтагылазаашыа гэеитаанза.

Убасқан лара хымш дзымаазеит. Ипсы зегыы убарт амшкэа рзы ишифаз еипш, уажэраанза иан лыкамзаара-кэа ускатэи дрыцэшэалазомызт. Шьта длышъталаны дцар цэгъа имбо дшыказ, апшыымш аухаз даакылсит, апша злалаз лчацакэа лхьаауа. Хэшэкэак лжэуан. Дыкэиан. Уамак дыкэнамкшеит, дшымгэыгцэоз далцит, аха ас мацара дцозар, мышкымзар мышкы даара гэгэала илызцэыртцын. Мышкэак рышътых деиҫадэыкэлеит. Ауха дхынхэит, даара ицыоушэартэ. Илгаз зегыы хара хган шыказ хэмариала илтиизаарын, нак диасыр акара лоур шалшозгыы. Аца изеилкаауадызт илылымшоны хганаҫ ирылтоу, даеа уск дакэшэазу. Арахь арака ирзыпшаауаз ацитрус шьта инцэарын, нас Цсоу дцаны, арстэила иаазхэоз дрылагыла, нак ииалгалар акэхон. Аус злаз, хган ала аахэара удаѡхон, избанзар ус зхы ныкэызгоз ауаа даара ирацэан. Аха лара

иаалгеит усқан ажәабжь, издыруадаз убри азын мацара афныка дыццакызар.

– Уаб Ростовынтә иааицхауеит аусурта сара сзы ишицшааз.

– Уахь бцар бтахума?

– Сымацара сцома, шәарггы шәсымгои.

– Ацсны ааныжьны, даеацъара сара сзынхома?

– Назаза уцома, ианутаху уаалап. Аха ара ххы хазныкәгазом, иумбои. Хтаацәара еикәшахеит убри амшала. Уабггы имацара Ростов дыртәаны дхамазаауама? Хееидахкылар цъара хазкылсуазар хамбарызи. Атыц еи-тоукыр, уара угәабзиараз еигъымзи.

Ан лца дицәшәон. Аамтала акәзарггы, арантә дыкәыл-гар лтахын, аеыцсахраз иатахыз рацәан, ианамуаз зегь ақәурзыр акәхон. Урт анеицәажәоз ҫыц абри акресла дантәалан иара. Уажәы дыштәаз еицш, усқанггы, иани иареи анеицәажәа ашьтахь, иблақәа аахиџан. Амала, усқан уаха акггы дазхәыцуамызт, ишынтаацәаз рықәцтра дарга-чамкын, иадихәыцларыз, иахицәаарыз дрықәшәазомызт.

Апха Радоу

Аусураҫ дшыказ, Манча длызнеит. Афныка дааскьеи-гон. Рџыцъегь ахъеицыз, лара иаха дқәацәын иара иааста, амала, имаха-шьаха акыр итбаан. Ижакъа амхра уамак бзиа ибазомызт. Агәарбжьараҫ ианааи, иара днахынхәит, лара дныбжьалан, лышы-лышы неикәццо, афны даакыл-сит. Ланду лыда усггы уафы дыказамызт. Лан дызхьымзоз афн усқәа дынрылагеит, акы даннацха ашьтахь. Руадақәа пссаны илызәзәеит, ауатахқәа еиллыргеит. Лаб, лан, лахәшьа хәычы шааилак еиламхарц рхәы калтцеит. Лаб даныхынхәуаз уафы издырзомызт, дшаакәшәалак даакыд-ххылон. Лахәшьа амузыказ даеа школк ахь дныкәон, уахь данцоз, заа дзыхынхәуамызт. Уамашәа иубартә, уи аены

цәыкба иааз лан лакәын. Зны-зынла даазгашаз азы аус дакәшәалон. Уи лышьтахь даакылсит Нарагы. Рызынтәык азәазәала акрырфон.

– Сара сшьапы еитысхырц азы шыкоу сцоит, – лхәеит Радоу, ачанахқәа ртып ианнықәылтца.

– Бхахаза бцону? – дтцауан лан. – Ғыхьтахошәа збоит.

– Касык аашьтысхуеит, ацша сылалар хәа бшәома.

– Акакан атцака бантәаз еипш, ахьта быламлааит.

– Уажәы сымныкәои, сышуеит.

– Нара дга!

– Уажәоуп данааи дкараха. Лфызцәа драхәмарырц дцеит, былкәатц! Сара ирласны схынхәуеит.

– Бнымхацәан! Уатәы амәа бзыцшуп, ибхабмырштын! – налабжьалгеит ан, избанзар уи аены Акәа ицарц ргәы итан, аб дахнагеит, ашәамахь пхәысгыбы макьана илзымцацызт. Шьта зегь еилагзатәын.

Ацсабара ацха бзиа ишылбоз лан илымдыруази, уаха лызламхәеит, амалагы лара лгәы иатахыз аґагылара ишынтаацәаз усгы иацәшәон. Азгаб агәашә дынтыцит. Абар арагы, аанда ґ-ганк ахьааиґагылоз иалагылаз. Ацка уаґ дтәамызт. Арака уажәааны хәыци-дуи агәылацәа еизалон, анард иасларц. Анаґсан адәхәыпш шьтан, ампыл иаслон. Атцеиць хәан, трубала даґаацъарантә азы рзауан азы. Уи зны ара ахагылан. Убри аґара аґеаназнакы, ихырцәеит. Ашьтахь иагьа еитархазаргы имгьацеит. Лара аихамәа дынхыцит. Акариер итажьыз азы иахьабалак цәуларала еипшымызт. Аихамәа иазааигәаз аган шыказ азынраз итабон. Уи атып, иалиааз ациаа зхауа мацара, ибнарахеит. Даґа мызкы анца, бгьыцк умбо атцлақәа кьантазхарын, еснагь ииатцәаз рыда. Урт рыхкы ара имацзан.

Нак-аак азы еиґызшоз амәа ылган, машьынак нықәланы азиас ахь инеиртә. Уи азиас аҳаракыреи алакәыреи ракәын акариер итажьыз азымжь адуреи амацреи зыдхәалаз. Уи амәа дықәланы днеиуан лара, азы шыказ длымбаакәа. Уа

атциаакәа дрылагылон, аха адгьыл цәаакыран, уахь днеиртә лшыапы еилахәамызт. Акариер ахьаантәоз азиас уажәы амахәтакгы ыказамызт. Асы анызтуаз, азиас еимгәәчәа амшын ианазцоз, арахь азы кыдхалалон, азкыга икылсны иаауан. Алада, азиас иаваз ацуа адгьыл ытцнамшәаарц, иқатцан азкыгақәа. Зегь ратцкыс иауз, ихаракыз абра иқан. Шьта аамта цахьан, иара нақ-нақ иавтагыланы ацслыш харакқәа зхахьан. Азкыга ахьаантәоз азиас еилачәе иле-иуан. Егьи ақәытцәа ашьха иавталаны ицон. Адгьылбжьаха ду нхон афнытқәа. Атцла харакқәа абжарак бнарартәуан. Уахь амх бзиа азәы илаитцон, араантәи уи златәхкааз аанда убартан.

Азкыга атцартцәкьа дықәгылан лара, дызлацшуаз аблахкыгара игәнылкылози игәнылымкылози еиқараны. Адгьылбжьаха ачацсахуан, азиас адухара иахырқьаны. Азы адгьыл ықәнагон цьара, дачәа цьара иқәнажьуан. Азиас абжьы лгәацхон. Дзыдцшылоз ашьхара азиаси амшыни ирыбжьан. Убрахь дцарц лгәазыхәон, нықәарак ахьеиқәаамхаз лгәы иалан, аамта усгы илцәызхьан, хынхәышьак амазамкәа, уи иаццаз лара илыцәбжьахаз аусқәагы мацзамызт. Ацста интқьоз ацша ара гәгәала исуан, уаакәганы уагартә. Уажәы уи амч мацзан, азиас ахьшәашәареи адгьыл иқәыз ацхареи иқартцоз ахауа шыра аицшымзаара иахқьаны, аарла исуан. Уажәааны зғабк лымацара арахь дцәырцуазма дшәаны, аха лара шәарак згәытцамзалоз лакәын. Дызцәымшәашаз акәын дзыцәшәалоз. Абра дықәгылазаауан акраамтаза, ааилахәлар лтаацәа лышьталарын акәымзар.

Шьтахькәа лфәалхеит. Акариер азиас аган ала иахьаантәоз ицаулазаны, атбаарагы жәохә-шәжәа метра аманы, азы татәан. Мрагылара шықаз уи иацлон, иубартан акәарацқәкәа рацәазаны иахьытцтуаз. Мраташәара шықаз иацрыззауан, иубартазамызт, амала, напылакәтцара ацрытцгаф уназар, иубон азы шацрытцуаз. Ажәакала, ари змыжьны итажьзамызт, иацлон, иацрытцуан азы, еснагь

ицкъан, иужәыргыи иуңырхагазамызт. Иржәуамызт, избан-
зар рҕеыркәабон, азба иакызгыи иахьижәшаз егырт атың
цкыкәа рацәан. Раб иааигалон абра, агәыла хәычкәа на-
рыдыкланы. Ишыхәычзақәаз рызынтәык азәазәала аз-
сашыа дирцон. Ран зы лымбазакәа дахыызхаз еснагы иғәы
иалан. Раңхыаза абрахы зталара лара данрыцаауаз аарла
илгәалашәон.

Убарт ашықәсқәа рзакәын лара илгәалалыршәарц
илтахымыз ахтыс аныкалаз, арахы илгәалашәакәаз наҕ
илзытцәахуамызт, амала, имазарахын зегь рзы, лара
илицрымзаауа илицраҳәагәышын акәымзар. Илықәлаз
ахәычзақәа драхәмаруазу, илырхәмаруазу цкыа илгәала-
шәомызт, ланшыцәа ргәарц антыт еидтәалан. Уаҕа аеншыа
затцәы цхәыс данааигаз акәын, рчара ааилдыргахын. Лара
лахәшьеихабы, шықәсык ала акәын дахылеихабазазгыи,
аҕны даадәылкын, агәашә ааимцааны, ахы лышьтаутар
илхымзо дшыуаз мацара, еицыхәмаруаз даарыдххы-
леит. Дгәыргәаны лхаҕы лашон. Дхәыцымзи, уи илаҳаз
даргәыргәон, аха даҕазә илахы еикәнатцарын хәа лхахыи
иааиуазма.

«Хан аҕаца илалхәаз бдыруама? Сара саниуаз сылтахын
даара. Бара бир лтахзамызт, ахшараиуртаҕа бынлыжыар
лтахын, ачкәын иакәзаарын дзызңшыз».

Убас ирласны иаатлыркәеит илхәаз зегыи, дшаал-
газцәкыа деитамхазакәа шытахыка днатрысит, илгәаңха-
шаз даҕа жәабжык лахарц дгәакуазшәа. Радоу илаҳаз
лгәамңхеит, аха иаразнак деитанаргәгәартә, ма лылыхы
еикәнатцартә дҕанамтцеит. Ахәычкәа дышрахәмарц драхә-
маруан. Амш шеилгаз еилган, хәашырак аимузакәа. Акрыр-
фарц ианрыңхыа, аҕныка длеин, дшыччаң дыччон, лҕызцәа
атцәы рылылхуан. Раб данааи, аҕныка игеит, уахык цыара
иңхыар иуазма. Еиҕакрак лыдырбалозма, ларгыи илны-
руазма. Амала, лыцарра амшала ианлыкәцәкыалак, лан
ахшараиуртаҕа дынлыжыарц шылтахыз аалгәалашәалон.

Ланду дшәины мацара дцәажәалон, уи лхы лара ианлызхаз, ҕыц иаалгәалашәон дыртахзамкан дышиз.

ҕенак ашкол аҕы лыртаҕи лҕызеи аафнашылан, ахәыцкәа иреигәырҕаны акака рхырхәауан. Лара лҕы ианааи, – «Деикәатцәаза дышпакоу, бара?» – лхәоит артаҕы лҕыза. «Даара илнаалоит, деикәатцәаза дыкоуп аха», – дыччон лыртаҕы. Дыртахзамкәа адәы дшыкәнагалаз анафсанҕы, дыртахзамкәа адунеи дшыкәыиз даазхәыцит. Аҕны данааи, изыхкәаз рзымдыруа, – «Сара сышпакоу сеикәатцәаза?!» – аалҕыткҕеит. Уи убас иртаулары ихәан, еицәаз ҕеитпш лара илызкашәазшәа. Нас аки-аки неицыло рҕынархеит. Ддырехәарҕы еипипмаыпввцәаз атылбаауан. Еикәылон зегы, аха лара макъана уи лныпшуамызт, лыбжыы ныхтаны дыччон, дыхәмаруан дтарцәаны, лҕызцәа атәы рылылхуан илгәарпхацәаны. Ус дыкан акыр шыкәса, ҕенак, шыта дызҕабхон анухәашаз, икалаз, лыпстазаара хыла-гәыла еилазташаз ахтыс аалызцәыртаанза. Уи лыкәра еитасра иадхәалан, илбоз-илахауаз, илыхтысуаз ухахыи иузаамгартә иртаулацәазаны инылныруаз.

Убри аламталаз лара деихәткҕыкәлазшәа азы азааи-гәара дтәан. Лҕааитылхит. Аҕнынтә хара даныкәаз, ази абнареи рзааигәара даныпшахырсуаз, уи лгәалашәарц лтахымызт. Уи амацара акәмызт, илафсхәаз лыбла ихгы-лазарц усгы илцәымҕын. Шытахкәа лшыаҕа еихымгакәа, мраташәара шыкәаз, акариер дахыкәшарц амҕа днанылеит. Алада итагылан атла харақкәа, рыбжеихаразак цслышын. Арыҕарахы ҕыцбака рынхартакәа дрывсуан. Урт анапы ахырыгыз аалгәампхеит. Цыарҕы шәтык убазомызт. Ала-да дталар, ачык рытака издыруадаз шәткәак еикәхазар, аха уи ахәылбычхаз уахы дызталазомызт, ааилашәшәара аҕазнауан. Акариери аихамҕеи дрыбжәаланы днеиуан, касыла лхаҕы тахәхәа. Аихамҕа харақны илеиуан. Азш маҕи ахыацакәеи аган аҕы рызхауан. Ажәкәа абнара илтцуан. Рыфатә мацхахыан, дарҕы шыта ирныруан. Урт драпсыны лҕыналхеит, дрышытагылар деитцахазон азы.

Дара рҕынтә акариер ахь унеирц, аихамџа уахьяахшәоз
џыџьа, лара илымариашаны, рҕаархахьан, данырба
акәхарын, иаатгылеит. Цқьа илзеилыргомызт, лаби лахәшьа
аитцби ракәхарын. Рцәаара усшәа илбеит. Лшьаџа аих-
гашья еицамкзакәа днеиуан. Макьяна цәылашан. Дара
рҕы дназаанза, хәлон. Илыцәшәаны илышьталазар
лгәахәт. Аиашаз, иҕалаз лдырит. Лаб данааи, – «лымаца-
ра дышҕоушәыжьюаз?» – иҕшәмапҕхәыс даалысны ди-
кит. Арахь азҕаб дцеижьтеи саатк еиҳан. Нара лызҕеитит.
Лахәшьа данцоз уи зынзак илымбазаарын. Уи даашьтыхны,
аб ипҕа длышьталт. Аихамџа инхытцны, иаваршәны
идәықаларц реазыркуан. Избанзар иара агәра ганы дықан
азҕаб цақа ачықьреи атцлареи ахьеилагылаз, шәтқәак
лпшаарц, дталарын хәа. Амџа аназараџ арахь азә дшаау-
аз аниба, лара шлакәыз анидыр, даангылеит, дкарауараха
дықан, амцхә аныҕәара илшомызт. Лныҕәараз лгәалақаны,
дпышьырччон лара данырзааигәахоз.

– Ма Нара дышьтыбхыр, хҕәы иаҳа итынчымзаауази.

– Сымацара сыҕазар сҕахын.

– Бгәы алаҕоу?

– Ааи, – лхәеит ахәыцқәа реипҕш.

Аџны ишааизцәқьа, лара адиван днықәтәеит. Лгәы
ақәбзиан, аха иаразнак даапсон. Дзыдтәалаз ланду ил-
шәилоз илҕахызишь хәа длызпшуан. Лара уамак дзымтәеит.
Ателевизор дшахәапшуаз, дыцәарц егьлыгымхо днеиуан.
Ишынтаацәаз уаххьала ианча, лаб идәқьан ахь дцеит, ипҕа
заа дышьталарц налабжьганы, избанзар адырџаҕены Ақәа
дигарц иҕахын, ашьыжь диргылон. Лара аишәа еиллыргеит,
ачанах лызәзәеит. Лан длызнеин, длышьталарц шылҕахыз
ллымҳа интылшьын, лиарта шыҕаз лҕыналхеит. Ланду-
гьы уамак днымхакәа дааин, илулак лееиылхит, алаша-
ра лырцәан, дгәагәо лиарта дазааит, днышьталаанза даҕа
хамтакы лыбжьы гон. Уи макьяна дтәазауан, аха лмата, нас
даалмырпшырц, длышьталаны дызхааиз еилкаан.

Пыхьакәа рааста иаха тынч дыцәан, макъана уахыла аңсырхага псыьаратцәкы абаказ аха. Ашьыжьгы, знызынла атәы умхәозар, иаха деигны дааңшуан. Пхьака дшыманшәалахоз агәра лгон, уи хықәкын шыта. Амала, агәрамгара дамеханакзомызт зынзак хәа узхәазомызт. Аус злаз, лхықәкы аеаңсаххьан. Лхықәкы анагзараз илымаз зегь ақәлырзуан, иаанагоз, уи анагзара цстазаарала дазхиан. Пыхьакәа реиңш ашырхәа дөацкьейт. Аиашаз усқан еиңш дцарымызт, дзыласцәомызт, аха излауаз ала дыццакуан. Илдыруан лаб уажәы адәкьан ахь дышцахьаз. Акрызтиуаз ианлаамтаз дааиуан, нас иара афныка дхынхәуан. Даргы амөа иқәларын. Лан адәылтцра дазхиан.

– Радоу, сара сшәыцны сызцазом.

– Акыр калама?

– Ус акгы камлазеит, аха сбыцзар стахын. Аколлець ахь адырра рыстарц, ателефон сахьасыз, иахьа Ақәантә сасцәакәак рзаауазаап, слеир ртахуп. Баб иасхәахьейт. Бара бшәома?

– Мамоу. Бара бца, бысцәымшәан.

Лгәи-лгәи еилаңшуа, ан агәарц дынтытцит. Аб дшааиз еипштцәкы араха тицейт. Даахынхәны иееилеихәаанза, аңха ихәы лырхиахьан. Шыжьхьа анифа, иееилеихәарц дыфхалеит. Лара, аишәа анеиллырга нахыс, дыхиан. Аб длымбаауазшәа анылба, ус иеынирхазаломызт, еснагь иара иакәын иңшыз, ихьыз еилылкаарц, азалахь ашә аалыртит. Фотосахьакәак дзыдгылаз аишәа иқәыпсан, руак икын. Уа ианыз лахәшьейхаби лареи ракәын. Ашкол ианталақәаз рышьтахь акәын. Бароу лфото шықартцоз лдыруан, даараза леазықатцаны дыңшуан. Радоу дмыччакәа лсахьа рызтыхуазма, лфыркьара ллымха иахшьытцәкьан. Аб игәалаказамкәа ө-хафык дрыхәаңшуан. Абаскатәи аңстазаара иалагәыргьоз лнапы лгәытаңсара дазхиахартә шқакалеи хәа иара игәнигозар акәхарын. Ахәыцы лхафы иқәыз аңстазаара ду даеазнык уи иртцарны игәалаиыршәон

ускәнтәи уажәтәи азғаб лтагылазаашья аконтрастра
зеиңшраз. Ифнытқа ибзияз ацәанырра изныртцысуамызт.
Шьтахьқа дхьахәзар хәа лызгәыҭра затәык иара пхьақа
дарпшуан. Аңқа лыкәғимтит азы, лара итагылазаашья цқа
илзеилкаауамызт. Ускан иара аарла изыштьхуаз ахәыцра
даларшәын. Ажәак лҕытмыршәакәа, шықәсыла иаалгон
фнытқала леибарххара, лгәеибафара, даҕазәы иакәмызт,
лара дшықаз иахьеи уахеи илхылапшуан, драазон хәа зхы
зыпхьазоз анғы абғы ирзеилымкаартә, зегь лтәахуан.
Леидара зака ихьантәз акара лхала датцапсуан акәымзар,
илырмазон. Лхала дыказарц лтахын, дхьыпшымзарц лгәа-
зыхәон. Аешьра – ари ишәартәз аңан дынхыкәгылеит,
нас акәын дызтәз анылцәеипхьыттаз, лхықәкы лзынагзо-
зу, илзынагзозу аилкаара уадафзан, дызтагылаз атшәара
ҕадыць анылцәаргамахаз.

– Иухьи? – даафналеит лара, акыр ихьтәкьазу имыхь-
зу цқа илзеилымкаауа, ускатәи ирцауланы ахәыцра
уажәйтәкьагы дазхиамкәа.

– Акгы... Бахәаңши, ибсахьоу ббап! – дпышәырччо
даалызхьахәит иара.

– Иубеи? – афотосахья ааимылхит, даҕазны излеиң-
шымыз лзеилымкаауа, избанзар афотоқәа рҕы иахьабалак
лыччашья еиңшызшәа лбон.

– Еснагь абас быччалароуп, – илиркыз аалымхны егьырт
инаргәылаитқан, наҕ итәахит. – Былахь еиқәны сара бсым-
бароуп. Ус бсыздырзом, бысзеилкаазом. Бақәшахатума?

– Аиеи, – лхәеит лара, лаб иитахыз атыхәтәанза игә-
нымкылазакәа.

– Шьта хцалома? – дышнеиуаз зны лыхәшәтәрақәа
реицәажәарагы рыцларын хәа дгәыгуан иара.

– Ухиазар хцалап.

– Амфа алпха! – аңхья дындәылтцит, изшытәз аңсихиатр
лымацра дахәомызт, зегь раңхья илзааигәаз зегьы
аңсихиатр зыкатцараз лагамтәқәак рымазар ахәтан хәа
игәы дтахәыцуан.

Амѡа икѡын рѡыцѣегь. Ускан иара зыгѣра имгоз анѡа дихѡон аѡсихиатр дрыкѣшѣарц. Адиспансер аѣы даныѡалоз амш азы изымѡеит. Ари аѣны дара амѡа иананыз, лара арратѣ комиссариат ахѣ дѡон, нас аамѡа шлоуаз еиѡш, арахѣ даауан. Дахыѡказаалак ѡѣара диѡшаарц иакѣкны иман.

Ускан иѡѡа лхы даѣѣѡѣара иѡан. Лѣѣѡѡѣа ииасуаз аѡсабара сахѣакѣа дрызѣлымѡан. Ѣагалантѣи асахѣа лыбла ихгылазѡмызт, атѣыхѣтѣантѣи арт ашыѡкѣсѣа ирылагзаны. Ѣагалара мзѣа анаѣѣѣырѡуаз лгѣалаѡказаара аѡхастахара аѣазнакуан, еиѡѣахо маѡара аѣынанакон, быѡѡкаѡсара иаѡлабуазшѣа. Адунеи лзы илашыѡан, ѣынлеи уахылеи еиѡшын. Амш анеилгазгы, ашѣшы ѡызхын. Деимарххо акы дахѣѣѣуан, лхы ахыѡлгара лзымдыруа. Азынра инѡагылон, адунеи акѣзаара атѡкыс акѣымзаара еиѡѡалшыѡ. Ааѡынра аѣѣѣѣрнагандаз хѣа дыѡшын. Аха ѡагалара аскатѣи дазѣлымѡаны уажѣеиѡш ааигѣа дѡамлаѡызт. Убри лгѣы ѡанатѡон. Издыруадаз уи раѡѣак дазѣлымѡамзаргы, аха илѡѣымѡзамызт лхѣартѣ лхы лѡон. Амѡан уажѣи-уажѣи амшын гѣеиужѣ аѣѣѣѣрѡуан. Анаѡара аѡсызкыга ѡбаѣа хын. Макѣана шыѡжын, лаб заа амѡѣакѣгылара бзиа иѡон, дзыхѣзаѣашаз раѡѣахарѡ. Амала, уи аѣны лара лыда хѣаа имамѡѣан, дганы дааигарѡ иѡахын. Амра ахѣѣа иаархыѡны, амшын инзаѡѡшылеит. Уи асахѣа лхаѣы инхарѡ лгѣы азыхѣон, аха ирласны амѡа иахѣаныз, асахѣакѣа рѣѣырѡсахуан азы, лхаѣы ѡѡѣа иаангылазѡмызт. Амашыѡна Ешыра амѡа лаѡѡа ианыѡѣѣала, лыблахатѡ гѣежѣуан, аѡхзы лыѡѣанатѣон ухѣартѣ, ѡаврала лхаѣы, лыхѣа аалрыѡѡѣеит. Илѡахызар дѡаангылоз леихѣеит, лара илымуит акѣымзар. Иара амашыѡна аѡѡаѡыра ирмаѡит, иаѡа лыѡсы ааивылгарын игѣахѣушѣа. Ус ѡшыѣала, аѡѡаѡыра иѡѣегь ирмаѡуа маѡара длѣбаауан, аѡѡа шыѡказ. Аладара иаѡагы ѡгѣы архынхѣуан, уи бзианы идыруан иара. Акѣалаѡ ианналала, хара имгаѣа, ѡнык аѣѣѣѣа лаб даангылеит. Аѡсихиатр

дыказамызт, аха ааигәа дшааиуаз иархәан, азҗаб маҗк лҗеитарц дигеит, лара еглымфеит акәымзар. Ианыхынхә, ахәшәтәфы дыпшын.

– Нас ихәала зегьы ахы инаркны! – аҗсихиатр азҗаб иналабжәалгеит, аха ачымазаф днаҗшааҗшуа дынхеит.

– Сара сымцхәуп, – аб дҗагылеит.

– Хара иаарту цәажәароуп ихәмоу, уздәылтцуеи? – дцаауан аҗсихиатр.

– Ус иаха еиҗуп, ишышәтаху шәеицәажәап, – дыфдәылтит иара, «хара җаҗсихика шәацәыхароуп иахь-цалак» хәа дхәыцуа.

– Зегь злалагаз, – азҗаб аҗсихиатр дылҗапшуан, – сгәанала, саныхәычыз зны ахәыцқәеи сареи хәнеицыхәмаруаз ауп. Ускан сахәшьа дааин, дгәырҗатцәа исалхәеит сани саби сыртахзамызт азы, ахшараиуртәф сан сынлыжьыр цәгьа ишылымбаз...

Ан Ианга

Аиҳаразак антытц даныҗаз, лгәалаҗазаара бааҗсы акыр илтәахуан, иаалыкәыршаз уамак ианрызгәымталак, агәхьаа ркуамызт, избанзар ауафы еснагь еиҗшны ихы изымфәҗгомызт. Ускан лыпшәмеи лареи реицәажәара хьантыҗьза лгәатца итцан. Цара илеихәахьан иаб иихәаз цқьа ишылзеилымкааз, аха лара, интаршәны зегь лгәалалыршәацыпхьаза, азҗаб илхымфәҗгашьахаз, зегь акәымзаргьы, аҗьырак зхареитәыз лара лан лакәын. Аб игәы итатцәҗьаз иҗа цқьа иаимхәазар җаларын, гәала гәҗәак аҗкәын изкашәар итахымзар алшон, нас хатцеи пхәыси реизыҗазаашьа абзиареи ацәгьареи рчыдарақәа нтырхәцааны аҗа идырузарц абатахыз. Хатцеи пхәыси еибырхәаз рҗа иахьизцәырылгаз азы гәыбҗанк лимтан-даз! Ацтәы ахылтцра леацәылыхьчон акәымзар, егьыс лыпшәма игәы иаанагоз шыта игәхьаа лымкрызшәа лгәы

Амашына данлалбаа, агəарбжыара дныбжыалаанза, цыоуку азгаб илызтаауан. Хьаак змаз лычелеипшыптəзакəа, ахəычы абзиарахь лхы шлырхаз наралхəеит. Иахьлызтаауаз азы днаратəбын, афныка лфыналхəеит. Уахь анеира лцəымгызшəа, фнытцкала ныррак лыман. Аихаразак лыпшəа игəаг дыкны дагон. Аха ишцакалцарыз, лыпцтазаара уи агəаратə иадылхəалахьан, афндура иамаз ачыдарақəа дрыцклыпшлар акəын. Афнатə иадылтахьаз ацабаа мачзамыт, зегь ратцкыс ихадаз лыхшара ргəабзиареи, рцареи, раазареи ракəын. Абри агəаратə дтыцны мышкы зны дцарын хəа лхы итамшəацыт, дгəаадымгəаа шыта арака икан лхатə нхартə. Агəашə аалыртын, агəарц дынталеит. Ашыац зынгы-пхынгы ииатцəаран. Агəта иқəгылаз аратцла абгьқəа капсон. Ифəзгы шлан, алкыдшəара иазхианы. Ланхəа адиван атцкараф дықəтəан. Лыпшəа дыкамыт. Уи иабзоураны, илтахыз тцарагкы нмыжкəа илылтон, адиван егы атцкараф иқəтəаны, захəшьейтцбы илахəмаруаз Радой. Амала, ан лызтаарақəа устцəкьа ирацəамыт.

– Шəзышытаз дшəықəшəоу?

– Дхақəшəеит.

– Илхəеи?

– Ахы инаркны атцыхəанза зегь лзейтасхəар акəхəит.

– Хəшəтəышыас иамоу зылхəа? Баб хазы длацəажəама?

– Ааи. Ахəшəқəа х-хкык жəып акəхоит. Акəа фба ипшааит. Егы азы Шəача дцароуп. Урт шызжəлаша аницəеит. Руак шыбжьон ижəтəуп, нас уаха. Убри мачк бхы атып иқəкьазшəа бканатцойт лхəеит. Аха баакəымтцзакəа ибжəлароуп хəа салхəеит.

– Ишбалхəатцəкьаз зегь кабцароуп.

– Оо, Уартан! – адəахьы азə фитуан, ан дындəылкьеит. – Уартан дыказамеи? – агəашə иадгылаз Махаз иакəын.

– Дыказам, аха харт зегьы афны хакəми, – дфəпхафаччо днеипылеит лара. – Афныка шəааи!

– Уахъ снейртә аамта уамак сымам, уск азы срылоуп, аха, аранза санааих, шәызғаб дшыкоу збар стахуп.

– Уи, дыжәбар шәтахызар, дышәхарбоит, аха шәхасасыз! – Махаз длыма афныка длеит.

Иара Кәыц аңсшәа аалеихәеит, нас Радоу лхы днагәзит, дкәфын азы, ииулак ишыаппыкә дыкәгылашәа, ашытахь Нара лахьгы даакәгыежът.

– Бышцакоу? – даныладыртәа длызцааит Радоу.

– Хар сымам, – дпышәырччон лара.

– Хаи, анцәа иңышьоуп! – лцәажәшыа игәы иаахәеит, игәы иаахәашацәкьаз бла шылхамзгы. – Анцәа бихьчааит, анцәа! Лассаамта шәеипымхааит! – иара анду Кәыц лахь ихы наирхеит.

– Анцәа ииныхәаша! – анду атак калтзон.

– Абаа, акымзарак стахзам! – аңшәмацхәыс иаакәлыргылаз ихы ахибаауазшәа, фәаитит.

– Цәыцак аанышәкылап, – афы нталтәеит.

– Ибхәан еипш, атцәыцак скып, азғаб саалыкәныхәап. Уахагы сызкуам, аус сымоуп. Нас санынаскыабго ибасхәап, – атцәа аашьтихит. – Анцәа биныхәаит, сыңшза хәыцы! Бшынтаацәоу бныхәаз! Баби бани рьабаа базхәыцла! Банду блызхәыц! Бахәшьеи башьеи брызхәыц! Абзиара мацара бхы итәшәаит! Бацхьака анасың бзиа бзеиғасшьоит.

Манча анрыла иабдуи Махаз иани ешьеи ехәшьеи ракәын. Радоу лымазақәа зегь идыруан ари ауаф, ибла дзыхпшыломызт, лхы лалыркәит. Ус дгылан, иара иатцәа тарцәны иныкәиргылаанза. Акы днацхаит. Дыццакуан, аха дуаф тынчын азы, уи атцәахышьа дақәшәон. Афныка данааихгы, иаарласзаны дыздәылцуамызт. Иаакәихит даеа цәыцак. Анду лныхәафала дналаган, атаацәара шынеибкәыз даарыкәныхәеит. Иатцәа тамырцәзакәа иныкәиргылеит. Ихатагы гәабзиарала гәғәак далакамызт, игәыхь азы дышьтан. Мацк данаагәғәаха, уск иеазимкыкәа

дыҕамызт, акэымзар ихала ас ддэықэларымызт. Уи цэыри-геит дцарц агэашэ афынза даннеи. Аңшэмапцхэыс днаскыалгон, егырт, ахэыцқэа, иахьяадэылтцыз иаатгылахан.

– Ұымчыбжыа рышытахь, асабшаены, сыцкэын пцхэыс дизаазгоит, ачара зуеит. Сахьтээз банхэа лфы исзымхэеит.

– Шэрықэгэыргыааит! – лара деихаччон. – Даргыы ахыымхэааит!

– Итэбуп даараза! Шэшынтаацэоу сшэызцшуп.

– Шэхапцхэазар хэатцахархом.

– Азгэб длажэымгакэа шэымун! – фыц илгэалаиршэон азэ даанымхарц.

– Дышцалахамгои! Уи хтаацэара далазами?!

– Ааи, аферым пцхэыс! Анцэа дбыкэныхэааит! Умшыацэ-хыслазакэа ныкэашыа зыкалом акэымзар, иаакабццо зеггы срықэшахатуп.

– Абзиа ззыкалаша! – Махаз агэарбжыара данынбжыала, даагыжыит лара.

Лхэыцқэа ранду лнафсан адиван ахь ихынхэхьан. Лыпшэма дааир, зеггы афны иказаауан. Рхэы лырхиарц лчыназылкит. Радоу, длыцхраар шыкалозгыы, дылмыпцхэеит. Уи зака илтахыз лыпсы лшыар акэын. Иаалырфкэаны лыпшэма, иааира иакэыршэаны, атаацэа рхэы хиазарц дшафыз даазхэыцит. Ус анакэха, уи иааира дазцшын. Дылцэымгны иааира дазцшын. Агэыфбара анахь даршэуан, арахь даршэон. Ашэ анаат, иааирыдаз хэа даахьацшит. Абар иаргыы дахьяафнашылаз. Дылзаахьамхэзакэа, ахэыкатцарта дныфнысын, наф дныфналан, телевизорла ажэабжы фыццэак дырзызырфырц днатэеит. Ашэ иаалагылаз иара шиакэыз анылбоз, лцэымгэхара аеарфыцуан. Аха длықэымцэажэакэа, дагыалыхэампцшзакэа наф даннеи, лцэымгра иацлазар здыруадаз, аха ихымфэпгашыа лгэы иалан. Апсихиатр, Радоу лфы илымхэаз, ак иара хазы иалхэазар фалон, аха убри дазфэлымхаз мацаразу, ма уи иатцганы дыниацэажэар лтахызу, лхата уажэытцэкыа цкыа

ма идәкыан ахь иигашаз атауар дахьалыңшаауаз дныѡ-налеит.

– Ахәшә азы уанбацои?

– Уатәы сцап хәа сгәы иѡоуп. Зны Адлерынза аѡтекақәа еимыздашт. Испыхьамшәар Шәача сцароуп.

– Уатәы ашәамахь пхәыс лҕы хцар иаха еиғын. Нас уимышқәак уаѡы длыдылкылазахом хәа сыѡоуп.

– Нас уатәы уи слызцап дсыманы, уатәашьтахь алада сдәықәлап, – дааипхьхәыцит иара.

– Ашәамахь лышқа саргыы сцароуп.

– Бусура?

– Саатқ акара сагхоит.

– Бхацны бымцар қамло иѡоума? Схала дсымгои.

– Сшәыцзар сҕахуп.

– Аиеи, нас, – ипшәма илымеикыр иҕахымызт, цъара ака-зы дрыцзар шеиғьалшьооз ѡашьомызт.

Игәаанагара лзеилымкааит, аха иара идырит лара дзыргәатеиуаз закәыз. Аѡсихиатр лахь дахьызрыцымцаз ан лгәы иалан. Адырѡаены ҕыц ашәамахь лышқа иара дига-хуан, лара дицзамкәа. Иахьнеиуаз-иахьааиуаз иеибырхәоз нтыршәшәа иахьылзымдыруаз лхы иавылбон. Лаб рхәыцы ак лыгижьюамызт, аха ангыы илылшоз налыгзар лыхәтән. Ани аби аңха иахьеицлыцыз акыр ахәон. Уажәраанза еиц-рыгхаз еицдыриаашар акәын. Иахьынзеицықәѡоз ачымазаѡ лшьара иаха заа дықәларын.

– Радоу! – лыңха даалырзѡрит, уаххьа ианаахытд ашь-тахь. – Уаха заа бышьталар цәғьамызт. Шаанза ашәамахь пхәыс лахь бахгоит. Быңсы шьаны бгылар сҕахын. Нас уантәи баб усура бааигап. Саргыы сышиашоу Цандрыңшь сцоит.

Аңха ус ирласны дышьтамлеит. Ачанахқәа ртың ианы-қәылца, даеа цытрак ателербага дахәаңшуан. Афильм шынеибакәыз лхаҕы ишаанымгылозгыы, цытчытқәак иаха илгәалашәон апыхьақәа рааста. Иахьцалак, ирацәаны

дымтәеит, ажәабжь ҕыцқәа ирылагон еипш, дҕагылан, амацәаз ҕежь зкәыршаз ахақә кәымпыл шкәакәа ацәашьы иаццаны изтәз абанкаҕ иахатәаз азы лнапсыргәытца гәаҕа инанылтәалан, лҕы иаакәылтәеит. Адырҕаҕыны зҕы дцоз ашәамахь пхәыс ус лабжьалымгази. Дахьнышьталаз, хара имгакәа лаб имашьына агәашә иаадгылеит, агараж ианытцаиргылоз ашә аартрей аркреи рыбжьқәа гон, лара агьылмахаит, дынтахәахаа дыцәахьан.

Ацшәмапхәыс дыпшын ацшәма иааираз. Иара иан, лпа данылба, шыталара дцеит. Ианга дтәан тетрадқәак риашо, итегь аусутә лыман, аха ацәа зықәхаз Нара лымацара дышьталазомызт азы, длыманы дцеит, ателевизор иахәапшуаз ацшәма имала дааныжьны. Ашьыжь лара дангыла ашьтахь зегь еиллыргеит, лырахә, лыпсаатә ртып иқәтцаны, лыпхацәа аарпшны, ҕыц ацшәма дизпшыхын, иусурантә дхынхәуазар хәа. Данааи еитцеимырхеит. Зегь шыцәаз данцоз часак днацхәхьан. Уажәы Псахарантә дхынхәаанза амла ичхарын. Ирымҕатәны Нара ашкол аҕынза днаргеит.

– Абарт ахақәкәа наҕ икахапсап, – заб иватәаз Радоу лтаацәа аалырзырҕит.

– Избан? – ашьтахь итәтәаз ан ак лхәаанза, аб иахаз цьеишьеит.

– Ирылаххи? Ахақәкәа ырхәрхәаруа напеимдахьс излакаутцари хәа иухыччапеи.

– Бчымазараз ибыхәартахозар хәа хәҕыми, атыхәтәанза инахагзап ханалагах, – налабжьеигеит иара.

Ан, илхәашаз лҕамшәо, пхьаҕа дыпшуан. Азҕаб уажәраанза иаха еиҕын хәа изқәылтәаз амҕа агәра лымго дынхазар – пхьаҕа илзеиҕхарызу илзеиҕымхарызу? Ан лхы итәшәаз азтәара абгьы дшазхәыцыз агәра лгон, ипха лызтәара атак ҕатцашьа усшәа иҕан. Атыхәанза инарыгзарц дымҕақәйтцон иара, аха азҕаб дыбжьажьо дзыҕалазеи? Абзиа иазхәазу? – ҕыц лхы дазтәауан. Да-

хыргоз-дахьааргоз азбахә азәы иалымхәакәа дыкамызт. Уи Манча иакәзар? Уи иаха игәра лгон, ахахәкәа ырхәархәаруа аңсәзаара мөа ианызаауазма хәа лгәы ирб-жәажәазар камлози, – ан илдырт икалаз, аха лгәы итәшәаз иашатцәкыан хәа лызхәатцәкыомызт.

Ашәамахь пхәыс цыоук лтахын. Шаанза лымөа иахы-кәыз ан ицәлшьазомызт, лыңшәма тәымк имахартә дшыкәындкәындуазгы. Аңсәзаараф гәгәала ишьацәх-ныслахьаз рлахьынтәа зейңшрахашаз аилкаараз игәакуан. Зәы инеиуаз ишыржәоз шеилыркаакәозгы, уигы иакәша-хатын, гәынкылагак рахарц иашьтан. Ан уахьтәкыа лхы рханы дхәыцзомызт, аха урткәа рахь дымөакәыцтоз иибаз-иахаз рыда ак агәра зымгоз лыңшәма иакәын. Амала, уажәшьта урт рызбахә аартны, иңха иахылахауаз, далацәажәазомызт.

– Шьта шәааи! – ашәамахь лыхәштәара дахьычәхәтәаз дрыпхьейт. Ләаңхьа азгаб дналыртәейт. – Бара амца еикәтцала! Быст афархь! – лыңлакь нақәлыргылан, ацәашьы лырызтыхуан. Шәамахь бызшәала ак лхәон, анцәа иахь лхы нарханы диҳәон, Радоуи Манчеи рыхьзкәа налатцаны, – Иа-абгаз сырбеи! – апакет аалымылхын, итәз зегы хаз-хазы иныкәтцаны илыңхьазейт. – М-мхәтәк – акрызлашәфаша роуп. Хәызбак шәызоит, ачаңкаразы. Ампахьшьы шәфы алашәырбалоит иажәаанза. Ақлаңад бхәтәа ибтоит, шәанейднагалалак амш инаркны, ихаанза ишьазаауейт. Егьырт рызынтәак, – ахахәкәа, аңарақәа, абулавкақәа, – банышәталоз бфы злабызәзәоз зтыбхуаз абанка итәбтоит. Ахауа зтамлартә, ахәа лахабыршәуейт. Еилибкаама?

– Ааи, – аңак калтцоит лара.

– Бтаацәа беихрартцозар, абри еиханы ахәшьара зүта-ша, акгы бызгазом, идырны ибымаз! Мынөажәи жәаба шықәса итәахны ибымазаауейт, – лхәан, фыц шәамахь бызшәала дматанеиуан, хазшаз илаңш ачымазаф илхы-зарц дышихәоз убартә. – Убаскатәи шықәса антцлак, абан-

ка итыганы, агәил шәты атқака анышә иабтароуп, аңарақәа рыда, урт бхы иабырхәоит.

– Илахташа ңарақәак сыти! – даадәылцит ан, ихәыцуа игылаз лыпшәма иахь лхы нарханы. – Хазәу акыр илыхәап угәахәуоу? – иара, иааңалшьартә, лара ҳаиха зымчыз ҳәа илқхьазоз игәра лымгазу, уи иацәажәоз аңхәыс лыгәра лымгазу изеилыргомызт.

– Илыхәеит! – Шьта лара иааңалшьартә, иара игәаана-гара хьахәхьатцрак атцазамызт. – Ҡынфажәи жәба шықәса инарзынаңшуа агәыгра узлыртцысуеит. Умфакәылцитеит убранза. Нас ухәыцқәа, умаҗацәа анықалалак, даеакала узызхәыцша уғаңхьа иаакәгылоит. Уусқәа анырацәахалак, уңсҗазаара залымдарыла иғахтәарц утаххома.

Аб Уартан

Амандарина чмазара ианашыкыымтахоз аамтан, Псоу аңха ақәсра даараза иуадафын. Атцхагәтан амфадшықәлазгы, ашыжь заа дзыкәымсзакәа акыр дынхатәеит. Знык нақ данықала, амфан аңтекас иааидыруаз зегь рґы дынкыдгыло мацара, Шәача ақалақь дналагылеит, дзышьтаз ахәшә уаха иааизымпшаазакәа. Шәача асасааирта «Москва» азааигәа, амфаду ахьааихутәоз, ахәы иағағғаз, уамак улаңш иҗамшәацәоз ахыбрақәа руак анемец хәшәқәа ахьыртиуаз аңтека фнан. Убра дцар иоур здыруадаз хәа дақәдыргәығит, дҗааңшаауа дахьыфналаз ңыра. Ахәаанырцәынтә ахәшәқәа иңшаалозаарын уи аңшәма. Машьынала ддәықәлар, ахәы иафартәишәа амфад иңшаар акәхон, аңкыс еиғын шыапыла дфәир. Афныңка уаф дықамызт, азәы затәык ида. Уафы иғахырстацәамызт азы, ирҗахыз иаазмоур қамлоз ңоуuky хәналозаарын. Азәк, ағхышә иадгылаз иара иидыруаз иакәын.

– Сушьталаны сдәықәлар, усзымпшаар қаларын, схысгәы иҗамкәа ушызбаз ңоушьап, – Салуман инапы ааимихит.

– Хәшәык сашьтоуп, абра сымхәнакәа җәара испыхәм-
шәеит, – ибласаркыақәа дрылҗшны, Салуман еснагь еипш
дпышәырччон. – Уара уабаказ?

– Уаф изымҗшаауа хәшәык саргыы сашьтартцеит, –
ихәан, Уартан азҗаб лахь дынхьаҗшны, иитәхыз ахәшә азы
длызцааит.

– Ихәмазам, – лхәеит лара. – Ацентртә аҗтекаҗ шәнеи-
хьоума?

– Сымнеизацт.

– Шәынкыдгылар бзиан.

– Уа снейр цәгәа избом, аха макьана цкәа исзымгәа-
җыыцт ихәан, – иареи Салумани еицны иаадәылцдит.

– Азҗаб хәышәтәра җәаракыр дугарц уҗахны, цхараарак
уашьтазар, исцәумзан!

– Мамоу, итабуп. Уи ара дысзалыргозар хәа сгәы иҗоуп.
Уара уҗы сызханеиуа аусура иатәуп.

– Аиеи, нас, сузыҗшуп. Абзиара узыҗалааит! – уи има-
шына ааигәа игылазаарын, уахь иҗынеихеит.

Уартан изеилкаауамызт азҗаб лыхәшәтәраз аҗхыра-
араз аҗәажәара Салуман изиаигаз, дача уск атцыхәала
аиҗәажәара мап аҗәикырц азакәызма? Длалбаан, амәа
ааихтәаны, алада дылталеит, ахәаахәтра өнкәа еихык-
еитцык иахьеишьтагылаз амәахь ихы хан, уаҗа җәара
иҗан аҗтека ду. Дзықәшәаз ауаф аҗәажәара иеахигазшәа
ибон иара амәан. Аха дөейрц иабжьейгеит, дышизпшыз
натшыны, уи аамсташәаразар? Иахьцалак, аус атцыхәанза
ипишәар акәын, иалцуаз ибарын хәа игәы иҗакны, ацентртә
аҗтека дныөналеит. Зны иибахьаз ахәшәтирҗа еитцых
абаказ! Киоск бзиақ иаҗараз акы днадгылеит. Дзышьтазгыы
ыҗазамызт.

– Агәаҗы аҗтека ыҗоуп, – лхәеит уа иқәгылаз, – шәгәы иа-
анамган идефициту ахәшәқәа ара иҗалоит хәа. Ижәымбои
аҗтека ду ачашаз! Аус злоу, ахәшә аагара шрылшо ауп.
Ақалақь атцараҗ ара ирзаамго хәшәы бзиақ рымазар
җалоит.

– Сара Цсоунтə сеимдо саауеит.

– Адəкьянқəа рышьтахь ала имѡасуа амѡаѣ иѣоуп аѣтекак. Аѣшаара цəгьоушəа иѣоуп, уи аѣып ахьышəзымдыруа аѣнытə. Убра шəразцаа!

Аиашаз, ихəытцагалашəа иахьыѣаз, улаѣш иаразнак изытцашəтəѣкьомызт, ухы азкны уашьтəтəѣкьамзар. Усгьы шьтə тьыцс иѣаз зегь еимидахьан, аранза данааих, днеир иѣырхагамызт азы, уи аѣтека иѣшааит. Уамашəа иубартə, ауаа рацəан, иахьеиѣгьыз аѣыпқəа хəа иидыруаз рааста, иагьааѣоушьартə дзышьтəз ахəшəгьы аацəырыргеит. Уахə днызкылоз егьыѣамызт, ачымазаѡ далиргазар аѣара дгəырѣаны, дышьтхысаа шьтəхьѣа амѡа данылеит. Ахəаа данхытх, тауарқəакгьы ирлас ишьтхит, иеазкны даѣазны ааигəа дзаауамызт, – арахь аиасра цəгьан. Ус акəындаз, Аѣсныѣа зхы хаз амашьынақəа рцəахəа километрак иазынаѣшуан. Иѣсахы еибакун, ахə шьтə хəлаанза ахəааѣынза дышзымнеиуаз усгьы идырын. Амала, уи ауахə уа днымхар амуит. Лашьцахьан. Ашлагбаум даннадгыла, уахə машьынакгьы шаурмыжьуаз ала адырра ѣартцеит.

Уи цқьа дзыцəозма, имашьына дахьтəтəаз дзынахəаахəуамызт, дкарауарахəа цəгьала иааихигеит, ахьтə дакны. Ашьыжь зегь раѣхьа дѣартцагəышьан, заа дрыцəцеит, анаагьы, араагьы ѣəрышьқəак анимырх. Аѡны дшааизтəѣѣа, адиван дахьнықəтəаз, ателевизор дшахəаѣшуаз дамхацəеит. Иан лакəын аѡны иѣаз, диѣырхагамызт. Нас дааѣшыцыпхьаза ателедырратəра дахəаѣшларц игəы иѣан, арахь дамхацəахуан. Дѡагыланы аѡны уск напалаикыр иѣахымызт, иагьилшомызт. Аихəшьцəа рѡыцьегь шыьбжəоншəа еицааит. Радоу ахəы ѣалтəон. Даниѣхьа, иаргьы акыррыцифеит.

– Ахəшə бзаазгеит, – инапы зəзəаны данаахынхə, иѣѣа дааирзырѡит. – Шьтə аѣсихиатр ибылтəз асхема инақəыршəаны ажəра балагароуп.

– Даѣа ѡымшѣа изжəыр сѣахымызт.

– Избан?

– Сыздыруам. Уаасцеипш, амхы ааџахгалаанза!

– Аиеи, нас. Уигы асабша халагоит, – аб еиликаауан иџа дзыцәшәоз.

Аневропатолог илиржәуаз ахәшәкәа рышьтахь, иаарласны ацәа дакуан, маџк лхы џкьазшәа лбон. Дышџаџанатцарыз аџсихиатр лыхәшә?

– Уаха адәкьан ахь бсыцаала! – лгәы ааирфыхар иџахын. – Ибылшома?

– Ааи. Сцоит, – макьана зыџштәы игәамџхоз лыблакәа лхаччон.

– Саргыы сцоит, – даагылеит Нара.

– Уаанза бџатәкәа џа! – аб аитџбы иналыдитцеит.

– Уажәыџкьа саламгои.

Иааџнашылаз ан лыџџа дындәылылгеит. Ан даагьежын, ләааитакны, аџн ускәа рәынарзылкит. Радоу, Нара длыманы агәашә дынтыџит. Аб идырт аџшәмаџхәыс лусурантә дшауаз Манча машьынала дшышьџихыз. Агәарбжьараџ џьара дгылазар акәхарын, иааигаз лыџџа лыниара дзџшны. Иџаитџахуаз аб, иибоз-иаџауаз зегь имџхар џсихәа имамкәа, аамџа дџагылан. Аибашьра изаламгылаз дхџџа гәгәан хәа ихыимџхьазози. Уртәнеикәшәалак, агәарбжьаранымџахыџ, ашыџра азааигәара игылаз амжәџџла иџџагылалон, дагьызмаха зегь рылаџш рмаахаларџ. Уахь дымџшуазшәа џаитцеит иара, машьынала даниасуаз. Аены аџны ирымаз ача маџын, фатәкәакгы надкыланы иааигарџ, адәкьан ахь дџон. Манча дызлааз а-«Волга» амџа иазааигәаны игылан. Радоуи Нарей Манча иахьиаџәажәозгы ибарџан. Адәкьан аџы иеынирхеит, иеиџәажәоз аџар дырџырхагамхарџ. «Волга» анаабжьыџуаз ибарџан иара, убри ашьтахь акәын ихџџа даныхынхәуаз. Иара дахьнеилак ГАИ аусзуџџәа уажәи-уажәи дныркылон. Абри Манча, иџызџәа рмашьынала данаарымгоз, рмашьынакәа рымхны дакәтәан. Еснагь дзыкәтәаз акакәзамызт. Аинспекторџәа игәхьаа рымџзакәа дызларывсуаз изеилкаауамызт.

Аоны дааизар, Нара лцатәкәа дрыдтәалан. Радоу да-
нимба, дахьыказ лдыруазар хәа аитцбаза длазцааит.
Леихабы абахча мац шыказ дынталахьазаарын. Рылацш
лхызар акәын, иахьцалак длыцәшәон аб, уахь ифынеихеит.
Ацла рыцәка цьаргьы дибомызт. Ихы шыштыхзар,
изфассыз ашоколад хәырма агәтәцәкьа Радоу далатәан.
Аены илшәыз аткы иартыз ахәырма цштәы иеипшын азы,
дахьыкәтәаз улацш устәкьа даатцашәомызт. Иара ишқа
данаахьахә дналыхәлаччеит, дахьыхәназ шигәамцхазгьы.
Ашәыр бзиа илбон, атцла ахәнара, иагьа ихаракызаргьы,
ашәых иалалцомызт, аха уажәы лыблахац гьежьыр калон.
Дацагылан зака лтахыз фылхрын, аха лара дыхәнеит,
акәцәахь ифаз иаха иартын, иагьыхаацәан азы. Иаргьы
акы аафихын, мац-мац дацхауа, афара иеадирхалон. Лара
длыбаауамызт. Шьта далашьцылазар игәахәын, аоныка
ифынеихаанза налыкәфитит:

– Макьана блыбаауама?

– Умшәан! Макьана сыкәтәазар стахуп.

– Ахәырма махә цсареуп, бәаагәатала! – дналабжьеит,
ахәырмацла амахә уацәшәартә икамызт, ус лгәылчәанитар
итахын акәымзар.

Итцегьданфаз еипш, атцла дахьыхәназ игәы канатцон иара.
Лара даныхынхәуаз илгәйдкыланы, мыцхәы иартымыз лы-
маны дааин, ланду лацхьа иныкәылцеит, руак Нара инал-
лырkit. Ахәымеханра анааи, даеа цкы цшзак налшәылцан,
лаб адәкьан ашқа ицара дазцшны даатәеит. Нарагьы
лцатәкәа даарылган, лышәкәкәа ааидылкылакәеит. Раб
аеыкәабартә дтан. Уи зык аникәитәалак, иаразнак аоны
ддәылтцомызт. Ацәаакыра цкьа икәбаанза, дтәан, еигьын
дгылазаргьы. Игәабзиараз иаха еигьны ибон, аихаразак
дышгылаз ацәаакыра икәирбар, ацша дакуамызт убри
ашьтахь. Ауафы, ихала акәаматцамакәа мөацго, игәабзиара
дазкылцшлар акәын, аихаразак итәымта данынтысуаз
аламталаз. Угәы унархьыртә, урткәа изеилкаауамызт
данфаз, ари ацышәа иархаз феидан.

– Шьта хцома?

Даафналеит иара, ателедырратара ахьгэартоз. Азгабцэа фатцкьан, рнапкэа еибаркны, раб инаишьталеит. Амашьына иантала, шьтахька дызлацшуаз афныцкатэи асаркыала, ишьтахь итатэаз ипхацэа рхафкэа еимидон. Мацэыстас иапхьа иниакьеит ртаацэара афныцка, аихаразак иани, иареи, ипхэыси реимакыртакэа, ахэыцкэа раазара иахыркьаны, уи адаггы апстазаара ауадафара иадхэалаз аифыхаракэа. Ихыхь аатцысит, мчыла иеиртынчырц, ихы дакэпон. Адэкьан афы ианнеи, акырзтиуаз илырхаз апаракэа идикылан, иатахыз антатмакэа ныкаитцеит, ларалхы дакэититэит. Ихы шихьц ихьуан. Аршэыга итагылаз азы хьшэашэа ижэын, аус руларц ахэыцкэа инарыдтаны, адэкьан ашьтахь апсатцлакэеи араццлакэеи ирыццаиргылаз аишэа хэхэа днадтэалеит. Ара иаха хьшэашэаран. Мацмац ихыхь цон. Дымхэыцыр итахын, аха апстазаара иауазар. Ауаа реимак-реифак мацзамызт, атыхэтэан ари адунеи шырцсахуазгьы. Изыртахызи абаскатэи цылхатра, агэакцакэара угэхэрын. Итынчза инхалар иаха иеигьзамзи. Аха рхэыцкэа иахьатэи рыпстазаара иалахэын, дара аниазаалак ашьтахь имфэапысшаз апстазаара иалахэызарц ргэы азхьуан, апсра ртахымызт; иара ус мацара, имфасуан цыхэапцэара змамыз апстазаара.

Дахьпшуаз ибон ифэпхьа нымфэхытц игылаз адэкьан мацкэа фба рфы цыоуки рычешаны ишыныфналаз. Апшэмацэеи дарей иаразнак иаафныцын, апхьака игыланы еицэажэон. Ма усшэа ауаа рфиддырбозу? Нас рчааизырган, дара цшьфык ыкан, идэкьан ахь рфэархеит. Афныцка иныфналан, гьалпалбжыызма ухэартэ, ак илымха иаатасит. Нара даадэылкьан, Радоу лаб дышипхьоз иалхэеит. Дфагылан, идэкьан мац ашьтахьтэи ашэ, ианшоураз апша афныцка ифнасларц азы ифатцаз ала дныфналан, фыца ифнагылаз апсшэа нареихэеит. Иаха ифаз ауаф иофициалтэ шэкэы кэцшы, ОБП-аа рфынтэ ишааз зхэоз,

наиирбеит. Ас лашьцаны, русурамш ашьтахь иахьааиз шигəампхазгы, аб тынч дгылан. Егьи аџи ауаткеи зтаз абатлыкакəа ахьыкəгылаз дрылалан, пытк лбааигеит.

– Шəызəу закəи? – ацшəма тынч дцауан.

– Арт акцизкəа рыкəзам, – џааитит абласаркьа зымхаз. – Конфискуем.

– Даараза узызфəлымхəхаша уаауп шəара, – аб дцы-шəырчон.

– Даараза узызфəлымхəхаша зхəкəи? – ахцатəи ашат-лакьагы дааџнашылеит, ара атшəараџ еилагылаз хəыци дуи мацызшəа.

– Арт ахəаа иахьхырго ахəаахьцацəа ирывсуеит, ахəзал-хырта иавсуеит, хара иааххəоит, нас ауп шəара ара шəааны хəхəцə анышəкуа, – дџацхəџаччо инарџаирхьит.

– Сара атаможниаџ аус зуама? – ицсы алеигарц дафəын абласаркьа зымгаз, аха амчра знапафь икəз азакəан ишитахыз ихы иаирхəон, џимтзаргы иухəози, ацхал кəз-цоз амаа иахьитахыз иаимтози.

– Уа ахылацшра мап уцəызкуада?

– Бара бышəкəкəа сырба! – Радоу акрызтиуаз лакəыз цыишьан, иналыдитцеит.

– Уи сызгаб лоуп, – хəа Уартан ианихəа, абласаркьа уахь ала иџааиртынчит.

– «Астра» аквитанция сырба! – Уартан иахь даахьахəит иара, цьара иамуазар цьара хəа ақəцаны.

– Уи аквитанция зныкгы ирымсымхзацт, ишрыртозгы сыздырзом. Ацара рыстоит, атадынлытц сыртоит, уаха изакəи?

– Аквитанция абухгалтериаџ иугар акəын.

– Уи дара еиџыркаароуп.

– Акцизкəа сырба!

– Урт аџны исымоуп, иатахызаргы уажəытцəкьа иааз-гоит.

– Аквитанция уам, акциз уам. Иусырбап сара!

– Исурбо закәи?
– Ацартыша рутан, ирымухит.
– Ацартыша азәгы истазом. Убри азоуп сускәагы зыманшәалоу.

– Даа! – даакәгылеит ашатлакыа. – Уара акультура харагы злоу азәы уоуп.

– Иахыа уи ак ахәоны збом. Иахыа дача хәшьарак ыкоуп, – иузеилымкаауаз хшыфзцарак ихәазшәа ацшра шамазгы, идәкыан хәыц ифнахынхәуаз ибзианы еилыркаауан.

– Акониаккәеи «Астреи» умаххуеит, – ишыакәиргәгәон абласаркыа зымғаз.

– Аштрафгы ухаршәоит, – иаха ичкәыназ пакет дук итеитцаз абатлыкакәа, амашынахь инеигарц, абласаркыа ихала иаашьтихын, ашәхымс данынхытц, цкыа изнымкылазт, асфальт ицәыкәыкшеит, фбака батлыка кәыбаса ицеит.

– Анцәа игәамцхо аныкаутцалак, – Уартан ашә даа-лагылеит, – абас уахырхәуеит, – ус ихәарын хәа даргы азцшзамызт, батлыкала итәыз абагажник ашәгы иреихабыз иаартны иман, иаиркит.

– Шәызфәу закәи, ацхамшыакәа?! – Лина лхатца игәашә афынтә дыцшуан, аха атцыхәтәан иибаз изымчхазт, амфаду ааихицәан, дфарытцәхәхәеит.

– Уара узустада? – даатцкәеит абласаркыа.

– Уара ухаца узустада, атцхагәтан абудкакәа ирылалаз? – даангыломызт Лина лыцшәма.

– Акыр утахума?

– Истаху умбазои, иутаху уц иамкааит!

– Арахь уаалеи! – абласаркыа уи еисра дигарц итахын аиашаз.

– Иуршәода? – ифыинеихеит аригыы.

– Шәызфәу закәи?! – Уартан урт днарыбжыагылеит. – Абатлыкакәа устеит, «Астра» га! Уаха иутахи? Аскатәи аттәы зыштүхи? – тынч бжыла дцәажәон иара. – Ижәны укоума? – ибга аадитцәеит. – Иугаз уманы уца! Нас уа сфәир хәицәажәап, – нацитцеит иара.

Абласаркьеи арпыси хаала изыкәтцуамызт, аха реихабы амашына дантала, даргыи уа ртың аалырхит. Абласаркья ашә аартны, изшыапык лбааганы дтәтәан, Лина лхатә иацәажәоз ашатлакья дизпшыи. Атцыхәтәантәикәә рфыцъегь рыбжьы нытқак еицәажәон. Атцыхәтәан ашатлакья ҕааитит:

– Иазхоуп, абалаган ахаркып!

Иара изымпшзакәә, иаанхаз абатлыка еибгакәә ныжьны, астрагы иакьымскәә, рмашына ашәкәә надыркын, амәа ифанылеит. Ашатлакья имашына хазы игылазаарын, уигыи днатцисит. Иаанхаз ааидгылакәан, иааибарччакәан, рнапкәә ааимыхны иааилытцит. Уартан идәкьян маң даафналеит дҕапхаҕаччо. Илбаз зегь Радоу дшыканатцарыз издыруамызт азы, игәатцанза иаладыркьякыаз агәыр цынца ихаҕыи ианымпшырц, згәалакәзаара пхастамхаз иеиыизеитәуан.

– Арт ирызцымҕеиз абатлыкакәә ртыпкәә рзылышәхи! – иаафнеигалеит ақәыцмакәә идәылыргахыаз апакет ду. – Ргәалакәзамкәә ихәцәеит. Ас рмыхыцызт, аха сара сҕыи иааиз убас дақәшәоит, егьыс дақәшәоит, – дыччон иара, ипхацәә ирлахҕыхырц.

Азгабцәә адәкьян ахынзеиҕыркаауаз, иара иҕааз еиларжәжәаз идокументкәә еилиргон, ицәыпхастартәыз атауаргыи цыара иарбатәкәан, акыр зтиуаз рыхәда иқәымхарц. Шыҕа ашә адыркыр еигьеишын, ихәыцкәә има дхынхәуан. Игәалакәзаара пхастамтәкәә, дыччодыхәмаруа афны дааит. Апхацәә еибарччо мацара ауха ирбаз-ирахаз ран илархәон. Иара дырзызырәуан. Аха, зегьы анышыталакәә, имацара ателевизор данаадхала, дызхәапшуаз ихшыф изазышытуамызт. Уи ихы иҕагьежыуаз зтцаара затәык акәын: ауааи дара иапыртцаз ахәынтқарреи рҕапхыа иаха ацәгьара зуадаз – идәкьян иакәлаз ракәзу, уаха иҕааз ракәзу? Атцыхәтәантәикәә адырракәә картцалон ас ирымырхуаз аинвалидцәә рышка идәыкәыртцалозшәә. Аинвалидцәә рассоциация иахагылаз иара диызыан, уи

дизтаахъан ари атцыхәала. Уи излеихәаз ала, зны затцәык
иадамхаргыы аибашьра агра ззыннажъыз ргәалашәахъазу?
Аконфискация ззыруз атауар абаргоз нас? Уи аус мөапызгоз
рыхәсақәа адәқъан мац ирытагылан, убарт рнапахыы ине-
иуан, уаха закәызеи. Амала, уи аустцаара зезазыкуадаз?
Ишпалныри Радоу уи ауха илбаз? Абри хъаас иман аб.
Уи мышкызны иееимкәа хъааны илызцәыртцыр калон,
аҗеныцәкыа дахыччозаргыы. Ахәшәтәра зтахыз лакәмызт,
иара ихата ихы еивымкәкәандаз!

Апқа Радоу

Дшыхәычзас инаркны баагәаратцас дызхәапшуаз
рыфны, ргәара, рынхартә мац-мац лыблаф аееитанакуан
дызхәацыпхъаза. Уи зегъ зыхкыоз данмацзас зны лахә-
шьеиҳабы Бароу илзаалгаз ажәабжьакәын: лан илтахзамызт
аитцбы дахыз, ахшараиуртаф дынлыжыырц агәазыхәара
лыман, Амала, аиҳабы даниуаз даара илтахызаарын. Убри
амш инаркны, ран, ирфашаз анрылтоз, азгаб аиҳабы
лхәы еиҳа еиҳахон, цъара дцар, илзаалгоз еиғын, ил-
зылкуаз ажәа иаха икәандан. Аитцбы лыцарра дахкыаны,
иаалықәтәкыацыпхъаза, дшыртахымз аалгәалашәо ма-
цара, қарала аееитакрахь даннеиуаз, лхафы «рцәымгра»
ацәымгра азнархауан, гарта амазамкәан, ампышт тарчы
еипш, ишыткәацра лхы итарчын. Зегъ ратцкыс илцәымғыз,
дызташыыцуаз лахәшьеиҳабы Бароу лакәын. Уи дтынчын,
илхәоз-илуаз ишәан, изан. Атцара лыцааиуан, амузыка
лыкәфеиуан, дкәашон, дшәахәон. Зегъы ддырехәон. Уи
илызкны ажәа бзиақ зхәаз аитцбы илзынаирхоз арехәа-
пгыц лара илызгәынкылазомызт, зынзак илмахазазшәа
илафлыжыуан. Аиҳабы итегъ данмацыз лгәабзиара цсые-
ны, ашьхеи, нхыт акурорти инадыркны, ахауа лзеиғыны
иахыырыпхъазоз тыпк аанмыжкәа дыргон, дааргон. Уи
хшыфзышътра илзыруаз аитцбы илбар кәмло днеиҳъан. Нас

аихабы заа дымшәуази зҕабтас, аитҕбы лаҕхьа рыуацәа лара ддырехәон, азәы дидырбон. «Ари закәызей?!» – аитҕбы лшыыцра адырга уаха харакышья амамызт. Акы дацәшәон лара. Уи деимырхха даклон. Иарбаныз цкья илзеилкаауа-мызт. Илбоз-илахауаз нархәы-аархәны илныруан, бзиарак зтылбаашаз ак лызгәәтомызт. Зегь лцәеилаланы дшәон ус. Ёнак бжьах ёнак убри аалызцәырҕьон атдыхәтәантәи аамтаз. «Радоу акы бацәшәоит», – лхы дацәажәалон. Уахык, дыштыларц атаацәа ахьтәалозынтә лымала даныфдәылт, ажәфан цкьян, аетцәақәа кәалыкәаҕьон, урт дырзыпшуа даатгылеит: «Сара иаастаху зегьы насыгзоит!» Уи зны-зынла, лҕылшыыр цәҕьа илымбо, лгәы иааталклон газара уск, еиҕьыз акәны илыпхьазон умхәозар.

Ғагалара мзык азы, макьянаҕы даараза цхаран, ахышәи ашәи шаартыз лара дыштыалеит. Ускан ауатах тшәаҕы Бароуи лареи риартақәа наҕ-ааҕ еивагылан, рыгәта уныбжыысыртә. Лахәшьеихабы дмааизацызт, лара уи лыштыалара дазыпшын. Ахышә иадгылаз лара лиарта акәын, агәарп аҕы ишеицәажәоз лахан, лхы ышытылхызар, лани уи дызҕынтцәауаз Бароуи ракәын мазак еибызхәоз. Имазау иаргамазу здыруадаз, аха лара лзын имазан. Ра-доу даараза акы дацәшәеит, даҕазнык еипшымкәа, уи де-имырхха дакын ажәфан иалкьаз аҕ лықәхазшәа, ынытқала дахәаеуан, иаразнак лдунеи қәыпшылашья аахәыртә еипш. Дамеханакзеит. Лахәшьеихабы даныштыалоз лызгәамтазеит, ускан лара лхыза лхы итарцан, уафы дгәеимтарц, лыбз лыхәлашәеит, дхәаеырц абар-абар еҕ-лыгмызт. «Сызустада сара?!» – имамеиқәараз дунеик да-лананалан, лыхьзцәҕьа лгәалашәомызт, дцо-даауа лхы дазтаауан, адунеи лзытшәазан. Уаанзатәи лыпцстазаара ыказу-икамзу лхахьы илзаагомызт, заҕа лхыцуаз лызды-руамызт, иаалыкәыршаз уаф ихаҕсахья лыбла изыхгы-ломызт, лымацара адунеи лашьцара дытцан, уаха дзакәыз аалзеилмыргазо. Лхы рыцхалшьяцәазар қаларын, лылаҕырз

табарц егъагымхо днеихъан, илгәалашәеит Радоу шлыхъыз.
Илхытцуаз дазхәыцуан, уаха иаалгәаламшәеит лымшира.

Зыхък иацрытшаз алагырз кәтәаны, лыхъз ада уаха акы
анылзышәакәмыргыла, дышгәактәакуаз мацара аалырше-
ит. Адунеи аныззаара! Акызатцәык дзыхәоз абри азхәыцра
дамеханакны дгәырџон, аха хәашәак узаџомызт уи азы
агәазыхәара ду илымаз. Дтыгга дгылон, илгәалашәози
илгәаламшәози ейбакапануа, уаха акгы дзәзфлымхамхо,
зынзак дыччарц лтахымкәа адунеи лгәахшәон. Ашьыж
зегъ уск-уск реазыркуан, иццакуан. Атцарахъ ицоз заа
акрырфартцан, имџакәырцеит. Дзеипшраз ахьрызгәамтаз
еигъалшьон, уи иаха дартынчуан. Уаџ дызкәымшәацыз ак
шыкамлаз длырбар лтахын, лхата убас лхы мџапылгарц
лыхәтан. Ари адунеи хаарак ыкәзамызт, анацъалбеит, лхы
агәра алыргон уамак шылмыхъыз, ацстазаара еснагътәи
ахтыскәа мџапысуан. Арахъ лыџныцка зегъ ацстазаара
иацәтәымыз агәактәакреи, агәырџареи, ицәаатцәауаз
ашәарзызареи, атагә еипшханы, ипланы илыгран. Ацсра
иаха игәыртынчган, уи ускак дацәшәомызт, уахъ днеиаанза
илзацыз агәакра акәын илзымчхауаз. Убри акәтәкъан
уажәы дызтагылаз лара.

Ашкол афы акы илазцаауан, атак цкәа илызхәомызт,
илацәхауан, дрыпкарц егърыгымхо, лара акымзарак лныру-
амызт. Илбон арааггы уаџы дшитәхымыз. Лџызцәа адәахъы
дрыцдәылцуан, дрыцхәмарзомызт, атәтцәа аныкарцалак,
дрыцхынхәуан, фыц ддыргылон, аклассгәахъы днар-
гон, иарбанзаалак дарей ларей еимадара роуамызт, уи
арцаџцәа ирзеилкаауамызт, иееимз ахәшәара лыртон, лара
лзы зегъакакәын. Амала, лхәыцра баацскәа мацк дырхыр-
гон, убри азы аџныка дхынхәыр лтахымызт. Аха рцарамш
усгы интәон, аџныка дымгьежъыр дабацоз, лхәыцракәа
деитарзынхазахт. Ахъта дакуазшәа анылба, амца дадтәалан.
Алашара ыкәзамызт, аџныцка акыр ицәытцлашьцаран.
Ажәеинраала лтар акәын, лхы италазомызт, дапхьарггы

лҕахзамыт, аҕыныҕа иҕегь илашыцазарц деилахауан, ахышә хәыҕы икылыпхоз алашара лзычхауамыт, уахь днаскьаны, ашәкәы аҕхьара акәмыт. Лара ахьта данакуаз ландуи лахәшыҕәеи адәахьы иҕан, адгьыл иазыпхоз амра рцәырацәан.

Лхы дазынханы амца дадтәалан лара лымацара. Ацара цо, аҕны еилырго, ана ак ҕатцо, ара дәеак нагзо, изаҕахызеи абаскәтәи ахы аҕьабаа арбара? Иалалхызи абри аҕстазаара, усгьы ләылшыуан? Аҕсра дшацәымшәоз ҕыц даамеханакуан. Иуадаҕаз аҕстазаара алтра иацыз аҕәакцәәкәрақәа ҕыц дрыцәшәон. Аешьра ләаназылкых, иаразнак дыпсыр акәын, акәымзар деикәдырхарц дыргозшәа, дааргозшәа, даргьы рхы аҕьабаа адырбо акәымкәан. Лаб еикәыршәаны иман бзиарак, ма цәҕарак иахкьаны, ашьтәакәа рцәа злархырхшаз, излеиҕыркьашаз еиуеипшымыз ахәызба цхафырқәа. Урт пхьакын акәымзар, ицәахзамыт. Иахьтаз лдыруан. Аатра днаваланы, лдақәа аапылкар, дшьабарын аамта мгакәа. Аха иаразнак дам-гар? Дҕатцыззарц егьлыгымкәа, даатгылеит. Аха лара знык изкәылкыз намыгзакәа дзацәхьатцуазма! Ус лыуаҕышыаны диит, лызхауан.

Агәахара ахаҕазара ианҕеилак, адунеи аныззаара псыршьагазшәа илбон, уи ахыкәкы анагзараз мҕак данакәшаҕатымхалак, иаха иманшәалахашаз дәеакы дашьталон. Аха уи атыхәтәа анагзарагьы даараза иус уадаҕзаарын. Избанзар лыхшыҕ атцараҕ лыпстазаашьа иаҕагылоз акы кәпозар ҕаларын, акәымзар ирлас-ырлас-ны, уи ауха инаркны, илбоз инеибынеипшыз аҕхыз дәеакы илнарбозма. Лыпхыз иалан адгьыл кәымпыл, атцараҕ иддырбоз аглобус еипшыз. Иара акырцьара икылтәан, ҕыныҕкала туннельла еидхәалан. Лара, абыгрымз дакараны убрахь дтанагалан, илхаҕаз ашәара шлыкәыҕәҕәоз еипш, алашыцара еикәатцәа дахәәеуан. Акылтәарақәа адәахьала иахьяантәоз алашарақәа лбартан. Убарт руак акәын лара

хықәкын, лара илзеиңшыз, знык ишытылхыз ахықәкы
налмыгзар луазма! Убри ғыц дазкылсуан.

Азал дыһнатәан. Итбаатыцәын. Лара лзы итшәазан.
Дыһнахәәеуан. Адунеи дамкуа дабанзақәзаарыз?! Лыцсы
еибакуан, ма анахь, ма арахь хәа мџак аалзалымхзакәа
уажәраанза дахьаауаз. Аваза аакәпааны, атзамц ирууаза
ианкьаны, икәыбаса инықәылтарц дџатцкьеит. Лнапы на-
лырххеит, аха дзакьымсит. Знык ус калтар, дцәырқшапаны
дрылалар хәа дшәон. Уи илзацлеит лани лаби рыбжьы рду-
ны реицәажәара ахылахауаз. Урт аицәхара иаха иазааигәан.
«Ачашыла ааххәап, – ихәон аб, – ача ахә иаха ицәгьоуп, ае-
кономиа хнаркатоит». – «Амгьал азра исцәаго закәу удыру-
ама?» – «Нас ишпакахцо? Аамта цәгьоуп, даеакала иауам»,
– атак лиҭон. – «Сара ... аасхәароуп», – ан иаалхәарц илтахыз
ацха илзеилмыргеит. – «Уи хапсы еиваагаанза баазцшыр
калоит, уажәы ахәыцкәа амла иахмыркыроуп». Атыхәтәан
ачашыла аахәара дазааигеит, аха ацха лаб диашамкәан
длыпхязон. Иара усқан аус иузомызт, кәрышькәак ашкол
афынтә иаазгоз ан лакәын. Ацха дфеменистканы лхы лбон.
Хатца жәла, ацкәынцәагы убрахь иналатданы, иееимз уаа-
ны дрыхәапшуан, дзынарқапшуамызт. Уи агәаанагара лгәы
итцәомызт, нак-нак лыпстазаарагы ианыррын.

– Бароу атехникум данталоз, – ихәеит җенак лаб, –
ихартәаам абжьаратә школ дызлалгаз ашәкәы адкыларатә
комиссиа ианырба ицъаршьеит. Бара бышәкәыс идхарбои,
атцара бтахзамеи?

Леихабы атехникум афы атцара злалирташаз ацара
цәгьацсышьала ицшаауан, лара, Радоу, уи дазикыр ишәатәыз
џынтәны иазхауан, дзатцгәарызма аб? Уи ихатагы цкәа ма-
кьана дазхәыцзомызт, аус злаз, аитцбы хырхартак лытатәын.
Уи ләацхьа ас иказ адца анықәиргыла, шықәсыбжак ала
лара лцара ләадцаланы еиғылтәит. Илхаңаз аапынраз маң-
маң дааунажьуан, ацхын ааигәахаципхьаза иаха деиғын,
лхәыцра җаастакәа акыр ләырцәылгартә лтагылазашьа

аха ҫнытҫкала лгәы иҫакыз тәәхышьас иалтөз узеилкаар – иуңыашьатәхарын. Лара убри акәын ус хьантарас илымаз лтаацәеи дызлаз лфызцәеи рҫы.

– Бароу, сөысыпсахма? – лара лахәшьеихабы длызтааит зны, аҫныҫа иаарц автобус ианеицтала. Уи хьаас изылкыз – ашьыж лаб длызтаахьан лтара еицәалтәызар еиликаарц, дтынчзахазазшәа ибозаарын. Уи аены ак лытдырдыраауа аҫынза лхы аалырцшуазар хәа дазхәыцуан.

– Мамоу, – атак ҫалтеит леихабы, илахауаз ңыашьаны.

Лара мацк лыпсы ааивылгеит. Аха ҫенакх, шыта ахьта аҫалахьан уи тагалан хьшәа азы, аҫалакькәа ирыбжьаз адәыҫба иазыпшны, аатгыларта иҫәгылан. Лфызцәа, азҫабцәа ахьейдгылаз, рыбжы иацәыпхамшьакәа, еибарччон.

– Радоу, – Бароу лахәшьа даалыдххылеит, уи хазы абагьыр лыбҫа адтәашәа даапшуан, – бтауауаза бызгылеи, бфызцәа ахьыхәмаруа бымнеиуеи?

Лара лахәшьеихабы дналҫапшит акәымзар, дәахыла уаха акы аалмырцшит, Амала, ҫнытҫкала дытрысит, Бароу мацк иадамхаргы, лахәшьеицбы лгәы шейҫарамыз лдырит. Уи иналыркын, ҫнытҫкала дзеипшраз атәахышьақәа ҫыц дрышьтан. Зегь рапхьаза лҫы иаатыхны азбахәык азәы иҫы ицәырлымгар акәын.

– Радоу, аҫныҫа бцома? – лахәшьа аконцерт лҫазыҫалтцон азы, лара лымала дцәырцит амҫахь, аҫкәын харакы, зхахәы еиқәатцәа жәпаз, игәыкыз, дыпшзан ззухәашаз данаалыхьзоз.

– Ааи, – лыбжы мац ааиахаит.

– Сфызцәа машьынала исзыпшуп, баала, аҫнынза бызгап! – иҫабызшәа хаан иара.

– Уара узустада?

– Сара сышҫабзымдыруа? – иңьеишьазаргы ҫаларын. – ҫенак бахәшьеи барей шәышьтахххьейт.

– Исгәалашәазом.

– Сөызцәа срылабымкаазаап, аха уи амашыына саргыы сэтәән. Нас бхацны бцоу бымцоу?

– Сзымцар калап, – лара лаб еснагь ипхацәа драбжыалон, даараза ибзианы ирдыруа цюук ракәымзар, азәы имашыына итамлаларц. – Автобус уажәытәкыа иааиуеит.

– Уи уа инеиаанза, хара бнахгоит зынза иаарласны. Бала!

– Радоу! – лөызак лыбжыы аалахаит. Уи абри арцыс дзызнейуаз амашыына хәычы дтатәән. – Бааи! Аәныка харгоит. Сашыцәа роуп, бымшәән!

Амәа нак-аак арцарцәа еицәажәо иавцатәән. Арт наркоманцәән, ла илдыруан. Рыбла кәазкәа цырцыруа ишлышыклацшуаз днарылсын, амашыына дынталейт. Лөыза лашыцәа хәа зызбахә лхәаз иллырдырит. Лара заа илпылахыаз Цьума ихыззаарын. Аха амашыына данлалбаа, уигыы егыртгыы лхаштит, азәгыы дылдыруазарц лтахымызт. Иара дихамштзейт, уаанзагыы длышыташәарыцон, еибадырит хәа ианипхыаза нахыс, гәгәа иргылаз ишыәәа дамеигәыргьози. Ана-ара, еиуеипцшымз атыпкәа рфы ичелыкәиршәалон, аәнынзагыы, машәыршәа дибазшәа дааигалон. Ма лара дызталаз автобус иара дталахыан. Аха лхылгәы дызталомызт, иара даеакала еигыны дышхәыцуазгыы.

– Бымала боуп избо, бычкәын дабакоу? – енак адәыгбала даныхынхәуаз, иара лара длазцааит.

– Сычкәын дарбан?! – лгәы итамшәоз, лхы итамшәоз анцәырига, уамашәа дылбейт.

– Бейпш икоу чкәынада аранза дзааиуам.

– Уи шпыкәу? – цкыа илзеилкаауамызт.

– Бымцарсны бахырымгац итабуп хәалеи!

Дәатцкыаны дцейт иара, абыржәытәкыа лнапсыргәытцаркыа, изамәа амца ыкәылтар хәа дшәозшәа. Уи лнапсыргәытцар лфы инацыралкын, лыбжыы тымгакәа лызхара дыччейт. Уи ицашыа акәын аихаразак дзырччоз, иихәазгыы анацитца зынзак лгәы тнагазшәа лбейт. «Закәытә

насыпузеи уаныччо!» – адәығба аангылара ағаназнак-уаз, атытыртахъ лғыналхеит. Мчыбжык акара Ыума иеылирбазомызт, ларгы дизыпшзамызт. Илывагыежыуаз, машәырны лычелықазыршәоз, илеиеырбоз аумақхыз, лара азәгы дылтахзамызт. Ыумагы диеилахауамызт, аха дирччартә ак цәыригар иудырузеи хәа, зны-зынла даалгәалашәалон, избанзар анасып еипш илшьаз аччара илзаанагахъаз лгәалашәалон. Аха усқан дызташәаз уи атагылазаашъа лцәызхъан, аапынра аамта дыштагылазгы. Шьта мчыбжык ала зны далшәон, ыынтә данаунажыуазгы ықан, дышнеиуаз енак зны-ыынтә ацсгаха лоуан, «абри» лхы-лгәы итамшәартә. «Абри уаназымхәыцуа, закәытә насыпузеи!» – лхәо ағынза, даға аартрак калтазар акара лхы лбон. Аха лықәра зықәраз ирхәыцуаз абзиабара, ахатцаара рызғлымхара лхажы иааиуамызт, ацстазаара ахықәкы ах амға ангыларакәмызт. Арахъ зылапш лхыз арпарцәа, «ааи» лдырхәар, ишлызнейшаз рыздыруамызт, уи лара иақәлыршәомызт.

– Бааи, цъара хнейдтәалап! – зәызтәахыз Ыума енак даалызцәыртцит.

– Иатахзам, – уажәы кахуажәыртәк ах дышлыпхьоз лнырит ацәанырра зкәыблаахъаз азғаб.

– Бсыцәшәома?

– Мамоу.

– Исгәампхейт бсыцны цъара бнатәар ахыбтахым. Изыбымуеи?

– Сара убас истахуп.

Ус ралхәон лара аоны, иееимз ада ак калтдомызт хәа аихаразак ланду ианлаепнылыкылоз. Уи протестк иафызан. «Ус кабымтан!» – рхәон. «Сара убас истахуп!» – лхәон. «Быцсы таз!» – хәа еилылкаауан илархәоз зегы. «Мамоу, сөйсшыроуп!» – дхәыцуан лара. Уи ағагыларакәыма иахы ииалгеит, лхата илызгәамтазакәа.

– Аиаша басхәап, – ихәейт иара енак, иеааиртзар иаха ихәарын хәа ипхъазаны, – сара гәыкала быстахуп. Убри азоуп сызбывагыежыуа. Баасықәшахатхар енак бынсыжыуам.

– Уи закәыхи?! – бжыы тынчла иаалҕыткыеит. – Изаҕахи хатцацара? – анылхәоз, наҕ-ааҕ анаркоман ҕар ирылагылан.

Хатца дцарын хәа лгәы италкуазма зцәанырра цагәыз азҕаб. Лтаацәараҕ имҕаҕысуаз аймак-аиҕак лзычхах-уамызт, лхатәы таацәара аҕылтцарызма, анаркоманцәа лхылтцраз? Урт урыштыазар акәын, арахь лытцшәа рыма-мызт, рчымазара иагон, ма рҕыршыуан, ма инамзашаз рхылтцуан. Ари цстазааразма? Ухатца ухы аҕыругар иаҕа еиҕын. Изаҕахызи абри аҕстазаара?!

Арцыс Манча

Иаб имашына дакәтәан, акоммерция знапалакыз дрыдхәалан, имаҕымкәан ацара ирхауан. Итаацәа ахыџ-неитцашаз еикәиршәахьан, ирфоз-иржәуаз ирхиауан, из-лаилшоз ала ак рыгымкәа ибон раҕхьаза, цъара итцегь иаашыкәгылакәаанза. Ауаџы дахьнеихьаз аҕы даангылар, дшьякәхалон. Уи иаанагоз – мац-мац шытахьҕа ддәықәлон. Избанзар аҕстазаара пхьаҕа ицон, аахәатә рыхәҕса ирызхауан. Уара умала таацәарак ртахы узеикәыршәомызт. Ицшәма пхәыс Рабна илзицшааит дәқьан мацк. Уи ихала иакәмызт еикәзыршәар зылшоз, иусурта аҕшәмацәа рыб-зоурала илшеит. Лара ахәхаахәтра ус уажәы илбазма, усура хәа дынтытцижьтеи, лнапы злакыз иара акәымзи, џнапыкла ҕыц лҕазылкит. Лычкәын аитцбы ашкол ахь длышьтит. Аиҕабы лара длыцхрауан, аха баша инихуаз аамта рацәа иман.

Иара, рца, иааиҕахыз зегьы дрылакан. Аџызцәа бзиақәа ирхауан. Иахьынзаиҕахыз ақалақь далан, ацара игмызт, заҕа иҕахыз итаацәа иртон. Аусура дадырцаломызт, ма-кьана дычкәынан дырбон, иарцысра дыштагылазгы. Лахҕыхрыла аамта ихигарц шилшозгы, ари ақалақь агәырҕыхараз иштып маншәалазгы, ицәтәымыз тыпын. Дзышыцылахьаз Отҳара, Алахазы, Пицунда гәхьааигон.

Ицсы зыдхәалаз Батакәа, Димакәа, даеа цытфык, адунеи игәахшәаны даныкәыз ицхырааз ибар итахын. Апарккәа данрытцаз зны игәалашәеит аибашьра аламталаз итахаз акатахәа ишааргоз, есымша азә анышә дшартоз. Испанка Апсны ианалалаз згәалашәоз макъана быргк дыкан. Убарт ахтыскәа рыфбегь еиҕаирпшуан. Ашьтахь ихатагы харак дзымнеит. Убаскан ирзаамгаз ачкәынцәа аибашьра ашьтахь анышә ишытырхуаз арцыс ибла ихгылан. Уи агәаларшәара уадафын, ихы еилаганы зны дамамзи. Иблакәа хифон, исакъаны иапхъа иахыбоз ицәымгын, аха алашьцарафгы узацәцозма, акиносахъа анудырбозгы идырлашьцон. Ғыц ибла ихгылан, апсы данышьтихуаз, ипхастахоз уи ицәеижь инацәа ишадцаблос. Афныка дхьампшыртә ицәымҕахашаз ахтыскәа мацмызт, иеырцәигарц атагылазаашъа далакан, аха уи адгьыл иара ицсадгьылын, ипхыз иалан, лабҕаба дазхәыцуан, игәхъааигон.

– Апсны сцаны саар стахуп, – ҕенак иан лусураҕ длызнеин, игәтакы аацәыригеит.

– Уажәы уахь умцар камло, узыкәшәеи? Хҕеааидахылакәар стахын.

– Шәзеицәажәои?! – аҕхышә иетых азә дадгылан. – Ара хапшызарц хәаима?

– Саҕамыз! Уажәыцәкыа! – ан илҕааз дагыҕампшит, иитахыз налырххеит. – Арт таха сырҕазом, уаха хәицәажәап, – лхы лыцкәын изхан.

– Ибтахымзар сцазом, – еиликаауан иара иан ҕарала уамак дшеикәшәамыз, ауха афны абас леихәеит.

– Иануҕахха уцагәышъа! – даахьатцхъан лара, – узлацаша сара исыпшаауеит, – иахьцалак, лыцкәын игәы дзасуамызт.

– Саргы сышәмыцхыраауеи, – ани аҕеи еибырхәоз еиликааит ацшәма, аусурантә дшааз еицштәкыа. – Ианшьцәагы дынрылапшп. Арахь хәхъаауаз рҕахзамызт, азәы инапы ханцшыло хаштәам еилыркаап.

Ашыыжь даныѡагыла адѡыѣба дталарц иеазыѣаитцарц, арпыс иееидикылон. Аѡны азѡгы дыѣазамызт, уи уамашѡа ибон днаскъаргарц ргѡы иахътамыз, иани иаби кѡрышькѡак ахънырмыжыыз. Иеызлеипсахшаз имаѣаѡа зѣаз испортѣ артмаѣ датцаланы, иан аус ахъылуаз даакылсит. Адѡкъан аѣы лара лыѣаша аркын. Леихабыра дрызцан, данаауаз рыздыруамызт. Аѣшра иѡшѡеит. Аамѣагы маѣымкѡа иѣѡеит.

– Манча, ара уабаѣаз, уартмаѣ уманы? – уи, лааира шыѣааигѡа дазыѣшзамкѡа дыштѡаз, дааихагылеит.

– Аѡныѣа сѡоит хѡа басымхѡази, – иара аѡны хѡа ззихѡоз Алахазы аѡнеихагылаѣ ирымаз ауатахѡа раѡын. Ростов изыѡназ иара изы иѡнзамызт. Аѣкъын Аѣсныѣа де-ихон.

– Иахъаѣѣа уцарц иаѣѡукыма? – ан дыччон.

– Нас, ишѣа?

– Манча, аиаша сахѡеи, уа зѣабк дныжъны уаама? – лыхшыѡ аѣара ус иаалырѣаны иазѡеит.

– Мамоу.

– Нас, ас узырцѡакуа сахѡеи!

– Ибхѡашъеи? Аѡны сцаны саар сѣахуп, ибзеилымкааи? Мап бкуазар, саангылап, аха иаха шѡѡыѣегъ шѡаѣаша-хѣтын, иахъа ѣымѣзакѡа шѡныѣашѡѡа шѡызѡеи?

– Иахъаѣѣа амѡа уѣѡлап хѡа хѣамлазеит, егыс мап зкуада? Амала, ас унапы ѣырѣшша усзышыѣуама. Сабраа илы-хы хѡа сзырхѡо. Уаб иани иашъеи рѣы умнеизои? Анахъ-гы арахъгы ак угаѣѡроуп. Еиѣѡсыршѡап, уаасзыѣшы!

Иара дыѣкъынан, аидараѣа абеитахыз, инапы ырка-ло, иуа, игѡыѣхѡы, иѡызѣѡа бзиаѣа днарылсырц аѡын дзызхѡыѣуаз. Знык ашыха хѡауа ѣѣа лалбааидарц дгѡаѣуан, иѣѣаз амѡаѣа, урт ирывеитѡрхаз атѣла иатѣара, амшын казказуа агѡы анхыѣшылара, – дзеилахѡаѡшаз маѣхѡызма. Аамѣа ѣѡаѣла игѡы ѣырѣѡахъан ахыбра хѡашъѣѡа, аса-ба зѣататаз аѡны лаѣѡѣа, иагъа идырѣыѣыргы, уаха изымѣырѣыуаз амѡадуѣѡа, апарк аѣы ашыѡѣра ииба-

хъаз шъацратцас ииатцэамызт, атцлакэа, ақэабшэ илиаазшэа
удырбон аптакэа ахьыхаракымыз, анакэ акэзар, ирлас-
ырласны иаахчылон, убла атцэыршы такызар иамбо. Ауаа
иибакхъаз рфазшъа рымазамызт. Адунеи тбаан, адгьыл
уахьыкэыпшуаз, каршэран, аха иара, тшэарак дтагылазшэа,
ипсып шитахыз илафениуамызт.

Дыццакуан ашьха тэылахь. Арахь дафеа мышкэак даангы-
лар акэхеит. Иан илтахыз феынла уамак дызрышьталомызт,
аус луан. Лыпсшьарамшкэа лхы иархэаны, ак еизылга-
кэеит. Илтахыз зегь абаказ. Ауаа бзиа ирбоз нрыжьу-
азма, еимыртцэон. Хэычы-хэычла дзышьтаз аалхэалар
акэын, аха лыцкэын ускатэи аамта литазомызт. Атцыхэтэан
ишынтаацэараз, аб имашынала авокзал афынза дна-
скьаргеит. Ичамаданкэа акупе афеы атыпцкэа рзылырхит,
амфатцгаф кэрышькэак наитаны, акэымзар аскатэи еидара
идикылозма. Ацара ахьцэыругаз, иарбан пфаразаалак еи-
лоугар калон, еилоумгаз ак еипш ипхъазаны.

– Димакэа ателефон сизасуеит, – лхэеит Рабна, – Адлер
иузыпшызаауеит Батакэеи иареи.

Адэыгба ццакуан Амшын еикэа шыказ. Акупекэа тэын
псшьара ицоз рыла, итацэыз тыпцкгы узыпшаауамызт.
Зака алада иласкьоз акара шоурахон. Ахышэкэа аарты-
зарц зтахымыз ахэсакэа рацэан, апша рылалар хэа ишэон.
Афнытцка, ахауарыцкыага аус шауазггы, Манча ахауа изхо-
мызт. Аиҳаразак знык адэыгба атцыхэтэантэи аангылартафе
анеира дахьахыццакуаз акэын ус дказтцоз. Дызтатэаз итцегь
иласырц итахын, иара аныкэашэа иазаццомызт. Аиҳаразак
ашьха еибаркыра абга ианхытцуаз, ипсахы еилахэарц
егьигмызт, дыцкэынамзи, игэы итацххуан. Ткэапс ианкылс,
апшахэа иавалар, иаха ашьафе ароурын игэахэуан, аха
уаха умыпсит: арахь аатгылартакэа иаха ирацэан, акыр
еизааигэан, амфатгы кахха иашартамызт. Уардынызшэа
адэыгба дшакэтэаз, Адлер авокзал иазааигэахон, иахаггы
аныкэашэа рмацзаны. Иан Димакэа адырра илтар-

ны дыкамзи, диқәшәозмашь? Аплатформаҕ иқәгыламзи ифызцәа. Ахышә ааиртын, изнапыки ихи нкылирхәхәан, иеыдирбеит.

– Абранза уанаа, ирласны узрылымсуеи? – ҕиҕуан Димақәа, Манча апассаңыыр рыжәпара далагыла длыбаарц данаҕыз.

– Ростовынтә абра саанза, ускатәи ахатыр сызмышәит, умбои, – Манча ифызцәа дрытцаңшуа иаагәйдкыла аңсшәа реиҳәон. – Шәышпақәаәу?

– Уара уабрагыжьтеи, иаха ҳаиғьхараны ҳақазма? – Баҕақәа дцәытыңшуан.

– Шәеиғьхара здыруазар, сықәтны сцозма.

– Уаангыли, уаанагахра уқоуп, – Димақәа дгәыгуан.

Авагон иҕаз зегьы тытхьан, арқарцәа ҕыхәнан, дара ир-гашаз ачамаданқәа хңеи аспорттә артмаки лбааргеит. Урт рхәазо амашыынахь инарган, ирулак аидаратыңи асалон аҕы иҕацәыз атыңи иҕарыңьгәеит.

– Иахзааугеи, уара? – иңьеишьон Димақәа, амашыына ианталоз.

– Шәҕыңьегь шәзы егьаазымгеит, кьаҕқәак рыда.

– Уаха иахҕахи зугәахәуа. Баҕақәа усгьы икьаҕ затцә ажәхьеит.

– Егьырт зегь ртқәацгоума? – амҕа дахьаныз, зҕы еи-хамгылоз Димақәа Баҕақәа иҕынеиңишьит. – Умаҕақәа зегь еилдырхуеит уажәы, атеррор аматериал мҕаңугозар хәа.

– Шәара шәмашыынажә шәақәыртәаны арахь шәҕа-рыжылазар, сара иҕыцххараза иаасхәаз счамаданқәа злаңшықәыртдарызеи.

– Иҕыцу иахагьы илаңшықәыртцит, – дцәытыңшуан Баҕақәа.

– Ааи, – ишыақәиргәҕәон Димақәа, ашьтахь дахьтатәаз, – Жәаха ҕенак азәы ичамадан ҕыцххараза иааимырхын, ахкьа аапыржәазар, адоллар еивтаңахла иртәын. Дтаркит.

– Дыжэбарц шэцахьомашь? – инеимда-аимдо Манча данынарфеапш, ирхэоз шыбарбарраз шрытчихыз рдырын, рфыцьегь, адирижиор илаба рзыкьазшэа, аицыччара аах-дыртит.

Ахэаафы аныкэаца ида егырт лбаарцан, шыапыла амца ианыз ирыцыртцеит. Димакеа дицны Манча ахэаа данхытц, амашынакеа ахыгэартоз иныркылаз Батакеа заа данзымааи, шфимтызгы, дшэон мацк. Иагьа умхэан, ичамаданкеа долларк, ма хык-разнык татэахызар хэа ргэы иаанэганы, еимдырттар калатэкеон. Ачамадан итэз ркшаны даурышьтит, аиашаз.

– Изулак срыцэцеит, – даакылсит иара дкыпцаха. – Даеазны ускатэи ааумган, акэымзар укэакеа икэцаны уи-асуеит.

– Шьта апсуаа хазрыцэцандаз! – феаитит Димакеа.

Уа ирдыруаз азэ дрыкэшэан, иоуижьтит, уамак иным-кылацэакэа. Зегь раткыс ирцэуадафыз машынала еибарфыфеуаз ауаа рылсра акэын. Атдыхэтэан амца каршэ ианын. Батакеа ГАИ аусзуфцаа ахыгылалоз атыпкеа идыруан, имашына арццакышыа ирмачуан, егырахь, ирыз-нымкылоз аеыф еипш, зегьы драпысуан. «Умашынажэ еимыфруеит» – хэа Манча уи дихыччон.

– Уажэы уахьахго хэхэеи! – феаитит Батакеа. – Иаразанак уаншьцэа рахь хцап! Уаха ихадмыржэуеи, рахэшьапца качца иутганы.

– Цэгьа иубомызт. Зегь рапхьа, сганы амшын сташэца!

– Ара уаныказ, уи амшын уамак уазыразымызт, – Димакеа уи дааирзырфит.

– Апсшьацэа арахь амшын италарц ауп изаауа. Шьта сара сыпсшьафыми.

– Иаахго дызустоу убоит, – Батакеа Димакеа иахь даахьахэит.

– Уи дыпсшьафхазар, сара симператорхоит, – ихэеит Димакеа. – Китаитэи аимператор.

Ус рхәа, егыс рхәа, иеидарақәа иҭацәыз руаҭахқәа рҭы ишарган, ҭыкәабара дыргатцәкьеит ахәымҭеханшәа. Дара ҭытыр рҭахын, иара амшын дрызтыгомьзт. Иеитцых аҭслымз шыра дылаиан, дцаны азы дҭалон, аҭслымз ахь дхынхәыхуан.

– Шьҭа хцап, уара! – Баҭақәа аҭеилахәара иҭеазикит.

– Ааи, хцап! – Димақәагы иҭеилеихәон.

– Иҭоужәдыруама? – иара дахьыларшәыз деиҭацуамьзт.

– Шьҭа иахьа цьаргыи сшәызгом, – дҭагылан, амшын шықаз иҭынеихеит. – Даара сааҭсаны сыҭоуп.

– Уих! – иҭыеишьон Баҭақәа. – Вагонк ацемент ақәи-хызшәа, дааҭсеит, уара.

– Арахь чамаданкгыи цқьа иахьмырkit. Хара авагон илы-баагеит, ауаҭахқәа рахь ихәнаагеит, – ибғазара кны дгылан Димақәа.

– Шәара шәца шәыфнықакәа, – дахьнеиуаз ирхәоз иирхауамьзт, – сара сҭыскәабалоит. Уаҭцәы ашьыжь шәысзаа!

– Хаауазар умбари! – дыччон Димақәа.

– Уда ус хамам, – иҭыымшь жәпа дцәыҭыцшуан Баҭақәа, рҭыза амшын дынталан, дызсо мацара акыр днаскьахьан. – Уаала, Димақәа!

Имаарц имақаруаз Баҭақәеи аусура зҭамьзхьз Димақәеи ашьыжь шаанза иҭызцәа ишә илагылан. Дахьд-мырцәоз азы дмақаруа иҭызцәа иҭнықәа илеиган, аҭызә-зәара иҭеазикит. Дара ихтықәгылаанза иҭахьазықәимҭаз амшала, урҭ аҭцәы шиларцоз мацара иҭеиқәиршәеит.

– Сахьынзафнагьежьуа счамаданқәа лбаажәгар! – на-рабжьеигеит иара.

– Хзықәшәеи, сукәыхшеит, – дҭагылеит Баҭақәа.

– Ара уахьынзақаз, хашушьҭаз хушьтан, – рмашьына иҭартшаз лбааргаанза, аҭымҭра зычхаз Димақәа, ихаҭы тбаа чча-ччо ҭааитит, амҭа ианықәгыла ашьҭахь. – Шьҭа, уанысасха, ҭахак хаутараны уҭоума. Хнымҭцәеи, Баҭақәа.

– Убри ами саргыи хэиыцырҭас исымоу, – иҳәеит Баҭаҭәа.
– Шәымшәан, абааҭс, мчыбжьқәак роуп, сымцои нас, – ргәи иртынчуан иара, аҭсқыкшы дахыватәаз.

– Ұымшқа уаангыло ҫыысшыоитеи, – «иҫеишыон» Димаҭәа.

– Кох, мчыбжьқәак узырхәазода!? – иҫеишыон Баҭаҭәа.

Имәапыргоз иҳәиҭра шықәсқәа ахыимәапысыз ианшь-
цәа рҫы иәеизар, ргәиҫеанзамкәа рмаҭа, рахәшыаҭа да-
нырба, еиҭш гәиҫгәара абаҭаз. Ианду ҫ-рбаҭык лкын, иа-
разнак идлыршыит. Иҫызцәа, иагәи иҭцакуазаргыи, шыҭа
иабацоз. Иара иааигаз амаҭәаҫыҭәа анаҫсан, аишәа
злаурҭшзашаз ачысмаҭәа еилых ухәа, иан ирзаалышыҭыз
ала рылаҭш хикырц ирызцәиҫиҫеит инапала. Зегъи
ирызгәиҫгәон, аха урҭ уамак рыбла иабазомызт, раазам-
ҭа иакәын рылаҭш хызкуаз. Ахәиҭаҭарҭа аҭшәмацәа
ахынзаҫнагәежыуаз, иара, иҫызцәа иманы азыхь аҫы дҫе-
ит. Иагәиҫаигәамызт. Даныхәҫыз еиҭш, азыхь днаҭагылан
иҫеикәбеит, иҫыз рыбла ҭраа иишыҫышыз. Урҭ амшын
иашыҫылахьан, шыҭа азыхьқәа рзычхауамызт. Амала, азыхь
акеикеишыа ргәаҭхон, иаҭашышь рызхара рыжәгәишыҫеит.
Нас акәын баша арахь ииҫиҫымныкәаз анеилыркаауаз.
Шыыбжьаанза убра инхеит.

Ианыхынхә, зегъ хиан. Абыҭанҭара хыҭан. Иаразнак
ачуан иҭаз хәаны икнырхит. Иаарласзаны ирҭааз ладыр-
тәеит, иабду иашыа аханы аҭыҭ анааникыла. Иабдуҭәҭәа
иҭҭазаара далҭхьан аибашыра ашыҭахь, уаанза иибақәаз
изхымгеит. Арҭарцәа уажәи-уажәи агылара рықәшәон, аха
аҭсуа иишәаҫ ус уқәымшәаргыи, утәанхалон. Баҭаҭәа из-
лауаз ала ашыжәра иәаҭәиҳьхон, аҭсқы икын азы. Игәи
ахьҫыҫыуаз аҭәи шиларҭцоз маҭара, иҫызцәеи иареи иаар-
хыҫгеит аамҭа хәлаанза. Аишәа ианыҫахыҭхгыи, иаразнак
изықәҭуамызт, рымаҭц зуаз ахынзачоз, иааҭшит. Иара ус
шыҭахьқа амәа иананылоз, амра алҭашәамҭа иақәшәеит.

– Иаарласны уеҳарба! – анду лмаҭа даангылар цәгәи
илбомызт, аха иҫызцәа рахәҭыраз дрыҭцон.

– Саауеит, мчыбжык акара саашыцхраап, – иара лара диргэыуан.

– Уаб иан лфы зны умнеизакэа, арахь ушааз ласхэоит хлызнейр, – Димакаа ифыза дфаирххарц итахын, агэарбжыара ианытцны, амфаду ахь ианкылсуаз.

– Уи лахь уаха сцазомеи, – дааитцамхеит Манча. – Уатцэы снейуеит. Уара усура умцар калазом.

– Абзиара ашытахь, Батакаа, бзиара шыкам убоит.

– Ацэгьахэара бзиарас иуцхьазозар... – датахомызт Манча.

– Сбылтэы мацхеит, – изфэказ иааркэихит ацскыкфы. – Цыара итастэароуп,

Бзыцта ГАИ данлавс, амфаду наф-ааф иавагылаз адэқан мацкэа руак афацхьа даатгылеит. Шэачантэ иааганы, адэқан мацкэа рфацхьа икэыргылары, аканистра хэыцкэа иртатэаны, абылтэы анырткиэоз иаамтан.

– Шэлымбаан! – днарабжьеит Манча. – Сара итастэоит, ацарагы сшэоит, – длалбаацан, адэқан иаадэылтцыз азгаб цэрышкэеи лахэшьеи шихэацшуаз, хэ-литрак абензин нтеитэан, аканистреи аматреи нышьтеитцан, шытахька амашына дынталеит. Азгаб фылтзомызт. Ак ихаштызшэа, длалбаацахын, азгаб дынлыдгылеит. – Сагамыз, сахэшыа! Исхаштхьан, – ацаракэа налиркит.

Амфа иныкэлахт. Азэгы фитзомызт. Нас Димакаа ак ипаткалеиуан, Батакаагы жэакэак налеитцон. Ирхэоз иахауан, аха еиликаартэ ихшыф рзишьтзомызт. Дтанагалан дамазшэа, абылтэы ахьааихэаз адэқан мацци итагылази ибла ихгылан. Афы днаргаанза, дааирцшырц Димакаа уи ижэфахыр днаснасит.

– Хаамта абанзоугало сымхэеи? – дцауан Димакаа.

– Ишца? – изеилкаауамызт иара.

– Уанбацэцуа хэа сымцауеи.

Иара фимтзеит. Шыпыла агэарбжыара дыбжыарымцарц, амашына аакэдыртэиин, ацсатцла харацзакэа ирытцсны,

афнеихагыла инадгылеит. Иара ифызцәа иф-ижә иқан, афнықа изнагомызт. Иара амашына даатыцит.

– Димақәа! – афны дныфналаанза, амашына аақәыргье-жыымтаз, ибжы рахартә иқәымтыцкәа, ґааитит иара.
– Баґақәа! – уигы ихыз ихәеит. – Шәґы ишаанаго еипш ирласны сзықәымтыр қалап. Ари ақхын ара исхызгоит хәа сықоуп.

Ақха Радоу

– Быцсы ґазароуп! – ацхаґәтан данашц, инацәы ркәаґ-уа илирбон Цыума.

– Быцсы ґазароуп! – илыдитцон иаацәырқьаз Манча.

– Ацґазаара знык ауп ианбоуа, – ґааитит Даур, аны-шәынтра дґагыланы дылзыцшуа.

– Сарґы сбацәажәар сґахуп, – лхәон Амрикәа, Даур иан.

– Быцсы ґазароуп! – ғыц даацәыртыхуан илбарц илґа-хымыз Цыума.

«Зегы сыцсы ґазарц сабжьаргоит. Иаласхи ацґа-заара?!» Лееипсхарчны диан, амца лғықәлеит, игьаа-лыхгеит. Ус иаарлас доунажырын хәа дықамызт. Ашьтахь илыхыыз лыздыруамызт, дамхацәазар қаларын, избанзар ашьыжь данаапш, ауха илахақәаз цқьаза илґәалашәон, ил-баз ауаа лыбла ихгылан. Амала, цқьа данхәыц, қхызырла илацәажәаны, данаапш аешьра иаха еиґыылшьеит, илаб-жьаргоз ааста хәа дазхәыцит. Еихаразак ацґазаара убасқанцәқьа изылґахымыз хәа лґәы иааґашәаз Цыума дахылызцәыртыз акәхарын. Ицәґыз хәа ак леимхәеит, аха жәынґы-ґанґы лышәхымс дахылымцуаз, дылцәымґын.

Ускан, ақхынраз, аус ахылуаз лаб идәқьан ағы иналаршә-шаларшәны даакыдгылалон Цыума, цьара ак ааихәозшәа ихы лырбаны. Ажәақәак нлықәитцон, аха қыхьақәа реипш абзиабара, ма хатцацара рызбахә ихәазомызт азы, шыґа игәы ирцсызар лґәахәуан. Уи иаа-

иреи ицареи лара илзеицшын, дылбар лтахзамыzt ухээр
иаха итабыргхон. Имацара иакөзамыzt, адөкьан афь иаа-
кыдгылон ардарцәа рацәаны, зны-зынла афәцхьа ишгылаз
ашампан фы аахдыртуан, фба-хца ныхәәфә рхәон. Адөкьан
ашьтахь ашәшьырцаф зынгы иааидхалакәон. Цьоуки
дыргәацхон лара, лыбла ихгылазар ртахын, лара уафы
дылбомыzt акәымзар. Илбон дара шааиуаз, ишцоз, лыга-
га иафызан, рхафсахьак лзынхомыzt, рыкәшамыкәша икәз
аура лныруамыzt. Иахьабалак тацәыран. Ускан лхәыцракәа
ахьыкәз рдыруазтгы, арт ардар кәиматкәа ишәаны,
рразкы иазхәыцны, зака лааигәасигәа икәымларыз. Убарт
дыруазәкзар здыруадаз Цьума ихатагы. Уи ицәаара анафс,
лара лчымазара акгы лнарбомыzt.

Лылацш кыдхылазшәа, дзызхәыцуаз уи аены издыр-
хуадаз. Ари адунеи ахь дшыкәмыз, машьынак аангылан,
даатыцит чкәына кьафк, иааиланы, акыр дцарын акәымзар,
улацш дзыхгылацәомыzt, ижакьа амимхыцыzt мышкәак.
Аканистр хәыцы аашьтихын, абылтәы абак интәйтәаанза,
лара дыфдәылцит, ацара лицозар, деиталмырхарц. Иара
аканистр тарцәы инаиргылан, амашьына дынтәлөит.
Ацара шимшәаз игәаларшәара лзымгәагыzt, дшанха-
ны дышгылаз, машәырны ампыл инагәтәсны амашьына
ирыцәташәазшәа, афныткәнтә даатыцан, даалыдххылт:
«Сағамыз, сахәшьа! Исхаштхьан», – ацара налирkit,
дфалытацшын ухәартә, ибла тырхаха лхафы ааимидан,
ирлас днахынхәит. Ифызцәагы шылзыцшуаз мацара, ама-
шьына натрысит. Изакәыз лзеилымкаауа, лгәатца кәандарак
нтәшәөит. Уи иааишьа, ицәажәашьа, ицашьа гәацхарак
цхаза дааимнадон.

Лахәшьа данца ашьтахь, акраамта аахәацәа ааи-
уамыzt, лымацара афныткәа дыфнагылан, ашәшьыр-
цагы дытатәан, фыц иаалызцәырцуан зынгы зөыз-
цәылыхьхарц илтахыз ахәыцра баацскәа. Дтаггаза
дрызнеиуан акраахәацәа, урт рааира-рцара лара дызла-

шәәз адунеи дырзалхуамызт. Уи ақкәын данаалгәалашәалак, мақк даалтуан. «Абри иазымхәыцуа ибаргузеи!» – лгәы ааилқсауан, нас ғыц деитантаналарц. Ашәкәы аашытылхуан, лыхшыџ шынеибакәыз уи иазылкуан. Ус ала ләацәылгон. Дышнеиуаз, дзыпхьоз ацакы дацәыхкьон. Иаалыркьаны илгәалашәон, лабду данқсы ашытахь, лымшираз, анышәынтра иазааигәаны ашыаца еитцых шдыргылаз. Даур днеин, зеиуа утахыз цштәыла иџычаз, еиуеипшымыз шәтыла италахаз анышәынтра днадгылетит. Иааџигеит шытцәра бзиақ ашәтқәа, лара иаалирkit. Ашәтқәа еикәатцәан. «Бгыла! Ацара багхоит!» – лыпхыз баақс даалылхит лахәшьеиҳабы. Убри ашытахь акәын, ак атқкыс даеақ еицәаны ақхыз ґаастақәа лбо мацара, лани лахәшьеи адәны еицәажәонатц, даныхәаеуаз ахәымехан анылзааиз...

Дызтаналоз лгәалашәара ләалылгарц дашьтан, лышәкәы адакьақәа шытахька иаалырхәын, дазымхәыцзакәа ақхьара дахьалагаз атыц лыпшаан, лыхшыџ азышытзаны ақхьара ғыц ләыназылkit. Илулак хәбака дакьа дрыпхьахьан, лхәыцрақәа анаалыццәырцыхуаз. Ацәахәақәа лыбла рхылгон акәымзар, илархәоз дрызхәыцзомызт. Атехникум аґынтә данаалоз, Даур амџан ирлас-ырласны дылбалон. Диацәажәар лтахын аха иара ана-ара цьоукы дрыдгылан еснағь, дыццакуан имџаґ. Диацәажәарц лтахын агәраганы дыкан уи ихәыцрақәа шыґаастаз, лара дышлеиґьымыз. Дицхрааны далылгарц дашьтан, илдыруази ус-ус лхатаґы далтцыр. Ишлыргәагәоз, ґенақ иақәылkit длыпшаарц, дзыдгылозаалакґы даарылганы, диацәажәарц, иара убас есымша икалцаларц.

Убри ашытахь лара адәылтра дахьымзакәа, ахысбжьы лаҳаит, инашьтархх ахәхәабжь. Дыџдәылкьазар, нымџахытц инхоз Даур ианшьа игәарцахь дыџны дынтәлеит лаб, арацәка азәы днеихаххит. Даур иан деимырххо дыркын. Лца атыхәтәантәи игәеивцахара иан ишылбоз, игәы аангы-

леит. Иааизаз ахацәа Даур амардуан дыхәныргон, ихшыбаѡ
тытто... Амала, уик лара илымбеит, аха иаагьежъыз ахәса уи
азбахә ишалацәажәоз лаҳаит. Лҭагылазаашьа еицәахеит,
ашьыжь алашара лашьцаран, адунеи тшәаны илықәыгәгәон.
Лгәы иалан ирхәоз ахтыс лхаҭа лыбла иахьамбаз, – итцегь
деицәахар лтахын. Лыпсҭазаара аҭақыдара убранзә ине-
ихьан, иаҳа иеицәазаз аҭагылазаашьа мацара далашәарц
деилаҳазон, иара усгьы лахҕыхрак шылзалымбаауазгьы.

Ашәшьырҭа дахьыҭатәаз лылагырз налҕыкьасеит.
Илгәалашәон аҭсраҕы аматц лурц лаб ианлабжьеигоз,
мап лкит. Аҭсы дихагылазарц лтахын, ҟнытқала итцегь
деицәахарц. Иҭсыз иааста хьаак лызцәырҭырц дашьтан.
Ззыхь ззымжәыцыз идтәалан, адамра дтәцаны. Илаҳауан
иан лыгзбжьы. Иара иҭсы таны дықәызшәа, азгәб лхы
лжьон, зынзак дтәнагалазаны. Ихьшәашәаз ишьапы цқьа
еилаҳәазар – имҭхарызи... Азә дгылацыпхьаза идамра
лырҭысуан. Нас анышәынҭраҕ днарған, амаша дынтар-
гыланы, адамра ахәа лахартцан, аҭәымаг лаадырхе-
ит. Уа иҭагыла аҭсы иматц зуаз ҟтыҭын, анышә адамра
инакәрыпсеит. Изаҭахызи ауаҟы иира, иҭсҭазаара абас
инҭәозар?!.

Лара ҕыц лҭцарахь дцон, амҟадуи аихамҟеи рыбжьа-
ра анаркоманцәа еихәтқәыкәланы иахьтәаз дрылсны.
Шьыбжьон шыҭахька даауан, убарт деиҭарылсны. «Иҭсыз
ситҭашьыцуеит», – ихәалозаарын Даур. Наҭ-наҭ! ... Ари
закәытә псҭазаароузеи? Икәырхуазеи ауаа адәы? Аешьра!
Абри акәын иреигьны дзызкылсуаз лара. «Радоу, – лгәатцан
лхаҭа даҕазәызшәа дцәажәон, – ибзынамыгзаша бцо-
баауа бзазхәыцуеи?!» Дзызкылсыз ахшыҟҭақ иаҳагьы
дарҭынчуамызт, даргәакцәакуан акәымзар. Леалылгарц
лышәкәыпхьара лҕыназылкуан, дазымхәыцзакәа дызхы-
сыз деиҭазыхынхәуан. Илыпшаауан дахьааихьаз атып,
арахь лыхшыҟ ҕыц уи илзазышьтхуамызт. Уаҳа ианамуза,
ихылҟеит. Ааилашәшәымҭаз аусура згымхоз ргәараҭа-

фынтə лаб дааит дкарауараха. Адəқбан ашə аркны, ицха аоныка дигеит.

– Шəтəар акрышəфап! – лыбжыы аалыргеит ан. – Радоу, бара бабацо? Акрышəфап сымхəазеи? Сеилашəмырхан, сара аусқəа сымоуп.

– Сара истəхзам, – Радоу дындəылтырц лтахын.

– Акрымфара хəа ицəырыбгаз закəи! – лан лыбжыы ду-хон. – Избыгбырхои? Сара исзеилкаауам.

– Ари уафы иихəо лахəзом, – анду лгəы иалан. – Цқьа шəлытəмкьо! Лгəы шəасыр хəа шəшəоит, ас убахəюу!

– Шəылмацəхан! – фəаититлаб. – Мчыла акрылфашəтдома. Амла дакыр, акрылфап.

– Иухəо закəи, дшыкалаз умбазои? – ан лыцсахы еиба-куан. – Лхы еивкəкəашəа дкалеитеи.

– Иахьлахауа ишыббалак бызлыхцəажəои? – зныкым-кəан илацəпникилахьан.

– Уакəытц, цуышт! – зныкымкəан атак илтон. – Уара иахьлахауа узылхашшауеи, ахəтыр мцы урхауама?

– Бəааикəыбкыр цəгыамызт.

Азгаб лаб иихəоз лахəзомызт, лгəатцанза илныруаз лани ландуи шлыхцəажəоз акəын. Лгəаг пеипеиуан. Рыцхарак анылбалак, лгəатцанза илызцəыртцуаз арыцхашьара хəаак амамызт. Адəы иқəыз рцəымгра анылзааилак, уии арыцхашьареи хəыки-шыхаки рыбжьахон. Агəарц шыказ днеин, арымз длықəтəеит. Уажəык лцəымгра ткəацуан, адунеи иазынкыломызт. Лахəшьа хəычы дааин, дчырчыруа акы далацəажəон, лара илахəзомызт. Нас лəацхьа уи лымала дыхəмаруан. Лара дылбазомызт. Иаалыркьаны цəгыарак лыршырц дазгəакуан. Азə дылшырц агəахəара ду лоу-ан. Илтахын дылшырц дырфəйжуа, дыргəакцəакуа мацара. Илшьрыдаз?!. Убаскан акəын данылбатцəкьаз леитцбы хəычы. Абар дахьлацхьагылаз италырхашаз! Дəалзытцкьарц егылыгмызт, ран ахəычы лызфəлтын, дылгеит. Ларгыы даалтызшəа дышхəзхеит. Хара имгакəа деитантанагалеит.

Зегъы ргәы рзырхьшаз цәгъаршрак дазгәақуан. Лааи-гәасигәа уә данылымба, дөацкьан, лышьталартахь ләыналхеит. Лиарта ахьынзеиқәылхуаз, даалшәазшәа лгәы аақалан, лахәшьа дылшыыр, дшеилагаз лхала агәра лгон. Уи дышьталаанза акәын, лыпхынхыза анлықәлыршә на-хыс, лымацара даанхазазшәа лбан, лымшә кьанцъа хәычза афы днагәзын, уахыла агәыхәпы даатцхны, ан илывалари-оз лызкы иеипш, илыкәарианы лычелыртынчызшәа луит. Адырәәены ашьыж лан даалхагылеит.

– Бзатәуп азоума акьанцъа збыкәариоу?

– Ааи, – лхәазшәа луит ақха.

– Аусура бцароуп, бгыла! Баб ддәылтцхьеит, дыбзыпшуп.

Аусурахь ацара ләазықалтон. Амәа днанылеит. Ихара-мызт. Уахь анеира лцәымгын. Ауаа мацзан. Саатк ала азә данаадымгылоз убарын. Лгәы ғығыуан, лхәыцра баапсқәа днырташәон. Илыпсахуаз Лина зны-зынла да-аилон. Ашәшьыртцәф еидтәалалон. Уи акыр дылзааигәаны длацәажәалон, лгәы лзаалыртырц егылыгхалазомызт. Аха амаза амазарахтәра зхықәкыз азғаб атцыхәанза иналыгзон. Лымацара данаанхалак, иахантәарак дамехакны дыз-маз азәы дизхәыцуан. Зны деилагазшәатцәкьа лхы лшьон, зных ус дныкәар иаха ишиашаз лбартә, дтәшьыхаа да-гон. Машынак шаангылоз ангәалта, адәкьан ашьтахьтәи ашә ала дныәналеит. Ағыхышә хазы ақхьа иаман, лара уи днадгылаанза, адәахьала, уа даадгылахьан иацтәи арқыс. Уи дфәацхафаччон.

– Винстон стахын, ибымазар, – анихәа, лнапы наргзаны иаақәылхын, инаилыркиит. – Иаанхо ахә – шоколад плит-как! Ари, – уи аплитка шьтахькә иналиркиит, – бара бзоуп изаасхәаз.

Иатабра дахьзаанза, дкәымпылызшәа амашына иеын-таиршәын, днытцабазшәа дцеит. Аплитка кны дгылан лара уа, нас ашәшьыртцахь даахынхәит. Мацзак аган аамылхын, лфы инталыршәит, ашоколад бзиа илбазомызт, аха ил-

зымдыруаз арпыс иахаатыр азын. Иаанхаз агёыла хёыцкёа аниасуаз ирылтёит. Даёа мшкёак рышьтахь уи арпыс деиґаакыдгылан, ак ааихёакёеит. Иаалиркыз аґара кёаад бґыц хёычык рылан. Уи ааитылхаанза, иара дцахьыхын. «Бзиа бызбоит. Манча!» – днапхьеит лара. «Егьырт рааста уцёажёара сгёапхоит, – лгёы дґацёажёон. – Аха сабитцас снапы икёґцаны иаазго ишґазызуеи? – дгёырфон лара, афныцка ашоура лзымчхакёа, ашёшьыртахь даныхынхёуаз. – Сгёы ианґаск исзынамызго икеи!».

Даёа мышкёак рышьтахь, адёкьан ашёхымс дынхытцны, адёны дгылан. Убри аламґалазцёкьа азатёара лхаґан, илафёеиуаз машьына лбомызт, амфё ианыз ауаа рцёаарагьы лыбла ихгылазомызт. Азё иґархара лыхґашёан, абри абжьарак лымч зыкёхашаз лахёшьеитцбы лыпґстазаара дызлаллымхыцыз лзеилкаауамызт. Уи дазхёыцзомызт ашьауґ дафьцашёарын хёа, уа днеианза, закёйтё бахґа гёакраз, затёраз дызташёоз. Уаанза днарымгаргьы, хёамґаз усгьы алдыршарын, закёйтё цґёыз, гёырфёаз афнаґа ифналцоз лхахьы илзаагомызт. Акы затёык, ус ацёгьа мфёапгара лылымшартё дааипхьзыркьоз, – лхы дакёитымызт хёа лзырхёар хёа дацёшёон. Иахьцалак ауаа ргёаанagara зейпшрахашаз агёхьаа лкзамкёатцёкьа дыкамызт. Убас данеиладуаз аламґалаз, машьынак лфёапхьа иаатгылан, арґарцёакёак лалбаакьеит. Уи арпыс ида уафьы длыздырзомызт, иаргьы цкьа дылдыруаны иузыпхьазозар.

– Ари дызустада? ... – руазё иблакёа кёазхан, ани илбаахьаз иахь фёааитит. – Ари сара соуп дызтёу!

Илдыруаз арпыс, «шёызынтёык шёагхеит!» ихёарызшёа, игёышпьы шьґыхны, дрыґапшуан арґар хараккёа. Дызланагалахьаз адунеи даалырхызшёа илныруан, аихаразак ани арпыс кьаф дахьылбоз лгёы канатон лхёартё дрыхёапшуан. Иара дрывас даалыдгылан, ашампанфкёеи атёацакёеи аалымыхын, ифызцёа ашёшьыртахь дрыпхьеит. Имтёазакёа ишгылаз цёыцакёак ркхьан, лара даарыдгы-

ларц ианлыпхьоз. Рызынтәык лахҕыхын. Ажәа мыцхәы мхәакәа, лныхәаҕа ааныркылан, еишъталаны амоахы ицәыртцын, рмашына инталан, иқәхысаа ицеит. «Изҕу зегы иалырхи?» – лхы дазцаауан лара, аишәа иқәгылаз ықәхуа.

Даҕа машынак аангылеит. Уи иаатыцыз пхәыск дааф-нашылеит, лшьямхы иоахысуаз еиқәак лышьятцаны. Лхәыцқәа лыцын, лхатца адәахы дыңшын. Аңсуа пхәыс, дшынтаацәаз амоа дангыланы, ас дахьеилахәаз азҕаб иаалгәампхеит. Уи лхәыцқәеи лареи иргәыдымзалло атауар аалхәан, Радоу заҕа лхәаз аңара налыркны дцеит амрагылара шыҕаз. Ииашаны илпхьазазар гәалтарц, ари иаалгәалалыршәеит апхәыс илгақәаз. Хар лымазамкәан ишьяқәлыргылеит илтииз атауар. Ахәдсақәа ааицылцазар, ари закәызеи! Даҕа 180 маат лымылхыр лыхәтан, ииашамкәан илыпхьазаап. Шьта лаб ишҕаиалхәарыз? Тынч аҕышә дадгылан. Ускатәи зыхтнылцахьаз кәафтак аалхәахьан. Лаб акгы имырдырзакәа, убри тины, илыгхаз аңара адәкьан аалытц иахалтарц лызбеит. Адыршаҕыны уи акәафта аалгеит, икналхаит. Шыыбжьон лхытцхьан, амраҕашәараҕа зхы хаз амашына аангылеит. Иацтәи апхәыс даатыцит, лхәыцқәа лыцны. Уи уажәраанза дшеилахәатцәкьаз деилахәан.

– Сызҕаб, иацы заҕа сцәагхаз быбхьазахьоума?

– 180 маат, – ари лҕы ааихыпхьеит.

– Ииашоуп. Абар! – уи лнапы ианыз аңарақәа рҕаа-лырхеит.

– Даараза иҕабуп! – лыблақәа, лхаҕы аңышәырччара иамехакин.

– Абзиараз! – уи дындәылцит.

Иҕалаз иаразнак ахә лзымшьеит аиашаз. Азныказ дзызхәыцуаз, лаб игәеимтартә, аңара рханы акасса илза-хатцазомызт. Илтиирц илҕахымыз лкәафтаҕы аакнылхын, илцәахит. Уи ахтыс, мац-мац илныруа мацара,

пхарак налгэйтцанаршэит. Убри аңхэыс акырынтэ дылгэа-
лашэақәахьан анаџстэи амшқәа рзы.

Аңхын мзқәа макъана инымтәацызт, аха лара
лтцарахьы дцар акэын, аб лара дзыпсахшаз дипшааит. Ил-
бац арпарцәа уажэи-уажэи иаалҕахауан. Лара илбарц
лтцахзамызт. Аихаразак илыдынтәалоз Ыума иакэын. Ла-
рах убрик длымбазар еиғалшьон егырт рааста. Дцо-
даауа дахьыхтәикзоз акәзар? Абаскатэи илҕынтәаауаз
ауаџ, зтәитпш иагмыз, зоура-зытбаара ыказ, дыпшзан
хәа азгабцәа ргәаанагара лцәырзомызт. Лара уаха ҕара
акала дызлалгәаңхашаз ахьылзымпшаауаз лхала лшьара
дықәнаргыломызт. ҕара еицтәарц, еицгыларц даныхтәик,
џенак аңсшьарта џны «Енергетик» аштаҕ, амшын аңшахәа
шыказ днеирц иабжьалгеит, аамтагы лхала иалырбе-
ит. Арҕыс ихылца атыс тахәрын, дгәырҕатцәа уахь днеит.
Лара усқан лхатә хәыцрақәа дрылан. Лахәшеихабы Ба-
роу хатца дцаанза, ларҕыс абра диқәшәалон. Уи атып лара
бзиа илбон, дгәырҕатцәа дхынхәлон. Убас ҕара ныррак
лызцәырцуазар абри атып аҕы хәа дгәыҕуан Радоу. Лара
уа даннеи, Ыума дылзыпшын. Ибла еихаччо длацәажәон,
лара атак илтон, амала, дзызцшыз нырра бзиа лхы иа-
дылбаломызт. Арҕыс азгаб дигәзырц иҕәнааиха, иахагы
деицәахан, днаигәтасын шытахька днаццакит. Иара длышь-
тан, аха дизынкыломызт.

– Бара бымаза зларацәоу ала, психикала бчымазаџ-
хар алшоит, – азы дзааңшылозшәа, лымџа аник, лыбла
дхыпшылон. Ус иузынкылозгы лакәзамызт, лцәымҕра
лқьышә аихарҕәҕашьа иқәибаауан, амџа литарц игәы
иштамызгы, днаигәтасын, зымџа шыаҕак ныкалцан,
дицәцахт.

Егы, Манча хәа зыхьз зшьаз, дыказамызт ҕытрак, ҕара
дцеит ухәартә. Дылбақәар цәгьа илымбо дкалахьан. Шьта
даарымызт хәа лгәы италкхьан еипш, уахыла лаб идәқан
дшытцагылаз, даакылсит иара. Сигаретк ааихәан, дцеит.

Дылбарц шаалтаххалозгы, иааирала уи лхаирштит. Хара имгакәа, Лина дылзааит.

– Манча дбацәажәар иҭахуп.

– Уажәы ара дгылан, ииҭахыз изымхәазози?

– Аоны дыкоуп, иасхәои? Бнеи! Биацәажәар ибзеицәа-хома?!. Адәкыан сара саахылапшуеит.

– Снеиуеит, – лхәеит акыр даныкәанызанха ашьтахь. – Амала, рацәак сзынхазом.

Иихәоз лахарц лара дазфлымхан. Уи адагы, азҭабцәеи ачкәынцәеи еибабон. Азҭабцәа ма ргәы рымахьха иа-ауан, ма игәыргәацәаны. Цьума затәык диқәшәахьан лара, лахәшьеи арцysi иахьеибабалоз аҭып афы. Аха иарбанзаалак цьара дзыргәыргәшаз ак лымбазеит. Уи ихымџапгашьаз дизымгәаазеит, дагьимеигәыргьеит. Уаанза дшыҭаз еицш, цәаныррак атҭа лзымцysi. Манча арҭар-цәа дреиҭалшьон, иудыруазеи џнытҭкала ҭеиҭакрақәак рыеҭәырыргар.

– Ибуазар уахатәҭьа Ростов бызгоит, – ихәеит иара. – Сџызцәа амџаф исыцшуп.

– Сара ианакәызаалак саткыс иеихабу иакәын испыларц истахыз, – ус зылхәоз лани лаби дырфьыпшуан, лахәшьагы дызгаз қарала длеихабын, лхаҭа усгы-егьысгы еиҭыыз хәа дзазхәыцхьазма.

– Сара схәычуп хәа базхәада? Сара 28 шықәса схытц-хьеит, – амц ихәазон иара, знык диқәшахатхандаз! – Аи-башьра салахәын, – даҭеа мцык нацитахт.

– Иуасымхәазаци сара стара иацыстарц стәхуп хәа?

– Бзиоуп. Саргы аекономикатә факультет стоуп, – итеҭа амц еиҭикаауан иара. – Атара еицахцалап. Саби сани аком-мерциа рнапы алакуп, хазларбаша рыпшаауеит. Саргы имачымыкәан аус зуеит, еснагь сеиқәшәом акәымзар. Сынтәа иаазгаз аҭара Ритца аусураз ирыласцдан, исцәыпхастартәит. Уажәы Ростов сеиҭацароуп. Ааигәа уахьынтә сааит. Бара бзоуп сзааз. Шьҭа ирлас сзаазом. Сахьцо бызгар стәхуп.

- Сара сыгәҗақы даҗакуп. Хаҗацара сазыҗаҗазам.
- Иахьҗалак, баахәыцыр бзиан.
- Уи сазхәыцуеиҗәҗеи аҗраатцуеит.
- Нас сызлабыргәыҗа хәа ак сабымхәазои?
- Иамур җалап.
- Излауала хаала хәиҗәәжәап! Сара истахуп амаҗәаз бзынсыҗыыр, – аҗра ааҗәыриган, иаахиртит, ахьтәы маҗәаз налҗарҗаны инапаҗы дизаагарызшәа.
- Иаҗахзам.
- Бнапы иахастаҗ стахуп.

Ларма напы днамҗасын, лырҗшзага наҗәа иахеиҗаҗа, амаҗәаз, иҗнаҗәак ирыбҗыакны, аҗәаирхеит. Иаҗынаха-иркыакыахьан, лнапы ааимпыҗылҗаан, илҗеит, амаҗәаз лнаҗәы илахырууан, иаартыз ахышә инкылшәеит. «Сара уаха сәыбсырбом», – ааиҗыҗҗеит иара. Лара дындәыл-җыан, амардуан данлалбаа, ак җамлазасшәа, лышы-лышы еиҗәҗә, аҗәарҗ дныҗәсит. Арҗ еиҗәәжәеит лҗәахәын, Лина дҗеит, адәҗыан иҗагылаз илызныҗыны. Лара илбон Линей Манҗеи шеиҗәәжәоз, нас иара амҗахь дкылсит. Изылуз лҗәы иалан, аха ари арҗыс лара иҗыдыкылар лҗахымызт. Рымҗаҗәа шхазыз изеилкаауамызт. Иара аҗҗазаара җиарҗ дашҗан. Лара...

Аҗара ләадылҗалон. Амҗан җәума даалызҗәыҗҗлауан. Шҗа дылбар лзымҗауа днеиуан. Усҗы адуҗеи иҗәыз лҗәымҗын, иара дахыылбоз иахаҗы деиҗәанатәуан. Арахь лыбла ихгылан, лнапы импыҗҗәаны имаҗәаз анлыршәыз, Манҗа иҗшраз. Лҗәалашәара уамак дахыҗәаазомызт, аха иара иҗашхатәхара лызҗыашыахәын. Азәҗы диаҗәәжәар лҗахҗәамызт, акы далаҗәәжәомызт. Лҗымҗра аҗны ианыр-җәамҗхалак, илазҗауан, лара аҗак җалҗазомызт. Нас лҗараҗы, ма хәылбыҗәхәлеи уахылеи лаб дахыиҗхрауаз, илыҗәауаз ираҗәәжәон. Еилкааҗәахеит иҗалаз.

– Зынзак лҗазшыа лҗахҗахеит, – лан лаб иалхәон, лара иахыылмахауаз. – Ростовынҗә җкәынак дылзаауазаарын.

– Ростов инхо илаххи, Ацсны далтырц дхаазама?!.
Дызустада?

– Цкэына кьафк иоуп.

– Иара дкьафены, лара дихыхэхэо – ицшзам.

– Амацэаз лзааигазаап. Иршэны игэыдылтеит.

– Кох, длалыркэит, ус калома?!. Аха, акыр еилызкаауа
иакэзар, лара лхоуп илалыркэыз.

Убасшэа лхымѡацгашьа лхата еилылкаауазар каларын.
Лгэалаказаара бжысзеит. Лхы лзышьтыхуамызт. Икалаз
лгэы иалан. Уи арцыс иаха-иаха дылзааигэахон. Арахь хазы
илгэалалыршэон лахэшьеихабы лхатацашьа лтаацэа зака
ргэы иалсыз. Дара ираазаз илатэаршьашаз уаѡ дырбозма,
дызгаз лара данлатэалшьа длеигьымзар длеицэахозма,
аха... Уажэык, атэым милац жэла ихны, Ацсны далцны
иказ избахэ рахар – ишцаканатцарыз? Ргэы длырхьыртэ
дызныкэомызт. Иалалхызи уззымиаишаз аускэа рзы
акэцара? Иалалхызи абри ацстазаара? Ыыц лхыкэы даз-
кылсуан.

Ан Ианга

Аусурантэ данааи, лыцха адиванаѡ дыцэан. Лара аш-
кол аѡынтэ дшаахынхэлак, Шэачантэ лаб илзааигаз ахэшэ
лжэуан. Ацхыздалазшэа даамеханакуан, ихыгагааза илбон.
Амала, зегь лханарштэуан, ак злалгэалашэози, дзымхэыцуа
дарѡашьон, лыблацэа еикэыцсон, лара дыкэцозаргь, иара
лиааиуан, дарцэон. Уи ахэшэ лжэыр лтахзамызт акэмызт,
даараза илцэымгын, аха лаб еснагь илабжэеигон илыдыл-
кыларарц. Избанзар, иара ус иачыдаран, иахьынзалжэуаз
илпырхагазшэа лбон, нас, аамта анчалак, мышкы зны
ишлыхэоз лныруан. Лаб иихэоз агэра лгон азы, ыымтзакэа
ахэшэкэа ианаамтаз ибжэамыжкэа илжэуан. Ангьы, аб
дикэшахатын азы, ацха длылабжэон.

– Абри ахэшэ ажэра сафэышэхи! – дышнеиуаз ацха лан
длыхэеит.

– Избан?

– Егьырт ахәшәқәа сзымхазои?

– Ари бжыбыжыырц лхәама ибзылызџааз?

– Абас сџыгга сахьыкоу сцәымгуп. Сыцәаны санааџш-лакгы, исхыпсаазом. Аусураџ сахьнеиуагы ацәа сзалтџуам.

– Ибычхароуп. Еснагь ибыжәлома, аамталоуми.

Ан лабжьараџ ачымазаџ даангылоз цьылшьеит, аха мшқәак цахьан еиџш, азгаб уи азцаара ґыц еиџа цәырылгеит, ахәымехан ааилашәымџаз, дыцәаны данааџш ашьтахь, макьана аџхыз иалаз лыпшра лыманы адиван дахьықәтәаз. Уи ахәшә анаалжәлак нахыс, адиван акәын тџыпс иахьлымаз. Илжәыз анлылслак, лиарџахь ахәнара дахьзомызт, ара дшылатәазтәкьа аџыггара даамеханакуан.

– Уара, ари аџсихиатр лґы даагар цәгьазамызт, – лыпшәма иусурантә уахыла данааџнашыла, даалырзџыроит ан.

– Данылзызгаша хәа аџхәара сылымџеи.

– Дырџашьзаны дамоуп, иумбазои. Еиґу кәхџап шах-хәо, еицәоу алахьыр?

– Ахәшә ус уканатџоит. Ус ада лжәытә хәыцрақәа лха-зыршџыша даеа мџак рзымџшаацзаап. Ажәытә лџагыла-заашьеи аџатә дзыкәгылоу амџеи еиқәызкьаша рџашьага аамџак аџахызар?

– Иухәо амедицина иатәу афилосоџиа иаднацәылоу?

– Иззааигәоу сыздыруам, аха даеакала уи шыртџабырг-тәу сыздыруам.

– Даур рыцха изеиґхџоит хәа ахәшәтәџы ииџаз ахәшә деицәанатәын, дахькылсыз уџоит. Убас ак хәхьыр хәа сшәоит. Аџсихиатр хџацәажәар бзиан, иаха илымдыруеи.

– Иамуазар хџап, нас. Иаарласны хәеиқәхаршәап.

– Хзџыпшуеи?

– Аусура дрымхтәуп. Бара бхәццар бџахызар бычеры-мыбхыроуп. Уртқәа зегьы уатцәы рџып иқәышәџа, уа-џәашьтахь ашьыжь амџа хәқәлартә.

Лыпқа дшыказ лзычхауамызт, адыршаены, аколлець ахь усур дахьцаз, аамта мцозшәа лгәы иабон. Аңсихиатр илхәарыз аилкаара дахыццакуан. Ашкол ағы айтәкраз арташәа ртып ағы дтәан, тетрадқәак лыриашон. Убри айтәкра дутәкәа миасуазшәа илныруан. Рташәы пхәыск дааонашылан, асаркәа дадгылан, лыхцәы лырееиуазшәа. Ацара кәша аихабы дғагылан, уи арташә лахь ихы наирхеит.

– Амата дшәоуит хәа саҳаит, ишәыдысныхәалоит!

– Даараза итабуп!

– Аиаша?! – дғацкәеит Ианга. – Ибыдысныхәалоит! – уи дналыдгылан, длыгәзит гәыкала. – Саргыы ашбатәи амата сылзыпшуп.

– Дшызғабу иалыжәдырааи? – дтааит ацара кәша аихабы.

– Еилахқаахьеит, – длатәеит лара.

Убасқан шныцқала кәанызанрак даамеханакит. Иа-гәаалцәымыгхеит. Лыпқа аихабы ахәшәтәырта дтыргахьан, усқан лгәабзиара шышәақәдыргылаз ан илдыруан, даеа пшымзка рышәтахь ахшара длоуан, аха ашныкә дыр-геижәтеи, ан лыпқа дылхаштызшәа икалеит, дцаны длым-бацыт, лхы-лгәы итаз лчымазашә лакәын. Аколлець ағы ау-сурей ашн уси анылзеицылалак, нас ацәгәа-абзиа аиқәкаара анцәыртлак, егьырт ухәақәа ухадырштун. Амала, лыпқа аихабы дахыкәз хәаас думкыртә дырбон азакәын лба-ра зацшәалымгацыз, ахәшәтәырта дтыцижәтеигыы уа-мак цуамызт. Аха уажәы аамта лыцәцазшәа лгәы иа-наба, лхата лыпсихика пхастахазар хәа даашәан, лхы дахыччо дагәапышәырччеит. Адыршаены Акәәка амша ианыкәгылоз, рыпқа лғы инкыдгыларц збаны илыман.

– Ашъыж ханцо, – ахәымехантәкәа лыпшәма даалыр-зыршит, – Бароу даабар стахын.

– Уа хнеир, хзыццакзашам. Аамта ҳацәцоит.

– Ма ханаауа хнеип.

– Радоу амша шылзышәтыхуа здыруада. Цьаргыы ханкыдгыларц хәезахқыр, дшықалаша ҳаздыруам.

– Уажәы сга, нас!

– Хаит, абаацс, бзыргъежымажыуазеи! – ацыхәтәан длықәшахәтхеит, ихәтагы изгаб еихабы дыгәхыааигон.

Иахәеиз, рыпқа еихабы лыхәшәтәрақәа рышьтахь илыбаргызи. Лыпқа хәычы мацк деихачеигәачшәа дықан, лан дахынзақамыз цшак лылалазаарын, уигы шыта далтқәон. Абхәацәеи анхәацәеи неидтәалақәан, ирыгыз-ирыбзас ааибырхәақәеит. Асасцәа рыпқа лакәын изышьтаз, лгәабзиара зеипшраз анеилыркаа, рмаҭагы данырба, мыцхәы изтәозма, рышныка игъежыырц амҭа ишаныз, машәырны Нара лыртәаы даарҭахан, рмашына ааныркылеит.

– Уацәы ахәычы ашкол ахь днасмышьтыр сҭахын, мап бымкуазар.

– Лтцара дахьзоит, енак азы егылыхуам, – дақәшахәтын арцәаы.

– Ус бызныкәеи? – дтцауан аб, арцәаы ианыналцырц.

– Радоу леитцбы длыцзар, амҭа лзымариахозар хәа сгәы иаанагоит.

– Ус ахәычы лтцара дапхьыркәкәаатәым.

– Уажәы Радоу деикәырхатәуп, иузеилымкаазои?

Илхәоз аҭабыргра аҭан. Уи илхәаз аҭакы ахынза-харакыз лхәта ахәшьара лзамтәозар қаларын, лыпқа ахәшәтәырта дтытижыҭеи, лгәы ан илзаартын, аха ил-тәахуаз ықамкәан қалашыа амамызт, илыртәабыргуазгы ацыхәтәанза илырыргамозу здырадаз. Аикәырхара амҭа уажәгы ианын. Аитцбы дахышьтырхыз дамыргәыр-ғыацәаргы, лара лгәы иаахәарын, уи акырза аҭанакуан. Аха иагызмгәырғыарызеи аихәшыцәа рҭыцъегь еиц-ны амҭа иқәлазар. Ани аҭқа аитцби ашьтахь иҭатәан. Ра-доу лаб диватәан, аха уи илныруан леитцбы лааигәара дшықаз. Ишынтаацәаз лара дахыргоз лгәы қанатқон. Аҭсҭазаараҭ иуцылоз зегы акала иуныруан. Уи аҭены мҭа мшны ирымазшәа, амашына уамак илзеицәамхакәа Ақәа иҭалагылт. Аҭсихиатр лакәзар – лтыҭаҭ дырбеит.

– Нас, шәаб маңк иңсы еивигу? – дцаауан лара, ахәсақәа рымацара ианааизынха. Аб усгы ддәылтцун, дара гәартыла рхала еицәажәрц.

– Избан? – ан илзымбатәбаран.

– Раңхәа саниқәшәоз, даара дшәаны дықан.

– Даеакала дыжәбама?

– Зынзак даеа уащыми. Ари ахәычы цшза?

– Леитцбы лоуми! – ан дңышәырччон.

– Иаабыкәыршоу закәытә уаау бымбазои?! – уи ачы-мазаф лахь лхы налырхеит. – Беиғзароуп, сгәанала.

– Сеиғьуп, – лхәеит Радоу.

– Ахәшәқәа аамтала ибжәуоу?

– Изжәуеит. Аха руак даара сееимкәан сқанатцойт.

– Ишца? Иғәғәаны ибныруама?

– Даараза. Маңк сыңсы ааиғаскыр камлазои?

– Бзиоуп. Ижәла таблеткабжак. Амала, акурс набығзароуп.

– Еилыскааит.

– Иґыцу акыр сабхәома?

– Ааигәа уахыла саапшит сшәаны, избанзар, цхызырла исабжьаргон сыңсы тазарц. Сара ґыц сөысшыыр стахын. Сцәырханы санаапш, сееиңсхарчны сиан, схаңыц еихарғәғәо. Ус цәғьала иаасхыцит.

– Уи зегы цхызуп, – лхәеит аңсихиатр. – Бағзы-маапшзеит, быцәан. Быхшыф атцараф цыхьатәи бхықәкы маңзак аеатцәахит. Убри нағ ибхытцырц, ахәшәқәа быжәлароуп. Еилыбкаау?

– Изыжәлоит, – лхәеит уажәраанза ахәшә адкыларә иакәшахатмыз азғаб.

– Акурс балгар, беиғаргап. Итцегь иңсыґеу ахәшәқәа быстоит. Мызқәак роуп, балгоит, бымшәан! Бусқәа бзиоуп хәа сгәы иаанагоит.

Ан, ахәшәтәфы дышлаґабраз лзымдыруа, лыңхацәа лы-маны дыфдәылцит. Иуаа шңышәырччоз аниба, уаха аказы дырмазцаазакәа, аб ихала дныфналеит аңсихиатр лахь.

- Хусқәа шыкоу еилыскаар сҭахын.
- Хар шәымазам, – игәы аалырҭынчит лара. – Аңсҭазаа-раз ақәпара далагахьеит.
- Ишәхәарц ишәҭахи, аңыхәа дышҭақаз?
- Ускан дықәпарц лҭахзамызт. Уажәы илҭахуп, аус злоу убри ауп. Лчымазара даиааирц лхала дықәпароуп, акәымзар даеак лыхәазом хәа цыхәагы исымхәеи. Уажәы мышқәак рыла шәхала дзеиңшрахо жәбоит. Арт иреиуоу ахәшәқәа удыркароит даеа чыдарак ала.
- Аешьра ҕыц дазхәыцуеит, ишәалхәама?
- Цыхыз илбазу?
- Уи цыхызма?
- Цыхызын. Аха уажәгы лжәйтә чымазара ахафазарахь ихаларц ағаназнакуа қалалашт. Даеакала иаузом.
- Сара исхәарц истаху: акада ак ззымдыруа иңсҭазаара удафхоит.
- Иубо зегы угәы иаурсыр қалома. Аха ари дхәычуп, жәымбои! Аңсҭазаара даеакала дазықатазар акәын. Арҕиаратә цәафә змоу ианакәызаалак ргәы цшқоуп.
- Исахарц истахыз: уафҭас лара лгәы бзиоума?
- Лыцсихика затҕык ауп, акәымзар патологиала деиқә-шәамкәа дықазам. Уахь хәа шәымазам.
- Иара даныфдәылҭц, илмаҳаз акыр ихәоз цышыә, ахәыцқәа лыманы дахыгылаз ан днечиәқшит. Ихәҕы еиҭак-ра амазамызт, аңсихиатр дахылацәажәоз иңышәырчча-шәа адәахыгы идаылигеит. Рызынтәык амашынаҕ рҭың ааныркылеит. Ахәшәтәы длацәажәазижьҭеи, Радоу аеың-сахрақәа лыдубаалартә дықазшәа лгәы иабон ан. Уи илызхәомызт иарбан чыдарақәаз азғаб деиҕызтәуаз, ес-нагь лхаҕы ҭуцаалар, дара реудырбон ҕымҭзакәа рцәырҭ-шәа зеиңшраз. Акы затҕык лгәы иҭылхәауаз – лыңха алахҕыхра лҕықәын, дҭынчза лаңхәа дыштәазгы.
- Ғымсҭа аңха иаақәсны, иаузаз Ешыратәи афадара ианыхәна, аб амашына ааникылан, иҭаацәа лалбааганы,

шықәсқәак раңхъа анибартәара хықәкыс измаз аибашъ-
ра ахымџапысуаз ақыта ду ахи-атыхәеи ахы́каз ладеи
џадеи иалаирпшит. Ахтыс баапсқәа зыхтызгаз адгьыл
ахәрақәа ғьомызт, аха уахъналапшуаз шәытаракгьы цқъа
иубартамызт, тагалан антәамтаз ашәапыцъап цәхәны иш-
гылазгьы. Уажәы цъара-цъара еснагъ иатәарала иџычаз
атцлақәа аапынраз абгъға зхылцуаз атцаа рыцлан,
апсабара зынзак иблажкыган. Убри ашытахъ, амџа иа-
хъаныз, ан еилылкаауан аб игәтакы хықәкыс иамаз. Лара
фылтуамызт, аџны иназаанзагьы. Цара ишкол аџынтә даа-
хъан. Адырџаены рымхы италарц рәазыкартон.

– Саргьы сшәыцталоит, – ашыжьза иџагылаз Радоу лан
лџапхъа даақәгылеит.

– Ибылымшар хәа сшәоит.

– Дхацталааит, иамуашәа лбар, дымхынхәуеи, – ихәеит
аб.

– Саргьы сшәыцталар стахуп, – лееилалхәон Нара
хәычы.

– Шәандугьы дахгап, нас, – алаф рылихуан аб.

– Сызшәыццозшәа сыкандаз! – дкәыпсыхәуан уи иан,
лџырхәа дахгылаз.

Амхы азбжарак аңша ишьтанатдахъан. Аџыхра цәгъа-
замызт, аха ахәтәы ахышьтаз аилыргара удаџын. Апхә
рџон, иџархәон аби аџеи шыбжьоншьтахъ. Убаскан
акәын аидкыларә иаха ианымацъаназ. Апхәџахәара аңа
ицәыцәгъан, цытрак анырџа, аб иџеихәон, Цара аџара
дшаџыц даџын, иџызхуаз дрышьталаны. Аби ани уажәи-
уажәи Радоу илзыпшуан. Лара лахәшьеитцбы длывар-
гыланы, дымтәазакәа аус луан. Ахәыцқәа чырчыруа
реицәажәара ангьы лыченалалгалон. Амш ахәларахъ ине-
ихарц џбақа саат шагыз, аб иааигеит акалат дуи акалат
хәычи. Ани апхәцәеи урт аңықәреи ртарыпсон. Аби аџеи
акалат ирыцаланы итыргон, иџацәырхәыз аңықәреи аңа
итарыпсарц. Уи ахәымчехан рус иахымзеит. Абжеихарак
макьана амхы ирцәалахеит.

Ишаахынхэыз ан лызгабцэа аеыкэабарта италцеит. Лхала уаххьаҕатцара лҕазылкит. Акартош цэырхэны инакэлыргылан, лыжэқэа лхьеит, лыкэтқэа талкит, нас ахэарақэа, ажэқэа ирытхны ртың иқэылцеит. Макьяна аус зуаз аби аңеи азгабцэа рышьтахь, азэазэала зык рықэыртэанза, рхэы лырмазеит. Илыртэанза алашбыжь лахан, дыџдэылтцзар, Америкэа лымала агэашэ дадгылан. Уи длыманы дааџнашылт. Аңхэыс азгабцэеи ачкэыни аңсшэа ралхэеит. Рызынтэык рхэы аңшэмаңхэыс инахалыртэеит. Америкэа ишылымуаз аҕаацэара дрыдлыртэалеит. Акрыфаны иаалгахьан еиңш, ашоколад коробка иртааз иаацэырылгеит.

– Ари, Радоу, ибзаазган, аха бымацара иаубфахуа, шэызынтэык шэнапы аалышэшь! – ихыртны инықэылцеит, аңшэмаңхэыс акахуа адукэа ирзаалгон еиңш. Америкэа уи аены гэалашэарақэак дышдыргэаҕуаз џашьомызт, убри акэхарын аранза даазгазгы. – Радоу, – азгаб лахь уи лхы налырхахит, акахуа днаҕыхэаны. – Сычкэын анышэ данаста ашьтахь, шыта сара сыңстазаара нтэаз ңыысшьон. Аха ашықэс дузза нтэарц, еҕагым, уахык схала ацэымза асмыркит. Еснагь ңоук сҕан. Схала сынрыжьзомызт. Ацэымза шытыхрақэа раан исыртаз ацхыраарақэа даара сҕэы ҕартцеит. Сычкэын ихьз ахцаны, дэқьанк аасыртыр сҕахуп. Убри иус дуушэа збоит. Сашьа ичкэынцэа саархылаңшлар, сҕэы ааҕалоит. Умацара унхатэҕьар, уаңхьаҕа ак узыңшзамкэа, аңстазаара угэы ахшэазоит, аха сымацара сшыҕам збоит. Уи заҕа угэы ннакыло бдыруама! Бара, Анцэа иңышьоуп, зегь бывагылоуп. Быңстазаара баңхьа иҕоуп.

Лара уамазак дзаанымгылеит. Ауха лашьа Гагра дигараны игэы иҕан. Аңшэмацэа дахьынаскьаргоз, Радоу лан длывагылан. Ишаахынхэытэҕьаз, аены икарауарахаз азгабцэа, рашьа ишьталаны ицэеит. Раб, идэқьан аҕы дцаны, иҕақэаз еиликаан, ашэ аркны дхынхэит. Иа-

арласны ланхәа дышьтәлеит. Ан лымацара данынха, заа иакәлыргылахъаз азы алагъан ианылтәалан, мчыбжьык аахыс еидылкылахъаз тәацәарак рышәтцашәых матәа, аи-ара матәа лызәзәон, адырџаены шыбжьонынза ибартә, нас аңьқәреи антыргалак, хәлаанза илуанталарын. Ашәа-хәа инаркны, араион ахьалагоз афынтә, иахьаантәоз ақытақәа руак усура дазцалар акәхон. Аңхзы лылцит. Ауа лҟымкәабакәа шытәлашыа лымамызт. Атцх агәы ааџнашарц егьагмызт, лусқәа дрылганы данџыхәноз.

Ашьыжь, аб ида уаџ заа дзымгылеит. Уартан идәкьан афы аус уны, акрызтиуаз данааи ашьтахь, дхынхәит. Аңшәмапцхәыс дџагылахъан. Лыжәқәа лхьеит, итылцеит. Аб ачкәын диргылон. Азгәбцәа ааирпшырц игәы итәзамызт. Радоу иацы илуз лызхарын хәа ирыпцхәзеит хәтцеи пцхәыси. Егьи, Нара, дхәычын, ҟенак хәлаанза дахьрыдгылаз лцәырацәан. Аха, дара ргәы ишаанагоз акәзамызт, анду дангылоз, рыпцхә агәыбжьанытәи уи длыцгылеит.

– Бызгылеи? – дтәауан ан. – Иахьа аус бхарурц хгәы итәзамызт.

– Сшәыцхраароуп.

– Ибзеицәамхәзеи? – даакәгьежът аб.

– Иацы еиңш сгәы ақәыбзианы аус смузацызт. Иахьагьы убас сҟалап сгәахәуеит.

– Ус зыбхәои? – изеилкаауамызт аб. – Бара еснагь бәадцаланы аус булонеи.

– Ускан аусура зынзакгы истахзамызт, аха исхапоз сәаҟәызгарц, аусурахтаскуан, сәҟәытцыргыи стахзамызт, убри азхәыцхә смоурц, – анылхәа, аб дҟәызгаза длыхәапшуан, имахацыз цьашьахәык илымхартә итархәазшәа. – Нара дсыцзар лтахуп, даасырпшыроуп, – лҟыналхеит лара, лани лаби ишыртахымызгы акгы ахырымхәааит. Иагьа умхәан, шыбжьаанза аңьықәреи алыргон, нас аңхә алгара аби цкәыни ирбарын.

Аб Уартан

Ахәымчехан, аусураҕ дахьнеиз, Ө-жәабжык иархәеит. Гагра амилицияҕ ОБП аусзуоцәа ааизаарын, инықәыпш-аақәыпшит. Урт адоқьан зтәыз ипхьон аихаб иахь. Дара рышьтахь ирҕазаарын амцашәартадара ахатарнакцәа, ашәкәы нрыжыит аихабырахь длеирц. Убарт рзын мацара адырџаены, заа Акәәка амџа дықәымлакәа, ашыыжь Гагра дықан.

– Исахаит Акәантә хнапхгара аусзуоцәа утан хәа, – ҕааитит зыпшра мацара шыахәыз, зуаџрагы еицамыз, ахатца харагы. – Ишсахаз ухәансхәанлоуп, дара акгы сарымхәеит, шәкәыкгы сзаармышьтит. Ирҕахызи?

– Рыжәтәкәак сзаарган, акцизкәа ахырымамыз хырџ азызмузеит. Убарт сымырхыр рҕахын.

– Уаха цыаракыр инеима?

– Инеит. Инымхацәеит сара сҕы еипш, рбызшәа еиба-кызар акәхап.

– Аусура хцәыцәгыоуп, – дџагылеит иара, қбаадеизгак дагәылацшуа.

– Инарцаулань аус хдыруам. Асанаторикәа ханрылала, ателефон иасны хәкәырхит. Хазҕуи? Иахзымашшуа цыоуки хрылаҕежьюеит, арахь уака иупшаауеи, амла иамкырц ак еиҕыркаауашәа иаҕуп. Арака уажәы цартышак зго уаы дызбар калазом.

– Сара атартыша уаы истазом, – Уартан иихәоз псажәан, избанзар уи уаҕагылань кәдәшья амамызт, ОБП аихабгы уи шыақәиргәҕәон:

– Уартан, уара акоммерсантра улымцит.

– Мда! – Уартан дыччон.

– Ухы ааҕеоталароуп, ашхырцәаҕтра хашташәаз убоит, цәгыарак уакәшәар сҕахызар удыруеит.

Реицәажәара гәыхәашьрак атцазамызт, азәы изы цәгыарак згәы иҕазкуаз иакәзамызт Уартан зҕынтә ддәылцуаз

ауады. Уи иара дидыруазижътеи акраатцуан. Иахьца-
лак, амѡа дахьаныз, иѡнытѡка иѡахѡеѡа ак изѡатѡан.
Иааикѡыршаны аусура мѡѡарылеи жьарылеи иахьеибар-
кыз, азѡ иматцура ихы иархѡаны даѡеѡзѡы азакѡан даиркуан.
Арахь аѡхьатѡи ихѡѡа ѡѡѡаурамзар дзынхомызт, ичынуаѡ
усура убас ишьяѡѡылан. Иара игѡѡахѡыѡраѡѡа зѡѡы знаа-
лоз даѡѡа полковникк икабинет уѡжѡы дныѡналеит.

– Аштраф! – аполковник итааз адокумент наииркит.

Иртахыз апара димыркуазтгы, иңа лыңсы изеиқыр-хозна? Ари азтаара атак атыхэтэантэи амчыбжықаа рзы таха инатазомызт. Аштраф ишэарц, ацэахыртатэ кас-сахь амѡа дшаныз, ауниверсам аңхьа наӑ-ааӑ итэақаз анаркоманцэа днарзыңшит. Усурта рымамызт. Иара иеипш ачынуаа рыхэда икэтэазарц, уск аеалагалара ртахзамызт. Анаркоманра ґагылара процессзар? Ишхыдаразгы, уи убас акэын. Аңстазаара злаугэахшэашаз умѡан иуңымла-рыз арбаныз. Иңа дааизхьааит. Дызланагалашаз аус иалу-

дыраауази. Ус акөзу, егыс акөзу ачкөын апстазаара данын. Ауниверсам аганаф наф-ааф амфа иантэалаз рахь дианам-гар утахызар, атартыша рыташыа иурцар акөын. Уахь уа-ниас, рытара мацара азхозма, ириташаз рымхшыагы ицар акөхон акыр данапсахоз. Анигы аригы итахзамызт аб, аха икататөйзи? Апстазаара мап ацөктөйзма? Аб дшөаны адөы дыкөыпшуан. Иус игөы замыхөо, ахыбра дныфналан, абланк аарымхны ихаиртөаит. Акасса дахьынзадгылаз, лыгажөцөақөаки такөажөцөақөаки, рпенсия мац иакөгөамтца, афхышө ахь днарыштырц ртахымызт.

– Ацара хаитоит, нас ишөахташа иахзацлоит, доу-шөышты! – акасса тып итатөаз рызфылтуан. – Ишөахташа ахьхамам шөымбазои!

– Хпенсия акоммерсантцөа ирырымтеи, – ацабырг ататцаны длафуан такөажөык.

Уартан машьынала амфа даныхын, мрагылара ихы рханы. Шьта ашыжьрахь ииасхьан, аха аенытцөкьа, Акөа днеины, Салуман дибарц дыццакуан. Фнытцкала дтынчзамызт. Ижышөақөа цысуазшөа ирнибаалон. Иааигөалашөeit уахьки-енаки ирылагзаны дшышлаз ица ааигөа ишазгөeitаз. Иара ишлара ускатөи аамта амгазар-гы здыруадаз, уи азы ицха ахөшө шылжөыз еилкааны, амфа инықөларагы азхон. «Сыпсихика еиламгандаз!» – игөы даатахөыцит, иблахатцгы ааилагьежит. Имашьына ааникылан, шөшыртцак днытцагылеит. Амра шзамызт, аха изычхауамызт. Ицсы аавигеит, хамтакы дангыла ашьтахь. Имацымкөаны уа даанхеит. Ифьтцафө апхзы анилаба, амфа дыкөлахт, имч илззауазшөа ихы бо.

Иахьцалак амфан даөөацъара даанымгылар амуит. Иаха ихьшөашөаз зык рымихит. Шьта азынра ааигөахон, атцаара иазааигөаз арыжөтө дахьахөоз лакөыршьон. Какалкыртцак дныфналан, изыхьантамхашаз фатөык ааихөeit. Аамта шицөозгы, уа дтөан. Имч талазшөа дшыфогылазгы, шьтахьфа дхынхөырц агөазыхөара аашьтихит. Аранза

данаах, дзышьтаз наигзарц дааипхьхэыцын, имашьына дынталеит. Шьта хар имазамкэа, ахэы дѡаѣысын, ахтны-калакъ амраташээрала иаваз ақыта Аеадара еилаѣаѣэа далсны, ақалакъ дналагылт. Дзышьтаз афирма ацшахэа азааигэара иѡнан, убрахь ихы хан.

– Азѣаб лгэабзиара иахэои? – Салуман реицэажэара иа-разнак ахырхарта аиѣеит.

– Хар лымазам. Абзиарахь дықэтцэизар хэа хгэыгуеит.

– Узышьтаз ахэшэ узыѣшаама?

– Исыѣшааит.

– Царашьарала уеикэшэоу, иузымхозу? – дызлагаз азтаара акэшамыкэша дықэгьежьюан афирма аиѣабы.

– Исызхеит.

– Уи бзиоуп, – уа даатымгылар, уаха уызызтаауази. Ателефон аақэихын, азэы диацэажэон, итаз дцар дзым-цэажэарызшэа.

– Даѣа зтаарак збатэны исымоуп, – Уартан Салу-ман атрубка нықэитцаанза дыѣшын, дѡагыланы дцарц-гыы нақэикхьан, аха данизааих иус атцыхэанза инаигзарц избеит. – Афирма амчехак уаха ишэыртбаарц шэгэы итамкэа шэыѣам.

– Макьана ус акы халамцэажэацт.

– Азэ имацара цкэа дахьзымнахэуа, дахьзымаахэуа сыѡнагылазаауама, итбаау акы сѣазыскып хэа сгэы итас-кын. Аха сѣаацэа рѣаххара мацзам, анахьгы-арахьгыы исьѣаша аѣара сзырхазом. Цхыраара бзиак соур сѣахын, нас аргылар салганы, аусуратѣкэа сѣаназысклак, суалқэа сшэартэ.

– Саргыы сѣарақэа сыѣхьазоит, умбои, – уи аиѣцэажэара уамак иеалеигалар иѣахзамызт. – Амала, мышкызны иѣало аабап. Макьана тауарла хайбабалап. Иуѣаху акыр сымоу-ма? – излацэажэоз инахигазеит.

– Уажэы слыбааны игэастоит. Абзиараз!

Уартан дындэылтцны длалбааит. Аиѣабы иѣы азин зы-лихуази, аѣэрышь иѣыба иѣазар, ииѣаху усгыы иааихэон.

Ихы имагәыхьха, шытахька амѡа данын. Аены арахь иа-ара баша аамтарзганы дакәшәеит. Аха дзыкәгәыгуаз аус егышалымцуаз ацыхәтәанза агәра игеит, уи акыр атцанакуан. Иахьцалак, Салуман изицахымзи иара аус ицу-ра? Даараза узызфлымхашаз зцааран, избанзар, дара еи-цеибашьуан, ицәгьамкәа еибадыруан, еиѡызцәан ухәаргы имцхәхомызт. Арахь иара дзыцхыраауаз ауаа Уартан иакара царагы рымамызт, лшарала иаха излабеиашаз из-еилкаауамызт. Урт азцаарақәа уажәада дырзымхәыцзакәа дыкамызт, уажәшьта, ахшыѡзцарақәа еизыркәкәаны, алкаакәа данрышьталашаз аамта даатагылеит.

Салуман аус ицураз атцартыша ицахызар? Рѡыцъегь аайдтәаланы уи азцаара рзызбазомызт. Уартан иагыраан иахәхьан дзышьталаз ауаѡ иранг афы иказ ианакәызаалак дышиашаз азәы инапәфьнтә ацара шимгоз. Уи зыгәра игоз ауаа рацәазамкәан, азәык-ѡыцъак иман. Атцартыша изтози иареи урт рыбжьагылан. Уара убарт урызыкылсыр акәын, Амала, иареи уареи иахьшәыбжьаз азы, атцартыша ахәтак даргы иргон. Иара, мышкы зны уизгәаргы, азакәан дузаркзомызт, дыцкьаза даанхон. Аха урт ацхаражәхәацәагы зегь рфы аус рымазар ртахзамызт, иагьа умхәан, рхатагы рхы иацәшәон. Уартан, ихала игәы излаанагоз ала, ацхаражәхәацәагы Салумангы рнапы изынадырхазомызт. Иара, асовет мчра ахьынзаказ, аиаша изыцшаауаз цъашьаны ацсуара иазыкәқоз апатриотцәа дрылан. Амчра усбартакәа рфы аус зуаз, ацсуаа рхата арт клиаузнкцәан хәа ирышьтан. Асовет мчра ахырбгалара иацхрааит дара, аха ацәгьахәара ачыдара шрымац ирыман хәа ицхьазан иахьагы, уи ахы анцәытнагоз здыруадаз, еигьын амал рхауа амѡа акырза заа ианылахьаз рхы рыхь-чалар, нас амал умазар, амчрагы унапәфы иааиуан. Иалыр-хызи уамак узкәымгәыцшаз Уартан иеицш иказ.

Ихәыцрақәа дышрылаз, ишьтахька иаауаз машьынак шиацысыз имбазеит. Цхьакантә ирцылоз а-«Мерседес»

икәууа архәара ианаавшәа, иара иаңысыз, уи хыгәтала димысырц, Уартан иган иееитеит. Шьтахыла дисырц ак игымхо, имашына аццакыра ааникылеит, ииулак машәырк җамцакәа. Амәа дазхәыцуазтгы, ускәтәи ашәартә иеҗаиргылазумызт. Дзызхәыцуаз неипхьбазшәа, длеиу-ан, аха хықәкыла уахь ихы шимырхазгы, Салуман иара игәра зимгоз хазы дазхәыцыр иҗахын. Иара илшара азхо-мызт хәа афирма аиҗабы агәаанагара иоузар җалон. Ама-ла, Уартан җыц дзызкылсуаз иара игәра имгартә жәйтәла дызлалаҗаз – аиаша ашьталара акәын. Уи узлымгоз чыма-зарак улаҗышшәа урбон, хәарада.

Ихшыө атынчра еилагар хәа җыц даашәеит иара. Иаңхьаҗа перспектива ибазумызт. Аамҗа убас иҗан, зыгәра еибагоз ауаа еицылон, дара ахәынтқарра злар-жъашаз, ма даҗеа фирмақәак изланарывс-аарывсшаз иашьтан. Иара имала даанхон, аҗеитцыхра дахьзарымызт, иҗаацәеи атауар аахәареи рнафсан, дәқьанк еиқәҗаца аргыларә, ма лахәыларак иаҗәаршьартә, ирхәуаз хәҗак ацрыхуа еидикылартә дзыҗалумызт. Ихәҗа шьҗа иқәра ифарц егыгмызт, аха, ихшара цьара ак рзынижьыртә, илшарақәа дырмеигзарц дықәңон. Дара ршьапы иқәгы-лазаауан ирхатәыз усурҗақәак рымазар. Акәымзар, иара иеипш, еснагь ирыгзаауан, атәыла зымпыҗақыз җаҗантә ирыҗаңшуа. Амал змаз ирхьыңшызаауан. Аусура уақәым-цыр амуа, уқәырцаргы рылшон. «Аңсихиатр лахь сыр-го аамҗак сҗамгыландаз! – деиҗахынхәуан уи азҗаарахь атыхәтәантәи аамҗаз акырынтә. – Схы снапаҗы иаазгаро-уп. Снеихалап, сымчи сылшареи рымацара срықәгәыгуа. Исхаштит сҗаацәа амла ианысцәакуаз. Иагьа умхәан, шьҗа хьҗаки млаки исцәакыртә сҗагылам. Азғаб лакәзар – шьҗа деиқәырхоуп хәа излаумңхьазари! Деиқәхарызу сзымды-руа, ахәшәтәыртә адкыларҗаҗе данлазгоз зысгәаламшәои!!!» – игәы иргәгәон ихала.

– Уаха адәқьан ахь заа сҗар сҗахын, – амәан зызбахә имаз иңҗа җеалҗит, иара афны дышлеизҗәҗьа.

– Макъана заацәоуп, бзырцзакуеи?
 – Аиеи, нас, – илтәхзамызшәа диқәшаҳаҭхон лара.
 – Уаха уахь бызгарц сгәы итәзамызт, бцар зыбтахи?
 – Мацк иаилсыргар стахуп.
 – Ахәшә бжәу?
 – Мамоу.
 – Избан? – иңьеишьон аб.
 – Сыздыруам.
 – Ус ибжәбыжьыр ҭалазом, бдыруоу?
 – Издыруеит. Аха иахьа гәаңхарак соун, исзымжәит. Су-
 гар адәқьан аґы, мацк иаилсыргарын, – илхәац лхәахуан.

Мацк закәыхи! Инеианза акрызтиуаз дшаауры-
 жьызтәҭьа, лара лусура лґыназылкит, аха ас усушьа уба-
 хьазма. Цас иауазшәа, ахәымехан даара ишоурахеит, Амра,
 адәқьан мац аңхьала иахьадыңхалоз, афнытңа иаршзеит.
 Лара, зынзак даадәылымтцзакәа, аилыргара лґадылшьы-
 лон. Иқәгылаз атауар ртың еиҭалкуан, иахьықәгылаз лрыц-
 қьон. Акоробкақәа иртәз бжатазар, еивтәаңх даґеакала
 ихалыртәауан, итәцәыз хазы еизылгон, лусура даналга-
 лак, идәылганы илблырц. Адашьма кеикеиуа илрыцқьеит.
 Убасқатәи аус шыналыгзозгы, иааиуаз рылахәхаахәтра
 лґахьылыгзон. Лаб ашәшьырцаґ днеин, иналаршәаны дыл-
 зааиуан, лыңсы ааиҭалкырц лабжьейгон. Ңылтзомызт, иаха
 лымамызшәа. Илашьцеит. Даафналеит ирдыруаз цкәынак.

– Бара икабтцз закәи, аа?! – иара итәала длылаб-
 жьарц длацәхауан, лара дґаңха-ґаҭчозшәа диґаңшуан,
 еиллыргоз пакетқәак кны. – Ибфоз, ибжәуаз бымазамзи?!
 Ибшәыбтцоз быгрыжьуазу? Ибзымхози, аа?

Лара инеималтәарц егылыгмызт, мчыла лґылҭажон
 акәымзар. Аб иакәзар – ардыс диргәаар итәхзамызт, арахь
 егыи иґааникылазомызт.

– Бхы зыхбырҭьо сзеилкаауам, – уи ардыс азҭаб
 дылҭәатцуамызт.

– Уара акыр ааухәома? – атцыхәтәан аб ардыс иахь ихы
 наирхеит.

– Мамоу.

– Ус акэзар, лусура дахумыркъан, дахьымзар хэа сшэоит. Даеазны шэеицэажэап.

Арпыс дындэылкъеит, дызлагаз иашамкэа ишыкаитцаз шынырыз убартэ, иеааицсахын. Лара даакэцэиин, ак ларымхэазшэа, лусура лхы назылшытыхт. Шьта х-саатк цуан, даакэымцзакэа еиллыргозижытэи. Аус зуаз усутэ рымазамкэан иахьа хэлаанза итэан, абаскатэи аилыргатэ ахьылыцшаауаз лаб изеилкаауамызт.

Иаалыркъаны адэахьы ахысбжыи геит. Амѡа нымѡахытц аѡар ицсны ижэны еилагылан. Агэыр элазцозгыи мацзамызт. Руазэ данхыс иавтомат имашына итеитцон. Изѡыи закэи хэа ецныхэак рутарыи хэа указу. Зака укэыгыз акара уенукулар зака еигыи. Акэымзар убрака шэеилеибатцон, шэеилгакэашаз здыруадаз. Ас аисракэа ианрылагалак, Уартан еснагы дрыбжагылан. Рабацэа ирыкэлаз ауаѡ иахатыр збакэоз калалон. Рышытра жэйтэла иаангоз апату еикэцара ахэынганк злакэаз уцылалон. Ахысра машэыр шахылымѡиааз шибазтэкъа, ашэ дшылагылаз, аб даахьахэит:

– Бшэама?

– Мамоу, – лхэеит.

Деихэлацсны дшаанхаз лаб игэеитеит. Лара дыѡдэылкъан, адэкъан ашытахь арымз дныкэтэан, алашыцараѡ лылагырыз цэыкэбар бзианы илалѡыкэасеит. Лаб даалыдтэалеит.

– Ахысбжыи аума ас бказтца?

– Мамоу, – лзамѡа лрыцкъон, иара алагырыз шаѡыкэкэоз иаѡыкэкэон.

– Хэцкэын иаатыркъашьа бзымчхазар?

– Мамоу. Иахьа шыибжыон иалагахьан.

– Изакэи?

– Сыздыруам.

– Ишыкалаз сахэеи! – инапы лыжэѡахыр иныкэицан, дааигэыдиргэгэалан, уажэи-уажэи лзамѡа цэаакыра игэзуан.

– Акы схаңоит, изакәу сыздыруам.

– Бымшәан! – Иара еиликаауан илхаңаз дазымхәыццәарц шакәыз аусура лычезалтаз, аха ахысбжыы зегь цхастанатәит.

– Балхаргоит, – лхы ааигәыдиргәгәалеит, лзамәа еиңа данынагәз ашытахь. – Шыта балтцуама? – уи дзыкәгәыгуаз лтәыуара лыхәозар хәа акәын.

– Ааи, – лхәеит иааркьяғзаны.

– Ара бтәаз бымацара, бзиоума?

– Аиеи.

– Бәаартынч! Сара азәыр дааиуазар збап, – алаша-рахь дынцәырцит, аха уамак изычхауазма, ирлас-ырласны даалызкылыңшуан. Лыңсы ааиталкт анигәахә, длыңхьеит: – Бааи! Шыта ашә ахаркып.

Лаб адәны игылаз аңитә афныцңа илеигон, лара даа-ицхрааит. Мацк даунашьтызшәа лхы шылбозгьы, макья-на илзааиз деимархха дакын. Иара длызтцаацыңхьаза акырза деигьхазшәа дылжьон. Адәкьян ашә аркны, рма-шыына инакәтәан, афны иаакылсит. Иара амашыына ага-раж иахьынзатаиргылоз, лара афны дааин, дышьталарц шылтахыз лан илалхәан, дфыхәнан, ахәшә цырак аацәы-рылган, лҕы инталыршәын, зыда илалбаалдеит. Лаб афныңа дшааихьаз лахауан данышьталоз. Дхаңгала ахәшә даанахәахьан. Ацәара акәын дзыхәоз.

Ардыс Манча

Иаххәаргьы иаазаргьы абзиабара еснагь аегиозмра атқан. Заңа иғәгәаз ацәанырра, убаскатәи ихаракын иулам-заашаз ачыдара. Иаргьы ихы имагәыхьха адәы дықәын, уи азғаб дцо-даауа мап ахьылкуаз амшала. Днавтала-аавтало еиликааит лара цкәына дышлымамыз. Лҕазшьа-қәа злаңаз ала, дылгәаңхозшәа ихы ибон. Избанзар убаскатәи иара длышьтан, лгәы ааңцәартә амәақәа лзику-ан, зәаңшыгиз егышаламтцуаз илырдырырц, илзааигәазаз

лыцкэын игэы злакалцашаз лыздыруамызт. Уаха ихэашаз акы аалфэытцымшэазеит. Лусурахыгы дымцазакэа дза-ангыломызт. Лэеилалхэан, лфыналхахьан, цыара ак иамхэазакэатцэкьа ашэ лзаартуамызт.

– Угэы ушытыртэ укоуп хэа сгэы иаанагазом.

– Избан? – фэрцартак иоузшэа, ихы ышытьихит.

– Даеазэы дылтахуп ухэартэ думбазеит. Насгыы азгэбцэа шыкоу удыруама: ргэы ицоу рфэы иадырхэазом. Уара дузхэыцуазаргыы, даеазэы дизхэыцуашэа лэулырбоит. Лгэы ануфазалак, уаргыы уцсы ануфалцазалак, узыкэгэыгша дыррак ултоит. Угэы ушытыртэ укамзар калап.

Кэандарак игэы инытцалцан, лхата лгэалаказаара ыказамкэа дцеит. Знык дылбандаз убаскатэи лыцкэын дызфынцэаауаз. Дацсазу дацсамзу лара иаха илбарын, илашэхаз лца иааста. Ускатэи дыбзиазар, уи азгэб далапшцэозар здыруадаз. Арцар рацэа зышыталаз ианакэызаалак лхы дубеиа илбон, лымфэа лзымпшаакэа данышыакекьоз рацэан. Ма лхы ахькыдылцашаз заа илыпшаар, лца дзыкэгэыгшаз ак шыкамыз ибарын, ицэгьа-ибзиа даеа мфэак ылихыртэ. Лыпстазаара пышэа илнарбахьаз мацзамызт, аха иарбан мфэаз лца дызкэылцашаз лхала дакэшэомызт. Лшыара дыкэкьазшэа, лусура нап алырakit. Иагьа умхэан, лца ихьаа царны илныруан. Ма уск инапы алакызар, игэы ааиханарштрын, ахьта дацэшэаны, афны дыфнатэазар, мфеыграс иказ зегьы ихы итэшэарын. Лыбла дшыхгылаз мацара, лца данаалыдгыла шиакэыз аарла илдырт лара, ацэа даалтызшэа. Арахь акраахэацэа таха лыртомызт.

– Уабаказ?

– Саакэлеит.

– Абра сааицыпхьаза, – хатцак игэы намзо даацэажэеит, – бара азэы биацэажэеит, сара сгэамтазакэа.

– Сыцкэын иоуп, уск хауит, сагамыз! – лхэагэышыеит, уи иицахыз ито. – Шэара сара шэысгэалашэазом амала, аскатэи фыпныхэа сышэтартэ.

– Бара сыбгәалашәом, конечно, аха сара заманала бара бысгәалашәоит, – иңсахы еибакун егы.

– Ас иаахжәаны аңхәыс узлаңәажәои? – Манча уи ахатца инаиаеңникилеит. – Ибааңсыз акы узыкалымтцеит, иуалымхәеит.

– Да, шәхамдыруеи шәара агызмалқәа! – шыта идырын уи изинқәа еиҳаны ишибоз, иааз ауаа шизымычхауаз.

– Шәара шәхатца иаҳа шәызлеиңыи? – Манча иеааирпаңт.

– Ах ты, ушңасаңәажәои?! – аңхышә тбаа дахьадгылаз, уи ахатца аңәпара дазхиан.

– Манча! – Рабна лңа дааиңагылт. – Уеаанкыла, су-хәоит! – анылхәа, иара ишытахька днахынхәит. – Уигыи игәы иалсшаз акы даңәшәеит, даңашәымтңан! – акраахәаф иахь даақәгыежыит лара.

– Дзықәшәаз сара усс исымоуи?!.

– Угәы иалсшаз ажәак уалымхәазеит, улкәамтңуеи! – пңхәыск уи ахатца дааизытңкәеит.

– Иутахыз ааухәазар, узаңңырхагеи? – дылзычхауамызт уи даеа пңхәыск.

– Абас ауп шәшыкоу шәара, – урт даарзытңкәеит ахатца. – Ишәхаңар ижәбап.

– Абааңс, аңбалпал хгәы пңаңәахьеит, – ас даеа пңхәыскгыи данааизықәгыла, дмырмыруа уи дңагәышьеит.

Рабна лңа ддәылтңны дгылан. Диаңәажәар лңахын, аха адәахьы аңәахәа илзықәгылаз, илзытңкәашаз дрылахызу здыруадаз, тынч лусура иаңылтңон, уажәи-уажәи лычкәын дидзхәпңшуа. Иара, аңаңын дахо, длеиңеиуан.

– Манча, ара уааи! – изфылтит, ааимкьарстак лхы иар-хәаны. Иара данылзааңнала, лусура ааиңмыркьазакәа, диаңәажәон. – Иутахызар аус усыруп. Ашьтаңартәф аида-ра мөапызго тәрцәтәуп. Нас иақәыртцашагыи рымазар хәа сыкоуп.

– Иаразнак убаскәтәиу?

– Уара иулшо кәтца.

– Бзиоуп.

– Сағашөймтдан! – акраахәәцәә дрыхәон лара. – Минутзак аихабы сизымнеир калом.

Афхышә тбаа налыркын, лца длыма, аихабы дизнеит. Напыла аус зурц зтахыз дибондаз, аихабы игәырғьара изытәахуамызт. Ицшыз аусуф даеазә даницла, рфыцьегь амашына ду атарцәра рәазыркит. Аидара хьантәмызт, акоробка иртәзгы убартәмызт, Манча уи иалихызи, аха аидарамфәангага ду ахьибоз, фыцья мчыбжык ирзакәымхрызшәә игәы иахьяаназоз игәалакәзаара ицегь ицхастәнатәуан. Фбака саат рышътәхь даеа фыцья ахәцәә аихабы иааишьтит. Аус ласхеит. Шыыбжышьтәхь итадырцәыз амашына даеа шытатцартәк иазырышьтын, аусуцәагы уа ианнарга, шәырла итәыз аиашькакәа ақәырцарц рыдыртцеит. Уи аидара ахьнаргоз адәкьан афы хытәкыртә дук ифнаргылан, уа иаанрыжыт, ауа ақәхра иахьязомызт. Адырфәены, ашыыжь инаркны, иақәырхуан. Манча ибафқәа мацк ихьуан. Алаҳазы аус иулон, аха аскатәи еидара датәмлацызт. Аены, ифызцәа реицш аус изымур хәа дышшәозгы, дара дрытәмхеит. Шыыбжьон ааианза, тынч иақәырхит, азәгы ирццакуамызт. Аихабы даарыцхьан, ацара рзишеит. Манча ицьяба интәитцаз мацшишьязомызт. Аены рхы иақәитын.

– Сообразим на троих!.. – руазә дшашьцылаз еицш иааифытшәеит. – На четверых! – иааириашеит иаразнак.

Бағлыкак ауатка аақәдыргылан, чаки тубарки аарган, Манча ифызцәа, ирыхьыз изымдыруа, фба-фба хпыф иржәыз иашьын, рыг-рфы амхәо, иааилахеит. Ирулак автобус иаитан, ихала афныка дааит. Убас жәамшка аус иухьан, уахык иани иареи атрамваи иаатытцит, афныка рхы рханы.

– Радоу иласхәаз бдыруазар, бхы еилагоит, – зызбахә цәыримгоз азғаб иан даалгәалаиршәеит. – Фажәи ааба шықәса схытүазшәа ласхәеит.

– Избан?

– Ақәра змоу арқар хгылацәа иаҳа еиғбалшьоит хәа сықоуп. Аибашьра салахәызшәа ласхәеит.

– Еилылкаар гәығрада унлыжьуеит.

– Аекономикатә факультет стазшәа ласхәеит, лцара иацылцар шылтахыз ансалхәа.

– Манча! – амцхәара дшалақаз лдыруан, аха астцәкьа...

– Лара ишылдыруа ала, Ростов акоммерция зегьы сани, саби, сареи хнапафы иқоуп.

– Ных! – ан лгәы цазан, лнапы налкьеит.

– Гагра сеиҗацар стәхуп, бгәы ишҗаанагои?

– Макьаноу? Саауам хәа лоухәазар, пытрак уқәымлар еиғьын. Ултахызар лхата дыпнамшәози.

– Ус гәығра сымазам, аха дызбар стәхуп. Иаарласны сца-роуп.

Дышгәыгуаз еиҗш ирластцәкьаны цашьа имоуртә, ахтыскәа дрыкәшәеит. Аусутә анрымаз, ашьҗатцартаф еснагь даауан. Ирушаз анықамыз, ара уаф дааныркыломызт, баша атәаразы ауалафахәы зшар зтахыдаз. Ёнак усура хәа дааит Рабна аус ахьылуаз илҗагағалоз ахатца. Уи аҗсуа рпыс дизымдырзеит, даеакала деилахәамзи. Манча ахатца ибзиатцәкьаны дигәалашәон, иеааимыртзеит акәымзар. Ёымт-псымшьа аус еицыруан, мчыбжьык инеиханы.

– Уара ашьтахь еиқәатцәакәа уреиуазар хәа сықоуп, – җааиҗаит ахатца ёнак, Манчеи иареи рымала ианынха.

– Уара, ашьтахь шкәакәа, ашьтахь еиқәатцәакәа иузыр-узеи? – ардысгьы иҗы ааихамгылеит.

– Хақалақь зегь ркит, иумбазои?

– Хара хҗы ашьтахь шкәакәакәа маҗызшәа убама? Уа тып анахмоулак, ахныкәгараз хаауеит, хазлоупырхагеи? Махәғала аусура аума исымаукуа?

– Мда, – дааихәлашәеит ахатца азныказ, нас инацитцеит: – Амала, ашьтахь шкәакәа хәа, слаумырқәын:

– Иухәаз аҗак ауми.

Иҗит даҗа аамҗанык. Шьыбжьон хәа акрифарц, уи ахатца ихала дындәылцит, Манча дааныжьны. Арт «на

троих» аҕакэын иахьеицыз. Еггыс акрырзеицыфазомызт. Аусутэ мачын азы, аены рөызцэа ыказамызт. Ахатца дышны дыткэацуа даафнашылеит. Ашьтахэ еикэатцэа мрыцкыкэа рызбахэ аацэыригахт. Абна адэқан мац итагылаз ацхэыс лфы тубарки, чаки, уаткаки ааихэарц дахьнеиз, ауатка ыказам хэа иалхэазаарын, ицсахы еибалыркит, избанзар иара иацхэа батлыкак ауатка азэы илтахьан. Ари ахатца даннеи, иара нцэозма. Иааилыркыз ачеи атубари ыршэны илгэйдитцазаарын, ағалпал анышьтырх, цэгыала дрылтцын дааит.

Манча иан лакэзар хэа агэра изымгазт, дындэылкьан, дыфны лара лусурта днадыххылеит. Афхышэ аркын, уафцы адэахыала дадгыламызт. Иан лылагырз рыцкыо афныцка дгылан. Аусура фыц лэылзацшыгомызт. Иара даакэцэиин, хаха ашьтатцарта дныфнаххит. Аусуаф ицламхэа иарбаны, итачкэым андэыкэйтца, ахатца дхаххала дыкфэахит. Ииулак даныфagyла, еихазак аашьтихын, ифеааихеит. Аишэа лфкэы акранырфалоз рхы иадырхэоз ахэызба аакэицаан, Манча ифеааирхиеит. Ахатца иеихаза икьеит, арцыс дшылакэуаз иахэызба цхэака имфаництеит. Еггы иааигэыдиргэғэалаз инапкэа ашыа ларыхышын, арзаакь аатиргеит, ашэ шыказ ифынеихеит. Дахьындэылтцыз дкахаит. Дызбаз ааидеизалт. Манча дындэылтцын, ауаа иерыларфашыаны, иеизеит.

Афныка дымнеизеит. Даеа квартирак ицшаан, мазала дыфналеит. Иаб иусураф дицшаан, дахьыказ азы адыр-ра иицеит. Амилиция афны иааихыазаарын. Арцыс, иаар-лас дыкэымцыр, дтаркуан. Иамихыз ауатах дыфнатэан. Зфы дыказ ари аус имузакэа ихы зланыкэигоз аилкаа-ра иазфлымхан. Уи ангэеитца, иара, усурак иеазикызшэа, дындэылтцын дцалон. Мазала иаб адэыцба абилет ааихэеит. Убри ицыыба итатцаны, иуатах ахэ амфа дшаныз, афныка амфа дыкэлаанза, иифашаз ааихэакэарц ацэахэа дшыкэгылаз, тапанчак агэыцэ ихы иаадгылеит.

– Уеумыртысын! Унапы уоаха!

Иудыртцаз каумтар, уабацоз. Днызкылаз, амилия маѳа шыршәымызгы, амилия аѳәшаѳы днар-ган, абахта дынтаркит. Арезина лабала ишәмхы иасу-ан, зѳаарак ирѳацыпѳаза, иашаны аѳак ихәарц. Ибѳа иасуан, аѳак каиѳацыпѳаза. Деизыххаа дрыпѳон, иѳахәы ахынзайѳырхуаз. Убас мызкәак дѳакын, аха иаалырѳканы ирѳсыҗе иаѳәажәо рѳынархеит, аѳыхәтәаны рыбз хааза ишыѳаз, излазахон. Аѳхынра инѳагылон еипш, абахѳаѳе икамера ашә аадыртын, ижәлаз рхәеит, рнапы наиқәкны, имаѳәа има ддәылѳырц наидырѳеит. Абахѳа аѳапѳа изыпшын ишынѳааѳаз. Рыѳны инеизар, рымаѳәақәа еикәыѳахәа игылан. Акраарфан, амѳа иқәлеит аб имашы-нала. Авокзал аѳы азыпшра рықәымшәеит. Адәыѳба гылан, инақәтәеит ани лыѳѳаѳәеи. Урт зынзак иқәѳуан. Раб даан-хон аамѳала.

– Икашәѳаз сашәхәеи! – адәыѳба асакара иқәын, иара иан лахы ихы анѳышьѳихуаз.

– Ихәмаз зегы ухѳнахѳеит, уаха иѳахѳеи, – ан дпшәырччон, лѳа ихы дақәитны дахыылбоз.

– Изышәѳада?

– Уус знапы ианыз, нас иухәыз ахатѳа.

– Саб дзаангылеи?

– Ауал хәқәахѳеит. Иагыраѳәоуп. Урт ихәда иқәимхыкәа, дзықәѳуам.

– Аус шәаласымѳеи, – игәы иалан иара.

– Уара абахѳа уѳаагеит, аус азбарахы инамгакәа, ихәдоу абри ауп, – лхәеит ан.

Адабла зысызшәа итәаз арпыс дызѳатәаз адәыѳба иаха-иаха иахыпѳаррахоз амѳа ианын. Амшын аѳықәахы икылсит иара ашыѳж. Аѳшахәа ианлавала нахыс, аатгыларѳақәа акыр ираѳәан, иагыцѳакуамызт, аѳәқәа ирыѳрахәазшәа. Амра халацыпѳаза, аѳныѳѳа шоура-хон. Рыѳсы рызѳымкаауа, Адлер авокзал аѳы илалбааит. Ирѳыларц уаѳы дыррак ирымѳазазт, таксила Пѳоу иааин,

реидарақәа, тачкак иақәцаны, ахәаа ихыргеит. Дәеа таксик арастәиала иркын, Алахазы иаагәышьеит. Ржәытә уаҭахқәа рахь ианшыхәна, рымаҭәафытәа шәахәаз инадыргылан, адивани акреслои инарынтәалан, рыпцқәа аавыргеит. Рыхык еихәлаччон. Еихаразак ан лакәын ираашьахаз згәы иаахәоз. Лыцкәын еихабы деибга-дызшыда даалгеит, шыта ишьталартә дшәартахомызт. Иаалгаз аҭара пытрак ирызхарын, нас усурак лҭацшьылгарын, Цсоу амҭа дангыларын, лыпшәмагы ҭәрышьқәак рзааишьтларын. Ацҭазаара удашын, аха лгәы калыжьуамызт.

– Сара Гагра сцароуп, – дҭагылеит лҭеихабы.

– Иаразнак дәеа уск уеаҭоумыжьын! – уи цьара дцар лҭахзамызт.

– Бымшәан!

– Уҭсы ааиҭоукыр, уаҭцәы умцарызи.

– Сзыпшзом. Иахьа сцароуп.

Аранза данаах, дзызгәаҭуаз азҭаб аеныцәҭьа димбакәа изычхауамызт, арахь длықәымшәацижьҭеи уамажә цуазшәа ибон. Иара иеипш, ларгьы акы дақәымшәацқәа дыҭазма, зегь еилкаатәын. Деибга дибандаз, уаха аказы анцәа диҳәозма! Атрубка аақәихын, ателефон бжьы иаҳазомызт. Агәылацәа рҭеи днәин, дахьырбоз ргәыргьара цқьа изрыҭеишымшакәа, ртелефон аппарат дзыҭрысит. Димаҭәагы Батаҭәагы рыфнқәа ирхымызт. Дыфдәылҭцит, иидыруаз машьынак иқәшәозар хәа. Амҭаду шыапыла дазкылсын, маршруткак ааникылеит. Дылхьымзаргьы ҭалон, убасқатәи амра алталарахь ахы архон аха, длықәшәар иидыруазеи хәа гәыҭрак ахәынган иманы, ичхауа амашьынаҭе ауаа еилапапа дрылагылан, машәыршәа ашә аатыр, дынтыҭартә.

Аҭха Радоу

Арҭыс имацәаз ма уаарашәа иахьлызмыргьежьыз гәнылгон, акраамҭаза лгәаҭа иҭхон уаха дылзымаарызшәа

ахълеиҳәаз. Усгъы уафы икәфылтцәомызт, шытак зынзак деихәлахан, дҕаҳаз цушыарын, мчыла думырцәажәозар, ажәак лыхәлалыршәомызт. Агәынгара агәырқара ашка ииасын, дхәытцашышь лцарахь дцон, даауан. Амала, лцара иаглыжыуамызт, иацлымтцозар. Зегь лхалырштырц, пыхьакәа реипш, аусура лҕадылцалон. Азынра аиас-рахь ахы анархоз, мацк дааунашытызшәа, даалахҕыххейт, аапынраз ианакәызаалак иаҳа лхы-лгәы ақәыбзиахалон азы, уи уамашәа илбазомызт. Амала, уажәраанзақәа реипш аапынрагъы лзыхәартамхейт. Еснагь лыбла ихгылан амацәаз анлыршәыз, иара зака длыршанхаз.

Дышнеиуаз дзымхәыцуа даанхейт. Лхы еилацсон, убранза амқа дахъаныз, дахьтәаз, дахьгылаз уаф лыбла дабазомызт, иаалыкәыршаз ирхәоз лаҳазомызт. Зын-гъы дааунашытыхуан, хара имгакәа иара даалгәалашәон, изылуқәаз таха лыртомызт, лхы шақәаза иаанхон, илуаз-илхәоз дақәшәазахуамызт. Лааигәасигәа усқан уаф длымбар еиғалшьон. Аха, адунеи лгәахшәаны, аешьра еиғалшьо даннеилак, убри дазымхәыцлар, лфызцәа дры-лагылазар иаҳа илзыпсырхаган, ма усурак лҕеалтон. Иара дылгәалашәар иаҳа ишеиғъыз дазхәыцлон, зегьакакәын, дара зны изеинааларгъы, лаб иурымызт урт еиба-бар. Лаб дара рҕагылараз имқаңигашаз аусқәа зынзак ихарқьацәаны дрыхәаңшуан лара. Уахык, ағ анлызнейз ашьтахь, деицәаны лхы лымбацызт. Адгьыл кәымпыл алаша-рахь уназгоз акылтәара еимаздоз атуннельқәа быгрымзтцас ртахынхәра уахыла илыцрытцуамызт. Уағеимшхара даланы, ашыжь лыпхыз далцуан, иахъа хәлаанза лгәалақәзаара аҕеимхара инаццо.

Азынреи аапынреи рееиқшамтаз акәын. Уи аңшыаша аҕены зынзак деилашәаны лцараиуртағ дцеит. Лгәы атып итагыломызт. Уи арцыс нахьхы, Ростов дахьықаз ак ихьит хәа шәарак аалызцәыртцит, алекцияғ дыштәаз. Акы деимнарххон ғнытқала, ак лхаңон дәахыла. Ацара

уада дакуамызт. Цәгьала х-лекцияк аалхылгеит. Атцәцәа аныҕала, уаанза адәы атбаарахь, ажәѡан еитцых ахь дыццакуан, адәылтшья дақәшәомызт. Дзымдәылтыртә акы дацәшәахуан. Ибзиашәа лфызцәа еилыхо еилан, рыртаѡи дарей усқәак рыман. Ус иагьа иқазаргьы, урт уа иѡнагылазаауазма, индәылеибахәеит. Лара дрылагыла амардуан длақәлеит. Цәалашәара бааҕсык лоуит, зынзак дшәартә. Уи арҕыс иусқәа шееимз аалнырын, лыҕсы лзеи-вымго дхәәеуан.

– Акы дақәшәеит, – лхәан, лыҕсы аамаҕхан, лфызцәа днарымпытаҳаит.

Лыхьз рхәан, лықәфьртүан, деимырхха дыркын, лара пхыз уамак далан, лыҕсы лылшәшәаны. Згәы иаҳа еилгаз зҕабкдаарылтын, акрыфартахьдлалбаақьан, атцәца азна азы аалгеит. Лнапсаргәыта азна азы цәыкәбарла иназқалтәаз азҕаб дытрысын, лыблақәа аахылтит. Лыпштәы лыпсахьан. Лқьышәқәа, ацәаакыра анрықәба, ицәышхеит. Лҕы штәбоз ѡашьомызт, атцәца зкыз лфыза, азы лқьышә ианнықәылк, ҕамѡак лалбаалдеит. Зхы тырқьаз акәчышь деиҕшха, дѡадыргылан, дтыгга ишлытагылаз дыѡдәылыргеит. Адәны арымз днықәдыртәан, лыҕсы аалдыршьеит.

Илура-илхәарадақәшәомызт. Илхагылаз дѡарытапшуан, лыбла нтырпыжы-аатырпыжы. Уажәгьы дшәон. Шьта егь-шылмышьуаз анырдыр, лфызцәа налыдтқәеит, иахьцалак ѡыҕья автобус аҕынза днаскьаргеит. Амашьына дантала, уаѡы димыртәеит, дышгылаз мацара, лыҕсы еилахәо, амѡа цәгьала илычҳаит. Дахьааиз лхәыцра далан уи арҕыс. Лыпхызгьы далан. Иееимз уск уи аены дшақәшәаз шылдыруз, аамта ықәҳа ицон, ихатагьы иеылирбомызт. Дахьылзымаауаз азакәзар акы дшақәшәаз азы аныр-ра злоуз? Иухәар ихазтодаз акәымзар, ари цьашьатәын. Адырѡаены ашыжь инаркны, лфызцәа еибархәытхәытүан, акы иакәшәаз деилыркаар ртахын, лыҕсы анмаҕхоз ус иқаз ахшыѡзцара лҕытцымшәази.

– Радоу сынтәа бымшира ҕахцароуп, – лхәеит ҕенак лан, лгәы лзыҕацозар хәа.

Аңха ан дналҕаңшит, иҕалцоз егыҕамаызт лхәарц лтахызшәа. Избанзар ус ҕышықасаҕа раңхьа зны дақәлыргәыҕхьан, лабду ианшьа ипхәыс дыңсит, гәыларылагы еизааигәан, дҕакәажәызаргы, «рерашьа» хәа уфны узлатәазаауазеи. «Сымшира ҕастоит бымхәази?!» – лара лан илаеңнылыкылеит усқан. «Ибхәашьеи, ауаа хахбырччома?!» – ан дналыкәымчит амшира ада зыбла егыамбоз. – Хаңхьа иҕахамцари». Адырҕашықәсан уи аҕакәажә лыңха дыңсын, лцәымза азҕаб лымшира иакәдыршәахт. «Сымшира еснагь акы иакәшәоит», – ҕызымтцоз аңха еңныхәан иҕалцоз. Цас илзыруазшәа лчымазаф хшыф илнарбон. Егырт ахәыцқәа рымширақәа еснагь ичыгәза имҕапыргалон. Лара лтәы рзымҕаңгомызт, ари лтаацәа бзиа дахырымбоз иадырган, лара ус дахәаңшуан. Уажәы ҕыц ан длыргәыгуан. Ирзымҕаңымгеит адырҕегь. Лара лхаҕагы уи лгәалашәартә дыҕамаызт, ан дгәамтны ишырзымҕаңымгоз аацәырлымгар. Лымшира ҕенак шыбжъаз Даур гәаҕ иеишыт. Лыхшыф ачымазара ахыҕазаашаз аҳаракырахь ихалахьан.

Акраамта зәызтәахыз Цьума деиталызцәыртцит. Уи дихаирштырц игәы иҕазу здыруадаз, аха ианизымчхаза, мшы бзиақ лзыпхастәитәырц игәы иҕазамкәа, атехникум аҕы алекцияқәа ирылагаанза, дылзыпшын, нас автобус аатғылартахь днаскьеигон. Иара данырбалак, лҕызцәа неимбҕыжәаа ицон. Таксила афнынза днеигарц иеазикуан, лара илуамаызт. Шьапыла адәыҕба данталалак, иара уа афныцқа дылпылон. Дагылтахымызт, дагылцәымҕмызт, Амала, ирлас-ырлас дахылыкәшәоз лгәы иаахәазомызт. Лымҕа данымғыларц, иҕалцашаз дақәшәомызт, арахь лара лгәы иҕаз иара изеилкаауамаызт. Аус злаз уи деикәатцәиуа длыштан, лара лгәы иара дабазомызт. Уи аены иаар-

тыз ашәкәа зыхьзыртәыз аиңыларә мәәңыргон. Итәларц зтаһыз иакөызшәә, Ыума аңар дрылан. Ларә Ростовка илыңәцаз арңыс абра дыңказар шылтаһыз лгәы иааталкит. Лгәалаказаара бжысзан, дындәылтын, лыбжыы рмачны ус лхәеит:

– Манча, узбар шңастаху!

Агәһәагара агәырәашка днаагон. Илурыз дакәшәо-мызт, араһь иара дцәыртцзомызт. Аамта анца, дылзааргыы илылхыз лзеилкаазомызт. Хатца дцарц лгәы итазамызт. Илзыңшыз аус лдыруан, нас илалхызи, иңстазаара пхастәлтәуа-аеакуа. Агәыәбарақәа деимарххо дааргон. Лхәынтқарратә ңышәарақәа бзианы илтиаанза, дгәәтеиуан, уахгы-еынгы ашәкәыңхьара иазылкуан. Атцыхәтәантәи аңышәара лыкәңианы, ауада ашә аныналырк, иаалңылаз лөызцәа илыдырныхәалон. Аәны днеир, лаб дгәырғьатцәа ишлыдыныхәалоз лдыруан. Уажәы дңышәырччо лөызцәа даарылцаанзагыы, – «абри зегыы иаласхи, зегьакоуп сымәа зымдыруеи?!» – хәа даахәыцт, далызхлашаз лусқәа анааиңхьба.

Шьта ахәылңаз аиңкаара рәазыркит. Лаб Шәача дцан, лара лпаспорт катцазамызт, ахәаа дхытцыр руамызт, илза-аигеит иреиңызаз аба. Уи игьама ңьалшьон лара. Даалаган, лхала атңкы лзахит. Лаб ахәылңаз далахәзар лтаһын, дышнеиуаз шлеиңәазгыы, дцо-даауа дизцаауан, дымнеир хәа дшәаны. Ахәылңазқәа бзиа ибазомызт иара, атхаңыртәқәа дзынрыәнаңшуамызт. Ачарақәа раһь цасла дымцар калазомызт, акәымзар, игәы алаканы гәырғьарак иеалаирхәцәомызт. Өынгы, бнагы еснагь усуран иара изы иказ. Бароуи иареи ахәылңаз иатааит. Уамак даанымгылеит иара, акы днацхазшәа дөагылеит. Бароу лхәычы ланхәеи ланхәыңхаи дырзынлыжыын, лгәы тынчзамызт. Уи даашьтыхны дцеит, Бароу лыла, имахә инапы Радоу дантцаны. Уи ауха Бароу лыңшәма уа даангылон. Измыңхьаз Ыумагыы аатцра давцагьежьюан.

Лыхәылқаз лызтацәырахазшәа, лара днатәеит. Амузыка ухы тнакьон. Аушътымтацәа кәашон. Лымахә знык диркәашеит, уаха илымуит. Лымала лтынчра деивнагар хәа дшәон. Ростовтәи арқыс дылбар аалтаххон. Лгәазыхәара шзалымшоз дырны, азатцәра итцегь игәхьяалган, лфызцәа дрылцны, длалбааит. Ассир! Илбаз закәи! Манча, арахь аталашья дақәымшәо, амѡаѣ дгылан. Алашьцараѣ иара дѡашьазар хәа дааицәшәан, уахь лфыналхеит.

– Ара уабаказ?

– Сгәы иамузт, сыбзааит.

– Ахәылқаз ахь уназгар утахума?

– Истахуп.

– Азин рымсхроуп. Мацк уаапши! – днагьежын лара, ацараиурта адиректор дахьтәаз дѡалыргылеит. Егьырт ишрахауаз, зака димыпхьарыз. – Саҕамыз шәахьсыргылаз!

– Акымзарак камлеит.

– Издыруаз чкәынак харантә дааит. Арахь длазгар калома?

– Хәара атахума!

– Иҕабуп! – адиректор длалыртәаанза дидгылан, нас шытахька днаццакит.

– Бзышьтоуи? – даалызцәыркьеит Цьума. – Слаганы сыртәа, сбыхәоит! Сара бсыхьчалоит.

– Сара сзыхьчаша дысзынрыжыт.

– Сара исеицшу уа дабабзыкоу? – дигәзырц иѣааихеит, лара днаигәтасит. Даарыдххылеит Манча. Уи даныкшоз лызгәамтазеит. Цьума дхышәтны дкаҳаит, дагьѡатқьеит, лара даарыбжыагылт, аха арқарцәа дрыхәозма, лымахә даакылымкьар. – Сызғаб лоуп! – Цьума, лымахә иеимжәаны деисырц деихон.

– Мамоу! – ѣаалтит лара, Манча дицырагыланы.

– Ари дышбымаз зсабымхәеи?

– Уара уцаазомызт. Шәаалеи арахь! – даакәгьежыт лара, лымахәи Манчеи дрыпхьаны.

Еимахэылацэахарц игэыгуаз рфыцегь аухантэарак еидтэалан. Лара мацк днацхан, матцура дцеит. Лфызцэа рыхэылпаз акэын, аматцура рхы иатэаршыозма, аха лара аус лулар иаха еигьалшьон, уажэи-уажэи ддыркэашарц арцарцэакэак шлыцхьозгы. Амала, лыматцураф лышьхэа хараккэа лпырхаган, арахь даеакала леазыкэа дмаазеит. Иаалыкэыршаны шгэыргъараз мацара, акарахэа иаашеит. Арцарцэа афныка дааргеит. Агэарц лымала данаатала, лаб игэеитеит апышэырччара шылфэыкэыз, игэгы иаахэеит. Дцышэырччо ааигэа димбазацизт

‘Енак ала зегь налфэыкэбеит. Ацхынра, афны дахьтэаз, акы аалхапахуан, изакэыз лзеилкаауамызт, фнытцкала деимарх-ха дакуан, лхэыцракэа акыр шыкэса раахыс лыгэтакафы рееиздыркэкэон, даеа хэыцрак зынза илызцэырымцуа. Манча иелыкэыршэон лара, цъара данцоз, данаауаз, зынгы лаб идэкъан мац афы. Дцо-даауа илеихэоз нхара хэа зынзак арахь дшааз акэын. Излеихэоз ала, ркоммерция ускэа иаб дырфын, есымза 1000 доллар изааишьтуан. Иара арака ус дук инапы алеикырц игэы итан. Иашамзар мцык ихэон хэа лхахы иааиуамызт. Ахтыскэа шыкалатэфьоз акэымкэан, усгы инархэаархэны илбон, илытцгэашаз длызкашэеит. Амала, хатца диццарц анаацэыригалак, лгэалаказаара зынзак ибжысуан, нагарта амамкэа деихэлахауан. Хатца дышцацоз, лхыкэкы намыгзакэа?

Иаалгэалашэон илгэаламшэашаз. Лахэшьеихабы хатца данцоз афны ишцагэныргаз? Зегь рацхьаза, лаб изымчхауаз, ипха, афны ддэылымтцзакэа, уск лиманы, акалак афы дахьлеиз, дымтцадырсырц ауаа илзыпшыз анлацэажэа дрыкэшахатхеит. Арахь, дзаазоз лаби лани дырмазцааит. Урткэа-егьырткэа трагедиахеит афната. Радоу лтэы иахар – лаб ишцаидикиларыз?! Уи азхэыцра лара лзы хамыштыхэран. Иалалхызи лара абарткэа зегы? Еигын лхыкэкы налыгзар. Даалаган аодеколон налфытцалкын, итаркэкэа илжэит. Убри дагарызшэа лгэы иабон, даарагы

лыблахатц аргъежыт, лиартаѣ илулак днеин, дышътаleit, дшарцѣозгыи уи дамгарызшѣа лгѣи иааталкит. Ашьыж даанацш, лхы лыхъуан акѣымзар, далцит. Ус анакѣа, уи акы иацсамзаарын.

– Ацхынраз акыр зтиуа руазѣ доусыжыи лѣахуп, – ихѣеит аб, лара агѣарц лыцссарц шыыжыказ данаацѣырц. – Бзанаат ала аусура макъана иѣазам. Адѣкъанаѣ аусура баласыргап?

– Мамоу.

– Избан? Баша бтѣазаауама?

– Истахзам.

– Аусура бзиа иббон, беипш азѣгыи уа дманшѣаламызт. Изыбтахыи?

– Шъта истахзам.

Аб атыхѣтѣанза дахызеиылымкаауаз лара иаѣа илзеи-гыи. Амала, уаѣа аусура лцѣыцѣгъан. Амѣаду иаважыи ус еипш иѣаз адѣкъан мацѣѣа. Икылшѣазшѣа цѣоук аа-иуан. Лусутѣ анмацхалак, лхѣыцра дѣтанагалон. Лхыѣкы дазымхѣыцлар ауаыизт, арахъ, уи лхы ианѣагъежыуаз, аду-неи акѣыпшра даараза илцѣыуадашын. Аѣны даанхаргыи илзычѣауаыизт. Дааѣѣымѣзакѣа аѣн усѣѣа дырѣын. Адашь-ма зѣзѣатѣымзаргыи илызѣзѣон. Ацѣыкѣбар цссатѣым-заргыи илыцссон. Ашѣѣѣыпѣхъара лѣадылцалон, лхыѣкы дазымхѣыцларц. Лыхшыѣ анкарахалк, дзыпѣхъоз шыл-кыз, дамхацѣон. Ацхыз ѣаастѣѣа дышрылаз, даацшуан. Дымхѣыцырц ѣыц деитацѣхъон. Дамхацѣон. Лхаѣы чуа-зар ѣаларын. Илыцлацѣозшѣа анылба, ѣныѣѣкала еихѣгы деицѣахеит. Лаб илабжѣеигон акариер аѣы азы дѣларц. Нарагыи лахѣшьеихѣабы даалысны дылкуан, лымацара лаб азахыи доуижыуаыизт азы. Лара, Радоу, илуаыизт. Азы лѣалѣарц дѣзхѣыцлон, лахѣшьеи ргѣылацѣеи ишырбоз уи лзынагзѣомызт, арахъ даара бзиа дызсон. Уи мацара акѣмызт, аѣшьра агѣаѣра ус имариамзаарын, хыѣкыс иумазаргыи...

Бзиарак ыѣазма, цѣгъарак ыѣазма, цъара анеира зын-зак даѣѣыѣхъан. Илхымѣаѣгашъахаз лѣаацѣа иѣъаршъон,

рыгэггы иалан. Лгэы ишацэымгыз мацара, лаб хэылпэзыла адэқъан ахь дигалон. Иара ихаҭа иахьа хэлаанза аоны аус иуан, дкарахон. Ахэымчехан адэқъан ахь ацара иқәшэон азы, Цара диманы, амра ихацеиуа мацара, ҕынла амхы, аутра дыртан. Уахыла аусура ицэыцэгъахон. Ицынхэра убаскан ипҭа аус лур иҭахын, иара уа дыҕазаауан даалхылапшларц. Ҝнак, зык ааигарц, адэқъан днадцит иара. Даныхынхэуаз аҕхышэ дадгылан арҕыс харакык, иҭсахы еибакны Радоу ак леихэон, аха дыцэхауамызт, ус ҭынч. Лаб дшааиуаз аниба, ирццак дцеит уи. Аб атла атцака даатэеит.

– Абри аҭкэын сыхҭеикуеит, шыҭа дысзычхауам, ак иахэеи! – ашэ ала ҕаалтит лара.

– Иасхэар ибҭахи? – абггы зны дҕан, азҕабцэа иагьа-раан дырзеилымкаакэа рхы ишакэымз имџапыргахьан, уажы азэы игэы дасуан, аха дзыхирҕьози.

– Еснагь дысзаауеит, – лара цқьа илхэомызт илҭахыз.

– «Сзугэампҭхои, цэгьарас иҕастеи?» хэа дсызцаар, ишҭаиасхэари? – дааҕеиикит.

Уи арҕыс Цьума иакэын. Иара иеипш иагьаџы лзаауан. Цьумеи иареи ахэылпэз ауха ианеибарпсуаз ашыҭахь, ак иақэгэыгуаз Манчагыы иалхэоз егьырт иралхэоз акэын. Амала, атыхэтэантэи ицэажэашьаз, ихымџапҭашьаз зеггы дреиғьалшьон. Аха уи иара изирдыртэызи, лымшқэа пхьазазар. Ускан лара еихаразак дзыцэшэоз акомпииутертэ курсқэа рахь лаб дауимышытыр хэа акэын. Уи азы иара мап имкзагэышыеит. Ҝнакгы иаалҕытҕьеит маҭэакэак аалхэар шылҭахыз. Мап лцэикуазма, Амалагыы лгэалақэак шыҕаз ибон. Акурсқэа рахь данымцоз амш аалырхын, Аҕэа дигеит. Ахэхаахэтраз аамҭа арзра иреицэеишыоз аусқэа ишреиуазгыы, лымала аҕьырмакьа дџалеитцан, х-саатк инареиҳаны, адэны дылзыпшын. Илҭахыз зеггы лааирхэеит.

– Даараза иҭабуп! – лыхэаахэтҭрақэа данрылга, лпышэырччашьа акырза изапсан, аха иалидыраауази иара даҕеа мшқэак рышыҭахь лхы иазылуаз амшала, лгэы абас анҭаз, иаалырхэаз иалылхызи хэа ихы дшазцаауаз.

Уи аңхьа Манча илирхәахьан лгәы итәкны итәахны илымаз закәыз. Батакәеи иареи агәарбжьараф данаан-рыжь, лхы лықәырцс дымхәахәзакәа аоныка данцоз, лара лгәы итцхоз акы затәык акәын: Манча зегь идыруан, иааитаххар лыгәтакы дакәихырц иеазикуан. Лан лаптека аалыртын, хәшәқәак лнапы инанылыпсалан, лҕы интаршәуа, азы рышьтатцо, илжәит. «Анцәа ицьшыоуп, изгәағьит!» – дагытәыуан дгәырғаны, ирацәаны иаалжәыз зегь дыргоз ҕашьаны. Лаб, адәахьы жрақәак дрылганы данааи, адәқьан ашқа дигарц шитахыз ллымха интишьит. Ахәшә анлылсшаз дақәикырц лтахымызт, аха аоны даангыларц лгәы шахәоз лызцәыргомызт, дицны дцеит. Илжәыз уаха иаалпырхагамхазакәа, аамта цeit. Ашә аиркырц, лаб данаафналоз, лара деихәткәыкәланы дыкфәтәан, лшьамхы иакәыршаны илкыз лнапқәа лхы рықәыжьны.

– Ибыхьи? Хьаа бымоума?

– Мамоу, – нагартә змамкәа зыгәкаҳара цаулахааз лыпшра змаз азғаб узыршәашаз лыблақәа ак рымхәазо ихәапшуан. Атак игәы нанамгзеит, аха дыхтакны илыхьыз лызырхәомызт, цкәынаки лареи ак еимаркзар игәахәуан.

Адәқьан ашә аркны, аоны иааит. Иара игараж аҕы дахьынзаказ, лара даафнашылан, лани ландуй идырбакәа, мазала аңтека аалыртын, даҕа ҕытк ахәшә лжәит, дшыцәоу дыпсырц лиартахь дцеит. Илыдылкылацәаз ҕытрак илнырын, дынтахәахаа дыцәeit. Ашьыжьынза дтынчын. Даапшит акы змыхьоз леипш. Аиашаз, мацк лхы лыхьуан. Аодеколон иамуит, ахәшә иамуит хәа дгәааны ахытакыртаф акрахьырфоз днарывсаанза аңтека днадгылахын, иаалпыхьашәаз ахәшә зегьы лнапы инанылқсалахын, лҕы инталыпсеит. Манча лыбла дыхгилан, дылпырхагахарц шитахыз мфашьо. Убри акәын лара аихаразак дзыцәшәоз. Ахәшә ашара лыбзи лфәтҕеи ишырзышьтымхуазгы, азы нрышьтатцо мацара, цыракгы аанылмыжьит. Наком ахәшә зтапсаз Но-шҕа аҕып акәын. Даҕа ҕытракгы иара аҕып итапсан, уртгы ҕылхит.

- Ашыыжътәи быхәшә бжәыроуп, багхейт.
- Мамоу-у! – ҫаалтит азҫаб. – Иахьа хәшәы зыжәзом.

Ачарахь сҫоит.

- Шыыбжхонтәи бымжәын, аха ашыыжъ изыбымжәуеи?
- Аиеи, нас.

Аены пхынцас амра пхон. Иаацәырцлак ргәалаканы адәы иаакәгылон. Бароу лҫеидылкылон. Уи лхәычы ланхәеи ланхәпҫаи дырзынлыжыын, ирлас дхынхәырц лҫахын. Лыпҫа, лан данылымбалак дыгәхьааганы, цәыуараны ихталкуан. Аб дыпшыын. Лахәшыцәа днаскьаргар ртахын, амашыына илыцтәлеит. Ан дрылабжьон иаарлас ихынхәырц, ачарахь амҫа иқәларц иццакыр акәын. Даргыы нымхейт иахьнеиз, ахәычы дырбарц, аҫныҫа илеин, мацк иаалахәмарын, шытахьҫа идәықәлеит.

Ишынтаацәаз ачарахь иахьцоз аб игәапхомызт, аха ани аҫны иаангылоз андуи, иеицтыцуаз рызынтәыки анеидгыла, мап изымкит акәымзар. Избанзар ачара зуаз изааишаз хәа иипхьазоз ауаа заа ртып ирхиауан. Згәы иаанаго-даз ишынтаацәаз изнеишаз рацәаҫхарын хәа. Аха Махаз, анцәа диныхәартә, ишыаҫа бзианы итәит, имцхәыз тып ыҫамызт, иамкыз уаҫ дгыланы рымбейт. Амш бзиа еиҫагыы иусқәа еиҫнакаан, ауаа бахцәаза итәан. Акәашареи ашәахәареи агырмыжыт иеизаз иҫызцәа. Иаргыы даара хатыр иқәыртон. Иҫызцәаз аиҳаразак аибашьраан дызцыз ракәын. Ускан архәтак деиҳабын, аҫьабаа ду ибейт. Аҫацәа рымацара урҫагылазар, иубаргызи, аҫьамыгәа ухтыргон аҫныцкатәи аиҫыхарақәа. Убартқәа зегыы иаргыы игәы иасхьан, ахәшәтәыртәҫ аарла еиқәдырхахьаз иакәын. Ус агәыпжәара дәҫазнык ианизкашәа, иаанхоз шиакәмыз дызхәышәтәуаз ицәырымзеит. Анцәа иҫьшьахартә, ари аены иара изы ныхәа дуун, жәларык игәарп иахьықәгылаз даргәыргьон.

Нара, амашыына илалбаазижьтәи, лҫызцәа рахь иныцашәкәа хәмарра ицаз, иантәашаз Радоу даалыдыххыле-

ит. Уи Манча дшылбаз мазала илалхэон. Аиҳабы леитцбы даалгэйдлыргэғэалан, длыгэзит. Абри бзиа дшылбоз уажэ-раанза цкыа ишцалзеилымкаауаз! Лара илдыруан уи арцыс ачараф дшыкалоз, ихала иеылирбарын хэа дгэыгуан, макыана дмааицзар каларын хэагы дхэыцуан. Нара уи дналырцшит иара дахыылбаз. Иаргы, ишызцэакэак дахы-рылагылаз дрылымхэхэо, лара лышка дыцшуан, лылацш наикэшээр итахны. Иааигэара неишыа лымамызт, иара арахь дышзымааиуаз еицштэкыа. Рылацш ахыаикэшээз рыгэкэа артынчуан.

Ран, рыгэта дыртэаны, апхацэа наливатэеит. Рфацхыа ахэыцкэа рахэшэаду дтэан, уи цыоуки лыцын. Аб ахацэа рахь дыкан. Цара иакэзар – икэлацэа дрылатэан. Амыр-закани адаули рыбжыы анаага, зегы еилыркаауан атаца ашыаца дшыцаргалоз. Атацаагарашэа «Радеда» уахарын хэа указу шыта. Ашкол афгы иааутахыз зегь дахмырцози, иахэтатэкыаз ада. Амшын цэкэырца шышытыцуа еицш, аишэа иахатээз цагылон, рнапкэа еинкыо, атаца дрылсуанатц. Гэыргыарыла днаскыаргон. Акэчага еишэакэа дрыбжыганы, ашыаца шытыкала дакэыршаны данытцыргоз, афар адэафы иаатгылан, акэашара тартазеит.

Радоу дкэашарц лтахын, аха дахытээз рылцра да-цэыпхашыон, лчымазара анырра макыана игэгэан, акыр аеарпсычехызаргы, дыздыруаз ддыркэашарцгы рча-зыркуамызт. Акэашацэа агэарц ахь инеин, аонеихагыла афацхыа икэдыршаауан. Аиҳаразак ахэыцкэа ракэын уа еилакэашоз, аатгыларак рымазамызт, ршыамхы аапса-зомызт азы. Акрыфара-ажэра ааихсыгымтахь аамта неирц егыагмызт, ана-ара ицагылакээз калакэахыан, цыоуки шыта икэтцкэаргы цэгыа ирымбо иааилагылон. Уартан амцхэ тэара бзиа ибалазомызт, дзыдтэалаз иахэтэз нарахэаны, ашыаца азааигэара имашыынахь днеит. Амра ташхыан азы, ашэкэа аартны иаанижыит. Итаацаагы ааидизалахыан, иахэшэа Гэына днарыдкыланы.

– Махаз абзиараз хәә наиахәаны, хцалап, – нарабжье-игеит иара.

– Аиеи, – дақәшахатын Ианга, ачара ашьтахь аон ус рацәа зызцшыз.

– Макьана хцону? – Радоу иаалцәымыгхаз лзымзеит.

– Шьта хәычы-хәычла ауаа ықәтцуеит, иҳахәтаз ҕахцтеит, хзаангылари? – лаб инароуны лхы иҕеигалон ицар иаҳа ишеигьыз.

– Акәашара иафуп, сара сымкәашазакәа сцома?! – уи, лгәырҕҕәыл аалмырҕшызижьтеи, лыдуней ажәызшәа лгәи ишабоз лымзеит, дагәаарыцхаушьарын ишылхәашьаз ала.

– Унан! – лҕаалхеит Гәына лашья ипҕа лахь. – Бара, бкәашарц бтахны, бынкыланы бҳамоума, баалеи арахь!

Радоу длыманы агәарҕ дынталеит, еицгәыцны иқәыз ахәыцқәа дынрылалыргылеит. Цкәына жыцәк даақәгьежьын, длыцкәашарц даалывагьежыит, уи нарха имҕакәа, арҕыск дылзаакәлеит. Лара лыкәашара ныҕкәашәа уажәи-уажәи илыцсахуан, амузыка аритм иақәыршәаны. Лани лахәшьеи имҕәахзакәа иччон... Лаб илагырз игәы иқәыжжуан, лыблақәа лчымазара зынзакҕәҕьа ишырхымтыцызгы, ацстазаара иахәоз абри азҕаб ауаа шьта дырхаштхьазаарын. Зынгы ахацәа иаҳа ргәы пшқамзи. Азҕаб даҕа арҕыск да-аимеидеит. Рыкәашашья ныҕкәашәа датҕамхарц, дықәын лара, Амала, лхы дшақәпозгы, ишылцәыцәгьаз аалну-баалон. Апхзы шаалықәнаҕәазгы, дықәтцуамызт, лыцсы лшьарц акәашацәа даарылтыр, ҕыц нрылагылара дақәитырымтәызшәа.

*Жьырныхәа 1 – лацан 18, 2004 шықәса
Бзыңта ақыта*

Ахқәа

Бла иамбо. *Ароман*.....3

Ипсхъаз ашықәсқәа. *Ароман*.....277

ГЫЦ АСПА

Ә-ромнк – 3
Ароманқәа

ГЫЦ АСПА

Два романа – 3
Романы

На абхазском языке

Аредактор *Марина Тәанба*

Аккоректор *Ирма Цьения*

Асахъаҭыхы *Руслан Габлиа*

Компиутерла еиқәлыршәеит *Астәанда Ацьынцәал*

Аформат 84x108/32.

Иқатә. акъ. бгъ. 16,5. Инықә. акъ. бгъ. 28.

Ағатцаңқа №